

Lagafrumvörp felld.

1. Sildarverksmiðjur ríkisins.

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á 14. gr. l. nr. 1 5. jan. 1938.
um sildarverksmiðjur ríkisins (þmfrv., A. 14).

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Með l. nr. 1 frá 5. janúar 1938, um sildarverksmiðjur ríkisins, var ákvæðið, að verksmiðjurnar skyldu greiða útsvar til bæjar- og sveitarfélaga þar, sem þær eru starfandi, eftir því sem nánar er tiltekið í þessum l., og er ákvæðið í þeim l., að það skuli nema ½% af brúttó andvirði seldra afurða verksmiðjanna. En skömmu áður en frv. var afgr. frá þinginu, var í Ed. bætt inn í það ákvæði um, að þetta gjald verksmiðjanna til viðkomandi bæjar- eða sveitarfélaga mætti þó aldrei nema meira en 25% af útsvörum þessara bæjar- eða sveitarfélaga. Ég geri nú ráð fyrir, að ef ekki hefði verið orðið svo áliðið þings sem var, þegar brtt. þessi var samþ. í Ed., hefði hún ekki náð fram að ganga hér í Nd. því að hér í hv. d. minnst ég þess ekki, að nein rödd kæmi fram um að leggja til, að þetta 25% ákvæði væri sett í frv. Enda má ljóst vera, að þetta ákvæði, um það, að þessi útsvör megi ekki nema meira en 25% af útsvörum í viðkomandi hreppi eða kaupstað, hefir við litil rök að styðjast. Þessi regla kemur ranglátlega niður, þar sem hún miðar eingöngu að því að rýra þessar útsvarstekjur til handa þeim bæjar- eða hreppsfélögum, þar sem litil er gjaldgeta manna og því möguleikar litlir til að jafna niður útsvörum, en hún kemur ekki niður þar, sem gjaldgetan er meiri. Auk þess getur þessi regla orðið til þess að valda ósamræmi milli þessara gjalda hinna einstöku verksmiðja og getu þeirra til að greiða þau.

Það má að vísu segja, að það sjónarmið hafi nokkurn rétt á sér, að ekki væri eðlilegt, að eitt-hvert bæjar- eða sveitarfélag gæti fengið svo miklar tekjur af þessu gjaldi, að það slyppi við að leggja á nokkur önnur útsvör, en gæti greitt með þessum tekjum öll sín gjöld. Slíkur hugsanlegur möguleiki er ekki sennilegt að kæmi til

greina í framkvæmdinni. En þrátt fyrir það hefi ég viljað gera það til samkomulags við þá, sem kynnu að líta svo á, að hér væri hætta á ferðum um að slíkt gæti komið fyrir, að leggja til, að sú miðlunarleið verði farin, að þetta gjald frá verksmiðjunum megi ekki nema meira en 50% af útsvörum viðkomandi bæjar- og sveitarfélaga á hverju ári.

Hefi ég svo ekki um þetta fleiri orð, en legg til, að frv. verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Á 13. og 15. fundi í Nd., 6. og 8. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi í Nd., 10. marz, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 14, n. 32, 40).

*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Sjútvn. hefir haft þetta frv. til meðferðar, og hefir hún, eins og nál. á þskj. 32 ber með sér, lagt til, að frv. verði samþ. Þó hefir einn nm., hv. þm. Ísaf., áskilið sér rétt til að bera fram brtt., og hefir hann nú ásamt hv. þm. Borgf. borið fram brtt. Ég skal ekki gera þá brtt. að umtalsefni, enda hefir n. ekki haft hana til athugunar, og gæti ég því trúað, að hún verði tekin aftur til 3. umr. Einn nm., hv. þm. Mýr., var ekki á fundi, þegar málið lá fyrir n., og er nafn hans því ekki undir nál.

Ég þarf ekki að fara neitt út í efni frv., því ég gerði það við 1. umr. Það gengur í þá átt að breyta lítils háttar ákvæðinu í 14. gr. verksmiðjulaðanna, en hún er viðvikjandi gjaldi því, sem verksmiðjunum er gert að greiða til sveitarfélaga á hverjum stað. Það er þar takmarkað á tvennan hátt. Í fyrsta lagi er gjaldið ½ af hundraði og í öðru lagi má það ekki fara fram yfir 25% af álögðum útsvörum. Frv. fer fram á að breyta síðara ákvæðinu þannig, að það megi ekki fara fram yfir 50% af álögðum útsvörum.

N. leggur til, eins og ég hefi áður sagt, að frv. verði samþ.

) Stjarna () framan við nafn ræðumanns táknar, að ræðan sé prentuð eftir handriti innanþingsskrifara, ófyrirlesin af ræðumanni.

mótmæli í hendur í gær, og hefi ég því ekki fengið tækifæri til að koma þeim til skila, þar sem ekki hefir verið haldinn fundur síðan í sjútvn. Ég mun að sjálfsgöðu leggja þau fram í n. og einnig sjá um, að þau verði lögð fram í lestrarsal.

Verksmiðjustjórnin hefir einum rómi mótmælt því, að þetta frv. nái fram að ganga eins og það er. Það er talið, að það muni ekki geta snert heildarútsvarsupphæðina á öðrum stöðum en í einum hreppi, Presthólahreppi, þar sem verksmiðjurnar greiða annarstaðar lægri hundraðshluta heldur en frv. segir til um. Hinsvegar hefir útsvarshundraðshluti verksmiðjunnar í Presthólahreppi numið 26,29% af öllum útsvörum þess hrepps árið 1937. Ef úr því verður, að verksmiðjan verði stækkuð á Raufarhöfn, þá er sennilegt, að útsvarshluti sá, sem verksmiðjunni er gert að greiða þar, geti farið upp í helming útsvaranna í þeim hreppi.

Ég taldi skyldu mína að skýra frá mótmælum verksmiðjustj., en þau eru ágreiningslaus.

Þá hefir verksmiðjustjórnin beðið sjútvn. að flytja breyt. við frv. til l. um breyt. á l. um sildarverksmiðjur ríkisins, þannig að verksmiðjurnar séu undanþegnar fasteignaskatti samkv. l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Í samræmi við þessa beiðni, sem er undirrituð af formanni verksmiðjustjórnar, Þormóði Eyjólfssyni, Sveini Benediktssyni og Jóni Þórðarsyni, hefi ég ásamt hv. þm. Borgf. leyft mér að bera fram brtt. við frv. það, sem fyrir liggur frá hv. þm. N.-Þ.

Með því móti, að sildarverksmiðjurnar greiði bæði útsvar samkv. verksmiðjulögunum upp í ½% og auk þess fasteignaskatt samkv. l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, þá eru útgjöld ríkisverksmiðjanna orðin svo há, að þær eru verr staddar hvað útgjöld snertir heldur en verksmiðjur einstakra manna. Ég skal geta þess, að á Siglufirði, en hann er það eina sveitarfélag, sem hefir notað þessa heimild, hefir tekizt svo til, að lóðir ríkisverksmiðjanna eru settar í efsta flokk, og þykir mér það undarlegt, hvernig það má vera, að slíkt hefir farið framhjá hæstv. atvmrh., þegar hann samþykkti reglugerðina. Í 1. flokki eru taldar upp allar lóðir undir íbúðarhúsum, og í 2. flokki allar þær lóðir, sem notaðar hafa verið til sildarsöltunar, en í 3. flokk koma aðrar lóðir, og undir það koma lóðir ríkisverksmiðjanna. Nú hefi ég heyrt, að bæjarfógetinn á Siglufirði hafi hálst sér af því, að hann hafi fengið atvmrh. til þess að samþ. þessa reglugerð, án þess að atvmrh. hafi tekið eftir þessu klækibragði.

Vegna þessa hefi ég talið ástæðu til, að það kæmi fram frv. um það, að ríkisverksmiðjurnar væru undanþegnar þessu gjaldi, þar sem ég tel, að það nái ekki neinni átt að setja þær í hærri flokk heldur en sildarsöltunarstöðvar.

*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Ég hafði gert ráð fyrir, að hv. þm. Ísaf. myndi taka aftur brtt. sína til 3. umr. En ég tók ekki eftir því, að hann gerði það í ræðu sinni, og mun það því ekki vera meining hans. Annars kemur mér sumt í afstöðu þessa hv. þm. óskiljanlega fyrir, og skal ég nefna það, að hann skýrir frá því, að stjórn sildarverk-

smiðja ríkisins hafi sent erindi til sjútvn. og beðið hana að flytja ákvæðna brtt. um þetta. Vegna þessara tilmæla, sem sjútvn. eiga að hafa horizt, segir hann, að hann og hv. þm. Borgf. flytji brtt. þá, sem hér liggur fyrir. Mér virðist, að þetta sé að fara aftan að síðunum, þegar þessir 2 ágætu þm. fara að flytja brtt., sem sjútvn. kann að hafa verið beðin að flytja, áður en n. fær hana til meðferðar.

Mér þykir það líka undarlegt, sem hv. þm. var að upplýsa, að stjórn sildarverksmiðja ríkisins hafi einum rómi samþ. mótmæli gegn frv. því, sem hér liggur fyrir. Ég get ekki betur munað en hv. þm. Ísaf. sé í stjórn verksmiðjanna, en í sjútvn. mælti hann með frv. Eitthvað hlýtur að vera bogið við þetta, því hann hefir varla tekið aðra afstöðu í sjútvn. heldur en í stjórn sildarverksmiðja ríkisins.

Eins og tekið hefir verið fram, er ákvæðið í verksmiðjul. þannig, að gjaldið, sem verksmiðjunum er gert að greiða, má ekki fara fram úr 25% af álögðum útsvörum viðkomandi hrepps- eða bæjarfélags. Þetta snertir ekki þann stað, þar sem verksmiðjureksturinn er mestur, því útsvörin á Siglufirði eru það há og hljóta í framtíðinni að vera það há, að verksmiðjurnar munu ekki greiða nálægt því 25% af útsvörum. Það skiptir því ekki neinu máli fyrir greiðslu verksmiðjanna á Siglufirði, hvort upphæðin má vera 25% eða 50%. En í 2 hreppum, þar sem ríkið hefir verksmiðjur, í Presthólahreppi og Flatøyrahreppi, getur þetta ákvæði komið sér illa. Það er ekki rétt athugað, að þetta snerti eingöngu verksmiðjuna í Presthólahreppi, því það snertir verksmiðjurnar á Sólbakka og á Raufarhöfn. Ef þetta hefið verið komið í gildi 1937, þá hefði það verkað þannig, að Presthólahreppur hefði ekki fengið ½% af framleiðslunni. Hinsvegar skiptir þetta ekki verulegu máli fyrir verksmiðjuna. Árið 1937 mundi þetta hafa numið 2—400 kr., og ef verksmiðjureksturinn ykist, þá mundi það verða eitthvað meira. — Eins og menn sjá, þá er þarna um að ræða ástæðulaust ranglæti gagnvart 2 hreppsfélögum.

Brtt. hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Borgf. fjallar í fyrsta lagi um það, að lækka 50% niður í 40%, og er það ekki mikill munur, og get ég ekki skilið, hvers vegna hv. þm. hafa verið að bisa við að gera þá breyt. Í öðru lagi fer brtt. fram á það, að þar, sem verksmiðjur eru, skuli ekki greiða af þeim fasteignaskatt til bæjar- og sveitarsjóða. Þetta mun sérstaklega koma niður á Siglufirði. Ég veit ekki, hvað það nemur miklu, en ég hefi heyrt, að það muni vera nokkur fúlg, sem hann yrði sviptur með þessu. En um þetta má náttúrulega deila, en ég get þó ekki fallizt á, að þótt ríkisverksmiðjurnar verði að greiða fasteignaskatt, þá verði þær verr settar en verksmiðjur einstakra manna, því hann er á sama hátt lagður á verksmiðjur einstakra manna.

Hv. þm. drap á það áðan, að reglugerð hafi verið staðfest, sem geri það að verkum, að ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði lendi í háum skattflokki. Ef um reglugerðarákvæði er að ræða, þá er sú leið fyrir hendi að breyta reglugerðinni.

Í sjálfu sér er hér að ræða um brtt., sem er stærra efnis heldur en frv. sjálft, og get ég ekki

fellt mig við, að hún nái fram að ganga að svo stöddu, þótt ég hafi ekki umboð til að tala fyrir n. hönd.

Finnur Jónsson: Það kann í fljótu bragði að líta svo út, að hv. þm. N.-Þ. hafi nokkuð til síns máls, að það sé óviðkunnanlegt, að ég og hv. þm. Borgf. skulum bera fram till., sem sjútvn. er beðin að flytja. En ég geri ráð fyrir, að hv. þm. hafi tekið eftir því, að ég sagði, að mér hefði horizt nokkur hluti till. í gær, en síðan hefir ekki verið haldinn fundur í sjútvn.

Þessi till. er eiginlega í 2 liðum. Fyrri liðurinn er um útsvar það, sem lagt er á samkv. verksmiðjulögunum, en síðari liðurinn viðkemur fasteignagjaldi því, sem heimilt er að leggja á fasteignir samkv. l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Ég gat þess, að komið hefði til sjútvn. beiðni um að flytja brtt. um það, að verksmiðjurnar væru undanþegnar þessum fasteignaskatti. Það erindi var ekki fullsamið, því það vantaði í það 2 tölur, og því var ekki hægt að leggja það fyrir n. En þar sem það var komið inn í hv. d., þá taldi ég rétt að freista þess að koma málinu fram núna, svo hægt væri að komast hjá að flytja um það sérstakt frv. Ríkisverksmiðjurnar voru frá fyrstu tíð undanþegnar útsvari, en á næst-síðasta þingi var þeim gert að greiða útsvar af umsetningu ½% í bæjar- og sveitarsjóði. Á Siglufirði hefir þetta numið síðastl. ár 16500 kr. Auk þess var þeim gert að greiða fasteignagjald af fasteignum, og er það rétt hjá hv. þm. N.-Þ., að þar eru ríkisverksmiðjurnar ekki verr settar en verksmiðjur einstakra manna. En ég benti á það, sem ég held, að verði ekki hrakið, að ríkisverksmiðjurnar verða með þessu móti verr settar heldur en verkmiðjur einstakra manna, vegna þess, að engin sveitarfélög hafa ennþá notað þessa heimild. Þessi fasteignaskattur hefir numið á Siglufirði 23300 kr. á ári, og þó það kunni að vera hægt að breyta reglugerðarákvæði, þá vil ég benda hv. þm. á, að slíkt er alls ekki á valdi þingsins. Það er bæjarstjórnin á Siglufirði, sem hefir samið reglugerðina um þetta efni, þar sem lóðir ríkisverksmiðjanna eru hafðar í hæsta flokki. Hæstv. atvmrh. hefir staðfest þessa reglugerð, en það er ekki á hans valdi að breyta henni. Það er aðeins á valdi bæjarstj. á Siglufirði. Ef þingið vill leiðrétta þetta ranglæti, þá sé ég ekki aðra leið til þess en að gera það með lagasetningu.

Þegar athugað er, hvernig ríkisverksmiðjurnar verða verr úti hvað gjöld snertir en verkmiðjur einstakra manna, þá er vert að geta þess, að þær 2 stærstu verkmiðjur, sem eru í eign einstakra manna, verkmiðjurnar á Hjalteyri og á Djúpa-vík, greiða ekki vörugjald af innfluttum og útfluttum vörum. Það nemur hjá ríkisverksmiðjunum á Siglufirði 30—40 þús. kr. á ári. Fasteignagjald þurfa þessar verkmiðjur ekki að greiða, en það nemur hjá ríkisverksmiðjunum um 23 þús. kr. Útgjöld ríkisverksmiðjanna eru þannig 50—60 þús. kr. á ári umfram útgjöld verkmiðja í eigu einstakra manna. Ég geri ráð fyrir, að útsvar það, sem ríkisverksmiðjurnar greiða, sé sambærilegt við það, sem hinar verkmiðjurnar greiða.

Þar sem ríkisverksmiðjurnar ráða að nokkru leyti sildarverðinu, þannig að það verð, sem þær ákveða, er líka greitt af verkmiðjum einstakra manna, þá tel ég, að þinginu beri skylda til að gera aðstöðu ríkisverksmiðjanna þannig, að þær verði samkeppnisfærar við verkmiðjur einstakra manna. Þó að það kunni að vera nokkuð hart gagnvart Siglufjarðarkaupstað, verð ég að telja, að alþjóðarnauðsyn geri það réttmætt, að slík till. nái fram að ganga.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Í sambandi við umr. hér um brtt. á þskj. 40 vildi ég beina því til hv. flm., hvort þeir gætu ekki tekið brtt. aftur til 3. umr., svo að sjútvn. geti fengið hana til athugunar áður en gengið er frá málinu. En ef þeir sjá sér það ekki fært, vildi ég gera það að till. minni, að málinu verði vísað aftur til sjútvn. til nánari athugunar.

Út af því, sem hv. þm. Ísaf. sagði um fasteignagjaldið, vil ég taka það fram, að þegar l. um tekjustofna bæjar- og sveitarfél. voru afgr. í fyrra, voru undanskildar slíkom gjöldum ákveðnar upptaldar fasteignir, og það hefir ekki verið athugað, þegar l. voru sett, að undanþiggja sildarverksmiðjur ríkisins. Vegna þess að upptalningin á fasteignum, sem eru undanþegnar þessu gjaldi, er tæmandi, er ekki hægt fyrir ráðuneytið að gera þar á breyt., og við staðfesting á reglugerðum er það eitt hlutverk ráðuneytisins að athuga, að reglugerðarákvæðin séu innan þess ramma, sem l. setja. Það er ósanngjarnt, að sildarverksmiðjur ríkisins greiði þessi fasteignagjöld í viðbót við umsetningargjöld, og með því að ákveða ½% gjaldið hefir þingið vafalaust ætlað til, að verkmiðjurnar væru lausar við frekari gjöld til bæjar- og sveitarsjóða. Ég er því samþykkur brtt. að því er þetta atriði snertir. Það er réttlátt, að sildarverksmiðjurnar séu undanþegnar þessu gjaldi, og vegna þess, hvernig gengið var frá l. um fasteignagjald í fyrra, er ekki hægt að gera þetta nema með nýrri lagasetningu.

Ég tel rétt, að sjútvn. fái tækifæri til að athuga till. í heild, og vildi óska, að flm. tækju hana aftur til 3. umr.

***Garðar Þorsteinsson:** Brtt. á þskj. 40 er í tvönnu lagi, annarsvegar um að takmarka það gjald, sem ríkisverksmiðjurnar greiða, við 40% af útsvörum viðkomandi bæjar- eða sveitarfél., í stað þess, að í frv. eru tiltekin 50%. Hinn liður brtt. er annars eðlis, sem sé um, að verkmiðjurnar greiði ekki fasteignaskatt. Ég legg lítið upp úr fyrra atriðinu, en meiri hl. sjútvn. hefir nú fallið á það, sem í frv. segir, nefnilega 50%. Um hitt atriðið, greiðslu fasteignaskattsins, er það að segja, að Siglufjarðarkaupstaður hefir í fjárhagsáætlun sinni fyrir þetta ár gert ráð fyrir, að þetta gjald, sem nemur rúmli. 20 þús. kr., komi í bæjarsjóð, og væri undarlegt, ef Alþ. færi að nema burt einn af þeim gjaldstofnum, sem bærinn hefir með réttu gert ráð fyrir.

Eins og Alþ. er kunnugt hefir að undanförunni verið mikið um það rætt, hvernig hægt væri að veita bæjarsjóðum og sveitarsjóðum tekjur.

Einn af þeim kaupstöðum, sem erfitt veitist að standa straum af útgjöldum sínum, er Siglufjarðarkaupstaður. Til þess að ná inn nógum tekjum, ákvað bæjarstj. að nota sér heimildina frá síðasta Alp. Hitt er mál út af fyrir sig, hvort bæjarstj. hefir sett verksmiðjur ríkisins í of háan flokk. Ef Alp. hefir veitt viðkomandi yfirvöldum heimild til að ákveða, í hvaða flokki verksmiðjurnar séu, á Alp. ekki að afnema l., þó að fram komi raddir um, að verksmiðjurnar séu í of háum flokki. Það liggur nær að kippa því í lag með því að setja verksmiðjurnar með l. í annan flokk.

Það er rangt, sem hv. þm. Ísaf. sagði, að verksmiðjurnar greiddu með ½% gjaldinu jafnt og annars í útsvör. Því að það er vitað, að ef lagt væri á þær eins og á aðra gjaldendur hlutfallslega, þá væri það gjald til bæjarsjóðs miklu herra en það, sem þær greiða nú. Ég fæ ekki heldur séð, að það sé sanngjarnt, að einstaklingar greiði þetta af sínum lóðum, eða að einstaklingar, sem eiga verksmiðjur, borgi þennan skatt í bæjar- og ríkissjóð, en verksmiðjurnar ekki.

Ég held, að það sé misskilningur hjá hæstv. ráðh., þegar hann segir, að það hafi verið meining þingsins, að verksmiðjurnar greiddu ekki önnur gjöld en ½% gjaldið. Í fyrsta lagi greiða verksmiðjurnar ýms gjöld, sem talin eru sjálf-sögð, t. d. vörugjald, enda hefir það eflaust verið af ráðnum hug sem verksmiðjurnar voru ekki undanþegnar, þegar l. voru sett. Upphæð sú, sem hér er um að ræða, rúmar 20 þús. kr., munar rekstur verksmiðjanna engu, en er hinsvegar töluverð upphæð fyrir bæinn. Og þó að ekki væri annað en að bærinn hefir í fjárhagsáætlun sinni gert ráð fyrir þessum tekjum, þá ætti það að nægja til þess, að ekki væri hægt að afnema þær á þessu þingi.

***Pétur Ottesen:** Það hefir að undanfögnu um langt bil staðið styr um það hér á Alp., hvort leyfa ætti útsvarsálagningu á sildarverksmiðjur ríkisins. Það hefir verið lítið svo á, að það fylgdu því svo mikil hlunnindi fyrir viðkomandi kaupstað að fá þessar verksmiðjur reistar hjá sér, að það væri réttlættingarvert, þó að þeir, sem við verksmiðjurnar skipta, væru ekki skattlagðir til kaupstaðarins, því að rekstri verksmiðjanna er svo hagað, að útsvörin mundu beinlínis tekin úr vasa hvers einstaks, sem leggur sild inn í verksmiðjurnar. Það er alkunna, að þessir menn skapa mikla atvinnu, fyrst og fremst fyrir fólkið á staðnum, auk þess sem viðskiptin auka mjög verzlunarvæltuna á staðnum. Þannig skapa þessi viðskipti óbeinar tekjur, og er þetta í stærstum stíl á Siglufirði, af því að sildarverksmiðjurnar þar bera af öðrum verksmiðjum um stærð og afköst. Af þessum ástæðum hefir verið lítið svo á, að rétt væri að standa gegn áleitni kaupstaðanna og leyfa ekki útsvarsálagningu á verksmiðjurnar.

Nú var á síðasta þingi látið undan og heimilað að leggja ½% á veltu verksmiðjanna og settar þær takmarkanir, sem hv. þm. N.-Þ. vill fá breytt vegna verksmiðjunnar á Raufarhöfn. En Siglufjarðarkaupstaður hefir ekki sætt sig við þetta, heldur hefir hann enn fært sig upp

á skafði í þessu efni, því að eftir að búið er að heimila að leggja þetta útsvar á, gripur hann til heimildarinnar um að leggja á fasteignaskatt, og hefir nú getað aflað sér viðbótartekna frá þeim, sem leggja sild inn í verksmiðjurnar, er nema 23—24 þús. kr. Þannig hefir Siglufjarðarkaupstað á einu ári tekið að gera sildarverksmiðjurnar að skattstofni fyrir sig, í stað þess, að hann hafði enga slíka leið áður.

Ég er viss um, að það er rétt hjá hæstv. atvmrh., að ef þessi aðferð hefði verið vituð áður en heimildin var í lög sett, hefði aðreið komið til neinnar heimildar, svo að hér er gengið lengra í álagningu á sildarverksmiðjurnar en Alp. hefir ætlað til. Það leiðir því af sjálfu sér, að ef aðstaðan hér er lík og áður, þá verður tekið í taumana og látið sitja við ½% útsvarið. Það er yfirleitt svo ástatt um útgerð landsmanna nú, að frekar er ástæða til að reyna að rétta fram hjálpanði hönd en leggja á hana nýja skatta, sem ekki er hægt að sjá, að sé nein sanngirni í. Þó að Siglufjarðarkaupstaður sé búinn að taka þessar 23—24 þús. kr. upp í sína tekjuáætlun, er það ekkert afgerandi atriði. Aðalatriðið er þetta: Er skatturinn sanngjarn eða er hann það ekki? Það leiðir af sjálfu sér, hvað það eru mikil hlunnindi fyrir Siglufjarðarkaupstað að hafa verksmiðjurnar innan síns umdæmis, með 3½ millj. kr. veltu, enda hafa þær skapað aðstöðu til meiri sildarsöltunar á Siglufirði en nokkurstaðar annarstaðar, því að ekki er hægt að koma við sildarsöltun nema þar, sem verksmiðjur eru. Og allt hefir þetta geysimikla fjárhagslega þýðingu fyrir kaupstaðinn. Auk alls þessa fær kaupstaðurinn beinar tekjur til hafnarinnar í vörugjöldum, og nema þær einar 30—40 þús. kr., og er þó bryggjan eign sildarverksmiðjanna sjálfra.

Út af hinum hluta brtt., um 40% takmark í stað 50% í frv. hv. þm. N.-Þ., vil ég segja það, að munurinn er máské ekki ýkjamikill, en við bendum þó á millileið, sem ekki er ósanngjarnt, að farin verði. Ég vil benda á, þó að það skipti e. t. v. ekki miklu fyrir verksmiðjuna á Raufarhöfn, hvort hún greiðir nokkrum hundruðum kr. meira, að það eru þegar heimildir til frá Alp. um að stækka ríkisverksmiðjuna á Raufarhöfn, og að álitni sjómanna er full þörf á slíkri stækkun, með tilliti til þess, hve mikið veiðist af sild þar nærri og hve gott er að leggja veiði þar á land í stað þess á Siglufirði. En ef slík stækkun yrði gerð, skilst mér, að með meðalveiði mundu tekjur hreppsins geta farið upp í 15 þús. kr. á ári, og er það ekki smávegis auki fyrir svo fámennan hrepp.

Ég get tekið undir till. hæstv. atvmrh. um, að málið verði tekið út af dagskrá og að n. taki það til athugunar af nýju með hliðsjón af brtt. okkar og mótmælum sildarverksmiðjanna gegn frv.

Finnur Jónsson: Ég ætla að taka undir með hæstv. atvmrh. um, að málið verði tekið af dagskrá, svo að sjútnv. geti athugað mótmælin gegn frv. og gegn fasteignagjaldinu á verksmiðjurnar. Ég sé ekki ástæðu til að fara út í ræður

þeirra, sem talað hafa, en ég vil benda hv. 7. landsk. þm. á, að ég hefi ekki borið saman útsvar sildarverksmiðjanna á Siglufirði við útsvar einstakra manna þar, heldur gert samamburð á gjöldum sildarverksmiðjanna og gjöldum sildarverksmiðja, sem eru eign einstakra manna, og bent á, að ríkisstj. þurfi að sjá um, að gjöldin verði ekki hærri á ríkisverksmiðjunum en öðrum verksmiðjum, því að ríkisverksmiðjurnar ráða sildarverðinu, og óeðlileg hækkun á útgjöldum þeirra verður til þess að lækka bræðslusildarverðið fyrir sjómönnum. Þetta stendur óhrakið.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Ég sé satt að segja enga ástæðu til þess, að þetta mál verði tekið af dagskrá. Það er þegar búið að taka það tvisvar af dagskrá vegna þessarar brtt., sem hér er á ferðinni, og virðist vera óþarft að taka það nú í þriðja sinn af dagskrá. — Ég vil benda á tvær leiðir í þessu máli. Fyrri leiðin, sem er eðlilegri, er sú, að flm. taki till. aftur, og þó að till. verði felld nú, þá er leið til þess að taka hana upp aftur fyrir 3. umr., ef mönnum sýnist ástæða til þess.

Þá vildi ég leiðrétta þann misskilning hjá hv. þm. Borgf., að eins og löggjöfin er nú geti komið til mála, að verksmiðjan á Raufarhöfn greiði 15 þús. kr. útsvar til hreppsins. Til þess að þetta gæti átt sér stað, þyrftu álögð útsvör í hreppnum að vera 60 þús. kr. eða nærri því þreföld við það, sem þau eru nú. Þetta er því megnasti misskilningur hjá hv. þm.

Það er oft um það talað, að þeir staðir, þar sem verksmiðjum hefir verið komið á fót, njóti svo mikilla hlunninda við það, að ekki væri nema sanngjarnt að sleppa slíkum fyrirtækjum við að greiða skatt. Þetta kann að virðast réttlát kenning, en þó hygg ég, að í henni séu talsverðar veilur, sem myndu koma í ljós, ef kenningin yrði útfærð. Það er svo með hverskonar atvinnufyrirtæki, hvort sem þau eru rekin af ríkinu eða öðrum, að þau eru að vissu leyti til hagsbóta fyrir þann stað, sem þau eru starfrækt á, þar sem þau veita atvinnu og auka umsetningu. En mönnum dettur samt sem áður ekki í hug að útfæra þá kenningu, að hvert atvinnufyrirtæki eigi að vera laust við öll opinber gjöld, vegna þess að slíkt er ekki mögulegt. Mér virðast því vera allmiklar veilur í þessum hugsunarhætti. Og þótt engan veginn sé vert að gera litit úr þeim hlunnindum, sem slík atvinnufyrirtæki veita, þá er það nú svo, að þau hafa líka í för með sér aukin útgjöld fyrir viðkomandi bæjar- eða sveitarsjóði. Meðal þess fólks, sem sækir atvinnu á þessa staði, eru alltaf einhverjir, sem þurfa á opinberri hjálp að halda. Auk þessa koma til greina ýms opinber störf, sem hljóta að hafa allmikil útgjöld í för með sér. Það er því ekki rétt að benda eingöngu á hagnaðinn, heldur verður einnig að líta á hina hliðina. Og rökin, sem færð eru fram fyrir því, að þessi fyrirtæki ættu að vera laus við opinber gjöld, geta því ekki staðizt, þegar nánar er að gætt.

Hv. þm. Ísaf. var að kvarta undan því áðan, að á Siglufirði legðust ýmiskonar gjöld á

þessar verksmiðjur, t. d. $\frac{7}{8}\%$ gjaldið, fasteignaskattur, vörugjöld og önnur gjöld til hafnar og því um líkt. Ég skal ekki rengja hv. þm. um það, að slík gjöld hafi lagzt á þessi fyrirtæki á Siglufirði, og ég held, að þetta sé bending til þessa hv. þm. og annara, sem eru því sérstaklega fylgjandi að hafa sem mest af þessum verksmiðjum á Siglufirði. Ég benti á það hér á þinginu í fyrra, þegar verksmiðjumálið var til umr., að þessi stefna, að stækka stöðugt verksmiðjurnar á Siglufirði, væri ekki allskostar holl. En þetta fekk engan byr. Sú síðasta stækkun, sem gerð hefir verið á verksmiðjunum, var gerð á Siglufirði með góðu samþykki þessa hv. þm. og allrar stj. sildarverksmiðjanna.

Ég held, að það sé svo ekki fleira, sem ég hefi fram að taka viðvikjandi þessu máli. Eins og ég hefi áður sagt, tel ég ekki ástæðu til þess að taka málið af dagskrá, en ef brtt. verður ekki tekin aftur, mun ég greiða atkv. á móti henni.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég vildi leyfa mér, til viðbótar við það, sem ég sagði áðan, að benda hæstv. ráðh. á, að l. frá 1937 um tekjur bæjar- og sveitarfélaga og eftirlit með fjárstjórn bæjar- og sveitarstjórna voru sett með samkomulagi flokkanna, enda hafði starfað mþn. í því augnamiði að finna leið til þess að afla bæjar- og sveitarsjóðum nægilegra tekna.

Í 1. og 4. gr. l. eru ákvæði um það, hversu skatturinn megí vera hár og af hvaða húseignum hann eigi að greiðast og hvaða eignir séu undanskildar. Og eins og hæstv. ráðh. tók fram, hlýtur að vera ætlað til þess, þegar um tæmandi upptalningu er að ræða, að heimilt sé að leggja skatt á aðrar eignir en þær, sem sérstaklega eru undanskildar. Af þessum ástæðum á hæstv. ráðh. að staðfesta þá samþykkt, sem bæjarstj. á Siglufirði gerði um gjald af sildarverksmiðjum ríkisins til bæjarsjóðs. Það mætti segja, að það væru allt að því brígðmæli, ef nú yrði farið, þvert ofan í þetta samkomulag, að rýra tekjur Siglufjarðar og annara þeirra kaupstaða, sem vildu nota þessa heimild, með því að afnema þessa heimild í l.

Þegar hv. þm. Borgf. er að tala um hina góðu aðstöðu, sem Siglufjarðarkaupstaður hafi vegna þessara sildarverksmiðja, sem þar hafa verið reistar, þá er það rétt, að þar hafa veitt Siglufirði aukna atvinnu. En það verður líka að gæta að því, sem staðreyndirnar segja, að Siglufjarðarkaupstaður hefir ekki getað risið undir sínum gjöldum og orðið að leita til Alþ. með ýms erindi, til þess að afla viðbótartekna. Nú hefir bærinn gert ráð fyrir þessum tekjustofni, og nær engri átt, að Alþ. fari að svipta 23 þús. kr. tekjum frá bænum.

Ef hv. þm. Borgf. getur með sanngirni bent á aðra heppilegri leið til þess að ná inn þessum tekjum, þá gerir hann það sjálfsgagt. En ég hygg, að það sé ekki hægt. Og hvorki hv. þm. Borgf. né hv. þm. Ísaf. getur neitað því, að þau gjöld, sem verksmiðjurnar á Siglufirði greiða til bæjarsjóðs, eru miklu lægri heldur en greitt myndi vera af samskonar fyrirtækjum, ef þau væru í einstakra manna eign. Á það

er líka að benda, að þessi rekstur var á sínum tíma í einstakra manna höndum, þótt hann væri ekki þá í eins stórum stíl og nú. Þá var fyrirkomulagið þannig, að þeir, sem höfðu viðskipti við Siglufjarðarkaupstað ákveðinn tíma, greiddu til hans viss útsvar. Ég hygg, að hv. þm. Borgf. myndi ekki óska eftir því, að þessu yrði breytt frá því, sem nú er, til þess, sem áður var, þannig að útsvörin yrðu framvegis lögð á þá, sem skipta við verksmiðjurnar. Ég fæ ekki heldur séð, að nein ósanngirni sé í því, þótt þeir, sem njóta þessarar góðu aðstöðu, sem Siglufjörður veitir, verði að leggja á sig einhver lítil gjöld til þess að standa undir þeim kostnaði, sem Siglufjörður hefir af þessum rekstri. Þegar þetta gjald, 23 þús. kr., skiptist á þá umsetningu, sem verksmiðjurnar hafa haft á Siglufirði, er ljóst, að sú upphæð er hverfandi lítil á hvern båt, sem leggur þar upp síld. Það getur ekki komið til mála, að ekki hefði orðið að greiða margfaldar þær upphæðir, ef gamla fyrirkomulaginu væri fylgt, sem sé að greiða útsvörin beint til bæjarsjóðs Siglufjarðar, enda verður því ekki neitað, eins og hv. þm. N.-Þ. tók fram, að Siglufjörður hefir haft allskonar útgjöld vegna þess, að sildarverksmiðjurnar eru þar. Og reynslan hefir orðið sú, að þrátt fyrir það, þótt sildarverksmiðjurnar á Siglufirði hafi stöðugt aukizt undanfarin ár, hefir afkoma bæjarins verið svo slæm, að ekki hefir verið unnt að reka bæjarfélagið nema með tapi. Og Siglufjörður er einn af þeim kaupstöðum, sem leitað hafa til skuldaskillasjóðs með beiðni um lán.

Það er ekki rétt hjá hv. þm. Borgf., að hér sé verið að koma inn heimild til þess að leggja á nýjan skatt. Heimildin liggur fyrir í l. frá 1937. Það, sem hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. vilja gera, er þetta: að afnema heimild til að innheimta skatt, sem lagður hefir verið á. (PO: Hann hefir aldrei verið lagður á fyrr en nú). Það kemur til af því, að reglugerðin hefir ekki verið staðfest fyrr. Hér er ekki um neinn nýjan tekjustofn að ræða, heldur heimild, sem áður hefir verið til.

Ef hv. þm. Ísaf. ber saman útsvör, sem verksmiðjur utan Siglufjarðar greiða, við þau gjöld, sem verksmiðjurnar á Siglufirði greiða með þessu ½% gjaldi, þá er það ekki réttur samamburður, vegna þess að útsvörin eru svo misjöfn, eftir því, hvar þau eru greidd. Það er eðlilegt, að útsvör verksmiðjunnar á Hjalteyri séu lægri en samskonar gjöld á Siglufirði, því öll gjöld til sveitarsjóðs Arnarneshrepps eru prosentvis miklu minni en samsvarandi gjöld á Siglufirði. Og ef sildarverksmiðjan á Hjalteyri væri komin til Siglufjarðar og í eign einstaks manns, myndi sjást, að gjöldin til bæjarsjóðs Siglufjarðar yrðu margfalt hærri en hliðstæð gjöld til sveitarsjóðs Hjalteyrar, og einnig miklu hærri en það, sem nú er greitt með ½% gjaldinu á Siglufirði.

Ef gera á slíkan samamburð og hér um ræðir, verður hann að vera gerður á fyrirtækjum, sem eru á sama stað og í einstakra manna eign. Ég vil því eindregið mælast til, að þessi till. hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. verði felld.

***Einar Olgeirsson:** Herra forseti! Þær umr., sem hér hafa farið fram um þetta mál, hafa aðallega snúizt um brtt. á þskj. 40. Ég ætla líka fyrst og fremst að snúa mér að þeirri brtt. Ég held, að það sé nauðsynlegt fyrir hv. þm., í sambandi við þessa brtt., að gera sér ljóst, hverskonar stefna þingið óskar eftir að tekin verði viðvikjandi þeim bæjum, sem eru að rísa upp kringum okkar nýju verksmiðjur. Hvernig óskar Alþ. eftir, að þessir bæir verði? Eiga þetta að vera bæir, sem lita sóðalega út, þar sem menningarleysi ríkir og fólk hefir slæman aðbúnað? Eða á frá upphafi að sjá til þess, að þeir standi sig fjárhagslega, geti gert eitthvað fyrir sína íbúa og unnið að því, að þarna megi rísa upp menningarstöðvar? Það er þetta, sem við verðum að gera okkur ljóst, þegar rætt er um fjárhag þessara bæja.

Það er mikið talað um, að það sé hagar fyrir bæ eins og Siglufjörð að fá þangað verksmiðjur. En það verður líka að lita á hina hlið málsins, að verksmiðjueigendur gera kröfu til þess, að þarna sé verkalýður, sem vinni við allt þetta, og megnið af þessum verkalýð verður að vera þarna til taks, til þess að vinna 2—3 mánuði ársins. Og þó að þetta fólk reyni að flækjast á milli verstöðvanna, þá er afarerfitt að fá vinnu utan síns samastaðar, eins og nú standa sakir. Það hvílir því á bæjum eins og Siglufirði að sjá til þess, að nægilega mikið af verkalýð setjist þar að, og þá um leið að sjá þeim verkalýð fyrir samilegum aðbúnaði. Þess vegna er það skylda þjóðfélagsins — ekki sízt þegar tekið er tillit til þess, að um helmingur alls útlutnings landsmanna fer frá þessum stöðum, — að tryggja það, að þessir staðir séu ekki beittir rangindum og að þeim verði ekki með lagasetningum gert ómögulegt að notfæra sér þann auð, sem þarna hefir skapazt, til hagsbóta fyrir fátækasta hluta íbúanna.

Hv. þm. Ísaf. talaði um, að það væri ranglátt, að Siglufjörður notfæði sér heimildina til þess að leggja á fasteignaskatt, sem samþ. var á þinginu 1937, þegar hún væri ekki notuð af hálfu annara sveitarfélaga. Ég álit, að í stað þess að svipta Siglufjörð þessum réttmætu tekjum, væri nær að skylda hin sveitarfélögin til þess að leggja þennan skatt á líka, og sjá svo um, að þau notuðu hann til þess að búa betur að því fólki, sem í þessum sveitarfélögum býr. Hinsvegar finnst mér ekki ná nokkurri átt, einmitt þegar sýnd er viðleitni í þá átt að reyna að gera bæjarfélögin íslenzku samilega fjárhagslega stæð, að kippa fótum undan þeirri viðleitni. Nú ætlar Siglufjarðarbær að notfæra sér heimild þá um álagning fasteignaskatts, sem hér um ræðir, og gera stórkostlega tilraun til þess að reisa bæinn fjárhagslega við og hrinda í framkvæmd mörgum aðkallandi verkefnum, sem lengi hafa beðið úrlausnar. Og það eru beinlinis hagsmunir ríkisins, að þetta megi sem best takast, svo að bærin verði fjárhagslega sjálfum sér nógur.

Í sambandi við þau mörgu orð, sem hér hafa fallið um þau hlunnindi, sem ríkið veiti Siglufjarðarbæ með verksmiðjunum, vil ég benda á, að Siglufjörður veitir ríkinu ekki síður ýms

hlunnindi, og vil ég sérstaklega benda á varnargarð þann, sem nú er verið að byggja á Siglufirði, öldubrjótinn. Þessi öldubrjótur er beinlinis byggður til þess að vernda bryggjur ríkisverksmiðjanna fyrir sjógangi. Hann mun kosta, uppkominn, um 600 þús. kr., og manni virðist liggja nærri, að ríkisverksmiðjurnar eða ríkið ættu að borga megnið af þessari upphæð. En sannleikurinn er sá, að Siglufjarðarbær leggur fram $\frac{2}{3}$ hluta af þessum kostnaði, eða um 400 þús. kr. Má segja, að bærinn leggi að sínu leyti mjög mikið fram til þess að gera þessar eignir ríkisins öruggar og tryggja það, að þær geti verið arðbærar. (FJ: Er garðurinn byggður til verndar fyrir ríkisverksmiðjurnar?). Hann er a. m. k. hugsaður þannig, þótt bærinn hafi hinsvegar seinna fundið út, að það má nota hann sem upplagningsplan, en upphaflega var ekki ætlunin að nota hann til slíkra hluta.

Hv. þm. Borgf. virtist þeirrar skoðunar í ræðu sinni, að verið væri að beita þá úgerðarmenn, sem leggja upp á Siglufirði, sérstakri ósanngirni. Ég vil biðja þennan hv. þm., og aðra sömu skoðunar, að athuga, hvernig stendur á með þau gjöld, sem aðkomumenn, er atvinnu reka á Siglufirði, eru látnir borga þar. Þeir sleppa svo að segja algerlega við útsvar til bæjarins. Þess vegna finnst mér harla einkennilegt að telja það eftir, sem útgerðina munar ekkert um, eins og er með þennan fasteignaskatt og þetta $\frac{1}{2}\%$ frá ríkisverksmiðjunum. Og ég vil minna á, að upphaflega var hér gert ráð fyrir 1%, en þessu var breytt í frv. og gjaldið lákkað niður í $\frac{1}{2}\%$.

Þá má enn fremur geta þess, í sambandi við það, sem hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. minntust á, að verksmiðjurnar yrðu að borga svo og svo mikið í bryggjugjöld, jafnvel þó að útskipunin færi fram á þeim bryggjum, sem þær ættu, að þessu er svo varið, að verksmiðjurnar nota hafnarbryggjurnar við alla sína útskipun, en samt verða hafnarbryggjurnar að sjá um almenna vegi og annað slíkt.

Ég vil sérstaklega vekja eftirtekt á því, að það er hin mesta skammsýni af þeim mönnum, sem bera hagsmuni útgerðarinnar fyrir brjósti, að beita sér móti því, að Siglufirði sé séð fyrir samilegum tekjum. Það er vitanlega eingöngu vegna þess, hvað Siglufjörður hefir verið illa stæður fjárhagslega, að vanrækt hefir verið að gera hitt og annað, sem brýna nauðsyn ber þó til, að húið væri að hrinda í framkvæmd fyrir löngu síðan. Má þar til nefna dýpkun innri hafnarinnar á Siglufirði. Er það eitt af þeim framkvæmdum, sem bærinn hefir hugsað sér að ráðast nú í, enda þarf það mál bráðrar úrlausnar við.

Þá má geta þess í sambandi við þennan fasteignaskatt, að um það leyti, sem hann var lagður á, munu aðrir skattar eða önnur gjöld, sem ríkisverksmiðjurnar urðu að greiða, hafa minnkað, eins og t. d. sjóvarnarskattur lákkaður um 7 þús. kr. Það er langt frá því, að þetta séu eins og aðrar tekjur fyrir Siglufjörð. Ég álit því mjög nauðsynlegt, að hv. þm. hafi þetta í huga um leið og rætt er um brtt. á

þskj. 40, en hvað það snertir, er ég sammála því, sem hv. 7. landsk. (GP) hélt fram, að það væri óverjandi ráðstöfun að fara að svipta Siglufjörð þessum tekjum, sem hv. Alþ. hefir ákveðið með l., er samþ. voru fyrir nokkru. Ég er á móti brtt. á þskj. 40 og vil eindregið leggja til, að hún sé felld.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Þegar rætt er um þessi gjöld, sem nú hvila á ríkisverksmiðjunum til viðkomandi bæjar- og sveitarfélaga, finnst mér ekkert á móti því að athuga, hvað ríkisverksmiðjurnar greiddu áður en þessi nýju l. voru sett, sem sé l. um sildarverksmiðjur ríkisins og l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Ég vil, í tilefni af því, sem hv. 7. landsk. hélt fram, benda á það, að ríkisverksmiðjurnar voru undanþegnar úsvargreiðslu áður en $\frac{1}{2}\%$ gjaldið af umsetningu þeirra var lögákvæðið. Ég skal ekkert fullyrða um hugarfar hv. 7. landsk., þegar þessi l. voru sett, en ég vil halda því fram enn, eins og ég hefi áður bent á, að margir hv. þm. virðast ekki hafa komið auga á nauðsyn þess að undanþiggja sildarverksmiðjurnar fasteignagjaldinu, þegar lögin um það efni voru sett. Það má ennfremur benda á það, að þótt þessi heimildarl. væru sett, mátti láta sér til hugar koma, að þeir staðir, sem höfðu um leið fengið heimild til þess að leggja gjald á verksmiðjurnar, sem var miðað við umsetningu þeirra, létu sér þetta nægja, en notuðu ekki heimildina til þess að leggja á þær fasteignaskatt jafnframt. Ég vil því undirstrika það, að ég er sammála hv. þm. Borgf. um það, að þeir kaupstaðir landsins, sem hafa fengið sildarverksmiðjur, njóta ákaflega mikilla friðinda við það, beint og óbeint, ekki aðeins vegna þess, að þessar verksmiðjur veita mörgum atvinnu í viðkomandi kaupstöðum, heldur einnig vegna mikilla viðskipta, sem þau skip hljóta að skapa, er leggja aflla sinn á land hjá verksmiðjunum, og slíkt veitir viðkomandi kaupstöðum og þorpum mjög mikinn hagnað. Ég er ekki í minnsta vafa um það, að sérhvert bæjar- og sveitarfélag á landinu myndi fagna því, ef ríkið setti þar upp sildarverksmiðju eins og þær, er það hefir nú látið reisa á Siglufirði, og jafnvel þótt ekki væri heimiluð útsvarsálagning á þann atvinnurekstur.

Ég sé ekki ástæðu til þess að taka fleira fram um þetta mál út af ræðu hv. 7. landsk., og ég tel ekki heldur ástæðu til að svara samherja hans, hv. 5. þm. Reykv. (EOI). Mér gekk illa að fylgjast með þræðinum í ræðu þess síðarnefnda. Það kom fram í ræðu hans, að hann taldi ríkið verða aðnjótandi sérstaklega mikilla hlunninda frá Siglufirði í sambandi við þau hafnarmannvirkni, sem er verið að reisa þar á þessu ári. En þau friðindi, sem hér er um að ræða, eru í því fólgin, að ríkið hefir fengið að borga nokkra tugi þúsunda kr. árlega til þessara hafnarmannvirkja. Það væri vafalaust hægt að fá fleiri bæjarfélög til að veita ríkissjóði svipuð hlunnindi. Ég vil svo endurtaka tilmáli min til hv. flm. brtt. á þingskj. 40 (FJ og PO), að þeir taki hana aftur til 3. umr. þessa frv., svo að sjútvn. geti fengið hana til athugunar.

***Pétur Ottesen:** Ég er nú alveg hissa á því, sem hv. 7. landsk. (GP) hélt fram í ræðu sinni, og einnig á ummælum hv. 5. þm. Reykv. (EOL), að hann skuli freista þess að rétta hlut sinn eða Siglufjarðar á þann hátt, að rökstyðja málstað sinn með því að gera sem minnst úr því, hve hin miklu verksmiðjubákn, er hafa verið reist á Siglufirði, hafa mikla þýðingu fyrir afkomu bæjarins. Þessir menn horfa aðeins á það, sem enga verulega þýðingu hefir fyrir afkomu kaupstaðarins. Þeir tala um það, að ef samskonar fyrirtæki væru í eign einstakra manna eða einstakra félaga, gætu þau ef til vill orðið meiri tekjustofn fyrir bæjarfélagið. En hvers vegna hafa þau ekki verið reist á þeim grundvelli? Það stafar af því, að á þeim tíma, sem þau voru stofnað, var hagur útgerðarmanna þar þannig, að ekki var unnt að hafa fyrirkomulag þeirra með öðrum hætti en gert var; að öðrum kosti myndi hafa reynst ókleift að koma upp þessum stóru verksmiðjubáknunum. Það hefir orkað mjög tvímælis, hvort það hefir verið rétt eða til hagsbóta að hruga svona mörgum verksmiðjum upp á Siglufirði. Það hefir raunar getað orðið til hagsbóta fyrir útgerðarmenn, en mér er kunnugt um það, að fjöldi sjómanna telur hagskvæmara, að nokkrar þeirra hefðu verið reistar á Skagaströnd, því að þegar þeir eru að veiðum á Húnaflóa, þar sem oft veiðist mikið af sild, þá skiptir það miklu máli fyrir þá, hvort þeir geta lagt afla sinn upp á Skagaströnd eða þurfa að sigla með hann þvert yfir Skagafjörð norður til Siglufjarðar. Hér hefir verið gengið á snið við hagsmuni sjómanna, og hagar Siglufjarðar gerður þeim mun betri, þar sem meiri hluti skipa er bundinn við að leggja afla sinn á land við sildarverksmiðjurnar á Siglufirði, og aðallega við hina stóru sildarverksmiðju ríkisins, sem þar er. Þessar ráðstafanir hafa verið gerðar beinlínis til skaða fyrir sjómenn, en þær hafa orðið til hagsbóta fyrir Siglufjörð. Menn hafa að vísu komið upp söltunarstöðvum á Sauðárkróki og annarstaðar við Skagafjörð, en slíkt skapar engin viðskipti til móts við það, sem verða myndi ef sildarverksmiðja yrði reist þar, því að með því eina móti er unnt að nota aflann til fulls, — alltaf verður meira eða minna af úrgangssild, sem aðeins er nothæf til bræðslu. Það yrði til mikilla hagsbóta fyrir sjómenn, þegar góð sildveiði er á Skagafirði, að geta siglt með allan afla sinn til hafnar þar, í stað þess að þurfa að sigla með hann norður til Siglufjarðar. En nú hafa öll þessi miklu viðskipti verið dregin til Siglufjarðar. Það er miklu meiri hagnaður fyrir ríkið, enda hefir verið ráðizt í meiri opinberar framkvæmdir þar en unnt er að benda á, að gerðar hafi verið í nokkrum öðrum kaupstað hér á landi.

Á undanförunum árum hefir víða um landið verið ráðizt í stórfelldar framkvæmdir, hafnarbætur og bryggjagerðir. Ég hygg, að víðast hvar hafi þær orðið ákaflega þungar í vöfunum fyrir viðkomandi kauptún. Það er nú svo með flestar hafnargerðir, að tilkostnaðurinn hefir orðið mikill, og þessi kauptún segjast alveg vera að sligast undir kostnaðinum af þessum hafnargerðum. En hvernig er því nú farið með

þær hafnarbætur, sem gerðar hafa verið á Siglufirði, og hvernig hafa tekjur bæjarins ávaxtast af þeim hafnarmannvirkjum, sem þar hefir verið lagt í? Er það vegna þessara gífurlegu ráðstafana, sem gerðar hafa verið af hálfu hins opinbera til að draga viðskiptin sem mest til þessa kaupstaðar, að mjög mikið fé hefir verið lagt af mörkum til hafnarbóta á Siglufirði, eins og hv. 5. þm. Reykv. minntist á? Hann sagði, að þar hefðu verið reist hafnarmannvirki fyrir 600 þús. kr. og af því fé hefði ríkissjóður lagt fram 200 þús. kr. En hvernig ávaxtar svo Siglufjarðarkaupstaður þær 400 þús. kr., sem hann hefir lagt fram til þessa mannvirkis? Hann ávaxtaði þær þannig, að á síðastl. ári hafði höfnin tekjur, sem námu 200 þús. kr., þ. e. a. s. tekjur hafnarinnar á þessu eina ári námu helmingi stofnkostnaðar. Hvað hefir skapad honum þessa aðstöðu? Það eru hin miklu ríkisverksmiðjubákn. Þessar verksmiðjur hafa meiri áhrif í þessu efni en nokkuð annað, sem sjá má af því, að bæjarsjóður getur á tveim árum uppborið allan þann kostnað, sem hann hefir lagt fram til hafnargerðar, í hreinum tekjum, sem renna í sjóð kaupstaðarins. Ég held, að þegar á þetta er litið, þá hljóti menn að sjá, að það er harla ósanngjarnt að vera að kúga þessar verksmiðjur með fasteignaskatti, kúga fé út úr þeim mönnum, sem þannig hafa látið bæjarsjóði stór friðindi í té. Það er svo hróplegt ranglæti, að það má eigi koma fyrir, enda sést það bezt, hve fjarstætt þetta er, ef það er athugað, að annarstaðar á landinu eru engar slíkar álögur lagðar á ríkisverksmiðjurnar. Siglufjörður er eini kaupstaður landsins, sem getur tekið þetta ½% af umsetning stórra verksmiðja, og þá hefði aldrei átt að vekja máls á því, að láta hann hafa 20—30 þús. kr. í fasteignaskatt af heim í ofanálæg. Það kemur vitanlega ekki til mála, að Alþ. láti Siglufirði haldast það uppi að leggja fasteignaskatt á ríkisverksmiðjurnar, sem auðvitað yrði meiri og meiri eftir því, sem fleiri verksmiðjum yrði bætt við. Það leiðir því af sjálfu sér, að einhver mistök hafa valdið því, að þetta ákvæði var sett inn í frv., og þessi mistök verður að leiðrétta.

Ég ætla ekki að fara lengra út í þetta mál að sinni, en ég get lýst því yfir, að ég ætla að verða við tilmælum hæst. atvmrh., að taka brtt. mínar aftur við þessa umr. málsins og athuga málið betur, en við, sem flytjum till., höldum fast við það, að þetta þurfi að leiðrétta. Það var aldrei meiningin að láta Siglufjörð hafa betri aðstöðu en aðra kaupstaði, þar sem sildarverksmiðjurnar hafa verið reistar, en það yrði, ef hann gæti lagt á þær fasteignaskatt.

***Einar Olgeirsson:** Ég ætla ekki að orðlengja um þetta mál, en ég vil lýsa undrun minni yfir þeirri kynlegu röksemdafærslu og þekkingarleysi á málinu, sem kom fram í ræðu hv. þm. Borgf. Hann hélt, að hafnarmannvirkin á Siglufirði hefðu kostað 600 þús. kr. Þessi hv. þm. hefir skilið ræðu mína á þá leið, að öll hafnarmannvirkin þar hefðu kostað 600 þús. kr., en þar átti ég aðeins við sjóvarnargarðinn, því að

öll hafnarmannvirkinn á Siglufirði hafa áreiðanlega kostað yfir 1 millj. kr. Hann hélt einnig, að Siglufjörður hefði lagt fram 400 þús. kr. til að byggja hafnarmannvirkinn og af þeim hefði hann 200 þús. kr. tekjur á einu ári. Ef hv. þm. Borgf. byggir brtt. sínar á álíka mikilli þekkingu, þá eru þær ekki byggðar á traustum grundvelli. Hafnargerðin ein hefir kostað meira en 150 þús. kr. Tekjur Siglufjarðar af hafnarmannvirkjum bæjarins koma því ekki við, hvað hafnarbætur hafa kostað.

Hæstv. atvmrh. talaði í þessu sambandi um það, að Siglufirði mætti þykja fengur í, að þessi sjóvarnargarður var byggður. En ég ætla að halda fast við það, sem ég sagði áðan, að þessi garður hefir fyrst og fremst verið byggður með hagsmuni ríkisverksmiðjunnar fyrir augum, til þess að verja hana fyrir sjávarágangi. En ef á að fara að rannsaka þetta mál ennþá betur, mætti einnig rannsaka, hvað framsóknarmenn hafa keypt mikið af lóðum í nánd við verksmiðjuna, og fyrir hvaða verð. En þessar lóðir hafa þeir keypt í því skyni, að tryggja sér verðhækkun á þeim síðar, er myndi verða eftir að sjóvarnargarðurinn var byggður. Það myndi alls ekki hafa verið heppilegt út frá sjónarmiði Siglufjarðarkaupstaðar að leggja 400 þús. kr. í þetta mannvirki. Frá sjónarmiði bæjarins hefði verið miklu heppilegra að dýpka höfnina fyrir innan eyrina, svo að hún yrði nothæf.

Ég mun svo ekki orðlengja frekar um þetta mál að sinni, af því að brtt. hafa verið teknar aftur til 3. umr. og frv. verður vísað til sjútvn. til athugunar.

ATKVGR.

Brtt. 40 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án akvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 14. marz, var frv. tekið til 3. umr. (A. 14, 40).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 40 samþ. með 19:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: VJ, ÞBr, BJ, BÁ, EE, EmJ, EystJ, FJ, HG, HelgJ, JPálm, ÓTh, PHann, PO, SkG, StgrSt, SvBH, TT, JörB.

nei: ÁÁ, BjB, EOJ, GP, GSc, HV, ÍslH, SEH, SK, StSt.

4 þm. (GG, JakM, JGM, ÞorbÞ) fjarstaddir.

Frv., svo breytt, samþ. með 16:5 atkv. og afgr. til Ed.

Á 18. fundi í Ed., 16. marz, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 58).

Á 20. fundi í Ed., 20. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Bernharð Stefánsson: Það er ekki síður hér að fjölyrða mjög um mál við 1. umr. Ég get þó ekki látið hjá líða að benda á, hvornig þetta

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

mál ber hér að. Eins og hv. þdm. er fullkunnugt, hefir mikið verið talað um vandræði bæjar- og sveitarfélaga að standast útgjöld sín. Alþingi 1935 skoraði á ríkisstj. að undirbúa löggjöf, sem úr þessu bætti. Stjórnin skipaði til þess nefnd þriggja manna, þar á meðal var ég. Nefndin skilaði álit og lagði frv. fyrir Alþingi 1936. Það náði að visu ekki fram að ganga þá. ekki fyrr en árið eftir, ég held á haustþinginu 1937, að samþ. var með nokkrum breyt. frv. um tekjuöflun bæjar- og sveitarfélaga. En Adam var ekki lengi í Paradís. Nú virðist vera komin tilhneiging til þess hjá þm. að draga úr því, sem þá var veitt kaupstöðunum.

Þetta mál hefir þann einkennilega aðdraganda, að fyrst er borið fram frv. af hv. þm. N.-Þ. (GG) um að rýmka nokkuð rétt sveitarfélaga til þess að fá tekjur af sildarverksmiðjum, sem þar eru starfræktar, þannig að í stað þess að gjaldið, sem þau taka af andvirði seldrar framleiðslu, megi ekki fara yfir 25% af heildartekjum viðkomandi sveitarfélags, eins og núg. lög ákveða. skuli það mega nema allt að 50% að heildartekjum þess. En þessari rýmkun á tekjuöflun er svo í Nd. snúið við og samþ. brtt., sem felur í sér stórfellda skerðing á tekjunum, sem sé, að ekki megi innheimta fasteignaskatt af verksmiðjunum eins og öðrum fasteignum í bæjum.

Ég tel það fjarri lagi að afnema fasteignaskatt af þessum fasteignum, sem notaðar eru til atvinnurekstrar. M. a. vil ég benda á, að atvinnurekstur einstakra manna stendur ekki vel að vígi í samkeppni við fyrirtæki, sem af er létt þessum gjöldum. Ef á annað borð á að fara að taka aftur af því, sem Alþingi er búid að veita fyrir liðugu ári síðan, hefði þó verið réttara að gera þá brtt. við frv. hv. þm. N.-Þ. að fella niður gjaldið, sem þar er lagt til, að rýmkað sé um. Það hefði líka verið að ganga hreinn til verks, en náð líkum tilgangi, sem sé að snúa frv. alveg við með einni brtt. Mér finnst það meir en óviðkunnanleg aðferð, og hefði verið miklu réttara að flytja sérstakt frv. um afnám fasteignagjaldsins af verksmiðjunum.

Nú er það svo, að þeirri breyt. er eingöngu stefnt gegn einum kaupstað, Siglufirði, sem átt hefir erfitt uppdráttar og verið gert ákaflega rangt til fyrir nokkrum árum, þegar nógildandi útsvarslöggjöf var sett og teknir af bæjarfélaginu möguleikar til að leggja útsvör á þá, sem stunda þar atvinnu um bjargræðistímann.

Ég vonast til þess, að nefndin, sem fer þetta frv. til athugunar, hugsi sig vel um, hvort það á að fara lengra. Ég legg til, að það verði annaðhvort fellt eins og það er eða breytt í það horf, sem það hafði upphaflega frá hv. flm. (GG). Ef frv. ætti lengri lífdaga fyrir höndum, vildi ég benda mjög alvarlega á þessi sjónarmið, sem nefndin verður að ihuga, og á forsögu þessa máls.

Umr. frestað.

Á 21. fundi í Ed., 21. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Í þessu frv. til l. um breyt. á l. um sildarverksmiðjur ríkisins, sem nú hefir verið samþ. í hv. Nd., er svo ákveðið, að verksmiðjurnar skuli greiða árlega til bæjar- eða sveitarsjóða, þar sem þær eru starfræktar, ½% af brúttóandvirði seldra afurða ár hvert, en jafnframt tekið fram, að þær greiði ekki útsvar, fasteignaskatt í bæjar-sjóð eða sveitarsjóð né heldur tekju- og eignarskatt.

Að því er snertir þetta ½% gjald er hér enga breyt. um að ræða frá því, sem nú er, því að þegar l. um sildarverksmiðjur ríkisins voru sett hér á Alp. í fyrri, þá var þar ákveðið, að þær skyldu greiða þetta gjald til viðkomandi bæjar- eða sveitarsjóða, sem miðast við umsetningu þeirra.

Ég geri ráð fyrir, að það hafi verið til þess ætlað af Alp., að verksmiðjurnar greiddu ekki önnur gjöld til bæjar- eða sveitarsjóða heldur en þennan umsetningarskatt; og má í því sambandi benda á, að áður höfðu þær verið lausar við gjöld til bæjar- og sveitarsjóða. En á því sama þingi voru einnig afgr. l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, þar sem þeim m. a. var heimilað að leggja fasteignagjald á fasteignir í bæjum og kaupstöðum, og síðan hafa nokkur bæjarfélög notað þennan rétt og sett á fasteignagjöld. Í l. um þetta efni voru að vísu nokkrar ákveðnar fasteignir undanskildar slíkum álögum. En þess mun ekki hafa verið gætt, þegar þau l. voru sett, að undanþiggja sildarverksmiðjur ríkisins þessum gjöldum. Og af þeirri ástæðu er þetta ákvæði komið inn í það frv., sem hér liggur fyrir, að sildarverksmiðjur ríkisins skuli vera lausar við fasteignaskatt og útsvar.

Ég held, að tæplega verði um það deilt, að rétt sé að leysa sildarverksmiðjur ríkisins undan þeirri skyldu að greiða fasteignaskatt eftir að húið er að leggja á þær þá kvöð að greiða ½% af andvirði seldra afurða í bæjar- eða sveitarsjóð, þar sem þær eru starfræktar. Og eins og ég gat um, geri ég ekki ráð fyrir, að til þess hafi verið ætlað af Alp., að frekari gjöld yrðu lögð á verksmiðjurnar heldur en þetta ½% gjald.

Það liggur í augum uppi, að þeir bæir eða þau sveitarfélög, sem hafa þessar verksmiðjur, hafa af þeim bæði beint og óbeint mjög miklar tekjur. Fyrir utan þetta ákveðna umsetningargjald, sem er beinlinis greitt frá sildarverksmiðjum ríkisins í viðkomandi bæjar- eða sveitarsjóð, hafa þessir staðir mjög miklar tekjur aðrar í sambandi við þennan atvinnurekstur. Ef við tökum t. d. Siglufjörð, þar sem rekstur sildarverksmiðja ríkisins er mestur, þá er það vitað, að einmitt fyrir það, að sildarverksmiðjurnar eru þar, skapast þar ákaflega mikil viðskipti, sem gefa bæjarsjóði Siglufjarðar vitanlega mikla tekjumöguleika. Siglufjarðarþær fær stórfé árlega t. d. í hafnargjöldum af skipum, sem eiga heimilisfang annarra staða á landinu, en skipta við verksmiðjurnar. Og verðlanir á Siglufirði hafa mjög mikla verðlun við skip, sem leggja upp sild, m. a. hjá þessum sildarverksmiðjum. Og auk þess

má benda á þá miklu atvinnu, sem ríkið veitir á þessum stað, vegna þess að það rekur þar sildarverksmiðjurnar.

Mér finnst því, að það alls ekki geti talizt sanngjarnt, að þessir bæir eða sveitarfélög, sem hafa orðið þeirra hlunninda aðnjótandi að fá þennan ríkisrekstur til sín, geti skattlagt þau fyrirtæki umfram þetta ½% gjald af söluverði afurðanna. Og vildi ég, að þetta sjónarmið kæmi fram áður en málið gengur til n., og vænti þess, að hv. sjútvn., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar hér í hv. d., taki þetta til athugunar.

Bernharð Stefánsson: Á seinna þinginu 1937 voru sett tvenn l., sem hæstv. atvmrh. gat nú um. Önnur l. voru um tekjur bæjar- og sveitarfélaga og eftirlit með fjárstjórn bæjar- og sveitarstjórna, en hin l. voru um sildarverksmiðjur ríkisins. Í l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga er í 4. gr. tekið fram, hvaða fasteignir séu undanþegnar fasteignaskatti, þó að fasteignaskattur sé lagður á. Þar eru taldar fyrst og fremst fasteignir bæjar- og sveitarfélaganna sjálfra, ef ekki er um leigulóðir eða leigujarðir að ræða. Síðan eru taldar upp kirkjur, íþróttahús og samkomuhús, ef þau eru ekki leigð til tekna fyrir viðkomandi bæjar- eða sveitarfélag, þá skólahús, barnahæli, sjúkrahús, elliheimili, þinghús og annað slíkt. Síðan er það tekið fram, að undanþegin þessum fasteignaskatti séu hús annara ríkja, sem notuð eru fyrir sendimenn þeirra, og lóðir tilheyrandi þeim.

Má nú nærri geta, hvort það sama þing, sem setti þessi l. og jafnframt og samhliða því, sem það fjallaði um þau, var einnig að fjalla um l. um sildarverksmiðjur ríkisins, hefði gleymt að undanþiggja verksmiðjurnar fasteignaskatti, ef það hefði verið vilji þingmanna. Enda var það svo, að Alp. mundi ákaflega vel eftir sildarverksmiðjum ríkisins, er það fjallaði um l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, því að einmitt þegar deilt var hér um það út af því frv., sem síðan varð að l. um sildarverksmiðjur ríkisins, hvort ætti að leggja á þær umsetningarskatt til bæjar- og sveitarfélaga, og þá líka um það, hve hár hann ætti að vera, þá voru menn hér á hæstv. Alp., sem héldu því fram, að þar sem Siglufjörður og aðrir staðir, þar sem sildarverksmiðjur ríkisins væru, fengju nú möguleika til þess að fá nokkrar tekjur af þessum fyrirtækjum gegnum fasteignaskatt, þá væri enn síður þörf á að heimila þeim að leggja gjöld á framleiðsluna. Nei, að Alp. hafi ekki gætt þess að undanþiggja sildarverksmiðjur ríkisins fasteignaskatti, en hafi ætlað sér það, eins og hæstv. atvmrh. heldur fram, er því einber fjarstæða og ekkert annað.

Nei, Alp. 1937 ætlaði þeim bæjar- og sveitarfélögum, sem svona stendur á um, þessar tekjur, ½% af brúttóandvirði framleiðslu sildarverksmiðjanna, og svo samskonar fasteignaskatt af eignum þeirra eins og lagt væri á samþætilegar fasteignir í bæjar- og sveitarfélögum; það er alveg tvímælalaust. Að samþ. þetta frv. eins og það liggur fyrir er því ekkert

annað en það, að hæstv. Alþ. sér sig um hönd. Alþ. hefir sýnt bæði Siglufjarðarbæ og öðrum stöðum, þar sem sildarverksmiðjur ríkisins eru, framan í það, að þeir gætu fengið þessar tekjur af fasteignaskattinum. En svo bara eftir rúmt ár á að svikja um þetta. Það er ekkert annað en þetta, sem fram hefir farið með þessu. Að þingið hafi ekki vitað, hvað það var að gera í þessu máli fyrir 2 árum, nær ekki nokkurri átt, — það vitum við allir.

Hvað því við kemur, að þeir þeir, sem hafa sildarverksmiðjur ríkisins hjá sér — og þá er aðallega talað um Siglufjarðarbæ —, hafi svo miklar tekjur af verksmiðjunum óbeint með þeim hlunnindum, sem því fylgir að hafa þær hjá sér, eins og hæstv. ráðh. var að tala um, þá her náttúrlega að viðurkenna það. En því fylgir líka ýmis kostnaður, sem Siglufjarðarbær t. d. hefir af því, að fjöldi aðkomufólks safnast þangað á sumrin vegna atvinnu í sambandi við þessar verksmiðjur, beint eða óbeint. (SÁÓ: Eins og hvað?). Eins og t. d. að það þarf aukna lögreglu. Það kemur fyrir, að það þarf að líta eftir þessu aðkomufólki. En hvað um það; hvernig sem menn líta á það, vil ég, að það komi hreint fram, að hér er ekki verið að leiðrétta neitt, sem farist hefir fyrir fyrir rúmu ári síðan, heldur á hér að taka aftur það, sem þá var veitt. Og það á að kannast við það, en ekki að vera með neinar blekkingar um það, að Alþ. hafi ætlað sér að gera í þessu efni annað en það, sem það gerði þá.

En hvað sem þessu líður, held ég, að allir geti verið sammála um eitt, og jafnvel þeir líka, sem vilja svipta Siglufjörð þessum tekjum, sem honum ber samkv. nügildandi l. að hafa af fasteignaskattinum, sem sé það, að ákvæði um það ættu alls ekki að koma fram í frv. því, sem hér liggur fyrir um sildarverksmiðjur ríkisins, heldur vitanlega að vera borið fram sem sérstakt frv. til l. um breyt. á l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga og eftirlit með fjárfstjórn bæjar- og sveitarstjórna, og koma þá inn í 4. gr. þeirra l., sem er tæmandi upptalning á því, hvaða fasteignir það eru, sem ætlað er til, að undanþegnar séu fasteignaskatti. Það er náttúrlega mál út af fyrir sig, þó að menn séu þannig hugsandi, að eftir allt talið um þetta efni fyrir rúmu ári síðan og þeirra álit þá um að það þyrfti að bæta úr tekjuþörf bæjar- og sveitarfélaga, að þeir vilja nú taka aftur það, sem þeir veittu þá. En mér finnst, að menn gætu þó haft svona nokkurn veginn þinglega afgreiðslu á þeim gerðum sínum.

Þessar umr. eiga kannske betur við við 2. umr. Skal ég því ekki fara lengra út í þetta hér. Mér sýnist frv. þetta þannig úr garði gert, að því sé ætlað að breyta allt öðrum l. heldur en það er borið fram til að breyta. Af þeirri ástæðu sýnist mér, að slíkur óskapnaður sem frv. er ætti ekki að lifa af þessa umr. En ef það samt sem áður gerir það, vona ég, að það verði tekið til athugunar að herra þetta rétt fram. Eða hvernig á nú bæjarfélag eins og Siglufjörður að fara að, ef frv. þetta verður samþ. eins og það er, þar sem á hinn bóginn

l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga segja, að það megi leggja á allar fasteignir til tekna fyrir viðkomandi bæjarfélag, nema þær, sem taldar eru upp í 4. gr. þeirra l., þar sem sildarverksmiðjur ríkisins eru ekki nefndar. En hér á að samþ. önnur l. sem segja, að sildarverksmiðjur ríkisins skuli vera undanþegnar fasteignaskatti. Eftir hvorum l. á svo að fara? Hér er ekki tekið fram í þessu frv., að nein ákvæði í l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga séu úr gildi numin. Mér sýnist þetta stangast svo, að frv. þetta sé, eins og það liggur fyrir hér, hreinasta della.

***Erlendur Þorsteinsson:** Hv. l. þm. Eyf. hefir að nokkru leyti tekið fram það, sem um þetta mál þurfti að taka fram. Ég vil þó sérstaklega undirstrika það, sem hann sagði um það, hve mjög óeðlilega þetta mál ber að; því að það er gefið mál, að eftir að frv. var breytt í Nd., þá er þetta frv. breytt. á l. nr. 69 frá 31. des. 1937, um tekjur bæjar- og sveitarfélaga o. fl. Ég held því, að hv. Ed. ætti í þetta skipti að bjarga sóma þingsins með því að fella þetta frv. hreinlega; og þeir, sem eru með því að fá þessa breyt. fram á l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, komi þá fram með frv. um breyt. á viðkomandi l.

Það virðist harla einkennilegt, ef það er rétt skoðað, sem hæstv. atvnrh. tók fram, að Alþ. í fyrra skuli þá alveg hafa gleymt að taka fram, hvort sildarverksmiðjur ríkisins skyldu vera undanþegnar fasteignaskatti eða ekki, þegar það er athugað, að hvortveggja frv., bæði frv. um tekjur handa bæjar- og sveitarfélögum og frv. um sildarverksmiðjur ríkisins, eru borin fram svo að segja undir eins og rædd svo að segja samhliða. Má undarlegt heita, ef hv. þm. hafa verið svo gersneyddir allri athugunargáfu, að þeir hafi þá gleymt að taka þetta fram, og að það sé þá aðeins fyrir gleysku, að það var ekkert tekið fram um að undanþiggja sildarverksmiðjur ríkisins fasteignaskatti.

Ég held því, að það sé næsta augljóst, að þingið hafi beinlínis ætlað til, að sýslufélag þau og sveitir, þar sem ríkisverksmiðjurnar eru, fengju þær tekjur, sem þingið ætlaði þeim með þessum l. Ég tel ekki ástæðu til við þessa umr. að fara mikið út í einstök atriði þessa máls, en ég vildi leiðrétta þann misskilning, sem kom fram hjá hæstv. atvnrh., þar sem hann komst svo að orði, að ríkisverksmiðjurnar hafi verið lausar við öll gjöld til bæjar- og sveitarfélaga. Ég vil minna hæstv. ráðh. á l. frá 1926, en skv. þessum l. greiddu ríkisverksmiðjurnar allt fram á seinasta ár milli 6 og 7 þús. kr. í fasteignaskatt, sem í þeim var ákveðinn. Það virðist nokkuð hastarlegt, ef Alþ. ætlar, um leið og það gefur bæjar- og sveitarfélögum nýja tekjustofna, að taka aðra tekjustofna af þeim í staðinn.

Ég vona, að þetta frv. lifi ekki af þessa umr., en ef það gerir það, þá mun ég minnst nánar á einstök atriði við 2. umr. Ég vil leyfa mér að gera það að till. minni, að ef frv. verði vísað til n., þá verði því vísað til fjhn.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Ég sé ekki ástæðu til að fjölýrða um þetta mál við þessa umr., því vitanlega verður málið athugað í n., sem ég tel sjálfsagt að verði sjávarútvegsnefnd.

Út af því, sem hv. 1. þm. Eyf. og hv. 10. landsk. héldu fram, að það væri fjarstæða að halda því fram, að Alþ. hefði ekki til þess ætlað, að verksmiðjurnar greiddu gjöld umfram þetta ½% umsetningargjald. Þá skal ég ekkert fullyrða um skoðanir einstakra hv. þm. í þessu ctni, en ég vil benda á, að meiri hl. hv. Nd. hefir þegar fallið á þetta með því að samþ. þetta frv., sem hér liggur fyrir. Nd. taldi ekki heppilegt, að bæjar- og sveitarfélögum yrði leyft að skattleggja verksmiðjurnar á þennan hátt, og ég vænti þess, að Ed. komist á sömu skoðun að athuguðu máli. Ég tel — og er þar á annari skoðun en hv. 1. þm. Eyf. —, að hér sé um leiðréttingu að ræða. Ég tel, að það hafi við afgreiðslu málsins í fyrra verið lagðar óeðlilega miklar kvaðir á þennan atvinnurekstur.

Út af því, að þetta hefði átt að koma fram sem breyt. við önnur l. þá er það auðvitað hlutur, sem má deila um, og ég skal viðurkenna, að það hefði alveg eins mátt fara þá leið, en að það sé á nokkurn hátt óþingleg afgreiðsla þessa máls, sem hér er viðhöfð, það finnst mér fjarstæða. Ég sé ekkert athugavert við það, að í l. um sildarverksmiðjur ríkisins. þar sem ákveðið er, hvað þær eiga að greiða af umsetningu í bæjar- og sveitarsjóði, séu einnig ákveðið um það, að þær séu undanþegnar öðrum gjöldum. Ég vil benda hv. 1. þm. Eyf. og 10. landsk. á það, að ef þetta ákvæði á ekki við í þessum l., þá hefði ákveðið um ½% umsetningargjaldið átt að setjast inn í l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. En þetta álit ég vera aukaatriði. Það hefir vitanlega sama gildi, þó það sé sett inn í l. um sildarverksmiðjurnar.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð, en vil aðeins undirstrika það, sem ég hefi áður haldið fram, að ég tel ósanngjarnt að skattleggja þannig sjávarútveginn til ágóða fyrir einstök bæjar- og sveitarfélög. Ég held, að það sé óhætt að fullyrða, að hvert einasta bæjar- eða sveitarfélag mundi þakksamlega taka á móti slíkum atvinnurekstri frá ríkinu, og það jafnvel án þess að gera nokkrar kröfur um nokkrar álögur. Það mundi verða álitnið svo mikið hagsmunamál að fá þennan atvinnurekstur, eins og nú er hátað um atvinnurekstur hér á landi. Og þessi gjöld koma vitanlega riður á sjómönnum og útgerðarmönnum, sem stunda sildveiðar og skipta við ríkisverksmiðjurnar, því að þeim mun minna geta verksmiðjurnar greitt fyrir hráefni, sem þær þurfa að greiða meira til viðkomandi bæjar- eða sveitarfélags í opinber gjöld.

Bernharð Stefánsson: Það gleður mig, að hæstv. atvmrh. virðist vera farinn að sjá, að hér getur ekki verið um neina leiðréttingu að ræða. Það er eingöngu hitt, að hann og aðrir, sem að þessu frv. standa, eru nú að sjá sig um hönd. Enda man ég, að þau rök komu fram gegn því að heimila að leggja þetta ½% gjald

á framleiðslu verksmiðjanna, að þess þyrfti síður vegna þess, að nú yrði Siglufirði heimilað að leggja fasteignaskatt á verksmiðjurnar. Ég get ekki verið hæstv. ráðh. sammála um það, að það sé eðlilegt að setja þetta ákvæði inn í l. um sildarverksmiðjur og láta það þannig stangast við l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Það væri náttúrulega ekkert á móti því að setja það inn í l. um sildarverksmiðjur, ef tilsvarendi ákvæði væru þá sett inn í 4. gr. l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga. Hæstv. ráðh. benti á í þessu sambandi, að þetta væri hliðstætt ákvæðinu í l. um sildarverksmiðjur ríkisins um það, að verksmiðjurnar gyldu ekki útsvar. En þetta er alls ekki hliðstætt. Lögin um tekjur bæjar- og sveitarfélaga ákveða, að verksmiðjurnar skuli greiða fasteignaskatt í bæjar- eða sveitarsjóð, ef viðkomandi bæjar- eða hreppsfélag ákveður slíkt. Lögin ákveða þetta með því að taka ekki verksmiðjurnar undan, en útsvarslögin taka það hinsvegar fram, að opinber rekstur greiði ekki útsvar. Það er því samræmi milli verksmiðjulaganna og útsvarslaganna, en hér yrði hið mesta ósamræmi á milli.

Ég hefi getið þess, að ég teldi vafasamt, að þetta frv. væri þannig, að það ætti að lifa af þessa umr. Nú skal ég að visu játa það, að frv. eins og það var borið fram hafði allt annan tilgang en þann, sem það hefir nú, eftir þá meðferð, sem það hefir fengið í Nd. Ég mun því hætta á að greiða ekki atkv. á móti frv. til 2. umr., í þeirri von, að sú n., sem fær það til meðferðar, geti lagfært það eitthvað. Ég hefi í raun og veru ekki neitt á móti frv. í sinni upprunalegu mynd. Það er bara sú breyt., sem Nd. gerði á frv., sem ég er á móti og mun ekki geta sætt mig við.

ATKVR.

Fr. vísad til 2. umr. með 10:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: ÁJ. BSn. HermJ. IngP. JJós. MG. MJ.
PHerm. SÁÓ. DÞ.

nei: BrB. ErlÞ. EÁrna.

BSt.¹⁾ PZ greiddu ekki atkv.

1 þm. (JJ) fjarstaddur.

Fr. vísad til sjútn. með 9:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: MG. MJ. PHerm. SÁÓ. DÞ. BSn. HermJ.
IngP. EÁrna.

nei: JJós. PZ. ÁJ. BSt. BrB. ErlÞ.

1 þm. (JJ) fjarstaddur.

Á 47. fundi í Ed., 22. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 58, 89, n. 200, 202).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

***Frsm. (Ingvar Pálmason):** Ég skal ekki hafa langa framsögu fyrir hönd sjútn. um þetta

1) BSt: Ég get ómögulega greitt slíkum óskapnaði sem þetta frv. er atkv., en vil hinsvegar ekki hindra, að það fái að ganga til 2. umr., ef það kynni í n. að fá sína upprunalegu mynd, og greiði því ekki atkv.

frv. N. er sammála um eitt: að málið eigi að ná fram að ganga. Hinsvegar liggur fyrir brtt. frá hv. þingmönnum Eyf. og hv. 9. landsk., sem n. hefir ekki tekið sérstaklega afstöðu til, en einn nm. hefir skrifað undir nál. með fyrirvara, og kemur hann fram í brtt. á þskj. 202.

Það, sem ég kann að segja um frv. fram yfir þetta, verður mest frá eigin brjósti, því að hv. nm. hafa nokkuð misjöfn sjónarmið. Vilja þeir að visu gera breytingar frá núgildandi l., en eru ekki sammála um, hverjar þær skuli vera.

Þegar samh. var á Alp., að verksmiðjurnar skyldu gjalda í sveitarsjóði eða bæja $\frac{1}{2}\%$ af framleiðslu sinni, var ekki komið í ljós eins og nú, að fasteignagjald til bæjarsjóðs t. d. á Siglufirði er herra orðið en menn bjuggust við.

Ef ríkisverksmiðjurnar eru bornar saman við einkafyrirtæki, sem rekin eru annarstaðar á landinu, kemur í ljós, að þær verða harðar úti með gjöld til þess opinbera en einstaklingar, a. m. k. utan Siglufjarðar. Því verða sildarverksmiðjur ríkisins ekki eins samkeppnisfærar og ella myndi, þar sem þær verða að taka síld til vinnslu af seljendum og svara svo út því verði, sem vinnslan gefi efni til, en hinar verksmiðjurnar kaupa síldina föstu verði. Og þegar þetta munar t. d. 50 þús. kr., eins og er, ef miðað er við verksmiðjuna á Djúpuvík, er auðsýð, að ríkisverksmiðjurnar standa miklu verr að vígi en einkafyrirtæki, en það getur þó ekki hafa verið meining löggjafans. Því hefir komið fram till. í hv. Nd. um að fría ríkisverksmiðjurnar algerlega við fasteignaskatt til bæjar- og sveitarfélaga og tekju- og eignarskatt til ríkissjóðs. Er ekki nema sjálfsagt, að þær séu a. m. k. lausar við skatta til ríkissjóðs.

Ég skal geta þess, að þessi hálf hundraðshluti, sem er gjald af framleiðslu verksmiðjanna, nam 1937 27000 kr. til Siglufjarðarbæjar og nokkru minna 1938. Þetta gjald virðist því sanngjarnara en fasteignaskatturinn, að það fer hækkandi og lækkandi eftir því, sem verksmiðjurnar framleiða, — ef þessi fyrirtæki eiga á annað borð að greiða í bæjarsjóði eða sveitarsjóði. Í lögunum eins og þau eru nú má þetta gjald ekki verða meira en 25% af tekjum viðkomandi bæjar- eða sveitarfélags. En í frv. er lagt til, að hækka megi það upp í allt að 40%. Það er ekkert launungarmál, að fyrst og fremst er frv. flutt með tiliti til Raufarhafnar. Frá stjórn sildarverksmiðja ríkisins liggur skjállega fyrir, að það komi eiginlega aldrei til mála, að þetta ákvæði takmarki greiðslur þeirra á Siglufirði, — næst því mun það hafa komið 1937, þegar það nam 13% af heildartekjum bæjarins. Þá kemur bara til álit: Er það sanngjarn, að Presthólahreppur njóti þeirra hlunninda að mega taka allt að 40% tekna sinna frá verksmiðjunum, þegar engir aðrir geta notið þess ákvæðis? Ég hygg, að svo sé. Þar eru ekki til hliðsjónar nema verksmiðjur í einkarekstri, á Djúpuvík, Hjalteyri og Hesteyri. Frá síðastnefnda staðnum hefi ég ekki tölu. Á Djúpuvík hefir verið lagt á 8 þús. kr. útsvar, og það er um $\frac{2}{3}$ af öllum útsvörum hreppsins. Á Hjalteyri er útsvarið 7 þús. kr.,

og það mun vera nálægt helmingi útsvara þess sveitarfélags. Þá virðist mér þessi breyt. vegna Raufarhafnar vel forsvaranleg og bót á l., enda kemur hún alls ekki til með að gera verksmiðjuna ófæra í samkeppni við aðrar verksmiðjur.

Þá kem ég að atriðinu, sem bætt var inn í hv. Nd., að undanþiggja ríkisverksmiðjurnar fasteignaskatti til bæjarsjóðs. Þá kemur aftur að samanburði við Hjalteyri, Hesteyri og Djúpuvík, þar sem um ekkert slíkt gjald er að ræða. Það virðist á nokkrum rökum reist að gera afstöðu sildarverksmiðjanna á Siglufirði svipaða og þar. Auk þess er fasteignaskatturinn á ríkisverksmiðjunum á Siglufirði óeðlilega hár, ég held ósambærilegur við allt, sem taka mætti til samjöfnunar. Það er fært til andmála þessu atriði, að svipta Siglufjarðarbæ þarna gjaldi af húsum og lóðum, að lagðar séu á hann byrðar vegna sildarverksmiðjanna, án þess að honum sé gert mögulegt að ná nokkru af þeim í staðinn. Og vitanlega má segja, að þarna fái verksmiðjurnar sérstök hlunnindi — verkalýðnum til handa. En þegar keppt hefir verið um að fá ríkisverksmiðjurnar þarna, hefir aldrei verið talað um, að þær mundu verða Siglufjarðarbæ til þynsla. Bærin sóttist svo eftir því, að hann lét handa verksmiðjunum lóð, sem mig minnir að væri metin manna milli á 200 þús. kr. Einhvers virði hefir bærin þá talið sér að fá þær. Ég hefi enga tilhneigingu til þess að toga skóinn niður af Siglufirði, og það er nú svo, að maður er í nokkuð mörgum málum hér að herjast við Siglufjörð. Það er dálítið leiðinlegt. En ég get ekki lokað augunum fyrir því, að Siglufjörður sé á sumum sviðum fulláengur. Og það verður að tryggja það með fullri festu, að hann geti ekki skattlagt verksmiðjurnar umfram það, sem annarstaðar er hægt. Það er ómótmælanlegt, að hann hefir afarmikið af sínum tekjum beint og óbeint upp úr því, að þær hafa verið settar þar á stofn, og ég hygg, að þrengra hefði verið þar fyrir dyrum, ef þær hefðu aldrei verið settar. Því ósanngjarnara er að skattleggja þær svo sem gert hefir verið. Nú hygg ég, að málið standi þannig, að bæjarstj. mundi vilja fallast á að lækka fasteignaskattinn um helming. En hann hefir verið 2% af lóðum og 1% af húsum og mannvirkjum og nemur nú 23312 kr. sem stendur. — Um það, hvort einhverja miðlunarleið beri að fara, geta verið deildar meiningar. Brtt. hv. 2. landsk. er það stillt í hof — þó að herra megi alls ekki fara —; að ég mundi ekki ganga frá að samh. frv., þótt hún næði fram að ganga. En ég mæli eindregið með því að afgreiða frv. eins og það liggur fyrir.

Umr. frestað.

Á 48. fundi í Ed., 24. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Ed., 25. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 58, 89, n. 200, 202, 214).

Forseti (EÁrna): Ég vil vekja athygli á því, að ef frv. þessu verður breytt hér í d., þarf það að komast til Nd. eftir litla stund, og er

því æskilegt, að ekki yrðu miklar umr., heldur verði atkvgr. látin skera úr um meðferð málsins.

Útþýtt er á fundinum brtt. 214. Ég vil leita afbrigða fyrir henni.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 10 slj. atkv.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Herra forseti! Ég vil reyna að haga svo máli mínu, að ekki þurfi að vekja deilur. Mér er ljóst, að ef málið á að ganga fram, má ekki tefja það.

Eins og sjá má af nál., hefi ég skrifað undir það með fyrirvara og flutt brtt. á þskj. 202. Ég verð að geta þess, að þetta mál er mikið deilumál og hefir horft annan veg við frá mínum bæjardýrum en öðrum. Á síðasta þingi, þegar l. um sildarverksmiðjur var breytt, hafði ég sérstöðu um eitt atriði, veltuskattinn. Ég taldi hann ekki réttlátan, en til samkomulags hafði ég þó gert till. um, að hann yrði nokkur, en sú till. var felld. Ég fullyrði, að meðal fiskimanna er þessi skattur mjög óvinsæll. Hitt er annað mál, hver þörf bæjarfélaginu er á honum. Aftur á móti er það rétt, sem haldið hefir verið fram í umr., að fasteignaskatturinn, sem bæjarfél. mega leggja á allar fasteignir, kom ekki inn í umr. um sildarverksmiðjur ríkisins, en það er ekki af því, að menn hafi gleymt honum, heldur mun það stafa af því, að það er ekkert óvenjulegt, að bæjarfél. sé heimilaður þessi skattstofn. Til samanburðar skal ég benda á, að t. d. kaupfélögin þurfa að greiða fasteignaskatt. Ef um skattstofn er að ræða af hálfu bæjarfél., á hann að koma fram í fasteignaskatti, en ekki veltuskatti. Hinsvegar er ég þeirrar skoðunar, að það eigi ekki að hafa skattstiga fasteignaskatts svo háan, að hann verði mikil byrði á viðkomandi fyrirtæki. Ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði hafa lent í hæsta skattstiga. Lóðir þar eru skattlagðar um 2%, en hús um 1%. Til að miðla málum, hefi ég gert till. um $\frac{1}{2}$ %, er gildi jafnt fyrir lóðir og hús. Þetta lækkar að sjálfsögðu tekjur bæjarins. Síðasta ár voru þær 23 þús. kr. á þessum skattlið einum. Þetta verð ég að jata, að er of hár skattstigi, og það var bent á það af hv. frsm., hve ólík yrði aðstaða verksmiðjanna við einka-verksmiðjur í samkeppninni við þær, þar sem þær hafa minni útgjöld til opinberra þarfa. Þetta verkar illa á almenningshag, því að ríkisverksmiðjurnar eiga að ákveða verðlagið almennt á vinnslusíð.

Það má ræða þetta mál frá mörgum hliðum. Ég verð að geta þess, að ég hefi breytt hér nokkuð till. um það, hvernig haga skuli útsvars-greiðslu verksmiðjanna. Í frv. er gert ráð fyrir 40%, en ég hefi viljað lækka það niður í 30%, af því að þetta mun vera sérstaklega stílað upp á verksmiðjuna á Raufarhöfn. Það kom í ljós, að árið 1937 var þessi hluti verksmiðjunnar á Raufarhöfn hærri en heimilt var að greiða, sem sé 26,29%. En 1938, sem var heldur lélegt vinnsluár, nam þetta ca. 8,5%. Nú er í ráði að auka verksmiðjuna á Raufarhöfn og afköst hennar um %, og jafnvel í lélegu ári hlytu þá tekjur hreppsins alltaf að nema 6000 kr.

Þó að min afstaða sé sú, sem ég hefi sagt, er ég jafnandvigur veltuskattinum fyrir því og mundi gera till. um það efni og leggja fram, ef ég héldi, að það þýddi nokkuð.

Um brtt. á þskj. 214, sem breytir í minni till. fasteignagjaldsheimildinni úr 0,5% í 0,7%, vil ég ekkert segja fyrr en ég hefi heyrt rök hv. flm. fyrir henni. — Tel ég mér ekki nauðsynlegt að ræða fleira um þetta að sinni.

***Erlendur Þorsteinsson:** Það mundi þurfa æðimörg orð til að hrekja allt það blekkingamoldviðri, sem þyrllað hefir verið um þetta frv. af málsvörum þess, bæði hér og í hv. Nd. Þyrfti þess þó, eftir ræðu hv. 2. þm. S.-M. (IngP), sem leggur til að samþ. frv. eins og það er komið frá hv. Nd. Það verður ekki komið hjá að skýra frá, hvers vegna verksmiðjurnar komu á Siglufjörð. Og ef fleiri hv. þm. eru eins fáfróðir um þetta og hann virtist vera, veitti ekki af, að þeir fengju einhverja nasasjón af því. Hann gat um, að bærinn hefði sózt svo eftir verksmiðjunum, að hann hefði gefið til þess lóð, sem manna milli væri metin á 200 þús. kr. Sannleikurinn er sá, að eftir að mönnum var ljóst, að á Siglufirði ættu ríkisverksmiðjurnar að vera, af því að þar er bezta aðstaðan á landinu til þeirra hluta, átti ríkisstj. í samningum við bæjarstj. Siglufjarðar um þessa lóð, og var þeim Böðvari heitnum Bjarkan og Péttri Ólafssyni, sem þá var forstjóri sildareinkasölunnar, falið að meta hana. Þeirra mat, en ekki nein ágizkun manna á meðal, var 200 þús. kr., enda er lega lóðarinnar slík, að dýrmætari blettur yrði þar ekki fundinn. Það varð að samkomulagi milli bæjarstj. og ríkisstj., að bærinn legði fram þessa 200 þús. kr. lóð sem stofnfé í verksmiðjurnar og fengi af því jafna vexti og ríkið af sínu framlagi; einnig var samið um, að bærinn fengi einn mann af þremur í verksmiðjustjórnina. Þetta stóð óbreytt til 1931, að maður einn, sem rétt er að nefna ekki í þessu sambandi, þar sem hann er utanþingsmaður, beitti sér af miklu kappi fyrir að fá þann fulltrúa, sem bærinn átti, úr stjórninni og tókst það loks, en fulltrúi sá, sem kom í staðinn, mun hafa verið talinn fyrir útgerðarmenn. En verksmiðjurnar héldu stöðugt áfram að greiða 5% ársarð af lóðarverðinu, eða 10 þús. kr.

Árið 1935, þegar ákveðið hafði verið að auka ríkisverksmiðjurnar, byggja nýja verksmiðju, mun það hafa verið sótt allfast af bæjarstjórn Siglufjarðar, að ekki kæmu aðrir staðir til greina fyrir hana en Siglufjörður, — þó að raunar hefði ekkert þurft að óttast, því að víðurkennt var, hverja yfirburði sá staður hafði, og búið að byggja þar bryggju og önnur mannvirki, sem nýja verksmiðjan gat notað. Þeir, sem sömdu fyrir ríkisstj., notuðu sér það á þessum atvinnuleysistíma, hve fast var sótt að fá verksmiðjuna, — vegna þeirra manna, sem sildariðjan var þegar búin að draga á staðinn — og höfðu það fram, að Siglufjörður afhenti þessar 200 þús. kr. án þess að gera nokkrar kröfur á móti. Auk þess varð hann að uppfylla lóðaræmu, sem mun hafa kostað 28—30 þús. kr., lengja bryggjur og dýpka við þær, sem mun

hafa kostað um 20 þús. kr. M. ö. o. hefir bærinn lagt til þessa mannvirkis um 250 þús. kr. án þess að semja um nokkurt endurgjald.

Nú sýndi það sig, að Siglufjörður komst í fjárþröng og neyddist til að fá lán úr kreppulánasjóði sveitar- og bæjarfélaga. En um leið var líka auðséð, að ekki varð haldið áfram, nema bærinn fengi nauðsynlega tekjustofna. Millipn. sú, sem rannsakaði hag bæjar- og sveitarfélaga um land allt og skilaði till. í því máli, lagði til, að sett yrði fast vörugjald í öllum kaupstöðum. Það var ekki gert. En óvist er, að ríkisverksmiðjurnar hefðu með því móti sloppið ódýrar en með núgildandi lögum. Á haustþinginu 1937 samþykkti Alþingi frv. um tekjuauka fyrir bæjar- og sveitarfélög. Þar var heimilað að leggja allt að 2% fasteignagjald á hús og mannvirki. Áður hafði fasteignagjald verið leyft á Ísafirði með sérstökum lögum. Þá lágu einnig fyrir Alþingi lög in um breyt. á l. um sildarverksmiðjur ríkisins. Þar var samþ., að þær skyldu greiða ½% af „brúttó“-söluverði afurða sinna. Það er öllum vitanlegt, að ef Alþingi hefði ætlað til þess þá, að verksmiðjurnar greiddu ekki annað en það til hins opinbera, mundi það hafa verið tekið fram í lögum, og það því fremur, sem þá lá einnig fyrir áður-nefnt frv. um fasteignaskatt. — Lög in um hann komu til framkvæmda 1938. Þau gáfu ekki nema um 60 þús. kr. alls á Siglufirði, svo að ekki hrekkur það til allra þarfa. Fasteignagjaldið var ákveðið 2% á Siglufirði, í reglugerð, sem samin var fyrir þáverandi bæjarstjórn og séð um af Guðmundi Hannessyni bæjarfógeta. Nú var því haldið fram í Nd., að bæjarfógetinn hafi flekað atvinnh. til að samþ. reglugerðina. Hinu vil ég heldur trúa, að nauðsyn bæjarins hafi komið ráðh. til að fallast á hana óbreytta. Næsta atvik í málinu er það, að á þessu þingi er flutt frv., sem hér liggur fyrir, þótt nú sé umskapað, um að vikka vegna Presthólahrepps möguleika hans til að njóta ½% gjaldsins af söluverði verksmiðjuframleiðslunnar. Þá kom fram við það og var samþ. brtt. frá hv. þm. Ísaf. (FJ) og hv. þm. Borgf. (PO), þar sem Siglufjörður er sviptur fasteignagjaldi af verksmiðjunum, tekjunum, sem nýbúið er að veita honum. Það hefir verið rætt, hversu óviðeigandi það sé að blanda þessum tveim málum saman í einu frv., og fer ég ekki frekar út í það. Í bréfi um þetta mál frá stjórn sildarverksmiðja ríkisins, dags. 3. marz, er bent á það m. a., að frv. eins og það var í fyrstu muni ekki skipta neinu fyrir verksmiðjur á Siglufirði og Flateyri (Sólbakka), því að ½% veltugjaldið geti aldrei numið meira en ¼ útsvara á þeim stöðum, og hefir ekki numið nema í mesta lagi ½ þeirra. Breytingin þurfti ekki að ganga fram nema vegna þessa eina hrepps á Sléttu. Og sú tekjuskurðing, sem brtt. í Nd. hefir í för með sér, hæstist að engu leyti upp með fyrri breytingunni. Nú má geta um, að Siglufjörður hefir gengið frá fjárhagsáætlun sinni fyrir árið 1939 og gert ráð fyrir að halda núverandi tekjum. Það virðist nokkuð hart, að Alþingi kippi þá á eftir að sér hendinni og ræni bæinn því, sem það gaf í fyrra. Það mun ekki vera nema upp undir ½ af þeim, sem atvinnu

sína hafa í bænum, sem hægt er að ná útsvör-um af — vegna ranglátrar útsvarslöggjafar. Og þorri þeirra manna, sem búa þar og eiga að bera bæjarfélagið uppi, þegar tekjur af öðru þrýtur, eru fátækir verkamenn og sjómenn með þetta 1800—2000 kr. árstekjur. Í ár verður bærinn að leggja á 237 þús. kr. útsvör og svo til viðbótar, ef hið háa Alþingi ætlast til, að ríkisverksmiðjurnar komist hjá því að greiða þau gjöld, sem nú eru lögboðin. Oft hefir verið látið af því, hve mikla atvinnu verksmiðjurnar sköpuðu Siglufirðingum. Ég hefi hér fyrir framan mig lista yfir alla þá, sem hjá þeim hafa unnið, og yfir kauphæð þeirra. Samkv. þeim lista er kaupði 1500 og allt upp í 3000 kr. á ári, og það eru nálega allar árstekjur þeirra flestra. Þeir fá ekki aðra vinnu. Það er viðkvæðið við þá: Þú ert nú fast-ráðinn hjá ríkisverksmiðjunum og hefir nóg að gera þar. — Þá er mikið af því látið, hvað skipin, sem leggja afla á land á Siglufirði, gjaldi bæn-um háar upphæðir. En það er samt ekki nema 48—80 og kannske 90 kr. af skipi á sumri, — misjafnt eftir stærð. Og þeir peningar renna ekki í bæjarsjóð, þá er ekki hægt að nota til heilbrigðismála, fræðslumála o. s. frv. bæn-um til menningarauka, heldur ganga þeir í hafnar-sjóð. Nú er verið að byggja öldubrótt við Siglufjarðareyri. Það er verk, sem kostar 650—700 þús. kr. Þar af greiðir ríkissjóður 200 þús. kr., en Siglufjörður 450—500 þús. kr. Og þetta er nær eingöngu gert til þess, að stillt verði í sjó við bryggjur ríkisverksmiðjanna og hægt að koma þar við löndunartækjum og bæta stór-um aðstöðu þeirra til að hagnast á aukinni sildarmóttöku.

Það er eins og sérstökum ofsóknum sé haldið uppi gegn Siglufirði af sumum mönnum í sölum hans háa Alþingis. Ég veit ekki, hvað veldur. En þeir hv. þm., sem vilja nú svipta bæinn rétti, sem hann er nýbúinn að fá ásamt öðrum kaup-stöðum, hljóta að hafa gert sér grein fyrir, hvers vegna þeim finnst að ójöfnuður réttmætur. Á síðasta þingi voru Hafnarfirði veittar sérstakar tekjur af umferð milli bæjarins og Reykjavíkur. Vestmannaeyjum hafa lengi undanfarið verið veittar tekjur af vörugjaldi. Akureyri er leyft að taka vörugjald af öllu, sem þar er flutt á land, bæði til bæjarins og aðliggjandi héraða. Ísafirði var veittur fasteignaskattur, eins og ég nefndi. En loks þegar Siglufjörður fær jafnrétti 1938 og hlutdeild í sameiginlegum hagsbótum kaup-staðanna, þá geta þessir hv. þm. ekki annað en komið ári síðar með till. um að ræna hann þeim rétti. Þeir hljóta að hafa sínar ástæður. En hverjar eru þær?

Ég vil þakka hv. 2. landsk. (SÁÓ) fyrir brtt. hans og skilning á málinu, og enn meir hv. 9. landsk. (ÁJ) fyrir þá brtt., sem hann hefir gert og gengur lengra í áttina til réttlætisins. Ég mun greiða atkv. með brtt.

En ég hafði vonast til þess, að hv. Ed. mundi verða móti frv. og færi ekki að svipta Siglufjörð og e. t. v. fleiri kaupstaði þeim tekjum, sem nýbúið er að veita þeim.

Árni Jónsson: Þetta mál er svo mikilsvert í raun og veru, að freisting væri að tala nokkuð

almennt um það. En bæði er búið að tala nokkuð mikið um það og hæstv. forseti hefir óskað eftir að lengja ekki umr., og skal ég verða við því.

Um brtt. á þskj. 202 get ég vitnað til ræðu hv. 2. landsk. (SÁÓ) og til hv. 10. landsk. (Erlp). Brtt. mín á þskj. 214 er við hina fyrrnefndu, þess efnis, að í stað þess að heimila 0,5% fasteignagjald skuli það mega verða 0,7%. Eftir viðtali við kunnuga menn hygg ég, að þessi breyting sé í alla staði sanngjörn. Ég vonast þess vegna til, að hún nái samþykki hv. deildar.

ATKVGR.

Brtt. 89 felld með 8:4 atkv.

— 214 samþ. með 9:4 atkv.

— 202 (ný 1. gr.), svo breytt, samþ. með 9:3 atkv.

2. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9:5 atkv.

Á 50. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 3. umr. (A. 235).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9:3 atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9:5 atkv. og endursent Nd.

Á 52. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á sama fundi var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Ed. og ennfrumur lá fyrir skrifl. brtt. (sjá þskj. 237). — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Finnur Jónsson: Þegar ríkisverksmiðjurnar voru reistar á sínum tíma, voru þeim veitt þau hlunnindi, að þær skyldu ekki vera útsvarsskyldar eða þurfa að greiða tekjuskatt og eignarskatt til ríkissjóðs. Til grundvallar fyrir þessu mun hafa legið það, að þær voru byggðar sem atvinnufyrirtæki með hag almennings fyrir augum sérstaklega. Mun hafa verið lítið svo á, að alþjóðarnauðsyn krefðist þessara hlunninda þeim til handa.

Verksmiðjurnar eru nú svo stór liður í framleiðslunni, að þær ráða orðið sildarverðinu. Ef því þannig er að þeim búið, að þær standi verr að vígi en verksmiðjur einstaklinga, verður það ekki aðeins til að rýra kjör þeirra sjómanna og útvegsmanna, sem leggja upp sild til verksmiðjanna sjálfra, heldur einnig þeirra manna, sem leggja upp sild í verksmiðjur einstaklinga.

Með 1. frá siðasta þingi var nú gerð slík breyting hér á, að ríkisverksmiðjurnar standa verr að vígi um skattgreiðslur en verksmiðjur einstaklinga. Að visu greiða einstaklingsverksmiðjur nokkurn tekju- og eignarskatt, en þó mega þær heita skattfrjálsar eða því sem næst. Þær greiða líka útsvar, en það er minna en umsetningargjald það, sem ríkisverksmiðjurnar verða að greiða af hverju máli. Skal ég nú færa sönnur á þetta.

Hjalteyrarverksmiðjan greiddi í útsvar á sið-

astl. ári 7000 kr. og vann úr 207000 málum, og svarar það til 3,5 aura gjalds á mál. Djúpuvikuverksmiðjan greiddi í útsvar 8000 kr., en vann úr 136000 málum, og eru það 5,8 aurar á mál. Ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði greiddu samtals 41 þús. kr. í umsetningargjald og fasteignagjald og auk þess 37 þús. kr. í vörugjald til Siglufjarðar, eða alls 78 þús. kr. Vinnslan nam 360 þús. málum, og svarar þá þetta til nærri því 22 aura gjalds af máli, eða 16—18,5 aura herra gjalds en einstaklingsverksmiðjur greiddu.

Sé það rétt, sem ég hygg vera, að ríkisverksmiðjurnar ráði sildarverðinu, þá er aðbúnaður þeirra af hálfu þess opinbera orðinn þannig, að ríkisverksmiðjurnar gefa verksmiðjum einstaklinga verndartoll, sem nemur 16—18,5 aurum á mál. Þetta er sú upphæð, sem segir til um það, hve miklu rekstur ríkisverksmiðjanna er gerður óhagstæðari en rekstur einkaverksmiðja. Og þetta hlýtur að verða til þess að lækka sildarverðið. Verður að telja þetta mjög óheppilegar aðgerðir um leið og verið er að gera ráðstafanir til að hjálpa útgerðinni. Þess ber líka að gæta, að verksmiðjurnar á Hjalteyrri og Djúpuvík eru reistar seinna, hafa fullkonnari útbúnað, svo að þær geta unnið úr meira á sólarhring og eru ódýrari í rekstri. Þegar þetta allt kemur saman, verður það ljóst, að Alþingi getur varla annað en leiðrétt þetta misrétti, eftir því sem hægt er. Ég fer því fram á það í till. minni, að fasteignagjaldið sé niður felld, en það nemur nú 20 þús. kr. Er þannig farið fram á það, að felldar verði niður aðeins 20 þús. kr. af um 80 þús. kr., sem verksmiðjurnar greiða nú í opinber gjöld.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Þegar frv. þetta var til umr. hér í hv. deild, greiddi ég atkv. með því, þar sem ég taldi, að ríkisverksmiðjunum væri nú misivilnað. En nú hefir þessu máli undið þannig fram í hv. Ed., að frv. var fært þar í það form, sem það hefir hér, og er mér tjáð, að líkur séu fyrir því, ef hv. Nd. breytir því í hið upphaflega form, að það verði þá felld í Ed., og yrði þá hlutur ríkisverksmiðjanna gerður þyngri en þó myndi verða samkv. þessu frv. eins og það liggur nú fyrir. Þeim, sem bera hag ríkisverksmiðjanna fyrir brjósti, væri því hentast að samþ. frv. eins og það er nú, og mætti þá taka málið upp að nýju á haustþinginu, ef þurfa þætti. Af þessum ástæðum mun ég greiða frv. atkv. að þessu sinni, en ég er reiðubúinn til að styðja að því, að málinu verði ráðið til lykta á haustþinginu.

Ræðu hv. þm. Ísaf. þarf ég ekki miklu að svara, en þó eru nokkur atriði, sem máli skipta og ég vil minnst á í því sambandi, eins og t. d. það, að ég hygg, að færa meg líkur að því, að verksmiðjur einstaklinga hafi greitt frá 15 og allt upp í 35 aura á mál í útsvar, eins og verksmiðjan á Hesteyri. Að öðru leyti leiði ég athygli að því, að ef það er rétt, sem hv. þm. sagði, þá eru það heldur rök gegn því að hafa ríkisverksmiðjur á Siglufirði. Annars held ég, að verksmiðjurnar þá á staðnum standi betur að vígi en aðrar um viðskipti og það vegi upp á móti því, hve Siglufjarðarþær er þungur á föðrunum hjá ríkisverksmiðjunum.

***Héðinn Valdimarsson:** Mér virtist samanburður sá, sem hv. þm. Ísaf. gerði á verksmiðjunum á Siglufirði og öðrum verksmiðjum, vera fjarri lagi. Hann vitnaði í það, að verksmiðjur úti um land greiddu ekki tekju- og eignarskatt til jafns við þau gjöld, sem ríkisverksmiðjurnar greiða. En það gefur að skilja, að það er bein vernd fyrir ríkisverksmiðjurnar, að þær þurfa ekki að greiða tekju- og eignarskatt, sem önnur fyrirtæki. Aftur er það ekki nema eðlilegt, að verksmiðjur á Siglufirði verði að greiða hærri gjöld en á smærri stöðum, sem fjær eru miðstöðvum sildveiddanna. Sést þetta bezt á því, hvert kapp menn leggja á að fá verksmiðjur reistar á Siglufirði. Mér finnst því fjarri lagi, að rétt sé að undanþiggja ríkisverksmiðjurnar þeim gjöldum, sem þær greiða, eftir að þær eru komnar svo á fót sem nú er.

Annars get ég ekki annað en bent á það, að ýms viðleitni hv. þm. Ísaf. lítur nánast út sem ofsókn gegn bæjarfélagi Siglufjarðar, þar sem hann gerir tilraun til að svipta það tekjustofnum, eins og hann gerir í þessu máli. Og ég vil í þessu sambandi beina þeirri fyrirspurn til hv. þm., hvort það sé rétt, að von sé bráðlega á mót-mælum frá stj. ríkisverksmiðjanna gegn því, að Siglufjarðarbæ sé leyft að stækka sildarverksmiðju sína.

Finnur Jónsson: Eins og frv. þetta kemur frá hv. Ed., tel ég í því felast svo litla leiðréttingu á ofsokti hins opinbera á hendur ríkisverksmiðjunum umfram verksmiðjur einstaklinga, að einu megi gilda, hvort það fellur eða ekki. Og ég tel réttara að láta frv. falla en samþ. það svona, því að rangletid er hér svo augljóst, að ekki verður við það unað til lengdar.

Ég veit ekki, hvað verksmiðjur einstaklinga hafa greitt í útsvör áður fyrr, og ég sá ekki ástæðu til að gera samanburð við hinar smærri verksmiðjur, sem ekki eru keppinautar ríkisverksmiðjanna, og tók því aðeins hinar stærri.

Út af því, sem hv. 3. þm. Reykv. sagði, að ríkisverksmiðjurnar nyttu sérstakrar verndar, með því að þær þyrftu ekki að greiða tekju- og eignarskatt, vil ég benda á, að það er engin vernd, meðan aðrar verksmiðjur landsins þurfa ekki heldur að greiða þennan skatt.

Þá sagði hv. þm., að mín afstaða í málinu líktist helzt því, að ég væri að ofsækja bæjarfélag Siglufjarðar. Ég get bent honum á það, að ég hef átt þátt í því, að ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði voru auknar um rúmlega 100%. Ég flutti frv. um það á fyrsta þingi, sem ég sat, að ný verksmiðja yrði reist á Norðurlandi, og lagði til, að hún yrði einmitt reist á Siglufirði. Og þegar ég var í verksmiðjustj., kom ég því til leiðar, að viðbót yrði gerð við verksmiðjurnar þar á staðnum. Ég veit ekki til þess, að nokkur þm. hafi gert meira til þess en ég, að ríkisverksmiðjurnar á Siglufirði yrðu auknar. En ég vil ekki láta verksmiðjurnar verða svo illa úti, að þær haldi sildarverðinu niðri, til að auka tekjur Siglufjarðarkaupstaðar.

Viðvikjandi fyrirspurn hv. 3. þm. Reykv. um það, hvort stjórn sildarverksmiðja ríkisins mundi koma með mótmæli gegn því, að Siglu-

fjarðarbæ yrði leyft að stækka sínar verksmiðjur, skal ég taka fram, að mér er það ekki kunnugt. Þetta mál hefir ekki enn verið lagt fyrir ríkisverksmiðjustjórnina. Ég mun að sjálfsögðu taka afstöðu til þessa máls fyrir mitt leyti, þegar þar að kemur, en ég veit sem sagt ekkert um afstöðu meðstjórnenda minna í þessu efni.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég vil aðeins geta þess, að því stærri sem verksmiðjurnar verða móts við Siglufjarðarbæ, og því lengur sem þær standa, því verra verður að verja það, að hafa undan-tekningarákvæði frá því, að þær greiði útsvör og almenn opinber gjöld á staðnum, og því örðugra verður fyrir bæinn að ná þessum tekjum á annan hátt, ekki sízt ef það væri, sem ég hygg rétt, hvað sem hv. þm. Ísaf. segir, að innan sildarverksmiðjustj. sé andstaða gegn því, að Siglufjörður geti á annan hátt aukið sína atvinnuöguleika. Og hinsvegar er ekki hægt að neita því, að það er vernd fyrir sildarverksmiðjurnar að þurfa ekki að borga tekju- og eignarskatt, hvað svo sem öðrum fyrirtækjum líður, sem eru það illa stödd, að þau losna við að greiða hann af þeim ástæðum.

Finnur Jónsson: Það er ákaflega skritin kenn-ing, sem hér er haldið fram, að eftir því, sem meiri atvinna er í einu plássi, þurfi gjöldin að vera þyngri. Annars skal ég ekki fara að deila um þessa hagfræðikenningu við hv. þm.

Viðvikjandi afstöðu minni vil ég geta þess, að ég hefi skýrt hana fyrir þeim mönnum, sem með þetta mál hafa að gera, en ég tel, að hún sé alveg óviðkomandi hv. 3. þm. Reykv.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég vil aðeins beina því til hv. þm. Ísaf., hvort hann hafi tekið eftir því, hvernig útsvörin hafa yfirleitt breytzt á Siglufirði á síðasta ári og hvort þau hafi lækkað við þessa stækkun á sildarverksmiðjunum eða ekki.

Finnur Jónsson: Mér er vel kunnugt um það, að Siglufjarðarbær hefir betri skattstofna en aðrir kaupstaðir af sömu stærð hér á landi, þótt hann fái ekki nein útsvör frá ríkisverksmiðjunum. Þessu til sönnunar vil ég benda á, að af útfluttri sild getur Siglufjarðarkaupstaður lagt á umsetningu, sem svarar 3 millj. kr. á ári, eða sem næst umsetningu, sem mundi svara um 40 þús. skippundum af fiski.

ATKVGR.

Brtt. 237 samþ. með 15:10 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 19:5 atkv. og endursent Ed.

Á 53. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við eina umr. í Nd. (A. 238).

Á sama fundi var frv. tekið til einnar umr.

Forseti (EÁrna): Þetta frv. hefir verið sent hingað frá hv. Nd., og hefir það nú verið fært í sama horf sem það var í þegar það kom fyrst hingað til d. Ef því verður breytt nú hér í Ed., verður það að koma fyrir Sp. — Það þarf afbrigði til þess að þetta mál megi taka fyrir.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

***Bernharð Stefánsson:** Ég ætla ekki að fara að ræða um þetta mál nú, því að öll rök, bæði með og móti þessu frv., hafa nú komið fram, og ég ætla ekki að endurtaka neitt af því. Mér þykir líklegt, að þessi hv. deild vilji láta frv. vera í þeirri mynd, sem hún hefir áður samþ. það í, og mér finnst, að ekkert vit sé í því að skipta hv. Alþ. í tvær deildir, ef það á að vera svo, að Ed. eigi endilega að beygja sig fyrir því, sem Nd. hefir samþ., enda þótt það sé alveg þvert á móti því, sem Ed. hefir samþ. fyrir stuttu síðan.

Við þrír dm. hér í Ed. höfum þess vegna leyft okkur að bera fram skrifl. brtt. við þetta frv. Hún miðar, í stuttu máli sagt, að því að færa þetta frv. í það horf, sem það var samþ. í hér í hv. Ed. í morgun, og ég vil leyfa mér að afhenda hæstv. forseta þessarar d. þá brtt.

Forseti (Eárna): Hv. 1. þm. Eyf. hefir afhent mér skrifl. brtt., svo hljóðandi: [Sjá þskj. 239.]

Brtt. er of seint fram borin og auk þess skrifleg, og þarf því að veita afbrigði frá þingsköpum til þess að hún verði tekin til meðferðar á fundinum.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 14 shlj. atkv.

Brtt. 239 samþ. með 10:6 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Sp.

Á 10. fundi í Sp., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við eina umr. í Ed. (A. 240).

Á 11. fundi í Sp., s. d., var frv. tekið til einnar umr. (A. 240, 241).

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. og brtt. 241. — Afbrigði leyfð og samþ. með 27:5 atkv.

Finnur Jónsson: Ég hefi ásamt hv. þm. Borgf. og hv. þm. V.-Húnv. leyft mér að bera fram brtt. við þetta frv. á þann hátt, að færa það í sama horf eins og það var, þegar það var afgr. frá Nd. Þegar málið var þar til umr. síðast, færði ég nokkur rök fram, sem ég áleit réttlætingu fyrir þessari till. Ég benti þá á það, að í upphafi hefði það verið þannig, að sildarverksmiðjur ríkisins hefðu verið skattfrjálsar, bæði til bæjar- og sveitarfélaga, og enn fremur ekki borgað neina tekjuskatta til ríkisins. Ég benti einnig á það, hvaða ástæður voru færðar fram fyrir því að gefa sildarverksmiðjum ríkisins þessi hlunnindi umfram verksmiðjur einstakra manna. Og ég benti einnig á það, að þetta væri orðið þannig breytt, að sildarverksmiðjur ríkisins væru nú orðnar verr úti en stærstu keppinautar þeirra á Hjalteyri og Djúpúvík. Þá benti ég einnig á það, að sildarverksmiðjur ríkisins ráða sildarverðinu, þannig að ef þessum málum verður skipað á þann veg, að sildarverksmiðjur ríkisins verða ekki samkeppnisfærar við aðrar verksmiðjur, þá verður það ekki einungis til þess að lækka sildarverðið fyrir útgerðarmönnum og sjómönnum, sem leggja upp í sildarverk-

smiðjur ríkisins á Siglufirði, heldur einnig myndi það þá lækka sildarverðið yfirleitt og þar með fella togarapremiuna, sem myndi koma niður á útgerðarmönnum og sjómönnum, sem leggja upp í verksmiðjur einstakra manna.

Ég færði þau rök fyrir þessu, að útsvar, sem sildarverksmiðjan á Hjalteyri hefði greitt árið sem leið, hefði verið 7000 kr. af 207000 málum, eða 3½ eyrir á mál, og verksmiðjurnar á Djúpúvík 8000 kr. útsvar af 136 þús. mála vinnslu sildar, eða um 5,8 aurar á mál. Þessar verksmiðjur þurfa ekki að greiða neitt fasteignagjald til sveitarsjóða þar, sem þær eru reknar, og þær þurfa ekki heldur að greiða neitt, sem heitir vörugjald til hafnanna, sem er mjög hátt á Siglufirði. Það, sem þessar verksmiðjur þess vegna greiða til sveitarsjóða, þar sem þær eru reknar, miðað við árið sem leið, er frá 3,5 og upp í 5,8 aurar á sildarmál. Samanborið við þau gjöld, sem ríkisverksmiðjurnar greiða, verður útkoman þannig, að umsetningargjald, sem lagt var á sildarverksmiðjur ríkisins á síðasta ári, nemur um 17 þús. kr. Fasteignagjaldið, sem lagt var eingöngu á sildarverksmiðjur ríkisins á síðasta ári, nemur rúmlega 23 þús. kr., og gjald, sem sildarverksmiðjur ríkisins greiddu vegna hafnarinnar á Siglufirði á síðasta ári, nemur rúmum 37 þús. kr., þannig að alls greiða sildarverksmiðjur ríkisins í hafnargjöld og opinber gjöld til bæjar- og hafnarsjóðs á Siglufirði um 78 þús. kr., eða 22 aura á hvert mál sildar.

Þetta þýðir það, að sildarverksmiðjur ríkisins geta þegar af þessum ástæðum ekki komið hjá því að reikna sér meiri útgjöld en verksmiðjur einstaklinga, sem svara frá 16 og upp í 18 aurum á hvert mál, þannig að sildarverksmiðjur ríkisins eru, einungis vegna þessara opinberu gjalda, sem þær greiða til Siglufjarðarkaupstaðar, verr settar með að borga verð fyrir sildina til útgerðarmanna og sjómanna sem þessu nemur. Gjöld, sem þær greiða til Siglufjarðarkaupstaðar, verða því einskonar verndarskattur fyrir verksmiðjur einstakra manna og félaga, sem kemur niður á útgerðarmönnum og sjómönnum. Nú skal ég fúslega játa það, að það virðist í fljótu bragði ef til vill nokkuð harkalega að farið gagnvart Siglufjarðarkaupstað, ef ætti að fara að lækka þessa tekjustofna stórlega. En á hitt ber þó að líta, að það er líka nokkuð stórt spor stigið frá því að láta sildarverksmiðjur ríkisins hafa fullkomið skattfrelsi til þess fyrirkomulags sem nú gildir, að veita Siglufjarðarbæ réttindi til þess að skattleggja þær meira heldur en verksmiðjur einstakra manna, sem reknar eru í samkeppni við sildarverksmiðjur ríkisins. Það hefir verið rætt um, að sildarverksmiðjur ríkisins nytu þeirra hlunninda umfram verksmiðjur einstakra manna, að þær væru lausar við að greiða tekju- og eignarskatt til ríkissjóðs. Nú hefir það ekki sézt, að þessar verksmiðjur einstakra manna hafi greitt neinn tekju- og eignarskatt til ríkissjóðs undanfarandi ár, þannig að þau skatthlunnindi sildarverksmiðja ríkisins gera í raun og veru engan mismun.

Auk þess má benda á það, að sildarverksmiðjur ríkisins er með l. gert að skyldu að taka,

ef útgerðarmenn óska þess, sild af þeim og vinna hana með kostnaðarverði og skila öllum hagnaði. Einnig þetta atriði, ef farið verður að taka upp það fyrirkomulag á rekstri sildarverksmiðja ríkisins, gerir þetta ákvæði um skattfrelsi til ríkissjóðs að engu.

Ég gat þess áðan, að því væri haldið fram, að það væri nokkuð harkalega að farið gagnvart bæjarsjóði Siglufjarðar að stinga upp á þessari breyt. En ég vil benda á, fyrir þá, sem vilja halda fram málstað þessa kaupstaðar, að það verður ákaflega erfitt í framtíðinni, ef hægt er að sýna fram á það með rökum, að sá verksmiðjurekstur, sem þar er rekinn, sé skattaður svo og svo mikið umfram það, sem ger er í öðrum sveitarfélögum, að það beinlínis haldi niðri sildarverðinu fyrir útgerðarmönnum og sjómönnum. Það verður því erfiðara að halda uppi atvinnurekstri í þessum bæ, sem lengra er farið í þessu efni.

Ég fyrir mitt leyti hefi gert meira í því og hefi haft ástæður til að hafa áhrif á það meira en nokkur annar að halda atvinnurekstri að Siglufjarðarbæ. Og ég tel, að ef þessari stefnu verður haldið áfram af málsvörum Siglufjarðar-arkaupstaðar, þá sé min afstaða í þessu efni a. m. k. ákaflega trovelduð.

Ég gat þess, þegar þetta mál var til umr. í Nd., að um 80 skip hefðu lagt upp sild til vinnslu í sildarverksmiðjur ríkisins á Siglufirði á undanförnum sumrum. Með óbreyttri vinnslu hjá sildarverksmiðjum ríkisins, óbreyttu verði á afurðum þeirra og öðrum óbreyttum aðstæðum verksmiðjanna, nemur sá skattur, sem sildarverksmiðjur ríkisins eru látnar greiða til Siglufjarðararkaupstaðar umfram það, sem verksmiðjur einstakra manna og félaga gera annarsstaðar, eins og ég gat um áðan, frá 16—18,5 aukum á mál. Til uppjafnaðar verður allur skatturinn um 1000 kr. á skip, þar sem milli 70—80 skip hafa lagt upp hjá sildarverksmiðjum ríkisins á síðasta sumri.

Nú hefir hæstv. Alþ. séð ástæðu til að gera alveg sérstakar ráðstafanir til þess að létta undir með útgerðinni, og við vitum það vel, að heima fyrir er ástand þessarar útgerðar þannig, að bæjarfélög, þar sem þessi skip eiga heima, hafa öll séð ástæðu til þess að gera ýmsar ráðstafanir til að létta af þeim sköttum heima í héraði. Mér er kunnugt um það, að í allflestum bæjar- og sveitarfélögum hefir verið ákveðið að greiða ekki vörugjald af kolum og salti, sem keypt er til útgerðarinnar. Ennfremur er í flestum bæjar- og sveitarfélögum tekin upp sú regla, að leggja ekki — eða sem minnst — aukaútsvar á þessa útgerð, með tilliti til þess, að gera henni kleift að halda áfram.

Þegar nú bæði hæstv. Alþ. og heimasveitir útgerðarfyrirtækja gera allt, sem í þeirra valdi stendur, til þess að létta byrðum af útgerðinni, þá virðist ekki til mikils mælt, þótt sá staður, sem mest hlunnindi hefir af atvinnurekstri sildarútgerðarinnar, gerði eitthvað í þessu efni líka.

Ég gat þess, að sá skattur, sem sildarverksmiðjur ríkisins greiddu til Siglufjarðarbæjar, væri í gegnum þessi þrennskonar gjöld um 1000 kr. til uppjafnaðar á skip. Þó er vert að taka

það fram, að það fer vitanlega eftir afla skipanna. Þetta yrði um 22 aurar á mál.

Mörg skip, sem leggja upp sild hjá sildarverksmiðjum ríkisins á Siglufirði, hafa ekki fiskað meira en 2—3 þús. mál, og sum þeirra fyrir neðan það, þannig að skatturinn er miklu hærri á þau skip, sem skila meiru en meðalafli. Á þau skip, sem ég veiti forstöðu, mun skatturinn nema um 500 kr. á ári á hvert skip.

Ef maður gerði ráð fyrir því, að aflinn skiptist til helminga á milli útgerðarmanna og sjómanna, nemur skatturinn sem svarar 50 kr. á hlut hvers einasta sjómanns. Sú lækkan, sem farið er fram á með þessari breyt., sem við flytjum þremmingarnir við þetta frv., myndi nema rúmum 20000 kr. á ári frá því, sem gildir nú í þeirri reglugerð, sem staðfest hefir verið af atvinnumálaráðuneytinu um fasteignaskatt á Siglufirði, eða um 250 kr. á skip. Það er þess vegna ekki farið fram á með þessari brtt., að skattlækkunin nemi meiru en sem svarar ¼ þess, sem skattur þessi nemur til uppjafnaðar á skip eins og nú er, og samt yrði lágmarksskatturinn, sem sildarverksmiðjur ríkisins eru látnar greiða, langt fram yfir það, sem keppinautar þeirra á öðrum stöðum eiga við að búa.

Ég sé ekki ástæðu til að rökræða þetta frekar að sinni, en ég vildi alvarlega skjóta því fram til þeirra, sem sérstaklega bera hag Siglufjarðararkaupstaðar fyrir brjósti, að það er ákaflega erfitt fyrir mig að halda áfram að halda atvinnu að Siglufjarðarbæ, ef svo á að fara fram, sem hingað til hefir verið, að útgerðin og sjómennirnir, sem leggja þar upp, séu skattaðir á Siglufirði umfram það, sem gert er í öðrum kaupstöðum.

***Erlendur Þorsteinsson:** Ég verð að segja, að málfærsla hv. þm. Ísaf. sjónir, að lítið er um rök hjá honum, þegar hann fer að halda því fram, að í hlutaskiptum fái sjómenn helminginn og útgerðarmenn helminginn. Hv. þingheimur mun hafa veitt því athygli, hvernig þessir útreikningar hans tóku sig út, þegar hann nefndi 16, 18 og 22 auru sitt í hverju orðinu. Þessi skattur, sem hann vill halda sig við, er kringum 78 þús., eða 16 aurar á mál. En svo er annað, sem þessi hv. þm. leyfir sér að halda fram, að þessar 78 þús. kr. séu allt gjöld, sem verksmiðjan greiði til bæjarins. Ég skal upplýsa þetta nánar. Ég skal taka sem dæmi vatnsskattinn. Hann er um 8 þús. kr., en svo fær verksmiðjan aftur fyrir vatnssölu til skipa 3—4 þús. Í öðru lagi er raforka, 8 þús. Í þriðja lagi er lóðaleiga, 6500, sem gildir samkv. sérstökum samningi, þegar hún yfirtók dr. Paul's verksmiðjuna. Þess má geta, að sú verksmiðja greiddi auk þess 3. hvert ár 20 þús. kr. í öldubrjótssjóð og 12—18 þús. í bæjarsjóð, svo að þingheimur getur séð, hversu mikils hærinn hefir misst, þegar þessi verksmiðja var tekin undir ríkisverksmiðjurnar. Í fjórða lagi má telja vörugjald af kolum, sem þar selja aftur bæjarbúum, 6 þús. kr. Í fimmta lagi dregst frá fasteignagjald, þegar gengið er út frá till. Ed., 10600 kr. Og í sjötta lagi má geta þess, að áður en sett voru l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga, þá greiddu sildarverksmiðjur rík-

isins árlega í sjóvarnargarðsskatt 6500 kr. Þessar upphæðir eru 35600 kr., og verður þá eftir 43 þús. kr., sem verksmiðjurnar greiða til hafnar-sjóðs og bæjarsjóðs, eða 8,2 aurar á mál. Svo er vert að athuga, hvort þessar verksmiðjur hafi ekki fengið fleira frá Siglufirði, sem réttlæti, að þær greiði 2 aurum meira en aðrar verk-smiðjur. Hann hefir lagt fram 250 þús. kr. sem stofnfé, sem hefir verið afhent verksmiðjunum algerlega hafta- og kvaðalaust. Þetta hafa engar aðrar verksmiðjur fengið, þar sem þær hafa verið starfráttar. Í sambandi við vatnsskattinn, sem ég nefndi áðan, sem mun nema um 4000 kr., vil ég geta þess, að eftir því, sem ég hefi heyrt, þá munu verksmiðjur Kveldúlfs greiða 100 þús. kr. til að fá vatnsveitu, og er það helmingi meira, sem þessi verksmiðja verður að greiða í vaxtatillag, en ríkisverksmiðjurnar verða að greiða í vatnsskatt.

Í öðru lagi má geta þess, að mörgum mun finnast, að verksmiðjurnar greiði mikið vörugjald, en þess í stað fá þær frá bænum útskipunarbryggju. Ég er sannfærður um, að ef þær ættu kost á að sleppa við vörugjaldið, en yrðu að sjá sér sjálfar fyrir slíkri bryggju, þá mundu þær ekki vilja skipta, því að það er staðreynd, að sildarbryggjurnar á Siglufirði hafa þurft að endurnýjast 4.—5. hvert ár. Einnig má geta þess, að fyrir verksmiðjuna hefir verið byggður öldubrygja, sem er mikið mannvirk, 650—700 þús. kr. Ríkissjóður hefir lagt fram um 200 þús., en hitt, 450—500 þús. kr., hefir hafnarsjóður lagt fram til verndunar bryggjunum á staðnum.

Ég hefi nú sýnt fram á með gildum rökum og tölum, að það, sem hér er um að ræða, er það, að nokkrir þm. vilja taka af Siglufjarðarkaupstað þann skatt, sem hann hefir nú l. samkvæmt. Það er alveg rétt, að hv. þm. Ísaf. hefir oft reynt þeim velviljaður, en það réttlætir ekki að vilja nú taka aftur það, sem hann hefir vel gert.

Af því að nú er svo mikið talað um sparnað, vil ég beina því til þessara sparnaðarpostula, hvers vegna þeir hafi liðið stjórn verksmiðjanna að fara með fé sjómanna eins og gert hefir verið síðustu ár. Ég vil benda á, að áður en verðið er ákveðið til sjómanna, þá eru teknar 75 þús. kr. til verksmiðjunnar á Sólbakka, og nú hefir verið samþ. till. um að leigja verksmiðjuna á Húsavík, sem alltaf hefir verið með 12—15 þús. kr. tapi. Þetta gerir 90 þús. kr. Og svo eru þessir menn að fjargviðrast út af því, að verksmiðjurnar skuli eiga að greiða fyrir að fá til sinna afnota öll þau tæki og þægindi, sem Siglufjarðarkaupstaður lætur þeim í té.

Ég vil líka benda á, að verksmiðjurnar greiða til afgreiðslumanns Eimskipafélagsins 50 aura fyrir hvern sildarmjölsþoka, sem Eimskip skipar út á Siglufirði, og einnig greiða þær 50 aura fyrir hvert lýsistonn. Er þetta ekki líka útgjöld, sem hægt væri að spara? Væri ekki nær að hugsa til þeirra, áður en farið er að lækka þau litlu gjöld, sem verksmiðjurnar borga kaupstaðnum?

Ég skal svo vikja að frv. sjálfu með þeim breyt., sem Ed. hefir gert á því, og þeim sparn-

aði, sem hv. þm. Ísaf. vill hér gera, sem mun nema kringum 12600 kr., eða 2,7 aurum á mál. Ef miðað er við, að 4 þús. mál aflist að meðaltali á skip, þá er þessi upphæð 108 kr. á hvert skip. Af þessu fá sjómenn 36 kr., eða um 2 kr. hver maður. Mér er sem ég sjái ánægjubrosið á sjómönnum, þegar hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Borgf. koma til þeirra og rétta þeim sinn krónukallinn hvor! Ánægjan yrði ekki minni, þegar þeir gætu sagt, að þessi króna væri tekin af mönnunum, sem vinna við verksmiðjurnar á Siglufirði þá óþrifalegustu vinnu, sem til er, tekin af því fé, sem bæjarsjóður átti að fá, svo að ekki væri hægt að veita börnunum samléga leikvelli, nægilega menntun eða halda hreinlætismálum bæjarins í réttu horfi.

Hv. þm. Ísaf. gat þess í tölu, sem hann hélt um þetta mál, að Siglufjörður hefði mikið á að leggja, þar sem 2 millj. kr. væru í veltunni í sildinni. Mér þykir einkennilegt, að þessi hv. þm., sem er manna kunnugastur öllu, sem snertir sildarmál, skuli halda þessu fram hér, í fyrsta lagi vegna þess, að þetta er ekki rétt, og í öðru lagi má benda á það, að útflutningsverðmæti er ekki sama og framleiðsluverðmæti. Hv. þm. veit, að í útflutningsverðmæti, sem sildin hefir, er mikið verðmæti, sem liggur í því innflutta efni, sem notað er við sildarverkunina.

Ég minntist á það í Ed. í gær, að það væri engu líkara en að Nd. vildi leggja Siglufjörð í einelti. Hafnarfjörður hefir fengið sérstakar tekjur af fargjöldum manna, sem ferðast milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur. Ísafjörður hefir fyrir nokkrum árum fengið heimild til fasteignaskatts. Vestmannaeyjar hafa heimild til vörugjalds, sem aðrir kaupstaðir hafa ekki. Akureyri hefir heimild til að leggja vörugjald á allar vörur, sem þangað flytjast. Loks þegar Alþingi finnur skyldu sína til þess 1937 að gefa Siglufirði nokkurn þátt í fasteignaskattinum, þá finnur Alþingi köllun nú hjá sér til þess að taka þennan litla tekjustofn af bænum aftur. Ég vænti því, að hv. þm. Ísaf. myndi sjá, að það er rangt að samþ. þetta frv. óbreytt eins og það kom frá Ed.

Það má kannske segja, að fátt er svo með öllu illt, að ekki boði nokkuð gott. Um sama leyti í fyrra voru þeir hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf. í hárinu hvor á öðrum. Annar vildi geyma hinn í gamalli sildarþró, og hinn átti að geymast í hrútakofa. Nú hafa þeir náð saman, þessir hv. þm., og ég vildi óska, að þeir í framtíðinni flyttu mál, sem meira vit væri í og ekki eins full af illvilja í annara garð.

Hv. þm. Ísaf. segist hafa verið Siglufirðingum velviljaður fram að þessu, en verið geti, að ekki verði svo í framtíðinni. Ég vona, að þetta sé ekki hótun, heldur haldi hann áfram sama góða vilja og hingað til, en ef svo er ekki, þá verð ég að álíta, að lognmolluloftið í hrútakofanum hafi haft slæm áhrif á hann, þegar hann hleypti hv. þm. Borgf. út.

Þetta mál virðist vera sótt af nokkuð miklu kappi, og má gera ráð fyrir, að þessi brtt. verði samþ., ef meiri hl. fæst fyrir henni. En til þess að samþ. frv. skilst mér, að $\frac{2}{3}$ hlutar þm. þurfi að fylgja því. Því er ekki annað að gera fyrir

okkur, sem viljum gefa Siglufirði þennan skatt, en að fella frv., og hefði þá kaupstaðurinn sömu réttindi til álagningar á verksmiðjurnar og áður. Nú höfum við sýnt vilja okkar til að ganga til samkomulags með því að vilja ganga inn á, að gjaldið verði 0,7%. Ef þetta frv. verður felld, þá mun ég og mínir flokksmenn í samráði við hestv. félmrh. og atvmrh. breyta þeirri reglugerð svo, að aðeins verði lagt á 0,7%, vegna þess að við viljum viðurkenna, að sildarverksmiðjurnar eigi að borga minna en þær gera eftir núverandi fyrirkomulagi. Við viljum komast að samkomulagi í málinu, og við viljum alltaf standa við það, sem um hefir verið samið.

Finnur Jónsson: Það er stundum sagt ljótt um pólitík. Ég held, að hreppapólitíkin sé sú ógeðslegasta. Hún hefir komið fram átakanlega í þessu máli Siglufjarðar hér á Alþingi.

Hv. 10. landsk. var með ýmsar fyrirspurnir til mín um ýmis atriði, sem hefðu gerzt í stjórn sildarverksmiðjanna síðastl. sumar. Hann spurði mig að því, hvort formaður sildarverksmiðjanna hefði fengið 50 aura fyrir hvert sildartonn í afgreiðsluauð fyrir skip, sem hann hefði afgr., eða 5 aura fyrir hvern sildarmjölspoka. Hann spurði mig um leiguna á Húsavíkurverksmiðjunni og rekstur Sólbakkaverksmiðjunnar og eitthvað fleira. Ég skil ekki, hvers vegna þessi hv. þm. er að beina þessum fyrirspurnum til mín, því að hann var varamaður í stjórn verksmiðjanna fyrir mína hönd frá því í apríl og þangað til síðast í ágúst, m. ö. o. allt rekstrartímabilið síðastl. sumar. Hann getur því bezt svarað sjálfur spurningum um, hvað hafi gerzt í stjórn verksmiðjanna þennan tíma. Annars vil ég taka fram í þessu sambandi, að frá því ég kom í verksmiðjustjórnina, hefi ég unnið að því, að verksmiðjurnar sættu sem óðýrasti fragt fyrir sildarmjölið. Þetta hefir verið reynt í tíð núv. verksmiðjustj., og var byrjað á því áður en ég kom í stj., og ég tel, að árangurinn af þeirri starfsemi hafi orðið sá, að meðaltalsfragtin hafi lækkað um 4 sh. tonnið. Ég held því, að engin ástæða sé til að kasta hnútum að verksmiðjustj. út af þessu. Annars er bezt fyrir þennan hv. þm. að spyrja sjálfan sig um það, sem gerzt hefir í stj. frá því í apríl. Ef eitthvað hefir gerzt þar, sem hann telur, að þurfi að átella, þá finnst mér hann hafa brugðizt skyldu sinni, að láta yfirboðara sína ekki vita af því, ef ágreiningur hefir orðið í verksmiðjustj.

Annars skrifa ég mikið af þeim vanstillingarorðum, sem hann sagði, á reikning hreppapólitíkurinnar, sem mér virðist ráða ákaflega miklu um afstöðu hans og ýmissa annara hv. þm. til þessara mála, a. m. k. þeirra, sem kjörfylgi eiga að sækja í Eyjafjarðarsýslu.

Að öðru leyti vil ég segja við hv. 10. landsk., að ég skil ekki, hvernig hann hefir farið með þær tölur, sem ég hefi lesið hér upp. Annaðhvort hefi ég ekki lesið þær nögu greinilega eða hann hefir ekki tekið nögu vel eftir, eða í 3. lagi, að hann hefir setið heima og búið sig þar undir það að svara röksemdum mínum og svarar þeim þess vegna út í hött.

Ég held, að það verði ekki hrakið, að það um-

setningargjald, sem ríkisverksmiðjurnar greidda síðastl. ár á Siglufirði, var rúmlega 16 þús. kr. Ég held, að það verði ekki heldur hrakið, að fasteignagjaldið var rúmlega 23 þús. kr., eða samtals þessar tvær upphæðir 40 þús. kr. Ég ætla að biðja hv. 10. landsk. að neita þessu, ef hann treystir sér til þess. Þá vil ég geta þess, að lýsi og sildarmjöl útflutt frá verksmiðjunum var síðasta ár 17 þús. smálestir, kol innflutt voru 5 þús. smálestir, salt 18 þús. smálestir, eða samtals rúmlega 23 þús. tonn. Vörugjaldið af þessu var kr. 1.50 á smálest, eða samtals 38 þús. kr. Ef við leggjum það við hin önnur gjöld, sem voru 40 þús. kr., þá hygg ég, að komi 78 þús. kr. Hv. þm. vill halda fram, að ég hafi talið þarna með vatnsskatt, sem verksmiðjurnar greiði, og rafmagn og hitt og þetta fleira, en ég mótmæli því sem algerlega röngu. Þessi staðhæfing hv. 10. landsk. getur ekki byggzt á neinu öðru en hreinum miskilningi. Ég hefi ekki tekið í þessari upptalningu á gjöldunum til bæjarstöðs neitt annað en það, sem er greitt í fyrsta lagi samkv. hafnarlögum Siglufjarðar, vörugjald, í öðru lagi samkv. reglugerð fasteignaskatts, í þriðja lagi samkv. ákvæðum Alþingis umsetningargjald, — ekkert annað. Ég þori ekki að fullyrða nema þetta geti munað nokkrum hundruðum króna, en það munar aldrei meiru.

Þegar það er athugað, að hv. 10. landsk. taldi upp 40 þús. kr. af ýmiskonar gjöldum, sem hann segir, að ég hafi tekið með, þó að mér hafi ekki komið það til hugar, þá er bersýnilegt, að hans röksemdafærsla er öll á röngum grundvelli. Ég harma það mjög, að slíkur málflutningur skuli hafa verið notaður hér í þessu máli, því að sannarlega verður það ekki til að bæta samkomulagið um málið, að vera með öfgar og rangfærslur í þessu efni.

Hv. 10. landsk. vildi gera lítið úr því, að þetta mundi bæta hag útgerðarinnar, þó að það yrði samþ. Ég veit, að það er allt of skammt farið í þessu efni, en hitt er það, að þau hlutaskipti, sem hv. 10. landsk. segir, að séu á sildveiðiskipunum, eru ekki rétt. Ég vil telja, að á mótorbátum og línuveiðurum gangi 50% til skipverja. Hv. 10. landsk. segir, að það sé ekki nema 37% eða 39%, sem gangi til háseta, en það eru fleiri á skipunum en hásetar. Hann gleymir, að þar eru líka skipstjórar, stýrimenn, vélamenn og matsveinar, sem hafa aukabókun, sem er það há, að skiptingin er þessi, 50% til útgerðarinnar og 50% til skipverja á mótorbátum og línuveiðiskipum.

Upphæðin, sem þarna er um að ræða, er 20 þús. kr., sem skiptist milli 80 skipa, og ég held, að ekki þurfi mikinn reikningsmann til að sjá, að þótt þessi upphæð sé lítil, þá er hún meiri en 2 kr. á hvern háseta. Ef hv. 10. landsk. vill fara út í að jafna gjöldunum þannig, að útgerðin verði ekki verr úti á Siglufirði en annarstaðar, af því að honum þyki útgerðin annars bera of lítið úr bytun, þá gætum við komizt að samkomulagi um að gera þetta dálítið viðtækara, þó að ég hinsvegar áliti ekki rétt að búa að öðru leyti verr að Siglufjarðarkaupstað.

Ég held, að það sé þá ekki ástæða fyrir mig að fara frekar út í raðu hv. 10. landsk. Bendingar hans um það, að við hv. þm. Borgf. höf-

um viljað koma hvor öðrum fyrir á vissum stöðum til geymslu á síðasta ári, eru þessu máli alveg óviðkomandi, og ég fyrir mitt leyti vil óska þess, að þeir menn, sem halda fram málstað Siglufjarðar, hagi sínum málflutningi þannig, að ekki þurfi að óska eftir að koma þeim fyrir í neina sérstaka geymslu, heldur megi þeir halda áfram að ganga lausir og sinna pólitískum störfum og öðrum störfum í þjóðfélaginu, eins og þeir hafa gert hingað til.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Þegar þetta frv. var til 1. umr. og atkvgr. í Nd., greiddi ég atkv. með því út frá því sjónarmiði, að ég taldi æskilegt að létta af nokkrum gjöldum, sem hvíldu á ríkisverksmiðjunum, með hliðsjón af því, að það væri um misrétti að ræða milli ríkisverksmiðjanna annarsvegar og verksmiðja einstaklinga hinsvegar.

Ég álit, að rétt væri að ganga nú frá frv. eins og Ed. afgreiddi það. Því frekar á að gera það, þar sem mér hefir verið tjáð af fulltrúum 2 stjórnmálaflokka á Siglufirði, hv. 10. landsk. og fulltrúa Sjálfstæðisfl. þar, Ole Hertervig, að ef l. verða afgr. eins og þau nú liggja fyrir, þá muni Siglufjörður láta þau ná einnig til ársins 1938 og þannig ívilna ríkisverksmiðjunum um 8—9 þús. kr. frá því, sem l. standa til.

Það hefir komið fram í umr., einnig frá hv. 10. landsk., að Siglufjörður eigi töluverðan rétt á því að hafa þær tekjur, sem hér er farið fram á með frv. Hinsvegar mótmælir hv. þm. Ísaf. því harðlega. Það er ekki gott að átta sig á. Þegar 2 jafnmætir menn úr sama flokki deila, og annar segir það svart, sem hinn segir hvítt, hvor hafi á réttu að standa. Ég hefði gjarnan viljað eiga þann hlut að þessu máli, að það yrði til lykta leitt þannig, að Siglufjörður bæri þar ekki skarðan hlut frá borði. Ég vildi líka eiga þann hlut að máli, að samkomulag næðist, svo báðir þeir aðilar, sem hér eiga hlut að máli, mættu sæmilega við una. En eftir því, sem málefni standa til frá mínum bæjardrym, og með hliðsjón af hinum mismunandi rökum og staðhæfingum, sem komið hafa fram frá hv. 10. landsk. og hv. þm. Ísaf., þá mun ég greiða atkv. gegn brtt. hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Borgf., en verði það svo, að sú till. verði samþ. og frv. þá komið í sinn upphaflega búning, þá sé ég mér þó ekki annað fært — og það þrátt fyrir nýjar upplýsingar, sem þó því miður hafa verið vefengdar, — en að greiða atkv. með frv., þó þar með yrði að afgreiða málið í öðru formi en það nú er í.

Nú er hér annarsvegar um að ræða bæjarfélag, en hinsvegar fyrirtæki, sem er í nánum tengslum við ríkið, og hversu sem fer um þetta mál í þinginu, þá geri ég mér vonir um, sérstaklega ef hæstv. fclmrh. á hér einnig hlut að, að það megi takast, hvað sem l. liður, að gera viðunandi samkomulag í þessu efni eftir að þingi er lokið. Ég verð að segja, að ef þær upplýsingar, sem hv. 10. landsk. gaf hér áðan, standast dóm reynslunnar, þá er það engum vafa undirorpið frá mínu sjónarmiði, að hann hefir góðan málstað að flytja, og að ekki er gengið á hlut ríkisverksmiðjanna miðað við það, sem aðrar verksmiðjur eiga við að búa.

Um leið og ég endurtek, að ég mun greiða atkv. á móti brtt., en með frv., þá vil ég lýsa því yfir, að það bindur ekki mína afstöðu til þessa máls í framtíðinni, því hún mun einungis velta á niðurstöðu rannsóknar, sem ég mun hlutast til um, að fari fram um þetta mál.

Að öðru leyti vil ég segja, að ég kann ekki við, sérstaklega ekki frá þeim hv. þm., sem telja sig bera hagsmuni verkalýðsins sérstaklega fyrir brjosti, að verði sé að átella ríkisverksmiðjurnar og þar með ríkissjóð fyrir þá viðleitni, sem sýnd hefir verið í því að starfrækja verksmiðjur, sem annars hefðu verið óstarfræktar, eins og var um verksmiðjurnar á Sólbakka og á Húsavík. Það eru tvö sjónarmið, sem athuga verður jöfnum höndum, og er annað þeirra að reka fyrirtækin þannig, að sem beztrar hagsýni sé gætt, og reyna að láta þau skila arði, en hitt er líka atriði, sem þarf að taka tillit til, að láta ekki niður falla um hábjargræðistimann atvinnu mörg hundruð manna á Sólbakka og á Húsavík, sem niður hefði fallið, ef ríkið hefði ekki gert skyldu sína. Það er sjónarmið, sem vert er að hafa í huga, enda verð ég að draga í efa, að það þurfi að vera um taprekstur að ræða, og hefi ég þá í huga aðra verksmiðju, sem stendur eins að vigi, en er þó rekin með arði. Það er að því leyti um aðra afstöðu að ræða, að það koma fleiri sjónarmið til greina af hendi hins opinbera heldur en þegar um er að ræða fyrirtæki í einkarekstri. Ég verð því að vísa alveg frá þeim orðum, sem lätin voru falla í garð verksmiðjustj. og þar með ríkisstj. út af viðleitni til að halda uppi starfrækslu, sem annars hefði fallið niður og þar með valdið atvinnuleysi. En auk þess, sem sjónarmiðið um atvinnuaukningu verður að vera ríkt í huga ráðamanna þjóðarinnar, þá er þess einnig að gæta, að þarna er um að ræða aukna möguleika til gjaldeyrisöflunar.

Ég held því, að það sé ekki ástæða til að draga þessa hlið málsins inn í umr., og ég hygg, að það sé ekki hagkvæmt fyrir þá, sem berjast fyrir hagsmunum Siglufjarðar.

***Garðar Þorsteinsson:** Mér skildist á hæstv. atvmrh., þegar hann var að tala um reksturinn á Húsavík og Sólbakka, að hann teldi, að þar væri um réttar framkvæmdir að ræða af hendi verksmiðjustjórnar. En það mætti minnst á það, sem áður hefir verið hér til umr. og hv. þm. Borgf., sem er 2. flm. till., hefir gert að umfalscfni hér í hv. d. fyrir ári síðan, en það er sildarþróin, sem upplýst er, að kostaði um 300 þús. kr. Þegar hún var byggð, þá var hv. þm. Ísaf. formaður verksmiðjustj., svo hann stendur illa að vígi, þegar hann er að færa það fram sem aðalröki í þessu máli, að hér sé um eyðslu á fé sjómanna að ræða. Hann hlýtur því að flytja till. af öðrum ástæðum. Ég hélt líka, að hæstv. atvmrh. hefði svo oft lent í deilum við hv. þm. Ísaf. og deilt á hann með réttu fyrir óvandaðan málflutning, að hann ætti að geta slegið því föstu fyrirfram, að hv. þm. Ísaf. færi hér ekki með rétt mál. Ég hefi fyrir mitt leyti aldrei verið í vafa um, án þess að hafa sérstaklega rannsakað málið, að það væri hv. þm. Ísaf., sem færi með

rangt mál, þegar þessir tveir menn hafa átt í orðasennu. Ég álit, að í þessari deilu þeirra hv. 10. landsk. og hv. þm. Ísaf. sé það einnig svo, að hv. þm. Ísaf. hafi rangt fyrir sér.

Í sambandi við þetta vil ég minna hv. þm. á þá forsögu, sem liggur til grundvallar fyrir þessum fasteignaskatti á Siglufirði. Þegar svo var komið, að tekjuafnanir bæjar- og sveitarsjóða voru orðnar mjög óvissar og fóru alltaf versnandi ár frá ári, þá var horfið að því ráði að skipa mþn. til að gera till. í því máli og reyna að finna leiðir til þess, að bæjar- og sveitarsjóðir gætu fengið nægilegar tekjur til að standa undir. Árangrinn af starfi mþn. var sá, að endanlegt samkomulag varð milli allra flokka um að afgreiða málið eins og gert var með l. frá 1936. Einn liðurinn í þeirri löggjöf var heimild til að leggja á eignir, þar á meðal verksmiðjur ríkisins, og er þetta það gjald, sem lagt hefir verið á á Siglufirði.

Ég verð því að segja, að það er lítið traust í þeim samþykktum, sem þingið gerir, ef svo á að reynast, að bæirnir geti ekki öruggir byggt upp sínar fjárhagsáætlanir með tilliti til þeirra tekjustofna, sem þeim voru gefnir með þessum l. Bæjarstjórn Siglufjarðar hefir gert ráð fyrir þessum tekjustofni í fjárhagsáætlun bæjarins, svo það er óverjandi að taka þennan tekjustofn frá bæjarsjóði, án þess að láta hann hafa nokkuð í staðinn. Ef hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Borgf. hefðu komið með annan tekjustofn í staðinn, sem þessari upphæð næmi, þá var ekkert að segja. Mér skilst, að þegar samkomulag hefir orðið milli flokka um svona atriði, þá megi ekki rjúfa það samkomulag með því að taka burtu tekjustofn slíkan sem þennan, nema annar komi í staðinn, þar sem ekki hefir verið bent á, að afkoma Siglufjarðar væri það betri nú en hún var 1936.

Þegar þessir hv. þm. eru að tala um, að Siglufjörður hafi svo miklar tekjur af rekstri sildarverksmiðjanna, þá vil ég benda þeim á, að afkoma bæjarins var í þessum efnum miklu betri áður en sildarverksmiðjur ríkisins fóru að starfa þar. Þegar sildarverksmiðjur Goos og dr. Paul's störfuðu þar, þá greiddu eigendur þeirra 30—50 þús. kr. á ári í útsvar. En þær útsvarstekjur, sem Siglufjörður hefir af ríkisverksmiðjunum, eru um 15 þús. kr. á ári, og ef fasteignaskattinum er bætt við, en hann er 12600 kr., þá eru þarna tæpar 28 þús. kr., sem verksmiðjurnar greiða sem beint gjald í bæjarsjóð Siglufjarðar, eða nær helmingi minni upphæð en greitt var í útsvar af verksmiðjum Goos og dr. Paul's.

Það var borið fram frv. um að heimila að leggja á mann, sem hefði aðalátvinnutekjur sínar á Siglufirði, þó hann væri ekki heimilisfastur þar, en það frv. var felld. En ég vil upplýsa, að það fyrirkomulag, sem er á þessum atvinnurekstri á Siglufirði, er þannig, að þeir, sem eiga bryggjurnar og söltunarplassin á Siglufirði, en það eru aðallega menn, sem eru þar búsettir, leigja þetta vanalega út fyrir lágt gjald þeim, sem búsettir eru utan Siglufjarðar, svo ekki er hægt samkv. útsvarsl. að leggja á þá, sem hafa aðalátvinnureksturinn á þessum stöðvum. Ef miðað er við

framleiðsluna á Siglufirði, þá mun útsvarsálagningin þar ekki ná til nema 2 tunna af hverjum 5, sem saltaðar eru þar. Útsvarsl. eru því þannig úr garði gerð, að Siglufjörður verður alveg sérstaklega illa úti hvað það snertir að geta lagt á þá menn, sem hafa mesta starfrækslu á Siglufirði.

Afleiðingin af þessu er sú, að útsvarsálagningin á Siglufirðingum sjálfum er hlutfallslega há, eða um 75% hærri en í Reykjavík. Orsökina liggur í því, að þau fyrirtæki og þeir einstaklingar og framleiðendur, sem á Siglufirði starfa, eru ekki útsvarsskyldir nema að litlu leyti.

Mig skiptir það engu, þó að hv. þm. Ísaf. sé að tala um, að hreppapólitík ráði afstöðu minni og hv. 10. landsk., og ég get ekki annað en brossað, þegar ég heyri það frá munni þeirra manna, sem standa að þessari till. Þeir ættu sízt að tala um hreppapólitík.

Hv. 10. landsk. hefir sýnt fram á, að hafnargjöld á Siglufirði eru sízt hærri en annarstaðar, og mér er sagt, að vatn sé ódýrara þar en í öðrum kaupstöðum. Hann hefir líka bent á, að Siglufjörður hefir greitt um helming kostnaðar við öldubrótt, sem vitanlega er ekkert annað en beinn útlagður kostnaður, því hann gefur engar tekjur af sér, en hann var byggður aðallega til þess að verja eignir sildarverksmiðja ríkisins.

Það er því síður en svo, að afstöðu minni ráði nokkuð annað en það, að ég vil styðja að því, að bærinn fái þær tekjur, sem sanngjarnt er, og koma í veg fyrir, að Alp. setji löggjöf, sem brýtur í bág við það samkomulag, sem gert var á Alp., þegar l. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga voru sett 1936.

Ég get staðfest það, að bæjarstjórn Siglufjarðar mun ekki leggja hærri gjald á en gert er ráð fyrir í frv. eins og það kemur frá Ed. Ég vil líka lýsa því yfir, að hvernig sem fer um þetta mál, þá mun ekki verða lagt á hærri gjald en gert er ráð fyrir í frv. eins og það kemur frá Ed. Það er því óhætt fyrir þá, sem sætta sig við frv. eins og það kemur frá Ed., að greiða atkv. móti því, að frv. verði samþ., þó heimild sé þá fyrir hærri álagningu, því hún mun ekki verða notuð. Ég vil þess vegna vænta, að ef till. hv. þm. Ísaf. og hv. þm. Borgf. verður ekki felld, þá verði frv. felld.

***Erlendur Þorsteinsson:** Herra forseti! Ég veit ekki, hvort hæstv. atvmrh. er hér viðstaddur, svo hann geti heyrt mál mitt. Ég vil þakka honum fyrir afstöðu hans til þessa máls. En ég vil mótmæla þeim skilningi, sem hann lagði í orð mín viðvikjandi rekstrinum á Sólbakka og á Húsavík. Hann lét lita svo út sem ég hefði verið á móti því, að þessi fyrirtæki væru rekin. En það er langt frá því. Ég benti á, þegar hv. þm. Ísaf. hélt því fram, að gjöldin til bæjarsjóðs lækkuðu verðið á hverju máli sildar um svo og svo marga auna, að þá hefðu ekki síður þær upphæðir, sem ég nefndi, gert slíkt hið sama. Það er vitanlega sjálfsagt að reka þessi fyrirtæki þannig, að ekki sé tekið til þeirra fé frá sildarverksmiðjum ríkisins og þar með lækkaður aflahlutur sjómanna, heldur af atvinnubótafé, og láta svo sildarverksmiðjurnar greiða hverjum sitt.

Út af því, sem hv. þm. Ísaf. var að tala um

viðvikjandi þessum framkvæmdum á síðastl. ári, þá hlýtur hann að muna, að um reksturinn á Sölbakka var ákveðið áður en ég tók við störfum. Viðvikjandi leigu á Húsavíkurverksmiðjunni vil ég geta þess, að ég og Þorsteinn M. Jónsson vorum á móti því, að hún væri leigð, og hún hefði að öllum líkindum verið leigð fyrir herra verð, ef okkur ásamt Sveini Benediktssyni hefði ekki tekizt að koma í veg fyrir það.

Hv. þm. var að tala um, að fasteignagjaldið væri 23 þús. kr. Hv. þm. ætti að vera það vitanlegt, að hér er ekki að ræða um það eins og það var áður, þegar það var 1—2%, heldur eins og það er í frv. frá Ed., þar sem það er 0.7% af öllum eignum verksmiðjanna. Þá er það 12600 kr., svo það er aðeins gert í blekkingarskyni að tala hér um 23 þús. kr. Það getur aldrei verið um að ræða annað en þessar 12—13 þús. kr.

Ég skal ekki fara út í vörugjöldin, en árið 1938 hafði verksmiðjan greitt samtals til bæjar-sjóðs 78 þús. kr., mínus fasteignaskattinum, sundurliðað eins og ég las upp. Hvort þetta getur legið í því, að eitthvað af vörugjöldum sé ógreitt, skal ég ekki um segja.

Hv. þm. Ísaf. segir, að hér sé um hreppapólitík að ræða. En má þá ekki eins segja, að það sé hreppapólitík, þegar öðrum kaupstöðum eru gefin hlunnindi, eins og t. d. Ísafirði? En ég vil ekki halda, að svo hafi verið. Ég vil ekki heldur halda það um Hafnarfjörð í fyrra, eða þegar Vestmannaeyjar fengu sitt sérstaka vörugjald. Það er skiljanlegt, að við, sem þekkjum þessi mál og búum á þessum stöðum, höfum betri skilning á þessu en aðrir hv. þm. Ég held þessu fram af því að ég veit, að Siglufirði er mikil þörf á þessum tekjum. Þeir hv. þm., sem viður-kenndu þörfina á Ísafirði, ættu eins að geta séð hana á Siglufirði.

***Pétur Ottesen:** Ég verð að segja, að þegar maður hlustar á hina frekjulegu túlkun hv. 10. landsk. á hagsmunum Siglufjarðarkaupstaðar, á ekki við málshátturinn, að sjaldan launi kálfur ofeldi. En ég ætla að fullyrða, að ríkið hefir búið svo margfalt betur að þessu bæjarfél. en nokkru öðru í landinu, með því að stofnsetja þar atvinnufyrirtæki, sem framleiðir þriggja millj. kr. verðmæti til útflutnings. Hvernig staði Siglufjörður nú, ef ekki hefði verið gripið til þessara framkvæmda? Á Siglufirði voru áður tvær verksmiðjur í einkaeign, í eigu útlendinga. Voru þeir ekki báðir búnir að gefast upp á rekstrinum? Hvernig var það með dr. Paul's verksmiðjuna? Hún var búið að standa í 2 ár ónotuð, þegar ríkið keypti hana. Þarna hefir verið sett upp atvinnufyrirtæki, þar sem allt var í auðn. Þess vegna hefir í þessu efni verið búið miklu betur að Siglufirði en öðrum bæjarfélögum. Svo spyrja menn, af hverju Siglufjörður hafi ekki sama rétt og aðrir. Hvaða bæjarfélög mundu ekki fegins hendi taka á móti þeirri aðhlynningu, sem svo stórt atvinnufyrirtæki er, þó að það fengi alls engan fasteignaskatt? Við skulum líta á, hvað þróunin segir í verksmiðjumálunum. Bendir hún á, að einstakir menn færu að reisa verksmiðjur á Siglufirði? Nei, þeir hafa farið framhjá Siglufirði. Þeir hafa reist verksmiðjur við Húnaflóa

og við Eyjafjörð. Það eru engar horfur á öðru en að ef þessi stóru fyrirtæki ríkisins væru ekki þarna, væri bara um engan sildariðnað að ræða. Og ég verð að segja, að það var í raun og veru óverjandi undanlátssemi á síðasta þingi, þegar það var tekið í mál, að Siglufjörður skyldi fá að skattleggja menn, sem leggja upp afla; svo eru hagsmunir bæjarfélagsins stórfelldir. Þingið ætti að svara þessari óforsvaranlegu frekju með því að taka líka af Siglufirði réttinn til að leggja á umsetningu verksmiðjanna. Nei, þetta mál liggur svo augljóst fyrir, að það er fyrir neðan virðingu þingsins að ræða kröfur þessara frekjudólga, sem að því standa.

Mér virðist mesti vindurinn vera úr hv. 10. landsk. í seinni ræðu hans, eftir að hv. þm. Ísaf. var búinn að snúa röksemdum hans upp í hreina vitleysu. Annars var það mjög góð lýsing á hugarfari og innræti þessa hv. þm., þegar hann fór að draga það inn í umr., að við hv. þm. Ísaf. hefðum tekizt á á síðasta þingi, og að það væri í ósamræmi við afstöðu okkar nú. Þetta sýnir, hve hæfur þessi hv. þm. er til þingsetu, hversu mikill vesalingur hann er í hugsun og hvað skapgerð hans er aumingjaleg.

Það er upplýst í deilum, sem þessi þm. átti í í Ed. í fyrra, að hann hefir verið nokkuð laus á kostunum pólitískt. Að hann hefði verið í skrifstofu Sjálfstfl. á Siglufirði, en seinna hjá fram-sóknarmönnum og loks hjá sósíalistum. Mönnum ferst illa að belgja sig, sem komast ekki nema það, sem aðrir fleyta þeim. Það má líkja honum við vesalasta dýr sjávarins, óskabjörninn, sem kemst ekkert nema það, sem aðrir fiskar bera hann á sporði sér.

***Ásgeir Ásgeirsson:** Það hefir horizt í tal, að tap hafi verið á Sölbakkaverksmiðjunni á síðasta ári, en ég vil upplýsa, að það stafar ekki allt af rekstrinum, heldur stafar nær helmingurinn af afskriftum. Þegar svo eru eftir 30—40 þús., undr-ár engan, að slíkt geti komið fyrir hjá stórri verksmiðju. Ég veit annars ekki, hvort nauðsýnlegt er að tapa á Sölbakkaverksmiðjunni. Karfa-verksmiðjan á Patreksfirði er alltaf rekin án taps. Það er illt afsþurnar, ef þyrfti að leggja niður verksmiðjuna á Önnundarfirði, á meðan önnur svo nálæg getur haldið áfram. Báðar liggja verksmiðjurnar vel við karfa, en Sölbakkaverksmiðjan liggur betur við sild. Ég hefði haldið, þegar hún varð ríkisverksmiðja, að hún yrði tryggari en áður. En hitt hefir komið fram, að verksmiðjunefndin er stundum of bundin við Siglufjörð, og í till. sínum nú síðast horfir hún lítið til annara staða en Siglufjarðar. Ég tel, að í þessu sé fólgin hætta, og er sammála hestv. atvmrh. Þó að nokkurt tap hafi orðið síðasta ár, hefir verksmiðjan áður verið hallalaus, en í fyrra gaf hún líka um 300 þús. kr. í valútu og veitti atvinnu fjölda fólks. Þarna á Flateyri eru á 5. hundrað íbúa, þar af um helmingur vegna verksmiðjunnar. Hinni háttv. nefnd á Siglufirði ber skylda til að hugsa um fleiri staði en Siglufjörð einan. Það eru bæði veiðimöguleikar út af Vestfjörðum, sem á að nota, og fólk á Vestfjörðum, sem ber að taka tillit til, ekki síður en íbúa hinnar heilögu borgar sildarinnar, Siglu-

fjarðar. Ég vænti, að hin óheppilega stefna, sem var tekin upp á síðasta hausti um Sólbakkaverksmiðjuna, líði undir lok, og að verksmiðjan verði rekin haganlega.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég mun ekki fara út í einstakar ræður. Það, sem hv. 10. landsk. hefir sagt, hefir ekki verið hrakið af öðrum. Ræða hv. þm. Borgf. var meira hávaði en rök. Honum stendur það aðallega fyrir hugskotssjónum, að það sé svo mikill velgerningur við plássið að koma þar upp atvinnufyrirtæki, að það eigi að vera skattfrjálst. Þetta er álíka og þegar Hellyer var að sækja um útsvarsfrelsi í Hafnarfirði. En einhverjum hv. þm. mun kannske vera ljóst, hvert leiðir, ef farið er langt inn á þessar brautir, og það er þegar allt of mikið af slíku á okkar landi. Við þurfum ekki annað en athuga, hvernig væri ástætt á þeim stöðum, þar sem sildarverksmiðjurnar eru, ef þar væru einka-fyrirtæki, og hvað þau mundu greiða.

Hæstv. atvmrh. sagði, að hann væri með frv. eins og það kemur frá Ed., en þó væri hann með því, ef brtt. væri samþ. Ég skil ekki þá afstöðu. Hæstv. ráðh. segir, að þó að l. yrðu samþ. með brtt. hv. þm. Borgf. og hv. þm. Ísaf., þá sé hægt að semja um þetta, „hvað sem öllum lögum líði“. En það er ekki hægt að gera ráð fyrir, að um það yrðu neinir samningar, enda mundi sildarbræðslustjórnin segja, að sig brýsti heimild til þess. Ef brtt. yrði samþ., ætti atvmrh. að vera á móti frv.

Ég mundi gjarnan vilja taka nokkur fleiri dæmi um það, hvernig verið er á verði fyrir hagsmuni sjávarútvegsins, en ég vil ekki lengja umr.

Finnur Jónsson: Hv. 3. þm. Reykv. meinar kannske, að ég standi illa á verði fyrir hagsmuni sjávarútvegsins gagnvart því fyrirtæki, sem hann veitir forstöðu, af því að ég hefi verið með í að taka ákvörðun um, að verksmiðjurnar keyptu olíu og seldu útgerðarmönnum á Siglufirði við kostnaðarverði. Frá sjónarmiði hv. 3. þm. Reykv. er þetta náttúrlega slæmt.

Hv. þm. talar eins og það sé bölvun fyrir bæjarfélag að hafa hjá sér stóran atvinnurekstur. Ég hefi verið í stjórn bæjarfélags síðustu 19 árin, bæjarfélags, sem eingöngu lifir á sjávarútvegi, og um mörg undanfarin ár hefir okkar mesta áhyggjuefni verið að reyna að koma upp atvinnufyrirtækjum. Við höfum ekki einasta reynt að veita þeim skattfrelsi, heldur oft beinan styrk, og hygg ég, að það sé svo víða, að bæjarfélag mundu kjósa að fá til sín stórt atvinnufyrirtæki. Ég skal játa, að ef atvinnureksturinn hefði yfirleitt borið sig undanfarið, næði engri átt að veita honum skattfrelsi, en þegar menn hafa frekar kosið að setja peninga í verzlun en sjávarútveg, til að geta okrað á vörum til sjávarútvegsins, verður eitthvað að gera til þess að lokka menn til að setja peninga í sjávarútveginn.

Ég læt þetta nægja til hv. 3. þm. Reykv. Hann getur alls ekki talað með. Hann hefir orðið til athlegis með því að hnúpla hugmynd úr einkabréfi til manns hér í bæ og ætla sér að búa til allsherjargbjargráð úr því.

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

Ég þarf ekki nánar að rekja þetta mál; það vita allir, við hvað ég á. Þessi hv. þm. hefir gert sjálfan sig og sinn flokk hlægilegan um allt land með afstöðu sinni í atvinnumálum og ætti aldrei að láta sjá sig, þegar talað er um þau.

Hv. 7. landsk. talaði um, að meðan ég var formaður stjórnar ríkisverksmiðjanna, hefði verið brúðlað með fé þeirra. Þetta er með öllu tilhæfulaust. Að visu var þá eytt miklu fé í endurbætur og viðhald á verksmiðjunum og annað slíkt, enda þurfti þess með, þar sem keyptar voru gamlar verksmiðjur og úr sér gengnar. sem einstakir menn voru búnir að gefast upp við að reka, enda jókst vinnslugeta verksmiðjanna mjög á þessum árum. Veit ég og með sönnu, að vinnslugeta verksmiðja einstakra manna var ekki hlutfallslega meiri en ríkisverksmiðjanna. Þessi hv. þm. talaði um þróarbygginguna á Siglufirði. Ég tel það mjög misráðið, að ekki var haldið áfram að nota þróna til þess, sem hún var bygg fyrir, sem sé að kæla í síld og geyma á þann hátt. Þær litlu tilraunir, sem gerðar voru í þessu efni, sýndu, að það að kæla síldina jafnframt söltuninni var engu dýrara en söltun eingöngu. Ef farið hefði verið inn á þá braut að halda þeim tilraunum áfram, má telja vist, að komið hefði verið að þeirri niðurstöðu, að í stað þess að byggja nýjar og nýjar verksmiðjur, hefði mátt byggja kæliþrær við þær verksmiðjur, sem fyrir voru, til þess að lengja starfstíma verksmiðjanna. Það getur komið fyrir um hásumarið, að verksmiðjurnar standi sildarlausar í viku til 10 daga, en með því að hafa við þær góðar kæliþrær, þyrfti þetta aldrei að koma fyrir, og þar að auki mátti með kæliþróum lengja vinnslutímann og atvinnu verkamannanna. Þetta er mitt álit, og ég tel mjög óheppilegt, að þessum tilraunum var ekki haldið áfram, sem sýndu þó svo góðan árangur. Þetta mun ég láta nægja handa hv. 7. landsk. Hann virtist vera sömu skoðunar og hv. 3. þm. Reykv., að það væri ekki annað en stór bölvun og útgjaldaaukning fyrir bæjarfélög eins og Siglufjörð, að fá til sín stór atvinnufyrirtæki. Læt ég þessa tvo hv. þm. um að sannfæra hvor annan um þessa fjarstæðu, en ég veit, að engir aðrir sannfærast um það en þeir.

Hv. 7. landsk. var að reyna að sanna, að afkoman á Siglufirði hefði verið miklu betri áður en sildarverksmiðjur ríkisins komu þar. Átti það að sanna, til hve stórrar bölvunar það hefði verið fyrir Siglufjörð, að verksmiðjurnar voru reistar þar. Þegar það er athugað, hvernig þessu er farið, kemur í ljós, að það er fyrir sterkar áskoranir frá Siglufirðingum, að ríkisverksmiðjurnar eru settar þar fyrst. Sömuleiðis er það fyrir sterkar áskoranir frá þeim, að verksmiðja dr. Paul's er keypt. Einnig er það eftir áskorun frá þeim, að bætt er við verksmiðjurnar, fyrst nýju verksmiðjunni og svo viðbótinni við hana. Samt reynir þessi hv. þm. að telja þingheimi trú um, að Siglufirðingar hvað eftir annað skori á ríkisvaldið að reisa þar nýjar verksmiðjur, ef afkoma bæjarins færj versnandi eftir því, sem reistar eru fleiri verksmiðjur á staðnum. Ég hefi heyrt, að lakir „vasa“-prókúratórar hefðu

stundum í frammj aðferð þá við málfærslu, sem kölluð er „hundalogik“, og er ég hræddur um, að ræður ekki hv. þm. heyrir undir þá málfærslu.

Ég þarf ekki að svara hv. 10. landsk. miklu. Hann gerði kröfu til þess, að ég reiknaði skattinn, sem ríkisverksmiðjurnar greiða, eftir laga-fyrirmælum, sem ekki eru búin að ná neinu samþykki á hæstv. Alp., og talar um, að það sé blekking, að ég reikni fasteignaskattinn eftir reglugerð, sem bæjarstj. á Siglufirði hefir samið eftir gildandi l., og enn er í gildi, og bæjarstj. er nú að reyna að innheimta þann skatt hjá ríkisverksmiðjunum. Ég tel rétt að reikna fasteignaskattinn eftir þeim ákvæðum, sem nú eru í gildi, en ekki eftir till., sem ekki er búið að samþ., og vísa ég því alveg á bug, að það sé blekkingastarfsemi af minni hálfu.

Vörugjald verksmiðjanna hefir verið reiknað eftir innflutningi þeirra og framleiðslumagni á þessu ári. Má gera ráð fyrir, að eitthvað komi þar á milli ára, en það jafnar sig upp. Vörugjald var 37 þúsundir, fasteignaskatturinn eftir nógildandi ákvæðum 23 þús. 312 krónur, og umsetningargjald 16534,67 krónur, og skal ég ítreka, að í engum af þessum upphæðum eru innifalín nein þau aukagjöld, sem hv. 10. landsk. talaði um áðan í ræðu sinni, hvorki vatnsskattur, rafmagnsgjald eða neitt þess háttar.

Annars þótti mér vænt um þá stillingu, sem hv. 10. landsk. sýndi í sinni seinni ræðu, og verð ég að telja, að hv. þm. Borgf. hafi verið óþarflega þungorður við hann, þar sem hann hefir aðeins verið að halda uppi málstað síns bæjarfélags, hvað hv. þm. Borgf. ætti öllum öðrum fremur að skilja og fyrirgefa. M. a. tel ég það alveg ómaklega sagt í garð hv. 10. landsk. þm., að hann hafi gengið kaupum og sölum á milli flokka. Ég hefi þekkt hv. 10. landsk. í mörg ár, og þau ár hefir hann alltaf verið einlægur Alþfl.-maður. Þótt okkur greini á í þessu máli, þá skil ég hans afstöðu mæta vel, og vildi óska, m. a. vegna hagsmuna Siglufjarðar-kaupstaðar, að hann færi varlegar í sinni málfærslu gegn þeim mönnum, sem reynt hafa að halda hvað mestri atvinnu að Siglufjarðarbæ, en hann gerði í sinni fyrstu ræðu.

***Erlendur Þorsteinsson:** Herra forseti! Ég vil leyfa mér að þakka hv. þm. Ísaf. fyrir hans hollu ráð í minn garð. En ég neita því, að ég hafi á nokkurn hátt flutt þetta mál á annan hátt en satt og rétt er, en svo vill oft verða, en sannleikurinn reynist nokkuð beiskur, þegar hann er sagður.

Hv. þm. Borgf. þurfti að blása sig mjög út, og get ég vel skilið, að það hafi hitt viðkvæman blett á honum, þegar ég rifjaði upp ummæli hv. þm. Ísaf. frá því í fyrra um hrútakofann, og getur þar komið fram, sem bóndinn sagði, að gamlir hrútar verða oft vondir, þegar þeim er fyrst hleypt út á vorin.

Ég er ekki sjálfur dómbær til að dæma um sjálfan mig og orð hv. þm. um mig, en ég geri ráð fyrir, að maður, sem þó litur eins stórt á sig og hv. þm. Borgf., mundi ekki hafa eytt svo mörgum orðum á mig og svo miklum tíma til þess, ef ég væri sá aumingi, sem hann taldi,

svo ég verð að álykta, að hann hafi ekki sjálfur trúað því, sem hann sagði. Þar að auki veit ég, að hann er ekki sá maður, sem ræðst á aumingja.

Hv. þm. talaði um, að ríkið hefði búið betur að Siglufirði en nokkru öðru bæjarfélagi. Sé rétt að telja hæstv. Alp. og ríkisvaldið eitt og sama, þá vil ég benda hv. þm. á, að ekkert bæjarfélag á landinu hefir orðið fyrir jafnmiklu misrétti af hálfu hæstv. Alp. og Siglufjörður. Áður en útsvarl. var breytt 1926, var heimilt að leggja útsvar á alla atvinnurekendur, hvort sem þeir dvöldu skamman eða langan tíma á Siglufirði. Þegar þessu var breytt, var það aðeins um $\frac{1}{2}$ hluti atvinnurekenda bæjarins, sem hægt var að leggja á útsvör, því sú smuga var á útsvarsögunum, að menn geta stundað atvinnu á einhverjum stað án þess að greiða þar útsvar, ef þeir telja sig til heimilis annarstaðar. Á Siglufirði er þessu hagað svo, að menn eiga heimili í einhverjum smáhreppi, þar sem þeir semja við sveitarstjórnina um að greiða þar nokkur hundruð kr. í útsvar, en reka svo stór atvinnufyrirtæki á Siglufirði án þess að greiða þar nokkuð, en að réttu lagi ættu þeir að greiða þangað tífalt hærri upphæð en þeir greiða heima. Þótt svo Siglufjörður færi að krefjast skipta á þessum útsvörum, sem þeir greiða annarstaðar, þá yrði það ekkert svipaðar upphæðir og ef atvinnufyrirtækið væri skattlagt þar.

Þá minnst hv. þm. á, að dr. Paul's verksmiðjan hefði staðið ónotuð í 2 ár. Ég skal ekki fullyrða, hvort það voru eitt eða tvö sumur, sem hún var ónotuð, en ástæðan var sú, að þegar lögin um kaup á verksmiðjunum voru samþ., álitu einstaklingarnir, sem rekið höfðu verksmiðjuna, að ríkið ætlaði að reka sínar verksmiðjur sem alger samvinnufyrirtæki, sjómennirnir ættu að fá allan ágóðann. Hvernig áttu svo einstaklingar að reka verksmiðjur með því að keppa um verð við slíkt fyrirtæki, auk þess sem þeir áttu svo að greiða skatta og útsvör, sem verksmiðjur ríkisins voru auðvitað lausar við? Það var af þessum — mér liggur við að segja misskilningi, sem verksmiðja dr. Paul's var ekki rekin. Aftur á móti var rauða verksmiðjan rekin, að visu ekki af Goos sjálfum, heldur leigutaka, og á þessa verksmiðju var lagt 17 þús. kr. útsvar 1935 til Siglufjarðar-kaupstaðar.

Ég gat um það áður, að þetta mál væri rekið með nokkru kappi, og virðist svo ætla að verða áfram. En ég vil halda því fram, að minn málstaður, sem fleiri hv. þm. styðja, sé sá eini rétti, og þótt e. t. v. takist nú að koma í veg fyrir, að Siglufjarðar-kaupstaður fái réttmætar tekjur, þá mun sá málstaður, sem ég nú ber fram, sigra að lokum, því reynslan mun sanna, að hann er réttur.

***Garðar Þorsteinsson:** Þegar ég sagði, að verksmiðjustjórnin, undir yfirstjórn hv. þm. Ísaf., hefði farið illa með fé ríkisverksmiðjanna, og nefndi þar til eitt dæmi, — sildarþró, sem kostaði um $\frac{1}{4}$ millj. kr. og litið gagn varð að, — þá hafði ég þar fyrir mér ummæli ekki ómerkara manns en hv. þm. Borgf., og vísa ég til afstöðu hans þar um sem fullgildra raka.

Ég hefi aldrei haft þau ummæli, að það hafi verið hölvun fyrir Siglufjörð, að sildarverksmiðjurnar komu þar, en hitt sagði ég, að þær beinu tekjur, sem kaupstaðurinn hefði af verksmiðjum ríkisins, væru minni en þessi sami kaupstaður fékk af þeim 2 verksmiðjum, sem áður voru reknar þar og greiddu útsvar og önnur þein gjöld. Útsvörin, sem nú eru greidd af verksmiðjunum, nema ekki nema $\frac{1}{2}$ hluta af því, miðað við vinnslu þeirra. En við atvinnuaukningu hefir ibúum bæjarins fjölgað mjög og framfærslukostnaður aukizt. Fjárhagsafkoma bæjarins hefir því versnað við atvinnuaukninguna vegna þess, að beinar tekjur bæjarins hafa ekki farið vaxandi hlutfallslega við ibúatöluna, og munu flestir aðrir kaupstaðir, þar sem ríkisverksmiðjur eru, hafa sömu sögu að segja.

Meiru hefi ég ekki að svara hv. þm. Ísaf. Þótt hann segi, að ég hafi viðhaft einhverja „hundalogik“, skal ég láta því ósvarað, — ég er a. m. k. viss um, að hann hefir skilið mig.

Hv. þm. Borgf. þarf ég ekki miklu að svara. Það er ekkert einsdæmi, þótt hann rjúki upp, því allir vita, að hann verður sérstaklega æstur í skapi, þegar tvö mál eru á dagskrá, sem sé útsvarslögin og dragnótaveiðin. Nú ber svo til, að það eru útsvarslög, sem eru til um. Hann sagði, að það væri búið betur að Siglufirði en nokkrum öðrum kaupstað. Sé svo, þá er það eingöngu vegna legu kaupstaðarins. Ég er viss um, að þeir, sem reist hafa stórar verksmiðjur annarstaðar, hafa ekki gengið framhjá Siglufirði af öðru en því, að þeir töldu, að kaupstaðurinn væri nú þegar svo byggður, að ekki væri mögulegt að koma þar fleiri verksmiðjum í viðbót. Og þótt þeir hafi reist verksmiðjurnar annarstaðar, þá mundu þeir allir kjósa, að þær væru komnar til Siglufjarðar, vegna þess, hve kaupstaðurinn liggur vel við. Um hið sama er að ræða hjá þeim mönnum, sem hafa atvinnurekstur sinn á Siglufirði, en heima eiga á Akranesi; þeir vilja hafa sína báta á Siglufirði yfir sildveiðitímann, af því að aðstaðan þar er svo góð.

Það er rangt hjá hv. þm., að dr. Paul's verksmiðjan hafi ekki verið starfrækt allan tímann. Flm. brtt. virðast aldrei skilja það, að sú verksmiðja, dr. Paul's verksmiðjan, greiddi 30 þús. kr. útsvar þá til kaupstaðarins, í stað þess að nú mundi hún ekki greiða nema 28 þús., ef lagður er til grundvallar svipaður rekstur og fyrr. Ég get aldrei séð, hvers vegna stór fyrirtæki ættu ekki að greiða útsvar, fyrirtæki, sem velta mörgum millj., eins og sildarverksmiðjurnar.

Rekstri dr. Paul's verksmiðjunnar var hætt þegar ríkisverksmiðjan tók til starfa, vegna þess að verksmiðjulögin kváðu svo á, að ríkisverksmiðjan keypti ekki sild af framleiðendunum, heldur tæki hún sild til vinnslu fyrir þeirra reikning. Þegar verksmiðjan tók til starfa, var búið við, að þetta fyrirkomulag yrði haft, og þar sem verksmiðjan átti þar að auki ekkert útsvar að greiða, þá gátu fyrirtæki einstakra manna ekki haldið uppi rekstri með því að greiða fullt verð og þar að auki há opinber gjöld. En það ástand ríkti ekki nema í eitt ár.

Ég efast ekki um, að hv. þm. Borgf. mundi einnig fella niður $\frac{1}{2}\%$ gjaldið, ef hann hefði

aðstöðu til þess. Hans stefna er að draga meir og meir úr þeim og óþeimum tekjum, sem kaupstaðirnir fá, en hann telur, að snerti sína kjósendur á Akranesi að einhverju leyti. Ég vil henda á, að afstaða þessa hv. þm. gagnvart Siglufirði á þessu þingi er ekkert einsdæmi. Hann hefir barizt á móti því, að kaupstaðirnir fengju auknar tekjur, — þing eftir þing hefir hann flutt till. til breyt. á útsvarsl., áður en l. frá 1926 gengu í gildi, til þess að kaupstaðirnir fengju ekki þær tekjur, sem þeim eru nauðsynlegar. Sérstaklega var það gegn heimildinni til að leggja mætti gjöld á menn á tveimur stöðum, og þar byggðist hans afstaða á því, að útgerðarmenn frá Akranesi höfðu margir útgerð á tveimur stöðum, bæði á Siglufirði, Sandgerði o. s. frv.

Í breyt. á sveitarstj. frá 1922 stendur: „EKKI er heimilt að leggja aukautsvar á útvegsmenn úr öðrum hreppi í sama sýslufélagi eða við sama fjörð eða flóa, sem útræðið er í, ef á þá er lagt útsvar í sveitarfélagi þeirra“. Nú stóð svo á, að bátar frá Akranesi gerðu útræði þar og og í Sandgerði og því heimilt að leggja á þá útsvar á báðum stöðum. En þessi hv. þm. kunnir ráð við því. Á þinginu 1924 flutti hann tillögu um, „að svæðið frá Reykjanestá til Garðskaga telst í þessu efni til Faxaflóa“. Vegna þess, að útsvarslögin voru þannig, vildi hann ekki fella sig við hina landfræðilegu staðreind, að Faxaflói nær ekki suður fyrir Sandgerði.

Og þá fékk hann ágætann mann til að taka undir með sér. Þáverandi þm. Árn., Magnús Torfason, kom með brtt. um, að Faxaflói skyldi teljast alla leið til Þjórsárósa, ef svo færi, að bátar frá Akranesi gerðu út frá Eyrarbakka eða Stokkseyri, að þá þyrfti ekki að lagfæra landamörkin aftur.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég vil ekki svara illyrðum þeim mikið, sem hv. þm. Ísaf. lét sér um munn fara. Ég veit ekki betur en að flestar viðreisnartill. þess hv. þm. séu byggðar á skattfrelsi, svo ég á erfitt með að skilja, hvernig hann ætlar að reisa landið við nú með því að flytja till. um skattfrelsi. En það var ekki það, sem ég átti við í sambandi við sildareinkasölu, heldur það, hvernig þessi hv. þm. og aðrir, sem með honum eru í bæjarstjórn, hafa búið að þeim félögum, sem verzla með olíu á Ísafirði. Það er lagt á hana 7% veltuútsvar, eins og mestu munaðarvöru. Ég veit ekki, hvort hv. þm. skilur sjálfur þá „skattalogik“, en flestir aðrir hv. þm. gera það, að veltuútsvar kemur auðvitað fram á verði vörunnar. Hitt gegnir öðru máli, að síðan þessi hv. þm. komst í stjórn sildarverksmiðjanna, sem hann virðist líta á sem sitt einkafyrirtæki, þá finnst honum sér e. t. v. lítið koma við, hvað sjómenn á Ísafirði þurfa að greiða fyrir sína olíu. Kannse þad sé líka hitt, sem vakir fyrir hv. þm., að leggja sem allra mestar álögur á verzlun með olíu, til þess að geta síðan skapað skattfrjálsum fyrirtækjum nógan hagnað í skjóli sérréttinda. Mér finnst það ætti að liggja nær þeim, sem bera hag útgerðarinnar fyrir brjósti, að reyna að létta þær álögur heldur en búa út fyrirtæki,

sem hafa betri aðstöðu en önnur, en til þess virðist engin löngun hjá hv. þm. Ísaf. Hann vill bara í sambandi við það fyrirtæki, sem hann er í stjórn fyrir, koma slíkrj sérréttindaverzlun upp. Það mætti spyrja, hvaða lagaheimild sé til þess að fara svo út fyrir það svið, sem verksmiðjunum er sett. Ég hygg það sé hættulegt fyrir sum fyrirtæki að lögvernda þau frá því að greiða opinber gjöld og mismuna þeim á annan hátt. Þau geta þá orðið verr rekin en ella, án þess að nokkur geti gengið úr skugga um það, og þá er lengur líðið, að við þau séu óhæfir menn.

Skúli Guðmundsson: Það er nú óþarfi að lengja umr., því að margt er búið að segja um þetta mál.

Hv. 10. landsk. veik að því, að Siglufjörður hefði lagt fram mikið fé til hafnargerðar þar, og það væri mjög til hagsbóta fyrir ríkisverksmiðjurnar. Hann talaði líka um þau friðindi, sem þær nýtu hjá bænum, og að eðlilegt væri, að þær greiddu mikið til hans í staðinn. Mér kom nokkuð undarlega fyrir sjónir, að hæstv. atvrmh. skyldi hálfgeft taka undir þetta. Allir vita, að fleiri staðir en Siglufjörður mundu fegnir taka móti hundruðum þúsunda í styrkjum frá ríkinu til hafnarmannvirkja. Það sýna þær mörgu umsóknir, sem þinginu berast um slíka hjálp. Hitt er líka öllum ljóst, að Siglufjarðarbær hefir mjög mikinn hagnað, beinan og óbeinan, af rekstri ríkisverksmiðjanna; t. d. má nefna tekjur hafnarsjóðs af skipum, sem skipta við verksmiðjurnar, álögur bæjarsjóðs á allt það fólk, sem þar vinnur, og þær verzlunar, sem fá aukin viðskipti vegna verksmiðjurekstrarins. Þar að auki eru þau beinu gjöld, sem bærinn leggur á verksmiðjurnar fyrir utan fasteignagjaldið. Hv. þm. (ErIp) var að telja upp þessar álögur. Einmitt sú upptalning fannst mér vera rök fyrir brtt. okkar þremminganna. Það, að 70—80 þús. kr., eins og hv. þm. Ísaf. skýrði frá, skuli renna frá verksmiðjunum til bæjarins auk fasteignagjaldsins, mæli ákaflega með því, að rétt sé að létta fasteignagjaldinu af verksmiðjunum, eins og við leggjum til.

Þó að bæði hv. 10. landsk. og 7. landsk. hafi haldið því fram, að hv. þm. Ísaf. fari hér með rangt mál, hefir hvorugur þeirra fært rök fyrir því. Hv. þm. Ísaf. sundurliðaði það og rökstuddi, að verksmiðjurnar greiddu til bæjarins 22 ára á hvert sildarmál, miðað við aflann síðastl. sumar. Sildarverksmiðjur greiddu annarsstaðar 3½ og upp í 6 ára á sildarmál, samkv. þeim upplýsingum, sem gefnar eru. Ef fasteignagjaldið, sem svarar til 7 ára á mál, er látið haldast, og jafnvel þó að það væri eitt-hvað lækkað, eru ríkisverksmiðjurnar mjög illa settar móts við verksmiðjur í einkaeign. Gjaldið er því verndarskattur til hagsbóta fyrir einkaverksmiðjurnar í samkeppninni, þar sem þær greiða sama sildarverð og ríkisverksmiðjurnar, en hirta mismuninn, sem á sköttum verður. En skattarnir lenda í raun og veru á engum öðrum en þeim, sem leggja sild inn í verksmiðjurnar, útvegsmönnum og sjómönnum.

Það var rétt hjá hv. 10. landsk., að halli hefði

orðið á Sólbakkaverksmiðjunni í Önundarfirði og einnig einhver á Húsavík. Þetta bendir til, að Sólbakkaverksmiðjan eigi ekki að standa þar, heldur væri sá iðjurekstur betur kominn annarsstaðar og einhver annar atvinnurekstur þar í staðinn. Því að vitanlega verður að reyna að stuðla að því, að slíkur atvinnurekstur sé eflður þar, sem aðstaðan er bezt.

Hv. 3. þm. Reykv. hefir einnig talað í þessu máli og tekið í streng með hinum landskjörnu. Það getur ekki verið umhyggja fyrir sjómönnum, sem knýr hann til þess, heldur eitthvað annað. Því að eins og ég benti á, hljóta sjómenn og útgerðarmenn að bera það, þegar óeðlilega þungir skattar liggja á verksmiðjunum.

Það kettur mjög undarlega í eyrum, þegar talað er um, að illa sé búið að Siglufjarðarbæ. Allir aðrir bæir myndu fagna slíkum verksmiðjunum, þó að þær greiddu ekki eyri í bæjarsjóð.

Ég tel, að ef fasteignagjaldið verður ekki afnumið, sé það í fullu ósamræmi við aðrar gerðir þessa þings til viðreisnar sjávarútveginn. Bærinn fær þrátt fyrir það umsetningargjald og vörugjald, auk fleiri gjalda og margskonar blunninda í sambandi við verksmiðjureksturinn.

Ég vona, að hv. þm. geti fallið á þessa brtt. og samþ. frv. svo breytt.

Finnur Jónsson: Ég vildi aðeins taka það fram út af því, sem hv. 3. þm. Reykv. sagði um útsvarsálagningu á Ísafirði, að ég hefi ekki fylgt með henni um margra ára skeið, hvorki á olíu né öðru. En sé það rétt, að þar sé lagður 7% veltuskattur á olíu, eins og gert er víða á landinu, verður það vitanlega til þess að gera útgerðarmönnum hana dýrari. Samt hygg ég, að þótt þessi skattur sé mishár á ýmsum stöðum, sé alstaðar jafnt verð á olíunni, nema þar, sem útgerðarmenn hafa komið sér upp einhverskonar tækjum til þess að verzla með olíu sjálfir. Ég vil ganga það langt í því að beina fé til útgerðarinnar með opinberri tilstuðun, að ég tel, að samtök útgerðarmanna til að koma upp slíkri verzlun með nauðsynjar sínar eigi að vera skattfrjáls. Ég mundi álíta, að það væri eitt af því, sem Alþingi ætti að gera, að hvetja þá til þeirra samtaka með skattfrelsi bæði til sveitar- og bæjarfélaga. En það eiga ekki að vera fyrirtæki einstakra manna eða félaga, heldur einöngu samvinnufyrirtæki útgerðarmanna sjálfra.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég vildi aðeins benda á það, að hv. þm. Ísaf. heldur áfram viðreisnartillögum sínum, og allar þær till. hans hniga í sömu átt, — að koma fleiri fyrirtækjum inn á skattfrelsisbrautina.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Síðar á sama fundi var fram haldið einni umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 241 samþ. með 25:21 atkv., að viðhöfðu nafnakalli. og sögðu

já: ÁÁ, BJ, BÁ, BjB, EE, EmJ, EystJ, FJ, HelgJ, HermJ, IngP, JGM, JPalm, JJ, JörB.

PHerM, PHann, PO, SkG, StgrSt, SvBH, VJ, DBr, DÞ, HG.

nei: ÁJ, BST, BSn, BrB, EÁrna, EOL, ErlÞ, GP, GSv, HV, ÍsIH, JakM, JJós, MG, MJ, ÓTh, PZ, SEH, SK, SÁÓ, StSt.

2 þm. (GG, TT) fjarstaddir.

Frv., svo breytt, felld með 19:27 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁÁ, BJ, BÁ, BJB, EE, EmJ, EystJ, FJ, HelgJ, HermJ, IngP, JGM, JPálm, JJ, JörB, ÓTh, PHerM, PZ, PHann, PO, SkG, StgrSt, SvBH, VJ, DBr, DÞ, HG.

nei: ÁJ, BST, BSn, BrB, EÁrna, EOL, ErlÞ, GP, GSv, HV, ÍsIH, JakM, JJós, MG, MJ, SEH, SK, SÁÓ, StSt.

2 þm. (GG, TT) fjarstaddir.

2. Bráðabirgðaráðstafanir.

Á 78. fundi í Ed., 7. des., var útbýtt:

Frv. til 1. um nokkrar ráðstafanir vegna núverandi styrjaldarástands o. fl. (þmfrv., A. 398).

Á 79. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9:1 atkv.

*Flm. (Jónas Jónsson): Enda þótt ýtarleg grg. fylgi ekki frv. þessu, hygg ég, að það þurfi ekki mikilla skýringa við, vegna þess, að einstök atriði tala sínu máli. Ég vil þó með nokkrum orðum víkja að því, hvers vegna frv. þetta er fram komið. Frv. er undirbúið af meiri hl. fjvñ., en þar sem n. gat ekki borið frv. fram í deildum, varð niðurstaðan sú, að þeir af nm. skyldu fletja það. Ef til vill má segja, að sum atriði frv. snerti ekki þau efni, sem fjvñ. fæst við á venjulegum tímum. En eins og kunnugt er, er nú byrjuð styrjöld, sem líklega verður langvarandi og hefir skapað okkur margskonar erfiðleika nú þegar.

Um fjármálaástandið er það að segja, að þótt okkur hafi gengið framur öllum vonum að halda uppi verzlunarsamböndum við önnur lönd til þessa, þá er sá blær á baráttunni milli ófriðaríkjanna, að á því getur orðið breyting áður en varir. Ef það t. d. kynni að fara svo, að okkur yrði meinað að skipta við Norðurlönd, en siglingar til Englands yrðu svo hættulegar, að við gætum ekki lengur átt verzlun við það. hlyti að draga að því, að ríkissjóður missti miklar tekjur, en það skapaði aftur þá örðugleika, að ríkisstj., hver sem hún kann að vera, neyddist til þess að draga úr fjárgreiðslum, sem undir venjulegum kringumstæðum eru talðar sjálfsgæðar. — (Ég ætla að biða á meðan menn eru að tala saman).

Nú hafa landsmenn yfirleitt tekið þessu ástandi, sem skapast hefir af völdum stríðsins, mjög skynsamlega, og flestir reynt að laga sig eftir aðstæðunum. T. d. má geta þess, að í Reykjavík mun í haust ekki hafa verið notað

nema helmingur þess kolamagns, sem eyðt hefði undir venjulegum kringumstæðum. Þetta hafði þó ekki verið fyrirskipað.

Það má segja, að flestar gr. frv. snúi að þessu ástandi, og þær eiga fyrst og fremst að miða að því, að gera þjóðinni auðveldara að sigrast á erfiðleikunum vegna styrjaldarástandsins með úrræðum hennar sjálfrar.

Ég vil þá fyrst minnst á fyrsta atriði frv., sem af mörgum mun talið ádalatriði þess, þ. e. framfærslu atvinnulausra manna og þeirra, sem þiggja af sveit, Tel ég ekki ástæðu til þess að ræða það ýtarlega við þessa umr., en vil aðeins benda á, að þeir erfiðleikar, sem nú eru fyrir hendi, hljóta að opna augu þjóðarinnar fyrir því, að ekki muni heppilegt að hafa það skipulag, sem nú er í atvinnu- og framfærslumálum, þar sem hundruð og jafnvel þúsundir manna geta verið framfærsluþurfar í bæjunum samtímis því, að næg verkefni biða þeirra annarstaðar á landinu. Í Reykjavík einni voru á 6. þús. manns á sveit í haust. Að visu er talan ekki svona há allan tíma árs og margt af þessu fólki er gamalmenni eða börn, en þar er líka fjöldi vinnufærra manna, sem fær ekki að vinna hér.

Sú spurning hlýtur því að vakna, ekki aðeins hjá okkur, sem hér erum búsettir, heldur og öllum landsmönnum: Er nokkurt vit í því, þegar eins erfitt er að lifa og nú er, að halda þessum mönnum hér atvinnulausum, þegar þeir geta gert eitthvað annarstaðar? Ég býst við því, að þeir menn, sem eru á móti þeirri till., sem í frvgr. felst, muni segja, að þetta verði svo að vera, því það sé svo mikil skerðing á mannréttindum, ef menn geti ekki setzt að hvar sem er á landinu, þótt þeir séu atvinnulausir styrkþegar, að annað verði ekki þolað í frelsisins nafni. Ég býst hinsvegar við því, að þótt þetta hafi verið látið að miklu leyti ótalið á meðan betra var í ári, muni það ekki fært nú.

Ég minnst eins dæmis, sem gerðist í minni stjórntíð. Fyrir 10 árum síðan var búsettur hér í bænum þekktur óreiðumaður, sem átti sveit vestur á Snæfellsnesi. Þar í sveit voru 28 gjaldendur. Þessi óreiðumaður — hann var vist líka sprútsali — vildi ekki héðan fara, en að greiða með honum 3000 kr. á ári hingað eyðilagði fjárhag þessarar einu sveitar. Mér er þetta minnisstætt. — Þegar maður lítur nú á, að 28 bændur bogna undan því að kosta einn ómaga í Reykjavík, getur maður skilið, hvað það þýðir fyrir Reykjavík, Akureyri og Hafnarfjörð, svo að ég nefni ekki fleiri bæi, að sjá sínum þurfalögum farborða.

Í frv. til 1. um breyt. á framfærslulögnum, er nú liggur fyrir hv. deild, er svipað ákvæði og í 1. gr. frv. á þskj. 398. Í framfærslulagafrv. er gert ráð fyrir, ef um er deilt, hvort maður telst vinnufær eða ekki, að lögreglustjóri skeri úr um það. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að fullnaðar úrskurðarvald sé hjá nefndinni, hverjir teljast vinnufærir, en skv. hinu frv. má skjóta úrskurði lögreglustjóra til ráðuneytisins. Bæði þessi frv. vilja gæta fullrar mannúðar, enda er ekki að efa, að svo verði gert. Sá tími er löngu liðinn, að farið var ómannúðlega með styrk-

þega, og er það m. a. því að þakka, að landsmönnum hefir liðið betur tvo undanfarna mannsaldra.

Nú mætti segja, að ekki þyrfti neina þriggja manna landsnefnd til þess að taka á þessum málum, að hvert sveitarfélag geti sjálft séð mönnum fyrir vinnu. En reynslan sýnir annað. Við skulum taka bæ eins og t. d. Eskifjörð. Þar hafa verið miklir atvinnuörðugleikar, bærinn er orðinn of stór, og niðurstaðan hefir orðið sú, að þessum bæ hefir hvorki nægt það fé, sem hinir betur stæðu borgarar gátu greitt, né heldur jöfnunarsjóður, og hefir ríkissjóður orðið að koma honum til hjálpar. Þetta getur orðið svo víðar. Í vaxandi kreppu geta fleiri kaupþún sagt: Við getum ekki séð fyrir okkar fólki, nema ríkið taki okkur á föst laun. Ég álit, að á Eskifirði séu ekki úrræðaminni menn en annarstaðar, en þar hefir ekki tekizt að koma á nokkurri nýjung í atvinnu- og framfærslumálum, nema greiðslunum úr ríkissjóði. Þótt ég hafi tekið Eskifjörð sem dæmi, er víða líkt á komið.

Ég veit t. d. um miklu stærri bæ en Eskifjörð — það er ekki Reykjavík —, þar sem bæjarstjórnin gerði þá tilraun, að láta þurfamenn bæjarins vinna fyrir bæinn, en þetta tókst ekki; bærinn hafði ekki nóg viðfangsefni og gat ekki kostað þá. Þetta var viðurkennt af einum frjálslyndum forráðamanni þessa bæjar.

Ég geri nú ráð fyrir, að það muni álit flestra þm., að nauðsyn beri til að skipa slíka landsnefnd, sem ferðist um til þess að kynnast ástandinu í sveit og bæ og leitist fyrir um, hvar unnt sé að koma því fólki fyrir í atvinnu, sem bærinnir hafa ekki þörf fyrir. Í frvgr. er enn fremur gert ráð fyrir, að n. hafi með höndum margskonar uppbyggingarstarf viðsvegar á landinu. Höfuðstyrkur slíkrar n. er auðvitað sá, að hún hafi stuðning þingsins að baki sér, enda eru ekki líkur til þess, að þessi tilraun verði gerð, nema því aðeins, að þingið styðji hana. Fari hinsvegar svo, að Alþingi felli þessa till., verður niðurstaðan án efa sú, að atvinnuleysingjunum á framfæri bæjanna fjölgar og þeir erfiðleikar aukast, sem því eru samfara.

Um aðrar einstakar greinar frv. get ég verið stuttur. Ég vil þó lauslega minnst á þá grein, er lýtur að starfsmannahaldi ríkisins. Það má segja, að undanfarið hafi það verið ákveðin stefna í þjóðlífinu, að yngra fólkið leitast sér lífsviðurværis við innvinnu frekar en útvinnu og sækir í þéttbýlið úr dreifbýlinu. Þetta hefir haft þær afleiðingar í för með sér, að óhemju aðsókn hefir verið að öllum launuðum störfum ríkis og bæja. Þetta hefir haft þau áhrif á þessa vinnu, að reynt hefir verið að koma þar að fleira fólki en raunverulega hefir verið þörf á, en það hefir enn í för með sér, að daglegur vinnutími hefir verið næsta stuttur.

Nú er það svo, að hvorki bændur sé sjómenn hafa lögfestan hvíldartíma, þeirra vinnudagur er langur og án þess að þeir hafi nokkra kauptryggingu. Það er því ekki nema eðlilegt, að þeim finnst ekki megi minna vera en að það fólk, sem vinnur í skrifstofum, vinni nokkurn veginn dagsverk að tímalengd. Það er og vítað,

að skrifstofufólk hefir yfirleitt ekki önnur þjóðnýtt áhugamál, og að þeir eru fáir, sem vinna andlega vinnu í hjáverkum, eins og t. d. Jón Trausti gerði, sem var prentari.

Þá er og annað nýmæli í frv., en það eru samkeppnispróf um störf. Hingað til hefir venjan verið sú, að menn hafa sótt um störf hjá ríkinu til forstjóra viðkomandi stofnunar, hann ræður svo fólk til starfans, og hefir stundum farið svo, að sá hæfasti hefir ekki orðið fyrir valinu, heldur hefir ráðið þar úrslitum kunningsskapur eða frændsemi, og hefir sumstaðar verið svo langt gengið, að heilar fjölskyldur hafa haft atvinnu við sömu ríkisstofnun.

Það er afareinfalt mál að koma á slíkum samkeppnisprófum, enda ekki óþekkt annarstaðar. Mér er af tilviljun kunnugt um, að fyrir nokkru var t. d. haldið samkeppnispróf í París milli kennara, er sóttu um enskukennslu við menntaskóla. Um 200 kennarar tóku þátt í prófinu, en aðeins 13 þeir beztu voru teknir. Einn af leiðandi mönnum hér hefir sagt mér, að einn starfsmanna sinna ynni á við þrjá aðra, sem ynnu þar á skrifstofunni. Þetta er þó enginn sérstakur yfirburðamaður, en hann vinnur verk sín fljótt og vel. Í einni stórrí stofnun, sem er hálfgerð ríkisfyrirtæki, er talið, að helmingur starfsmanna gæti afkastað þeim störfum, sem þar eru unnin, ef unnið væri af fjöri og kappi. Þetta er ekkert einsdæmi. Það orkar ekki tvímælis, að ef þessi aðferð yrði tekin upp, myndi starfsmannahópur á opinberum skrifstofum taka miklum stakkaskiptum, þar sem ríkið gæti þannig valið þá beztu úr, sem um stöðurnar sæktu.

Út af frvgr. um útvarpið vil ég minnst á það, að það hefir verið talsvert á orði undanfarið, hvort ekki væri gerlegt að gera fréttastofu útvarpsins að sérstakri deild, og tækju blöðin nokkurn þátt í rekstri hennar. Þetta myndi spara ríkinu nokkurt fé og ekki verða óhagstæðara fyrir blöðin.

Þá gerir frv. ráð fyrir að lækka afnotagjald þeirra útvarpsnotenda, sem ekki hafa straumtæki, um 1/3 hluta. Höfum við hugað okkur, að spara mætti svo á rekstri útvarpsins, að það kæmi á móti þessari lækkun afnotagjaldanna. Eins og kunnugt er, er það miklum erfiðleikum bundið fyrir þá útvarpsnotendur, sem hafa rafhlöður, að fá geymana hlaðna, og er auk þess kostnaðarsamt. Virðist því ekki nema sanngjarnt, að þeim verði veitt þessi ívilnun á afnotagjaldi. Ég vil geta þess til skýringar, að okkur hefir komið í hug, að spara mætti á rekstri útvarpsins með því t. d. að fella niður nokkuð af músík á laugardögum og sunnudögum og með því að útvarpa ekki svo mörgum jarðarförum sem gert er. Að visu má segja, að útvarp jarðarfara beri sig, en þess má þó gæta, að mörg tæki útvarpsins eru mjög dýr, t. d. lamparnir, sem kosta frá 10—15 þús. kr. upp í 50 þús. kr., og er því nauðsynlegt, að þeir verði ekki fyrir óþarflaga miklu sliti, þar sem gera má ráð fyrir, að erfitt verði að endurnýja þá, m. a. vegna skorts á erlendum gjaldeyri.

11. gr. frv. gerir ráð fyrir að fresta að prenta umræðupart þingtiðindanna fyrir árið 1940.

Þetta er nú ekki eins slæmt eins og komið hefir fram í sumum blöðum, að með þessari ráðstöfun eigi að loka þinginu, svo að almenningur geti ekki vitað um þær illu gerðir, sem hér eru framkvæmdar. Umræðurnar verða auðvitað skrifaðar eftir sem áður, og því hægt að gefa þær út síðar, þegar batnar í ári, en það geta þeir tekið ákvörðun um, sem þá lifa.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að greinum þeim, er víta að skólunum. Fyrir nokkrum árum var gerð breyt. á fræðslulögnum, sem lengdi starfstíma skólanna að mun. Eins og nú eru horfur með eldrið, er varla hægt að gera ráð fyrir, að skólarnir geti starfað svo lengi, og þótti þá heppilegt, að fræðslumálastjórnin gæti víkið þessu við, eftir því sem hentast væri.

Um aldurstakmark við inngöngu í menntaskólana get ég verið fáorður. Í háskólanum er nú svo komið, að 70 læknaefni stunda þar nám, og í lögfræðideild eru helmingi fleiri en þörf er fyrir í þau lögfræðistörf, sem ríkið hefir yfir að ráða. Það verður því ekki séð, að það sé nein þjóðarnauðsyn, að þessi stofnun verði gerð að barnaskóla. Margir foreldrar álíta, að börnin verði að byrja menntaskólanám við 12 ára aldur, en ég held því fram, að það sé of snemmt. Við erum nokkuð seigir og við endumst lengi, en við erum ekki bráðþroska. Það hefir líka verið svo gegnum aldirnar, að okkar skólar hafa ekki verið neinir barnaskólar. Ég held, að það sé ekki mikill skaði að því fyrir þjóðfélagið, þó að börnin séu ekki strax eftir að hafa setið í barnaskóla látin fara í menntaskólann og þaðan í háskólann. Það má m. a. geta þess, að ein ástæða til þess, hvað erfitt reynist að fá embættismenn til að fara út í sveitirnar, er vafalaust sú, að börnin í kaupstöðunum, t. d. í Reykjavík, hafa ekki séð annað en Rvík og eru ókunnug lífsbaráttu sveitanna og venjast við að líta á það sem einhverskonar norðurlóp, ef talað er um einhvern stað vestur eða norður á landi. Það kom fram í viðbótartilli, að n. var ekki sammála um það atriði, hvort rétt væri að skylda unglinga til þess, sem fara í ríkisskóla, að hafa verið eitt ár í sveit og lært alla algenga sveitavinnu. Ég skýri frá því hér af því að það snertir þetta. En gr. um háskólann og takmörkunina þar hefði átt að vera búið að samþ. fyrir mörgum árum. Í læknaeild fóru t. d. í haust 28 nemendur, og sú deild hefir oft áður verið yfirfull. Það er engin ástæða fyrir okkar þjóð að vera að ala upp fleiri lækna en við höfum þörf fyrir. Það eina, sem hugsast geti fyrir þessa menn, er það, að þeir fengju eitthvað að gera í öðrum löndum. En þá er spurningin: Höfum við efni á því að leggja svo mikla áherzlu á það að ala hér upp lækna handa einhverjum mönnum langt úti í heimi? Við höfum meira en nóg við duglega menn að gera á ýmsum sviðum.

Ég sé ekki ástæðu til að tala meira um einstakar gr., heldur aðeins nefna það, að þetta frv. hefir fengið, eins og góðu börnin fá oft, mörg gælunöfn. Þetta frv. er í raun og veru einskonar mótmæli frá allmörgum mönnum, því menn eru farnir að koma auga á það, að innan þjóðfélagsins er að myndast einskonar linka,

sem er þess eðlis, að hún gæti ríðið okkur að fullu. Okkar land hefir fengið að kenna á því, eins og aðrar þjóðir, hvernig getur farið, ef ekki er til í landinu nóg sterk stj. Það má taka til dæmis Þýskaland. Þar í landi voru eftir stríðið margir flokkar, en þó að þessa flokka greindi ekki mikið á, þá gátu þeir aldrei myndað sterka stj., og upp risu tveir öndverðir flokkar, sem gerðu það að verkum, að ástandið varð ennþá sjúklegra en áður, og allur þessi flokkadráttur endaði með því, að þar í landi var komið á einræði undir stj. Hitlers. Þetta sama átti sér einnig stað í Rússlandi, þó að það væri þá a. m. k. allt önnur stefna, sem þar varð ofan á. Þegar atvinnuástandið var sem verst í Þýskalandi, voru þar um 7 millj. atvinnulausra manna. Þýzka þjóðin tók á þessum vandamálum í stórum stíl, en við verðum að láta okkur nægja að taka á þeim í litlum stíl. Þýzka þjóðin var búin að reyna frjálslyndu flokkana þar í landi, og þegar henni virtist, að þeir hefðu ekki orku til þess að rétta þjóðina við, þá hugsaði hún með sér: Við erum búnir að reyna frjálslyndu flokkana, — því þá ekki að reyna hina? Og þetta var einmitt það, sem þýzka þjóðin gerði.

Ég ætla ekki að fara að heri á bætiláka fyrir eða lofa gerðir nazistastj. þýzku; ég vil aðeins taka þetta sem dæmi til þess að sýna, hvernig farið getur fyrir lýðræðisríkinum, ef þau finna ekki ráð til þess í tíma að bæta úr erfiðleikum. Sem sagt, það, sem lýðræðisflokkunum ríður á að gera, þegar erfiðleikatimar standa yfir eins og t. d. núna, er það, að stjórna röggssamlega og láta ekki þá, sem vinna, finna, að á stjórninni sé nein linka. En það er því miður mjög mikið um þetta hjá okkur. Það má geta þess t. d., að í einn kaupstað fluttust á einu hausti um 50 fjölskyldur, og það án þess að minnstu líkur væru fyrir hendi til þess, að þær gætu haft möguleika til að vinna fyrir sér. Þannig hefir þetta gengið til á undanförmum árum, að það hefir farið vaxandi óánægjan meðal fólksins, sem vinnur. Ég á hér ekki eingöngu við þá menn, sem stunda almenna erfiðisvinnu, heldur einnig við hina, sem endilega vilja komast á „kontor“, þá menn, sem hugsa fyrst og fremst um það að velta erfiðinu yfir á aðra. Það er algerlega sami hugsunarhátturinn, sem ríkir í hinum ýmsu stöttum þjóðfélagsins, eins og hjá þessum 28 í læknaeild, sem ég var hér fyrir skömmu að tala um. Þess vegna er það, að ég get ekki annað en fylgt þeirri stefnu, sem fram kemur í þessu frv., og er það af því, að ég hefi trú á því, að við Íslendingar munum rétta okkur við, en við verðum bara að gæta þess, að verða ekki of seinir, — gá að okkur í tíma. Ég er alveg viss um, að það kemur bráðlega að því, að meiri hluti þjóðarinnar vill byrja á því að rétta þjóðfélagið við.

Ég mun nú ekki ræða mikið meira um þetta mál að sinni; ég veit ekki, hvort þetta mál átti frekar að lokinni umr. að ganga til fjhn. eða allshn. Ég gæti trúað, að fjhn. hefði minna að gera, en ég vil vísa því til hestv. forseta, hvað honum sýnist um þetta.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Þetta frv., sem nú liggur fyrir til 1. umr. hér í hv. d., er nokkuð einstakt í sinni röð. Þar er farið fram á, að gerðar verði breyt. á löggjöf landsins, á stórum lagabálkum, ýmist í meginatriðum eða að nokkru leyti. Þetta frv. kemur hér fram seint á þingi, og geri ég því ráð fyrir, að nokkuð verði óhægt um vik með framgang þess. Þetta frv. ræðir um það, að breyta framfærslu-löggjöfinni, um að breyta löggjöf um atvinnu við siglingar, um að breyta alþingislöggjöfinni, um að breyta löggjöfinni um háskólann, um að breyta útvarpsl. og launal., fræðslul. og þar að auki nokkur atriði, er snerta almennt framkvæmdavald í landinu, og enn fremur um samninga milli félagsheilda í landinu. Þegar af þessari ástæðu telur Alþfl., að þetta sé ekki þingleg afgreiðsla á löggjöf, eins og hún liggur hér fyrir. Hann telur það ekki til eftirbreytni, að með slíku frv. sé kippt meginstöðum undan mikilsverðri löggjöf í mörgum þáttum í landinu. Vegna þessa telur Alþfl. þetta ekki rétt, heldur óþinglega leið. En hann vill um leið láta þess getið, að hann telur það aðalatriðið, að það er óþingleg leið, sem hér er farin, en hinsvegar hefir hann fundið til þess, að það verður að gera einhverja gangskör að því að breyta mörgu af því, sem fram á er farið hér, en ég tel, að með þessu frv. muni ekki mikið vinnast. Við þessa 1. umr. er ekki ástæða til að fara út í einstaka liði þessa frv. Ég taldi rétt, að þetta sjónarmið Alþfl. kæmi fram við þessa 1. umr., að hann telur þessa leið ekki þinglega og mun láta þann vilja sinn koma í ljós á þann hátt, sem hann telur rétt vera.

***Brynjólfur Bjarnason:** Þessu frv., sem hér liggur fyrir, hefir þegar verið nafn gefið og hlotið nafnið „höggormurinn“. Ég held, að þetta frv. beri nafn með rentu, — nafnið er vel valið, því að þetta frv. er í stuttu máli árás á íslenska alþjóð. Hv. flm. frv. ræddi nú aðallega 1. gr., sem er nú líka eitt aðalatriðið, eins og frv. ber með sér. Þetta frv. hefir í för með sér gagngerða breyt. á því fyrirkomulagi, sem nú er. Þetta frv. og þar breyt., sem gerðar eru í sambandi við það, stendur í nánu sambandi við þar breyt., sem bornar eru fram hér á framfærslul., þar hafa verið hugsaðar samtímis 1. gr. þessa frv. og af sömu mönnum. Ég gat þess við 1. umr. um breyt. á framfærslul., sem lá hér fyrir d., hversu mikið vald sveitarstj. væri fengið í hendur yfir þurfamönnum. Nú er þetta komið miklu greinilegar í ljós, hvað hugsað er með þessu fyrirkomulagi, eftir að þetta frv. er komið fram. Það er beinlínis verið að stofna til þrælahaðs, — önnur orð er ekki hægt að nota. Það á eftir þessari gr. að skipa 3 manna n., sem er gefið alræðisvald yfir allri atvinnu-bótavinnu, og hún fær alræðisvald til að ráðstafa atvinnulausum verkamönnum og framfærsluburfum til vinnu. Hér kemur fram það, sem ég sagði í umr. um breyt. á framfærslul., að ég óttaðist þessa breyt. M. ö. o., það á að gera þurfamenn að þrælum, þeir mega ekki lengur vera frjálsir verkamenn. Og með þessari ófrjálsu þrælavinnu verður auðvitað vinnan

tekin frá frjálsum verkamönnum og kaup þeirra verður troðið niður. Hvað snertir vald n. til að ráðstafa þurfamönnum á sveitaheimili, þá er ég ansi hræddur um, að það sé eins og sakir standa í sveitunum heldur minna pláss fyrir þessa menn en n. vill vera láta.

Sveitirnar eiga nógu erfitt með að framfleyta þeim, sem fyrir eru, þó að ekki verði þar hætt við.

Höfuðatriðið er það, að með þessu móti er horfið að því ráði að halda uppboð eða öllu heldur niðurboð á þurfamönnum. Ef þetta verður samþ., þá þýðir það, að hægt er að flytja menn til og frá með lögregluvaldi. Þá kæmi það fram, að þeir stórbændur, sem vantaði vinnukraft, myndu senda útbod til sveitarstj., en þær myndu keppast við að bjóða þurfamenn fyrir sem allra lélegust kjör, því aðeins lægsta tilboði yrði tekið. Það er samskonar undirboð, sem hér á nú að fara að lögleiða, og tíðkaðist áður fyrr og það, sem hingað til hefir ekki þótt sæma nútíma Íslendingum, en það er nauðungarflutningur á þurfamönnum. Hv. flm. þessa máls var að tala um það, hvað mikil seldarkjör þurfamenn hér ættu við að búa, — þessir menn sem fá 80 aura á dag, — það finnst honum vera „luksus“-kjör fyrir þá. Nei, sannarlega eru þessir niðingar, sem sitja hér á þingi og bera slíka svivirðingu fram. (Forseti: Þetta eru ekki þingleg orð). Þetta er ekki heldur þinglegt frv. — Hv. þm. var að tala um, að það væru kannske sumir, sem heldur vildu hafa ástandið eins og það er, með miklum framfærslubunga og vandræðum, sem af því stafaði, heldur en að reyna að útvega þessu fólki vinnu. Þetta er ekkert annað en slúður; enginn maður óskar eftir því, að það ástand haldist, sem nú er. En það á að benda þessum mönnum á atvinnu, sem samir frjálsum mönnum.

Þessi hv. þm. fer fram á það, að fá að gera þessa menn að þrælum; allur hans rökstuddingur gengur út á það að gera þessa menn að þrælum, skaffa þeim nauðungarvinnu.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. sagði um Þýskaland og Rússland, þá er það að vísu alveg rétt, að í þessum löndum á það sér ekki stað, að 5 þús. þurfamenn komi á hverja 100 þús. menn. En þessi leið, sem hv. þm. er að tala um að koma á hér, hún á sér ekki stað í Rússlandi; sú aðferð er löngu afnumin þar í landi. Í Rússlandi er ekkert atvinnuleysi til. Þar getur hver maður fengið vinnu, og þar af leiðandi þekkist það ekki að skipa atvinnuleysingjum til vinnu með þvingunarlögum, eins og þetta frv. gerir ráð fyrir. Í Þýskalandi var aftur farin sú leið, að skapa þurfamönnum vinnu við hervæðingu þjóðarinnar. Mér skildist á flm. till., að hann teldi rétt í þessu tilfelli að fara að dæmi Þýskalands. En þar hefir atvinnan verið sköpuð með þeim hætti, eins og ég áðan sagði, að hervæða þjóðina til þess að fara í stríð, — sem nú er skolið á. Þau réttindi, sem þjóðin hafði á tímum Weimar-lýðveldisins, þótt hún ætti við bág kjör að búa, voru afnumin, þegar nazistar komust til valda. Þetta þótti hv. flm. fagurt fordæmi. Hann hrósaði mjög dugnaði

þessara manna og af þeim vildi hann læra og láta Alþ. njóta þessa lærdóms síns. Það, sem lýðræðisflokkarnir hér eiga að gera, segir hv. flm., er að fara að dæmi Þýskalands: Taka upp stefnu fasista og kalla hana lýðræði! Það er skemmtilegt og gott, þegar menn segja í hrein-skilni skoðanir sínar og eru ekkert að klipa utan af þeim. Væri æskilegt, að þdm. vildu hlýða á, hvaða stefna það er, sem verið er að taka hér upp.

Þá er það öryggið á sjónum, sem á með þessu frv. að eyðileggja að verulegu leyti. Mér datt í hug, um leið og ég las þessa gr., skrif hv. 1. þm. Reykv., þar sem hann skirskotar til norsku skipanna. Hann hefir orðið svo hamingjusamur að ferðast með þessum norsku dölum, og orðið mjög hrifinn af því, að þar vantar loft-skeytataki o. s. frv. Það er eins og frvgr., sem um þetta fjallar, sé hugsuð af hv. 1. þm. Reykv. Það er furðulegt, að í frv., sem borið er fram vegna núv. styrjaldarástands, skuli vera gerðar ráðstafanir til þess að eyðileggja öryggið á sjónum. Menn hefðu getað vænzt þess, að bornar hefðu verið fram till. um að auka það, ef hagsmunir sjómannastéttarinnar hefðu verið hafðir fyrir augum, jafnstórþættulegar og siglingar eru á þessum tímum.

Þá er í frv. opnuð leið fyrir atvinnurekendur til að hafa ótakmarkaða tölu námsmanna í iðngreinum, og þar með eyðilögð samtök iðnaðarmanna og réttur til takmörkunar á nemendafjölda. Með þessu er stefnt að því, að gera lærða iðnaðarmenn atvinnulausa og fá kaupíð lækkað. — Þá segir í þessu dæmalausa styrjaldarfrv., að starfsemi rannsóknarstofu atvinnuveganna skuli falla niður! Þetta er falleg styrjaldarráðstöfun! Falleg ráðstöfun á tímum, þegar allra mest nauðsyn er á starfsemi þessarar stofnunar.

Þá á að takmarka tölu stúdenta við háskólan og nema fræðslulögin að nokkru leyti úr gildi. Við inntökuþróf í 1. bekk nemtaskólanna skal leggja megináherzlu á kunnáttu nemendanna í íslenzku og íslenzkum bókmenntum! Hvað finnst mönnum um styrjaldarráðstafanirnar? Það er eins og heili þeirra manna, sem að samningu þessa frv. hafa staðið, hafi verið í eitthvað skritnu ástandi. Hvaða erindi á svona ákvæði í frv., sem flutt er vegna styrjaldarástandsins?

Þá er það líka lagleg ráðstöfun að leggja útvarpið undir stjórn þjóðstjórnarflokkanna sam-einaðra.

Í stuttu máli: Stríðið er notað sem tækifæri til þess að gera hatramma árás á frelsi og mannréttindi þjóðarinnar. — Þegar um frv. vegna styrjaldarástandsins er að ræða, gæti maður vænzt þess, að þar kæmu fram till. um, hvað mætti gera til frekara öryggis fyrir sjómennina en nú er. — hvernig mætti gera þjóðina sem bezt sjálfbjarga, — hvernig mætti skattleggja stríðsgróðamennina, — hvernig mætti, í fám orðum sagt, framfylgja þeirri reglu, að eitt skuli yfir alla ganga. — En það er ekkert um þessa hluti í frv. því, sem hér liggur fyrir. Í frv. er ekkert annað en það, sem miðar að því að gera hlut alþýðunnar ennþá

Alþt. 1939. C. (51. löggjafarþing).

verri í skjóli stríðsins, ráðstafanir til þess að kúga og undiroka fólkið.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10:3 atkv.

Forseti (EÁrna): Út af þeim till., sem fram hafa komið um n., vil ég aðeins vekja athygli á því, að allshn. hefir nú þegar tvö stórmál til meðferðar, og teldi ég því heppilegra að vísa þessu máli til fjhn., þar sem það í eðli sínu getur eins heyrt undir starfssvið hennar, og sú n. er ekki eins störfum hlaðin. Annars sker d. vitanlega úr því, og mun ég fyrst bera undir atkv. deildarinnar tillögu um að vísa málinu til fjárhagsnefndar.

Fr. v. vísað til fjhn. með 8:5 atkv.

Á 91. fundi í Ed., 22. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 398, 414, 435, n. 546).

Of skammt var liðið frá úthýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11:1 atkv.

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Um þetta mál hafa orðið svo miklar umr. bæði meðal hv. þm. og eins í blöðum bæjarins, að það er sjálf-sagt kunnugt öllum hv. dm., svo um það þarf ekki að hafa langa framsögu; auk þess var gerð allrækileg grein fyrir efni þess við 1. umr. málsins af hv. 1. flm. frv.

Um afgreiðslu þessa máls, sem vísað var til fjhn., þrátt fyrir það, þó mjög mikið vafamál væri um það, hvort það ætti þar heima, er það að segja, að n. hefir verið í samvinnu og samráði við hæstv. ríkisstj. um afgreiðslu málsins, en ráðh. munu aftur hafa verið í samráðum hver við sinn flokk um málið, svo þar af leiðandi hefir töluvert verið fjallað um þetta mál, þó það hafi ekki verið beint í þinginu sjálft.

Árangur þess starfs, sem lagt hefir verið fram til þess að rannsaka málið, hefir orðið sá, að samkomulag hefir orðið um afgreiðslu þess milli hæstv. ríkisstj. og fjhn., og má sjá þann árangur í nál. fjhn. á þskj. 546, og eins á þeim málum, sem eru á dagskrá hér á eftir.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er um breyt. á ýmsum l. og lagabálkum um óskyld efni. Það hefir þess vegna þótt réttara að fella ýmislegt úr þessu frv., sem menn þó álíta rétt, að gangi í höfuðatriðum fram. En í stað þess, að þessi atriði séu áfram í þessu frv., þá hafa þau verið borin fram í sérstökum lagafrv. Þess vegna er það, að fjhn. óskipt ber hér fram 3 lagafrv., sem eru aðeins upp úr þessu frv., og meiri hl. n. ber auk þess fram fjórða lagafrv. Auk þessa er 1. gr. frv., eins og menn muna, komin inn í lagafrv., sem hv. d. er búin að afgreiða, sem sé framfærslul.

Það eru þá í fyrsta lagi ákvæði 5. gr. frv., sem eru um rannsóknarstofu atvinnuveganna. Þau ákvæði hefir fjhn. borið fram í sérstöku frv. Í öðru lagi eru það ákvæði 8. gr., sem eru viðvikjandi útvarpinu. Í þriðja lagi eru ákvæði 14. gr., b-liður, sem n. hefir borið fram sem

frv. til l. um breyt. á l. um fræðslu barna og fjallar um það, að sameina fámenn skólahverfi, þannig, að einn kennari geti kennt í tveimur eða fleiri fámennum skólahverfum.

Þá er fjórða frv., sem meiri hl. fjhn. ber fram. Það er ekki beinlínis tekið upp úr þessu frv. eins og það liggur fyrir, heldur upp úr brtt. við frv., sem fjallaði um breyt. á l. um fiskimálanefnd. Þetta frv. er borið fram af meiri hl. fjhn., því hv. 10. landsk. hefir ekki viljað vera með í flutningi þess. En aðalefni þess frv. er, að nefndarmenn í fiskimálanefnd verði aðeins þrír, í stað þess að þeir eru sjö eins og nú er.

Ég hefi leyft mér að nefna þessi frv., sem fjhn. ber fram og soðin eru upp úr því frv., sem hér liggur fyrir, því þetta mál gefur beinlínis tilefni til að minnst á þau. En hafi ég að einhverju leyti farið út fyrir þingskóp að því er þetta snertir, þá vil ég bæta úr því með því, að ég mun láta þessi fáu orð um þessi frv. nægja sem framsögu fyrir þeim frv., þegar að þeim kemur, og mun ég ekki taka til máls um þau að tilefnislausu, þegar þau verða tekin fyrir.

Auk þessara fjögurra frv., sem fjhn. öll eða meiri hl. hennar ber fram og soðin eru upp úr því frv., sem hér liggur fyrir, þá höfum við nm. einnig borið fram þáttill., sem er að efni til brtt. á þskj. 435, 2. tölul., við þetta frv. Eins og till. er nú orðuð, þá er hún borin fram í þessari d., en tilætlun okkar flm. var sú, að hún væri borin fram í Sp.

Auk þess, sem samkomulag hefir orðið um að mæla þannig með nokkrum ákvæðum frv., nokkuð breyttum, í sérstökum lagafrv. og þáttill., þá hefir einnig orðið samkomulag um að mæla með nokkrum gr. frv. Það eru 6., 7. og 10. gr. frv., sem eru nokkuð breyttar, en 11., 17. og 19. gr. óbreyttar. Svo er 9. gr. frv., sem í nál. eða brtt. n. er að visu lagt til, að falli niður, en n. leggur jafnframt til, að efni gr. sé að nokkru leyti tekið upp í aðra gr. frv., 7. gr.

Ég sé svo ekki ástæðu til að rekja nánar efni þessara gr., sem ég hefi nú minnst á, því þó þetta mál hafi ekki verið rætt á þingfundi nema í eitt skipti, þá er það svo þaufrætt meðal þm., að öllum hv. dm. er vel kunnugt, í hverju þessar breyt. liggja, sem hér er farið fram á.

Þó að samkomulag hafi orðið um að mæla með allmörgum ákvæðum frv., ýmist þannig, að borin hafa verið fram sérstök lagafrv., eða mælt er með gr. eins og þær standa í frv., þá hefir samt komið í ljós, að sum ákvæði frv. hafa svo lítið fylgi meðal þm., að ekki þykir ástæða til að halda þeim ákvæðum til streitu, þar sem ekki hefir náðst samkomulag um þau milli flokkanna. Þessi ákvæði frv., sem n. leggur þar af leiðandi til, að falli niður með öllu, eru í fyrsta lagi ákvæði 2. gr. frv., um fækkun skipstjórnarmanna á íslenskum skipum. Í öðru lagi er lagt til, að 3. gr. falli niður, sem er svipaðs eðlis, um að fækka megi þjónustufólki á skipum. Þó ég hafi borið þessa brtt. fram ágreiningslaust, þá verð ég samt að láta í ljós undrun út af því, að ekki skuli hafa náðst samkomulag um að fækka þessu fólki, t. d. í

Amerikuferðum og öðrum millilandasiglingum, þar sem vitað er, að sárafaír eða jafnvel engir farþegar verða með skipunum. Ég segi þetta frá mínu sjónarmiði, en ég hefi ekkert umboð frá n. til þess.

Þá er lagt til, að 4. gr. frv. falli niður, að hanna þær takmarkanir, sem nú eru á því, að lærlingar séu teknir í hinar ýmsu iðngreindir.

Þá er lagt til, að 10. gr. falli niður, en hún er viðvikjandi aukatekjum við ýms störf í ríkisstofnunum. Ennfremur 13. gr., sem lengir vinnutíma í skrifstofum. Þá er líka lagt til, að stafl. a. í 14. gr. falli niður, en hann er um styttingu námstíma í skólum. Ég verð líka um þá brtt. að gera þá aths. frá eigin brjósti, að mér þykir það undarlegt, að ekki skuli hafa náðst samkomulag um það, að þetta gengi fram, þar sem það hefir verið framkvæmt í vetur, óátalið af öllum, að stytta námstímann í ýmsum skólum. Vitanlega getur það ástand skapast, að þetta verði alveg nauðsynlegt.

Þá er lagt til, að 15. gr. falli niður, en hún var um það, að aldurstakmarkið í menntaskólana skyldi vera 15 ára aldur. Ég sé ástæðu til að taka það fram, að ég fyrir mitt leyti er alveg samþykkur þessari breyt. á frv., því ég hefi ekki talið rétt að setja þetta ákvæði, að hækka aldurstakmarkið í þessu sambandi.

Ég vil benda á, að í grg. þessa frv. er svo sagt, að flm. frv. ákilji sér rétt til að hafa óbundið atkv. um einstök ákvæði þess. Þó við 3 nm. í fjhn., sem eigum sæti í þessari d., flytjum þetta frv. samkv. ályktun, sem fjvn. gerði um að fela okkur flutning þess, þá er vitanlega langt frá því, að við þessir 3 menn höfum hver fyrir sig ætlað að fylgja öllum ákvæðum frv. eða viljað taka ábyrgð á þeim, eða a. m. k. er það svo um mig. Frv. var samið af fjvn. og gengið frá því eins og meiri hl. n. samþ. um hvert einstakt atriði. Vil ég taka það skýrt fram, að sum ákvæði frv. gat ég fyrir mitt leyti alls ekki fallið á.

Þá er lagt til, að 16. gr. falli niður, en hún er um takmörkun á tölu nemenda í háskólanum. Ennfremur er lagt til, að 18. gr. frv. falli niður, sem er um skyldu opinberra stofnana til þess að gefa Alþ. skýrslu um laun starfsmanna.

Þá leggur n. til, að breyt. verði gerð á fyrir sögn frv. Telur n., að sú fyrirsögn, sem hún hefir valið, sé meir í samræmi við efni frv., a. m. k. eins og það verður, ef till. n. verða samþ.

Ég skal geta þess að lokum, að eins og nál. ber með sér, þá hefir einn nm., hv. 10. landsk., skrifað undir það með fyrirvara, og mun hann gera grein fyrir þeim fyrirvara. Ég vil þó slá þann varnagla, að það kann að vera, að eitthvað af því, sem ég hefi sagt fyrir n. hönd, sé aðeins sagt fyrir mína hönd og hv. 1. þm. Reykv., en ekki fyrir hönd hv. 10. landsk.

Þetta mál hefir fengið nafn, eins og allir vita, manna á meðal, sem sé „höggormurinn“, og er það auðvitað vegna þess, að eins og í bíbliunni segir, þá var höggormurinn vitrasta skepna jarðarinnar. En það er eins um hann og allar lifandi verur á jörðinni, að það er eðli þeirra að geta af sér afkvæmi, og hér liggja nú fyrir,

ekki aðeins höggormurinn sjálfur, heldur 5 afkvæmi hans síðar á dagskránni. Eins og ég gat um fyrr í ræðu minni, þá mun ég láta þessi orð nægja einnig um hin málin, sem eftir eru á dagskránni.

En viðvikjandi því, sem hv. 10. landsk. sagði hér utan dagskrár um það, að þessi mál ættu að fara til þeirra n., sem þau heyra undir, þá skýt ég því atriði til hæstv. forseta, þegar þessi mál verða tekin fyrir, hvort honum sýnist ástæða til að stinga upp á því, að þessum málum verði vísað til þeirra n., sem þau heyra undir. Væri nógur tími, eða ef þessar n. vildu gangast inn á að skila áliti, t. d. á morgun, þá vil ég geta þess, að mér fyndist, eins og hv. 10. landsk., að það væri í raun og veru rétt, að þetta væri gert. Ég legg ekki kapp á þetta, vegna þess, hvernig ástætt er um þingtimann, og einnig vegna þess, að samkomulag virðist orðið um afgreiðslu málsins.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Eins og hæstv. forseti gat um, þegar þetta mál var tekið á dagskrá, og einnig kom fram í ræðu hv. frsm. fjhn., þá hefir þetta mál sjálft og þau önnur frv., sem á eftir koma á dagskránni, verið þrautráð innar þingsins, og þá sérstaklega innar þeirra þingflokka, sem standa að ríkisstj. Ég tel mig því verða við tilmælum hæstv. forseta, þegar ég læt hjá líða að gera einstakar gr. þessa frv. eða þau frv., sem á eftir koma á dagskránni, að umræðuefni. En ég vildi aðeins láta þau orð falla, að það er rétt, sem hv. frsm. n. sagði, að þessi mál, sem nú liggja fyrir, bæði þetta, sem hér er til umr., og hin, sem eru á dagskránni á eftir því, eru nú flutt í raun og veru, eða að mestu leyti, í samræmi við till. ríkisstj. Og ríkisstj. hefir, eins og hv. frsm. tók fram, verið um það í samráði við þá flokka, sem styðja stjórnina.

Almennt verð ég að segja það um málið, að ég tel, að þetta frv., eins og það nú er orðið, og með hlífðsjón af þeim frv., sem flutt eru af hv. n. í tilefni af þessu frv. eins og það var borið fram, þá tel ég, að þessar breyt. n. séu að sumu leyti lélegri en ákvæði frv., sem þeim er ætlað að breyta, en að sumu leyti betri. Og hvað sem því líður, þá eru nú þær till., sem fyrir liggja, ýmist sem brtt. við þetta frv. eða sem sérstök frv., fluttar í tilefni af þessu frv., og ég hygg, að í þessu spegli sig að mestu leyti sá vilji, sem getur heitið sameiginlegur vilji þeirra flokka, sem styðja ríkisstj., þannig að þm. þeirra flokka ýmist hafi áhuga fyrir málunum eða þeir vilji sætta sig við þau til samkomulags.

Ég er sérstaklega ánægður yfir því, að felldar eru niður 13. og 18. gr. frv., en skal ekki gera sérstaklega grein fyrir því. Það er flestum hv. þdm. kunnugt, hvað veldur því hjá þeim mönnum, sem lagzt hafa á móti þeim gr.

Að öðru leyti vil ég aðeins í sambandi við málin, sem koma hér á eftir á dagskránni, taka það fram (ef hæstv. forseti telur það ekki óleyfilegt), vegna þess að tvö þeirra mála heyra undir það ráðuneyti, sem ég veiti forstöðu, að ég tel þau til bóta, þ. e. a. s. frv. til l. um breyt. á l. um rannsóknarstofnun í þarfir atvinnuveganna

við Háskóla Íslands og frv. um breyt. á l. um fiskimálan.

Skal ég svo ekki ræða einstök málsatriði í þessu frv. eða hinum, sem á eftir koma. En út af till., sem fram komu frá hv. 10. landsk. og hv. frsm. n. tók ekki illa undir, að málinu væri vísað til n., sem þau annars heyra undir, þá vil ég segja það, að ég er á móti því, því að þau mál eru þrautráð innar stjórnarflokkanna. Og það er engin ástæða til að ætla, að það mundi hafa áhrif á endanlegar niðurstöður í þessum málum, þó að sú málsmeðferð væri viðhöfð. Atkvgr. mun sýna, að meiri hl. þdm. mun aðhyllast þessi mál eins og þau nú liggja fyrir. En ef þeim er vísað til n., getur það valdið óþægilegum öröugleikum og töfum á þingstörfum. En nokkuð mikið er enn óunnið af þingstörfum áður en þinginu lýkur. Og þó að vilji fáist fyrir því, bæði ríkisstj. og hv. þm., að Alp. ljúki fyrir áramót, þá vil ég mælast til þess við hv. 10. landsk. og frsm. n., sérstaklega hv. 10. landsk., að það verði látni niður falla óskin um það, að frv. verði send til n. Mér er ekki alveg fullkunnugt um, hvenær fjárl. koma til umr. A. m. k. verður það ekki seinna en strax eftir jóln. Og þá væri æskilegast, að meðferð þeirra mála, sem deildirnar þurfa að fjalla um, gæti verið lokið að svo miklu leyti sem unnt er.

***Brynjólfur Bjarnason:** Hv. frsm. fjhn. ræddi um þetta mál, sem nú er til umr., og hin málin fjögur, sem næst eru því á dagskránni, sameiginlega, þ. e. a. s. um höggorminn og höggorms-ungana fjóra. Sá fimmti virðist helzt vera óskilgetinn. Enda líkar mér einna best við hann.

Ég vil taka undir það með hv. 10. landsk. (Erlb.), að ég tel það alveg ófært, að sú meðferð verði höfð á þessum málum hér í hv. d., sem hæstv. forseti leggur til, sem sé að það verði hafðar um þau þrjár umr. hver á eftir annari og allt saman afgr. með afbrigðum. Það er ekki nóg með það, að ég vilji mótmæla þessum till., heldur vil ég líka mótmæla því, að þessi mál séu tekin á dagskrá í dag, áður en hv. þdm. hafa haft nokkur tók á því að kynna sér innihald þeirra. Þessum þskj. var útbýtt nú fyrst eftir að búið var að setja fund í dag. Og þegar þau eru tekin til umr., hafa hv. dm. alls ekki haft tækifæri til að lesa frumvörpin, hvað þá annað. Þetta er óviðunandi málsmeðferð um hvaða mál sem er, og þó sérstaklega um mál, sem þýða geysilega röskun á lífi þjóðarinnar. En það virðist vera svo, að það sé fyrst og fremst lagt kapp á, að slík óþingleg meðferð sé höfð um þessi mál, sem eru svo svívirðileg, að þau þola ekki dagsins ljós né að menn hafi tíma til þess að ræða þau í næði. Það lítur helzt út fyrir, bæði eftir þessum till. og eftir því, hvernig ætlað er með þær að fara, og enn fremur eftir ræðum þeim að dæma, sem fluttar hafa verið hér, bæði af hv. frsm. fjhn. og hæstv. atvmrh., að það sé ekkert annað en skripaleikur að vera að leggja þessi mál hér fyrir þessa hv. d. Það er stöðugt klífað á þessu: Það er samkomulag um þessi mál á milli stjórnarflokkanna, — og þar með á allt að vera klappað og klárt; þá á ekki að þurfa að ræða það meira! En hvað á

þá þingið að þýða? Er þá ekki alveg nóg, að fulltrúar frá þessum þremur stjórnarfl., afturhaldsflokkunum, sem kalla sig lýðræðisflokka, komi sér saman um það, hvaða löggjöf skuli vera sett, og það svo tilkynnt þjóðinni? Hvað þýðir þá að vera að hafa Alþ. með öllum þeim kostnaði, sem það hefir í för með sér? Ekkert annað en að slá ryki í augu þjóðarinnar, með því að láta líta svo út, að lýðræði sé þar, sem ekkert lýðræði er, heldur klikuskapur bak við tjöldin. Þessi klikuskapur gægist fram í hverju máli, sem stjórnarflokkarnir koma fram með hér á Alþ., og þó sérstaklega í þessum málum, sem hér hafa verið rædd nú.

Ég get, eins og hv. frsm. fjhn., minnst á öll þessi mál sameiginlega. Það er alveg óþarfi að ræða þau þannig, að hvert þeirra sé tekið út af fyrir sig. Því að hér er ekki í raun og veru um annað að ræða en höggormsfrv. En eftir er nú af því sáralítið í þessu frv., sem hér liggur fyrir. Það er helzt 11. gr., um að fresta prentun Alþt. fyrir árið 1940. Það er nú eitt aðalafurhaldsákvæði í þessu frv. (BST: Prenta Rússar ræður þm.?). Já, já, það er allt saman prentað. Þetta afturhaldsákvæði, um að fresta eða fella niður prentun Alþt., er vitanlega gert til þess, að landslýðurinn geti sem allra minnst fylgt með því, sem gerist á þinginu, sem er líka von. Það er eðlilegt, þegar um er að ræða eins skuggaleg vinnubrögð eins og hér eiga sér stað á Alþ., að þeir, sem að þeim standa, vilji, að sem fæstir geti með þeim fylgt.

Annars skal það víðurkennt, að samkv. till. n. eru felld niður nokkur af hinum svívirðilegustu ákvæðum í þessu frv. En jafnframt því eru líka felld úr því þau ákvæði eða þær gr., sem helzt virðist vit í, eins og t. d. 18. gr. Ég vildi spyrja hv. n., hvers vegna hún hefir felld einmitt þá gr. burt.

Þá kem ég að þessum höggormsngum, sem, ef þeir ná því að verða að l., eru það, sem aðallega verður eftir af höggorminum, ef þessar till. hv. n. ná fram að ganga.

Þá er það fyrst frv. um útvarpsrekstur ríkisins. Þar er lagt til, að fréttastofa útvarpsins verði í „praksis“ raunverulega lögð undir ritstj. blaða þeirra flokka, sem standa að ríkisstj. — m. ö. o.: Það, sem hér er farið fram á, er ekkert annað en það, að eftirléðis verði fréttastofa útvarpsins, í staðinn fyrir að vera hlutlaus fréttastofa, eins og hún hefir átt að vera hingað til, með lagaákvæði gerð að áróðurstæki fyrir stjórnarflokkana í landinu. Í raun og veru virðist nú þegar vera verið að framkvæma þetta, án þess að nokkur l. séu fyrir eða komi þar til. En sem sagt, nú á að skipuleggja þetta með ákveðnum lagaákvæðum og breyta útvarpinu úr hlutlausri stofnun, sem það hefir átt að vera, í áróðurstæki fyrir stjórnarflokkana, — fyrir nú utan orðalagið á þessu. Það er svo „ídiódiskt“ áróðurskennt eins og það væri tekið upp úr Alþýðublaðinu eða Morgunblaðinu. (Rödd af þingbekkjum: En ekki upp úr Visi?). Já, þó að Visir sé stjórnarblað, þá skrifar hann ekki eins kjánalega stundum eins og Alþýðublaðið og Morgunblaðið; það verður þó að viðurkenna það, enda þó afstaða hans sé sú sama og hinna blaðanna.

Hvaða flokkar eru lýðræðisflokkar? Ég veit ekki betur en að allir stjórnarmálfl. í landinu hafi lýðræði á stefnuskrá sinni. Þetta er því ekki annað en hjánalegt áróðurslagorð, að hér er talað um lýðræðisfl. í frv. Það, sem meint er með þessu, eru blöð stjórnarflokkanna. Það á að gera útvarpið að áróðurstæki fyrir þessa stjórnarfl. Það er ofur einfalt mál.

Þá er annað frv., sem er um breyt. á fræðslul., sem gengur m. a. út á það, að fjölga skuli kennslustundum í íslenzku, en minnka að sama skapi kennslu í öðrum bóklegum fræðigreinum. Og það, sem þörf þykir á að minnka kennslu í þessum greinum, á að heita „vegna ófriðar-ástandsins í Norðurálfi“! Hvilik dæmalaus vitleysa! Auk þess er óþarft með öllu að setja löggjöf um þetta, því að það er hægt að auka íslenzkukennslu og minnka aðra kennslu í skólunum án þess að setja nein l. um það, með því aðeins að setja um það reglugerð. Ég sé ekki annað en að svona frv. eins og hér er á ferð sé borið eingöngu fram til þess að þóknast hv. l. flm. höggormsins, þm. S.-Þ. (JJ). Það er dálítið vandgæft gamalmenni, og það þarf að gera ýmislegt, þó að það sé barnalegt, til þess að þóknast honum. En það er nokkuð langt gengið til þess að þóknast vandæfu gamalmenni, að gera hæstv. Alþ. hlægilegt með því að flytja svona frv. eins og þetta er.

Þá er frv. um rannsóknarstofnun í þarfir atvinnuveganna við Háskóla Íslands, þar sem lagt er til, að yfirstjórn þeirra mála skuli vera í höndum 3 manna n., sem skipuð sé samkv. tilnefningu þriggja stærstu flokka Alþ., þ. e. stjórnarflokkanna. Þetta er líka barnaleg löggjöf. Yfirstjórn rannsóknarstofu háskólans falin á hendur 3 mönnum af stjórnarflokkunum!

Sama er að segja um frv. á þskj. 552. Þar á einnig að koma n., sem þannig er skipuð. Það er nákvæmlega það sama um það frv. að segja. Það er ekki nema gott, ef hægt er að koma því við, að reynt sé að spara að því er snertir störf fiskimálan. En þó þyrfti þar til að koma eitt-hvað annað en svona vitleysa, að skipa n. á þann hátt, sem hér er lagt til.

Ég held, að ég þurfi svo ekki að ræða um þetta meira. Ég vil alvarlega mótmæla því, að farið verði með þessi mál þannig, að hv. þdm. fái ekki tækifæri til að kynna sér þau áður en þeir greiða atkv. um þau.

*Árni Jónsson: Eins og hv. frsm. n. gat um, hefir þessu frv., sem er uppistaðan að þeim málum, sem við erum nú að ræða, verið valið ömurlegt heiti: höggormurinn.

Þeir, sem að þessum höggormi standa, sem lítið er nú orðið eftir af, hafa komizt út í gamlar bibliuskýringar um það, að höggormurinn hafi verið vitrasta dýr jarðarinnar og þess vegna nauðsynlegur í tilverunni. Ég hygg nú, að þótt höggormurinn hafi verið æðis-lægur, þá hafi hann átt mjög erfitt uppdráttar fram að þessu, og eigi það í raun og veru enn. Því að það er nú svo, að þetta frv., sem vafalaust er borið fram af göðum huga og af þeirri viðleitni að bregðast nú mjög röggssamlega við þeim erfiðleikum, sem að steðja um þessar

mundir, þá er það nú samt svo, að þó að miklir bokkar standi að þessu frv., þá hefir það fengið ömurlega útreið í þinginu, því að það er búið að skera það niður í marga parta, mörgu í því er alveg stungið undir stól, annað er komið fram í öðru formi, og loks eru einstaka atriði frv. látnin halda sér.

Það er alveg rétt, sem hæstv. atvmrh. lagði áherzlu á, að frv. þetta hefir verið mikið rætt í flokkunum. Og þess vegna er ekki ástæða til að ræða það nú, vegna þess einnig, að nú er komið nærri þinglausnum. Samt hygg ég rétt að láta það álit í ljós, að þetta mál ber þannig að hér á hæstv. Alþ., að það er alls ekki til eftirbreytni. Og þótt að þessu sinni sé látið við svo búið standa, má alls ekki skilja það svo, að sumir þm. séu ánægðir með það, hvernig það hefir borið að. Ég tel, að þetta mál hafi ranglega að borið og sé slíkt sízt til eftirbreytni fyrir störf þingsins, að nefndir fari að taka upp óskyld mál, sem vel geta ekki talizt til þeirra starfsviða, og beri þau fram.

Ég ætla ekki að ræða nema eitt atriði af því, sem hér er nú til umr., nefnilega 17. gr. í upphaflega frv. (höggorminum), sem ég verð að segja um, að mig furðar á, að hér hefir verið upp tekin af hv. fjhn., vegna þess að ég tel, að ákvæði 17. gr. sé ekki einungis óþarft, heldur líka varhugavert, sem sé að lækka afnotagjald þeirra útvarpsnotenda, sem ekki hafa straumtæki, niður í 20 krónur. Nú er afnotagjaldið 30 kr., og ég hygg, að það hafi verið uppi allmiklar raddir um það fyrir nokkrum árum síðan, að þetta þætti fullhátt. En þessar raddir eru miklu færri nú en þá var. Ber m. a. það til, að verðgildi peninganna hefir nú breytzt svo, að ef þetta afnotagjald yrði lækkað nú niður í 20 kr., þá væri það samsvarandi því, að afnotagjaldið væri nú 14 kr., miðað við 30 kr. áður, þegar tekið er tillit til verðfalls krónunnar.

Annað er í þessu sambandi, sem ég vil undirstrika, sem útvarpsstjóri hefir bent á í bréfi, sem hann hefir sent hv. þingmönnum, sem ég er ekki viss um, að allir hv. þm., í þeim önnunum, sem nú steðja að, hafi athugað eins vel og vert hefði verið. Áður en ég vitna í þetta bréf, vil ég enn segja það, að þó ég telji bændur alls góðs maklega, þá hygg ég, að þessi lómur, sem sífellt er barinn fyrir þá, sé ekki mjög að skapi þeirra eins og nú horfir, vegna þess að sem betur fer er ýmislegt, sem hefir gerzt nú, og sérstaklega síðan styrjöldin byrjaði, sem gerir það að verkum, að bændur úti um land standa æðimiklu betur að vigi nú heldur en áður var. Vil ég sérstaklega benda á það, að það hefir orðið gífurleg hækkun á gæruverði, svo mikil, að gærunar gera nú í sumum tilfellum eins mikið að verðmæti eins og var fyrir nokkrum árum síðan í lambinu öllu saman með kjöti, gæru og mör, svo að þetta hefir náttúrlega sín áhrif til þess að bæta efnahag bænda og gera þessar 30 krónur, sem afnotagjaldið hefir verið, dálítið léttbærara að greiða en annars. Þess vegna hygg ég, að ekki séu háværar kröfur um það frá bændum nú, að þetta sé lækkað. En með leyfi hæstv. forseta ætla ég að lesa upp nokkurn kafla úr bréfi útvarpsstjóra til þm.

„Samkvæmt útreikningi verkfræðings útvarpsins er árlegur kostnaður vegna raforku- og lampastraumtækja þar, sem raforkuverð er mjög hátt, eins og t. d. á Siglufirði, Stykkishólmi og mörgum öðrum kaupstöðum og kauptúnum landsins, hærri en rekstrarkostnaður rafhlöðutækja í sveit. Kemur þar m. a. til greina hærri verð straumtækja en rafhlöðutækja. Af þessu leiðir, að aðstöðumunur manna í landinu um hagnýtingu útvarpsins yrði ekki jafnaður með slíkri ráðstöfun, heldur þvert á móti aukinn, og myndu fátækir verkamenn í kaupstöðum og kauptúnum ekki síður eiga kröfurétt um slíka tilhlíðrunarsemi. Enla mun það flestum kunnugt, er til vilja þekkja, að verkamenn yfirleitt eiga örðugra um að veita sér þessi þægindi heldur en bændur í sveitum landsins.“

Þá bendir útvarpsstjóri enn fremur á það, að útvarpið hafi á seinni árum leitast við að jafna aðstöðumun útvarpsnotenda á þann hátt að styrkja menn til að koma sér upp litlum hleðslustöðvum í sveitum landsins.

Í þriðja lagi bendir hann á það, að innheimta mishárri afnotagjalda mundi valda því, að það þyrfti að taka upp nýja skýrslugerð, og þar með nokkrum örðugleikum.

Loks bendir útvarpsstjóri á það, sem ég vildi, með leyfi hæstv. forseta, lesa hér upp, og það er á þessa leið:

„Eftir því, sem næst verður komizt, munu nú vera í landinu og á fiskiflotanum um 4500 rafhlöðutæki. Tekjuskæring ríkisútvarpsins yrði af þessari ráðstöfun kr. 45000.00. Á það er og vert að benda, að greiðsla afborgana og vaxta, sem ætlað er til að hvíla á ríkisútvarpinu um næstu tíu ár, hefir hækkað verulega vegna gengisfalls íslensku krónunnar. Þá munu og hækka stórlega í verði varahlutir til stöðvanna. Má t. d. benda á það, að hvor þeirra aðallampa, sem notaðir eru í sendinum á Vatnsendahæð, kostar kr. 30000.00. Fjárhagsleg skakkaföll af viðhaldinu geta því á næstu árum orðið miklu meiri en gert hefir verið ráð fyrir.“

Ég held, að það sé óþarfi, að ég tilfæri fleira úr bréfi útvarpsstjóra. Ég hygg, að það sé allt rétt, sem hér er sagt í því, sem ég hefi lesið upp, og ég les það upp vegna þess, að ég var hræddur um, að hv. þdm. hefðu ekki kynnt sér þetta eins og skyldi, vegna þess, hvað hv. þm. eru nú önnunum hlaðnir.

Ég vil nú segja fácin orð um það, hvers vegna ég er á móti þessari breyt. Ég held, að tæplega séu nú fyrir hendi þær ástæður, sem betur fer, vil ég segja, sem geri þetta nauðsynlegt. Þó hagar bænda sé ekki sem skyldi, þá mun hann ekki vera svo bágborinn, að þess vegna þurfi að bera fram þessa 10 kr. lækkun á afnotagjaldi útvarpstækjanna. En hér kemur fram aðstöðumunur. Það er ljóst, að ýmsir úvarpsnotendur í kaupstöðum eiga erfiðara með að borga þetta afnotagjald en þeir, sem rafhlöðutækin eiga í sveitunum. Sá munur mundi aukast, ef gr. yrði samþ. Þetta munar aðeins 10 kr. á ári fyrir hvern einstakling, en fyrir stofnunina munar það 45 þús. kr. — Ég held, að háttvirtir þingmenn ættu að geta sett sig við það, að gr. félli niður.

***Erlendur Þorsteinsson:** Eins og nál. á þskj. 546 ber með sér, skrifaði ég undir það með fyrirvara. Fyrst og fremst er ég algerlega mótfallinn formi frv. í heild, og það þrátt fyrir breytingarnar, sem ég vona, að bæti nokkuð um það. Flestar verstu eiturtennurnar eru nú dregnar úr „höggorminum“, og ég vildi ekki skera mig úr öðrum nefndarmönnum með því að mótmæla, að frv. fái afgreiðslu í hinni breyttu mynd. Einstökum liðum þess vil ég þó mótmæla og greiði gegn þeim atkv. Ég er algerlega móti frv. um fiskimálanefnd á þskj. 552. Um 7. brtt. er ég samþykkur hv. meðnm. mínum að því, er fyrri hl. snertir, en mótfallinn seinni hl. Einnig er ég mótfallinn 11. gr. frv., um að fresta prentun á umræðuparti þingtiðinda 1940, og mun greiða atkv. móti henni, því að ég tel það ekki vansalaust að fella niður þá einu heimild, sem fólkið í landinu hefir, ef það notfærir sér hana, til að vita um afstöðu þm. til mála.

Ég get ekki fallið frá þeirri till. að visa þessum frv., sem n. tók að sér að flytja, til nefndar eins og öðrum frv. Ég tel það brígðmælgí við mig sem nm., ef það er ekki gert. Þegar ég minnstist á, hvort við ættum ekki að flytja þau persónulega, var svarað, að það skipti engu, þau færu í nefnd hvort sem væri.

Um frv. um fiskimálanefnd verð ég að segja, að enn er ekki upplýst, hver tilgangurinn er með því, og þótt ég vilji ekki fara þar út í einstök atriði nú, áskil ég mér rétt til að gagnrýna það frv., þegar það verður tekið fyrir.

***Magnús Jónsson:** Ég hefi ekki skrifað undir með fyrirvara eins og hv. 10. landsk., því að tekið er fram í nál., að um einstök atriði frv. hafi nm. óbundnar hendur. Sumum atriðum frv. er ég mótfallinn. Og við 7. brtt. nál. mun ég bera fram brtt., — um samkeppnisprófið, —, en geymi mér að ræða það, þangað til hún liggur fyrir. Ég verð að taka undir með hv. 9. landsk. (ÁJ), að ég get ekki, fremur en á undanförunum þingum, fallist á lækku útlarpsgjalda af rafhlöðuvíðtækjum. Með því fæst ekki sú réttning málsins, sem til er ætlazt, að allir, sem mest þurfa lækkuar, og engir aðrir, fái hana. Eins og segir í bréfi útvarpsstjóra, fer sú skipting alls ekki saman við skiptinguna í rafhlöðu-notendur og riðstraumsnotendur. Ég vildi aðeins bæta því við, að þessi tæki eru miklu meira virði fyrir sveitamanninn en t. d. þá, sem búa í Reykjavík. Í sveit nota menn tækin kannske styttri tíma á hverjum degi, en sér til meira gagns. Þau eru t. d. dagblöð þeirra um fréttir allar. — Ég vildi það væri hægt að lækka afnotagjaldið almennt, en þar sem ég hefi ekki rannsakað það mál nóg til þess, að ég treysti mér til að bera fram brtt. í þá átt, vil ég ekki lengja umr. um þetta.

Hæstv. atvrmh. sagði, að afgreiðsla n. hefði að sumu leyti verið léleg, og hann á vist við það, að felldar hafa verið niður sumar gr. frv. Ég vil taka fram, að það er eingöngu vegna tilmæla ríkisstj., sem n. hefir fellt niður úr frv. og leitað samkomulags um það, hvað stuðningsflokkar stj. gætu orðið sammála um, að gengi fram á þinginu. Úr því að leitað er samkomu-

lags, verður maður að beygja sig undir það, þegar það hefir verið gert, hvort sem manni líkar það vel í öllum atriðum eða ekki. — Viðvikjandi afgreiðslu frv. vil ég segja, að það er ekki fullkomlega formlegt að bera þannig frv. fram og breyta því síðan eins og nú er gert, en aðferðin er hér ekkert höfuðatriði. — Flestar till. „höggormsins“ eru nú annaðhvort eftir skildar í frv., nokkuð breyttar, eða bornar fram að nýju sem sérstök mál. Ég ætla ekki að orðlengja um þetta og ekki heldur að láta rigna neinum illum orðum yfir „höggorminn“. Gamla orðtakið segir, að höggormur sé í hverri paradís. Hann er kannske vitni um það, að hér sé einhver paradís. Og það er það. Þegar allir flokkar koma sér saman um að vinna að úrlausn vandamála. Það er kannske alveg eðlilegt og sjálfsagt, að þá komi höggormurinn fram. (ÁJ: Og hvernig fór svo með þau, sem voru í paradís?).

Ég vil taka undir það með hv. 10. landsk. (Erlþ), að réttara hefði verið, að frv. færu til nefndar, og sé ekki, þótt áliðið sé þings, að þetta sé ógerningur. Mér finnst, að þessu máli mætti vísa til n. að lokinni umr. og taka það svo á dagskrá á morgun; þær nefndir, sem ekki væru búnar að taka frv. til meðferðar, hefðu þá fyrirgert rétti sínum til þess. Þó að n. hafi flutt frv., er engin óvirðing að visa þeim til annarar n., þegar það er gert eftir ósk hennar sjálfar. Ég mundi greiða atkv. með till., ef fram kæmu, um að visa hinum einstöku frv. til viðkomandi nefnda, a. m. k. ef þessi fundur dregst ekki svo, að enginn tími verði eftir fyrir nefndir til að starfa.

***Þorsteinn Þorsteinsson:** Það er rétt hjá hv. 1. þm. Reykv., að þetta frv., sem „höggormur“ er kallað, hefði vel mátt vera mörg lagafrv., eins og n. hefir nú lagt til. En eins og ég hefi áður sagt, tel ég svo langt liðið á þingtimann, að ósýnt hafi verið, að málin fengu afgreiðslu, nema þau væru öll borin fram í einu lagi.

Hv. 9. landsk. og hv. 1. þm. Reykv. hafa mótmælt 17. gr. um lækku á afnotagjaldi útvarps af rafhlöðutækjum. Þegar sú till. hefir komið fram áður, hafa málsvarar sérstakra stétta verið vanir að snúast gegn henni, og enn sýnist mér krókurinn beygjast í sömu átt. Hv. 1. þm. Reykv. sagði, að útvarpið væri bændum miklu nauðsynlegra en Reykvíkingum. Þetta er einmitt rétt. Um leið vitum við, að vegna fjárhagsörðugleika hefir þetta nauðsynlega tæki ekki orðið nærri eins útbreitt í sveitum og þyrfti. Þó að það sé dagblað sveitamanna og eina skammdegisskemmtun, sem að verður fengin, hafa þeir orðið að spara sér móttökutækið vegna rekstrarkostnaðar. Útlarpstæki í sveitum ættu að vera þeim mun fleiri en í bæjum sem nauðsynin er þar meiri. En þetta er nær því að vera öfugt, og þar verður að finna ráð, sem duga til úrbóta.

Hv. 9. landsk. talaði um, að þeir vildu vera miklir bokkar, sem bæru „höggorminn“ fram. Mér virðist nú fleiri vilja fara að verða bokkar hér í deildinni.

Ekki fæ ég séð, að bændur standi nú betur að

vigi en undanfarið til að borga afnotagjaldið. Framleiðsluvörur þeirra hafa hækkað, segja menn. Gætur hafa verið seldar góðu verði. En standa þeir betur að vigi, sem engar gæturnar eiga og bústofninn hruninn niður? Á öllu mæðiveikisvæðinu, bæði vestan lands og norðan, austur að Héraðsvötnum og víða í Árnassýslu, er bústofninn mjög rýrnaður, og ég held hann sé líka farinn að skerðast á Austurlandi af þeirri pest, sem þar er. Ef velmegun bænda væri nú mikil orðin, hvi þá að veita 300—400 þús. kr., sem allir viðurkenna, að óhjákvæmilegt sé raunar að veita, vegna erfiðleika, sem þeir hafa lent í?

Ég hefi áður tekið fram, að erlendis eru afnotagjöld útvarps miklu lægri en hér, kannske að tveim löndum undanteknum, og sumstaðar 5—10 kr. á ári. Það var alls ekki vilji Alþingis að reka útvarpið sem gróðafyrirtæki og tekjustofn hins opinbera, heldur sem menningartæki. Því hafa útvarpsnotendur fyllstu ástæðu til að vonast eftir lækkuð afnotagjalda strax þegar fært þykir. Og útvarpið ber sig vel. Notendur eru á 17. þús. og gjald þeirra vel hálf milljón kr. á ári. Þá eru um 90 þús. kr. fyrir auglýsingar og í þriðja lagi einar 80 þús. frá viðtækja-verzluninni, svo að þessir tekjustofnar eru komnir mikið á sjöunda hundrað þúsunda, ef þetta helzt. Þrátt fyrir þá áætlun okkar í fjn., að rúmar 30 þús. dragjust frá tekjum vegna 17. gr. frv., virtist áætlun útvarpsins geta staðizt með lítills háttar sparnaði. Þegar ástæður leyfa, teldi ég æskilegt að geta lækkað afnotagjöldin almennt, en nú verður að nægja að líta á þá, sem lakasta aðstöðuna hafa. — Víða á landinu hafa nú móttökutæki stöðvæzt vegna vöntunar á rafhlöðum, en samt sem áður er krafizt fulls gjalds fyrir þau. — Styttling á dagskrá útvarpsins, sem einkum Reykvikungum er dálitið illa við og mótmælt hefir verið sem sparnaðarráðstöfun, styðst m. a. við þau rök, að þegar útvarp er í gangi, slitna mjög lampar, sem nú eru mjög torfengnir og dýrir, eða þá ófánlegir. Þar er því betra að fara varlega í sakirnar, svo að ríkisútvarpið þagni ekki fyrir fullt og allt.

Þá vil ég ekki lengja umr. frekar og geri ráð fyrir, að málið mæti velvilja og sanngirni í deildinni.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Ég get ekki setið hjá við umr. þessa máls, þegar það er á ferð. Ég skal játa, að „höggormurinn“ hefir nú tekið allmiklum breyt. til bóta í meðförnum hjá hv. fjhn. Í frv. hennar og brtt. hefir hann ummyndazt eða æxlazt í dálitinn ormagarð með tiltölulega meínlitlum smásnákum, í fimm gr., sem eftir eru af gamla frv. Hvernig afstöðu sem menn taka til þessara breytinga, — og fáa mun langa til að ala alla snákana við barm sér, — geta menn verið þakklátir hv. fjhn. fyrir vikið. Hún hefir hreinsað mikið til.

Fyrsta gr. frv. á nú að verða 6. gr., sem þar var, um ferðaskrifstofu ríkisins. Ég hygg, að mögulegt hefði verið að taka það ákvæði sérstaklega og bæta því aftan við lögin um ferðaskrifstofu ríkisins, eins og n. hefir gert um margar gr. Mér hefði þótt það eðlilegri aðferð.

Um 7. gr., sem verður 2. gr., eru sennilega engin náskyld lög fyrir, sem þörf er að tengja hana við, og má hún þá standa undir nafninu: „nokkrar ráðstafanir vegna núverandi styrjaldarástands“. Hinsvegar sé ég ekki, að hún sé svo mikilsvert bjargráð, að nauðsyn beri til að hafa hana að einu meginatriði slíkra „hætturáðstafana“, — það er ofurlitið broslagt. Sama er að segja um 10. gr., sem verður 3. gr., að það kemur lítið stríðsástandi við, hvort heimila skuli forstjórum ríkisstofnana að ráða, hvaða menn þeir hafa, eða ekki. Greinin hefir þó tekið allmiklum breytingum í átt til hins skynsamlega hjá n. Hún var fyrst svo mikil fjarstæða, að annað eins hefir varla sézt, og brot á lögum og rétti, sem mönnum almennt er veittur, t. d. mátti ekki ráða háseta á skip, hvort heldur væri á nótt eða degi, nema ráðh. samþ. manninn. Það litur svo út, sem verið sé að þóknast einstökum mönnum í því að láta sjást eitthvað eftir af ungum, úr því að sá upprunalegi höggormur er dauður. Ég get ekki verið með í þeim skollaleik.

Næsti snákurinn er till. um að fresta prentun á umræðuparti Alþt. Um þetta hefir staðið allmikill styr á undanföllum þingum, og ennþá munu vera skiptar skoðanir um það meðal hv. þm. Ég skal ekki fara langt út í það mál, en ég hygg, að sparnaður sá, er af því leiddi, yrði ekki ýkja mikill. Fróður maður hefir gefið mér upplýsingar um, að pappirinn, sem fer í umræðupart Alþt. á ári, sé ekki meira en 4 þús. kr. virði. Það hefir verið gerður sparnaður á útgáfu Alþt. á „tekniskan“ hátt, sem sé með því að nota smærra letur en áður, og yfirleitt hefir efninu verið þjappað betur saman og látið rúmast betur það mál, sem prenta skal. Þá er það sú vinna, sem hér er um að ræða, að það ætti að spara hana. Ég vil segja það, að nú, þegar hv. þm. tala um að auka atvinnu handa mönnum, fer illa á því að bola öðrum burtu, sem vinnu þurfa, og yrði þetta e. t. v. til þess, að nokkrir menn úr prentarastéttinni lentu í atvinnuleysi a. m. k. hvað þetta snertir.

En önnur hlið þessa máls er sú, að ef þetta verður samþ., er það sama sem að loka Alþ. fyrir þeim, sem ekki ættu þess kost að hlusta á umr., ef ekki sæist einn stafur á prenti af því, sem hv. þm. segja. Við þm. segjum hér á Alþ. margt, sem hefir mjög mikla þýðingu að sé skrásett og prentað, að ég ekki tali um, að í mörgum tilfellum er vitnað til umr. á Alþ. um mál, þegar á að skera úr vafasömum atriðum lögfræðilega, og dómstólarnir nota það oft sem þrautalending. Það er ekki lengra síðan en í fyrra, að úrslit eins máls ultu alveg á því, hvað hafði verið talað hér á Alþ. Þetta vildi ég segja um þennan snák.

Þá er fimmti snákurinn, sem hefir hér verið gefið líf með 17. gr. í hinu upprisna frv. Ég vil einnig taka undir með þeim hv. þm., sem hafa réttilega bent á, að allmikið ósamræmi yrði í því að gera mismun á afnotagjaldi útvarpsnotenda á landinu; m. ö. o., það er verið að taka menn í vissum landshlutum, sem sé sveitunum, í annan flokk afnotagjalda heldur en þá, sem búa í sjávarplássum og kaupúnum. Það hefir

verið réttilega bent á, að skattur sá, sem notendur útvarpstækja greiða þar, sem rafmagn er dýrt og rafhlöður eru notaðar, er sízt minni en þar, sem straumlagnir eru. Ég vildi í þessu sambandi benda á það, að árið 1934, þegar till. kom fram hér á Alþ. um að lækka afnotagjöld útvarps, þá lá fyrir, svo sem hv. þm. er kunnugt, rökstutt álit útvarpsstjóra og verkfræðings útvarpsins um þetta mál, og þar kom fram, að kostnaður þeirra útvarpsnotenda, er notuðu rafhlöður, var lægri heldur en hjá þeim, sem notuðu straumlagnir, og var þá miðað við það verð á rafmagni, er almennt tíðkaðist um allt landið. Þá var verð á rafmagni í Stykkishólmi 80 aurar kílóvattstundin, á Siglufirði 75 aurar kwst. og í Reykjavík 50 aurar kwst. á ljósataxta. Rafmagnið hefir að visu lækkað mjög mikið síðan hér í Reykjavík, og e. t. v. á Siglufirði — það er mér ekki fyllilega kunnugt um —, en verð á rafmagni í Stykkishólmi og öðrum kaптunum landsins, er notað aflstöðvar, sem reknar eru með mótörvélum, mun yfirleitt vera svo hátt, að kostnaður við notkun útvarpstækja mun yfirleitt vera sá sami sem 1934. Verkfræðingur útvarpsins sýndi fram á það árið 1934, að kostnaður við rafhlöðutæki myndi verða 70 kr. á ári, en fyrir rafstraumstæki 70—110 kr., eða að meðaltali 85 kr. á ári. Ég efast um, að þessi hlutföll hafi nokkuð breytzt síðan. Ég sé ekki, að nein rök liggja til grundvallar því að ákveða lægra afnotagjald fyrir rafhlöðutæki heldur en rafstraumstæki, sem geta orðið efnalítum mönnum fullt eins dýr og rafhlöðutækin. Nú liggja engar skýrslur fyrir um það, hvort útvarpsnotendur eru hlutfallslega fleiri í kaupstöðum og sjávarplássum en í sveitunum. Að visu má vel vera, að svo sé, að tiltölulega sé meiri þátttaka meðal sjávarsíðumanna um notkun útvarpstækja heldur en þeirra, sem í sveitum búa, en ég vildi, að að því yrði stefnt, að útvarpstæki yrðu almenningsseign í sveitum landsins, og til þess að það gæti orðið, væri einnig réttlátt að lækka afnotagjöld þeirra, sem verða að búa við rafstraumstæki í kaupstöðum og við sjávarsíðuna, eins og hv. 5. landsk. (ÞÞ) játaði, strax og hægt er.

Ég býst við, að ég og flokksbróðir minn (ErlÞ), sem sæti á í þessari hv. d., berum fram brtt. við þetta frv. við 3. umr., ef hv. Ed. vill leyfa því að ganga áfram. Ef þessi till. verður samþ., mun hún rýra tekjur útvarpsins um 45 þús. kr. á ári, nema þá að frv. verði breytt á þann veg, að bæta megi við álíka upphæð hjá þeim, sem búa við dýran rafstraum. En áður en við berum fram brtt. munum við sjá til, hvernig fer um þetta mál. Raunar hefir sú röksemd verið færð fram fyrir þessari till. af þeim, er fyrir þessu máli hafa talað, að hér væri nú orðinn skortur á rafhlöðum, og má vel vera, að það sé rétt. En það væri ekki nema eðlilegt, að þeim mönnum, sem ekki geta notað útvarpstæki sín, yrði heimilað að sleppa við að greiða afnotagjöld, svo sem þeim mönnum, sem hv. 5. landsk. minntist á.

Þá er það sú stytting á dagskrá útvarpsins, sem fjvn. leggur til. Eitt af hlutverkum fjvn., sem nú hefir haft í mörg horn að líta utan

við sitt eiginlega verksvið, virðist vera að gera till. um hana. Öllum mun vera kunnugt um, að nú hefir starfið á þessu þingið verið svo, að við myndum allir vera komnir heim í jólafríið, hefði starf fjvn. ekki verið með þeim endemum, sem raun er á orðin. Dagskrá útvarpsins, sem er hreint verzlunarfyrirtæki fyrir landið, sem útvarpsráð á að vera allsráðandi um, má ekki stytta neitt né spilla henni, án þess að hætta sé á, að útvarpið beri sig verr. Menn kippa að sér hendinni, notendum fækkar, tekjur minnka, því að það liggur í hlutarins eðli, að hlustendum fækkar, þegar dagskrá útvarpsins er orðin léleg og ekki við hæfi landsmanna, — og hvar eru tekjur útvarpsins þá? Ég álit því, að það sé ekki á færi hv. þm. yfirleitt að dæma um, hvort draga skuli úr verkefnum dagskrárinnar eða auka hana. Ég held, að útvarpsráð verði að þreifa sig áfram eftir því, hvað útvarpið þolir með tilliti til hlustenda.

Þetta vildi ég sagt hafa um þá snáka, sem ennþá eru á lífi í þessu frv. Ég er þeirrar skoðunar, að þeir séu þess eðlis, að þeir gætu allir dáið, landslýðurinn myndi yfirleitt geta tekið móti þeim erfiðleikum, sem hann á við að stríða, eftir sem áður; ég sé ekki, að þar sé um hjargráð að ræða í neinni mynd.

*Árni Jónsson: Það hefir komið till. um að visa þessum málum, sem sett hafa verið fram í einu frv., til viðkomandi nefnda, og styð ég þá till. Andstaðan móti frv. hefir ekki snúist svo mjög um efni þess, heldur um hitt, að menn hafa sætt sig illa við formið. Ég álit, að ekki sé rétt að gefa fleiri höggstaði á formslíð málsins með því að synja þess nú, að það verði rétt í nefndum og fái þinglega meðferð.

Ég hefi fáu að svara hv. 5. landsk. Það er gamalt áhugamál hans að fá nokkra lækku á afnotagjöldum til útvarpsins. En það er einnig ljóst, að ef það yrði samþ. nú, þá verður að sinna einnig öðrum kröfum um lækku á afnotagjöldum. Því að það eru margir aðrir, sem ekki myndu fá neina lækku, en eru þó verr staddir, og bændur standa ekki verr að vígi nú en áður til að greiða afnotagjöldin. Hv. 5. landsk. er á annari skoðun. Ég jata, að bændur austur á landi, þar sem ég er kunnugastur, hafa hingað til ekki beðið neinn hnekki af afurðasölu sinni. Það er öðruvísi í héraði hv. 5. landsk. Þar hefir mæðiveikin gert mikinn usla, en þar væri hægt að bæta bændum skaðann án tillits þess, að þeir borgi 10 kr. meira eða minna í afnotagjöld. En annars við ég ekki kappræða þetta mál frekar, en sæta úrslitum atkvgr.

*Þorsteinn Þorsteinsson: Ég vil taka undir orð hv. 9. landsk. og kappræða ekki þetta mál. Ég vil taka það fram strax viðvíkjandi því, sem hv. 9. landsk. sagði um meðferð þessara mála, að ekki kemur til mála að visa 6 málum til nefnda, en hinum 4 álit ég ekki nauðsynlegt að visa til nefnda. Þau hafa þegar verið rædd, og það kemur ekki til mála að ræða þau frekar þar. En hv. 2. landsk. vil ég segja það, að ég

karpa ekki við menn, sem vilja teygja tímann og verja þingtímanum til að skemmta skráttanum. En þar sem hv. þm. minnst á, að margir aðrir þyrftu að fá lækkan á afnotagjöldunum, þar sem þeir væru enn verr settir, þá vil ég taka það fram, að engir eru eins illa settir í þessum efnum og sveitamennirnir. Kostnaður og stimabrák við hleðsluna, erfiðleikar á að fá gert við geymana hvíla mjög þungt á sveitamönnum. Það eru dæmi til þess, að hleðsla og viðgerðarkostnaður hafi farið upp úr 200 kr. Hv. 2. landsk. sagði, að sjálfsagt væri að láta fleiri njóta góðs af lækkaninni og lækka afnotagjöldin hjá öllum. En fyrr má nú rota en dauð- rota, og það er sitthvað, ½ af tekjum útvarpsins og ½ af tekjum þess. Hv. 2. landsk. kvartaði yfir því, að hann hefði ekki fengið upplýsingar, er hann þóttist þurfa, hjá nefndarform. En þegar hann talaði um málið, sneri hann sér að fjvn. með illyrðum og óviðurkvæmilegu orðalagi. Gleymir sá sæli þm., sem stundum hefir stjórnað nefndum, að það hefir viljað brenna við, að dráttur yrði á málum hjá honum? En það hefir ekki komið neinum á óvart, og það hefir ekki verið gert neitt moldveður út af því. Ef til vill, þá væri hægt að taka nefndir þær, er hann hefir stjórnað, föstum tókum. Hann veður elginn, þegar efni er litið, tyggur og dregur á langinn. Og það væri ekki að vita nema þau mál gætu komið fram, sem hv. þm. væri óþokki að.

ATKVGR.

Brtt. 414 og 435 teknar aftur.

- 546,1 (1. gr. fellur niður) samþ. með 11 shlj. atkv.
- 546,2 (2. gr. fellur niður) samþ. með 10:1 atkv.
- 546,3 (3. gr. fellur niður) samþ. með 10:1 atkv.
- 546,4 (4. gr. fellur niður) samþ. með 12 shlj. atkv.
- 546,5 (5. gr. fellur niður) samþ. með 10 shlj. atkv.
- 546,6 (ný 6. gr., verður 1. gr.) samþ. með 13 shlj. atkv.
- 546,7 (ný 7. gr., verður 2. gr.) samþ. með 9:1 atkv.
- 546,8 (8. gr. fellur niður) samþ. með 11 shlj. atkv.
- 546,9 (9. gr. fellur niður) samþ. með 11 shlj. atkv.
- 546,10 (ný 10. gr., verður 3. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.
- 11. gr. (verður 4. gr.) samþ. með 9:4 atkv.
- Brtt. 546,11 (12. gr. fellur niður) samþ. með 12:2 atkv.
- 546,12 (13. gr. fellur niður) samþ. með 9 shlj. atkv.
- 546,13 (14. gr. fellur niður) samþ. með 10 shlj. atkv.
- 546,14 (15. gr. fellur niður) samþ. með 10 shlj. atkv.
- 546,15 (16. gr. fellur niður) samþ. með 10:1 atkv.
- 17. gr. (verður 5. gr.) samþ. með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

já: PHerm, ÞÞ, BSt, BrB, ErlP, IngP, JJ, EÁrna.

nei: PZ, SÁÓ, ÁJ, BSñ, MG, MJ.

2 þm. (HermJ, JJós) fjarstaddir.

Brtt. 546,16 (18. gr. fellur niður) samþ. með 10:1 atkv.

19. gr. (verður 6. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 546,17 (ný fyrirsögn) samþ. með 10 shlj. atkv.

Frv. vísað til 3. umr. með 9:2 atkv., með fyrir-sögninni:

Frv. til 1. um nokkrar bráðabirgðaráðstafanir.

Á 92. fundi í Ed., 23. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 569).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

***Erlendur Þorsteinsson:** Ég vil litillega gera grein fyrir brtt., sem ég hefi borið fram á þskj. 582. Þessi brtt. er í fyrsta lagi um það, að 4. gr. frv., eins og það er nú á þskj. 569, falli niður, en í þeirri gr. er ákveðið, að fresta skuli prentun umræðuparts Alpt. fyrir árið 1940. Ég gerði grein fyrir því í gær, að ég teldi ekki vansalaust, ef nú ætti að taka upp þann sið, að hætta að prenta þingtiðindin. Það er vitanlegt, að þau eru það eina gagn, sem almenningur getur fengið til þess að fá vitneskju um, hvað fram fer hér á Alþingi. Aðeins litill partur af því fólki, sem á heima hér í Reykjavík, hefir tækifæri til að koma hingað og heyra það, sem hér fer fram. Þess vegna hefir allur sá fjöldi, sem getur ekki komið hingað, engin tök á að fylgjast með þeim umr., sem hér fara fram, ef hætt verður að prenta þingtiðindin.

Hin brtt., sem ég flyt, er um það, að þeir útvarpsnotendur, sem hafa straumtæki og verða að greiða meira en 30 kr. á ári fyrir rafmagn til þeirra, fái afnotagjald sitt lækkað niður í 20 kr. á ári. Þeir menn, sem helzt eru dömbærir um þessa hluti, segja, að þar, sem kwst. er 30—40 aura eða meira, verði straumtækin dýrari í rekstri en rafhlöðutæki. Einnig eru þau dýrari sjálf, svo að kostnaðurinn hjá þessum útvarpsnotendum er þannig meiri en hjá öðrum. Ef á annað borð á að lækka afnotagjald hjá einhverjum útvarpsnotendum, þá væri það ranglátt að lækka einungis hjá þeim, sem hafa ekki straumtæki, en hafa gjaldið óbreytt hjá þessum mönnum.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þessar brtt., en vona, að hv. d. sjái sér fært að samþ. þær.

***Brynjólfur Bjarnason:** Ég hefi borið fram eina brtt. við 5. gr. frv. Er hún á þá leið, að afnotagjald af hvaða útvarpsviðtæki sem er lækki niður í 20 kr. Mér sýnist ekki nema réttlátt, að þegar á að minnka dagskrá útvarpsins, þá lækki einnig það gjald, sem menn greiða fyrir það.

Ég held, að flestir séu sammála um, líka hv. flm., að ekkert réttlæti sé í því að lækka afnotagjaldið aðeins við þá, sem hafa ekki straumtæki. Þá er þó meira réttlæti í brtt. hv. 2. og

10. landsk., og ef mín till. verður ekki samþ., mun ég geta fylgt brtt. þeirra. En aðalatriðið í þessu máli er það, að ég álit sanngjarnt og rétt að lækka afnotagjaldið almennt, fyrst nú á að fara að draga úr dagskrá útvarpsins.

Forseti (Eárna): Brtt. þær, sem hér hafa verið bornar fram, eru of seint fram komnar, og önnur þeirra auk þess skifleg. Þarf því afbrigði til þess að þær megi komast hér að.

ATKVGR.

Afbrigði um brtt. á þskj. 582 leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 594) leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

***Þorsteinn Þorsteinsson:** Ég vil aðeins taka það fram, að ef afnotagjöldin yrðu lækkuð eins og gert er ráð fyrir í frv., hefir verið áætlað, að tekjur og gjöld útvarpsins stæðust á að mestu leyti. — Ég tók það einnig fram í gær, að ég teldi sjálfsgagt að verða við kröfum um lækkuð afnotagjalda til allra, jafnskjótt og hagar útvarpsins leyfði, en þar sem fjárhagurinn leyfir ekki, að lengra sé farið en frv. gerir ráð fyrir, er eðlilegast að lækka afnotagjöld þeirra, sem erfiðast eiga. — Þetta vænti ég, að hv. flm. brtt. athugi, og get ég ekki greitt atkv. með brtt. þeirra.

***Páll Hermannsson:** Í sambandi við 5. gr. frv. og brtt. þær, sem fram hafa verið bornar við þá gr., vildi ég segja nokkur orð. Þessi gr. gerir ráð fyrir því, að afnotagjald af útvarpstækjum, sem ekki eru straumtæki, lækki úr 30 kr. í 20 kr. — Þessi tæki eru yfirleitt í sveitunum, með því að flestir kaupstaðir og kaupþún hafa einhverskonar rafstraum. Nú hafa verið færð rök að því, bæði með og á móti, hvort þeir, sem í sveitum búa, þurfi þessarar lækunar frekar við en verkamenn í kaupstöðunum. Ég er að gera mér vonir um það, að þeir þurfi þess kannske ekki frekar, en það, sem veldur því, að ég fylgi þó þessari gr. frv., er, að mér er persónulega kunnugt um, að þeir hafa miklu minni not af útvarpi en kaupstaðarbúar. Viða er langt til rafstöðva og erfitt að fá batteriín hlaðin, og þótt menn vildu láta hlaða mörg í einu, afhlaðast þau við geymsluna. Þegar þessir menn eru þannig oft vikum og mánuðum saman útvarpslausir, eiga þeir meiri rétt á ívilnun á afnotagjöldum en aðrir útvarpsnotendur. Ennfremur má taka tillit til þess, hve erfitt er að fá gert við útvarpstæki í sveitum, ef þau bíla.

Ég játa, að það geti verið álitamál, hvort á nokkuð að lækka afnotagjöldin nú, en verði það gert, finnst mér eðlilegast að ívilna þeim, sem ekki hafa straumtæki. Ég get því ekki greitt atkv. með brtt. þeim, er fram hafa komið við frvgr.

***Magnús Jónsson:** Ég afhenti í gær brtt. við 2. gr. frv., en af einhverri óheppni hefir handritið glatazt og hefir brtt. því ekki verið útbýtt. Ég verð því að biðja hæstv. forseta að leita afbrigða fyrir skrifl. brtt., að fella niður

siðari málsg. 2. gr. Ég hefi áður gert grein fyrir því, að ég hafi ekki trú á, að samkeppnisprófin komi að verulegu haldi. En ég vil hafa einhvern mælikvarða á umsækjendum um stöður hjá því opinbera, svo að ekki ráði aðeins vilji þess, sem stöðuna veitir, en ég tel vafasamt, hvort samkeppnisprófin koma að notum.

Við höfum nokkra reynslu af samkeppnisprófunum. Alþfl. tók þau upp í 4 ára áætlun sína, en ég held, að þeirri grein hafi aldrei verið framfylgt. Þegar sá flokkur hafði ráðh. í stjórninni, fór fram samkeppnispróf í háskólanum um dósentsembætti í guðfræði, en ráðh. snerist þannig við niðurstöðum þeirrar samkeppni, að Alþfl. ætti ekki að hafa mikla trú á ágæti samkeppnisprófanna. Þannig hefir það verið um þessa stofnun, háskólann, sem hefir haft samkeppnispróf um stöðurnar, vegna þess að það er hefð annarstaðar, að í hvert skipti, sem samkeppnispróf hefir farið fram, hefir háskólinn orðið fyrir árásum, Ég hygð því, að úr því við virðumst ekki vera svo miklir „sportmenn“, að við getum beygt okkur fyrir niðurstöðum samkeppnisprófa, þá sé ekki heppilegt að koma þeim á við allar stofnanir. Auk þess verð ég að segja, að ég veit ekki, hvaða mælikvarða á að hafa við samkeppni um ýmsar stöður, t. d. sýslumannsembætti eða læknaembætti. Hitt er annað mál, að það væri heppilegt, ef unnt væri að finna einhverjar reglur til þess að fara eftir. Þetta hefir verið reynt að því er læknana snertir. Þeir komu sér upp reglum, sem voru mjög ýtarlegar. Þegar um marga umsækjendur var að ræða um sömu stöðu, var tekið tillit til prófa, dvalar á spítöllum og embættisaldurs, og fyrir þetta var gefin nokkurskonar einkunn. Þessu var þannig tekið af þeim, sem réðu, að það var talin uppreisn gegn þjóðskipulaginu, sem þyrfti að brjóta á bak aftur. Nægir í því sambandi að minna á veitingu læknisembættisins í Keflavík, sem fræg er orðin og endaði með því, að maður var keyptur í embættið, — með því að honum var greitt nokkuð fram yfir hámarkslaun, — til þess að ekki þyrfti að fara eftir reglum læknanna.

Eins og ég hefi tekið fram, tel ég heppilegt að finna einhverjar ákveðnar reglur til þess að fara eftir um veitingu embætta, en ég hygð, að samkeppnispróf komi ekki að fullum notum. Vil ég því leyfa mér að biðja hæstv. forseta að leita afbrigða fyrir skrifl. brtt. minni, um að siðari málsg. 2. gr. falli niður.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 593) leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég vil fyrst vikja nokkrum orðum að ræðu hv. 1. þm. Reykv. og brtt. hans. Ég skal taka það fram, að ég get fylgt brtt. hans, að sumu leyti af ástæðum, sem hann færði fram, og ennfremur vegna þess, að ég tel, að frvgr. sé svo viðtæk, að ómögulegt sé að framfylgja henni. — Hinsvegar sannar það ekki, að samkeppnispróf geti ekki átt rétt á sér, þótt erfitt sé að skapa reglur, sem geti hvarvetna gilt. Það ætti auðvitað að vera á

valdi hvers forstjóra að setja reglur fyrir hverja stofnun. En eins og einhver orðheppinn þm. sagði um daginn, er ekki hægt að taka próf í ráðvendni og reglusemi, — en það er hvort-tveggja mikilsvert í hverri stöðu.

Hv. þm. sagði, að Alþfl. hefði fengið þá reynslu af samkeppnisprófum, að hann ætti ekki að vera þeim mjög fylgjandi, enda þótt hann hefði tekið þau upp í 4 ára áætlun sína. Ég man nú ekki, hvort svo var, en ég tel líka, að samkeppnispróf geti átt rétt á sér, þótt þau séu ekki lög-bundin. — Hvað snertir samkeppnisprófin í háskólanum, þá hygg ég, að þó um hafi verið deilt, hafi menn yfirleitt unað málalokum. Þannig hefir hv. þm. hlotið prófessorsembætti í guðfræði við háskólann að undangenginni samkeppni, og hygg ég, að allur almenningur hafi unað þeim úrslitum. — Hér á Alþingi hafa verið haldin samkeppnispróf milli þeirra, sem skrifa þingræður; skal ég ekki dæma um, hvernig tekizt hefir, en þetta þykir sjálfsgagt. Þetta sannar, að samkeppnispróf eiga rétt á sér, en ég er sammála hv. þm. um það, að ekki eigi að binda það í lögum.

Þá hefir verið deilt hér um lækku afnotagjalds af útvarpi. Hafa umræður leitt í ljós, að í raun og veru veit enginn, hvað er rétt eða rangt í þeim efnum, þar sem engar upplýsingar liggja fyrir um það frá útvarpinu, hjá hverjum kostnaðurinn er mestur, þeim, sem nota rafhlöðutæki, eða þeim, sem nota straumtæki. Því hefir verið slegið fram af fulltrúum bænda, að þeim væri mest þörf á ívilnun, einkum vegna þess, hve erfitt væri að fá rafhlöðurnar hlaðnar og hve miklum annmörkum væri bundið að fá gert við útvarpstæki til sveita, en fyrir þessu liggja þó engar sannanir. Nú hefir útvarpið sem kunnugt er verið miklu fé til þess að hjálpa bændum til að fá rafhlöðurnar hlaðnar og gert við tækin, með því að láta viðgerðarmenn frá útvarpinu ferðast um.

Svo virðist sem þetta mál eigi fram að ganga án þess að fyrir liggi fullkomin gögn, er sanni það, að þeir, sem ekki hafa straumtæki, séu verr settir en hinir. Ef það er meining hv. d. að veita ívilnun á afnotagjöldunum, er réttlátara að láta fleiri verða hennar aðnjótandi, eins og brtt. okkar hv. 10. landsk. fer fram á.

Þá vil ég að lokum nota tækifærið að svara hv. 5. landsk. (ÞÞ) nokkrum orðum, þar sem ég hafði ekki tækifæri til þess við 2. umr. Hann hnýtti í mig fyrir ummæli, er ég hefði haft um ákveðna menn hér á Alþ. Ég sagði aðeins í heyranda hljóði það, sem 90% þingmanna segja í hvislingum. — Það er allur munurinn. Annars er það svo um mína nefnd, að þótt hún sé ekki álitin sú stóra n. hér á þingi, hefir hún haft um 30 mál til meðferðar, og 75% af þeim málum, er henni hafa borizt, hefir hún afgr. Ég er ekki viss um, að aðrar n. geri betur. Þetta er ekki hrós um mig, en samstarf nefndarmanna hefir verið ágætt, og því er árangurinn svona góður. Öðrum ummælum hv. 5. landsk. vísa ég til föðurhúsanna.

*Árni Jónsson: Það var út af afnotagjaldinu. Hv. 2. þm. N.-M. tók hér til máls, og tók hann

að nokkru leyti í sama streng og ég, að bændur myndu ekki vera sérstaklega spenntir fyrir því, að þetta afnotagjald væri lækkað. Þeir myndu telja sig þetta lítið draga og ekki telja sig standa verr að vígi með að greiða þetta gjald en aðra. Þetta kom fram í ræðu hv. 2. þm. N.-M.

Hann taldi aðrar ástæður fram fyrir því að lækka þetta afnotagjald heldur en þær fjárhagslegu, eða þær, að sveitamenn hefðu ekki eins mikil not af tækjunum og aðrir vegna þess, að það væri svo erfitt að fá þau hlaðin. Nú veit hv. þm., að á seinni árum hefir árlega verið veitt úr ríkissjóði einhver upphæð til þess að bæta úr þessu, og útvarpið hefir einnig haft menn úti um land til þess að kenna fólki meðferð á þessum tækjum og koma upp hlaðstöðvum í sveitum landsins. Ég held þess vegna, að hér hafi einmitt verið unnið að því að bæta úr því, sem hv. 2. þm. N.-M. telur sérstaklega mæla með því, að afnotagjaldið sé lækkað fyrir rafhlöðutæki.

Það hefir farið svo með þetta mál, að það hefir vaxið nokkuð, eins og við mátti búast, enda er ég hissa á, að jafnhyggnum manni og hv. 5. landsk. skyldi ekki vera ljóst, að hann var með þessu máli að leiða asnann inn í her-búðirnar. Hv. þm. veit, að eins og hann hefir komið með málið inn í þingið, þá eru aðrir menn verr settir en þeir, sem hér er farið fram á að lækka á. Hann gat þess vegna sagt sér það sjálfur, að af því hlýti að leiða, að kröfur um almenna lækku kæmu fram. Nú veit hv. þm., að tekjumissirinn fyrir útvarpið, ef hans till. er samþ. óbreytt, er ekki minni en kringum 45 þús. kr. Það hafa ekki verið gerðar neinar til-raunir til þess að áætla, hverju tekjumissir útvarpsins myndi nema, ef farið væri inn á almenna lækku. (PZ: Um 60 þús. kr.). Ef látið er eitt yfir alla ganga, en það er hið almenna kjörorð nú, þá myndi tekjumissir útvarpsins eftir því, sem hv. 1. þm. N.-M. upplýsir, ekki nema minni upphæð en 60 þús. kr.

Mér finnst, að hér sé um allt of mikla tekjurýrnun að ræða til þess, að hv. þm. geti látið sér sæma að samþ. þetta. Ég vil segja, að þar sem þetta er einn mikilsverðandi liður þessa frv., sem hér liggur fyrir, þá hlýtur það að velta á því, hvernig fer um þá grein, hvort ég fyrir mitt leyti greiði frv. atkv. út úr hv. d.

ATKVGR.

Brtt. 593 samþ. með 8:5 atkv.

— 582,1 felld með 8:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, SÁÓ, BrB, ErlP, HermJ.

nei: IngP, JJ, MG, MJ, PHerm, ÞÞ, BSt, BSn. ÁJ, EÁrna greiddu ekki atkv.

1 þm. (JJós) fjarstaddur.

Brtt. 594 felld með 8:1 atkv.

— 582,2 felld með 8:5 atkv.

Fr. samþ. með 9:4 atkv. og afgr. til Nd.

Á 92. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 595).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

***Einar Olgeirsson:** Ég sé, að það muni eiga að fara um þetta frv. eins og sum önnur, að ekki muni eiga að hafa framsögu fyrir því. Það verður að segja viðvikjandi þessu frv., að það lítur miklu sakleysislegar út en upprunalega, og eins og nú er komið, þá er þúið að taka ýmsilegt af því versta út úr því, en því miður er það nú ekki allt glatað, heldur hefir sumt af því verið sett inn í ýms önnur frv. Það, sem ég tel sérstaklega athugasvert við þetta frv., er í sambandi við 4. gr., og ég sé ekki, hvaða sérstaka þýðingu það hefði að vera að samþ. þetta. Það er auðvitað gengið út frá því, að það verði eftir sem áður skrifaðar umr., og eigi þá bara að geymast upp á það, að þær verði ef til vill prentaðar síðar. Ég álit þess vegna, að það borgi sig ekki að vera að samþ. þetta, heldur ætti að halda áfram að prenta þingtiðindin jafnóðum. Ég álit, að „kontrollið“ á þinginu sé ekki orðið svo mikið, að það megi nú við að hætta líka að prenta umræðupartinn.

Ég skal svo ekki fjölýrða um þetta mál, en vildi aðeins lýsa andstöðu minni við það.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 12:6 atkv.

Finnur Jónsson: Ég vil leyfa mér að leggja til, að málinu verði vísað til allshn.

Skúli Guðmundsson: Ég vil mótmæla því, að frv. sé vísað til allshn. Það var í fjhn. í Ed., og ég vil mælast til, að því verði vísað til fjhn. hér líka.

Finnur Jónsson: Það er yfirlýst, að í þessu frv. séu ákvæði, sem snerta ólík lagafrv. og ýmslegt, sem ekki eru fjárhagsatriði, og vil ég því halda fast við mína till. um, að frv. verði vísað til allshn.

Forseti (GSv): Að visu er það svo undir venjulegum kringumstæðum, að rétt er, að mál fari til sömu nefnda í báður deildum, en hér stendur nokkuð sérstaklega á, svo að ég tel rétt, að deildin skeri úr, og mun ég bera upp báðar þær uppástungur, sem komið hafa um nefnd.

Till. um að vísa málinu til allshn. felld með 9:8 atkv.

Fr. vísad til fjhn. með 12:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EE, EystJ, JakM, Jív, JPálm, PHann, PHalld, SEH, StSt, StgrSt, TT, BÁ.

nei: ÓTh, VJ, ÁÁ.

FJ, GP, HV, BJ¹), EOI, GSv greiddu ekki atkv. 12 þm. (EmJ, GG, HG, HelgJ, ÍslH, PO, SK, SkG, SvBH, ÞBr, BJB, JörB) fjarstaddir.

1) BJ: Með því að í þessu frv. er ekki um skatta eða tolla að ræða né neitt það, sem fjhn. kemur sérstaklega við, en ég vil ekki standa í vegi fyrir því, að þessi óskapnaður fari til nefndar og tefjist svolítið, — formaður fjhn. er ekki í bænum —, þá ætla ég ekki að greiða atkv.

Á 96. fundi í Nd., 29. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 595, 601, n. 621 og 622).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

***Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason):** Eins og nál. á þskj. 621 ber með sér, hefir meiri hl. fjhn. lagt til, að tvær gr. úr frv. verði felldar niður, en fluttar aftur sem brtt. við annað frv., sem sé ákvæðin um bráðabirgðabreyt. nokkurra l., þar sem n. áleit það betur við eigandi. Hér er um að ræða ákvæði 1. og 4. gr. frv., sem eiga tvímælalaust betur heima á hinum staðnum. Þó að n. væri öll sammála um, að þessi ákvæði ættu þarna heima, ef þau væru samþ., get ég þess, að hver n. telur sig hafa óbundnar hendur um það, hvort hann samþ. þau sjálf. Ég veit t. d. til þess, að ýmsir nm. eru mótfallnir ákvæði 4. gr. um að fresta prentun á umræðuparti þingtiðindanna fyrir 1940, — a. m. k. er ég þessu mótfallinn. En n. hefir sem sagt orðið ásátt um, að formlegra muni vera að flytja þessi ákvæði yfir í hitt frv. sem brtt. En þegar þessar tvær gr. hafa verið felldar úr frv. og fluttar sem brtt. við annað frv., eru aðeins þrjú atriði eftir, sem felast í 2., 3. og 5. gr. frv., og hefir meiri hl. n. lagt til, að þau verði samþ., en minni hl., hv. 6. þm. Reykv., leggur til, að þau verði felld. Meiri hl. n. leit hinsvegar svo á, að þegar þúið væri að breyta frv. svona verulega, ætti fyrirsögn þess ekki lengur við, og væri þá ekki lengur um að ræða bráðabirgðaráðstafanir, heldur sérstaka löggjöf. Því leggur n. til, að fyrirsögn frv. verði miðuð við aðalefni þess, er virðist felast í 3. gr. þess um greiðslu á tekjum ríkisstofnana til ríkissjóðs, og leggur hún til, að það verði kallað: „Fr. til l. um greiðslu á tekjum ríkisstofnana til ríkissjóðs o. fl.“. Einn hv. nm. hafði ætlað sér að bera fram brtt. við 3. gr. frv., um að gr. félli niður, en ég held, að hún sé ekki komin fram.

N. hefir sem sagt orðið ásátt um þessa afgreiðslu málsins, en hefir óbundnar hendur um samþykkt einstakra atriða frv.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson):** Hv. frsm. meiri hl. hefir rakið gang málsins, og þarf ég ekki öðru við að bæta en því, er snertir afstöðu minni hl. Þegar þessar tvær gr. hafa verið teknar úr frv. og skeyttar inn í annað frv., eru aðeins eftir þrjár gr., og tvær af þeim eru þess eðlis, að þær eiga ekki heima í l. Að sönnu gæti 5. gr. frv. verið sjálfstæð, en hún er óhæf samt. Um 2. gr., sem er um það, að handbært fé ríkisstofnana skuli greiða mánaðarlega í ríkisféhirzlu, er það að segja, að hver maður sér, að þetta er ekki löggjafaratriði, því að þetta getur stj. látið framkvæma, ef hún vill, og það er á hennar ábyrgð, hvort hún gerir það eða ekki. Um 3. gr., sem á samkv. till. meiri hl. einnig að standa eftir í frv., er það að segja, að síðari hl. gr. er beinlínis hneykslanlegur. Það er óhugsanlegt, að flm. frv. geti viljað hanna með l., að menn, sem vinna við ríkisstofnanir eða í embættum, vinni fyrir brauði sínu í aukavinnu. Það er vitanlegt, að vegna

gengisbreytingarinnar og verðhækkunar af völdum ófriðarins er það alveg óhugsanlegt, að menn, sem lifa við laun, er hafa verið ákveðin fyrir löngu, geti dregið fram lífið á þeim einum. Þeir verða þá að lifa á eignum eða gerast sveitarómagar. En í staðinn fyrir að gera ráðstafanir til þess, að þessir menn geti aflað sér brauðs, bannar löggjafarsamkundun þeim að vinna sér fyrir brauði við þær stofnanir, er þeir hafa helgað sitt lífsstarf. Auk þess er það heimskulegt, svo að ekki sé meira sagt, að skylda ríkisstofnanir, eins og gert er með þessu, til að leita annara krafta en þeirra, sem eru hæfastir. Það er eins og ef maður ætlaði t. d. að beita lóð og mætti þá ekki fá til þess háseta, sem kann verkið, heldur yrði að fá til þess einhvern asna, sem ekki þekkti lóð frá „sippubandi“. Ég get því ekki lagt til, að þetta sé samþ. Eina atriðið, sem eftir stendur og ekki heyrir undir stj. framkvæmdir, er ákvæði 5. gr. um að lækka afnotagjöldin af útvarpi þeirra hlustenda, sem ekki hafa rafmagnsstraum, í stað þess að veita þeim hlustendum, sem hafa óhægari aðstöðu, nokkurn styrk. Þetta er mjög óformlegt. Hér er verið að lækka gjöld á þeim, sem hafa þó nokkuð hægari aðstöðu, því að þeir, sem búa við dýran rafmagnsstraum, eiga miklu erfiðara en hinir, sem hafa rafhleðslutæki. Þetta vita þeir, sem hafa rannsakað málið. Ég held því, að hv. d. hljóti að fallast á, að þegar búið er að taka hið upphaflega frv. til slátrunar, sumpart eyða því alveg, en sumpart skeyta ákvæði þess við önnur l., þá beri ekki að láta þetta skott, svo óskaplegt sem það er, verða að l. Ég legg því til, að hv. Alþingi láti þetta skott deyja.

***Pálmi Hannesson:** Herra forseti! Ég skal játa það, að mér rennur til rifja, hvornig komið er fyrir þessu frv. Frv. er hrakið og hrjáð og síðan afklætt, þangað til það stendur nakið og bert. Ein af þessum fáu tætlum, sem enn eru eftir, virðist mér þó verða að falla burt. Það er 5. gr. Hv. 6. þm. Reykv. lét þess getið, að ekki myndi þurfa ákveðinn lagastaf til þeirra efnisbreyt., sem sú gr. felur í sér. Ég hygg, að svo sé ekki. Mér er kunnugt um, að ráðh. sá, er hefir ríkisútvarpið til meðferðar, hefir á sinu valdi að breyta og ákveða till. um gjöld notenda.

Í annan stað vekur það nokkra undrun, að menn skuli nú á þessum tímum finna upp á því að vilja gera þær ráðstafanir, sem felast í 5. gr. þessa frv., þegar vitað er, að gengi peninganna hefir breytzt, íslenska krónan hefir lækkað, og slíkt leiðir til hækkunar á því, sem ríkisútvarpið þarf að kaupa til dagskrár og annars. Engu að síður væru það tiltök, ef það væri talin nauðsyn að gera þessar ráðstafanir til þess að fá komið á jöfnuði milli þeirra, sem greiða gjöld til útvarpsins. En er það nú vafalaust, að þetta ákvæði sé sett í frv. einmitt til þess? Ég vil vekja athygli hv. Nd. á því, að enda þótt viðurkennt sé, að þeir, sem hafa rafhlöðutæki, eiga við allmikla erfiðleika að etja að fá rafhlöður sínar hlaðnar, þá eru tæki þeirra ekki dýrari í rekstri heldur en þeirra, sem nota rafstraumtæki, með þeim taxta, sem gengur og gerist á rafmagni hér á landi. Það

hefir verið reiknað út af verkfræðingi útvarpsins, að mikil áhöld muni vera um það, með því verði, sem var á rafmagni til skamms tíma hér í Reykjavík, hvort það yrði nokkuð dýrara að reka útvarpstæki á þann hátt heldur en með því að nota rafstraum. Ef samþ. yrði að lækka afnotagjöld þeirra, sem hafa rafhlöðutæki, eins og farið er fram á í þessu frv., þá geri ég ráð fyrir, að hv. þm. yrðu að horfast í augu við þá staðreynd, að þetta yrði ekki tiltækilegt, nema að lækka líka afnotagjöldin hjá þeim, sem búa við dýran rafstraum, eina kr. á kwst. eða meira. Það er allt annað en réttlæti að minum dómi, ef fara ætti þá leið, sem þetta frv. leggur til, til þess að bæta óhaganlega aðstöðu þeirra, sem rafhlöðutæki nota, en þá væri heldur að fara í þá átt, sem gert hefir verið undanfarið, að koma upp sem víðast hleðslustöðvum. Bilanir hjá þeim, sem búa langt frá hleðslustöðvum, hafa verið það óþægilegasta fyrir þá, sem þessi rafhlöðutæki hafa. Aftur á móti halda forsvarsmenn þessa ákvæðis því fram, að styrkur til hleðslustöðva eigi að standa í stað, vera jafnhar sem áður. En hvert lendir þetta? Það mun varla geta hjá því farið, að þegar á næsta Alp. komi fram kröfur um að lækka afnotagjöld þeirra, sem eiga við dýran rafstraum að búa, því að nú er orðið öruggt, að felldur verði niður að allmiklu leyti styrkur til hleðslustöðva. Sú lækkan, sem leiðir af ákvæðum 5. gr., ef samþ. verður, nemur 48 þús. kr. á ári fyrir ríkisútvarpið, og styrkur til hleðslustöðva á að lækka um 20 þús. kr. Ég álit heppilegra að hækka styrkinn til hleðslutækja, en láta afnotagjöldin haldast óbreytt eins og þau hafa verið, því að ef sú leið yrði farin, myndi það verða til meira hagræðis fyrir þá, sem hafa rafhlöðutæki.

En eins og nú stendur, er það nokkurn veginn víst, að ef þetta ákvæði verður lögfest, þýðir það rekstrarhalla hjá ríkisútvarpinu. Væntanlega yrði næsta afleiðingin sú, að dagskrá útvarpsins yrði verulega skörin niður, því að um ýmsan annan kostnað við útvarpið er það að segja, að það eru að mjög miklu leyti fastir liðir, en dagskrá útvarpsins myndi verða stýtt verulega. Mér er til efs, að hv. þm. sé það fullljóst, að það eru afarmiklir erfiðleikar á því fyrir ríkisútvarpið að halda þeirri bylgjulengd, sem það notar nú, því að í hinum stóru löndum, er hafa margar langdrægar útvarpsstöðvar, er hver einasta öldulengd, sem stöðvarnar nota, borin saman við aðrar, og um þá öldulengd, sem íslenska útvarpið notar, er það að segja, að því er alltaf haldið fram, að íslenska útvarpsstöðin hafi öldulengd, sem ekki sé notuð nema að mjög litlu leyti, og Íslendingar hafi eigi siðferðislegan rétt á því miðað við orku stöðvarinnar. En fyrst svo er, þá myndi það reynast afarerfitt að halda þeirri öldulengd, sem íslenska útvarpsstöðin hefir fengið undanfarið, ef dagskráin yrði stýtt. Það er fullkunnugt, að það hafa orðið meiri og meiri erfiðleikar á því, eftir því sem árin hafa liðið.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta, en læt þess getið, að ég sé mér ekki fært að greiða atkv. með þessari gr., og ég vil leggja til, að hv. dm. samþ. hana ekki heldur. Aftur á móti er ég

ráðinn í að vera með því að gera breyt. í þá átt, að hækka styrk til byggingar hleðslustöðva.

***Jón Pálmason:** Það hefir nú sýnt sig við meðferð þessa máls hér á hv. Alp., hve miklum erfiðleikum það virðist vera bundið að fá breytt ýmsum reglum og ráðstöfunum, sem gerðar hafa verið á undanförnum árum, þegar stefnt hefir verið í þá átt, að auka eyðsluna hjá því opinbera og koma á skipulagi, sem í ýmsum efnum hefir orðið þess valdandi, að svo illa er komið okkar fjárhag sem raun er á nú. Það er nú víst, að þessar deilur eiga að nokkru leyti við rök að styðjast, að þetta frv., sem hér um ræðir, hafi ekki að öllu leyti verið í formlegum búningi, eins og ætti að mega vænta um l., sem samþ. eru á Alp. En það er byggt á þeim grundvelli að vera bráðabirgðaráðstafanir til þess að lagfæra ýmsa þá hluti, sem hafa ekki verið í góðu lagi, með það fyrir augum, að á næsta Alp. skuli hlut- aðeigandi breyt. færðar inn í þau l., sem um er að ræða. En það hefir verið reynt, og að miklu leyti tekizt, að drekkja þessari viðleitni með því að hanga í formi þessa frv. og halda því fram, að ekki mætti gera neinar ráðstafanir í verki án þess að ganga inn á venjuleg löggjafarmál um hvert einasta atriði. Þetta hefir gert það að verkum, að það hefir verið útilokað að koma fram nema fáum af þeim breyt., sem upphaflega fólust í þessu frv., en talsvert mætti samt gera til bóta á ýmsum sviðum, ef þær yrðu samþ. Það hefir sýnt sig, að hv. fjhn. í Nd. hefir ekki látið sitt eftir liggja til að reyna að parta niður og eyðileggja það, sem eftir var af þessu frv., þegar hv. Ed. skilaði því loks frá sér.

Viðvikjandi þeim till., sem meiri hl. fjhn. gerir til breyt. á þessu frv., vil ég segja það, að sú hugsun, sem kemur fram, og frammistaða meiri hl. fjhn., er flytur þessar till. sem breyt. á frv. til l. um bráðabirgðabreyt. nokkurra l., sýnir annað en lá þar á bak við, sem sé að koma í veg fyrir, að þessar breyt. næðu fram að ganga. Svo var notuð sú aðferð, að parta það út úr þessu frv., svo að eigi komi fram annað en það, sem í rauninni skiptir fremur litlu máli, hvort nær fram að ganga. Það er út af fyrir sig ekkert undarlegt við það, því að það geta verið skiptar skoðanir um ýms atriði þessa frv., eins og t. d. hvort eigi að hætta að prenta umræðupart Alp. Það er atriði, sem hefir verið deilumál á undanförnum árum, og er það sjálfsagt enn, og er það ekkert undarlegt. Þetta deilumál er eitt af þeim, sem fjvn. taldi, að gæti mjög vel komið til mála í sambandi við það, hvað unnt sé að spara af þeim útgjöldum, er hvíla á ríkissjóði, að hætta að prenta umr. í þingtíðindunum. Þarna er um að ræða upphæð, er nemur nokkrum tugum þús. kr. á hverju ári, sem mætti að skaðlausu spara að okkar áliti, er sæti eignum í fjvn. Að vissu leyti er það leiðinlegt að hætta að prenta umræðupart Alp., en þó má færa það fram því til afsökunar, að menn hafa jafnan aðgang að helztu fréttum frá Alp. gegnum blöð og útvarp, og um leið og hætt yrði að prenta ræðupartinn, myndi sú aðferð mjög færast í vöxt, að þær ræður, sem einhverju máli þætti skipta, að yrðu fluttar orðrétt, yrðu settar í blöðin. Ég held

þess vegna, að það sé mjög hæpið fyrir hv. Nd., eins og nú standa sakir, að fella þessa gr. út úr frv. Þetta er ekkert annað en fjárhagsatriði í augum fjvn., og þó nokkur sparnaður.

Viðvikjandi ferðaskrifstofu ríkisins er það að segja, að það er ákafliga ljóst og sláandi dæmi um, hve miklum örðugleikum það virðist vera bundið að fá komið fram hér á Alp. breyt., er snerta þær stofnanir, sem tildrað hefir verið upp á undanförnum árum í fullkomnu forsjárleysi eða með forsendum, sem hafa reynzt ein- tömt fals.

Þessari stofnun var tildrað upp eftir mikið þjark, og hún átti ekki að hafa í för með sér neinn kostnað, heldur átti að nægja til hennar gjald, er lagt var á flutninga innanlands. Það eru nú orðnar milli 40—50 þús. kr., sem ríkið hefir orðið að kosta til þessarar stofnunar. Það er auðsætt mál, að það má algerlega að skaðlausu falla niður. Ef það er svo, að í raun og veru sé ekki vilji fyrir hendi hér á Alp. til þess að leggja þessa stofnun niður, má nærri geta, hvað verður gert af slíku, því að það er þörf á að taka ennfremur ýmsar aðrar stofnanir, sem til meira gagns geta leitt með starfsemi sinni, og reyna að lækka kostnaðinn við þær. Það er áreiðanlega ekki hægt að lækka til muna útgjöld ríkisins eins og þau eru orðin nú, ef á að halda uppi öllum þeim stofnunum, sem ríkið hefir rekið, og bæta fleiri og fleiri við án mótmæla. Ég ætla svo ekki að orðlengja frekar um þessa fyrstu gr., sem tekin hefir verið út úr frv., og þá skal ég ekki hafa fleiri orð til að svara meiri hl. fjhn., en víkja fáum orðum að því, sem vinur minn, hv. 6. þm. Reykv. (SK) ræddi um í þessu sambandi. Mér virtist hann tala mjög á annan veg en hann á venju til, því að hann er rökvis maður. En mér fannst honum fatast röksemdirnar mjög tilfinnanlega í þessari ræðu sinni, sérstaklega í sambandi við atvinnu og kaupgreiðslur hjá því opinbera og stofnunum ríkisins og hvarvetna á vegum þess. Það var helzt á honum að skilja, að það væru einhverjir fátækustu menn landsins, sem þarna ættu í hlut, og með þessu frv. ætti helzt að banna þeim að afla sér brauðs á eðlilegan hátt. En sannleikurinn er sá, að einmitt á þessu sviði er um þá menn að ræða, sem bezt eru settir, því að það er svo yfirleitt, að þeir, sem eru í föstum stöðum hér á landi, eru í þeim flokki manna í þjóðfélaginu, sem hafa bezta aðstöðu. Enda sannast þetta á því, að allir þeir uppvaxandi menn, sem einhvers eiga úrkosta, keppa eftir því, ef þeir hafa nokkra möguleika til með lánum eða á annan hátt, að tryggja sér að reyna að komast í þær stöður, sem hið opinbera hefir ráð á. En svo margir, sem í þessar stöður sækja, eru þeir þó vist ekki færri, sem virðast líta svo á, að margir þessara manna eigi mjög örðugt. Náttúrulega er aðstaða þeirra mjög misjöfn. En það er orðinn sægur af mönnum hér í þessum bæ, sem hafa ráðherralaun eða þar yfir. M. a. eru ekki færri en 30 menn hér á Alp., sem eru svo vel settir. Ég verð að segja það, að þegar svo er komið, að með allskonar ráðum og aukagreiðslum fyrir verk, sem tilheyra ættu starfi þeirra, er búið að koma laununum þetta hátt, er ómögulegt að

kalla það annað en spillingu, og þegar svo sumir berjast fyrir því að hækka tekjur manna, sem hafa beztu aðstöðu, jafnhliða því, sem vitað er, að fjöldi manna, bæði menntaðra og ómenntaðra, eru atvinnulausir eða atvinnulitlir, eru þessi mál komin á það stig í þjóðfélaginu, að erfitt er að hugsa sér, að mjög lengi verði við það unað.

Ég tel, að það sé ekki réttmætt að setja lög um þessi atriði, eins og þeir vita, sem fylgt hafa áður með orðum mínum hér, fyrr en aðrar aðgerðir til bóta hafa verið þrautreyndar. Að tilhlutun fjv. hafa verið gerðar nokkrar tilraunir í þá átt að fá þessum aukagreiðslum fyrir yfirvinnu og þess háttar að mestu leyti hætt. En það hefir sýnt sig, að þetta hefir ekki borið árangur, annaðhvort af því, að vilji hefir ekki verið fyrir hendi hjá hæstv. ríkisstj. til að breyta til um þetta atriði, eða þá að það hefir ekki verið nógu sterk viðleitni til þess að fá þeim vilja komið í framkvæmd.

Ég skal ekki hafa miklu fleiri orð um þetta; ég vildi aðeins segja það út af því, sem vinur minn, hv. 6. þm. Reykv., sagði um þessi efni, að mér finnst, að það stangist ákaflega við allt, sem hann hefir haldið fram undanfarið, sem sé, að það þurfi að skera niður útgjöld hjá ríkinu. Ef á að skera niður útgjöldin, nær það engri átt, að ekki sé réttmætt að skera niður aukalaun þeirra manna, sem eru í föstum stöðum, og koma því til vegar, að þessir ráðherralaunuðu menn haldi ekki áfram, eins og verið hefir á undanföllum árum, að hlaða slíkum tekjum utan um sig eins og sívaxandi snjókölu.

Það má segja um þessa gr., sem er 3. gr. frv., að hún ætti betur heima í launal. Það er satt, ný launal. þurfum við að fá sem allra fyrst, og það hefði átt að vera búð að setja þau fyrir löngu, en á meðan staðið er á móti því með öllum hugsanlegum ráðum, að koma á nokkurn veginn föstu og eðlilegu skipulagi á sviði launamála, verður ekki hægt annað fyrir þá, sem einhverja viðleitni vilja sýna í þá átt að breyta til í þessum efnum, en að reyna að fá fram samþykktir um hin einstöku atriði.

Þá skal ég víkja örfáum orðum að 5. gr. þessa frv., sem er um lækkun á afnotagjöldum útvarpsnotenda. Nú eru þrír hv. þm. búnir að halda ræður, og allir hafa þeir lýst sig andviga því, að þessi lækkun yrði samþ. á þeim grundvelli, sem farið er fram á í frv., heldur yrði þá að taka fleira með. Ég skal játa það, að ég hefi ekki rannsakað til hlitar, hvernig ástæðurnar eru að þessu leyti, en ég veit það, að þó að erfiðleikarnir séu miklir fyrir sveitafólkið, er hefir rafhlöðutæki og verður oft og einnatt að fara langa leið til að fá þau hlaðin, og hefir stundum litil tók á því, þá eru líka margvislegir erfiðleikar og kostnaður fyrir þá, sem hafa rafmagnstæki. Samkvæmt minni hugsun er það fullkomlega á sanngirni byggt, að þar sé gerður nokkur munur á. Það, sem ekki sízt má telja sanngjarn, er að lækka afnotagjöld þeirra, sem í sveitum búa, vegna þess að í sveitum hér á landi, þar sem ekki eru komnar hleðslustöðvar, verða allir þeir, sem þar eiga hlut að máli, að verða af afnotum útvarps um lengri eða skemmri tíma, vegna þess

að þeir geta ekki fengið tæki sin hlaðin. Það stafar oftast af vegalengdinni til rafhleðslustöðvanna, og stundum af öðrum orsökum, og einmitt þetta gerir það að verkum, að réttmætt er, að þarna sé gerður nokkur munur á, og raunar sjálfsögð sanngirni.

En svo er annað atriði, sem hv. 1. þm. Skagf. var að tala um í sambandi við það, hvort ríkisútvarpið mætti við því að verða af þessum tekjum. Það er atriði, sem alveg sérstaklega er ekki ólíklegt, að kunni að valda nokkrum útgjöldum, og auk þess þarf að taka til athugunar, hvernig farið er með það fé, sem útvarpið fær í sínar hendur. Ég held, að við getum nú a. m. k. flestir orðið sammála um, að það sé ekki svo vel á fé haldið hjá útvarpinu, hvorki af hálfu útvarpsráðs né heldur annara forráðamanna í þeirri stofnun ríkisins, að ekki sé fullkomlega réttmætt að fara fram á, að eitthvað verði sparað í þeim rekstri, enda hefir nú þegar verið samþ. hér í hv. Nd. sú stefna, að breyta nokkuð til í þá átt.

Hv. 1. þm. Skagf., sem eins og allir vita er í útvarpsráði, talaði um, að það væru mjög miklir erfiðleikar á því, ef ætti að minnka dagskrá útvarpsins, því að það gæti orðið til þess, að íslenska útvarpsstöðin missti þá bylgjulengd, sem hún hefir nú. Ég fæ með engu móti komið því í minn skilning, að það hafi nokkur áhrif í þá átt, að útvarpið okkar tapi þeirri bylgjulengd, sem það hefir. Ég held, að þetta sé ekki annað en tylliástæða, en ekki ástæða, sem þörf sé fyrir þm. að taka til greina. Ég vildi þess vegna mega mælast til þess, þrátt fyrir alla þá meðferð, sem þetta frv. hefir fengið í hv. Ed., og raunar líka hér í hv. Nd., að þau litlu slitir, sem enn eru eftir af þessu frv., fengju þó að verða samþ. í þeirri mynd, sem þau liggja fyrir nú, án þess að verða pörtuð meira sundur.

Umr. frestað.

Á 97. og 98. fundi í Nd., 2. og 3. jan., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 101. fundi í Nd., 3. jan., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Pétur Ottesen: Ég vildi aðeins út af ummælum hv. 1. þm. Skagf., þar sem hann fann að því, að lækkað væri afnotagjald af útvarpstækjum í sveitum, og vildi færa þær ástæður, að þeir, sem hefðu rafhlöður, væru ekki verr settir en hinir, sem hefðu rafmagn, segja það, að ástæður sveitamanna eru þær, að þeir verða að kaupa rafhlöðurnar til þess að geta fengið „raddirnar“ heim til sín, en þessar rafhlöður hafa verið dýrar, og nú tekur þó alveg steininn úr um það, því mér hefir sagt forstjóri raftækjaverzlunarinnar, að þær hafi hækkað í innkaupi um 87%, og þó þessi hækkun hafi ekki komið fram í útsölu enn, þá kemur hún áreiðanlega innan skamms, og þá sjáum við, hver aðstaða þessara manna er, auk allrar þeirrar fyrirhafnar, sem af því leiðir að láta hlaða þessi tæki, en til þess verður oft að fara langar leiðir. Auk þess er mjög vandfarið með þessi tæki. Má í þessu sambandi einnig bæta því við, að það þarf rafmagn til að hlaða rafhlöðurnar, og losna því sveitamen-

irnir ekki við þann kostað, sem hv. þm. segir, að þeir, sem í bæjunum búa, hafi. Það er enginn vafi á því, að miklu dýrara er að starfrækja útvarp í sveit en í kaupstað. Ef þess vegna á að byggja á þeim grundvelli, að allir landsmenn hafi sömu aðstöðu til að notfæra sér þessi þægindi, þá leiðir það af sjálfu sér, að mismunur sé gerður á um greiðslu afnotagjaldsins. Útvarpstjóri telur, að það séu um 45—50 þús., sem útvarpið mundi tapa á þessu. Í þessu er ekki talið innheimtugjaldið, sem er þó verulegt.

Ég vænti þess, að hv. dm. geti fallið á þá sanngirniskröfu dreifbýlismanna, að sýndur sé litur á að létta á þeim í þessu efni, svo að þeir geti hagnýtt sér útvarpið. Er full þörf á að gefa þeim kost á þessu og stuðla þannig að því, að þeir sópist ekki allir á mölina og þurfi að fara á annara framferi. — Fer ég svo ekki lengra út í þessa sálma.

***Pálmi Hannesson:** Herra forseti! Ég gat þess við fyrri hl. þessarar umr., að ég teldi óþarft að koma með þetta ákvæði, því að ráðh. hefir þegar í hendi sér, hvernig skipað er þessum málum. Í 1. um útvarpsrekstur ríkisins segir, að ráðh. geti á hverju ári ákveðið afnotagjaldið. En sérstaklega er þó óviðkunnalegt að koma fram með þessa till. um lækkan afnotagjalda á þessu ári, þegar allir gjaldaliðir útvarpsins hafa hækkað og krónan fallið um þriðjung. Ég hefi hér í höndum umsögn frá verkfræðingi ríkisútvarpsins, Gunnlaugi Briem, þessu viðvikjandi. Hann segir þar, að nú séu komnir á markaðinn nýir straumsparari lampar en áður voru notaðir, sem lækka mjög kostnaðinn við rafhlöðutæki, og einnig fáist nú straumspör tæki, sem hægt sé að starfrækja með litlum sex volta rafgeymi. Ég held, að þessar framfarir geri meira en að vega á móti þeirri verðhækkun, sem hv. þm. Borgf. gat um. Ég vil ekki þreyta hv. þm. með frekari umr. um þetta, því að ég geri ráð fyrir, að þeir hafi allir gert sér grein fyrir, hvernig þeim beri að greiða atkv. í málinu. En ég vil aðeins benda á það, að ef tekjur útvarpsins eru skertar á þann hátt, sem hér er farið fram á, þá er hætt við, að við missum bylgjulengd okkar, ef það leiðir til þess, að við getum ekki stækkað stöðina úr 16 kilóvöttum upp í 100 kilóvött, eins og í ráði er. Þetta vil ég biðja hv. þm. að athuga.

***Finnur Jónsson:** Hv. 1. þm. Skagf. hefir upplýst, að óþarft sé að setja 1. um þetta, þar sem ráðh. hefði í hendi sér að ákveða afnotagjöldin. Við umr. annars frv. hér í dag var einnig upplýst, að stj. hefði heimild til að ákveða það, sem í því fólst. Það verður nú að teljast meira en lítið undarlegt, er hv. þm. eru að eyða svefn-tíma sínum til að bera fram slík lagafrv., sem reynast vera alveg óþörf og út í bláinn, þegar til kemur. Það getur verið, að hér gildi það, að aldrei sé góð vísa of oft kveðin, en maður hefði annars haldið, að löggjöfin ætti að vera sem einföldust, en ekki sem flóknust. Annars er þetta frv. komið hingað inn í hv. d. svo á sig komið, að enginn þökkir það sem þá fyrstu sköpun, er það hafði, er það kom fyrst inn í þingið. Frv.

þetta hefir hlotið nafnið „höggormurinn“. En eini dýrafræðingurinn hér í hv. d. lýsti yfir því, að hann þekkti ekki lengur, hvaða skepna þetta væri, og fyrst búið væri að fara svona með hana, væri ef til vill réttast að vísa henni til Dýraverndunarfélagsins. En fyrst ekki er hægt að bera fram þvílíka till., vildi ég leggja til, að það yrði jarðað í þeim kirkjugarði, þar sem Alþingi jarðar í þær till., er það vill ekki láta koma fram aftur, og geri ég það því að till. minni, að frv. verði vísað til ríkisstj. (PHann: Það er kirkjugarðurinn! — PO: Eru það dauðra manna grafir?). Hv. þm. Borgf. hefir oft flutt till. um að vísa til stj. ýmsum till., til þess að láta þær aldrei sjást frammar í sölum Alþingis. (PO: Aldrei hefi ég orðað það svo). Ég veit ekki, hvernig hv. þm. hefir orðað þær till., en ég tel mér ekki skylt að orða mínar till. sem hann, þó að ég vilji ekki með því segja, að ég vilji ekki líkjað honum í ýmsu. En um frv. eins og það lá fyrir í fyrstu má segja, að það væri dæmi um nýja aðferð í löggjöf, þar sem tekin voru ýms óskyld lagafrv. og skeytt saman í eitt. Slík löggjafarstarfsemi fer í bága við það, sem við höfum hér álitit vera þingræði, og þekkist slíkt ekki nema í verstu einræðislöndum. Frv. átti að vera nokkurskonar þjófalykill, sem gengi að allri löggjöfinni og hægt væri að opna með allar hennar skrár. Nú hefir þessi óskapnaður verið kveðinn hér niður að mestu leyti, og tel ég, að honum væri bezt borgið með því að fela hann umsjón ríkisstj.

***Pétur Ottesen:** Út af því, sem hv. 1. þm. Skagf. sagði, að nú væru að koma á markaðinn nýir lampar, sem eyddu minni straum en þeir eldri, vildi ég taka það fram, að þetta jafnar ekki fyrir sveitunum, því að það kemur jafnt í hag kaupstöðunum sem sveitunum. Þetta jafnar því ekki það, sem á hallast milli kaupstaðbúa og dreifbýlismanna. Hv. þm. sagði, og hv. þm. Ísaf. tók undir það, að ekki væri þörf að setja 1. um þetta, því að ráðh. gæti ákveðið afnotagjöldin. En hvað hefir ráðh. gert til að verða við fram komnum óskum í þessa átt? Og hv. þm. mega gjarnan minnast þess, að Alþingi stendur yfir ráðh. og getur sagt sitt orð, hvað svo sem ráðh. vill gera, og því er þetta mál hér borið fram á þinglegan hátt. Ég fer ekki út í till. hv. þm. Ísaf., að vísa málinu til stj. Frv. er frá stj. sjálfri, og skil ég ekki vel, hvað hv. þm. ætlast fyrir með till. sinni. Annars hefi ég ekki vitað geipilegar ráðizt á ríkisstj. af stuðningsmanni hennar en hv. þm. Ísaf. gerði með því að líkja ráðuneytinu við dauðra manna grafir, þar sem um reika nábleikar vofur, hjúpaðar í líkklæði. Nei, guði sé lof, þá þurfum við á öðru að halda, annarskonar stj. á þeim tímum, sem nú eru.

Annars getum við verið allánægðir með afdrif þessa frv. Er þegar búið að samþ. 5 l. úr því, sem hv. þm. hefir tekið á sína arma og stutt, og er ekki annað eftir en leita staðfestingar konungs á þeim. Að visu heltist nokkuð úr lestinni, en meiri hl. er þó orðinn að 1. Og ég er ekki í vafa um, að hæstv. ríkisstj. sér um, að þetta frv. verði líka að 1. á sínum tíma og fái konungsstaðfestingu.

***Pálmi Hannesson:** Ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, því að hv. þm. Borgf. virðist vera orðinn nokkuð heyrnarsljór. Ég tók það fram, að nýkomnir væru á markaðinn straumsparari lampar fyrir rafhlöðutæki en áður voru notaðir. Þar með fellur röksemd hv. þm. (PO: Nei, það þarf að nota straum í báðum tilfellum).

***Finnur Jónsson:** Hv. þm. Borgf. lýsti meðferð þeirri, er höggormurinn hefir fengið hér á þinginu. Hann sagði, að fimm atriði hans væru orðin að l., og kallaði það meiri hl. Í sjálfum höggorminum voru 18. gr., fyrir utan venjuleg ákvæði um, að l. öðluðust þegar gildi, og með því, sem kallað var nöðrukynið frá hv. fjvn., voru gr. alls 23 að minnsta kosti. Og þar sem ég tel, að eitt, ef ekki tvö af þessum lagafrv., er hafa nú verið samþ. af Alþingi, ættu sér áður stað í l., tel ég það mikla nægjusteimi af hv. þm. Borgf., er hann lýsir yfir ánægju sinni með það að hafa fengið inn í löggjöfina þrjú af þessum 23 atriðum. (PO: Þetta er mikill misskilningur, hv. þm. er að dreyma). Fyrst hv. þm. er svona ánægður með sig og sitt hlutskipti, má um það segja, að litlu verði Vöggur feginn.

***Þorsteinn Briem:** Ég ætla að segja fá orð út af því, sem hv. l. þm. Skagf. sagði viðvíkjandi 5. gr. Ég skal ekki fara út í kostnaðinn, en aðeins benda á, að rafhlöðutækjum fylgir minni notkun og heyrir verr í þeim en öðrum tækjum. Auk þess liða oft langir tímar, svo að ekkert heyrir, af því að ekki er hægt að koma tækjunum til hleðslu. En styrkur til rafhleðslustöðva bætir ekki úr þessu til fulls. Það er því sanngjarnt, að fyrir minni og lakari not komi lægra gjald. Auk þess er hér um að ræða afskekktar byggðir oft og tíðum, sem hafa verst sambönd við umheiminn. Mér þykir einnig sanngjarnt, að þessu lakara sambandi fylgi

lægra gjald. Því mun ég greiða atkv. með 5. gr. frv. og vona, að fleiri geri það. Má segja, að margt sé horfið úr frv. af því, sem upphaflega var í því, en þó að hér sé ekki um stórt dýr að ræða, er hér þó ofurlitill snigill á ferð, og þeir hafa fengið orð fyrir að komast leiðar sinnar, þó að hægt fari, en ég vona, að hæstv. stj. stuðli að því, að frv. komist leiðar sinnar út úr þinginu og verði að lögum.

***Einar Olgeirsson:** Ég hefi reyndar áður rætt þetta frv., en vil þó bæta því við, að mér finnst nóg komið í l. af þessum höggormsákvæðum. Ég mun því ekki greiða atkv. með þessu frv., en vil stuðla að því að koma því fyrir kattarnef. Sumt, eins og ákvæðið um þingtiðindin, hefir verið drepð, og ég vona, að eins fari um önnur ákvæði þessa frv. Ég vildi aðeins gera grein fyrir þessu.

ATKVGR.

Till. frá þm. Ísaf. um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 17:9 atkv.

Brtt. 621,1 (1. gr. falli niður) samþ. með 24 shlj. atkv.

— 601 þar með fallin.

2. gr. (verður 1. gr.) samþ. með 16:10 atkv.

3. gr. (verður 2. gr.) samþ. með 16:9 atkv.

Brtt. 621,2 (4. gr. falli niður) samþ. með 18:12 atkv.

5. gr. (verður 3. gr.) samþ. með 16:13 atkv.

6. gr. (verður 4. gr.) samþ. með 16:1 atkv.

Brtt. 621,3 (ný fyrirsögn) samþ. með 20:7 atkv.

Fellt að vísa frv. til 3. umr., með 15:15 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JÍv, JPálm, PO, SEH, SkG, StSt, SvBH, TT, ÞBr, BÁ, BJB, EystJ, GSv, HelgJ, JörB.

nei: ÓTh, PHann, PHalld, StgrSt, VJ, ÁÁ, EOL, EE, EmJ, FJ, GP, HG, HV, ÍslH, JakM.

3 þm. (SK, BJ, GG) fjarstaddir.

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SK).

Á 22. fundi í Nd., 20. marz, var úthýtt:
Fr. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 69).

Á 24. fundi í Nd., 22. marz, var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Þetta frv. hefir verið flutt tvisvar áður hér í þessari hv. d., og á síðasta þingi var það samþ. út úr d., en þá var komið svo nálægt þinglausnum, að ekki vannst tími til að afgr. það í hv. Ed.

Ég sé ekki ástæðu til að endurtaka þau rök, sem færð hafa verið fyrir frv. á fyrri þingum, en vil aðeins rifja það upp, að frv. er ætlað, ef að l. verður, að veita þeim hásetum á skipum, sem hafa þar frítt fæði, undanþágu frá því, að telja það sem tekjur fram til skatts. Þessar tekjur munu almennt vera metnar hjá sjómönnum á 2 kr. á dag. En það er vitað, að það munar heimili manna ákaflega miklu, hvort heimilisfæðirinn er fjarverandi svo að segja allan tíma ársins eða getur verið heima og sinnt einu og öðru, sem orðið getur til hagsbóta og sparnaðar fyrir heimilið. Það mun þess vegna vera reynsla manna, að þeir spari ekki neitt með því að hafa frítt fæði á skipum, þrátt fyrir það, þótt fæðið kosti útgerðina sjálfa allmikið. Nú er ekki farið fram á það í frv., að þessara hlunninda njóti aðrir en þeir, sem eru lágt launaðir, eða þeir menn, sem hafi minni skattskyldar tekjur en 2500 kr. Þetta nær því ekki nema til háseta og hinna allra lægst launuðu yfirmanna, ef þeir hafa fjölskyldur. Ég geri ráð fyrir því, að menn séu búnir að átta sig á, að tekjur þessara manna eru ekki geysimiklar. Það var lengi álitíð, að hásetar á togurum hefðu svo miklar tekjur, að óhætt væri að ganga nokkuð nærri þeim með skattgreiðslu. Ég hefi haft tækifæri til þess undanfarin ár, ásamt fjórum öðrum mönnum, að gera athugun á þessu, og okkur hefir reynzt kaup háseta á togurum vera rúmlega 14 kr. á dag þann tíma, sem skipin ganga. En þau ganga í mesta lagi $\frac{2}{3}$ hluta ársins. Þeir

sjómenn, sem hafa skiprúm allar vertiðir, geta því ekki komist í hærri brúttótekjur en 3 þús. kr. og þaðan af minna. Það er þess vegna hugarburður einn, að þessir menn hafi miklar tekjur, og þó svo væri, er hér sleginn sá varnagli, að þeir einir skuli njóta þessara hlunninda, sem hafi minni tekjur en 2500 kr. skattskyldar.

Á báðum þeim þingum, sem þetta frv. hefir áður verið borið fram á, hefir fjhn. þessarar hv. d. haft málið til meðferðar. Nú má ætla, að þar sem n. gaf sér sérstaklega góðan tíma til þess að athuga frv. í bæði skiptin — ég held 4 mán. —, þá sé hún búin að átta sig algerlega á því. Ég álit því, að frv. eigi ekkert erindi til þessarar virðulegu n., en ef það þykir þinglegri meðferð á málinu að láta það ganga til n., legg ég til, að því verði vísað til sjútvn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútvn. með 15:3 atkv.

Á 32. fundi í Nd., 3. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 4. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 69, n. 114 og 115).

*Frsm. meiri hl. (Sigurður Kristjánsson): Eins og nál. ber með sér, hefir n. ekki getað orðið sammála um þetta mál.

Þetta frv. var afgr. frá þessari d. á síðasta þingi. Í sjútvn. var þá enginn á móti því, 4 með, en einn ekki viðstaddur. Þrátt fyrir þetta hefir n. klofnað í þetta skipti, því að minni hl., þeir hv. þm. Barð. og hv. þm. N.-D., taldi, að sú mikla og ágæta n., sem nú fjallar um tolla- og skattamál, ætti að athuga þetta mál, og vildu því afgr. frv. til hennar með rökst. dagskrá. Ég, hv. þm. Ak. og hv. þm. Ísaf. litum svo á, að málið ætti að ná fram að ganga, og leggjum því til, að það verði samþ. óbreytt.

Ég gerði grein fyrir málinu almennt við 1. umr. og hefi engu þar við að bæta. Þetta er mál, sem snertir hina lægst launuðu sjómenn, að létta þeim skattabyrðina, þó mjög lítilfjörlega. Í frv. er farið fram á, að þær tekjur, sem mönnum eru taldar í fæði á skipum, séu ekki taldar skattskyldar, ef skattskyldar heildartekjur fara ekki fram úr 2500 kr. Ég býst við, að eftir þau afrek, sem Alþingi vann síðustu nótt, verði

þetta lágmark lækkað talsvert, og muni verða litið svo á, að ennþá meiri ástæða sé til að veita þessa linu á skattgreiðslu til þessara lágt launuðu manna. Ég sé ekki ástæðu til að fjölýrða um þetta, en vænti, að hv. d. sé sömu skoðunar og í fyrra, að samþ. beri þetta frv.

***Frsm. minni hl. (Gísli Guðmundsson):** Ég vil taka fram, að þetta mál fékk í raun og veru ekki eðlilega afgreiðslu við 1. umr., þar sem því var vísað til sjútvn. Þetta mál hefur að sjálf-söguðu átt að fara til fjhn., enda mun það hafa verið í henni á þingi áður, og afstaða hennar hefur verið sú, að mæla frv. í gegn. Niðurstæða sjútvn. hefur orðið sú, að meiri hl., hv. 6. þm. Reykv., hv. þm. Ak. og hv. þm. Ísaf., vill samþ. frv., en minni hl., hv. þm. Barð. og ég, hefir ekki getað fallið á, að það yrði samþ.

Það, sem hér er um að ræða, er að taka út úr skattalögnum eitt atriði og láta alveg sérstök ákvæði gilda þar um. Það er frádráttur á framtali til skatts, sem hv. flm. vill breyta. Ég fyrir mitt leyti sé ekki annað en að ef þessum ákvæðum skattalaganna er breytt á þann hátt, sem hér er lagt til, þá verði óhjákvæmilegt að gera fleiri samskonar undantekningar, ef ekki ætti að fremja ranglæti gagnvart ýmsum öðrum mönnum og misivilna þeim.

En það, sem sérstaklega hefir ráðið því, að minni hl. leggur ekki til, að frv. verði samþ., er, að eins og kunnugt er, starfar nú mþn. í tolla- og skattamálum. Hún hefir þegar lokið öðrum aðalhluta verks síns, sem er tollalög. Hefir verið lagt fram frv. um ný tollalög, sem er hennar verk. Jafnframt hefir því verið lýst yfir, að n. starfi áfram að endurskoðun á skattalögum, og heildartillagna frá henni um það efni — heildarskattalaga — sé að vænta e. t. v. áður en þessu þingi lýkur, og a. m. k. fyrir næsta þing. Við, sem erum í minni hl., sjáum því ekki neina nauðsyn eða neitt, sem réttlæti að taka þetta atriði út úr og setja um það sérstök l., einmitt þegar væntanlegar eru heildartill. frá mþn. í skattamálum. Við leggjum því til, að frv. verði afgr. með rökst. dagskrá, þar sem eðlilegt verður að teljast, að mþn. taki málið til athugunar. Vænti ég, að hv. d. fallist á, að þetta sé eðlilegasta afgreiðsla málsins og sú eina, sem frambærileg er fyrir þingið eins og sakir standa.

***Frsm. meiri hl. (Sigurður Kristjánsson):** Það er mesta firra, að svipað standi á um aðra skattgreiðendur og sjómenn í þessu efni. Það stendur ekki svipað á um nokkra menn í þjóðfélaginu að þessu leyti. Það er vitað mál, að þeir, sem eru á sjónum, hafa margir hverjir ekkert gagn af að hafa frítt fæði, vegna þess að þeir þurfa svipuðu til að kosta heima hjá sér. Heimilin eru forsjárlitil mikinn hluta ársins. Menn þekkja, að miklu varðar, hvort húsbóndinn er heima og getur aflað til heimilisins eða er sífellt fjarverandi, auk þess sem þessir menn hafa að ýmsu öðru leyti við svo kuldaleg kjör að búa, þar sem þeir verða að afla sér og sínum brauðs sem útlagar frá heimilum sínum, að ekki er eðlilegt, að tillit sé tekið til þess í skatti eða

öðru. Það hefir verið bent á áður, að svipað stæði á með vegavinnu, en því er ekki þannig varið, því að oftast stendur svo á, að vegavinnu-menn vinna í eða nálægt sinni sveit og eiga því betra með að sinna sínum heimilum og geta oft fengið fæði heiman frá sér. Ég held, að þetta sé ekkert nema krókaleiðir eða refilstigir, sem hv. þm. N.-Þ. er að fara hér, þegar hann vill vísa þessu frv. frá. Hann veit vel, að sú n., sem hann vill senda málið til, mun ekki sinna því. Þetta eru því aðeins undanbrögð frá því að vilja koma beint og hreint að málinu. ... Það er því vægast sagt hneykslanlegt, að nefnd þessari skuli hafa dottið í hug að ætla sér að smyrja enn stórlega á þá tolla, sem fyrir eru. Það er því ekkert leggjandi upp úr till. hennar. Ég óska því, að frv. verði samþ. óbreytt.

***Frsm. minni hl. (Gísli Guðmundsson):** Svo ég viðhafi orð hv. síðasta ræðumanns, þá er það „hin mesta firra“, að mönnum komi það að engu gagni að hafa frítt fæði utan heimila sinna. Hitt mun sanni nær, að það komi ekki að fullu gagni miðað við það, sem það kann að vera reiknað til tekna. Um hitt, hvort það komi að meira gagni fyrir menn að hafa frítt fæði utan heimila sinna á sjó eða landi, sé ég ekki ástæðu til að deila. Á því geri ég engan mun, og sé því ekki ástæðu til að hafa um það fleiri orð. Annars hefi ég ekki ástæðu til að ætla annað en að millþn. í skattamálum taki þetta atriði til athugunar, verði dagskrá minni hl. samþ.

Viðvikjandi þeim ummælum hv. frsm. meiri hl., að ég væri skipráðinn verndari hagsmuna rikissjóðs, vil ég segja það eitt, að ef um slíka skipráðningu væri að tala, þá tel ég það betra hlutskipti að vernda hag rikissjóðsins heldur en telja sér jafnan skylt að ausa fé úr honum, jafnt til óþarfra sem þarfra hluta, eins og þessi hv. þm. virðist hafa gert að principmáli sínu.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá minni hl. sjútvn., á þskj. 115, samþ. með 13:7 atkv.

2. Lögreglustjóri í Hrísey.

Á 16. fundi í Ed., 13. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um lögreglustjóra í Hrísey (þmfrv., Á. 49).

Á 19. fundi í Ed., 17. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Það er sjálf-sagt öllum ljóst, að störf oddvita og hreppstjóra hafa aukizt mjög hin síðustu ár og að í stórum hreppum, einkum þar, sem eru kaupún, fer varla að verða hægt að ætlast til, að þessi störf séu höfð algerlega í hjáverku, enda er það kunnugt, að víða er orðið erfitt að fá menn til að gegna þessum störfum, sérstaklega oddvita-störfunum, í hreppum sem kaupún eru í. Alþingi hefir fyrir löngu viðurkennt, að í stærstu kaup-

túnum þyrfti þetta umbóta við, og hefir sett lög um stofnun sérstaks lögreglustjóraembættis í allmörgum slíkum stöðum, og hefir hann á hendi bæði oddvita- og hreppstjórastarfið og er auk þess lögreglustjóri og hefir dómsvald í lögreglumálum.

Ég geri ráð fyrir, að hvert kaптúnið komi á fætur öðru og biðji um þetta sama, og býst ég við, að ekki verði hjá því komið að verða við þessum beiðnum að einhverju leyti. Ég vil skjóta því fram til athugunar fyrir þá nefnd, sem fær frv. til meðferðar, að ég býst við, að rétt sé að setja heildarlög um það, hvenær kaптún eigi að fá þennan rétt, og að jafnvel sé athugandi, hvort ekki ætti að breyta út af þeirri reglu, sem upp hefir verið tekin þegar skipaðir hafa verið lögreglustjórar með dómsvaldi í lögreglumálum, að þá séu það jafnan lögfræðingar, en það mundi auðvitað verða ódýrara, ef svo þyrfti ekki að vera.

Ég tel, að í Hrísey séu sömu ástæður fyrir hendi og verið hafa í þeim öðrum kaптúnum, sem fengið hafa sérstakan lögreglustjóra. Því höfum við þm. Eyf. borið fram þetta frv. um að þar verði sérstakur lögreglustjóri. Nú er kaптúnið í Hrísey ekki ýkja stórt, varla eins fjölmennt og önnur kaптún, sem fengið hafa lögreglustjóra, en þess ber að gæta, að þótt íbúar kaптúnsins séu ekki ýkja margir, þá er þar fjöldi aðkomumanna yfir sumartímann, og mörg útlend skip koma þar meira og minna. Tollgæzla og ýmislegt eftirlit með skipum og útlendingum er því meira í Hrísey en venja mun í álíka kaптúnum. Þar að auki er kaптúnið í eyju, svo samband við Akureyri, þar sem lögreglustjórinn nú er, er nokkru erfiðara en annarstaðar af meginlandinu.

Annars er ástæðan til þess, að Hríseyingar biðja um þetta, tekin fram í bréfi oddvitans í Hríseyjarhreppi, sem prentað er sem fylgiskjal með frv. Legg ég til, að málinu verði vísað til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Ed., 14. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 49, n. 176).

***Frsm. meiri hl. (Ingvar Pálmason):** Þetta frv. var til meðferðar í allshn. á fyrra hluta þessa þings. N. athugaði það allýtarlega og hafði það til meðferðar á nokkrum fundum. En undir meðferð málsins barst n. erindi frá hreppsnefnd Búðahrepps í Fáskrúðsfirði, þar sem óskað var eftir, að stofnað yrði með lögum lögreglustjóraembætti í Búðarþorpi. Þetta erindi athugaði n. einnig og komst að þeirri niðurstöðu, að ekki myndi síður ástæða til að taka það til greina en erindi Hríseyjarhrepps.

Í Hrísey er þannig háttað, að fjölmenni er þar ekki mikið nema yfir sildveiðitímann. Er þar þá margt aðkomumanna og skipa í sambandi við sildveiðarnar og útflutning sildar. Þess vegna leit meiri hl. n. svo á, að krafa Hrí-

seyjarhrepps væri á rökum byggð og að full þörf myndi þarna meiri löggæzlu um sildveiðitímann en verið hefir undanfarið. Hinsvegar verður að jata, að þorpið er fámennit og naumast þörf fyrir lögreglustjóra þar aðra tíma árs. Allshn. var sammála um það, eða meiri hl. hennar, að ekki væri hægt, fyrst þessu máli hefði á annað borð verið hreyft hér á Alp., að ganga fram hjá erindi hreppsnefndar Búðahrepps, og varð því meiri hl. n. ásáttur um að leggja til, að frv. þetta yrði samþ. með þeirri breyt., sem skráð er á þskj. 176 og var afgreitt af n. hinn 17. dag aprilmánaðar síðastl. Einn nm. tjáði sig hinsvegar ekki geta fylgt frv., en gerði ekki ráð fyrir að skila sérstöku nál. Ég hygg, að það hafi verið með hans samþykki, að málið var nú tekið hér fyrir án þess að nál. væri fram komið frá honum.

Að því er snertir Búðakaптún í Fáskrúðsfirði vil ég geta þess, að íbúar þorpsins munu vera um 800. Þangað hafa verið miklar siglingar erlendra skipa. Um eitt skeið var þetta fjölsóttasti staður erlendra skipa austanlands. Þótt þessum skipakomum hafi að vísu fækkað til muna, munu þó enn í dag koma fleiri erlend skip á þessa höfn en nokkra aðra á Austurlandi. Eftir því, sem fólkinu fjölga, eykst vinna við ýms mál frá því, sem áður var, og þar sem sýslumaður Suður-Múlasýslu situr á Eskifirði, þá er óhægt að ná til hans í öllum tilfellum, þótt fjarlægðin sé auðvitað ekki mikil, en yfir sjó eða fjallveg þarf að fara. Mér virðist því öll sanngirni mæla með því, að Alp. verði við ósk Búðarþorps um að fá lögreglustjóra. Ég tel rétt, að þessum tveimur þorpum, sem svipað stendur á um, sé nú samtímis veitt að fá sérstakan lögreglustjóra. Þótt Hrísey sé að vísu miklu fámennari en Búðakaптún, þá virðist hinn mikli fjöldi aðkomumanna og skipa um sildveiðitímann réttlæta það fyllilega, að frv. sé samþ.

Hér er ekki um stórmál að ræða, en Alp. hefir undanfarið ávallt orðið við hliðstæðum beiðnum. Vænti ég, að Alp. breyti ekki frá þeirri venju nú, en samþ. frv. með þeirri breyt., sem meiri hl. n. leggur til.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Herra forseti! Það var rétt hermt hjá hv. frsm. meiri hl. allshn., að ég hafði ekkert við það að athuga, þótt þetta mál væri tekið til umr. án þess að ég hefði skilað nál. Ég mun hafa lýst yfir því, að ég legði ekki áherzlu á að gera það, en myndi lýsa afstöðu minni við umræðurnar.

Þegar slík mál sem þetta hafa verið flutt hér á þingi, þá hefi ég léð þeim fylgi mitt, þ. e. a. s., ég mun hafa samþ. á sínum tíma frv. um lögreglustjóra í Keflavík, Bolungavík, á Akranesi og síðast í Ólafsfirði. Þá mun ekki hafa verið verulegur ágreiningur um, að lögreglustjórar skyldu settir á þessa staði, enda er íbúafjöldi þessara staða svo mikill, að full ástæða virtist að setja þangað sérstakan löggæzlumann, en ætla eigi hreppstjórum stórfín. Í árslok 1938 voru íbúar Keflavíkurkaптúns 1127, íbúar Akraness 744 og Bolungavíkur 585. Þó var það ekki eingöngu íbúatala kaптúnanna,

sem réð afstöðu hv. þm. í þessum málum. Lega staðanna kom einnig til greina. Það er örðugt fyrir sýslumann Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, sem situr í Borgarnesi, að vera sífellt úti á Akranesi. Sýslumaður Gullbringu- og Kjósarsýslu á að visu ekki erfitt um ferðalög til Keflavíkur, en þar réð mannfjöldi kaupþunsins mestu í þessu máli. Um hin þorpin, sem fengið hafa lögreglustjóra, er það að segja, að þau eru mjög afskekkt, og erfitt að komast til þeirra frá sýslumannssetrunum. Sýslumaður Ísfirðinga situr á Ísafirði, og er í vissum tilfellum ókleift að komast til Bolungavíkur, nema þá sjóveg. Sama máli gegnir um Ólafsfjörð. Til þess staðar eru erfiðar samgöngur flesta tíma árs. Í Hrisey er annan veg háttad. Hún liggur í miðjum Eyjafirði, og mun það sjaldan koma fyrir, að ekki sé hægt að ferðast um Eyjafjörð, og alltaf um það leyti árs, sem lögreglustjóra er þörf í Hrisey, þ. e. um sildveiðitímann.

Nú horfir þetta mál þannig við frá minni sjónarmiði, að þótt slíkir embættismenn hafi verið settir í sum kaupsýslu landsins, þá berir ekki að gera það nema brýna nauðsyn heri til. Rökin fyrir því, að lögreglustjóra þurfi í Hrisey, eru þau, að vissan tíma árs sé mannfjöldinn þar allt að 700, og töluvert mikið að gera í sambandi við löggæzlu og útflutning sildar. Íbúafjöldi þorpsins getur að minnum dómi ekki réttlætt stofnun þessa embættis. Við árslok 1938 var íbúatalan í Hrisey 320.

Ég hefi hugsað mér, að nokkuð önnur skipan gæti orðið gerð á löggæzlumálum Hriseyar en þeirra staða, sem fengið hafa sérstakan lögreglustjóra. Er sú lausn miðuð við hinn stutta tíma, sem lögreglustjóra er þörf á staðnum og greitt um samgöngur til sýslumannsins, sem dvelur á Akureyri. Ég tel, að þarna mætti hafa fulltrúa sýslumannsins á Akureyri t. d. 2—3 mánuði, þegar mest er að gera í Hrisey. Yrði það miklu óðýrara heldur en launa mann þarna allt árið, án þess að hans væri þó þörf nema stuttan tíma. Nú verður ekki framhjá því gengið, að laun þeirra lögreglustjóra, sem settir hafa verið í smakaupþun, eru yfirleitt mjög lág og erfitt fyrir þá um aukatekjur. Hefir það því sýnt sig, að í þessi embætti veljist tæplega aðrir en þeir, sem einskis eiga annars úrkosta. Auðvitað geta fengist til starfanna góðir menn, en þeir taka þessi embætti af því, að ekkert annað er fáanlegt. Það má e. t. v. segja, að á bak við skoðun mína í þessu máli liggi nokkur sparnaðarvilji. En ég hygg, að sparnaður eigi fullkominn rétt á sér, þar sem jafnhagkvæmri skipan verður á komið með kostnaðarminna hætti. Með góðum vilja sýslumannsins í Eyjafjarðarsýslu og hlutaðeigandi ráðuneytis má koma málinu fyrir á þann hátt, sem ég hefi stungið upp á.

Hv. allshn. hefir bætt hér við í frv. öðru þorpi, Búðakaupþúni í Fáskrúðsfirði. Það vill nú svo vel til, að í þessari hv. d. á sæti gamall sýslumaður Suður-Múlasýslu, og getur hann auðvitað bezt skýrt fyrir dm., hver þörf er lögreglustjóra á þessum stað. Þetta kaupþun er ekki ýkja mannmargt. Í árslok 1938 eru þar 575 íbúar, og ef miðað er við töluna árið á undan, virtist heldur fækka fólki þarna. Skipakomur á þennan

stað hygg ég meg segja, að fari hraðminnkandi. Það, sem gerði Búðakaupþun á sínum tíma fjölsótt, voru frönsku skúturnar. sem fiskuðu úti fyrir Austfjörðum og leituðu hafnar í Búðakaupþúni og áttu þar mikil viðskipti. Nú eru þessar veiðar hættaðar fyrir löngu. Þó kann að vera, að skipakomur séu þarna nokkrar enn, þótt ekki muni þær fleiri á Fáskrúðsfirði en á hinum Austfjörðunum. Annars hafði ég hugsað mér, að réttast væri að afgr. þessi mál með rökst. dagskrá, í anda þess, sem ég hefi áður tekið fram. Vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa dagskrána hér upp, og afhenda honum síðan. Dagskráin hljóðar svo:

„Þar sem þörf Hriseyarhrepps fyrir aukið lögregluvald er aðallega bundið við sildveiðitímann um tveggja til þriggja mánaða skeið, virðist mega ráða bót á henni á annan og hagkvæmari hátt en með stofnun sérstaks lögreglustjóraembættis. Beinir deildin því til ríkisstj. að athuga, í samráði við sýslumanninn í Eyjafjarðarsýslu, á hvern hátt skipað verði lögreglu-eftirliti í Hrisey um sildveiðitímann, og í trausti þess, að sú athugun fari fram, tekur d. fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti (EÁrna): Mér hefir borizt rökstudd dagskrá frá hv. 2. landsk. þm., og hafa hv. dm. þegar heyrt hana. Liggur þessi rökst. dagskrá þá einnig hér fyrir til umræðu.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég get ekki orða bundizt um þetta frv., sem hér liggur fyrir. Ég og samnm. mínir í fjyn. höfum nú meira en hálfsmánaðar skeið barizt við að greiða fram úr fjármálum ríkisins, eins og þeim er nú háttad. Það er víst, að nauðsynlegt verður að spara á ýmsum sviðum, og vafasamt, hvort það hrekkur til. Eitt mesta vandamálið eru launagreiðslur til embættis- og starfsmanna ríkisins. Við vitum það allir, að í okkar þjóðfélagi er tiltölulega meira af embættis- og starfsmönnum í þjófnustu hins opinbera en hjá öðrum þjóðum. Nú er þessi mikli starfsmannahópur orðinn sá þungi á ríkissjóði, að naumast verður undir risið. Hafa því komið upp háværar raddir um að draga úr launagreiðslum ríkissjóðs og ríkisstofnana frekar en að hækka þær. Þegar litið er á það, að þeir starfs- og embættismenn, sem þegar eru hjá ríkissjóði, þykjast ekki hafa viðunanleg kjör, þá tel ég, að ekki geti komið til mála að fara enn að auka tölu þeirra.

Sú stefna var upp tekin hér á Alþ. fyrir nokkru, að stofna lögreglustjóraembætti hér og þar, en þó voru frá öndverðu skiptar skoðanir um réttmæti slíkra ráðstafana. Þessum embættum var smeygt inn með lágum launum. En þegar lögreglustjórarnir hófu störf sín, kom það brátt í ljós, að launin voru ónóg. Þau voru upphaflega um 2 þús. kr., en hafa síðan verið hækkuð upp í 3—4 þús. kr., auk skrifstofufjár, sem reyndist óhjákvæmilegt. Þessi embætti hafa því ekki í reyndinni aukið litið greiðslubyrði ríkissjóðs. Þau lögreglustjóraembætti, sem mynduð hafa verið hingað til, hafa þó verið í nokkuð fjölmönnum kaupsýslum, en hér er í þessu frv. farið fram á skipun lögreglustjóra í þorp, sem

hefir lítið yfir 300 íbúa. Ef við færum að byrja á þessu aftur, þá eru ekki fáir kaupstaðir, sem hafa fleiri íbúa en þetta kauptún, og mætti búast við, að þeir kæmu fljótlega á eftir. Í allshn. hefir verið bætt við till. um einn lögreglustjóra. Eitthvað bætist sennilega við í Nd., ef frv. kemst þangað, og svo koll af kolli.

Ég held, að fremur ætti að koma fram, að nú horfir málið allt öðruvísi við, því það er miklu minni þörf á lögreglustjóra en var þegar frv. kom fram á þessu þingi. Vegna allra aðstæðna verða minni tolltekjur heldur en áður, en innheimta þeirra á að vera eitt af aðalstörfum þessara nýju embættismanna. Eftir því, sem nú horfir, má búast við færri útlendum sildarskipum heldur en áður, og mjög geta breytzt aðstæður á ýmsan hátt. Ef við förum nú að byrja að opna fyrir þessari rás, sé ég ekki, hvar lendir um starfsmannahald. Ég vil nú óska þess, að þar sem aðstæður voru allt aðrar, þegar frv. kom fram, þá verði málinu frestað við þessa umr. og allshn. gefinn kostur á að athuga mál þetta að nýju áður en til atkv. er gengið við 2. umr. Þá mundi sú dagskrártill., sem hér kom fram, ekki koma strax til atkv., en ég tel sjálf-sagt að samþ. hana, ef til atkvgr. kemur nú.

Bernharð Stefánsson: Sem annar af flm. þessa frv. vil ég þakka meiri hl. allshn. fyrir þann stuðning, sem hann hefir veitt þessu máli, þar sem hann leggur til, að frv. verði samþ., þó hann að visu vilji bæta við það ákvæði um að setja lögreglustjóra á Austurlandi. Getur það sjálf-sagt orðið til þess, að málið fái minni þyr, þegar farið er fram á að setja 2 í staðinn fyrir einn, sem farið er fram á upprunalega í frv. Þrátt fyrir þetta er mér ljóst, að það getur verið rík ástæða til þess að setja lögreglustjóra á Búðum, og vil þar af leiðandi ekki setja mig upp á móti því, að þessi viðauki verði á frv., þó ég neiti því ekki, að ég hefði fremur kosið, að málið hefði verið afgr. eins og það lá fyrir og öðru ekki blandað saman við.

Ég skal jata það, að síðan þetta frv. var borið fram, hafa orðið miklar breytingar, og ég skal ekki fullyrða um það, ef við flm. þessa frv. hefðum séð þessar breyt. fyrir, að við hefðum þá borið það fram, en út af því, sem hv. 5. landsk. vék að, hvað ástandið væri orðið breytt, og vildi þar af leiðandi láta fresta málinu og visa því aftur til hv. allshn., þá verð ég að segja, að ég sé ekki ástæðu til þess, eftir að hafa heyrt ræðu hv. frsm. meiri hl., því vitanlega er honum alveg eins kunnugt um þær breyttu ástæður, sem orðið hafa, eins og hv. 5. landsk., og það hefir komið fram, að meiri hl. n. hefir ekki talið ástæðu til þess að athuga þetta frv. að nýju, þrátt fyrir hinar breyttu ástæður, en það var ekki annað að heyra á ræðu frsm. en að meiri hl. n. nú á þessari stundu legði með því, að frv. væri samþ. Annars skal ég ekki fara langt út í að svara aths., sem gerðar hafa verið út af þessu máli. Hv. 2. landsk. minntist á það, að lögreglustjóri hefði verið settur í sum kauptún vegna þess, hve þau væru afskekkt, eins og t. d. Ólafsfjörður, en hann er ekki afskekktari en það, að það er venjulega mjög auðvelt að ná til

sýslumannsins í Eyjafjarðarsýslu, svo þetta er eftir því, hvað kallað er afskekkt. Það er þó að líkindum, að eyja er afskekktari en meginland, og það er erfiðara oft og tíðum að hafa samgöngur milli Hriseyjar og Akureyrar, af því að Hrisey er eyja, en milli Akureyrar og Dalvíkur, sem þó er lík vegalengd. (ÞP: En Grimsey?). Auðvitað væri þörf á að setja embættismann í Grimsey, en það ætti að vera lækni.

Hv. 2. landsk. minntist ekki mikið á fjölgun íbúa í Hrisey, en þeir munu vera um 400. (SÁÖ: 320). Þeir eru fleiri, þeir eru um 400, og þess ber að gæta, að á sumrin eru aðkomumenn svo margir, að þeir eru eins margir eða fleiri en íbúarnir sjálfir. Hv. 2. landsk. vill líka koma til móts við þessa ósk um að setja lögreglustjóra í Hrisey með því, að fulltrúi sýslumannsins í Eyjafjarðarsýslu sé þar yfir sildveiðitím-ann, að því er mér skilst. Ég veit ekki, hve létt yrði að koma þessu við, en hugsagt gæti, að það bætti eitthvað úr. Út á það gengur þessi till. til rökst. dagskrár, sem hann flutti. Ég geri nú samt ráð fyrir, að það bætti ekki fyllilega úr, þó sýslumaður Eyjafjarðarsýslu hefði þar fulltrúa í 2—3 mánuði.

Ég ætla, að ég hafi vikið að því fyrr á þessu þingi, þegar málið var til 1. umr., að ég teldi vera komið í öfni, bæði í Hrisey og annarstaðar, um störf viðvíkjandi stjórnun sveita, hreppstjórastörf og oddvitastörf. Það má heita, að á hverju Alþingi séu samþ. lög, sem auka til mikilla muna á störf hreppsnefnda og oddvita. Vitanlega er þetta því tilfinnanlegra, sem hrepparnir eru fólksfleiri, og verður erfiðara í kaup-túnum heldur en sveitum. Sýnir þetta, að það muni mjög fljótlega reka að því, að ekki verði hægt að láta við svo búið standa. Menn, sem þurfa að lifa á sínum atvinnurekstri, hvort heldur eru útgerðarmenn eða bændur, og eins og nú er áttatt um fólksald, eiga ákafliga erfitt með að inna öll þau störf af hendi, sem krafist er af hreppstjórum og oddvitum, og störfir eru að verða svo vandasöm, að varla er til þess að ætlast, að allir þeir, sem af einhverri tilviljun eru kosnir oddvitar, séu færir um að leysa þau af hendi. Það er því um að ræða, hvernig komið verði skipun á þessi mál. Úr því að hv. 2. landsk. bar fram rökst. dagskrá til þess að koma málinu fyrir kattarnef, hefði ég viljað, að hún hefði verið viðtækari og að skorað hefði verið á ríkisstj. að taka til athugunar, hvernig þessum störfum mætti koma fyrir á sem hagkvæmasta hátt. — Ég ætla svo ekki að fara lengra út í þetta, en veit, að nauðsynlegar eru gagngerðar breytingar í þessu efni.

Hv. 5. landsk. talaði um sparnað og var á móti frv. af sparnaðarástæðum. Það er nú sú ástæðan, sem frambærilegust er. Hann minntist á, að fjn. leitaðist við að lækka þær upphæðir, sem ganga til embættismanna landsins. Það er vitanlegt, að með þessu frv. er farið fram á litilsháttar útgjöld úr ríkissjóði. En hitt er ekki rétt, að farið sé fram á að fjölga starfsmönnum. Hér er bara breytt til, og kemur einn fyrir tvo, svo með þessu frv. fækkar starfsmönnum í stað þess að fjölga. En það er rétt, að af þessu mundu hljótast aukin útgjöld fyrir ríkissjóð. Það er alveg rétt, sem

hann lét skina í, að í hinu íslenska þjóðfélagi eru allt of margir opinberir starfsmenn. En hefir hann athugað, hvar þessi fjölgun hefir bókstaflega öll orðið? Hún er í Reykjavík. Hér fjölga fulltrúum og öllum opinberum starfsmönnum bara með einfaldri stjórnarráðstöfun eða með úrskurði eins starfsmanns ríkisins. Þetta hefir verið gert á hverju ári, og hver þessara manna hefir verið með hærri launum en nokkur getur hugsað sér, að lögreglustjóri í Hrisey hafi. Þess vegna er það, að meðan ég verð ekki var við meiri viðleitni heldur en nú til þess að draga úr þessu, þá get ég ekki af þessari ástæðu verið að taka þetta frv. til baka. Það er ætlað til þess, að úr ríkissjóði verði þessum starfsmanni í Hrisey greidd laun sem svarar til $\frac{1}{3}$ hluta þess, sem lágt settur starfsmaður hér í Reykjavík hefir í laun, og meðan ég sé ekki eina einustu till. um að fækka um einn mann hér, sé ég ekki ástæðu til þess að þetta frv. sé dregið til baka, en till. um það hefir mér vitanlega ekki komið fram, ekki heldur frá hv. 5. landsk.

***Magnús Gíslason:** Eins og tekið hefir verið fram, hefir verið tekið upp af síðustu þingum að skipa sérstaka lögreglustjóra í ýms kaupún landsins. Það er vitanlegt, að þetta hefir ekki verið gert nema af því, að Alþingi hefir séð, að þess var þörf, m. a. af því, að þau störf, sem hreppsnefndum eru ætluð á þessum stöðum, mundu verða rækt betur, ef breytt væri til. Það má um það deila, hvort það er heppileg leið, sem Alþingi hefir snúið hér inn á. En eftir því, sem ég veit, hefir ekki komið fram önnur lausn á þessum málefnum. Spurningin er því hér, ef Alþingi vill ekki taka upp annað fyrirkomulag á þessu, hvort þeir verzlunarstaðir, sem teknir hafa verið upp í þetta frv., sem hér liggur fyrir, eigi ekki sama rétt eins og hinir verzlunarstaðirnir, t. d. Keflavík, Akranes, Bolungavík og fleiri, þar sem þessari skipun hefir verið komið á. Hugsanlegt er, að þessu hefði mátt koma fyrir á hagkvæmari hátt með því að auka við skrifstofufé sýslumanna og gefa þeim tækifæri til að fá skipaða löglærða menn sem fulltrúa, er gætu framkvæmt ýms lögfræðileg störf í umboði sýslumanna. Frv. felur í sér talsverðan aukakostnað fyrir ríkissjóð, af því ég veit ekki til, að nokkurstaðar hafi verið lækkuð laun sýslumanna eða dregið úr skrifstofukostnaði þeirra, svo hér hefir alltaf verið um aukin útgjöld að ræða, en þar, sem þessi skipun hefir verið tekin upp, hefir áður verið mjög erfitt að fá hæfan mann til þess að gegna þessum störfum.

Eins og ég gat um áðan, var meiri hl. n. samþykktur því að mæla með frv. og bæta því við, eftir ósk hreppsnefndar Búðakauptúns, að Búðakauptún fengi einnig skipaðan lögreglustjóra, og var það m. a. vegna þess, að okkur var ekki kunnugt um neina stefnubreyt. í þessu efni. Ég skal játa það, að ég er ekki vel kunnugur því, hver þörf er fyrir skipun sérstaks lögreglustjóra í Hrisey, en það er kunnugt, að um sildveititímenn er talsvert mikið um að vera, og er líklegt, að a. m. k. um þann tíma sé eins mikil þörf fyrir lögreglustjóra þar eins og í Keflavík og á Akranesi. Um Búðakauptún er mér kunnugt, að þar

er fullkomin þörf breytingar, og það sérstaklega fyrir það, hve miklar siglingar eru á staðnum. Það hagar svo til, að sum af þeim skipum, sem sigla frá útlöndum, t. d. Nóva, taka þar fyrst höfn. Svo er einnig um skip Eimskipafélagsins, sem sigla til útlanda. En það er nauðsynlegt, að þar sé góður maður til að taka á móti skipum, sem sigla með kola- og saltfarma til Austur- og Norðurlandsins og taka fyrst höfn á Fáskrúðsfirði. Auk þess er miklu umhlaðið þar af vörum, sem fara eiga til Breiðdalsvíkur, Stöðvarfjarðar, að ég ekki tali um til Hornafjarðar, og sem verður að innheimta tolla af. Það hefir verið þannig hin síðustu árin, að þær tekjur, sem umboðsmaður sýslumanns hefir innheimt á Fáskrúðsfirði, hafa numið tugum þúsunda og farið um helming fram úr þeim tekjum, sem innheimtar eru í heilum sýslum. Það er því mikils virði, að það sé góður maður, sem hefir þessi störf með höndum á ábyrgð sýslumanns, einkum þar sem sýslumaðurinn situr á Eskifirði, en þaðan er erfitt að sækja á Fáskrúðsfjörð, því það er sjaldnast farið nema á sjó.

Borið saman við þá staði, þar sem lögreglustjóri hefir verið skipaður áður, hygg ég, að Fáskrúðsfjörður þoli samanburð, og að þar sé engu síður þörf en annarstaðar.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég hélt ekki, að um þetta mál mundu spinnast þær deilur, sem raun ber vitni um. Hv. 1. þm. Eyf., sem er flm. þessa máls, hefir gert aths. við mína afstöðu til þess. Um hans rök vil ég ekki fara mörgum orðum; mér finnst þau ekki svo sterk, finnst þau vera meira til þess að fullnægja sinni þingmannsskyldu, að mæla með málinu, heldur en að hann geti mælt með því. Hann var að tala um breyttar aðstæður, sem gætu valdið því, að málið væri tekið til nýrrar athugunar. Um legu Hriseyjar þýðir ekki að deila. Á öllum venjulegum tímum er Eyjafjörður talinn fær sæmilegum fleytum.

En hv. þm. komst inn á annað atriði, sem að visu mætti tala langt mál um, en ég ætla ekki að fjölýrða um. Það eru hin ýmsu störf hreppstjóranna og laun þeirra. Það væri nauðsynlegt að taka það mál til athugunar og gera nýja skipun á um þeirra verksvið og launakjör. Ég hygg, að það mætti finna marga staði á landinu, þar sem hreppstjórar verða að gegna svipuðum störfum og í Hrisey. Hinsvegar tel ég, að það muni ekki vera hyggilegt að afgr. svo stórt mál sem þetta á þessu þingi.

Hv. þm. taldi, að ef lögreglustjóri yrði settur í Hrisey, myndu sparast við það laun oddvita og hreppstjóra, þar sem þau embætti yrðu þá óþörf. — Jafnvel þó að það væri ekki talin þörf að hafa þessa starfsmenn, ef lögreglustjóri kæmi á staðinn, þá efast ég stórkostlega um sparnaðinn. Ég hygg, að hreppurinn myndi ekki komast hjá því að greiða lögreglustjóranum viðbótarlaun við það, sem honum yrði ákveðið úr ríkissjóði, en í frv. er gert ráð fyrir, að það verði 2000 kr. á ári. Ég hygg, að fyrir það kaup fúist enginn hæfur maður í starfið. Ég er ekki einn með þessa skoðun. Hún er talsvert almenn.

Það fyrirkomulag, sem ég hefi lagt til að haft yrði í þessu máli, er, að sýslumanni Eyja-

fjarðarsýslu verði gert kleift að hafa þarna sinn fulltrúa á staðnum yfir mesta annatímann. Það myndi að visu hafa einhver útgjöld í för með sér, en um það þýðir ekki að fást.

Ég geng þess ekki dulinn, að á þessum stað er um verulega tollheimtu að ræða. Ég geri ráð fyrir, að það sé líka höfuðástæða fyrir þeirri ósk að fá þangað lögreglustjóra. Ég skil ekki í því, að þarna sé svo miklu óeirðasamara en annarstaðar, að fyrir þær sakir þurfi sérstakt yfirvald á staðinn. Ég teldi því nægilegt að hafa þarna fulltrúa frá sýslumanninum um þriggja mánaða tíma yfir sumarið.

Ég vil svo vika örfáum orðum að ræðu hv. 11. landsk. Hann vildi leggja mikið upp úr þörfinni fyrir lögreglustjóra í Búðarþorpi. Hann lagði sérstaka áherzlu á það, að þarna væri um svo mikla tollheimtu að ræða. Það er erfitt fyrir mig að deila um þetta við hv. þm. Hann benti á, að siglingar til Fáskrúðsfjarðar væru nokkuð miklar. Þær eru nú sennilega ekki meiri þangað en til annara staða á Austfjörðum. Það er að visu rétt, að þar, sem skip kemur fyrst að landi, þarf meiri og nákvæmari tollskoðun en á öðrum höfnum. En þetta er ekki nema í nokkrum tilfellum á Fáskrúðsfirði. Mér er t. d. kunnugt um, að Eimskipafélagsskipin koma oftast upp til Djúpavogs fyrst. En ef tollheimtan er vafasöm í höndum hreppstjóra, þá finnst mér athugandi fyrir ríkisstj., hvort ekki sé rétt að láta sýslumennina fá svo riflegt skrifstofufé, að þeir gætu ráðið hæfa menn til tollheimtu á þeim stöðum, sem mest þarf á því að halda.

Ég býst við, að ef farið væri inn á þá braut, sem frv. gerir ráð fyrir, þá megi líta á svipaðan hátt til ýmsra annara staða. Mér dettur í hug t. d. Raufarhöfn, sem er feikna mikill inn- og útflutningur um. Ég get ennfremur nefnt Bildudal í Barðastrandarsýslu, sem er talsvert langt frá Patreksfirði, þar sem sýslumaðurinn býr. Svona mætti telja áfram. Hver vill svo taka að sér að gera upp á milli þessara staða? Ég býst við, að það verði í mörgum tilfellum erfitt.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál. Ég held fast við mína rökst. dagskrá og vænti þess, að hv. d. geti fallið á hana.

Þorsteinn Þorsteinsson: Það er búið að ræða talsvert um þetta mál. Ég skal því ekki lengja umr. mikið úr þessu.

Viðvíkjandi því, sem hv. 11. landsk. sagði, er það að segja, að nú, þegar litur út fyrir, að tollgreiðslur fari aðallega fram á einum stað í landinu, eins og fram hefir komið í umr., þá virðist sízt þörf á að fjölga embættismönnum úti um landið til að inna af hendi tollheimtu.

Hv. fyrri þm. Eyf. sagði, að hér kæmi aðeins einn opinber starfsmaður í staðinn fyrir tvo, sem færu. Þetta er rétt, en það kemur bara einn starfsmaður ríkisins í staðinn fyrir einn, sem fer, því um oddvitann er ekki að ræða. Hann er starfsmaður hreppsins. Hreppstjórinn í Hrisey mun hafa í laun 200—225 kr. á ári. Um oddvitann er það að segja, að þó lögreglustjóri hafi verið skipaður og oddvitastarfið lagt niður um leið, þá hefir það a. m. k. sumstaðar, verið tekið upp aftur, eins og t. d. á Akranesi.

Þetta getur vel farið þannig í Hrisey, eins og á Akranesi, og er því hæpið að telja þetta með, þegar rætt er um sparnað í sambandi við þetta frv. Hv. þm. talaði um, að ekki væri verið að spara embættismennina í Reykjavík og launin þar. Það væri þess vegna engin ástæða fyrir hann að vera að hugsa um sparnað. Ég veit ekki, hvernig færi, ef allir tækju sér þau dæmi til fyrirmyndar, sem þeir telja lókust. Þó hv. þm. telji eyðslusemi hér í Reykjavík, ætti hann að sýna það með sinu framferði, að hann færi aðrar leiðir en Reykvíkingar í þessu efni.

Ég vil svo bara ítreka þá ósk mína við forseta, að hann frestaði umr. um málið, svo tækifæri gefist til nánari athugunar á því.

Bernharð Stefánsson: Það, sem hér hefir verið sagt frambærilegt á móti þessu máli, er sparnaðarástæðan. Nú gengur þessi rökst. dagskrá út á það, að athugað sé, hvort ekki sé rétt, að sýslumaður hafi fulltrúa í Hrisey í 3 mánuði yfir sumarið. Eftir því, sem slíkum mönnum er greitt, myndi þetta kosta einar 1500 krónur. Í frv. er gert ráð fyrir, að hinn væntanlegi lögreglustjóri fái 2000 kr. í laun. Nú upplýsti hv. 5. landsk., að hreppstjórinn í Hrisey myndi hafa 200—225 kr. í laun á ári. Það fyrirkomulag, sem frv. gerir ráð fyrir, yrði því ekki nema í hæsta lagi 300 kr. dýrara en það fyrirkomulag, sem stungið er upp á í hinna rökst. dagskrá.

Hv. 5. landsk. sagði, að það tíðkaðist þar, sem skipaðir hefðu verið sérstakir lögreglustjórar, að oddvitastarfið væri tekið upp að nýju. Ætli þetta sé víðar en á Akranesi? Ég hygg að lögreglustjórarirnir gegni yfirleitt oddvitastörfum jafnhliða sínu embætti.

Hv. þm. hefir víst misskilið það, sem ég sagði um Reykjavík. Ég var að benda á, að opinberum starfsmönnum hefði undanfarið alltaf verið að fjölga í Reykjavík, og ég var að benda á aðstöðumun í þessu efni í Reykjavík og annarstaðar á landinu. Ég benti á, að það þyrfti svo sem ekki nein sérstök l. til að koma á fót nýjum störfum þar í ýmsum greinum. Og ég veit ekki, hversu eðlilegt það er, að þegar opinberum starfsmönnum þarf að fjölga svo mjög sem raun er á í Reykjavík, þá þurfi ekkert að fjölga þeim úti um landið. Ég átti við það, að ekki þyrfti að kalla það neina goðgá, þótt einstaka sinnum væri farið fram á það, að bætt væri við opinberum starfsmönnum utan Reykjavíkur, þar sem skapast hefði full þörf fyrir slíka fjölgun, þegar árlega væri fjölgað um marga starfsmenn í Reykjavík. Mér er óhætt að fullyrða, að min ræða gaf ekki neitt tilefni til þeirra ummæla, sem hv. þm. lét falla um þetta atriði.

Út af þeirri ósk hv. þm., sem hann endurtók í sinni síðari ræðu, um að fresta umr., þá vil ég segja það, að ég sé enga ástæðu til slíks. Afstaða nefndarhlutanna virðist svo skýr, að þess ætti ekki að vera þörf. Auk þess er þetta ekki nema 2. umr., og ef hv. þm. álita þetta svo vandasamt mál, þá er hægurinn hjá að koma með brtt. við þá við 3. umr. Ég vil því eindregið skora á hæstv. forseta að láta fara fram atkvgr. um málið nú á þessum fundi. Ég tel

óþarfa, með ekki stærra mál en þetta, að láta það velkjast hér öllu lengur og þesskonar aðferð sé notuð til að koma málinu fyrir kattarnef. Hv. þm. geta greitt atkv. með eða móti, eftir skoðunum sínum.

***Magnús Gíslason:** Út af ummælum hv. 2. landsk. um það, að ég hefði lagt aðaláherzluna á, að það væri tollefthlutfétt á Fáskrúðsfirði, sem gerði það nauðsynlegt að skipa þar sérstakan lögreglustjóra, þá vil ég taka það fram, að ég býst ekki við, að það sé annað en almennt lögregluþing, sem er aðalstarf lögreglustjóranna, ásamt tollheimtu. Það er vitanlegt, að á stað eins og Fáskrúðsfirði er þörf á lögregluþingi, en ég tel ekki meiri ástæðu til að skipa þar sérstakan lögreglustjóra þess vegna en á mörgum öðrum stöðum. En tollheimtan er þar vafalaust miklu meiri, og líklega hvergi meiri en einmitt á Fáskrúðsfirði, miðað við þá staði, sem þegar eru kominir lögreglustjórar á. Það er þetta, sem sérstaklega gerir það að verkum, að þörf er fyrir sérstakan lögreglustjóra á þessum stað. Til Fáskrúðsfjarðar kemur svo mikið af skipum beint frá útlöndum, að þess vegna er þar þörf betra tollefthlutfétt en annarstaðar.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá 2. landsk. samþ. með 7:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: SÁÓ, ÞÞ, BSN, ErlÞ, JJ, MJ, PZ. nei: ÁJ, BSt, IngP, MG, PHerm, EÁrna. 3 þm. (BrB, HermJ, JJós) fjarstaddir.

3. Áfengislög.

Á 27. fundi í Nd., 27. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á áfengislögum, nr. 33 9. jan. 1935 (þmfrv., A. 95).

Á 29. fundi í Nd., 29. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Pétur Ottesen):** Mér þykir ekki ástæða til nú við þessa umr., nema tilefni gefist til, að ganga inn á efni frv., af því að gerð er grein fyrir þeim breyt., sem það felur í sér, í þeim ástæðum, sem fylgja frv. Mér þykir ekki heldur ástæða til að tala um þetta mál almennt nú. Mönnum er svo vel kunnugt um, hvernig er ástatt í þessu efni hér hjá okkur, að það er óþarfi við 1. umr. þessa máls að rifja það upp. Það, sem ég vil aðeins gera við þessa umr., er að óska eftir, að málið fái að ganga til 2. umr. og til allshn. Jafnframt vil ég beina mjög eindregið þeim tilmælum til hv. allshn., að hún taki þetta mál sem fyrst til athugunar og greiði götu þess aftur inn í þingið, því að þótt kannske megja segja, að þær breyt., sem hér liggja fyrir, séu ekki mjög mikilvægar, þá ætla ég, að nokk-

ur bót megi að þeim verða og því nauðsynlegt að fá frv. afgr. nú á þessu þingi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 56. fundi í Nd., 9. nóv., utan dagskrár, mælti

Pétur Ottesen: Ég vil mjög mælast til þess við hv. allshn., að hún afgreiði til deildarinnar sem allra fyrst frv. um breyt. á áfengisl., sem við þrír dm. fluttum á þessu þingi fyrir þingfrestun.

Það er vitað að mikill og almennur áhugi er fyrir því, að þessar breyt., sem við leggjum til í því frv., verði lögfestar. Vil ég í því sambandi benda á, að frá fjölda funda, sem bindindismenn hafa haldið á þessu ári, hefir komið fram einróma krafa um, að þetta verði gert. Auk þess hafa borizt samskonar óskir frá ýmsum þingmálafundum. Vil ég vænta þess, að hv. allshn. afgreiði þetta mál, og bið hæstv. forseta að fylgjast með í gangi þessa máls.

Forseti (JörB): Þetta mál verður vafalaust tekið fyrir af hálfu n. og flýtt fyrir afgreiðslu þess.

Á 67. fundi í Nd., 24. nóv., utan dagskrár, mælti

Pétur Ottesen: Fyrir nokkru síðan gerði ég fyrirspurn til hv. allshn. um, hvað liði frv. um breytingar á áfengislögum, sem þar hefir legið, og óskaði ég mjög eftir, að nefndin hraðaði afgreiðslu þessa máls hingað í deildina. Jafnframt skaut ég því til forseta, að hann fylgdist með þessu og hlustaðist til um, að málið yrði afgr. til deildarinnar. Hefir þetta engan sýnilegan árangur borið. Vil ég biðja hæstv. forseta að gæta að, hvað liður afgreiðslu málsins, og ef nefndin ætlar ekki af afgreiða málið, vil ég biðja hann að beita valdi sínu og taka málið á dagskrá, svo það geti fengið afgreiðslu hér, og ganga röggssamlega fram í því.

***Bergur Jónsson:** Ég er neyddur til, úr því hv. þm. Borgf. gerir þessa fyrirspurn í 2. sinn, að svara þessu. Ég vil lýsa því yfir, að það er alls ekki af því, að nefndin kæri sig um að svæfa málið, að það hefir ekki verið afgr., heldur vegna hins gífurlega annrikis, sem allshn. hefir, en eins og kunnugt er, er til hennar vísað mörgum þeim málum, sem fyrir koma, og annrikið er svo mikið, að henni endist ekki tíminn, en ég skal lofa því, að málið skal verða afgr. eins fljótt og hægt er.

Pétur Ottesen: Mér þykir gott að heyra þetta, en hinsvegar er rétt að athuga það fyrirkomulag, að vísa svo mörgum málum til nefndarinnar, að þau geti ekki fengið afgreiðslu þess vegna. Það er athugandi, hvort ekki er þörf að gera hér breyt. á því þetta nær ekki nokkurri átt, að vísa svo mörgum málum til einnar

nefndar, að nefndarmenn geti haft það að skálkaskjólí fyrir því að þrjókast við afgreiðslu mála úr nefnd og þannig komið í veg fyrir, að þau fái þinglega afgreiðslu, og þarf að vísa slíkum hindrunum úr vegi. Slíkt er athugavert og þess virði, að því sé gaumur gefinn.

Forseti (JörB): Ég skal gefa gætur þessu máli, sem hv. þm. Borgf. minntist á. Hinsvegar er um afgreiðslu mála til nefnda farið eftir ákvæðum þingskapanna, og allshn. fær þann málaflokk, sem sérstaklega heyrir undir hennar störf.

Á 90., 91. og 94. fundi í Nd., 22., 23. og 27. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 95. fundi í Nd., 28. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 95. n. 556).

***Frsm. (Thor Thors):** Það þarf ekki að hafa langa framsögu fyrir álitum allshn. Ástæður okkar eru greinilega teknar fram í nál. sjálfu. Því hefir oft verið fleygt við umr. um áfengislögin, að það væri að einhverju leyti samningsatriði við tvær helztu viðskiptaþjóðir okkar, Portúgal og Spán, að áfengissala yrði ekki takmörkuð.

Við töldum rétt í n. að fá þetta afdráttarlausu upplýst og skrifuðum því utanríkisdeild stjórnarráðsins um þetta mál. Með bréfi félmrh. er það greinilega tekið fram, að efni þessa frv. sé að ýmsu leyti í ósamræmi við gildandi utanríkissamninga eða komi í bága við þá. Við teljum því rétt, að það sé gengið beint til verks í þessu máli og í stað þess að gera ráð fyrir broti á milliríkjasamningum sé tilhlýðilegra fyrir Alþingi að segja upp þessum milliríkjasamningum, ef það er vilji Alþingis, að svo verði gert.

Þar sem við höfum fengið þær upplýsingar, að frv. þetta sé, ef það yrði samþ., brot á samningum við aðalviðskiptaþjóðir okkar á sviði saltfisksframleiðslunnar, þá teljum við ekki rétt, að deildin samþykki það, en teljum rétt að vísa því frá með rökst. dagskrá, eins og getið er í nál., og stendur nefndin einhuga að þeirri dagskrá.

***Pétur Ottesen:** Ég verð nú að segja það, að mér þykir afgreiðsla þessa máls frá n. harla einkennileg, og þer margt til þess. Fyrst er nú það, að þetta mál er búið að liggja ákaflega lengi hjá nefndinni. Það var borið fram á fyrri hluta þessa þings, sem nú er að lokum komið, og það hafa verið gerðar ítrekaðar tilraunir til þess að fá þetta mál frá nefndinni og inn í deildina, en án árangurs. Það, að málið er tekið fyrir hér, er ekki fyrir það, að nefndin hafi ótíðknúð flutt málið, heldur með þeim hætti, að forseti tilkynnti, að hann tæki málið á dagskrá, hvað sem nefndinni liði. Með þessum hætti er málið komið frá nefndinni til umr. hér í deildinni.

Svo þer það við, að n. skilar álitum um málið, sem byggt er á þeirri harla einkennilegu niðurstöðu að vísa frv. frá, af því það komi í bága

við samninga við erlend ríki. En áður en víkið er að málinu út af fyrir sig, vildi ég benda á það, að þetta frv. inniheldur fleiri breytingar á núgildandi áfengislögum heldur en þær, sem hinna rökst. dagskrá er beint að.

Í fyrstu gr. er það lagt til, að forstöðumenn útsölustaða og starfsmenn séu ráðnir fyrir fast kaup, í stað þess, að nú eru þeir upp á prósentur, og það er í þeirra hag að koma sem mestu út af vininu. Nú er uppi í þessu landi sterk alda og mikil viðleitni til að vinna á móti drykkjuskap, og ég tel það fráleitt að haga því svo til, að útsöluvermenn hafi hagsmuna að gæta með að koma sem mestu áfengi út í fólk. Og því er lagt til, að þeir fái fasta borgun, í staðinn fyrir að miðað sé við sölu.

Ákvæðið í 2. gr. er það, sem rökst. dagskráin sýnt um, og get ég geymt það.

3. gr. snertir það, að brennsluspiritus sé seldur í föstu formi, þar sem það er vítað, að mjög mikill hluti af þeim brennsluspiritus, sem seldur er í landinu, er notaður til drykkjar. Það er alkunnugt mál, að það hefir orðið til þess að auka drykkjuskap, að mönnum hefir verið kleift að fá spiritusinn í því ástandi, að þeir hafa með honum getað fullnægt drykkjugirnd sinni. Spiritusinn er nothæfur til alls annars en að drekka hann, þegar hann er í föstu formi, og er það því ósk allra hindindissinnaðra manna. að þessi tilraun verði gerð.

Í 4. gr. er annað ákvæðið um það, að svipta drukkna menn rétti til þess að ferðast með áætlunarbilunum. Þessir menn eru oft til mikils ama fyrir fólk, sem ferðast með bilunum, og til mikillar hætту, því óráðshjad þeirra og æði getur orðið til þess að trufla verk það, sem bilstjórinn hefir með höndum, sem sé að stýra. Það er þess vegna mjög mikilsvert ákvæði að gera ráðstafanir til þess að útiloka þessa menn frá því að ferðast með bilunum, enda í samræmi við hliðstæð ákvæði annarstaðar á Norðurlöndum.

Hitt ákvæðið í 4. gr. er um það, að nema burtu ákvæðið um, að ráðh. hafi heimild til þess að veita leyfi til vinveitinga í herbergjum einstakra manna. Þetta hefir verið gert. Það er mikið atriði að nema úr lögum þessa heimild.

Í 5. gr. er tekið upp ákvæði um að tryggja efirlit á samkomum. Það hefir sýnt sig, að þess er hin mesta þörf, og Alþingi hefir í öðru skyn viðleitni til hjálpar þessu, og það er fullkomin viðurkenning fyrir því, að það, sem farið er fram á, er fullkomin þörf og nauðsyn.

Ég vildi benda á þessi atriði til þess að sýna, að fleira er í þessu frv. en þau ákvæði, sem hin rökst. dagskrá bendir sérstaklega til, og þá leiðir af sjálfu sér, að ef rökst. dagskráin nær samþykki, þá er vísað á bug þeim endurbótum, sem felast í þessu frv., og Alþingi skellir skollayrunum við þeim óskum, sem koma fram í frv., og verður það sterkur þáttur til þess að viðhalda drykkjuskap í þessu landi og þeim þjóðarósóma, sem að honum er. Það er engin veginn hægt að loka augunum fyrir því, að sú þjóð, sem ekki telur nema 117 þús. íbúa og eyðir á 4. millj. króna til vinkaupa, er illa á vegi stödd, og má lita í kringum sig, því það

Áfengislög.

er sá þjóðarháski, að ekki verður séð, hvernig endar, ef slíku vindur fram.

Þá skal ég víkja að ákvæðinu í 2. gr., sem hinn rökst. dagskrá er beint að og er notað til að koma fyrir kattarnef algerlega öllum þeim brtt., sem í frv. felast. Í áfengislögunum eru ákvæði um, að ríkisstj. sé heimilt að setja á stofn nýja útsölustaði í kaптúnum, en áður en það sé framkvæmt, skuli fara fram atkvgr. og tiltekinn meiri hl. þurfi að vera til fyrir því, að hægt sé að setja upp útsölu. Þetta var aldrei notað, því áður var búið að ákveða útsölustaði í öllum kaupstöðum landsins, nema á Norðfirði, en það hefir ekki verið gert, því kaupstaðurinn hefir ekki viljað útsölu. Þannig er vnlöggjöfin eins og hún er nú.

Ég verð nú að segja það, að mér þykja niðurstöður þær, sem n. hefir komið, að, og sá hluti ríkisstj., félmrh., sem komið hefir að þessari niðurstöðu, fullkomlega furðulegar. Þeir virðast líta á þetta ákvæði sem stórhættulegt fyrir samninga þá, sem við gerðum við ríkin Spán og Portúgal. Mér skilst, að þetta standi í grg., sem nál. fylgir, en furða mig á, að annað eins og þetta skuli geta komið fram á Alþingi. Því þegar breytingin á áfengislögunum var samþ. 1935 og leyft að flytja sterku vinin inn í landið, þá varð sú breyting til þess að upphelja algerlega aðflutningsbannið, og þar með í rauninni upphafin þau lög, sem gerð var breyting á vegna samninga vorra við þessi ríki.

Því er það svo um Spánarsamninginn og Portúgalssamninginn, sem er í rauninni ekki annað en afleiðing af honum, að undan þeim er gersamlega allur grundvöllur hruninn, enda hafa þeir ekki verið endurnýjaðir síðan löggjöfinni var breytt hér á landi.

Svo er fleira, sem kemur til greina í þessu sambandi og sýnir, að þetta, sem stendur í Stjórnartíðindunum og verið er að vitna í, er ekki annað en dauður bókstafur. Síðan Spánarsamningurinn var gerður, hefir orðið stjórnarbylting á Spáni, og stjórn sú, er við tók, gerði að engu alla samninga við erlend ríki, er fyrr. stj. höfðu gert. Af Spánverja hálfu hafa því þessir samningar við íslenska ríkið verið algerlega þurrkaðir út, þangað til gerðir kynnu að verða nýir samningar. Auk þess hafa viðskipti okkar við Spánverja annaðhvort alveg fallið niður eða orðið svo óverulegur hluti af því, sem var, að þeirra gæti ekki. Þegar þetta er allt dregið saman, er það ljóst, að það er ekkert annað en yfirsótsáætla að ætla sér að nota þessar dauðu leifar, sem standa í Stjórnartíðindunum, sem rök fyrir því, að ekki megi samþ. frv.

Þá er enn eitt atriði: Eftir að stjórnarbyltingin varð á Spáni, var gerð héðan út samningan. til þess að semja við hina nýju stj., af því að íslenska ríkisstj. vissi sem var, að ekki var lengur neinn grundvöllur undir gömlu samningunum; síst við þessa nýju Spánarstj. En viðtökurnar, sem þessir samningamenn hlutu, voru þær, að þeir urðu að liggja fyrir utan lóðarhálsinn og fengu ekki að koma í land til þess að semja. Þetta er gott dæmi um það, hversu mjög hin nýja stj. taldi sig bundna

þessum samningum. Svo er það, að lengi hafa ekki verið keypt nein vin frá Spáni, og við því hefir ekkert verið sagt, enda var ekkert, sem byndi okkur við að kaup vin þaðan, fremur en Spánverja við það, að kaupa fisk af okkur. Því er fjarstæða að álykta, eins og fram kemur í bréfinu til allshn., að þetta sé brot á samningum við erlend ríki eða komi í bága við þá, þar sem grundvöllur þessara samninga er gersamlega hruninn undanfarnir fjögur ár.

Ég þarf svo ekki að fara lengra út í þetta. Ég hefi sýnt fram á, að allur grundvöllur er hruninn undan þessum samningum, fyrst og fremst með löggjöf þeirri, sem sett var 1935, og öllu því, sem fram hefir komið í viðskiptum við Spán síðan. Annað mál er það, hvort samningar kunna að takast aftur milli landanna. Slíkir samningar þyrftu ekki að koma í bága við l. hvað vinkaup snertir, því að það er heimilt að flytja hingað vin frá Spáni sem öðrum löndum, meðan þeim hætti er haldið uppi að láta allt vera fljótandi í vini í þessu landi.

Ég vænti þess, að allir velunnarar málsins sjái, að þessi dagskrá hvílir í lausu lofti, og því greiði þeir atkv. um afstöðuna til málsins eins og það liggur fyrir, hvort þeir vilji láta fólkið fá heimild til að ákveða með atkvgr., ekki aðeins, hvort setja skuli upp nýjar áfengisútsölur, heldur einnig, hvort þeim skuli haldið áfram, sem fyrir eru. Hafa þorizt margar áskoranir viðsvegar að á landinu um það, að Alþingi samþ. frv. Hefir varla verið haldin svo samkoma hindindismanna að undanförmu, að hún hafi ekki sent slíka áskorun til Alþingis, og jafnvel sumar hreppsn. hafa sent Alþingi áskorun um að samþ. frv. Auk þess hafa um 22000 kjósendur af tiltölulega litlu svæði á landinu sent svipaða áskorun. Ég vænti þess því, að frv. verði samþ., út frá nauðsyn þess, að Alþingi geri ráðstafanir til að vernda þjóðina og sérstaklega æskulýð landsins frá þeim vöð, sem því fylgir, að hann fari að gefa sig á vald þessarar eiturnautnar, sem leiðir til þess að eyðileggja allt líf og framtíð þeirra og annara, er þeir eiga að sjá fyrir, og gerir þá ófæra um að uppfylla skyldur sínar við þjóðfélagið, í stað þess að geta notið trausts borgaranna og staðið straum af framfæri skyldu liðs síns, borið uppi byrðar þjóðfélagsins og fleytt því fram til þeirrar menningar, sem allir hljóta að óska til handa okkar kærnu þjóð og framtíð hennar hlýtur vitanlega að byggjast á.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Af því að í þessum umr. hefir verið víkið að bréfi utanríkismáladeildar um það, hvort frv. þetta bryti í bága við milliríkjasamninga, vil ég segja nokkur orð, einkum til þess að svara hv. þm. Borgf. Ég tek það fram, að málinu var beint til utanríkismáladeildar í því skyni að fá sem sannastar upplýsingar, án tillits til þess, hvernig lítið væri á efni frv., hvort menn væru því hlynntir eða ekki. Bréf utanríkismáladeildar hefir því aðeins inni að halda upplýsingar um það, að hve miklu leyti frv. verður að telj-

ast brjóta í bága við milliríkjasamninga. Þar er ekki um efni frv. að ræða, enda var ekki um það spurt af allshn. Nú minnst hv. þm. Borgf. á það og kannaðist við, að milliríkjasamningar hefðu verið gerðir 1933 af Íslands hálfu við Spán og Portúgal, og eru þeir birtir í Stjórnartíðindum 1934. Þetta þekkir hv. þm. mjög vel og eins bréfavíðskipti, sem fram fóru milli umboðsmanns íslenzku stj. og Spánarstj., og hann hélt því ekki fram í ræðu sinni, að svo fremi að þessi samningur væri enn í gildi, þá brytu ákvæði frv. ekki í bága við hann. Ef samningurinn væri í gildi, þá væri hann því sammála uanríkismáladeild, en hinsvegar lét hann þá skoðun í ljós, að þessi samningur myndi vera fallinn úr gildi, ekki af því, að hann hefði verið felldur úr gildi á venjulegan hátt, heldur af utanaðkomandi ástæðum, heimspólítiskum og fleirum. En um þetta, að samningurinn sé ekki lengur í gildi vegna rásar viðburðanna, get ég ekki verið honum sammála. Þessir samningar hafa aldrei verið felldir úr gildi á þann hátt, sem venjuleg er með milliríkjasamninga, þannig að annar aðillinn eða báðir segi þeim upp eða þannig, að annar aðillinn rjúfi samningana og hinn telji sig þá ekki lengur bundinn af þeim. Þá er spurningin, hvort samningarnir séu fallnir úr gildi af því, að stjórnarbylting hefir orðið á Spáni. En það er ekki annað vitað en stj. á Spáni hafi gengið inn í alla milliríkjasamninga, sem áður höfðu verið gerðir og hún hefir viljað viðhalda. Til íslenzku stj. hefir ekkert borizt þaðan um það, að stj. á Spáni teldi sig lausa af samningunum, þó að stj.skipti hefðu orðið með þessum nokkuð óvænta hætti, enda þarf ekki af því að leiða, að milliríkjasamningar við Spán falli úr gildi. Það er líka vitað, að þau árin, sem liðin eru síðan samningarnir voru gerðir, hefir þeim verið framfylgt að nokkru leyti. Í skjóli þeirra hafa Íslendingar flutt saltfisk á spánskan markað, og síðast nú á þessu ári. Ég held því, að það sé misskilningur hjá hv. þm. Borgf., að rás viðburðanna og byltingarnar í heiminum hafi fellt samningana úr gildi. Þess vegna er það álit utanríkismáladeildar, að samningar Íslands annarsvegar og Spánar og Portúgals hinsvegar séu enn í fullu gildi. Um þetta var deildin spurð, og hún hefir látið í ljós það álit sitt, að viss ákvæði frv. brytu í bága við samningana. Það var skylda utanríkismáladeildar að gefa þinginu þær upplýsingar, er hún taldi réttar, og ég er sannfærður um, að þessar upplýsingar eru í raun og veru réttar.

***Einar Olgeirsson:** Eins og sjá má á yfirlýsingu hv. allshn., byggir hún niðurstöðu sína algerlega á bréfi hæstv. félmrh. Það er eins og n. hafi ekki sjálf viljað taka ákveðna afstöðu í þessu máli. Það er tekið fram í nál., að þar sem efni frv. sé ýmist í ósamræmi við gildandi samninga eða brot á þeim, treysti n. sér ekki til að mæla með frv. Hér liggur því í rauninni fyrir til umr. bréf hæstv. félmrh., því að á því byggir n. sína till. Ef niðurstaða hæstv. ráðh., sem fram kemur í bréfi hans, reynist ekki rétt, ætti n. að vera reiðubúin að endur-

skaða sína afstöðu, þar sem hún er ekki byggð á öðru.

Hér er því um það að ræða, hvort Spánar-samningarnir séu enn í gildi eða ekki. Það mál tel ég þó ekki þörf að ræða frekar; það hefir hv. þm. Borgf. gert, og ég er honum sammála um það efni. Það liggur heldur ekkert fyrir frá núv. stj. á Spáni, sem hreki þann skilning. Hinsvegar vil ég athuga málið frá sjónarmiði þeirra manna, sem lita svo á, að samningarnir séu enn í gildi. Í bréfi hæstv. félmrh. er tekið fram, að Ísland hafi orðið að skuldbinda sig til að undanþiggja frá aðflutningsbanni á áfengi innflutning á spönskum og portúgölskum vín-um, til þess að ísl. saltfiskur nyti beztukjaramedferðar í þessum löndum. Og í niðurlagi bréfsins segir hann, að í frv. felist möguleikar til að koma í veg fyrir sölu og þá væntanlega einnig innflutning á Spánarvínunum.

Hér liggur því fyrir til athugasunar sú spurning, hvort hægt sé að samþ. frv. án þess að það komi í bága við samningana, þótt þeir væru í gildi, sem ég tel, að ekki sé.

Ef verzlunarskýrslur eru athugaðar, sést, að innflutningur frá Portúgal nam

árið 1935	11 183 kr.
— 1936	19 683 —
— 1937	13 485 —

en frá Spáni

árið 1935	rúmlega 25 000 kr.
— 1936	13 584 —
— 1937	23 802 —

Innflutningur frá þessum löndum hefir því numið nálegt 30—40 þús. kr. hvert af þessum árum. Þetta er allur sá innflutningur, sem komið gæti til mála, að stofnað yrði í hættu, ef frv. væri samþ. Ef það er vilji þingsins, sem hefir reynzt vera vilji þjóðarinnar, að koma á þessum héraðabönnunum, þá hlýtur spurningin að standa þannig frá sjónarmiði þeirra, sem telja samningana enn í gildi, að flytja inn þessi vín, enda þótt þau yrðu aldrei seld. Í versta falli myndum við þá „spandera“ þessum 30—40 þús. kr. til þess að halda í þessa samninga, ef ríkisstj. telur það nauðsynlegt, og eyðileggja síðan vínin.

Af því að ég vil ekki endurtaka hin ágætu rök hv. þm. Borgf. í þessu sambandi, læt ég mér nægja að benda á hina praktisku hlið þessara samninga, ef þeir væru enn í gildi, sem er í því fölgín, hvort ríkið vildi eyða 30—40 þús. kr. til að kaupa þessi vín og láta eyðileggja þau. Þannig horfir málið við, svo framarlega sem rök hv. allshn. í málinu eru aðalrökín. En engin önnur rök hafa verið færð hér fram. Ef þau rök standast ekki, sé ég aftur á móti ekki neitt því til fyrirstöðu, að menn samþ. frv. Hinsvegar vildi ég gjarnan láta það koma fram, að ef menn geta ekki samþ. frv., þá séu það önnur rök. sem til þess liggja, t. d. þau, að ríkinu sé þörf á þeim 2½—3 millj. kr. á ári, sem áfengisverzlunin gefur í tekjur, og að þeir vilji af þeim ástæðum ekki stuðla að minnkun áfengisneyzlu í landinu með því að samþ. frv. Ef sú skoðun er ríkjandi, þá eru þetta skiljanleg rök frá hálfu þeirra manna, sem eru móti frv., og er rétt, að þau rök kæmu fram. En

hugsanleg eru líka þau rök, að það sé vilji svo margra manna í landinu að neyta vins. að rétt sé að leyfa þeim það án tillits til þeirra afleiðinga vinsins á menn, sem ekkert kunna með það að fara. Þau rök hafa ekki komið fram í þessu máli. Viðvikjandi vilja ýmissa manna til þess að veita sér áfengi eru þetta rök, sem búa á bak við hjá þeim. Allshn. hefir skilað þannig þessum málum, að hún leggur fram rökst. dagskrá, sem byggist á upplýsingum utanríkismálarh., að hér sé um brot að ræða á gildandi samningum. Eins og hv. þm. Borgf. hefir réttlæga komið með rök fyrir, virðast allir samningar á þessum sviðum fallnir úr gildi. Það má ef til vill með því að fallast á skoðun hv. félmrh. komast hjá því að verja þá staðreynd, að mikilli fjárupphæð er árlega varið til kaupa á þessum vinum. Ég álit fyllilega mögulegt að fella þessa rökst. dagskrá, svo framarlega sem það er vilji þingsins, og komi ekki í bága við gildandi samninga.

Hinsvegar vil ég segja það í sambandi við þetta mál, að um ekkert mál, sem komið hefir fram í þinginu upp á síðkastið, hefir vilji kjósenda komið svo áþreifanlega í ljós. Það var aðeins safnað undirskriftum í stærri kaupstöðum, og frv. hafa greitt atkv. sitt 22 þús. kjósenda. Það er enginn efi á því, að meiri hluti kjósenda í landinu stendur á bak við þær óskir, sem bornar eru fram í frv. Það liggja heldur engin staðfest mótmæli á þeim möguleikum að verða við þessum óskum. Ég vil þess vegna eindregið lýsa því yfir, að ég mun standa á móti þessari rökst. dagskrá, og álit, að frv. eigi fram að ganga eins og það er.

Forseti (JörB): Sakir þess, hve naumur er tíminn til fundarhalds, geta umr. ekki haldið áfram um þetta mál.

***Pétur Ottesen:** Ég skal verða við tilmælum hæstv. forseta og haga mér eftir því, hve naumur er tíminn. Það er ekki nema örlítið, sem ég þarf að svara hæstv. félmrh. Hann byrjaði ræðu sína á því, að eiginlega hafi ekki af hálfu ríkisstj. eða af hálfu hans og þeirra manna, sem störfuðu við utanríkismálaráðuneytið, verið farið eftir öðru en gildandi samningum. Það mætti slá upp í stjtið. og sjá, að við Íslendingar værum bundnir við bókstafinn, en hinsvegar er ekki þar með sagt, að þessi bókstafur sé í gildi. Þannig skildist mér, að allshn. hefði líka litið á þetta mál. Hv. félmrh. sagði í lok ræðu sinnar, að þessir samningar væru enn í gildi, ef ég hefði tekið rétt eftir. Hann kom með rök fyrir því, að síðan núv. stjórn Spánar tók við völdum, hefðu kjör okkar hvað snertir fiskisöluna verið alveg þau sömu og áður í því landi. Þetta er rétt hjá hæstv. ráðh., en með þessu vildi hann slá því föstu, að Spánarsamningurinn væri ennþá í gildi hvað Spánar snerti. Nú ætla ég að benda hæstv. ráðh. á það, að þetta er engin sönnun þess, að svo sé. Það er heldur engin ástæða til þess, þó að Spánverjar vilji þröngva upp á okkur vinum sínum, að við förum að breyta löggjöf okkar eftir því. Með Spánarsamningnum höfum við engin aukin friðindi fengið af þeirra

hálfu, og þeir hafa frekar viljað þröngva upp á okkur ýmsum undanþágum. T. d. höfðum við við sömu tollakjör að búa eftir að samningurinn var staðfestur eins og áður. Það er ekki nema eðlilegt, að við afnemum síðustu leifar Spánarsamningsins, þar sem enginn grundvöllur undir honum er lengur til. Enda hefir ekkert komið fram af hálfu Spánar, sem sýni, að við séum bundnir við að kaupa þessi vín, eða að við séum nokkru bættari, þó að Spánarsamningnum væri þröngvað upp á okkur. Ég skal ekki fara lengra út í þetta og óska eftir, að hæstv. forseti láti sem fyrst greiða atkv. um málið. og ég skal ekki fara fram á að ræða meira um þetta frv., nema sérstakt tilefni komi til þess.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Það kenndi nokkurs misskilnings í ræðu hv. þm. Borgf. Þegar ég talaði í þessu máli áðan, vildi ég aðeins benda á það, hvaða bókstafur væri nú gildandi um þetta. Í bréfi frá allshn. Nd. til utanríkismálan. var spurt um álit utanríkismáladeildarinnar um, hvort frv. þetta myndi koma í bága við gildandi milliríkjasamninga. Niðurstaðan varð sú, eins og sést á nál., að samningar milli Íslands annarsvegar og Spánar og Portúgals hinsvegar frá 1927 hefðu að vissu leyti verið endurnýjaðir með samkomulaginu 1934. Þetta áriði myndi því koma í bága við fyrirmæli frv., og eins og látið var í ljós af hv. þm. Snæf., er þetta skýrt fram tekið. Að öðru leyti þurfti ekki að svara ræðu hv. þm. Borgf., því hann kom ekki inn á þær röksemdir, sem ég hefi fært fyrir því, að samningurinn sé enn í gildi. Þessum samningi hefir ekki enn verið sagt upp og ekkert verið gert af hálfu samningsaðila, sem miði að því að losa um samninginn. Þetta er sú túlkun á málinu, sem mun vera alveg rétt. Ég bendi á það sem rök fyrir þessari hlið málsins, að síðast á þessu ári var flutt til Spánar mikið af fiski, fyrir alveg sömu tollakjör og samið var um 1923. Við njótum þar hinna beztu tollakjara, og til þess að verða þeirra aðnjótandi, erum við skuldbundnir til þess að verða við kröfu Spánverja um að kaupa eitthvað af vinfraðleiðslu þeirra.

Ég tel svo, að ekki þurfi að orðlengja þetta frekar, en vil benda á það sem höfuðatriði gegn ákvæðum frv., að þau koma í bága við samninga, sem gilda í dag, og það orkar ekki tvi-mælis, að þessi ákvæði þurfa breytinga við.

***Frsm. (Thor Thors):** Ég skal aðeins vera stutturður um þetta mál, þar sem það var upplýst í ræðu hæstv. félmrh. að mestu leyti. Hv. þm. Borgf. flutti þetta mál af miklu kappi, og kemur það engum á óvart, sem þekkja fylgi hans við mál þau, sem hann tekur að sér. Ég sé ekki, að hann hafi ástæðu til að kvarta neitt sérstaklega um meðferðina, sem þetta mál hefir fengið hjá allshn. Hv. þm. veit einnig, að við í allshn. sýndum honum bréfið frá utanríkismálan. áður en við komum með málið inn í d. Það er rétt hjá hv. þm. Borgf., að það eru önnur ákvæði í þessu frv. en þau, sem kæmu til með að brjóta í bága við milliríkjasamninga, en vitanlega eru þessi ákvæði ekki það þýðing-

armikil, að ástæða sé til þess að setja sérstaka löggjöf um þau út af fyrir sig. Þeir, sem þekkja þennan þm., vita, að þarna fylgir hugur máli, og strax á næsta þingi, sem væntanlega kemur saman innan skamms, muni hann halda málinu áfram. Hv. flm. sagði, að grundvöllinn undir 2. gr. þessa frv. sé að finna í nügildandi áfengislögum, og þar er ekki heimilað að stofna nýjar áfengissölur nema með vilja kjósenda. Þetta er annað mál. Gamlar útsölur, sem nú starfa í kaupstöðum og ekki eru samningum bundnar, er ekki meiningin að leggja niður. En það er sjálfsgjafi að láta það vera á valdi kjósenda, sem við það eiga að búa, hvort þeir óska eftir nýjum vinsölum. Hv. þm. Borgf. taldi, að við afgreiðslu málsins þyrfti ekki að taka tillit til milliríkjasamninga, þar sem um þetta atriði væru nú engir slíkir samningar í gildi. En ég vil leyfa mér að endurtaka það, sem hæstv. félmrh. sagði, að samningurinn milli Íslands, Spánar og Portúgals sé enn í gildi, þar sem honum hefir ekki verið sagt upp. Þessi samningur hefir svo stórkostlega þýðingu fyrir okkar sjávarútveg, að það myndi blátt áfram lokast fyrir saltfiskssöluna til Spánar og Portúgals, ef hann félli úr gildi. Þetta mun hv. þm. Borgf. kunnugt, sem er nú fulltrúi í sjútvn. Allur þingheimur veit, hve mjög við eigum í vök að verjast í þessum efnum, vegna ágengni annara, einkum Norðmanna og Svía. Við höfum miklu verri aðstöðu til samkeppni heldur en þeir, af því að norska ríkisvaldið styrkir fiskútflýgjendur með stórum fjárupphæðum, sem Íslendingar hafa ekki ráð á að veita til þeirra, sem sjó stunda. Um Portúgalsmarkaðinn er það að segja, að undanfarin ár hefir hann verið okkar bezti markaður, og við hefðum bókstaflega ekki komið af án hans. Það er hinsvegar rétt, að Spánarmarkaðurinn hefir komið okkur að litlu liði á undanförnum árum, eftir að borgarastýrjöldin brauzt út. Við höfum þó alltaf getað haft þangað nokkra sölu og yfir sumarmánaðina tókst að selja þangað fisk fyrir miklu hærri verð en nokkurstaðar annarstaðar, eða 60 þús. þakka af saltfiski fyrir ca. ¼ millj. kr. Þetta eru peningar, sem sjávarútveginn munar um. Íslendingar gátu ekki byrjað að fullu aftur saltfiskssölu sína til Spánar fyrr en íslenska stjórnin var búin að viðurkenna hina nýju stjórn Francos. Nú hefir það verið gert, og Spánarsamningurinn er í gildi ennþá, þar sem honum hefir ekki verið sagt upp af hálfu hinnar nýju stjórnar á Spáni. Það má segja, að þessar þjóðir muni lítið um það, þó að við kaupum hið suðræna vin af þeim. En það er ekki það, sem mest gildi hefir fyrir þær, að selja sem mest. Það er hreint og beint stefnumál þessara þjóða, að framleiðsluvörur þeirra eigi greiða leið til sölu. Það er þeirra áhugamál, að þessar stóru framleiðsluvörur þeirra fái með viðskiptunum notið hagkvæmra kjara og unnið álit viðskiptavinanna, líkt og við óskum eftir með sölu okkar á saltfiskinum. Milliríkjasamningar eru ekki fyrst og fremst til þess að koma viðskiptum á um vissar vörutegundir, heldur fremur til þess að tryggja það, að ekki sé girt fyrir viðskiptin, og til að sýna, að þjóðirnar séu samningshæfar.

Ég veit, að hv. þm. gengur ekki annað en gott til með flutningi þessa máls. Ég er þess fullviss, að ef hann vill tryggja framgang frv., sé heppilegast fyrir hann að flytja fyrst þáttill. um það að skora á ríkisstj. að segja upp þessum samningi, sem hann virðist ekki telja þýðingarmikinn. Ætla ég þá, að frv. eigi greiða leið til framgangs.

Ég vil ekki tefja umr. frekar, en geta þess, að allshn. byggir sína afstöðu á þeirri vitneskju, að frv. komi í bága við gildandi milliríkjasamninga. Þessa samninga telur n. mjög þýðingarmikla og nauðsynlega til þess, að einu aðalatvinnuvegur þjóðarinnar geti þrífist.

*Pétur Ottesen: Það er óþarfi fyrir hv. þm. Snæf. að vera að bregða mér um, að ég með frv. sé að koma í veg fyrir fiskisöluna á þessum stöðum. Eins og okkur er vel ljóst, hefir Spánarsamningurinn komið mjög hart niður á okkur og Spánn verið mjög frekur í kröfum sínum. Hann hefir ekki viljað kaupa nema örlítið af okkar litlu framleiðslu, en aftur á móti hefir Portúgalsamningurinn verið okkur miklu gagnlegri. Ég vildi skjóta þessu fram hér, svo að hv. þm. gætu haft fullkomlega opin augun fyrir þýðingu samningsins í þessu máli, og sjái, að allur grundvöllur er runninn undan honum.

Það, sem ég vildi enn fremur segja í sambandi við þetta mál, er það, að allt styður það, að samningurinn sé fallinn úr gildi og öll innkaup frá Spáni hætti. Vörusamningur gerir okkur ekkert gagn í þessum efnum, og allur þessi margumtalaði samningur er nú ekkert annað en bókstafur. Þess vegna liggur þetta mál þannig fyrir, að óþarfi er að taka tillit til gamalla samninga, þar sem allir slíkir samningar á þessu sviði virðast vera fallnir úr gildi.

ATKVR.

Rökst. dagskráin frá allshn., á þskj. 556, samþ. með 13:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PHalld, SEH, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, TT, VJ, BJ, BÅ, GP, GSv, HelgJ.

nei: PHann, PO, ÁÁ, BJB, EOI, EE, FJ, ÍslH. JÍv, ÞBr, JörB.

9 þm. (JPálm, ÓTH, SK, EmJ, EystJ, GG, HG, HV, JakM) fjarstaddir.

4. Stéttarfélag og vinnudeilur.

Á 54. fundi í Ed., 6. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 80 11. júní 1938, um stéttarfélag og vinnudeilur (þmfrv., A. 272).

Á 57. fundi í Ed., 9. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 58. fundi í Ed., 10. nóv., var frv. aftur tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Bjarni Snæbjörnsson): Þetta frv. er fram komið til að ráða bót á deilum þeim, sem ríka innan verklýðsfélaganna og ógna þeim með sundrunu. Það er borið fram eftir áskorun frá málfundafélaginu Þór í Hafnarfirði, sem er samband verkamanna innan Hlífar, er fylgja Sjálfstfl. að málum. Þeir hafa kannske frekar en ýmsir aðrir innan verklýðsfélaganna orðið að sæta þar þungum búsigjum. Nú upp á síðkastið hafa komið upp harður deilur, sem sennilega hafa hvergi verið harðari hér á landi í seinni tíð. Vil ég skýra helztu ástæður til þessara deilna til að sýna fram á réttmæti frv.

Hlíf er eitt elzta verklýðsfélag á landinu og var stofnað eingöngu til þess að gæta hagsmuna verkamanna. Þá var það regla, að í trúnaðarstöður innan félagsins voru valdir menn án til-lits til pólitískra skoðana. Síðar komst félagið æ meir undir áhrif eins pólitísks flokks, Alþfl. Breyttist þá þetta á þann hátt, að tekið var að visu á móti verkamönnum, sem beiddust upp-töku í félagið, en ef aðrir en verkamenn beiddust upptöku, þá voru þeir ekki samþ., nema þeir fylgdu þessum ákveðna pólitíska flokki. Smátt og smátt breyttist þetta svo, að mikill hluti félagsmanna var ekki verkamenn, þannig, að ýmist höfðu þessir menn aldrei stundað verka-mannsstörf eða voru löngu hættir því. Þeir voru allir í ákveðnu pólitísku félagi, en aðrir menn í sömu aðstöðu fengu ekki að gerast meðlimir verkamannafélagsins. Var þá oft, að öðrum en jafnaðarmönnum var varnað máls á fundum félagsins. Svo rammt kvað að þessu, að einu sinni stóð upp sjálfstæðismaður, sem hafði aðra skoðun á málunum en stj., og gerði fyrirspurn til bæjarstjóra, er þá var í félaginu, og reis þá upp formaður félagsins og sagði, að ef sjálfstæðismenn ætluðu sér að hafa aðrar skoðanir, yrðu þeir að fara úr félaginu.

Þá ætluðu nokkrir menn í Hafnarfirði, flest sjálfstæðismenn, að stofna annað verklýðsfélag, og var haldinn stofnfundur. Komu á þennan fund margir menn úr Hlíf, sem voru að visu ekki verkamenn. Fóru þeir inn á fundinn, og er ef til vill ekki hægt að segja, að þeir hafi brotitz inn á hann, en þeir bókstaflega gengu á fundar-mönnum til þess að komast innst inn í fundar-salinn og hleypa upp fundinum. Árangurinn varð sá, að ekki varð úr félagsstofnun. Eftir það þættu verkamenn yfirleitt að sækja fundi í Hlíf, ef þeir voru ekki sömu pólitísku skoðunar og ráðamenn félagsins. Lágu svo málin niðri um hríð, þar til klofningurinn varð í Alþfl. og stofnaður var svonefndur Sameiningarflokkur alþýðu.

En það var þó skoðun flestra, er ekki fylgdu jafnaðarmönnum að málum, að það þyrfti að koma verklýðsfélaginu undan pólitískum áhrifum þeirra, þar sem verklýðsfélagið var nú notað sem hver annar pólitískur félagsskapur. Þegar klofningurinn varð, fékkst nokkur leiðrétting á þeim málum, sem sjálfstæðismenn höfðu barizt fyrir innan félagsins, sérstaklega í þá átt að banna öðrum en verkamönnum að vera í félaginu og um leið að sporna við því, að félagið kæmist undir áhrif annara manna en þeirra, sem í félaginu eru. Var þá nokkrum mönnum vikið úr Hlíf. Þeir verkamenn, sem það gerðu, voru

í þeirri fullvissu, að þegar þetta væri gert, gætu verkamenn sjálfir stjórnað félaginu betur, sjálf- um sér til meiri heilla og blessunar. Þessir menn, sem voru reknir, undu þó ekki við brottreksturinn. Þeir höfðu verið vanir að ráða félaginu, og hugsuðu þeir sér nú að eyðileggja það með því að stofna nýtt félag. Margir þessara manna höfðu verið með í því að eyðileggja fyrir sjálfstæðismönnum stofnun nýs félags. Gerði þetta það að verkum, að hinir fylltast heift gagnvart þessum mönnum, og þess vegna hafa öldurnar risið svo hátt í Hafnarfirði sem raun ber vitni.

Nú má búast við, að ef tvö verklýðsfélög eru starfandi í Hafnarfirði, þá risi upp fleiri félög á sama vettvangi. En ef það gerist í svo litlu bæjarfélagi sem þessu, þá er auðséð, að mikil hætta er á því, að störf þeirra beinist að því, að hvert sundri öðru, eða þá að þau leita til ákveðinna atvinnufyrirtækja um vinnu. Hlyti þetta að eyðileggja starfsemi félaganna bæði á hlutað-eigandi stað og öðrum.

Þegar deilan stóð sem hæst, gerði ég mér ljóst, að til þess að koma ró á skapsmuni manna varð að taka málið sömu tókum og ég ætlast til nú, að gert verði. Ég ætlaði mér þá strax á þinginu í vetur að bera fram þetta sama frv. og nú er fram komið, en það var að ráði minna flokks-manna, að ég gerði það ekki, vegna þess, að húizt var við, að e. t. v. næðist samkomulag milli sjálfstæðismanna og jafnaðarmanna, sem og annara flokka, um friðsamlega lausn málsins. Ég varð þess einnig var, að ýmsir málsmetandi menn meðal jafnaðarmanna vildu leysa málið á svipuðum grundvelli. En þegar ég fór nú í haust að spyrjast fyrir um, hvort nokkurs árangurs væri að vænta af slíku samstarfi flokk-anna í þessu máli, fékk ég það svar, að svo mundi ekki verða.

Mér er líka kunnugt um, að það var vilji margra jafnaðarmanna, að kosin yrði nefnd úr þeirra flokki og önnur nefnd, sem í væru sjálfstæðismenn, til þess að athuga þessi mál, og að þeirri athugun lokinni kæmu nefndir þessar fram með sínar till. Mér vitanlega hafa þessar nefndir varla eða alls ekki komið saman. Áleit ég því, að mál þetta mundi dragast mjög á langinn, en það mundi leiða til vandræða innan verklýðsfélag-anna, og ber ég því fram þetta frv., í þeirri von og vissu, að því verði vel tekið af forvígismönnum stjórnmalaflokkanna hér á Alþingi, og vona ég, að þeir reyni að gera sitt bezta til þess að koma verkalyðssamtökunum í betra horf en þau eru nú. Ég hefi reynt að hafa grg. svo ljósa og tæmandi, að af henni kæmi skýrt fram, hvers vegna frv. er fram komið og hvað það á að laga.

Eins og segir í grg., er það aðallega þrennt, sem kemur til athugunar, og skal ég minnst á þau atriði hvert fyrir sig. Fyrst og fremst er frv. borið fram til þess að sporna við því, að klofning verði innan verkalyðsfélaganna, með því að ekki verði stofnuð fleiri félög innan hvernar starfsgreinar á sama félagssvæði. Í öðru lagi, að engir aðrir en daglaunamenn fái að vera í verkalýðsfélögunum. Menn sjá, hvílik óháfa það er, að slíkt skuli vera, eins og nú hefir gengið til skamms tíma, bæði gegn verkamönnum sjálf- um og félögunum í heild. Það er vitanlegt, að

þeir, sem ekki eru sjálfir verkamenn, en hafa verið til þessa í verkalyðsfélögunum, hafa að flestu leyti önnur sjónarmið en verkamenn. Þar kemur svo margt til greina. Kaupgjald, verkföll og svo margt og margt. Menn, sem eru kennarar, trésmiðir, forstjórar einhverra fyrirtækja, sem ekki koma verkalyðnum beint við, geta haft allt aðrar skoðanir á því, hvort gera beri verkfall eða ekki. Þegar þar að auki eru menn innan félagsskaparins, sem hafa atvinnu félagsmanna í hendi sér, þá geta margar samþykktir, sem gerðar eru innan félaganna, orðið öðruvísi en ella. Slíkt er óhæfa að skuli geta átt sér stað, eins og einmitt var í Hafnarfirði, og meiri hluti verkamanna þar krefst þess, að slíkt ástand verði ekki áframhaldandi. Það er einhuga krafa verkamanna þar, að fá að stjórna sínum málum sjálfir, eins og er í öðrum stéttarfélagum.

Þá kem ég að þriðja atriðinu. Um það hefir verið deilt í mörg ár, en það ekki fengizt lagfært, og það er að gera félögin ópólitísk. Ég verð að segja, að ég hefi ekki heyrt það frá öðrum en þeim, sem fylgja Sameiningarflokki alþýðu — kommúnistum —, að það, að hafa hlutfallskosningar innan félaganna væri að gera þau pólitísk. Ég stend í þeirri meiningu og hygg, að það muni allir gera, sem kryfja málið til mergjar, að einmitt það, að kosið sé með hlutfallskosningum til trúnaðarstarfa innan félaganna, sé til þess að gera þau ópólitísk.

Eins og sakir standa, ríkir einræði innan verkalyðsfélaganna. Þar er engin samvinna milli manna, burtséð frá því, hvort þeir eru í sama stjórnmalaflokki eða ekki. Þar er aðgins einn vilji, sem ræður, hinir hafa ekkert að segja. Ef hlutfallskosning væri höfð við kosningar í trúnaðarstöður, þá hlýti að myndast samvinna milli manna um, hvernig verkalyðsmálunum væri bezt skipað, og menn mundu vinna að málunum af meiri eindrægni. Þá mundu ýmist vera settir fram listar eftir flokkum við kosningar, eða að gefinn væri kostur á að kjósa menn, sem nyta almenns trausts innan félaganna, án tillits til, hvaða flokki þeir fylgdu.

Ég hefi með vilja ekki farið lengra inn á þetta atriði í 2. gr. frv. en að fulltrúar stéttafélaga til stéttasambands skuli kosnir með hlutfallskosningu, en ekki farið fram á, að stjórnir verkalyðsfélaganna séu kosnar þannig. Það, sem aðallega vakir fyrir mér, er, að ef þetta ákvæði nær fram að ganga, þá er hægt, eins og nú er ástatt, að viðhafa hlutfallskosningu innan hvers félags fyrir sig; það getur hvert þeirra um sig samþykkt. En eins og sakir standa, geta verkalyðsfélögin ekki viðhaft hlutfallskosningu við kosningu fulltrúa í sambandið, þar sem lögum sambandsins er nú svo háttað, að öðrum er neitað um þátttöku í Alþýðusambandi Íslands en yfirlýstum jafnaðarmönnum. Verði þetta atriði samþ., er Alþýðusambandið skyldugt að veita hverjum þeim viðtöku, sem kjörinn er, hvaða flokki sem hann tilheyrir. Þetta mun hafa þær afleiðingar, að í ýmsar aðrar trúnaðarstöður innan félaganna verður farið að kjósa með hlutfallskosningu. Ég er viss um, eftir því, sem ýmsir jafnaðarmenn hafa látið í ljós við mig, að innan verkalyðs-

samtakanna eru margir þeirra, sem ekkert vilja frekar en að hafa fullt samstarf og samkomulag við sjálfstæðismenn í stjórnnum verkalyðsfélaganna. Hafi einlægur vilji verið bak við þau orð, sem þeir hafa látið falla við mig, þá er enginn vafi á, að þeir munu fallast á slíkar till. sem hér eru bornar fram. Ef till. verður ekki samþ., verður ekki séð, að nokkur vilji hafi staðið á bak við þau orð, sem þeir hafa látið sér um munn fara. Þá vilja þeir ekkert samstarf við sjálfstæðismenn innan verkalyðsfélaganna.

Ég ætla svo ekki að hafa þessi orð mín lengri. Eins og ég hefi tekið fram, þá er grg. tæmandi að því er tekur til þessara mála, sem frv. fjallar um. Vil ég mælast til þess, að málinu verði sem mest hraðað og fái góða afgreiðslu í þessari hv. d. og jafnframt í hv. Alþingi. Vil ég svo mælast til þess, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. allshn. og fái þar fljóta og góða afgreiðslu.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Mér finnst mér skylt að víkja að þessu máli nokkrum orðum, einkum vegna þess, að bæði er frv. nokkuð einstakt í sinni röð, og í annan stað af þeim ástæðum, að það snertir þann félagsskap og þau samtök, sem hafa valið mig til forustu.

Eins og hv. flm. gat um, er í frv. aðallega að ræða um þriðja atriðið, sem þar er lagt til, að lögfest verði. Mun ég víkja að hverju atriði fyrir sig og lýsa skoðun minni á þeim.

Fyrsta atriðið er, að þeim einum mönnum skuli heimilt að vera í verkalyðsfélögunum, sem stunda þá atvinnu, sem félögin eru kennd við. Ég verð að segja, að ég tel þessa reglu allt of einstrengingslega og að ekki geti komið til mála að hanna, að í verkalyðsfélögunum séu menn, sem eru verkalyðsmálum hlynntir og kunnugir, þótt þeir á einhverju vissu tímabili stundi ekki þá atvinnu, sem félögin eru kennd við. Ég vil minna á, að vöxtur og viðgangur verkalyðsfélaganna á Íslandi mundi hafa orðið mjög litill, ef ekki hefðu haft forgöngu fyrir verkalyðsfélagsskap víða um land þeir menn, sem ekki hafa staðið beinlínis í starfsgreinunum. Svo er það, að á meðan verkalyðsfélögin eru á gelgjuskeiði og á þeim stöðum, sem þau eru ung, þá er sjaldnast mikið val á mönnum úr verkalyðsstéttinni til að veita þeim forstöðu. Þeir menn verða að hafa sig sérstaklega í frammí, en geta það varla eða sjá sér ekki fært að heita sér í félagsskap verkamanna, þegar þeir eiga að sækja atvinnu sína til þeirra manna, sem þeir eiga sérstaklega í höggi við. Því er eðlilegt, að í fámenninu hér á landi hafi víða orðið forustumenn verkalyðsfélaga menn, sem ekki hafa beinlínis staðið í verkamannastéttinni, en hafa haft áhuga fyrir málefnum hennar og viljað styðja verkamenn til þess að mynda sín hagsmunasamtök.

Í annan stað finnst mér eðlilegt, að félögin ákveði þetta sjálf. Það er ekki óeðlilegt, þó að þau samþykki t. d., að innan sinna vébanda megi enginn atvinnurekandi vera eða neinn sá maður, sem hefir í þjónustu sinni sem atvinnurekandi ákveðna tölu manna. Þó að menn stundi

ekki þá starfsgrein, sem félagsskapurinn er bundinn við, en ef þeir hafa stundað hana og hafa áhuga fyrir henni, þá finnst mér eðlilegt, að slíkir menn hafi rétt til að vera í félaginu.

Niðurstaða mín um þetta atriði er sú, að fyrst og fremst sé eðlilegt, að félögin ákveði sjálf, hverjir eigi að vera í þeim. Hitt get ég aftur á móti tekið undir með hv. flm., að ég tel óheppilegt, að atvinnurekendur séu í verkalyðsfélögum. En þá er eftir að skilgreina orðið „atvinnurekandi“. Það má ekki gera eins og gert var í Hafnarfirði. Það getur ekki talizt atvinnurekandi, sem leggur fram einhverja fjárfölgu í því skyni að auka atvinnumöguleika á staðnum. Við skulum segja, að hann leggi fé í félagsskap, sem auka á atvinnumöguleikana, en hann veit hinsvegar, að hann fær féð aldrei aftur og aldrei neinn arð af því, heldur leggur hann féð aðeins fram í þeim tilgangi að auka atvinnuna í sinu byggðarlagi.

Það er atvinnurekandi, sem beinlinis hefir vald á atvinnu og menn vinna hjá fyrir kaup. Þetta atriði tel ég aðalinnihald frv., en eins og það er orðað þar, tel ég það einstrengingslegt og óeðlilegt, að verkalyðsfélögin ráði því ekki sjálf, og tel ég ekki, að eigi að lögbjóða það.

Þá kem ég að 2. atriði frv., að aðeins skuli vera eitt verkalyðsfélag á hverjum stað fyrir hverja starfsgrein. Þetta atriði kemur ekki til greina að samþ., — ég tel, að það brjóti á móti 68. gr. stjórnarskrárinnar, þar sem svo segir: „Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, án þess að sækja þurfi um leyfi til þess“ o. s. frv.

Í íslenzku stjórnarskránni er því félagafrlsi lögfest, og því er ekki hægt að banna mönnum að safnast saman í félagsskap, sem er löglegur í tilgangi sínum, og af þessari ástæðu tel ég ekki hægt að lögbinda þetta.

Þá kem ég að því, sem hefir vakað fyrir hv. flm. og ég veit, að við erum sammála um, að það sé óheppilegt, að fleiri en eitt félag starfi á sama stað í sömu starfsgrein. Um þetta er ég sammála, enda hefir reynslan sýnt það á þeim fáu stöðum, sem það hefir komið fyrir, að væru fleiri en eitt félag í sömu starfsgrein, en ég þekki dæmi um það úr sögu Alþýðusambandsins, að þá hefir slíkt venjulega orsakast af því, að verkalyðssamtökin hafa verið eitthvað óheilbrigð á þessum stöðum. T. d. hafa verkalyðsfélög, sem kommúnistar hafa alveg verið að drepa, haldið sér uppi að nafninu til. Má taka um það dæmi frá Akureyri, þar sem kommúnistar héldu lífi í verkalyðsfélaginu. Þar var stofnað annað félag, Verkalyðsfélag Akureyrar, sem brátt varð öflugt og tókst að gera samninga við atvinnurekendur og taxti þess metinn gildur, en samt var hinu félaginu haldið uppi að nafninu til.

Ég skal játa, að það er óeðlilegt, að slíkt komi fyrir, en það er af því, að óeðlilegt ástand hefir skapast í verkalyðshreyfingunni á þessum stöðum.

Á Siglufirði hefir orðið að hafa tvö félög um tíma af sömu ástæðu og á Akureyri. Þar voru kommúnistar búnir að gera verkalyðsfélagið

óstarfhæft, svo stofna varð annað félag, sem brátt varð mjög öflugt. Síðan voru bæði félögin sameinuð, en nú virðist sem kommúnistum ætli aftur að takast að gera það ómögulegt, svo að sama ástand skapast á ný.

Á Siglufirði og Akureyri hafa verið 2 félög, en það eru undantekningar. Í Hafnarfirði er einnig augljós ástæðan fyrir því, að stofnað var annað félag. Það var fyrst og fremst það, að sjálfstæðismenn stofnuðu bandalag við kommúnista um að kjósa aðeins kommúnista í stjórn félagsins. Það þótti okkur alþýðuflokksmönnum alleinkennilegt mat hjá sjálfstæðismönnum, en það verða þeir að eiga við sig sjálfa um. Að minnu álitinu var það mjög einkennileg áferð. Svo er tekin ákvörðun um að vikja úr félaginu mönnum, sem eru alþýðuflokksmenn. Það töldum við, að væri ekki við unandi, og af þeim ástæðum reis upp annað félag á staðnum. En það hafa allir rétt til að stofna verkalyðsfélag, þótt annað sé fyrir á staðnum, skv. stjórnarskrárákvæðinu, og því verður ekki breytt með lögum. Það væri eins ástæða til þess að lögbjóða eitt kaupfélag á hverjum stað. Fyrir hefir komið, að fleiri en eitt kaupfélag hefir risið upp á sama starfssvæði. En það er ógerningur fyrir hv. Alþingi að lögbjóða, að eitt kaupfélag skuli vera á hverju svæði, þótt það væri heppilegra. En það er af óheilbrigðri þróun í samvinnufélagsskapnum, sem það kemur fyrir, að fleiri en eitt kaupfélag eru á sama stað. Og með heilbrigðri starfrækslu í verkalyðsfélagsskapnum leiðir það af sjálfu sér, að ekki verður nema eitt verkalyðsfélag á hverjum stað, og ég er sammála flm., að æskilegast væri, að eitt slíkt félag væri á hverjum stað, en ég álit, að það eigi ekki að lögbjóða það.

Þá kem ég að 3. atriðinu, og það eru hlutfallskosningarnar. Eftir grg. frv. mætti ætla, að lagt væri til að lögbjóða hlutfallskosningu í verkalyðsfélagunum, en eftir skýrslu flm. á það eingöngu við um fulltrúa til stéttarsambandsþinga. Lögbod á hlutfallskosningu yfirleitt í verkalyðsfélagsskap álit ég, að geti ekki komið til greina. Ég álit, að það sé ekki rétt, enda þekkest hvergi, að slíkt sé lögbod.

Löggjafarvaldið getur ekki, að minnu viti, fyrirskipað hlutfallskosningu í neinum öðrum félagsskap en þeim, sem falið er af ríkisins hálfu eitthvert valdsvið og sérstakur umráðaréttur fjár. Ég get tekið sem dæmi Búnaðarfélag Íslands, þar sem lögbodin er hlutfallskosning. Það hefir undir höndum a. m. k. 200 þús. kr. til beinna umráða úr ríkissjóði. Þessu félagi er gefinn viss réttur til þess. Ég get líka nefnt Byggingarfélag verkamanna; því er veittur réttur að l. til þess að hafa umráð yfir fé til bygginga verkamannabústaða með sérstökum og betri kjörum en menn geta notið ella. Því er veittur viss réttur af ríkisins hálfu til þess að fá ríkisábyrgð fyrir lánun og ókeypis aðstoð við framkvæmd sinna áhugamála o. s. frv. Slíkur félagsskap er eðlilegt að setja skilyrði um kosningar, til þess að þau fái notið þeirra réttinda, sem löggjafarvaldið og ríkisvaldið vill veita þeim. Það er ekki nema eðlilegt, að slíkt félag verði að uppfylla þau skilyrði, eins og t. d.

að hafa hlutfallsskosningu, og ég fyrir mitt leyti er með því að lögbjóða hlutfallsskosningu í Búnaðarfélaginu og Byggingarfélagi verkamanna af þessum ástæðum, sem ég gat um. En ég álit, að það nái ekki neinni átt að lögbjóða hlutfallsskosningu í félagsskap, sem myndaður er af hagsmunaaðstæðum einstakra manna í þjóðfélaginu, sem hnappa sig saman til þess að vinna sameiginlega að sínum áhugamálum og leggja fram sitt eigið fé til þess að vinna að sínum félagsskap.

Sem slíkan félagsskap má nefna verkalýðsfélagsskapinn yfirleitt og einnig kaupfélagsskapinn. Ef ætti að lögbjóða hlutfallsskosningu í verkalýðsfélagsskap, sem ég álit fjarstæðu, þá mætti með sama rétti lögbjóða slíka kosningaaðferð í kaupfélagum, því að sá félagsskapur er hliðstæður að því leyti, að hann er byggður upp fyrir atbeina og fjárframlög einstakra manna. Ég veit ekki heldur til, að það sé lögbodin hlutfallsskosning í svona félagsskap í nokkru öðru landi, sem hefir lýðræðisstj. Ég vil ekki með þessu segja, að einstök félög geti ekki tekið upp slíka kosningaaðferð hjá sér, ef þeim þætti sú kosningaaðferð eðlilegri.

Mér finnst einkennilegt að halda fram, að með frv. því, sem hér liggur fyrir og hefir inni að halda ákvæði um hlutfallsskosningu, sé hægt að koma í veg fyrir sundrung og flokkaðrátt í íslenskum verkalýðsfélagsskap.

Ég er sammála hv. flm. um það, að í verkalýðsfélagsskap, þegar hvert félag er tekið út af fyrir sig, eigi það ekki að vera flokkspólitískt litað, því í öllum verkalýðsfélagsskap eru menn af öllum flokkum. Og ef leitað er innan þeirra 100 verkalýðsfélaga í landinu, má finna meðal trúnaðarmanna þeirra menn úr öllum flokkum í landinu. Í sumum af þessum verkalýðsfélögum eru menn aðallega úr einum stjórnmálafli, en í öðrum eru það menn úr öllum stjórnmálafli, sem fyrirfinnast í landinu. Þess vegna þarf enga ákvörðun að taka um það, hvort eigi að hafa hlutfallsskosningu.

Eins og hv. flm. tók réttilega fram, er ákvæði um það í 1. Alþýðusambands Íslands, að þeir einir menn geti mætt á sambandsþingum Alþýðusambandsins, sem séu alþýðuflokksmenn.

Alþýðusamband Íslands er nú 23 ára gamalt. En fram til 1930, eða fyrstu 12 til 13 starfsárin, var ekkert slíkt ákvæði í 1. Alþýðusambandsins. Á sambandsþingi Alþýðusamb. Íslands 1930 var þetta ákvæði sett inn í sambandsl. Till. um þetta ákvæði var þá flutt af núv. hv. 3. þm. Reykv. (HV), og til þessa ákvæðis liggja mjög eðlileg rök, og við vitum það bezt, sem þá sátum á sambandsþingi. Það var sem sé svo, að kommúnistar, sem um það leyti voru að kljúfa sig út úr á sambandsþinginu, gerðu bókstaflega óvært á sambandsþingunum, þegar við alþýðuflokksmenn vorum að tala, hópuðu þeir sig saman úti í horni og sungu, ef þeim líkaði ekki eitthvað, sem við alþýðuflokksmenn sögðum, og slógu þeir taktinn og stöppuðu fótunum o. þ. u. l. Það var bókstaflega enginn fundarfriður fyrir þessum mönnum.

Þetta ákvæði alþýðusambandslaganna var

neyðarvörn, eins og hv. 3. þm. Reykv. orðaði það á sínum tíma, til þess að öfgastefnur kommúnismans væru ekki innan veggja á fundum Alþýðusambandsins.

Þetta ákvæði er ekki einstakt innan verkalýðsfélagsskapar, því slíkt sem þetta hefir gilt í fleiri löndum, eins og t. d. í Svíþjóð, þar sem það gildi í 10 ár.

Ég skal ekki frekar ræða um það, hvað heppilegt það er, en ég álit, að verkalýðsfélagin sjálf eigi að ákveða um það. Á alþýðusambandsþinginu 1930 var þetta ákvæði sett, og síðan hefir verið kosið til sambandsþinga öll þessi ár, og aldrei hefir verið nægilegur meiri hluti til að fella það úr gildi, og stundum hafa ekki komið fram neinar raddir um að breyta þessu ákvæði, en það eru skiptar skoðanir manna, hvort þetta sé heppilegt ákvæði eða ekki.

Þá hefi ég gert grein fyrir afstöðu minni til þessa frv. Ég álit, að 1. atriðið komi ekki til mála og það sé brot á stjórnarskránni, og í öðru lagi sé það allt of einstengislegt og megi ekki lögbjóða það í því formi, sem það er þar. Í þriðja lagi álit ég ekki rétt að lögbjóða svona hlutfallsskosningu.

Þá var það eitt atriði, sem kom fram í ræðu hv. flm. Ég ætla ekki að fara í deilur við hann um það, hvort það sé Alþfl. eða Sjálfstfl. í Hafnarfirði, sem hafi átt sök á því, hvernig málum er komið í verkalýðsfélagsskapnum í Hafnarfirði, en við munum sammála um það, að þau hafi ekki verið í góðu lagi, og verður þar litid misjöfnum augum á þau sjónarmið. En ég hefi mjög ákveðna og ég álit rökstudda skoðun um það atriði, sem ég veit, að hv. þm. Hafnf. er vel kunnugt um. Hv. þm. sagði, að framan af hefðu í Hlíf í Hafnarfirði valizt til forustu menn, sem vel hefðu verið starfinu vaxnir og rækt það vel og ekki komið af pólitískum ástæðum inn í félagið. En ég ætla, að þeir menn, sem mest og bezt hafa komið fram í stj. Hlífar, séu í hópi þeirra 12 manna, sem reknir voru úr Hlíf fyrir ári síðan. Þessir menn hafa verið formenn í Hlíf og unnið fyrir það félag og — eftir því sem ég bezt veit — mjög vel.

Þótt sumir þessir menn geti ekki lengur talizt í stétt verkamanna, myndu þeir jafnfúsir til að vinna fyrir hana. Þeir þekkja vel kjör verkamannsins af eigin reynslu. Hvi skyldu þeir þá ekki, þótt þeir nú vinni skrifstofustörf og fleira, einmitt geta beitt sínum kröftum í þarfir verkalýðsfélagsskaparins? Ég álit, að einmitt í sumum tillfellum gefist þeim betra tækifæri til að vinna fyrir verkalýðsstéttina.

Hv. þm. Hafnf. sagði, að það hefði verið spornað við ofbeldi í Hlíf, þegar skipt var þar um stj. Eins og ég hefi áður sagt, er það mál út af fyrir sig, en það var Sjálfstfl., sem heldur vildi styðja kommúnista heldur en Alþfl. í stjórn Hlífar.

Það var fyrir atbeina Sjálfstfl., að kommúnistar komust í stj. Hlífar, og ég hygg, að það hafi ekki verið gert til þess að koma í veg fyrir sundrung í verkalýðsfélagsskapnum, heldur hið gagnstæða.

Ég hygg, að ég þurfi ekki frekar að ræða um málið viðvíkjandi ræðu hv. þm. Hafnf., og ég vildi ekki í minni ræðu á neinn hátt beina sökum að neinum einstökum mönnum. Ég hefi haldið mig við þau princip-mál, sem var um að ræða, og skýrt þau frá mínu sjónarmiði, og ég hygg, að ég hafi byggt á verulegri þekkingu á verkalyðsmálum, bæði hér á landi og annarstaðar.

Ég álít, að með því að samþ. þetta frv., sem felur slík ákvæði í sér, sé farið inn á rangar og að sumu leyti hættulegar brautir.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Ég mun ekki gera efni þessa frv. í einstökum atriðum að umræðuefni og ekki blanda mér inn í þær deilur, sem fram hafa komið í umr. á milli hv. þm. Hafnf. og hæstv. félmrh. Ég vil þó leyfa mér að fara aðeins fáum orðum um þann grundvallarstefnumun, sem hér er um að ræða.

Þetta frv. er fram komið af hendi Sjálfstfl. vegna þess, að sjálfstæðismenn innan verkalyðshreyfingarinnar telja, að þeir hafi verið beittir ofríki og að þeir hafi ekki fengið að njóta réttar innan verklyðsfélagsskaparins eingöngu af því, að þeir voru flokksmenn Sjálfstæðisflokksins.

Ég fyrir mitt leyti hefði kosið, og kys, að um þetta þurfi ekki að setja lagafyrirmæli, heldur verði hægt að ná samkomulagi við Alþfl. um það skipulag á þessu máli, sem Sjálfstfl. vill una við. En hann vill ekki una við neitt það, sem setur þá verkamenn, sem tilheyra hans flokki, skör lægra heldur en nokkra aðra verkamenn.

Ég vil ekkert semja um þetta við Kommfl., því að hann er ekki þess virði. Hann myndi að sjálfsgöðu svikja það eins og annað, ef honum þætti það varða flokkslega hagsmuni. En náist ekki samkomulag við Alþfl., tel ég ekki annað fyrir hendi en að lögbjóða slík fyrirmæli í höfuðatriðum, þ. e. það frv., sem hv. þm. Hafnf. ber hér fram. Og ef hæstv. félmrh. er eins einlægur vinur verklyðshreyfingarinnar og hann vill vera láta, og ekki sitzt nú, þá vil ég minna hann á það, að sérhver maður, sem stendur gegn því, að stéttarfélag verkamanna verði byggð upp á lýðræðisgrundvelli, hann er vitandi vits að stofna verkalyðssamtökum í voða.

Það verður ekki hjá því komið, að ef sjálfstæðismenn fá ekki jafnrétti á við aðra menn í verklyðsfélagunum, þá eru afleiðingarnar augljósar, fyrst og fremst þær, að sjálfstæðismenn taka sig út úr og stofna einir félagsskap. En ég held, að það yrði ekki heppilegt. En verkamenn innan Sjálfstfl. munu gera þetta, ef þeir fá ekki að njóta fyllsta réttar innan verklyðssamtakanna.

Þessi fáu orð mín segja mína meiningu í málinu, og ég held, að mín meining í þessu máli sé meining Sjálfstfl. í heild. Ég hygg, að það mál, sem hv. þm. Hafnf. hefir flutt hér, sé stutt af svo miklum samhug sem mál getur frekast verið af einum flokki. Ég veit, að þetta er skýlaus krafa þeirra verkamanna, sem tilheyra Sjálfstfl., að þetta mál verði leyst á réttlátan hátt, þ. e. að allir verkamenn, hvaða

flokki sem þeir tilheyra, fái notið sama réttar.

Ég vildi að síðustu beina því til hæstv. félmrh., sem er forseti Alþýðusambands Íslands, að hann beiti sínum áhrifum til þess að þetta mál verði leyst á þann hátt, sem við sjálfstæðismenn getum unað við, sem er fullkominn réttlætisgrundvöllur.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég get í raun og veru tekið undir það, sem hæstv. atvmrh. sagði um þetta mál, að það væri það eðlilegasta og sjálfsagðasta, að verkalyðsfélagsskapurinn sjálfur ákvæði sitt skipulagsform, og ég álít líka, að verkamenn úr Sjálfstfl. eigi að hafa full réttindi á við aðra félagsmenn, enda hafa þeir eins og aðrir réttindi til að vera í trúnaðarstöðum. Og ég vona, að Sjálfstfl. þurfi aldrei að gangast fyrir stofnun sérstaks félags, heldur að hann uni við þau skipulagsform, sem verkalyðsfélagsskapurinn kann að setja um sín samtök í landinu. Og ég álít það sjálfsagt að ljá því eyra, sem kemur frá verkamönnum í Sjálfstfl., ekki síður en öðrum verkamönnum. Það á að sjálfsgöðu að hlusta á þeirra kröfur um skipulagsform í verklyðsfélagsskapnum. Ég vona, að um þetta geti orðið samtök og samkomulag verkalyðsins í landinu.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Ég vildi leyfa mér að þakka hæstv. félmrh. fyrir ummæli hans um það, að hann vilji, að verkamenn í Sjálfstfl. njóti sömu réttinda í félagsstarfsemi þeirra. En ég vildi skjóta því inn í, að hv. 2. landsk. (SÁÓ) greip inn í ræðu hæstv. félmrh. og taldi, að yfirleitt hefðu sjálfstæðismenn notið fullkominna réttinda í verklyðshreyfingunni. Þetta hefir ekki verið svo, því að sá hópur, sem hefir talið sig til Sjálfstfl., hefir ekki hlutfallslega aðstöðu til þess að koma sínum mönnum að í trúnaðarstöður félagsskaparins. Það og ekkert annað tel ég jafnrétti, og það og ekkert annað getum við unað við, sjálfstæðismenn. Og sérhver, sem viðurkennir, að jafnrétti eigi að ríkja, verður að gera sér grein fyrir, að í þessum efnum nægir ekki að viðhafa fögur orð. Við vitum allir, hver þungamiðjan er, og undanbragða í þeim efnum er eigi auðið.

Ég vildi þá vona, að vilji hæstv. félmrh. lýsi sér í því, að hann beiti sér fyrir því, að hægt verði að ná endanlegu og tryggju samkomulagi um málið. Þá er ég ekki í nokkrum vafa um það, að hv. flm. dregur sitt frv. til baka.

***Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Ég vil ekki láta hjá liða að svara nokkrum aths. hæstv. félmrh. viðvíkjandi frv. og sýna fram á, að skoðun hans á málinu er fjarri öllum sanni. Ég skal jafnframt taka það fram nú, eins og ég áður tók fram í minni ræðu, að ég hafði ætlað til, að hægt væri að leysa þetta mál án þess að til kasta þingsins kæmi. En nú, þar sem þetta var dregið á langinn og ekkert gert í málinu, þá sé ég, að svæfa átti málið, hreyfa hvorki hönd né fót og láta skeika að sköpuðu um verklyðshreyfinguna í landinu, — láta sundrun í félagsskapnum haldast til þess að nú sjálfstæðismönnum því um nasir, að það séu

þeir, sem séu að reyna að eyðileggja verklyðs-samtökin.

Eftir frv. er það þannig, að aðeins eitt verkalyðsfélag sé á hverjum stað, en það, sem aðallega gerir að verkum, að Alþfl. er á móti frv., er, að þeir fái ekki einir öllu að ráða um félagsskapinn eins og þeir vilja, því að þeir óttast, að þeirra pólitísku áhrifamenn komist ekki í allar trúnaðarstöður til að ráða þar öllu og gera félögin að pólitískum félögum, alveg eins og þau væru jafnaðarmannafélög. Þetta er það, sem ég og sjálfstæðismenn yfirleitt álíta, að komi af stað svo mikilli sundrunu innan verkalyðssamtakanna.

Hæstv. ráðh. hélt því fram, að það þyrfti aðra en verkamenn til þess að standa fyrir verkalyðsfélögunum, því að verkamenn væru atvinnurekendunum of háðir og ættu því örðuga aðstöðu. Má vera, að slíkt sé, en þegar samtökin eru orðin eins gömul og í Hafnarfirði, þar sem þau eru orðin 30 ára, þá finnst mér einkennilegt, ef slíkt fyrirkomulag þarf að vera.

Þá sagði hæstv. ráðh., að það væri brot á stjórnarskránni að lögbjóða eitt félag á hverjum stað. Ég man ekki eftir einu einasta þingi, að ekki hafi komið þar fram eitthvert mál, sem einhver þm. hefir ekki sagt um, að bryti stjórnarskrána, og samt hafa þau mál verið samþ. af flokksmönnum þessa hæstv. ráðh. Yfirleitt eru skiptar skoðanir um, hvað sé á móti stjórnarskránni, og lögfræðingar deila um það, og ég skal upplýsa, að lögfræðingur hefir farið yfir þetta frv. og ekkert haft við það að athuga. Ég er því ekki nægilega kunnugur lagalega, hvað margt og mikið er samþ. hér á Alþingi, sem orkar tvímælis, hvort það brjóti í bága við stjórnarskrána, en það er þungamiðja þessa máls, sem mér finnst einkennilegt, að það skuli vera hægt að skylda menn til þess að vera í ákveðnum félagsskap, beinlinis skylda menn, en það er svo nú, að enginn getur verið verkamaður í kaupstað, ef hann er ekki í verkalyðsfélagi. Hann er skyldaður til þess, hvernig sem honum líkar. Getur maður ekki líka sagt, að slíkt sé brot á stjórnarskránni? En þegar svo er komið, að menn eru skyldaðir til að vera í ákveðnu félagi, þá er eðlilegt, að menn heimti allan þann rétt, sem félagið hefir upp á að bjóða, heimti, að þeir fái þau sömu réttindi og aðrir félagsmenn hafa þar, þó að þeir hafi aðra pólitíska skoðun.

Hæstv. ráðh. segir, að ekki hafi verið hægt að ráða við kommúnistana á alþýðusambandsþinginu, og þess vegna hafi orðið að gera það, sem gert var. En er ekki hægt að hafa einhverjar reglur fyrir því á þessum þingum, hvernig menn eigi að haga sér til þess að fá að sitja þar? Er ekki hægt að reka mennina? Þetta atriði þarf ekki að vera til þess, að menn, sem hafa aðrar skoðanir en Alþfl.-menn, fái ekki að sitja á þingum sambandsins.

Þetta, sem ég hefi nú drepð á, sýnir, að það er tvennt ólíkt, kaupfélags- og verkamannafélagsskapurinn. Menn eru algerlega sjálfráðir, hvor þeir eru í kaupfélagi eða ekki, en inn í verkamannafélögin verða menn að fara nauð-

ugir viljugir. Þetta vil ég biðja hæstv. ráðh. að athuga, og þá mun hann komast að raun um, að samanburður við verkamannafélögin er að þessu leyti alls ekki til.

Ég hefi þá svarað í fáum orðum aðalmótbárum hæstv. félmrh. gegn þessu frv., en ég vil enda orð mín á nokkrum atriðum, sem hann hefir minnt á í þessu sambandi og snerta Hafnarfjörð.

Hæstv. ráðh. sagði, að ekkert væri við því að segja, þó að sjálfstæðismenn hefðu kosið kommúnista, það væri þeirra mál, en fannst það einkennilegt. Ég vil upplýsa, að það væri sama, við hvaða verkamann væri talað í Hafnarfirði, þeir mundu allir segja, að þó að kommúnistar séu djöfullegir, þá séu hinir þó ennþá verri, því að þeir hafa spornað við því af öllum sínum krafti, að nokkur sjálfstæðismaður fengi þar nokkra trúnaðarstöðu. Það má leita með logandi ljósi í öllum bókum verkamannafélagsins í Hafnarfirði, þar finnst ekki eitt einasta dæmi þess, að nokkur sjálfstæðismaður hafi fengið þar trúnaðarstöðu, en það hefir þó komið fyrir, að hægt hefir verið að fá samvinnu við kommúnista. Alþfl.-menn hafa aftur á móti alveg neitað því. Þess vegna er það ekkert undarlegt, þó að sjálfstæðismenn hafi neytt þessara bragða. En til þess að koma félagsskapnum í það horf, sem er til bóta, þá eru þeir fúsir til þess að rétta Alþfl.-mönnum höndina þrátt fyrir allar yfinger og væringar, sem verið hafa áður, en ennþá trúa þeir ekki á heilindi þeirra, og þess vegna vilja þeir fá afgert með löggjöf, að allir skuli vera jafnréttbáir í verkalyðsfélögunum. Svo ríkt er Tómasareðlið í þeim vegna þess óréttar, sem þeim hefir verið sýndur í þessum sjálfsögðu kröfum þeirra.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég hefi fátt að segja út af ræðu hv. þm. Hafnf. Hann vill halda fast við þá skoðun, að eðlilegt sé að lögbjóða, að þeir einir séu í verkamannafélagi, sem eru þar starfandi sem verkamenn. Ég minntist á það í frumræðu minni og vísa til þess, að mér finnst mjög óeðlilegt, að félögunum sé ekki frjálst að hafa innan sinna vébanda menn, sem hafa áhuga á verkalyðsmálum, þó að þeir vinni ekki á því starfssviði, sem félagið er myndað utan um. Eftir að myndað var sérstakt verkamannafélag meðal sjálfstæðismanna í Hafnarfirði, „Þór“, þá hyggt ég, að hv. þm. Hafnf. hafi verið mikið riðinn þar við, þó að hann sé þar kannske ekki félagi. Sýnir þetta, að verkamenn vilja hafa í félagsskap sínum menn, sem þeir treysta til að fara með þeirra hagsmunamál, þó að þeir séu ekki verkamenn.

Þá er annað atriði, sem hv. þm. vill lögbjóða, en það er, að ekki megi vera nema eitt verkamannafélag á hverjum stað. Hv. þm. sagði ekki ekki kippa sér upp við, þó að hér á Alþingi væri því borið við, að eitthvað bryti í bága við stjórnarskrána. Það mun satt vera, að oft er því haldið fram, að eitt og annað brjóti stjórnarskrána, en það er stundum hægt að sjá með vissu, að einhver atriði brjóti hana, og ég er þeirrar skoðunar, að enginn vafi sé, að með

Þessu, að fyrirskipa, að aðeins eitt félag sé á hverjum stað, þá eru brotin fyrirmæli stjórnskrárinna, og þegar af þessum ástæðum er ég á móti því. En ég er sammála hv. þm. Hafnf. um það, að óeðlilegt er, þegar mynduð eru fleiri en eitt félag á sama stað. Í þessu sambandi var hann að tala um, að það mundi vera brot á stjórnskránni, þegar menn væru þvingaðir inn í verkamannafélögin. Hv. þm. veit, hvernig þessu hagar til í öllum verkamannafélögum. Það er þannig, að þau gera samning við atvinnurekendur um, að félagsmenn þeirra sitji fyrir vinnu. Slíkan samning hafa flokksmenn hv. þm. Hafnf. gert við verkamannafélagið Hlíf í Hafnarfirði. Af þessu leiðir, að til þess að njóta vinnunnar ganga menn í félögin. Það eru því frjálsir samningar, sem hafa gert það að verkum, að verkamenn safnast inn í verka mannafélögin. Það er líka svo, að verkamenn hafa stundum samþ. að vinna ekki þar, sem ófélagsbundnir menn eru í vinnu. Það er þeim heimilt og brýtur ekki í bág við fyrirmæli 1. Mönnum er ekki fyrirskipað að vinna, og þeir geta sett hvaða skilyrði sem er fyrir, að þeir vinni á þessari og þessari vinnustöð, og sumstaðar eru þau skilyrði sett, að þar vinni ekki ófélagsbundnir menn.

Svo er síðasta atriðið, um hlutfallskosninguna. Um það þarf ég ekki að ræða frekar. Ég benti á það í frumræðu minni, að það væri einsdæmi í sögu verklyðsmálanna, ef á að fara að lögbjóða félögunum, hvernig þau hagi kosningum sínum. Það eiga þau sjálf að ákveða. Það getur vel verið, að stundum hafi þau óheppileg form hvað þetta snertir, en það getur ekki leitt til þess, að löggjafinn eigi að setja reglur um það, því að það gæti orðið til þess að valda óeðlilegum flokkadrætti innan félaganna sjálfra.

Að lokum sagði hv. þm., og hann sagði það rétt, að ég hefði sagt, að mig skiptu litlu mál sjálfstæðismanna og kommúnista. Hann sagði, að sjálfstæðismenn hefðu talið kommúnistana í Hlíf skárri en Alþfl.-menn, af tvennu vöndu. En að þeir skyldu ekki telja sjálfa sig bezta til þess að fara með stjórnina! Hvi átti Kommfl., langminnsti flokkurinn í Hlíf, að komast þar í valdaaðstöðu? Hvers vegna kusu sjálfstæðismenn ekki sína eigin menn? Alþfl.-menn höfðu í þetta sinn engan atvinnurekanda í kjöri, og í formannssætið kusu þeir einn fátækasta verkamanninn. Hann sagði, að Alþfl.-menn hefðu ekki viljað samkomulag við sjálfstæðismennina í Hlíf, en við vitum það báðir jafnvel, að Alþfl.-menn vildu gjarnan eiga þar samleið með sjálfstæðismönnum, og gerðu til þess margar tilraunir, en það gat ekki tekizt, svo fast knýtt hafa verið böndin milli þeirra og kommúnista, en ég vona, að þau bönd rofni og samvinna takist til þess að hefja félagið upp úr því ófremdarástandi, sem skapazt hefir af því, að kommúnistar hafa komizt þar að, illu heilli, fyrir atbeina sjálfstæðismanna.

Umr. frestað.

Á 59. fundi í Ed., 13. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Herra forseti! Þegar mál þetta var hér síðast til umr., síðastl. laugardag, gat ég ekki annað en kvatt mér hljóðs, enda þótt komið væri að fundarlokum, því að hér er um merkilegt mál að ræða og einstætt í sinni röð. Mér fannst líka, að framsöguræða hv. flm. væri ekki svo greinileg, að hv. dm. gætu af henni einni saman skapað sér fullkomna skoðun á efni því, sem hér er um að ræða. Að visu upplýsti hæstv. félmrh. um ýmsa agnúa, sem væru á frv., en ræða hans var ekki tæmandi. Ég mun ekki fara að deila við hv. flm. um flutning málsins. Hann var hér hinn þrúði maður. En hitt var ljóst, að hann brestur kunnugleika á eðli þeirra mála, sem hér er um að ræða, sem í sjálfu sér er ekkert undarlegt, þar sem hann er á allt öðru sviði, enda þótt með ágætum sé, því að hann mun tvímælalaust vera talinn einn hinn bezt mennti maður í sinni stétt. Hér brestur hann aftur þekkingu á hinu djúptæka eðli verkalyðshreyfingarinnar.

Ræða hv. flm. gaf mér tilefni til þess að tala hér langt mál og hrekja margt í ræðunni, en ég ætla að vera svo „fair play“ að takmarka mál mitt allmjög, þar sem ræðutími hv. flm. er nú nær búinn. Ég mun því aðeins fara inn á þrjú aðalatriði málsins. Fyrst hvort lögbjóða eigi aðeins eitt verkalyðsfélag í hverju bæjarfélagi, í öðru lagi, hvort í félögunum megi aðeins vera verkamenn einir, og í þriðja lagi, hvort lögbjóða eigi hlutfallskosningu á mönnum til trúnaðarstarfa innan félaganna.

Þá mun ég og eitthvað fara inn á fjórða atriðið, sem ekki er í frv., en kom fram í ræðu flm., en það er hið mikla ofbeldi, sem ríkja á innan verkalyðsfélaganna og hann taldi, að Alþýðusamband Íslands ætti hinn stóra þátt í. Ég veit ekki, hvað menn leggja upp úr orðum mínum hér, en hitt vil ég fullyrða, að ég tel mig manna kunnugastan verkalyðsmálum okkar, þar sem ég hefi starfað um 20 ára skeið í verkalyðsfélagsskapnum og fyrir hann, og tel ég mig því fullt eins dómberan um þessi mál og hvern annan að minnsta kosti.

Þegar um það er að ræða, hvort aðeins skuli vera eitt verkalyðsfélag í hverri starfsgrein, þá er það ekki stórt atriði út af fyrir sig. En það á ekki að fara að lögbjóða slíkt, það á að koma frá fólkinu sjálfu. Auk þess er þar, eins og hæstv. félmrh. benti á, stappað nærri broti á stjkskr., ef meina á mönnum að stofna stéttarfélag sér til hagsbóta. Annars verður það lagt undir úrskurð hæstv. forseta áður en til atkvgr. kemur, hvort hér sé ekki um brot á stjkskr. að ræða. Væri þetta lögleitt, myndi það koma harkalega niður á ýmsum stéttum, eins og t. d. skipstjórum og stýrimönnum. Hér er t. d. sérstakt félag meðal togaraskipstjóra og annað meðal þeirra, sem eru í millilandasiglingum. Þá eru og hér félög stýrimanna o. fl., og þannig mætti lengi telja og sýna fram á árekstra í þessu efni, eingöngu af því, að þeir, sem hér vilja breyta, eru ekki nægilega kunnugir þeim málum, sem þetta gripur inn í.

Þegar lögin um stéttarfélag og vinnudeilur voru sett, var reiknað með fleiri en einu fagmannafélagi á hverjum stað. Löglærðir menn,

sem unnu að þessum málum, litu svo á, að ekki væri hægt að banna slíkt. Ég býst við, að þeir hafi litið svo á, að samkv. ákvæðum stj.skr. væri ekki hægt að banna slíkt.

Þá er næsta atriðið, að eingöngu skuli vera verkamenn i hverju félagi. Þetta gæti ég mynd- að mér, að hljómaði vel i eyrum þeirra, sem ekki eru nægilega kunnugir þessum málum. Við þetta er það fyrst og fremst að athuga, að mörg verklyðsfélög eru stofnuð af mönnum, sem þá i svipinn hafa ef til vill ekki verið verkamenn, eða jafnvel aldrei stundað erfiðis- vinnu. Þessa menn ætti því að reka úr félags- skapnum. Annars er það nú svo, að þetta orð, „verkamáður“, er mjög teygjanlegt. Það má jafnvel segja, að allir, sem einhver störf hafa, séu verkamenn. Þá er það og t. d., að kennar- inn, sem stendur við kennaraborðið i dag, getur verið orðinn verkamaður á morgun. Fjöldi námsmanna, stúdentar o. fl. ganga inn i verk- lýðsfélagin og eru um lengri eða skemmri tíma óbreyttir verkamenn við erfiðisvinnu. Þeir eru því venjulega ekki að ganga úr félagsskapnum þann stutta tíma, sem þeir eru við nám. Margir slíkir menn verða því félagar i verklyðsfélög- unum eftir að þeir hafa lokið námi og hætt erfiðisvinnu. Ætti kannske að fara að reka slíka menn? Nei, því verður ekki neitað, að það er vont að skilgreina það, hver er hinn reglulegi verkamaður. Menn geta jafnt kallast verkamenn, hvort sem þeir vinna með anda eða höndum. Ég held jafnvel, að það væri ekki i anda Sjálfstfl. að fara að reka stofnendur úr félögum, enda þótt þeir vinni ekki erfiðisvinnu. Við skulum segja mann eins og Ólaf Friðriksson. Nei, ég held, að það þætti of mikil skerðing á frjálsræði manna. Ég er því ekki búinn að sjá, að Alþingi fari að ganga svo hart til verks eins og hv. flm. vill vera láta.

Þá skildist mér, að hv. flm. væri að vitna i reglur um þessa hluti, sem gíltu meðal annara þjóða. Ég skal ekkert um það segja, hvað hv. flm. hefir kynnt sér þessi mál erlendis. En ég hefi þó dálítið kynnt mér þau á þeim vett- vang, m. a. átt tal við flesta foringja verka- lýðsmálanna á Norðurlöndum. Við foringja verkalyðs annara landa hefi ég ekki átt tal, því að ég hefi ekki vald á tungu þeirra. Af þeirri þekkingu, sem ég hefi aflað mér um þessi mál á Norðurlöndum, þá er það ljóst, að slíki á- kvæði sem eru i frv. eiga ekkert fordæmi i verkalyðslöggjöf þeirra. Margir verkamenn, sem komizt hafa til æðstu valda i þjóðfélagi sínu. eins og t. d. Stauning i Danmörku og Nygaards- vold i Noregi, eru ennþá i verklyðsfélögum. Þannig er Stauning t. d. enn i félagi tóbaks- gerðarmanna i Kaupmannahöfn og Nygaards- vold i félagi pakkhúsmanna eða hafnarverka- manna i Noregi, og þannig mætti lengi telja.

Að hv. þm. Hafnf. flytur frv. þetta, er sökum atburða þeirra, sem gerzt hafa i Hafnarfirði i ár. Eins og kunnugt er, þá hefir gengið þar á ýmsu, sem ekki hefir þekkt áður innan verka- lýðsfélagsskaparins, hvorki hér á landi eða i nálægum löndum, að stofnendur verkalyðsfélag- anna hafi verið reknir úr félögum fyrir þær sakir einar, að þeir væru ekki verkamenn, eins

og t. d. gert hefir verið við Kjartan Ólafsson i Hafnarfirði o. fl. fyrir þær sakir einar, að þeir væru ekki verkamenn þá stundina. Annars er ég ekki búinn að fá sannanir fyrir því, að þeir, sem hv. flm. telur sig bera fyrir brjósti, vilji þetta i raun og veru. Mér er nefnil. alls ekki kunnugt um, að þessi krafa hafi komið annar- staðar að en frá málfundafélaginu „Þór“ i Hafnarfirði. Ég leyfi mér því að halda því fram, að þessi skoðun, sem hv. flm. túlkar i þessu máli, sé i yfirgnæfandi minni hluta i landinu. Ég leyfi mér hér að tala máli meiri hlutans i þessum málum og andmæla þeirri stefnu, sem hér kemur fram i frv.

Ef eingöngu væru verkamenn eftir i félög- unum, yrði áreiðanlega mjög óhægt að fá hæfa menn i trúnaðarstöður þeirra og til virkrar for-ustu i félagsskapnum. Ég hefi mína reynslu um það, hve verkamenn eru þar ófúsir, og þeim er það ekki láandi, þegar þeir eiga atvinnu sína persónulega undir högg að sækja hjá at- vinnuveitandanum. Það er nú einu sinni eðli þessara samtaka að standa sífellt i baráttu um kaup og kjör við atvinnurekstur. Án þess er hvert félag „null og nichts“ i augum verka- mannanna. En þeir, sem fremstir ganga i bar- áttunni, geta misst fyrir það alla atvinnu, og verkamenn vilja náttúrlega lifa, eins og aðrir, og hika við að láta hafa sig á oddinum. Reynsl- an er því sú, að það hefir orðið að taka til forystu i félögum menn, sem voru að ein- hverju leyti óháðari með atvinnu en hinir eigin- lega verkamenn. Ég er ekki með þessu að kasta steini að atvinnurekendum. Það er ekki nema mannglegt, að þeir sneiði hjá að hafa þá menn i þjónustu sinni, sem ganga hart fram i gegn þeim, og þegar þetta er mál, sem kemur mjög við pyngju þeirra. En ef þessi barátta væri lögð niður, missti öll verklyðshreyfingin marks og gæti aldrei lifað þannig lengi.

Eru nú nokkur líkindi til, að atvinnurekandi geti komið fram sem aðili fyrir sjónarmið sem þessi? Það mundi stríða gegn öllu, sem maður á að venjast. Ég veit, að hv. þm. Hafnf. er svo trúr þeim umbjóðendum sínum, sem eru vinnuveitendur, að hann gæti ekki leikið þann skollaleik, sem hann leikur nú, nema hann ætl- aði að koma aftan að þeim umbjóðendum sín- um, sem eru verkamenn, og hreint og beint svikja þá i tryggðum.

Ég held hv. þm. hafi verið að vikja að því, sem erlendis tíðkaðist. Á Norðurlöndum er það að visu venjulegt, að verkamenn ráðast i þjón-ustu stéttarfélags síns til trúnaðarstarfa. En fjölmennið i þessum löndum gerir það, sem hér er ómögulegt, að félögin launa þessum mönnum fyrir að standa fyrir málum sínum. Margir þeirra manna hafa orðið leiðandi menn sinnar þjóðar. Hér verða félögin að nota til starfanna ólaunaða áhugamenn, sem eru nægi- lega óháðir atvinnurekendum með vinnu. Ef hv. þm. athugar þetta, hlýtur hann að sjá, hve að- stæður eru ólíkar hér og þar, að ég nú ekki minnst á, að iðgjöld verkamanna til félaga sinna eru hér kannske $\frac{1}{2}$ eða $\frac{1}{10}$ af því, sem verkamenn greiða til stéttarfélaga sinna i ná- grannalöndum.

Hinsvegjar er ég hv. þm. alveg sammála um það, að raunverulegur atvinnurekandi á ekki að vera í verklyðsfélagi. Þeir, sem ráð hafa yfir atvinnu svo og svo margra verkamanna eða geta notað aðstöðu sína gegn félagi þeirra í hagsmunabaráttu, eiga þar ekki heima, þótt þeir af einhverjum ástæðum kynnu að hafa löngun til að vera þar. En í lögum margra verklyðsfélaga eru takmarkanir, sem eiga að duga við þessu. — Ég skal svo láta útrætt um þessa hlið málsins, en víkja örfáum orðum að þeim hlutfallskosningum, sem frv. gerir ráð fyrir.

Mér skilst þm. halda, að hann geti skapað frið með þessu ákvæði, frið þar, sem nú er ófriður. En ég skal færa rök að því, að ef hann vill skapa með því friðinn, er hann að skapa með því þann ófrið, sem enginn sér út yfir. Í fyrsta lagi þekki ég engin dæmi um slíkt í allri Norðurláfu, sem fætt hefir verklyðshreyfinguna, að fyrirskipaðar séu hlutfallskosningar í þessum samtökum. Sú krafa er komin frá stjórnmálaflokkum, en ekki verkamönnum sjálfum, til þess að skapa pólitískum minni hlutum rétt. En það eru til lönd, þar sem engar kosningar eru hafðar á trúnaðarmönnum félaga; en mér er sama, hvort þar gildir einræðisfyrirkomulag fasistískra landa eða kommúnista, á hvorugum staðnum mega vera til flokkar, nema hinn eini. En í Frakklandi t. d. eru verkamenn skiptir milli 4 flokka: syndikalista, kristilegra jafnaðarmanna, marxistanna eða aðalverkamannaflokksins og kommúnista. Nú var gerð þar tilraun til að sameina alla franska verkamenn í einu sambandi, en hún mistókst algerlega vegna áróðurs kommúnista. Í Belgíu hefir þetta verið líkt og á Spáni fyrir borgarastyrjöldina, en á Norðurlöndum hafa verkamenn verið einhuga og samtökin óskipt. Þar hafa hlutfallskosningar, slíkar sem hér ræðir um, aldrei komið til mála.

Hverjir eiga að hagnast á þessu ákvæði? Það ríkir fullkomið lýðræði innan verklyðshreyfingarinnar, nema þá í fáum félögum, sem kommúnistar ráða. Sjálfstæðismenn hafa þar fullan rétt, hvað sem hv. þm. segir annað. Samkv. lögum Alþsamb. Ísl. ríkir þar fullkomið lýðræði. Hver verkamaður getur notið þar málfrelsis og atkvæðis síns. Það er verið að mála skráttann á vegginn og segja, að ekki sé til lýðræði innan verklyðsfélaganna yfirleitt. Hverjir eiga að hafa hag af því? Hv. þm. getur ekki verið fullkomin alvara að hægja burt á hrifum kommúnistanna, ef hann gengur hér beint í lið með þeim og gefur þeim með hlutfallskosningum fyrsta möguleikann til þess yfirleitt að „existera“. — annars hyrfu þeir sem minni hluti. Ég trúir því ekki, að hv. þm. vilji ala þann draug. Það er jafnvel kunnugt um Hafnarfjörð, að þar eru ekki nema um 20 menn, sem geta kallast kommúnistar. Ég vil ekki segja, að þeir geti náð þar „mandati“, en það var þó verið að gefa þeim möguleikann til þess. Þá mundi innan félaganna loga í deilum, alltaf fylking móti fylkingu, aldrei stundar friður. Nú er meining þm. að draga stjórnmálin út úr verklyðsfélagunum, og ég get verið honum sammála um, að það sé hollt í sjálfu sér. Í því fé-

lagi, sem ég hefi stjórnað í 20 ár, hefir verið reynt, eins og unnt er, að ganga framhjá deilum dagsins í flokkapólitík. Menn vita, að milli manns og manns er ekkert viðkvæmara en stjórnmál og trúmál. Um trúarágreining er hér náttúrlega ekki að tala. En pólitíski ágreiningurinn þyrfti ekki heldur að verða að ófriði. Ég vildi, að hv. þm. gæti horfið frá þessu atriði, um hlutfallskosningarnar. Við getum t. d. hugsað okkur Vélstjórafélag Reykjavíkur. Þar eru menn af ýmsum flokkum, það eru jafnvel til kommúnistar innan vélstjórástéttarinnar, en sjálfstæðismenn eru þar fjölmennastir. En ég er ákaflega hræddur um, að ekki yrði óblandin ánægja yfir þessu ákvæði hjá flokksbræðrum hv. flm. í því félagi. Þó að margir séu sjálfstæðismenn í stéttarfélagunum, hafa þeir fullkomin skilning á því, að þeir geta átt í höggi við atvinnurekendur. Það verður aldrei hægt að halda þeim undir því oki, að þeir geri það fyrir Sjálfstfl. að leggja niður baráttu fyrir þættum kjörum. Þeim er það fyrir mestu, að verklyðshreyfingin sé óklofin og ölömuð; þess vegna er ákvæðið um hlutfallskosningar þeim ekki til góðs. Það eru þúsundir verkamanna, sem vita, að þær eru einhver sú mesta ógífta, sem fyrir hreyfinguna gæti komið.

Þá kem ég að fjórða atriðinu, sem hv. flm. ympraði á með mestu högværd, en hefir verið rétt með hávaða í blöðum flokksins, að í verklyðshreyfingunni hafi verið beitt ofbeldi. Nú kom það ekki beint fram í orðum hans, hverjir það væru, kommúnistar eða aðrir, sem beitt hefðu ofbeldinu eða ofríkinu, en það mátti skilja hann svo, að það væru Alþfl.-menn. Það hefir þegar verið tekið hér fram, að innan Alþsamb. og félaga þess ríkir fullt lýðræði. Sú regla, sem ég tók upp í mínu félagi, eftir erlendum fyrirmyndum, að hafa allsherjaratkvæðagreiðslur um hin stærri mál, er að vinna sér fylgi í mjög mörgum félögum, og ég veit ekki, hvernig hægt er að hugsa sér fullkominara lýðræði en það. Það eina, sem kannske mætti benda á í mótsögn við þetta, eru fulltrúakosningar til sambandsþings, eins og hæstv. félmrh. tók réttilega fram. En það á sér fyllilega réttmætar sögulegar orsakir. Verklyðshreyfingin var sköpuð af áhugamönnum, sem drögust að annari stjórnmálastefnu en þeirri, sem hinir borgaralegu flokkar, er síðan mynduð Sjálfstfl., fylgdu. Þetta er ekkert sérkennilegt fyrir Ísland. Þessu líkt varð á öllum Norðurlöndum, og óeðlilegt er það ekki, þegar gætt er árekstranna, sem hreyfingin átti í við menn, sem stóðu meira og minna framarlega í Sjálfstfl. Það var því engin furða, að Alþfl. skipaðist á þann hátt, sem varð, upp úr verklyðshreyfingunni, og setti sér og henni til verndar ýmsar reglur, sem þorri verkamanna hefir ekki viljað missa. Ég gæti trúað, að sjálfstæðismenn kærdðu sig ekki um að fá á sína fundi menn, sem kæmu til þess að rugla þá stefnu, sem átti að halda áfram, og spilla starfsfriði. Eins höfðum við enga þörf fyrir þá menn á sambandsþing, sem héldu fram sjónarmiðum vinnuveitenda. Nú er talað um það, að losa félögin undan pólitíkinni. Mér finnst þá vera farið

illa með orðið pólitik, ef það má ekki ná, meðal annars, yfir baráttumál heilla þjóðfélagsstétta. Hvað er pólitik, ef t. d. launamálín eru það ekki? Ég minnst þess, að vestur í Ameríku hefir aldrei verið heitara í kolunum en þegar Roosevelt tók í streng með verkamönnum gegn atvinnurekendum í launamálum. Það var áreiðanlega talin pólitik. Og jafnvel þó að slíkt mætti ekki nefnast pólitik hér heima, er ég hræddur um, að orðið geti nógu heitt í kolunum, þegar farið er að ræða um kauphæð, vinnuskilyrði, öryggismál o. s. frv. Og ég er anzi hræddur um, enda þótt verklyðssamband væri sett, sem ætti að heita óháð flokkum, að flokkarnir vildu þá hafa fingur með í spílinu, og ópólitískt getur það aldrei orðið, meðan þeim skemmdarvörgum, sem kommúnistar eru og höfðu engin teljandi tök fyrr en á árunum 1937—38 fyrir sérstök atvik. er hjálpað til að þrífast. Það virðist svo sem þeir viti það dæmalaust vel, hverju þeir hafa áorkað síðastl. ár. Þeir hafa barizt með honum, og á meðan slík óheillatök eiga sér stað innan okkar þjóðfélags, þýðir ekki að tala um að útrýma kommúnismanum.

Okkar viðhorf til kommúnismans eru ólík. Hv. þm. og allir flokksbræður hans verða að sýna, að þeir vilji útrýma kommúnismanum úr verklyðshreyfingunni, en geri þeir það, þá getum við talað saman um, hvernig hlutirnir eigi að vera. Persónulega þekki ég hann ekki mikið, en hjartað er gott, og ég efast ekki um, að hann vilji verkamönnum vel.

Við skulum ekki ræða frekar um þetta atriði. Því það hefir aldrei sýnt sig betur en nú, hversu mikil óheilindi fylgja kommúnismanum. Þá kligjar ekki við að ofurselja okkar litlu þjóð fyrir ímyndaða hagsmuni erlendra stórþjóðar. Ég veit ekki, hvaða rétt þeir menn eiga á sér í þjóðfélaginu eftir að hafa gerzt flugumenn innan þess.

Ég hefi nú reynt að gera örlitil skil á þessu ofbeldi. En ég vil aðeins benda hv. þm. á eina tegund ofbeldis enn, sem ekki er langt síðan átti sér stað. Það var haldinn fundur í verkamannafélaginu Hlíf í Hafnarfirði ekki alls fyrir löngu. Þar mættu sjálfstæðismenn, alþýðuflokksmenn og stjórn Dagsbrúnar. Þar var borin upp till. um, hvort félagið ætti að gerast meðlimur í byggingarsambandi kommúnista, sem nú hefir verið stofnað. En fundargestir tóku þannig undir till., að hún var ekki rædd. Er þetta ofbeldi, sem hv. þm. hefir tekið ábyrgð á í þessu tilfelli? Ég þekki til í félögum, þar sem kommúnistar hafa ráðið. Þeir hafa hvarvetna reynt að beita ofbeldi. Ég þekki líka til í Dagsbrún, og þar hefir aldrei verið beitt ofbeldi, fyrr en kommúnistar komu til valda innan félagsins. Tilgangurinn helgar meðalið, — þeir beita ofbeldi þegar þeim býður svo við að horfa.

Þá hefir mikið verið talað um það, að sjálfstæðisverkamenn vildu ekki leggja á sig félagsskatt, sem rynni í flokksjóð. Jú, þessi kenning hefir verið mjög uppi og verið færð rök fyrir henni, sem hafa verið byggð á misskilningi. Alþýðusambandið er raunverulega sjálf-

stæð stofnun. Öll gjöld, sem félögin leggja fram til Alþýðusambandsins, hafa runnið til verkamannastarfsins, ekki einum eyri verið varið til flokksstarfs Alþfl. Það er hægt að sjá af fjárhagsáætlun síðan í fyrra. Stjórnmalastarfsemin er engin frá stjórnmalafélögunum og einstökum mönnum, en ekkert tekið af skatti frá félagsmönnum. En þetta hjál um gjöld félagsmanna til flokksstarfsemi er ósannindi ein.

Ég vildi láta þetta koma fram, svo að það stæði ekki til misskilnings. Þessir skattar eru hærri hér hjá okkur en annarstaðar, vegna þess hvað fámenn við erum. Félögin greiða í iðgjöld 5—10 kr. á ári, og upp í 16 kr. hér í Rvík. Miðað við önnur lönd eru þetta lág iðgjöld. En hvað skyldu sjálfstæðismenn í málfundafélögunum greiða? Mér hefir verið sagt, að eftir að málfundafélögin voru sett á stofn, hafi hver meðlimur verið krafinn um einnar kr. gjald á viku, þegar hann hefir vinnu. Í hvaða sjóði rennur sú upphæð?

Ég skal ekki fara meira út í ofbeldishjálíð, eða út í það, hvernig flokksjóð Alþfl. er skipt. Ég er þess fullkomlega sannfærður, að þeirri fjárupphæð, sem lögd er til verklyðsmála, er enn betur varið heldur en t. d. að kommúnistar fengju einhverju að ráða. Samfylkingin við kommúnista hefir leitt til ófarnaðar í öllum löndum. Hann er ekki fremur hættulegur fyrir Alþfl. en aðra flokka. Nú er svo komið, að á Vesturlöndunum öllum hafa kommúnistar runnið sitt endaskeið. En það er orðið tímanna ták, að hér á Íslandi hefir þessi flokkur dafnað fyrir atbeina Sjálfstfl. — Ég skal svo í bili láta útrætt um það, sem þessi hv. þm. sagði.

Hæstv. atvmrh. er ekki hér, en hann talaði hér nokkur orð, og margir hlustuðu á hans ræðu. Hann talaði með þjósti miklum um leið og hann lýsti því yfir, að þetta mál væri flokksmál. Því yrði fylgt eftir með fullkominni festu. Þó hann sé ekki hér, þá ætla ég að svara honum nokkrum orðum. Ég hafði skilið það svo þegar stjórnarsamvinnan hófst síðastl. vetur, að hún væri afleiðing af hinum erfiðu tímum, sem við áttum við að búa, því reynslan hefir sýnt, að okkar unga þjóð var framsýn að mynda þjóðstjórn, þar sem á efir komu hörmungar styrjaldarinnar. Um leið var svo til ætlazt, að öll deilumál væru lögd á hilluna, meðan stjórnarsamvinnan héldist. Ég veit ekki, hvort Sjálfstfl. lítur svo á, að hann hafi vakið upp stærri deilumál með tilliti til samvinnu. ... Það getur vel verið, að það láti vel í eyrum sumra manna innan hv. d., en ég er ekki viss um, að allir séu á sömu skoðun.

Ég vænti þess, að hv. þm. endurskoði rækilega sína afstöðu í þessu máli. Það getur verið, að mér hafi ekki tekizt að sannfæra hann eða flokksbræður hans um það, hvað það er vandasamt mál, sem um er að ræða. Ég ætla ekki að svara kommúnistum, því þeir eru alltaf öflugir í dag við það, sem þeir voru í gær. Ég er þessu frv. í öllum atriðum mótfallinn.

*Flm. (Bjarni Snæbjörnsson): Ég ætla að svara ræðu hv. 2. landsk. nokkrum orðum. Að því er mér skildist er það víst meining hans

að reyna að tefja málið og taka upp málþóf, svo það fari ekki í n. Mér virtist ekkert nýtt koma fram í ræðu hans.

Ég ætla þá fyrst að víkja nokkrum orðum að hæstv. félmrh., þar sem hann talaði um flest af því, sem viðkemur málum verklyðsfélaganna innbyrðis. Það er einmitt svo, að menn innan verklyðsfélaganna eru ekki nægilega þroskaðir, eins og t. d. þeir menn, sem stofnuðu Verklyðsfélag Hafnarfjarðar síðasta ár. Þeir geta ekki beygt sig undir lýðræðið, heldur þjóta upp og mynda annað verklyðsfélag. Af því koma vandræðin, sem orðið hafa í Hafnarfirði. Vandræðin leiðir bókstaflega af stofnun þessa félags. Það var stofnað af því að minni hl. vildi ekki beygja sig. Einnig þetta hefir orðið til þess að skaða réttlátan grundvöll. Þeir menn, sem ekki eru nógu þroskaðir, það eru menn, sem fylgja sömu stjórnmalaskoðun og hæstv. félmrh. og hv. 2. landsk. Ef þetta félag hefði ekki verið stofnað í Firðinum, er ég viss um, að ekki hefðu hlotið af því slík vandræði sem nú hafa skapast. Þegar menn hafa ekki þann þroska innan verklyðsfélagsskaparins að geta unnið saman án þess að hafa sömu stjórnmalaskoðun, þá hlýtur að verða að taka í taumana með löggjöf.

Þá minnst félmrh. á, hvers vegna sjálfstæðismenn hefðu ekki verið teknir í stjórn félagsins. Það er sama ofbeldiskúgunin, sem hv. 2. landsk. benti á að ætti sér stað. Þegar fór fram stjórnarkosning í Hlíf, var það þannig, að sjálfstæðismenn fengu ekki að sitja á þingi Alþýðusambandsins. En þeir, sem kosnir voru, voru ekki kommúnistar, heldur fylgdu Héðni og Sameiningarflokki alþýðu. Alþýðuflokksmenn hafa þó fullan rétt til að sitja á sambandsþingi. Þá er ekki nema eðlilegur hlutur, að stjórn félaganna hafi fulltrúa á stéttarfélagssþingi. Ef nú t. d. Alþfl. hefði breytt sínum lögum, og sjálfstæðismenn mættu koma inn, er enginn vafi á, að sjálfstæðismenn í Hafnarfirði væru búnir að taka stjórnina í sínar hendur. Þetta ber allt að sama brunni, þetta er afleiðing af allri þeirri kúgun, sem hefir átt sér stað innan Alþýðusambandsins og alþýðuflokksmenn eru rótgrónir við. Þeim finnst það vera lýðræði, þegar þeir rjúka upp og mynda ný félag.

Ég hygg nú, að þegar hv. þm. átta sig á þessum hlutum, hvernig nú er í pottinn búið, þá sé ekki nema eðlilegur hlutur, að sjálfstæðismenn vildu ekki lúta slíku sem þessu, heldur heimta sinn rétt. Mér finnst það ekki skipta máli, hvaða stjórnmalaskoðun stuðningsmenn félaganna hafa. Úr því kommúnistar hafa leyfi til að sitja á Alþingi, álit ég þá hafa leyfi til að vera hvar sem er.

Hæstv. félmrh. minnst á það, að málfundafélögin hefðu haft mig í ráðum, þó ég væri ekki verkamaður. Fyrst og fremst horfir það nú öðruvísi við að vera í málfundafélögum, það eru félög, sem fylgja ákveðinni stjórnmalaskoðun. Félagsgjöld eru þar auðvitað notuð til styrktar þeirri stefnu, sem félagsmenn styðja. Þeir eru fylgjendur sjálfstæðisstefnunnar og þar að auki verkamenn, sem vilja gjarnan syrkja hið pólitíska starf. ... En þegar verið er að draga í efa, að maður fari með rétt mál,

neyðist maður til þess að nefna nöfn, til þess að sýna fram á, að maður fari ekki með fleipur. Hv. 2. landsk. taldi vafasamt, að ekki ættu að vera aðrir en verkamenn í verkalyðsfélögum, með því að margir verkamenn væru ófúsir að taka að sér forystu innan félaganna. — Þetta er hinn mesti misskilningur. Að visu er það svo, að formaðurinn í verkamannafélaginu Dagsbrún er ekki verkamaður, en ég gæti trúað því, að hv. 2. landsk. hefði ekkert á móti því, að einhver verkamaður skipaði hans sæti. Og hvers vegna ættu verkamenn ekki að vilja taka að sér forystuna í sínum eigin félögum? Þegar gengið er til almennra kosninga, er verkamönnum talið það til gildis, að þeir séu verkamenn. Í Hafnarfirði hafa verkamenn stjórnað félögum, og hefir ekki einn einasti kvartað undan kúgun af hálfu atvinnurekenda. (SÁÓ: Við skulum nú ekki tala hátt um það). Ef tala ætti um kúgun af hálfu atvinnurekenda við verkamenn, mætti eins tala um kúgun af hálfu Alþfl. En hér er ekki vettvangur til þess að rökræða um það, en annarstaðar er ég reiðubúinn að ræða við hv. 2. landsk. um það mál.

Hv. 2. landsk. var að tæpa á því, að ég kæmi fram sem umbjóðandi atvinnurekenda og væri með flutningi frv. að fara aftan að verkamönnum og svíkja þá í tryggðum. Ég veit ekki, hvaða stað hann finnur þeim orðum. Ég veit ekki til, að ég geti skoðað mig sem umbjóðanda nokkurrar sérstakrar stéttar. Ég er umbjóðandi Sjálfstæðisflokksins, en hann vill láta allar stéttir njóta réttar síns. Annars voru það verkamenn í Hafnarfirði, en ekki atvinnurekendur, sem réðu úrslitum í síðustu kosningum, og ég býst ekki heldur við, að hv. 2. landsk. láti sér detta í hug, að það hafi verið atvinnurekendurnir, sem fóru frá sínum fyrra umbjóðanda, heldur verkamennirnir.

Ég vil ekki fara að verulegu leyti inn á það atriði frv., hvort rétt sé að hafa fleiri en eitt stéttarfélag fyrir hverja starfsgrein í sama bæjarfélagi. Báðir hv. ræðmenn virtust sammála um það, að æskilegast væri að hafa aðeins eitt félag, en vilja þó ekki löggjöf í því efni. En meðan verkamenn eru ekki þroskaðir en raun ber vitni í félagsmálum sínum, vil ég láta löggjafann taka þetta til athugunar. Hitt, að verkamenn þori ekki að vera forystumenn í sínu verkalyðsfélagi af hræðslu við atvinnurekendur, nær engri átt, það hlýtur þá að vera vegna þess, að þeir álitu sig ekki hafa vit á að hafa forystuna á hendi, en það þorir hvorugur hv. ræðumanna að segja.

Þá var það hlutfallskosningin. Hv. 2. landsk. hélt því fram, að hún yrði aðeins til þess að gefa kommúnistum byr undir báða vængi og koma þeim inn í sambandið, svo að þeir gætu komið þar glundroða af stað. En það merkilega er, að þetta atriði vilja kommúnistar ekki heldur hafa. Og það er vegna þess, að báðir þessir flokkar vilja hafa einræði innan félaganna. Er þá ekki einmitt lausnin, að fá sjálfstæðismenn inn í sambandið, svo að einhver samvinna geti tekizt milli sjálfstæðismanna og alþýðuflokksmanna innan þessara félaga? Ég held, að hæstv. félmrh. og hv. 2. landsk. ættu að skilja það, að

það væri bezt fyrir alla parta. En einræði á ekki að þola þar frekar en annarstaðar.

Þá vil ég drepa á eitt atriði í ræðu hv. 2. landsk., þar sem hann minnst á ofbeldi í verkalyðsfélagi, en það hefði ekki verið talað um það sem neitt atriði í málinu í blöðum Sjálfstfl. Hann gat þess, að í félagi, þar sem stjórnin er í höndum samfylkingarmanna, hefði verið borin fram till. um það, hvort félagið skyldi vera áfram í því verkalyðssambandi, sem það er nú í, en stjórnin hefði frestað að láta taka ákvörðun í málinu. — Þeir hljóta að hafa verið búnir að læra af starfsaðferðum jafnaðarmanna, því að þessari aðferð beittu jafnaðarmenn í Hlífl. Þegar þessi mál komu fyrst fram innan Hlíflar, höfðu þeir stjórnina í sínum höndum. Var fjölmennur fundur haldinn í bæjarþingssalnum í Hafnarfirði, þar sem kom fram till. um að ganga í óháð verkalyðssamband. Þetta var í fyrra. Atkvgr. var frestað, þar sem jafnaðarmenn sáu, að þeir voru ekki í meiri hluta á fundinum. Á næsta fundi kemur fram rökstudd dagskrá í málinu, en það hafði þá ekki verið til umræðu, og hún er samþ., því að þá var búið að smala á fundinn kennurum, trésmiðum og öðrum fylgismönnum stjórnarinnar. Þetta er sú aðferð, sem jafnaðarmenn hafa beitt, og þetta vita þeir hæstv. félmrh. og hv. 2. landsk. En svona er það þar, sem þessir tveir flokkar ráða í verkalyðsfélagunum, — ofbeldið ræður þar, sem þeir hafa töglín og hagldirnar.

Þá minntist hv. 2. landsk. á, að stúdentar væru svo miklum órétti beittir, ef aðeins væru verkamenn í félagunum. Á meðan stúdentar stunda erfiðisvinnu eru þeir verkamenn og verða því að ganga í verkalyðsfélagin eins og aðrir og hafa þar skyldum að gegna, en njóta um leið fyllstu réttinda. Þegar þeir hætta að vera verkamenn og hafa engar kvaðir gagnvart félaginu, missa þeir um leið réttindi sín. Þetta er svo augljóst mál, og ég sé ekki annað en þetta sé fyllilega réttmætt.

Að lokum þetta: Hv. 2. landsk. svaraði hæstv. atvmrh. og sagði, að með stjórnarsamvinnunni hefðu deilumálin verið lögð á hilluna. Ég lit ekki svo á, að stjórnarsamvinnan byggist á því, að sjálfstæðismenn leggi deilumálin á hilluna, heldur hinu, að reynt verði að ná samkomulagi um þau og fá þau leyst á viðunandi hátt, og það er þetta, sem við sjálfstæðismenn ætlumst til af okkar ráðherra, að hann vinni að.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10:2 atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 98. fundi í Ed., 29. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 99. fundi í Ed., 2. jan., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 272, n. 542).

*Frsn. minni hl. (Magnús Gíslason): Allshn. gat ekki orðið sammála um afgreiðslu þessa máls og greindi þar nokkuð mikið á, þar sem einn nm. vildi fella frv. alveg, annar vildi láta

samþ. það með miklum breyt., en mitt álit er, að ef ekki næst samkomulag milli rétttra aðila um þetta, þá muni verða óhjákvæmilegt að skipa þessum málum með l. á þann hátt, sem hér er gert ráð fyrir. Að öðru leyti get ég fallist á þær ástæður, sem tilfærðar eru í grg. fyrir frv., og vil ekki að svo stöddu segja meira um það.

*Ingvar Pálmason: Það er rétt hjá hv. frsn. minni hl. allshn., að það virðist svo sem n. sé klofin í þrennt um þetta mál, og vil ég víkja litillega að minni afstöðu.

Það eru þrjú meginatriði, sem í frv. felast. Fyrsta atriðið er það, að ekki skuli vera nema eitt stéttarfélag í sömu starfsgrein í hverju bæjar- eða sveitarfélagi. Ég skal játa það strax, að ég lit svo á, að þannig eigi það að vera, að ekki sé nema eitt stéttarfélag í hverju sveitarfélagi í sömu starfsgrein, en félagin geta auðvitað orðið mörg, þar sem margar stéttir geta verið í hverju bæjar- eða sveitarfélagi. Hinsvegar verð ég að játa, að ég tel það nauðungarúrræði að þurfa að skipa þessu með l. Ég get þó viðurkennt, að svo langt getur gengið, að ekki verði hjá því komið. Ég vil líta svo á, að ekki sé enn með öllu fullreynt, hvort ekki sé hægt að kippa þessu í lag án þess að til löggjafans komi.

Annað atriði má segja að sé það, að heim einum, sem eru starfandi í þeirri starfsgrein, sem stéttarfélagið er myndað utan um, sé heimilt að vera meðlimum þess. Ég álit, að þetta ákvæði sé mjög varhugavert. Ég skal ekki taka fyrir, að ekki mætti gera þetta öruggara með l. en mönnum finnst það vera nú, en það verður að fara varlega í það, og ég er því mótfallinn, að það sé gert á svipaðan hátt og gert er ráð fyrir í þessu frv. Ég skal ekki segja um, að ekki mætti gera það á einhvern annan hátt. Ef t. d. maður hefir verið verkamaður, en af einhverjum orsökum, sem geta verið margar, er það ekki lengur, þá er óréttlátt að svipta hann réttinum til að vera í þessum félagskap. Hann hefir e. t. v. byggt upp félagið að meira eða minna leyti. Hitt er alveg rétt, að menn, sem aldrei hafa getað talið vera í stéttinni, er ástæðulaust að láta hafa réttindi í slíkum félagskap. En þetta tel ég allt svo viðkvæmt mál og vafasamt, að ég get ekki fallist á frv.

Þá er 3. atriði, sem felst í 2. gr., það er að fulltrúar stéttarsambandsins skuli kosnir með hlutfallskosningu. Ég er mótfallinn þessari breyt., fyrst og fremst vegna þess, að talið var, að gera þyrfti þessa breyt. á l. um stéttarfélag vegna þess, hve mikið hefði borið á pólitískum klofningi í verkalyðsfélagunum, að það hafi orðið þeim að falli. Ég er þeim málum ókunnugur og skal ekki um þau dæma, en ef reyna á með ákvæðum þessara l. að girða fyrir slíkan ágreining innan félaganna, þá eru ákvæði 2. gr. ekki vel fallin til þess, heldur bjóða þau beinlínis upp á, að innan félaganna þróist pólitískir flokkar, auk þess sem ég lit svo á, að verkalyðsfélagskapurinn sé þannig vaxinn, að hlutfallskosning geti ekki komið til greina. Ég lit t. d. á þau eins og bindindisfélagskapinn, sem ég er vel kunn-

ugur. Ég get ekki séð, að þar geti verið um hlutfallskosningu að ræða. Það getur komið upp ágreiningur innan félagsskaparins, t. d. geta verið þar bannmenn og andbanningar, en það er ekki hægt að leiða til lykta með hlutfallskosningu, heldur verður einfaldur meiri hl. að ráða. Mér finnst svipað ástætt með þetta og verklýðsfélag, þar sem t. d. $\frac{2}{3}$ hlutar félagsmanna væru kommúnistar og $\frac{1}{3}$ hlutinn væri annars flokks, t. d. sjálfstæðismenn eða alþýðuflokksmenn. Ég sé ekki annað en að það sé hreinasta ranglæti, ef svo á að hafa hlutfallskosningu í þessu félagi. Mér finnst miklu réttara, að meiri hl. skeri úr, og ef kommúnistar eru í meiri hl., þá verða hinir að beygja sig fyrir því, og ég álit ekki, að slíku eigi að breyta með lagaákvæði.

Um fleiri atriði sé ég ekki ástæðu til að ræða. Ég hefi tekið fram, hvað mér finnst vera aðalbreyt., sem frv. geri á gildandi l. um stéttarfélag. Ég hefi gert grein fyrir, að það er eitt atriði, sem lítur út fyrir að verði að komast inn í l., svo að l. verði þannig, að ekki verði nema eitt stéttarfélag í hverju sveitar- eða bæjarfélagi. En mér er ljóst, að það er varhugavert að gera þetta með lögboði, og það má ekki gera fyrr en öll önnur sund eru lokuð.

Um hitt, að það skuli aðeins vera starfandi menn í hverri starfsgrein, sem séu meðlimir, þá hefi ég áður lýst minni skoðun á því. Frá minnu sjónarmiði er það allt of mikil harðleikni að meina þeim mönnum, sem verði hafa í starfsgreininni áður, að vera áfram meðlimir í félögum, þegar þeir eru ekki lengur starfandi í þeirri starfsgrein. Hinsvegar gæti ég hugsað mér, að það mætti koma þarna inn ákvæði um það, að þeir einir mættu vera í þessum félögum, sem hefðu verið starfsmenn innan iðngreinarinnar. En ég vil taka fram, að um þetta atriði gildir hið sama og hin; ég tel heppilegast, að þetta væri lagað með l. viðkomandi félags.

Ég get því ekki fylgt frv. eins og það er, en ég hefi ekki heldur séð mér fært að bera fram brtt., sem gæti fullnægt mínum skoðunum. Hinsvegar tel ég mjög æskilegt, að fram kæmi hjá hv. d. vilji um það, að d. væri því mjög meðmælt, að þessir agnár gætu lagast án íhlutunar löggjafarvaldsins.

Eftir því, sem hæstv. atvmrh. fórust orð við 1. umr., vildi ég mega vænta þess, að ríkisstj. hefði með höndum ráðstafanir í þessu efni, svo það þyrfti ekki að koma til löggjafarvaldsins.

*Forsrh. (Hermann Jónasson): Ég held, að það væri mjög æskilegt, ef hægt væri að semja um þetta mál án þess að sett væri um það löggjöf. Síðan þetta mál kom hér fyrst fram, hefir mikið verið gert til þess innan ríkisstj. og utan að reyna að ná samkomulagi um málið á svipuðum grundvelli og frv. er byggt á. Þess vegna má vel segja, að frv., sem hefir e. t. v. mikið ýtt undir þetta starf, sé ekki eins nauðsynlegt nú og ekki eins mikil nauðsyn á að samþ. það á þessari stundu og áður var.

Það er eðlilegt að reyna að afgreiða þetta mál með samkomulagi án þess að taki til löggjafarvaldsins, og nú eru möguleikar fyrir hendi til að það takist; mun ég flytja dagskráartillögu

við þetta mál, en það er verið að ganga frá henni. Vil ég biðja hæstv. forseta að doka við eftir dagskránni, sem ég geri mér vonir um, að hægt sé að samþ. Hefir mikið verið um hana talað á milli flokka, einmitt í sambandi við þá samninga, sem farið hafa fram, og eru samningarnir í anda þessarar dagskrár, sem ég hefi talað um.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Ég hefði óskað þess, að þessi dagskrá hefði legið frammi áður en ég tók til máls, en ég vildi þó nota minn þingmannsrétt til að segja nokkur orð, þótt ég við 1. umr. gerði málinu ýtarleg skil, eins og það var almennt rætt og eins og ég taldi, að ætti helzt að fara með það. Ég sagði þá og endurtek það nú, að þegar sú stjórn var mynduð, sem nú situr við völd og ég var samþykktur á sínum tíma að væri mynduð og ég ennþá stýð, þá var svo tilskilið, að mér skildist, að meiri háttar deilumál milli flokka skyldu liggja niðri meðan þjóðstjórnin starfaði. Frá sjónarmiði okkar alþýðuflokksmanna höfum við reynt að halda þetta loford svo vel sem kostur er á. Mér er ekki kunnugt um, að við höfum borið eitt einasta frv. fram, sem er svo mikið stefnumál flokkanna, að þurft hafi að rifast um það. Þótt ég saki ekki ríkisstj. þar um, þá hefir allmjög skort á af hálfu þm. beggja hinna flokkanna, að þetta heit væri haldið, sbr. þetta frv. og sum önnur, eins og t. d. það, sem var verið að tala um áðan. Skal ég svo láta útrætt um þetta.

Innan allshn. hefir þetta mál verið rætt allmikið og hvernig n. gæti afgr. það, en það endaði með því, að n. varð þrískipt um málið. Hv. 11. landsk. taldi sig geta fylgt frv. óbreyttu, hv. 2. þm. S.-M. taldi sig ekki geta fylgt því óbreyttu, og ég hefi þá afstöðu, að ég tel ekki, að frv. eigi að samþ. í neinni mynd. Er skiljanlegt, að nokkur dráttur hefir orðið á afgreiðslu málsins, þar sem n. var í þrennu lagi, en nú liggur málið loks fyrir til umr.

Ég vildi óska, að ég þyrfti ekki að endurtaka þau ummæli og rök, sem ég flutti hér við 1. umr., en ég verð að benda á, að á þeim tíma, sem liðinn er síðan frv. kom fram, hefir margt gerzt. sem gerir það að verkum, að ég tel, að jafnvel frá sjónarmiði hv. flm. muni minni ástæða til þess að gera það að l. nú en þegar þeir fluttu það.

Eins og ég tók fram við 1. umr., tel ég, að sú hugsun, sem í frv. felst, sé byggð á allmikilli vanþekkingu á eðli verklýðshreyfingarinnar og á því, hvernig hún skuli skipulögð, svo ég get ekki annað en verið á móti frv. Það er vítað, að verklýðsfélög eru stofnuð innan margra þjóðfélaga og hafa að visu fengið sína löggjöf, en sú löggjöf beinist aðallega að því, hvernig skuli fara með deilumál milli atvinnurekenda og verkamanna. Það er alstaðar farið minna út í það, hvernig félögin skuli upp byggð, enda aldrei verið svo til ætlað, að löggjöfin gripi inn í það. Mér er ekki kunnugt um, að í hliðstæðum l. í öðrum löndum sé neitt um það, hvernig félögin skuli upp byggð. Þar hafa félögin skapað sér sjálf sínar eigin reglur og verka- lýðurinn hefir þróað þær sjálfur stig af stigi,

þar til hann hefir verið búinn að skapa sér það, sem ákjósanlegast var. Og ég held, að við eigum ekki að binda það með löggjöf, hvort þessi eða hinn maður eigi að hafa leyfi til að vera í einhverju félagi, og ef um sundurlyndi í skoðunum eða öðru er að ræða, tel ég ekki ná nokkurri átt að ætla að negla menn þannig saman í einn félagsskap. Því að þeim, sem ekki geta verið saman, er hollara að skilja. Þótt það eigi ekki frekar við um verkalýðsfélögin en aðra. En þannig hefir það verið innan verkalýðsfélaganna, að það hefir skapast þar svo mikill ágreiningur, að þeim hefir ekki verið vært að vinna saman. Annað hefir viljað fara í suður, en hitt í norður, og þar af leiðandi hefir þessi klofningur spróttið, sem öllum er kunnugur. Og við vitum, hvar orsökina er að finna fyrir þessum klofningi. Það eru yfirleitt kommúnistar í landinu, sem valda honum. Þeir hafa tekið upp þær starfsaðferðir, sem hinir raunverulega áhugasamari verkamenn geta ekki fellt sig við. Og kommúnistar hafa svo með allskonar bauki og bramli reynt að ná undirtökunum í sínum félögum, flæmt úr félögunum rólegri og hugsunarsamari verkamenn og settið svo eftir í félaginu með fámennan hóp. [frh.]

Forseti (EÁrna): Ég vil biðja hv. 2. landsk. þm. að gera hlé á ræðu sinni meðan ég les upp till. til rökst. dagskrár, sem hæstv. forsrh. hefir afhent mér og hljóðar svo:

„Í trausti þess, að samningar takist milli fulltrúa þeirra verkamanna, sem lýðræðisflokkunum fylgja, er leiði til þess, að einungis eitt félag fyrir hverja stétt verði á hverju félagssvæði og engir geti gerzt meðlimir þess aðrir en menn þeirrar stéttar, er félagið er fyrir; ennfremur að hið bráðasta verði gerðar nauðsynlegar breytingar á Alþýðusambandi Íslands til þess, að það verði óháð öllum stjórnmalaflokkum og tryggt verði, að öllum meðlimum félaga sambandsins verði veitt jafnrétti til allra trúnaðarstarfa innan viðkomandi félags án tillits til stjórnmalaflokkana, þá tekur d. að svo stöddu ekki afstöðu til frv. þessa og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Þessi rökst. dagskrá liggur þá einnig fyrir til umræðu.

Sigurjón Á Ólafsson [frh.]: Ég hefi nú heyrt rökst. dagskrána, sem hér liggur fyrir. Ég skal halda áfram á þeim stað, sem ég endaði, og það snertir þessa dagskrá. Það er alveg þýðingarlaust að ætla sér með 1. að negla saman menn í einn félagsskap, sem svo er orðið langt bil á milli, að annarsvegar eru kommúnistar, en hinsvegar eru þeir, sem telja sig til lýðræðisflokka. Slikar andstæður eiga ekki að vera saman og geta ekki verið saman, hvort sem þeir telja sig til Framsfl. eða hvað það nú er. Ég færði rök fyrir því við 1. umr., að slíkur félagsskapur væri alveg óstarfhæfur. Hinsvegar er það eðlilegt og sjálfsagt, að verkamenn, hvort sem þeir eru til sjávar eða til sveita, finni þörf fyrir það að vera í einum og sama félagsskapnum, þar sem hagsmunir eru sameiginlegir. Og reynsla annara landa er sú, að yfirleitt eru menn í einum

og sama stéttarfélagsskapnum á sama stað. Á Norðurlöndum fá kommúnistar ekki að ráða neinu í félagsmálum verkalýðsfélaganna. Við ættum að vinna að því, að verkamenn skilji sjálfir, hvað í raun og veru er verið að leiða þá út í með þeirri kommúnistisku stefnu, sem þegar hefir getað sprengt nokkur verkalýðsfélög í landinu. Og þegar menn hafa séð, að þessi félög, sem kommúnistar hafa ráðið, hafa verið stjórnlæus og dauð, hafa menn fyrr eða síðar komið inn í hin virku fél. aftur. Hv. flm. veit, að þetta er svo. Og við vitum, að þessi klofningur fékk ekki byr í seglin fyrr en hv. 3. þm. Reykv. kom með liðsauka, en er nú í orði kveðnu þegar búinn að skilja aftur við sína góðu flokksbræður. En þegar svo er komið, er ekki hægt að gera út um þetta með lögum.

Ég benti á það við 1. umr., að hér í Reykjavík væru 5 félög í starfsgrein skipstjóra og stýrimanna, og þá langar ekkert til að láta fyrirskipa sér það með 1., að þeir eigi að vera í einum og sama félagsskapnum. Í fyrsta lagi er það félag skipstjóra á verzlunarskipum. Í öðru lagi stýrimenn á verzlunarskipum. Í þriðja lagi skipstjóra á togurum. Í fjórða lagi stýrimenn á togurum. Í fimmta lagi skiptstjórar og stýrimenn á mótorskipum og línuveiðagufuskipum.

Svo kemur þetta stóra deilumál um trúnaðarstörfin, sem allir vita, að hefir verið vakið upp af kommúnistum á sínum tíma. Ég veit ekki betur en að í verkalýðsfélögunum sé það þannig nú, að hver einasti maður, alveg án stjórnmalaflokkana, sé þar kjörgengur til stjórnar og hvaða starfs sem er, nema aðeins að mæta sem fulltrúi á þingum Alþýðusambands Íslands. Hann getur verið í stj. og hvaða n. sem er. Það er aðeins þetta eina, með fulltrúa á alþýðusambandsþingi, sem stafar af því, að Alþýðusamband Íslands hefir unnið að því að sameina Alþfl. í baráttu sinni. Hvað myndu sjálfstæðismenn segja, ef svo og svo margir Framsflm. kæmu á þeirra flokksþing, eða framsóknarmenn, ef svo og svo margir sjálfstæðismenn eða alþýðuflokksmenn kæmu inn á þeirra flokksþing? Nú veit ég, hvað menn segja. Það er ekkert annað en að skilja þá að, það er vist höfuðstefnan í þessu máli, að skilja flokka og verkalýðssambönd. Það er kannske kaldhæðni örlaganna, að ég var líklega einn af þeim allra fyrstu mönnum síðan Alþýðusamb. var myndað, sem var með því, að það ætti að stefna inn á þá braut, að verkalýðssamböndin væru ekki studd af neinum sérstökum stjórnmalaflokkum. En ég segi nú, eftir að kommúnisminn fékk að festa hér rætur innan verkalýðshreyfingarinnar, þá er ég jafnmótfallinn því að undanskilja verkalýðssamtökin því að þessu leyti að vera óháð stjórnmalaflokkum eins og ég var með því áður en kommúnistar komu til sögunnar.

Ég held, að við forvígismenn Alþfl. höfum ekki farið ógætilega með okkar vald sem leiðandi fyrir Alþfl. En um leið og kommúnistum var gefinn kostur á að kjósa menn inn á þing verkalýðshreyfingarinnar, þá voru þeir búnir að skapa sér sterkari aðstöðu en þeir nokkru sinni höfðu áður haft í verkalýðshreyfingunni. Og ég

hýst við, að alltaf sé hægt, og ekki sízt á þessum tímamótum, að blása upp, kannske með fólku yfirskini, óánægju meðal fólksins. Og þau áhrif yrðu kannske óeðlilega mikil, sem þeir gætu haft. Ég er á móti því, að slitin séu þau tengsl, sem nú eru milli Alþfl. og Alþýðusambands Íslands.

Ég hefi umgengist alla menn i verklyðsfélögnum kannske manna mest af hv. þm., og sjálfstæðismenn i verklyðshreyfingunni hafa sumir ekki látið sitt eftir liggja um að aðstoða kommúnista i kröfum þeirra. En stefna kommúnista er að sundra verklyðsfélagsskapnum, því að þeir meina ekkert með því, þó að þeir tali um að sameina verkalyðinn og skapa honum betri lífskjör, annað en það, að hann verði hið ráðandi afl i hinni komandi byltingu, sem þá dreymir um. Það er þeirra höfuðmarkmið, en ekki að skapa þá þróun, sem miðar að því, að verkamaðurinn geti fengið betri lífskjör frá degi til dags. Og það er þýðingarlaust að neita þessu, því að öll rit þeirra segja þetta og öll stefna þeirra á mannfundum, hvar sem er út um allan heim, játar þetta. En að skapa hina eðlilegu þróun, sem yfirleitt hefir verið reynt að efla innan verklyðshreyfingarinnar i flestum lýðræðislöndum, er þeim á móti skapi.

Hv. 1. landsk., sem er fulltrúi kommúnista hér i d., mun sennilega svara þessu, en ég ætla að segja honum það, að hafi mér nokkur tíma komið til hugar að svara honum vegna stefnu hans, þá ætla ég ekki að gera það nú.

Ég skal þá vikja nokkuð að dagskrártili. Ég fyrir mitt leyti myndi hafa kosið þessa dagskrártili. á einhvern annan veg. En þeir, sem að henni standa, gera ráð fyrir að hafa nóg atkvæðamagn til þess að koma henni i gegn. Og þó að svo fari, að ég greiði atkv. mitt með henni, til þess þar með að málið sé úr sögunni, má enginn skilja orð mín svo, að ég hafi (Jóós: skipt um skoðun.) á einn eða annan hátt bundið mig nokkuð i þessu efni og hvaða stefna kann að vera tekin upp um þessi mál i framtíðinni. Og ég verð að geta þess, að það er ekki á valdi mínu eða núverandi meðlima stj. Alþsamb. Íslands að segja hér á þingi i dag, hvaða stefnu verkalyðurinn i landinu yfirleitt vill taka upp i þessum efnum. Meiri hl. verklyðsfélaganna i Alþýðusamb. Íslands hlýtur alltaf að ráða, hvaða stefna verður tekin.

Ég endurtek það, að þó að ég greiði þessari dagskrártili. atkv., getur það ekki bundið mitt atkv. á sínum tíma um það, hvaða stefna verður tekin i þessu máli á þessu nýbyrjaða ári.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég sagði nokkur orð áðan um þessa dagskrártili. áður en hún kom fram. Ég vildi benda á, að efni hennar er fyrst og fremst það, að það sé eitt félag fyrir hverja stétt á hverju félagssvæði.

Það komu fram efasemdir hjá hv. 2. landsk. um, að rétt væri að hafa eitt verklyðsfélag á hverju félagssvæði fyrir hverja stétt verkamanna, vegna ósamkomulags, sem væri i verkalyðshreyfingunni. Ég fyrir mitt leyti álit, að hægt sé að fullyrða það, að sú staðhæfing styðjist við reynslu, sem ekki verður vefengd,

að það fyrirkomulag sé heppilegast, að hafa aðeins eitt félag á hverjum stað, því er ekki möglegt að koma samilegum vinnufriði á i neinu þjóðfélagi, nema verkalyðsstéttirnar standi saman sem heild, bæði i hverju einstöku félagi og almennt i verkalyðsfélagsskapnum i landinu, og myndi eitt heildarfélag, sem samningsaðilar geti snúið sér til. Allt annað ástand miðar að því að halda uppi stöðugum vinnufriði, sem er ófarsælt fyrir þjóðfélagið og verklyðsstéttina sjálfa.

En það er annað atriði, sem ef til vill gæti valdið ágreiningi. Það hefir verið deilt um það, hvort enginn geti gerzt meðlimur þessara félaga aðrir en þeir, sem séu starfandi meðlimir þeirrar stéttar, sem félagið er fyrir. Hér er farinn sá meðalvegur, að menn, sem ekki hafa starfað i stéttinni síðustu ár og hafa ekki tekið þátt i samtökum hennar, en hafa starfað i þeirri stétt og eru vaxnir upp úr henni, ef svo mætti segja, geti gerzt meðlimir. Þess vegna er ætlað til þess, að menn, sem tekið hafa þátt i störfum verkamanna og unnið síðan annað, geti tekið þátt i verklyðsfélagsskap i þeirri stétt, t. d. smiður, sem horfið hefir frá þeirri iðn og hefir tekið að sér annað starf i þjóðfélaginu. hvað sem það svo er. Maður hefir bezt dæmi um ýmsa slíka menn i nágrannalöndunum, þar sem verkalyðsfélagsskapurinn hefir náð miklum þroska, að þeir hafa tekið við ýmsum vandasömum störfum i þjóðfélaginu, og þeir hafa getað haldið áfram að vera meðlimir þess félags, sem þeir voru i meðan þeir voru i þeirri stétt og unnu þau störf, sem sú stétt stundar.

Þá er enn fremur gert ráð fyrir því, að Alþýðusamb. Íslands verði óháð öllum stjórnmálaflokkum. En ég veit, að mörgur i Alþfl. þykir þetta eðlileg þróun frá því, sem áður hefir verið. Ég heyri það á ræðu hv. 2. landsk., að hann hefir verið því fylgjandi frá upphafi. En hann hefir látið þau orð falla, að hann hafi snúið gegn þessu fyrir það, að kommúnisminn hafi náð nokkrum tókum á félagsskapnum, því að hann tekur það fram sem sína skoðun, að Alþýðusamb. Íslands eigi að vera óháð öllum stjórnmálaflokkum. En hv. 2. landsk. lýsti því jafnframt hér, sem ég get vel gengið inn á, að það muni vera rétt, að kommúnisminn væri nú eiginlega algerlega dauður i félögunum, og þess vegna ætti hv. 2. landsk. af sömu ástæðum og hann áður var því fylgjandi, að Alþýðusambandið ætti að vera óháð stjórnmálaflokkum, að vera því samþykktur nú, að Alþýðusamb. Íslands væri óháð stjórnmálaflokkum, þar sem kommúnisminn er dauður, því að þá er ástandið orðið eins og fyrst, þegar hv. 2. landsk. hafði þessa skoðun og barðist fyrir henni.

Það er að vissu leyti eðlilegt, að Alþfl. vilji ekki breyta til i þessu efni. En þetta ákvæði hefir komið mjög illa við víða á landinu, og það hefir verið bent á, að þetta væri eðlilegt fyrirkomulag á byrjunarstigi félagsskapar og hafi verið tekið upp til þess að styrkja Alþýðusambandið og um leið Alþfl., meðan það hvortveggja var á byrjunarstigi. En alstaðar hefir verið litið á það sem eðlilegan hlut, að frá þessu yrði horfið síðar. Og ég hygg, að margir Alþfl.-

menn telji það rétt að breyta þessu. Ég get t. d. tekið það sem dæmi, hvernig þetta hefir komið við í því kjördæmi, sem ég er þm. fyrir. Það er verklýðsfélag á Hólmavík, — ég man ekki, hve margir meðlimir eru í því félagi, sennilega 60 til 70. Þeir þurfa að senda fulltrúa á alþýðusambandsþingið, en ég held, að í þessu félagi séu varla fleiri en 3—4 Alþfl.-menn (BrB: Hafa verið aðeins 2.), og það hefir orðið að kjósa þessa Alþfl.-menn á þing Alþýðusamb. fyrir þessa 60 til 70 menn, sem í félaginu eru. Það er ekki of djúpt tekið í árinna, þó að sagt sé, að þeir séu ekki fleiri en 3—4, og sumir segja 2. Með kosningu þessara fulltrúa kemur náttúrulega ekki fram mynd af vilja félagsins.

Ég skil ekki vel afstöðu hv. 2. landsk., sem mér virtist í raun og veru vera samþykktur þessari till. En hann vill tala varlega um þetta mál, því að vitanlega er síðasta atkv. um þetta ekki í höndum Alp., heldur annara. Hinsvegar er málið afgr. í fullu trausti þess, að öll atriði málsins, sem fram hafa komið, verði tekin til greina.

*Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti! Það var alger misskilningur hjá hv. 2. landsk., að ég myndi halda hér ræðu til þess að svara honum, því það nær ekki nokkurri átt að svara svoleiðis hringavitleysu. Hann sagði m. a., að það stæði í mörgum ritum kommúnista, að þeir vildu umbætur aðeins að yfirskini, annars væru þeir á móti umbótum vegna þess, að þeir vildu byltingu. Menn, sem segja slíkt, vantar alla kinnisgáfu, því að ekkert verður gert með þetta annað en hlæja að því.

Ræða hæstv. félmrh. var samt ennþá spaugilegri. Hann hélt því fram, að það hefði ekki verið annars kostur en að Alþfl. hefði tekið að sér forstuna í Alþýðusamb., og engir aðrir færir til þess, nema Alþfl., vegna þess að það hefði ekki verið hægt að vinna með kommúnistum, því að þeir væru svo vondir menn. Hæstv. félmrh. sagði ennfrémur, að kommúnistar hefðu tekið upp þann síð að syngja á alþýðusambandsþingum. Út af þessu var svo tekið það ráð, að setja það í 1. Alþýðusambandsins, að engir skyldu vera kjörgengir á alþýðusambandsþing aðrir en Alþfl.-menn. (ÁJ: Sem ekki gátu sungið). Setjum svo, að ég tæki upp á því að fara að syngja hér í hv. d. á fundi. Samkvæmt rökfærslu hæstv. félmrh. sé ég ekki annað en að sjálfsgætt væri fyrir t. d. Framsfl. að koma með till. um það, að eftirleiðis skyldu engir kjörgengir vera til Alþingis nema framsóknarmenn. Þetta er alveg hliðstætt. Þessa menn skortir alveg kinnisgáfu. Það er náttúrulega misskilningur, að menn fari að svara slíku, en það er alltaf gaman að hafa grin í bland.

Viðvíkjandi þessu ósamkomulagi, sem á að vera í verklýðsfélögunum, þá er það gripið úr lausu lofti. Það má segja, að meðal verkamanna í félögunum sé yfirleitt ekki um ósamkomulag að ræða í þeirra stéttarmálum. Það eru aðeins einstaka menn, sem hafa verið æstir upp af broddunum í Alþfl., sem eru að reyna að blása að ósamkomulagi í félögunum. Það er vitanlega mikil óánægja út af því ákvæði, að það skuli

ekki vera nema einn pólitískur flokkur, og það hefir réttindi í Alþýðusambandi Íslands, og það flokkur, sem sennilega er í miklum minni hluta í verklýðsfélagsskapnum yfirleitt.

Hv. þm. sagði, að það væri vegna þess, að það gæti verið, að kommúnistar fengju marga fulltrúa. Ég get ekki skilið, að þeir menn, sem alltaf eru að tala um, að þeir séu með lýðræðinu, geti verið það, að menn megi ekki vera kjörgengir, úr hvaða flokki sem þeir eru. Þetta er svo mikið ranglæti, að það er einkennilegt, að menn skuli álíta það virðingu sinni samboðið að láta slíkt út úr sér.

Viðvíkjandi því, sem er höfuðatriði þessa máls, er það að segja, að því er ekki að neita, að í þessari rökstuddu dagskrá frá hæstv. forsrh. er gert ráð fyrir, að samningar og samkomulag geti tekið um það, að aðeins eitt stéttarfélag verði á hverjum stað í sömu grein og Alþýðusambandi Íslands verði breytt þannig, að menn hafi þar réttindi, í hvaða stjórnmálaflokki sem þeir eru. Í hinni rökst. dagskrá er gert ráð fyrir, að samkomulag geti tekið um þetta milli ríkisstj. og hinna svokölluðu lýðræðisflokka, þ. á m. Alþfl., sem er nú þessi finni lýðræðisflokkur, eins og ég var að lýsa áðan. Svo er það náttúrulega Sjálfstfl., en Framsfl. tekur ekki að nefna, því hann hefir svo lítið fylgi innan verklýðssamtakanna. Hverjir eru svo þessir fulltrúar verkamanna, sem eiga að semja við ríkisstj.? Það eru broddarnir í Alþfl., það er Stefán Jóh. Það eru kannske fulltrúar hinna, Eggert Claessen o. fl. Það er m. ö. o. þannig, að ríkisstj. semur við hina og aðra menn, sem kalla sig fulltrúa verkamanna. Þetta nær vitanlega engri átt. Þessir samningar, sem þarna eiga að fara fram, eru hlutur, sem verkalýðurinn vill ekkert hafa með að gera og verður að mótmæla kröftuglega fyrir hönd verklýðssamtakanna í landinu.

Um þessi mál eiga þeir einir að semja, sem hlut eiga að máli, verkamennirnir sjálfir. Sannleikurinn er sá, að það hefði verið auðvelt að fá slíkt samkomulag, ef verklýðsfélagsskapurinn hefði fengið að vera óáreittur og ekki verið hneptur í þær viðjar, sem hann hefir verið hneptur í af Alp. með vinnulöggjöfinni. Það hefði þá verið hægt að semja um þessi mál og koma þeim í það horf, sem nauðsyn verklýðssamtakanna krefst. Fyrirkomulag Alþýðusambandsins og svo vinnulöggjöfin hafa orðið til þess, að verklýðssamtökin hafa komið í algert öngbveiti.

Það hafa þess vegna verið uppi háværar kröfur frá þeim um það, að gerðar væru ráðstafanir til þess að bæta úr þessu, og þar á meðal hafa verið uppi háværar kröfur um, að gerðar væru ráðstafanir til þess að setja það í löggjöf, að ekki mætti vera nema eitt verklýðsfélag í sömu grein á sama stað.

Því hefir verið haldið fram, að það væri óviðeigandi að setja löggjöf um slíkt efni, og það væri jafnvel hlutur á stjórnarskránni, því þar væri mönnum leyft að vinna í félögum í löglegum tilgangi. Það hefir sömuleiðis verið haft á móti öðrum ákvæðum frv., að það, að setja reglur um innri mál verklýðshreyfingar-

innar, væri ekki verkefni Alþ. Ég er sammála þessum aths. við frv. Ég jata, að það eigi ekki að vera verkefni Alþ. að setja reglur um innri mál félaganna, og ég álit líka, að það nái í raun og veru engri átt að setja reglur um það, hvað mörg verklýðsfélög megi vera í hverri grein. Ég álit, að þetta eigi að vera málefni verkalyðsins sjálfs og þau eigi að vera leyst af honum sjálfum.

Við skulum líta nánar á þetta eins og það er í raun og veru. Við skulum ekki líta á orðanna hljóðan, heldur á raunveruleikann. Hvernig er nú raunveruleikinn eftir að vinnulöggjöfin var sett og eftir að sá dómur hafði fallið, sem féll í félagsdómi út af Hafnarfjarðardeilunni á síðastl. vetri? Það er þannig, að eins og löggjöfin er nú og eins og hún er túlkuð af dómstólunum, þá jafngildir það því, að hægt sé að banna alla verklýðshreyfingu í landinu. Samkv. þeirri löggjöf og samkv. skilningi félagsdóms á löggjöfinni, þá er hægt að stofna í hvaða starfsgrein sem er eins mörg verklýðsfélög og vera skal á sama stað, og allir meðlimir þeirra mega vera í öllum félögunum. Hver einasti atvinnurekandi getur stofnað verklýðsfélag, án þess að önnur félög fái rönd við reist. Þessi félög geta gert ókveðnar samþykktir, sem meðlimir félaganna eru skyldir að hlýða. Þessar samþykktir geta rekizt á. Þetta þýðir í raun og veru það, að menn eru skyldir að hlýða samþykktum, sem eru hver á móti annari. Samtökin eru því orðin eitt öngheitti og hringavitleysa. Þetta þýðir það, að verklýðsfélagin eru máttlaus og einskis nýt. Það er í raun og veru sama og að banna verklýðsfélögin.

Það kann að vera, að ýmsir vilji halda því fram, að það stafi ekki mikil hætt af þessu, því allir séu sammála um, að aðeins eitt verklýðsfélag eigi að vera á hverjum stað í sömu grein. En hver er svo raunveruleikinn? Hann er sá, að Alþýðusamband Íslands, sem þykist vera samband verklýðsfélaganna í landinu, hefir á launum erindreka, sem kostaður er af félögunum til þess að ferðast um landið til að kljúfa verklýðsfélögin. Hann hefir verið á 2 stöðum, þar sem hann hefir reynt að kljúfa verklýðsfélög, í Vestmannacyjum og í Neskaupstað. Hann fer m. ö. o. stað úr stað til þess að reyna að kljúfa þau, og hann gerir þetta í skjóli þessara ákvæða í vinnulöggjöfinni og þess skilnings, sem félagsdómur hefir lagt í löggjöfina.

Raunveruleikinn er því sá, að löggjöfin er þannig, að hægt er að gera þannig lagað skurk í verklýðshreyfinguna, að það jafngildi því, að hún sé bönnuð. Það er þess vegna ekki vafi á því, að þó að maður undir venjulegum kringumstæðum hlyti að vera á móti því, að settar væru á Alþ. reglur um það, að aðeins eitt verklýðsfélag skuli vera í hverri grein á sama stað, þá er ástandið nú þannig, að það þýðir stórkostlega endurbót fyrir verklýðshreyfinguna, að hún verður í raun og veru miklu frjálsari en hún áður var. Það þýðir í raun og veru ekki hömlur á hana, eins og hún nú er, heldur þýðir það í raun og veru, að ráðin er bót á því ástandi, sem nú er og er óþolandi.

Sama er að segja um þær reglur, sem snerta

það, að menn skuli vera jafnrétt háir, án tillits til þess, hvaða stjórnmálaflokkir þeir tilheyra. Það, sem undir venjulegum kringumstæðum á að vera mál verklýðsfélaganna sjálfra, er nú nauðsynlegt, að settar séu reglur um, að lýðræði skuli ríkja í verklýðsfélögunum. Það á hvergi að vera svo, að menn séu látnir gangast undir skyldur félagsskaparins, en hafi svo engin réttindi á móti.

Það eru ýms atriði í þessu frv., sem mönnum er þyrnir í augum, og það kom m. a. fram hjá hv. 2. þm. S.-M. Honum finnst hart að gengið, að mönnum, sem ekki eru í hlutaðeigandi starfsgrein, en lengi hafi starfað í hlutaðeigandi starfsgrein, sé meinað undir öllum kringumstæðum að vera meðlimir í verklýðsfélagi ákveðinnar starfsgreinar, ef þeir eru ekki í henni sjálfir. Ennfremur eru líka margir á öðru máli um það, að rétt sé að setja ákvæði um, að það skuli vera hlutfallskosningar í verklýðsfélögunum, þó ekki sé um annað að ræða en kosningu trúnaðarmanna fyrir sambandsins hönd.

Ég álit líka, að þetta eigi ekki að vera í löggjöfinni og það sé ekki nauðsynlegt að setja það í löggjöf. Ég álit að visu, að það sé mikil nauðsyn á því, að verklýðsfélagin séu fyrir verkamennina sjálfa og þar sé ekki mikið af mönnum úr öðrum stéttum, sem geti komið til með að hafa afgerandi áhrif. Það er sérstaklega hættulegt, ef um atvinnuverkendur er að ræða.

Hinsvegar finnst mér, svo framarlega sem um menn er að ræða, sem lengi hafa starfað í stéttinni eða með henni, að það sé ekki rétt að setja ákvæði, sem banni verklýðsfélögunum að hafa slíka menn innan sinna vébanda, svo framarlega sem það er vilji viðkomandi félaga. Það á að fara þá leið, að banna atvinnurekendum að vera meðlimir í verklýðsfélögunum, en setja reglur um það, að menn, sem ekki eru í viðkomandi starfsgrein, geti ekki verið meðlimir, nema þeir séu samþ. af svo og svo miklum meiri hl. atkv., t. d. %.

Ég álit ekki rétt að setja reglur fyrir verklýðsfélagsskapinn um það, að það verði að vera þar hlutfallskosningar. Það á að vera á valdi verklýðsfélaganna sjálfra. Ég er ennfremur sammála um það, að hlutfallskosningar í verklýðsfélögunum séu yfirleitt ekki góðar. Ef um er að ræða fleiri en einn pólitískan flokk meðal verkamanna og í verklýðsfélögunum eru harðvítugar deilur milli þessara flokka á hinu pólitíska sviði, þá er það þýðingarmikið, til þess að slíkar deilur verði ekki til að hamla á mói heilbrigðri starfsemi verklýðsfélaganna, að það geti verið samkomulag um það milli aðila, hvernig stjórn sé mynduð og að hún sé mynduð af sem flestum af hinum deilandi aðilum. og þá fyrst og fremst tekið tillit til þess, hverjir eru hæfastir til þess að gegna þessu starfi.

Það hefir yfirleitt verið vaxandi skilningur á því innan félaganna, hver nauðsyn er á því, að stjórn sé skipuð fulltrúum sem flestra hópa, og þá sérstaklega, ef um stríðandi aðila er að ræða. Sé ekki hægt að fá slíkt samkomulag, þá getur undir vissum kringumstæðum verið rétt að gripa til þess að hafa hlutfallskosningu,

en það á þá að vera á valdi verklyðsfélaganna sjálfra, en ekki fyrirskipað með l. Það er þó yfirleitt rétt að reyna að komast hjá hlutfallskosningu, því hún er einkonar lögfesting á flokkaþrætunni innan félaganna, sem er auðvitað höfuðatriði að koma í veg fyrir að skapist þar.

Þá er enn eitt, sem ég tel, að þurfi að taka til athugunar í þessu frv., en það er ákvæðið um, að félögin skuli vera opin öllum innan hlutaðeigandi starfsgreinar á félagssvæðinu. eftir nánar ákveðnum reglum í samþykktum félaganna. Nú er að því að gæta, að það verður að tryggja það fyrst og fremst, að félögin séu virkilega opin, ef sett er ákvæði um, að aðeins eitt félag eigi að vera starfandi í sömu grein á hverjum stað. Það verður að tryggja það og búa þar svo rækilega um, að félögin séu virkilega opin fyrir öllum. Ég álit, að það sé ekki nógu rækilega gengið frá þessu í frv. Það er talað þar um nánari ákvæði í samþykktum félaganna, en þær geta verið þannig, að það liggja í þeim tálmanir fyrir því, að menn geti gerzt félagsmenn. Þá er spurningin sú, hvernig dómurarnir muni líta á það, eða hvaða kostir dómurum eru settir. Við getum nefnt dæmi: Á Akureyri er klofningsfélag, félag, sem haldið er uppi til þess að halda við klofningi í verklyðsfélagsskapnum á Akureyri. Það hafa verið gerðar ýmsar tilraunir til þess að koma félögum saman. Það hefir sérstaklega verið reynt að láta verkmennt úr því félaginu, sem er stærra og hefir samninga við svo að segja alla atvinnurekendur á Akureyri, ganga samt sem áður inn í hitt félagið, en það hefir ekki verið hægt. Það er ekki vegna þess, að verkamennirnir í því félagi vilji ekki taka á móti hinum, heldur er það af því, að Erlingur Friðjónsson er búinn að búa svo um hnútana, að þeir geta ekki fengið upptöku í félagið nema þeir séu samþ. af meiri hl. stjórnarinnar í því félagi. Svona hömlur geta orðið til þess, að það sé ekki nema á pappírnum, að félögin séu opin. Ég veit, að Erlingur hefir haft það á orði, að sér gerði það ekkert til, þó svona frv. væri samþ. Hann hefði í hendi sér hinar nánar ákveðnu reglur, sem eiga að vera í samþykktum félaganna, og hann mun treysta á það, að dómstólarnir dæmi sér í vil. Það er þess vegna þörf á að ganga betur frá þessu.

Það er sama að segja um það ákvæði í frv., að stéttarsamband skuli vera opið fyrir verkalyðsfélög í þeirri starfsgrein, sem stéttarsambandið nær yfir. Það væri t. d. hugsanlegt, að hægt væri að knýja Alþýðusambandið til þess að veita meðlimum sínum jafnrétti, ef það fengi einhverjar sárabætur fyrir, eins og þegar þeir fengu 30 þús. kr. frá Norðurlöndum, því þessir menn eru svo ósjálfstæðir, að þeir geta ekki haldið uppi pólitískum flokki. Það liggur við, að þessir menn missi ráð og rænu, þegar um það er rætt að leysa flokkinn frá verkalyðsfélögunum, sem áður hafa haldið honum uppi tilneydd. Nú gæti svo farið, að þó hér fengist jafnrétti, þá segði stjórn Alþýðusambandsins sem svo: Við setjum bara einhverja nánari kosti um það, að þessi félög geti gengið í Alþýðu-

sambandið. En meðal þeirra eru ýms stærstu félögin í landinu, því utan Alþýðusambandsins eru öll stærstu félögin í landinu, nema Sjómannafélag Reykjavíkur, verkakvennafélagið Framsókn, Iðja og félagið á Ísafirði. Það væri hugsanlegt, að settar væru reglur, sem hindruðu það, að eitt verkamannasamband gæti orðið. Ég álit þess vegna, að það þurfi líka að vera ákvæði, sem hindri það.

Eins og ég sagði í upphafi máls míns, þá er hin rökstudda dagskrá frá hæstv. forsrh. þannig, að ég get ekki fallizt á hana. Ég álit réttara að gera nauðsynlegar breyt. á frv. hv. þm. Hafnf., og það eru þannig breyt., sem mér hefir skilizt á hv. ræðumönnum, að menn væru yfirleitt samþykkir. Ég vildi þess vegna leyfa mér að leggja þessar brtt. fram skriflega. Ég hefi ekki lagt þær fram áður, þar sem ég vissi ekki, hvort kæmi til 2. umr. um þetta mál. Ég held, að þessar brtt. feli það í sér, sem nauðsynlegt er að tryggja betur en gert er í frv. eins og það kom frá hv. flm.

Þessar brtt. hljóða svo, með leyfi hæstv. forseta:

1. Við 1. gr. Meginmál gr. að orðunum: „Félagssvæði má“ o. s. frv. orðist svo:

Stéttarfélag launþega skal opið öllum launþegum í hlutaðeigandi starfsgrein á félagssvæðinu, eftir nánar ákveðnum reglum í samþykktum félagsins, enda mega ekki felast í þeim neinar tálmanir fyrir því, að menn geti orðið félagsmenn, ef þeir skuldbinda sig til að hlíta samþykktum félagsins varðandi kaup og kjör og fyrirmælum þess um vinnustöðvanir. Möna- um, sem ekki eru í hlutaðeigandi starfsgrein, skal því aðeins heimil vera í stéttarfélagi starfsgreinarinnar, að samþykki löglegs félagsfundar með $\frac{2}{3}$ greiddra atkvæða komi til, enda sé þeir ekki atvinnurekendur, og ekki hafa þeir atkvæðisrétt um mál, sem varða kaup og kjör félagsmanna. Stéttarsambönd skulu vera opin öllum stéttarfélögum í þeim starfsgreinum, sem þau ná yfir.

2. Við 2. gr. Greinin falli niður.

Forseti (MJ): Mér hafa borizt brtt. frá hv. 1. landsk., en fundurinn er ekki ályktunarfær, svo ekki er hægt að bera þær upp til afbrigða, en það verður gert áður en þær koma til atkv.

*Bjarni Snæbjörnsson: Þegar við 1. umr. gerði ég skýra grein fyrir skoðun minni á þeim hlutum, sem frv. fer fram á, að lagaðir verði, svo ég álit það ekki nema endurtekningu, ef ég byrjaði á því sama aftur. Það hefir heldur ekkert komið fram í umr., sem gefi mér tilefni til þess að taka aftur til máls um þau atriði.

Því, sem kom fram áðan frá hv. 2. landsk., hafði ég þegar svarað við 1. umr. og fer því ekki út í það aftur.

Það er eingöngu út frá dagskrártill. hæstv. forsrh., sem ég vildi segja nokkur orð. Ég er þeirrar skoðunar og ég lýsti því þegar við 1. umr. þessa máls, að ég tel það hæpið, að hægt verði að ganga frá samningum milli þessara aðila þannig, að vel fari. Ég álit þess vegna, að það væri heppilegra að öllu leyti, að Alþ. tæki

ákveðna afstöðu til þessa máls, sérstaklega með tilliti til þess, að vinnufriður haldist í landinu.

En hæstv. atvnrh. var þá ekki alveg sömu skoðunar og ég. Það mætti segja, að hann hafi fullkomlega verið fylgjandi efni frv. og anda þess, en hann vildi heldur, að samkomulagsleiðin væri reynd, enda veit ég, að meiri hl. þessarar hv. d. er því fylgjandi, að þetta mál verði ekki að svo komnu afrg. með löggjöf, heldur verði reynt að fá samkomulag milli þessara aðila á þessu ári.

Ég álit þess vegna eins og sakir standa nú, að afgreiðsla þessa frv. muni ekki fást á þessu þingi, þar sem skoðanir manna eru svo skiptar um það, hvernig berj að afgreiða það. En mikill meiri hl. þessarar d. er áreiðanlega þeirrar skoðunar, að eitthvað verði að gera í þessu máli.

Ég vil því, þar sem ég álit, að í hinni rökstuddu dagskrá frá hæstv. forsrh. séu tekin fram mjög svo mikilsverð atriði um það, hvað hv. d. álitur í þessum efnum, sætta mig við þá afgreiðslu málsins eins og nú standa sakir. En það er auðvitað mál, að ef ekki næst samkomulag á þessu ári um afgreiðslu þessa máls utan þings, svo vel að það megi heita viðunandi, þá má búast við, að málið verði tekið upp aftur á Alp. og þá leitað löggjafar.

Ég vil ekki fara sérstaklega orðum um dagskrártill. Ég mun geta fyllt mig við að greiða henni atkv., því að í henni felst mikil bót, móti því að málið hefði enga afgreiðslu fengið á þessu þingi, og ég sé fram á, að málið getur ekki fengið afgreiðslu í þeirri mynd, sem ég bar það fram. Ég læt svo útrætt um það atriði frá minni hálfu.

Ég ætla ekki að fara að lengja umr. með því að fara að svara því, sem einstakir hv. þm. hafa sagt hér við þessa umr. Það hefir enga þýðingu fyrir málið, enda var því öllu svarað af mér við 1. umr. málsins. Ég vil þó geta þess, að það getur kannske valdið misskilningi, sem hv. 2. landsk. sagði, að hann vissi ekki til annars en að félögin hefðu fullkominn rétt til að velja hvaða mann sem þau vildu, hvaða stjórn-málaflokk sem hann tilheyrði, í hvaða trúnaðarstöðu sem væri innan félagsins, en það hefir verið svo, að þeir hafa ekki getað verið kosnir á alþýðusambandsþing úr hvaða flokki sem er. Þessu er ætlað til, að verði breytt samkv. dagskrártill., og hæstv. forsrh. tók skýrt fram, að það væri meiningin með dagskrártill. að reyna að fá því komið í kring, og þess vegna get ég sérstaklega eftir hans ummæli frekar verið með dagskrártill. en annars.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Það cru aðeins örfá orð. — Ég vil aðeins gera aths. við nokkur ummæli hæstv. forsrh. í sambandi við þessa dagskrá. Það er um skilning á þessum orðum „að engir geti gerzt meðlimir þess aðrir en menn þeirrar stéttar“. Ég legg þann skilning í þetta, að hver, sem ræðst til starfs innan hvernar stéttar, eigi að sjálfsgöðu frjálstan rétt til þess að ganga í félagsskap viðkomandi stéttar. Það er t. d. í 1. Sjómannafélags Reykjavíkur, sem er nú á 5. ári 3. tugar, að þeir einir, sem hafa skilyrði til þess að komast í skiprúm, eiga rétt

á að vera þar félagar. En menn, sem hafa kannske verið í félaginu frá því að það var stofnað, en hafa fyrir ofbeldi og pólitík verið reknir úr því, vilja líta svo á, að sjálfsgæti sé að leyfa slíkum mönnum aftur inn í félagið, ef þeir óska þess.

Þá er annað, sem ég vildi aðeins leiðrétta hjá hæstv. ráðh. Hann sagði, að ég hefði lýst yfir, að kommúnistar væru dauðir í félögunum. Það sagði ég ekki, heldur að á Norðurlöndum væru þeir að mestu leyti þurrkaðir út. (**Forsrh.:** Við erum á Norðurlöndum). Ég meina Norðurlönd utan Íslands. Það getur vel verið, að eins fari hér, en því er ekki að neita, að í ýmsum félögum hefir verið nokkuð um þá, sérstaklega meðal hinna yngri manna.

Hæstv. ráðh. sagði, að til væri skipulagt félag, þar sem enginn alþýðuflokksmaður væri. Ég er ekki nægilega kunnugur á þessum stað, Hólmavík, en grunur minn er sá, að þeir séu fleiri en 3. Þetta mun hæstv. ráðh. vita, þeir munu yfirlætt hafa léð honum kjörfylgi sitt við síðustu kosningar, eða a. m. k. mestur hluti þeirra, sem eru í því félagi, en ég hygg, að þeir séu alþýðuflokksmenn.

Að síðustu vil ég svo vara hv. þm. Hafnf., en hann dró nokkuð í efa það, sem ég sagði viðvikjandi trúnaðarstörfum í félögunum. Þó hefi ég tekið skýrt fram, að það er ekki deilt um annað en trúnaðarstörf á alþýðusambandsþinginu, og það hefir verið það eina, sem hægt hefir verið að vitna í, að ekki væri algert jafnrétti um innan félaganna. Menn leggja svo mikið upp úr að hafa aðskilnað milli flokkanna í félögunum. En ég vil skjóta því fram, um leið og sú stefna verður ofan á, að ég tel mjög óviðeigandi, og þekkist enda hvergi í nokkru verkalyðsfélagi, að einn stjórn-málaflokkur myndi þar málfundafélag til þess að halda þar uppi sérstökum áróðri fyrir sérstakan flokk. Ég held, að slík félög verði að leggja niður, ef hægt á að vera að segja, að verkalyðsfélögin séu heildarsamtök, sem standi fyrir utan áhrif sérstakra stjórn-málaflokka. Þessu vil ég skjóta fram, því að þetta er ekki síður hættulegt fyrir verkamannahreyfinguna en þó að menn úr sérstökum flokki séu kosnir til að fara með mál félagsins á sambandsþinginu.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég vil þakka hv. þm. Hafnf. fyrir undirtektir hans undir þessa rökst. dagskrá. Það mun vera rétt, að ekki sé þingfylgi fyrir frv. Hinsvegar eru margir þeirrar skoðunar, að þessi ákvæði eigi að koma í aðalatriðunum með samningum og samkomulagi við Alþýðusamband Íslands, og það er aðalatriðið í þessari dagskrá, en þar á bara að fara þenna milliveg.

Viðvikjandi því, sem hv. 2. landsk. var að tala um, að menn geti ekki gerzt meðlimir í stéttarfélögum, ef þeir tilheyrðu ekki stéttinni og ef þeir hefðu ekki tekið þátt í félagslífi hennar, meðan þeir tilheyrðu sömu stétt, vil ég benda á, að bæjarfógeti úti á landi, sem hefir verið verkamaður mikið af sinni æfi, en aldrei tekið þátt í störfum viðkomandi verkalyðsfélags, getur ekki gerzt félagi eftir að hann er orðinn

sýslumaður, ef hann hefir ekki tekið þátt í félaginu, þó að hann hafi rétt til að vera þar félagi áfram, hvaða starf sem hann tekur að sér. Þetta álit ég þá eðlilegu leið, og þannig mun þetta hafa þróast.

Ég skal svo ekki fara út í málið frekar, en vil aðeins undirstrika það í sambandi við verkafélögin, að það sjá allir, sérstaklega þeir, sem eiga að semja um kaup og kjör, hversu óviðunandi það væri, ef þyrfti, þegar búið væri að semja við eitt félagið, að fara þá að semja við annað félag á staðum, og þegar því væri lokið, yrði ef til vill að semja við það þriðja. Það er ómögulegt að semja við verkamenn um kaup og kjör, nema þeir hafi aðeins eitt félag, því að það yrði alltaf kapphlaup milli félaganna um að fá vinnuna, og svo næðus! kannske engir samningar. Þetta er staðreynd, sem hefir sannað sig.

Um það, hve margir alþýðflokksmenn séu í félaginu á Hólmavík, skal ég ekki deila meira. Ég býst við, að ég sé heldur kunnugri því en flestir aðrar. Eins og ég sagði áðan, þá tiltók ég 2—4, og þá meinti ég, að þeir væru ekki nema 2, og þá hefir þó komnúnistinn einu sinni haft rétt fyrir sér.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 100. fundi í Ed., 3. jan., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 272, n. 542, 662).

***Brynjólfur Bjarnason:** Ég hefi nú ekki dagskrána hérna hjá mér, en það er orðalagið í henni, sem mér virðist óljóst, en í henni stendur víst, að allir skuli vera jafnréttsháir til trúnaðarstarfa. Þetta er óljóst, og vildi ég gera fyrirspurn um, hvort átt er við trúnaðarstörf innan félaganna eða trúnaðarstörf yfirleitt.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá forsrh. samþ. með 10:1 atkv.

5. Vaxtaskattur.

Á 41. fundi í Ed., 17. apríl, var útbýtt:

Fr. til 1. um innheimtu tekjuskatts og eignarskatts af vaxtafé (þmfrv., A. 159).

Á 43. fundi í Ed., 18. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Magnús Jónsson): Þetta frv. er samið af milljón. í skatta- og tollamálum, og hefir fjhn. tekið það til flutnings hér á Alþingi fyrir tilfærslu fyrir. fjmrh., núv. hæstv. viðskmrh. Þetta er einn liður þeirra aðgerða, sem mþu. vildi stofna til í skattamálunum, og ég hefði fyrir mitt leyti óskað þess, að þær kæmu til framkvæmda samtímis og í sambandi við sjálf tekjuskattslögin endurskoðuð. En það er hægt að taka þennan lið út úr og gera strax að lögum, eins og hér er lagt til. Tilgangur frv. er

ekki að leggja á nýjan skatt, þó að um vaxta-skatt sé talað, heldur er það eingöngu tilgangurinn að fá betri innheimtu á tekjuskatti af vaxtafé, þ. e. að ná raunverulegum vaxtaskatti betur inn en tekið hefir áður.

Það hefir farið fram nokkur rannsókn á því, hve mikið af vaxtatekjum ætti að koma til framtals hjá skattskyldum framteljendum. Það verður nokkurn veginn vitað með því að taka upp öll verðbréf, sem út hafa verið gefin, og sömuleiðis allar innstæður og bera saman við það, sem talið hefir verið fram, og við þær eignir, sem skattfrjálsar eru. Mismunurinn verður þá vaxtafé, sem vantalíð er á skattframtölum. Þessari rannsókn er ekki lokið, en þó svo langt komið, að augljóst er, að þarna er um miklar fjárhæðir að ræða. Af handhafaverðbréfum hefir ekki komið nema örlitill partur til framtals hjá skattskyldum eigendum. Það er náttúrlega ekki hægt að búa við það fyrirkomulag, að þeir, sem telja fram allt sitt, beri þungann, en hinir sleppi, sem telja ekki fram.

Eins og tekið er fram í grg. frv., væri hægt að fara ýmsar leiðir til að ná vaxtaskattinum. Það mætti t. d. leggja á lágan aukaskatt á vaxtatekjur, en halda núv. tekju- og eignarskatti óbreyttum. En sá vaxtaskattur kæmi ómaklega niður á þeim, sem telja fram vaxtaeignir og vaxtatekjur, en hinir slyppu of ódýrt. Önnur leið væri að undanþiggja vaxtafé og vaxtatekjur tekju- og eignarskatti og jafnvel útsvarsgreiðslu. Það gæti orðið á þann hátt, að hlutaðeigandi eignir og tekjur væru dregnar frá í framtali áður en skattur (eða útsvar) væri á lagt, eða öllu heldur hætt að telja þær fram eða þann hluta þeirra, sem sleppt yrði. Hinsvegar yrði lagður á vaxtaskattur, og yrði hæð hans að fara eftir því, hve mikið væri fellt niður á móti, tekjuskattur eða eignarskattur eða hvorttveggja, eða bæði skattur og útsvar. Nú er það æskilegt yfirleitt, að menn spari saman fé, og þarf að stuðla að því frekar en hræða frá því. Það er einkenni þeirra manna, sem safna, að þeir vilja helst ekki láta vita af því. Þess vegna er ákaflega varhugavert að rjúfa að öþörfu leynd eignarréttarins, og með þessari aðferð væri hægt að ná vaxtaskattinum án þess. Slikir menn eru kannske sízt gefnari fyrir það en aðrir að skjóta sér undan álögum; þeir vilja bara ekki gera opinskátt, að þeir eigi þetta. — En á þessari aðferð eru þeir gallar, að það er ómögulegt að vita, hve hár vaxtaskatturinn þyrfti að vera til að mæta skatttapinu, sem yrði við það að fella niður framtöl vaxtaeigna, og vaxtaskattur, jafn á hvaða innieign sem er, kæmi þversum við þá grundvallarreglu, sem allt okkar skattakerfi byggist á, stighækkun skattsins eftir því sem tekjur hækka; 25—30% vaxtaskattur yrði þá fjarskalega hár fyrir innstæður lágtekjumanna. Nefndin hvarf frá því að reyna slíka leið og samdi heldur frv. það, sem hér liggur fyrir og er, held ég megí segja, sniðug aðferð til að ná vaxtaskattinum án þess að þurfa að hækka hann nokkuð á þeim, sem telja fram, eða rjúfa leyndina, sem yfir þessum eignum hvílir hjá þeim, sem ekki vilja telja þær fram.

Þessu á að ná með því að leggja 25% vaxtaskatt á allar skattskyldar vaxtaupphæðir, og haldi vaxtagreiðandi skattinum eftir og standi skil á honum. Samin er vaxtaskattskrá upp úr framtölum, og vaxtaskattsgreiðslur þeirra, sem fram telja, dragast frá þeim tekju- og eignarskatti, sem innheimta ber samkv. skattskrá og lagður er á eftir núv. tekjuskattsákvæðum. Nemi vaxtaskatturinn meira en tekju- og eignarskattur, fær vaxtaeigandi muninn endurgreiddan. Þetta er, eins og menn sjá við nokkra athugun, engin breyting fyrir skattþegna, sem fram telja, og aðeins lítið eitt meiri fyrirhöfn.

Frv. er að öðru leyti ekkert nema útfærsla þessara ákvæða. Það er alveg sérstaklega verk skattstjórans í Reykjavík, og hann hefir allra manna mest skilyrði til að sjá við öllum þeim brögðum, sem beitt er til að sleppa við skatt og koma þarna til greina. Hann er eiginlega sá, sem samið hefir frv. og reynt að gera það sem best úr garði. En sjálfsagt mætti bæta um það, ef það skyldu samt koma í ljós einhverjir lekar, sem setja þarf undir.

Eignir þær, sem um er að ræða, eru taldar upp í 2. gr.: a) Innstæður hjá bönkum, sparisjóðum, innlánsdeildum félaga og öðrum lánsstofnunum, b) opinber verðbréf (bankavaxtabréf, ríkisskuldabréf, skuldabréf bæjar- og sveitarsjóða o. s. frv.), c) skuldabréf, víxlar og aðrar fjárkröfur, sem tryggðar eru með veði í fasteign, að nokkru leyti eða öllu, eða með tryggingarbréfi í fasteign.

Það er náttúrlega ekki jafnstærk nauðsynin með alla þessa eignaflokka, og hér í Rvík hefir aukið aðhald um framtal þeirra sumra náð árangri til samlegrar hlitar. Það hefir verið gengið ákaflega fast eftir, að menn sundurliðuðu skuldir sínar og gæfu upp lánardrottina. En þegar þeir, sem fram telja, greiða skattinn eins og áður, er ekki ástæða til að hafa á móti því, að þetta frv. sé svo viðtækt. — Ég held annars, að ekki sé þörf á að rekja frv. nánar, því að þm. munu vera búnir að fá úr því aðalatriðin með því að lesa það.

Það er þá aðeins bráðabirgðaákvæði 11. gr. um að gefa 2 ára frest áður en beitt verði refsíákvæðum, að því er snertir vaxtakekjur og vaxtaeignir, og þar með uppgjöf saka. Þetta er nauðsynlegt til að fá menn til að telja fram, og sakaruppgjöfin getur beinlínis borgað sig peningalega fyrir hið opinbera. Því minna sem kemur til með að fást af óendurkræfum vaxtaskatti, því betur má segja, að vaxtaskattslögin nái tilgangi sínum, því að fyrsti tilgangur þeirra er að knýja menn til að telja fram og greiða skatt eftir núverandi lögum um tekju- og eignarskatt. Fyrir þá menn, sem komast nokkuð hátt í skattstigann, verður að visu ekki hagur fremur en áður að telja fram í stað þess að borga 25% skattinn, en öllum fjöldanum er það hagur. Og það er afarmikil umbó, ef farið verður að telja þessar eignir fram.

Á bls. 5 í grg. er nokkur útreikningur sýndur, sem sýnir í raun og veru, hvað mikil von er til þess, að menn dragi undan vaxtafé í landinu, því ef menn eru komnir nokkuð hátt í eignum og tekjum og þeir telja fram spari-

sjóðsinnstæðu, þá verða þeir að borga alla vextina, og ef þeir eiga enn meira, þá verða þeir að borga upp undir það tvöfalt. Þegar menn þurfa að borga með því að eiga eign, þá fer að verða rík ástæða til að skjóta henni undan.

Það er sennilegt, að þingi verði frestað fljótlega, og þess vegna engar líkur til þess, að frv. fái afgreiðslu fyrr en á seinni hluta þingsins, en við töldum þó rétt, að útbýta því, svo menn gætu hugleitt þá hugmynd, sem þar er sett fram, þangað til málið kemur til afgreiðslu.

Páll Zóphóníasson: Ég geri ráð fyrir, að þetta frv. verði athugað vel í n., enda þótt það sé flutt af nefnd. En ég vil nú fyrst og fremst láta í ljós ánægju mína yfir því að sjá aðra flytja frv. um vaxtaskatt en mig.

Þegar ég á sínum tíma var að baksa við að flytja frv. um vaxtaskatt, þá reiknaðist mér svo til, að það myndu vera um 40 millj. í verðbréfum og sparisjóðsinnstæðum, sem ekki væri borgaður af skattur. Nú er það ljóst, að eins og skattalögin eru framkvæmd í Reykjavík, þá mun nokkur hluti af þessum 40 millj. vera færður yfir á aðra en þá, sem eiga þær. Ef fylgt er þeirri reglu hér og henni á að fylgja um allt land, að strika út það, sem menn telja, að þeir skuldi, ef ekki er gefinn upp eigandi að skuldinni, svo hægt sé að sjá, að hann telji hana sem eign — en það er gert um stórar upphæðir á hverju ári —, þá eru það aðrir en þeir, sem eiga, sem borga eignarskatt af nokkrum hluta eigna í landinu og líka tekjuskatt, því vextir af slíkum skuldum eru ekki leyfðir til frádráttar. Þetta myndi lítið lagast með þessu frv. Það þarf að athuga betur en gert er í frv., að eignir og tekjur mynda líka grundvöll fyrir útsvörum. En með því að láta menn borga skatt í gegnum stofnun, eins og frv. gerir ráð fyrir, þá er enn frekari ástæða en nú til þess að hætta að telja fram vaxtafé, sem myndar tekjustofn fyrir útsvarsálagningu.

Ég vil beina því til þeirrar n., sem fær þetta mál til athugunar, að hún athugi gaumgæfilega, á hvern hátt hægt sé að ná í vaxtaskattinn án þess að missa vitneskjuna um, hverjir eigi þetta fé á vöxtum. Ég er hræddur um, að þegar þessi l. — ef frv. verður að l. — eru búnir að vera í framkvæmd 2—3 ár, þá veru þeir, sem eiga stórar upphæðir á vöxtum, búnir að sjá, að þeir geta létt af sér útsvari með því að sleppa að telja það fram, en láta taka vaxtaskatt eftir þessum l. Það er þetta, sem ég óttast, og ég vil biðja n. að athuga vel, hvernig hægt er að setja undir þennan leka og tryggja það, að niðurfjöfnunarnefndir og hreppsnefndir fái að vita, hverjir eigi eignirnar, svo þær komi til greina við útsvarsálagningu.

Frsm. (Magnús Jónsson): Eins og ég gat um og eins og frv. ber með sér, þá er þetta frv. öðruvísi en frv. það um vaxtaskatt, sem hv. l. þm. N.-M. hefir borið fram, þar sem var um að ræða nýjan skatt. En hér er alls ekki að ræða um nýjan skatt. Hér er aðeins um aðferð

að ræða til þess að innheimta vissa hluta tekju- og eignarskattsins með vaxtaskatti, eins og frv. fer fram á.

Ég hygg, að það muni ekki vera fjarri, sem hv. þm. reiknaðist til, að það mundu vera um 40 millj., sem slyppu framhjá skatti. Ég held, að það sé sít of hátt reiknað. Hér er því um verulegan skilding að ræða, og ég hygg, að það muni ekki vera fjarri sanni, að ríkissjóður ætti að geta fengið þarna um ½ millj. án þess að leggja á nýjan skatt.

Ég gat ekki um það áðan, að það er hið sama varasama við þetta frv. eins og önnur frv. um vaxtaskatt, að það kemur dálítið niður á verðbréfamarkaðinum, því þegar verðbréfin verða ekki notuð sem skattaskjól, þá verða þau ekki eins gírnileg vara eins og þau eru nú. En það er ómögulegt fyrir ríkið að halda uppi því, sem er lögbrot, jafnvel þótt eitthvað gott gæti af því leitt, og í þessu tilfelli er ekki hægt að halda uppi verðbréfamarkaði með því að gera hann þannig úr garði. að menn geti svikið fé undan skatti. Það er þá nær að taka ákveðin bréf, sem stuðla að einhverju því, sem til þjóðþrifa telst, og gera þau skattfrjáls.

En út af aths. hv. 1. þm. N.-M. um það, að frv. þetta, ef að 1. yrði, myndi stuðla að því, að menn hættu að telja fram verðbréf sín og sparissjóðsinnstæðu, og gera þannig óvissari þann grundvöll, sem liggur fyrir álagningu útsvara, þá verð ég að segja, að ég skil það ekki. Ég held, að það verði þvert á móti. Það er einmitt einn megintilgangur frv. að fá menn til þess að telja fram. Það á einmitt að vinna á móti þeirri freistingu, að telja ekki fram, þar sem menn vinna ekkert annað við það en að fá örlítið minni skatt. Mþn. gerði sér ríkar vonir um þetta, og að því á að miða sakarupgjöfin í 11. gr. frv.

Það getur verið, að ég hafi ekki skilið vel, hvað hv. þm. var að fara, en ef það var þetta, sem hann meinti, þá held ég, að ekki þurfi að óttast það.

Páll Zóphóníasson: Ég skal útskýra, hvað ég á við, með einföldu dæmi. Ekki mjög langt frá Reykjavík býr bóndi einn, sem á á vöxtum líðlega 90 þús. kr. Hann telur þetta á skattskýrslu og borgar skatt af því og fær líka útsvar. Hann borgar bæði skatt og útsvar af þessari upphæð, af því hann telur hana fram á skattskýrslu. Þegar þetta lagafrv. hefir verið samþ., þá mun hann fljótlega komast að raun um, að með því að telja ekki fram og láta niðurförnuarnefnd ekki vita um, hvað hann á í sparissjóði, þá hættir hreppurinn að vita um eign hans og hættir því að geta lagt á hana. Hann borgar að visu til ríkissjóðsins eftir þessu frv., en hreppurinn hættir að geta lagt á sparissjóðsinnstæðuna. Í þessu er hætta fólgin. Og þótt hún sé kannske lítil hjá þeim, sem nú eiga fé á sjóðum og allir vita um nú, þá verður hún til staðar hjá hinum, sem síðar eignast innstæðufé.

Ég gæti talið mörg fleiri dæmi, því að þetta er aðeins tekið af handahófi. Að finna leið

til þess að fyrirbyggja þetta er vandi. En betur sjá augu en auga, og ég vænti þess, að frv. fái þann búning, að hægt verði að útiloka þessa hættu, t. d. með því að láta viðkomandi bæjarstjórn eða hreppsnefnd fá hluta af skattinum, en það skapar auðvitað meiri fyrirhöfn fyrir banka og sparissjóði. Það má náttúrlega hugsa sér fleiri leiðir, en þessi hætta er áreiðanlega til staðar.

Frsm. (Magnús Jónsson): Þótt hv. þm. hafi komið með þetta dæmi, þá er mér ómögulegt að sjá, hvernig freisting hans til að fella niður framtal getur aukizt við þetta frv. Eins og nú er, þá getur maðurinn dregið undan hvor-tveggja, bæði undan tekjuskatti og útsvarsálagningu. En verði frumvarp þetta að lögum, þá ávinnur hann ekki nema helming. Hann getur losnað við útsvarið, en til ríkisins verður hann þá að borga 25% af vöxtum sínum. Ef hann telur nú fram, þá get ég því ekki séð, hvað ætti að draga hann til þess að telja ekki fram, ef þetta frv. verður að 1. Freistingin til undandráttar hefir minnkað, en ekki vaxið við þessa lagasetningu. Ég held, að þetta standi eitthvað öfugt í höfði hv. þm. En það þýðir ekki að skattýrðast um þetta frekar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 159, 299).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 299. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Magnús Jónsson): Brtt. sú, sem hér liggur fyrir á þskj. 299 og nú hafa verið veitt afbrigði fyrir, er í raun og veru ákaflega einföld. Hún er um það, að síðasti málsli. 2. gr. falli niður, sem er þannig: Afföll teljast til skatta.

Um þennan málslið er það að segja, að í honum er prentvilla. Það á að standa: Afföll eiga að teljast til vaxta. Og auk þess er þessi liður alveg óþarfur, því það stendur í frv., að um ákvörðun vaxtatekna skuli fara eftir ákvæðum 1. um tekju- og eignarskatt. En í þeim tekjuskattsl. sem hér er um að ræða, er ákveðið um það, hvernig afföll reiknast, en þau reiknast sem vextir, en það má deila þeim á fleiri ár, sem þar er um að ræða. Mér finnst alveg óþarfi að hafa þetta ákvæði hér, þar sem ákvæði um þetta er í 1. um tekju- og eignarskatt. Um þessa litlu brtt. held ég, að geti ekki orðið neinn ágreiningur.

Um málið í heild skal ég ekki ræða nú, því það var nokkuð rætt við 1. umr.

Ég læt svo máli mínu lokið, nema tilefni gefist til, þar sem ég hefi skýrt í hverju breyt. er fólgin.

Þorsteinn Þorsteinsson: Það er í þessu frv. eitt atriði, sem ég vildi gjarnan fá frekari skýringu á, ef ég skil það ekki rétt. Það er sagt hér í frv., að vaxtagreiðandi eigi að halda

eftir vaxtaskatti og síðan greiða hann til viðkomandi innheimtumanns, lögreglustjóra eða tollstjóra. Mér virðist málið horfa svoléiðis við, svo að ég taki dæmi, að það sé einn maður, sem skuldar jafnmikið eins og hann telur til eignar og greiðir engan eignarskatt, en hann eigi samt eitt skuldabréf upp á 20 þús. kr. En skuldin getur verið hærri, sem hann er í. Og nú er gjalddagi fyrsta dag ársins, og 6% vextir. Mér skilst, að þeir vextir, sem haldið er eftir fyrir vaxtamóttakanda, verði um 300 kr. Þessari upphæð á vaxtagreiðandi að koma til tollheimtumanns, sýslumanns eða lögreglustjóra, sem þeir svo geyma hjá sér þangað til húið er að gera upp skattinn á manntalsþingi á miðju ári, eða síðar, því að í 8. gr. frv. segir:

„Nemi vaxtaskattsfjárhæð gjaldanda samkvæmt ofangreindu meira en honum hefir verið gert að greiða í tekju- og eignarskatt, skal sá mismunur endurgreiddur.“

Mér skilst eftir þessu, að hjá tollstjóra muni t. d. hér í Reykjavík lenda til geymslu vextir, sem ganga af framangreindum bréfum og sparisjóðsbókum, sem talað er hér um í þessu frv. Ef þetta er rétt skilið hjá mér, finnst mér það vera dálítið erfitt fyrir þá, sem eiga að fá vextina og þurfa kannske fljótlega að fá þá sér til framfæris, að verða að bíða ár eða meira eftir að fá þá og hafa upphæðina vaxtalausa. Eins eru það afarmikil umsvif fyrir tollheimtumennina að verða að hafa þetta feikna fé undir höndum. Verið getur, að hagnaður sé af því, ef leggja má það á sjóð. Mér finnst það æðmikið agnúi á þessum l., ef ekki verður gengið betur frá þessu atriði. En það getur vel verið, að það upplýsist, að ég hafi misskilið þetta atriði, og þætti mér gott að fá að vita það.

Frsm. (Magnús Jónsson): Ég skal játa það, að þótt það sé mþn., sem samdi frv., þá er ég ekki höfundur þess, heldur var það að mig minnir skattstjórinn í Reykjavík, sem samdi það. En ég legg alveg sama skilning í þetta atriði eins og hv. 5. landsk. hefir lýst, að um leið og vaxtagreiðandi greiðir vaxtamóttakanda $\frac{1}{4}$ hluta vaxtafjárhæðarinnar skal hann afhenda innheimtumanni $\frac{1}{4}$ hluta, sem er vaxtaskattur, og fái hann um leið tvírtaða kvittun, sem á að verða honum aðgangur að því, að hann fái þennan $\frac{1}{4}$ hluta vaxta endurgreiddan, þegar hann greiðir sinn tekjuskatt. Og það er alveg rétt, að það má kalla þetta dálitinn smíðagalla, sem mætti leiðrétt á frv., ef það reyndist þannig, að vaxtagreiðsludagur væri langt frá greiðsludegi tekjuskatts næst á eftir, og kæmi því nokkuð mikið millibil, sem vaxtagreiðandi verður að bíða eftir því að fá endurgreiðslu. Þarna yrði líka vaxtatap af þeim $\frac{1}{4}$ vaxtaskatts í nokkurn part út ári, en mikið verður það ekki nema af mikilli eign.

Hinsvegar er það skýrt tekið fram hér í 5. gr., að greiðsludagur vaxta af öllum innstæðum í bónum og sparisjóðum er 31. des., svo það er augljóst, hvað langt bil verður í þessum tilfellum; það er frá því vextirnir hafa verið

reiknaðir út og þangað til gjalddagi vaxtamóttakanda er á tekjuskatti og hann getur fengið þennan $\frac{1}{4}$ endurgreiddan. Maður getur sagt, að þetta sé dálitill galli, en ég held þó ekki svo mikill, að hann sé verulega hættulegur.

Þá er það dæmið, sem hv. 5. landsk. tók, um það, að maður ætti ekki að greiða neinn tekjuskatt, þótt hann hinsvegar ætti að fá endurgreiðslu á 300 kr. Það er alveg eins og hv. 5. landsk. sagði, að þegar sá sami maður myndi hafa átt að greiða tekjuskatt, þá kemur hann með sin skilríki fyrir því, að $\frac{1}{4}$ vaxtanna hafi verið haldið eftir, og hann kemur með þau í stað þess að greiða skattinn. Þetta er engin nýjung í skattal. Þetta er aðeins aðferð til þess að ná í ákveðinn hluta ríkistekna, sem oft hefir ekki tekizt að ná að öðrum kosti, vegna þess að ekki er hægt að fá fullkomlega rétt framtal á þessu sviði.

Ég býst við, að ýmsir innheimtumenn myndu fá þarna um stundarsakir allmikið fé milli handa, sem þeim er ætlað að geyma, og verða þeir að hafa þetta fé handbært, því að í raun eg veru ættu allir að telja fram og þá að fá þetta endurgreitt. Reyndin mun líka verða sú, að ýmsir skila ekki sínum kvittunum. Þeir falla þá frá endurgreiðslu og losna um leið frá skatti þeim, sem þeir munu hafa átt að greiða að öðrum kosti.

Ég sé ekki neina hættu við það, að innheimtumenn hafi þetta fé milli handa, af því ýmsir innheimtumenn ríkisins hafa mikið fé með höndum. Hér í Reykjavík yrðu þetta stærstar upphæðir, og býst ég við, að það færi svo, að þær yrðu lagðar á vöxtu á meðan þær væru geymdar og ríkið fengi vaxtatekjurnar.

Ég held, enda þótt þetta sé laukrétt aths. hjá hv. 5. landsk., að hér sé nokkuð langt bil á milli greiðsludaga, og að nokkur óþægindi geti orðið í sambandi við það, þá sé það varla nægileg ástæða til þess að hafna frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.
- Brtt. 299 samþ. með 10 shlj. atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.
- 3.—10. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.
11. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. visað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 72. og 74. fundi í Ed., 29. nóv. og 2. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 303).

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 75. fundi í Ed., 4. des., var frv. enn tekið til 3. umr.

Þorsteinn Þorsteinsson: Þegar þetta mál var til 2. umræðu, lýsti ég dálítið göllumum á því, sem ég taldi vera, og einkum hvernig væri farið innheimtu vaxtaskatts og meðferðinni, sem á honum er. Ég ætla ekki að taka hér upp aftur það, sem ég þá sagði, en ég verð að segja það, að ég tel þetta vera mjög óþægilegt fyrir þá menn, sem eiga fé í sparisjóðum og hafa ekki umráð yfir því um tíma. Þetta

kemur mikið niður á þeim, sem lítið eiga inni í sparisjóðum, og verður að teljast skaðlegt, að þetta fé á að dreifast út um byggðir landsins í staðinn fyrir að leggja það á vöxtu.

Ég hefði talið það réttara að undanskilja sparisjóðsfé frá þessari skyldu, að vaxtaskattur af því sé sendur til skattheimtumanna. Ég álit, að hægt sé að ná takmarkinu fyrir því, ef bankastofnanir eru knúðar til þess með l. að senda hlutaðeigandi skattanefndum skýrslur um innieign manna í sparisjóðum.

Ég skal ekki ræða lengi um þetta mál, en ég bjóst við því, að hv. fjhn. mundi hafa lagað málið fyrir 3. umr. og athugað sérstaklega þessar aths. mínar um það, hvort ekki væri hægt að sleppa innstæðufé úr a-lið 2. gr., en láta koma í staðinn að skylda stofnanir til að senda skýrslur um innieignir. En þar sem hún hefir ekki gert það, kannske af athugunarleysi, vildi ég óska þess, að umr. yrði frestað í bili, svo að hún geti komið með till. um breyt. á þessu atriði, eða ef hún æskir þess ekki, mun ég sjálfur flytja brtt.

***Frsm. (Magnús Jónsson):** Hv. 5. landsk. þm. benti á það við 2. umr. þessa máls, að það væri dálítið óþægilegt fyrir menn, sem hafa vaxtatekjur, að verða fyrir bið á því, að þeir fái ¼ þangað til þær eru endurgreiddar aftur, ef þeir teldu þessar tekjur fram. Ég játa, að þetta er ekki gott, og mér þætti vænt um, ef hann gæti komið með góðar till. til þess að hægt yrði að sneiða hjá þessum litlu óþægindum. En svo var ekki, hann hefir í þess stað talað um aðra aðferð til þess að ná lögmætum sköttum af innstæðufé í sparisjóðum. Hann stakk upp á því að bjóða brtt., ef tími yrði til. Mér skildist, að sú till. myndi verða að neyða sparisjóði til að gefa upp alla innstæðu. Ég get sagt, að ég er alveg á móti þessu; ég held, að það sé ómögulegt að koma með nein lagafyrirmæli, sem mæla meira á móti því, að menn spari saman, heldur en ef lögð væri fullkomin skylda til að gefa upp alla innieign. Það mun nú vera í skattal. nokkur heimild, sem veitir skattayfirvöldum leyfi til þess að fá upplýsingar hjá bönkunum, a. m. k. um stærri innstæður. Bankarnir streitast á móti þessu af þeirri ástæðu, að það er óvinsælt, jafnvel þó þagnarskylda hvíli á. Ég verð að segja fyrir mitt leyti, að þó að ég fylgi þessu frv., þá álit ég það beinlínis neyðarvörn á móti því að neyða lánsstofnanir til að gefa upp innstæðufé. Auk þess er það beinlínis ómögulegt. Mjög mikið af innstæðufé er nafnlaust lagt inn í bankana. Jafnvel þó til væru lagafyrirmæli um það, að bankinn mætti ekki taka á móti fé, nema vita fyrir vist, að nafnið væri til, væri ómögulegt að komast að því, hvort nafnið væri til.

Ein aðalástæðan fyrir því, að menn langar til að spara saman fé, er það, að féð er skattfrjálst. Það kom fram till. um það, að fara heldur þá leiðina, að leggja á háa vaxtaskatta og heimila mönnum jafnvel að draga undan til skatts. Svo rik nauðsyn er á því fyrir lánsstofnanir að halda innstæðum manna leyndum,

til þess að eggja menn á að spara saman peninga. Ég veit ekki, hvort það er nokkuð fallegt í þessu, en það þýðir ekki að streitast á móti þeim sparnaði, sem er í eðlisfari manna, að geyma peninga þar, sem aðrir vita ekki um þá. Ég mun ekki fylgja málinu af miklu forsi. Það er þegar búið að liggja nokkuð lengi í sömu d., og býst ég við, að það hafi fengið rækilega athugun. Ég vil endurtaka þá ósk mína, að hv. d. afgr. málið frá sér sem allra fyrst.

***Jónas Jónsson:** Ég ætla ekki að mæla á móti þeirri ósk hv. 5. landsk., að þessu máli verði frestað um einn dag. Við, sem erum í fjvn., sjáum fram á, að það koma ný stórfelld útgjöld í sambandi við öfriðinn, og viljum leiða hv. þdm. það fyrir sjónir, að rikissjóði veitir ekki af öllum tekjum, sem hægt er að fá. Enginn óskar eftir því, að rikissjóður fari að safna skuldum fyrir daglegum þörfum, eins og kemur fyrir í harðari. Hv. 5. landsk. þóttist geta fundið ráð til þess að bæta úr þessum annmarka viðvikjandi innieignum manna. Áreiðanlega á þingið rétt á því að láta menn, sem hafa óframtaldir innieignir, ekki sleppa lengur. Það er ákaflega erfitt fyrir okkur þm. að verða að reyta saman tekjur í rikissjóðinn fyrst og fremst með tollum af flestum nauðsynjavörum, en láta sleppa mörg undanfarin ár fjárbrallsmenn, sem svikjast undan skatti. Hér er gerð tilraun til þess að ná sköttum af þeim, og treysti ég sérfróðum mönnum, sem fást við þetta mál, að láta ekki dragast, að þetta geti gengið gengum þingið. Ekki mun af veita fyrir rikissjóð að fá þær tekjur.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Hv. 5. landsk. fór fram á það við hv. þd., að hún frestaði málinu, svo að hann gæti athugað nánar hugmynd sína. Mér finnst hún alveg óframkvæmanleg. Við innstæður manna í bönkum eru oft gervinöfn. og ómögulegt er að komast að því, hver hinn rétti eigandi er. T. d. áttu 5 sömu upphæðir, 41 þús. kr. hver, höfðu öll lagt inn sama dag og hétu Fjöla, Njöla. Söla o. s. frv., og „karl í koti“ 48 þús. kr. í sparisjóði úti á landi. Þannig úir og grúir af allskonar gervinöfnum, sem ekki er hægt að ná í nema með vaxtaskatti. Fé, sem á þennan hátt er geymt, nemur 20—30 millj. kr., og rikissjóður gæti fengið allríflegar tekjur með því að leggja vaxtaskatt á þetta óframtalda fé. Ámóta upphæð er í verðbréfum. Ég vildi aðeins vekja athygli á þessari hlið málsins.

Bernharð Stefánsson: Ég geri ekki ráð fyrir því, þótt málinu sé frestað nú til morguns, að þá sé nokkurrar frekari athugunar á því að vænta fyrir þann tíma. Ég segi fyrir mig, að ég er bundinn við störf á fundum síðari hluta dagsins í dag. Ég vildi aðeins láta vita af þessu. E. t. v. getur hv. 5. landsk. gert sínar athuganir á málinu, en menn mega ekki vænta þess, að ég geti sinnt því í dag.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég vil aðeins spyrja hv. 1. þm. Eyf., hvort hann treysti sér ekki

til að hafa samvinnu við mig um athugun á þessu máli? (BSt: Ekki í dag). En á morgun? (BSt: Það kann að vera).

Forseti (EÁrna): Ég hefði kosið að þurfa ekki að fresta þessu máli lengur en til morguns. Hefi ég því ákveðið að fresta umr. nú, en taka málið hinsvegar aftur á dagskrá á morgun.

Umr. frestað.

Á 76. og 78. fundi í Ed., 5. og 7. des., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Ed., 8. des., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 303, 386).

***Þorsteinn Þorsteinsson:** Síðast þegar mál þetta var til umr., boðaði ég, að ég mundi koma með brtt. við það og fékk frest til þess. Hefi ég nú borið fram brtt. á þskj. 386. Sníður það verstu gallana af þessu frv., en ég vil þó lýsa því yfir, að ég tel, að þar með séu þó alls ekki sniðnir af því allir vankantar, en ekki var tími til að ganga lengra.

Till. mín gerir sparisjóðseigendum miklu hægara fyrir um greiðslu þessa vaxtaskatts. Það þarf ekki að flytja heim í hérað hluta af vöxtum þeirra, sem svo dreifðust út um héraðið og yrðu eyðslufé. Ég býst við, að brtt. yrði til þess, að menn, sem fé eiga í sparisjóðum, verði minna hræddir en annars væri og hlaupi síður til að taka innstæðu sína út og lána síðan Péttri og Páli, sem getur orðið vafasamt, því að ekki er víst, að trygging fengist fyrir slíkum lánum.

Ég ætla ekki að hafa fleiri orð um þessa till. Hún er borin fram af okkur hv. 1. þm. N.-M., og verður að skeika að sköpuðu um, hvort hún verður samþ. eða ekki, en ég segi það, að ég er í miklum vafa um, þó að till. verði samþ., hvort ég fylgi frv. eða ekki.

ATKVGR.

Brtt. 386,1 samþ. með 10 shlj. atkv.

— 386,2 samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 10:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁJ, BSn, BrB, ErlP, HermJ, JJ, MJ, P-Herm, PZ, SÁÓ.

nei: PP, IngP, MG, EÁrna.

Tveir þm. (BSt, JJós) fjarstaddir.

Frsv. afgr. til Nd.

Á 79. fundi í Nd., 9. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 407).

Á 82. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 96. fundi í Nd., 29. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 97. fundi í Nd., 2. jan., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 407, n. 632 og 657).

***Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason):** Fjárhagsnefnd hefir klofnað um þetta mál og skilar álitinu sínu í tveim nál., meiri og minni hluta. Nál. meiri hl. er á þskj. 632, og leggur hann til, að frv. verði samþ. með þeirri breytingu, að a-liður 2. gr. falli burt, þar sem ákveðið er, að til vaxtafjár skuli teljast innstæður hjá bönkum, sparisjóðum, innlánsdeildum félaga og öðrum lánsstofnunum, og 2. málsg. 6. gr., sem stendur í sambandi við a-lið 2. gr. Með þessum breytingum leggur meiri hl. til, að frv. verði samþ.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson):** Ég er sá minni hl. fjhn., sem frsm. meiri hl. gat um, og legg til, að frv. verði fellt. Það er ekki ágreiningur milli meiri og minni hl. um þau atriði, sem meiri hl. leggur til, að verði felld úr, og þarf ég ekki að mæla með því út af fyrir sig. En frv. í heild gerir ráð fyrir því, að teknar séu upp nýjar aðferðir til þess að ná gjöldum í rikissjóðinn. Flutningsmenn hafa haldið því fram, að þetta séu ekki skattar, heldur innheimta, en það sést á nafni frv., að það er skattur, þar sem það heitir „um innheimtu tekjuskatts og eignarskatts af vaxtafé“. Ég vil í fyrsta lagi segja, að þetta er ekki réttnefni, því það fé, sem ætlað er til að ná þessum vaxtaskatti af, er fé, sem ekki hefir verið greiddur skattur af áður. Það gildir einu, með hverju móti þetta fé hefir ekki komið til skatts. Nú er bezt að athuga, hvernig þetta mundi koma við skattgreiðendur og hver áhrif yrðu af því. Ef frv. yrði að lögum, verður náð skatti, sem er $\frac{1}{4}$ af vöxtum af spari- og innlánsfé landsmanna. Það er nú kunnugra en frá þurfi að segja hér, að þetta spari- og innlánsfé er að miklu leyti orðið til fyrir sparsenju og sjálfsafneitun ýmissa smáborgara og fyrir viðleitni þeirra til þess að neita sér um ýms gæði til þess að eiga eitthvað til, ef sjúkdóma eða slys ber að höndum, og þessi viðleitni hefir borið þann árangur, að auk þess, sem það hefir tryggt þessa menn, hefir þaðan komið aðalveltuféð til atvinnurekstrarins. Ég held einmitt, að það verði að gæta ýtrustu varúðar um að hindra ekki þessa starfsemi, og það er alveg sama, á hvern hátt það er gert, ef það kemst í vitund fólksins, að lítið þýði að vera að safna fé til tryggingar sér og sínum. Það á fremur að reyna að auka þessa starfsemi en að torvela hana til þess eins að fá eyðslueyri fyrir rikissjóðinn. Það væri þá nær að lækka útlánsvextina sérstaklega til þess að létta undir með atvinnuvegunum, það gæti verið eina ástæðan til þess að ganga þannig á fé innlánsseigenda, en að ætla sér að reyta af þessu fé í rikissjóðinn, tel ég illa ráðið. Nefndin er ekki klofin um þetta atriði, og skal ég svo spara mér fleiri orð um þetta, en þætti æskilegt, ef hæstv. forseti gæti lagt þessum smáfundamönnum til sérstakt herbergi. (Forseti: Ég vil biðja menn að hafa hljótt, svo ræðumaður geti flutt mál sitt).

Eftir frv. er lagt til, að þessir vextir séu teknir af opinberum verðbréfum, og teljast þar til bankavaxtabréf, ríkisskuldabréf, skuldabréf bæjar- og sveitarsjóða og stofnana þeirra, og önnur slík verðbréf, útgefin af opinberum stofnunum og fyrirtækjum, skuldabréf, vixlar og aðrar fjárkröfur, sem tryggðar eru með veði í fasteign að einhverju eða öllu leyti, eða með tryggingarbréfi í fasteign. Eitt af vandamálum okkar er sala vaxtabréfa. Alveg án þess að rannsaka, hve mikill markaður er innanlands fyrir slík bréf, hefir verið hvað eftir annað samb. að gefa út milljónir af þessum bréfum. Menn eignast þessi bréf án þess að vilja, sumpart upp í skuldir og sumpart upp í önnur viðskipti. Þeir þurfa flestir að selja þau aftur, og það er misskilningur hjá þeim, sem fluttu þetta frv., ef þeir halda, að þessi skattur lendi á kaupanda bréfanna, því að það er skiljanlegur hlutur, að við það, að þessi kvöð er lögð á bréfin samkv. þessum nýju lögum, þá mundi kaupandi bara kaupa bréfin lægra verði. Það er því seljandi, sem mundi tapa, en ekki kaupandi. Ég held, að meðnefndarmenn minir hafi ekki athugað nóg samlega, að nú er búið að torvelða verðbréfamarkaðinn til stórkostlegs tjóns fyrir landsmenn, og ástæðulaust að bæta við það með því að stofna til verðfalls á þessum bréfum.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum, en aðeins bæta því við að lokum, að það hefir þótt nauðsynlegt að leggja allverulegar álögur á almenning, sem er hækkun tollanna, með hinum nýja tollaskala. Það er alveg víst, að í venjulegu áferði nemur það milljónum króna. Það er hart fyrir þá menn, sem trúa því, að það eigi að skera niður útgjöld ríkissjóðs, að þurfa að vera með hverju frv. eftir annað, sem leggur kvaðir á almenning. Það kemur ekkert málinu við. Þótt sagt sé, að þessir hlutir séu þarflegir. Menn leggja ekki féð fram nema þeir eigi það til. Ég vil í þessu sambandi leggja áherzlu á það, að raunverulega er hver einasti peningur, sem tekinn er til óheppilegrar eyðslu, tekinn af framleiðslunni. Það er því barátta gegn framleiðslunni, þegar við plokkum fé í ríkissjóðinn. Öll eyðsla, hvort sem er vegna dýrtíðar í landinu eða annars, verður að koma frá atvinnurekstrinum, og allt, sem gert er til þess að auka þessa eyðslu, kemur niður á atvinnurekstrinum. Ég held, að það Alþingi, sem nú situr, geti látið sér nægja þær álögur, sem búið er að samþykkja, og gæi látið þar staðar numið. Þess vegna vænti ég, að hv. deild aðhyllist þá tillögu mína að fella þetta frv.

***Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason):** Það er ekki þörf á að svara mörgu, sem hv. 6. þm. Reykv. hafði fram að færa gegn frv. eftir þá breytingu, sem meiri hl. hafði gert við það. Hans ræða byggðist á þeim misskilningi, að hér sé um nýjan skatt að ræða, en það er aðeins um aðferð við innheimtu. Í 8. gr. síðustu málsg. segir svo: „Nemi vaxtaskattsfjárhæð gjaldanda samkv. ofangreindu meiru en honum hefir verið gert að greiða í tekju- og eign-

arskatt, skal sá mismunur endurgreiddur.“ M. ö. o., það getur ekki verið um nýjar álögur að ræða, nema fyrir þá menn, sem hafa svikið undan skatti, og skil ég ekki, að nokkur alþm. hafi samúð með þeim mönnum, sem leggja það fyrir sig að svikja undan skatti. (**PHalld:** En sparissjóðsfé?). Nei, það á ekki að greiða af því; það eru svo margar smáupphæðir, að ef ætti að taka þær allar, mundi það verða svo mikil aukavinna. Auk þess ættu þær þá rétt á sér röksemdirnar, sem hv. 6. þm. Reykv. kom með. Það er alveg augljóst fyrir alla, að hér er ekki um að ræða auknar álögur, heldur veg til þess að hægt sé að minnka álögur. Því ef innheimtan er í svo slæmu standi, að mikill hluti af sköttunum kemur ekki inn, þá verður vitanlega að leggja meira á þá, sem telja allt sitt fram.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta: þess gerist ekki þörf. Ég vildi aðeins að lokum bera fram skrifl. brtt., sem fallið hefir niður hjá meiri hl. n. í 1. gr. stendur, að þennan skatt skuli innheimta frá 1. janúar 1940, og atti þá þetta ákvæði þegar að vera gengið í gildi. Þess vegna legg ég til, að ný gr. komi til, sem verður 11. gr., svo hljóðandi: „L. þessi öðlast þegar gildi“, — og vil ég afhenda hæstv. forseta þessa skrifl. brtt.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 665) leyfð og samb. með 18 shlj. atkv.

***Pétur Ottesen:** Þó að ég geti vel tekið undir það, að skattaálögum hér er orðið svo hátt, að þær eru ef til vill farnar að verka lamandi á efnahagsstarfsemi manna, og því beri að haga skattalöggjöfinni þannig, að siglt verði fyrir þau hættulegu sker, að hún verki þannig, er þó ekki hægt að neita hinu, að ekki er hægt að koma með brtt. í þá átt að lækka tekjur ríkissjóðs, þar sem nú ríkir mjög óvenjulegt ástand að því er allar tekjur ríkissjóðs snertir. Hinsvegar hefi ég litið svo á, að það sé rétt hjá hv. frsm. að í frv. sé ekki um að ræða neina nýja skatta frá því, sem ráð er fyrir gert í 1. um tekju- og eignarskatt, heldur sé frv. fram komið af því, að það hefir sýnt sig að því er snertir sparifjárinnlög og verðbréf, að allt að 40 millj. kr. sleppa undan skatti, og því sé nauðsynlegt að gera ráðstafanir til þess, að skattar innheimtist af þessum sem öðrum eignum borgaranna. Þessi brtt. er því í samræmi við þá reynslu, sem fengist hefir af skattalöggjöfinni. Löggjafarnir eru nú einu sinni ekki alltaf svo framsýnir, að þeir geti siglt fyrir öll sker, sem í ljós kunna að koma, og því er það mikilsverður þáttur í löggjöfinni að hverju þingi að endurbæta hana í samræmi við reynsluna, sem orðið hefir. Og þó að ég geti fallið á, að með skattalöggjöfinni sé stefnt í varhugaverða átt að því, hve skattar eru orðnir háir, tel ég rétt að gera þessa breyt. á löggjöfinni, sérstaklega með tilliti til þess, hversu nú eru óvenjulegir tímar. Ég hefði því getað verið með frv. óbreyttu eins og það kom frá Ed. og viljað stuðla að því, að reynt væri með

innheimtuna á þeim grundvelli, en hinsvegar tek ég undir þær ástæður, sem fram eru færðar fyrir breytingum, að mjög erfitt yrði að ná til þess grúa af fólki í landinu, sem á litlar upphæðir í bönkum og sparisjóðum, svo að vel gæti verið, að þetta yrði ekki mikill tekju- aukni fyrir ríkissjóð, með tilliti til þess erfiðis og fyrirhafnar, sem það myndi kosta að ná þessu inn. Öðru máli gegnir um þessi verðbréf. Þau hafa verið talin nema allt að 10 millj. kr., og er það þá um fjórðri hluti allrar upphæðarinnar, sem þar fellur undan skatti, ef sparisjóðsinnstæður eru taldar með. Ef athugað er, hversu miklu auðveldara þessir bréfa- eigendur eiga með það að afla sér hárra vaxta, allt að því helmingi meiri en þeir, sem eiga fé í sparisjóði, þá er ljóst, að það ber að gera löggjöfina í þessu efni eins raunhæfa og kostur er á. Því tel ég, að samþ. beri frv., eftir að a-liður 2. gr. hefir verið felldur niður samkv. till., sem lagðar hafa verið fram. Þetta vildi ég láta koma fram sem mína afstöðu.

***Eiríkur Einarsson:** Það er síður en svo, að ég treysti mér til að mótmæla þeirri stefnu, er kemur fram í þessu frv. En það, sem veldur því, að ég vildi segja nokkur orð, er það, hve mér þykir varasamt eða varúðarvert um lögfestingu ýmissa atriða í frv. þessu, að þau svari tilgangi sínum. Að því er snertir b-lið 2. gr. tel ég varhugavert að skattskylda veðskuldabréf bæjarfélaga og annara, því að þessu fylgir, að ýms verðbréf eiga fyrir sér að falla frekar í verði. Ég geri þetta að spurningu minni, án þess að fara frekar út í það. Þessu máli fylgir að visu mikil nauðsyn, en líka mikil áhætta.

En það, sem ég tel sérstaklega ekki nógu vel lesið í kjölinn ennþá, er skattskylduákvæðið í c-lið 2. gr. Ef þetta ákvæði væri svo traustlega undirbúið, að það gæti orðið til þess að teygja það fram úr myrkraskotunum, sem skotið hefir verið undan skatti, væri það mikilsvert, því að slík undanskot verða til þess, að þeir komast helzt undan skatti, sem sízt ættu að gera það. En mín skoðun er sú, að þetta ákvæði nái ekki tilgangi sínum. Ég er hræddur um, að þegar þetta er einskordað við skuldabréf, víxla og aðrar fjárkröfur, sem tryggðar eru með veði í fasteignum, þá geti það orðið til þess, að refilstigamenn finni nýjar krókaleiðir til þess að komast hjá skatti. Tökum það dæmi, að maður eigi háan víxil á annan mann og víxillinn sé tryggður með veði í fasteign skuldunauts. Svo þegar veðtryggingin er sett og á að þinglýsa þenni, þá hvislar freistarinn í eyra mönnum: Það er nú reyndar hölvað að þurfa að borga skatt af þessu, reynum annað, og frá sjónarmiði þessara manna eru slíkir refilstigavegir finnanlegir. Skuldareigandi getur, í stað þess að knýja fram fasteignartryggingu, knúið skuldunaut til að sanngilda fasteignartrygginguna með öðru framlagi, t. d. með því að fá sterk mannanöfn sem tryggingu, er jafngildir fasteignarveðinu. Þannig gætu þeir sloppið, sem sízt skyldu. Þetta gæti orðið meðal hinna lókustu viðskiptaþegna í þjóðfélaginu. Með slíku bralli er hægt að setja ýmiskonar veð,

t. d. siðferðislegt, án þess að það þurfi að heyra undir þessa lagagr. Þessir menn eru oft gáfaðir í ósvifni sinni og lagnir að snúa á innheimtuna. En til þess að löggjöfin geti orðið nægilega vel úr garði gerð, þarf að sigla fyrir slík sker; það verður að koma í veg fyrir, að hinir siðferðis- lókustu sleppi. Þessir menn eiga ekki að eiga undankomu auðið. Fyrir mér vakir það, að frv., til þess að geta svarað tilgangi sínum, sé ekki nógu ýtarlega hugsað á ýmsa vegu. Mér hefði verið kærast, ef ýmsir hv. þdm. skyldu vera líkrar skoðunar, að frv. fengi ekki framgang á þessum síðustu flaustursdögum þingsins, heldur yrði það betur undirbúið fyrir næsta þing. Og þó að ég geri það ekki að till. minni, að frv. verði fellt eða því vísað til hæstv. ríkisstj., þá væri það mér skapi næst, en ef sú till. kæmi fram við 3. umr. frá einum eða öðrum hv. þm., þá held ég, að bezt væri að samþ. hana, því að það þarf vel að vanda til þessa viðkvæma máls.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson):** Hv. frsm. meiri hl. sagði, að öll mín ræða hefði byggzt á þeim misskilningi, að sami tekju- og eignarskattur ætti að haldast og sá, sem lagður er á samkv. l. þar að lútandi. En þetta er misskilningur hjá honum. Í frv. stendur, að niður skuli falla þeir skattar, sem skattan. leggja á. En hér er aðeins um að ræða skatta, sem ekki hafa náðst inn áður, því að annars hefði ekki þurft að setja þessi l. Annars vil ég benda hv. frsm. meiri hl. á það, að þessi aðferð, að skattleggja verðbréf, er hvergi nærri tæmandi. Í fyrsta lagi hefir meiri hl. n. fallið á að undan- skilja sparifé, sem er mestur hluti þess fjár, er til greina kemur, og svo eiga margir menn mikið fé hjá öðrum, sem ekki er tryggt með þinglesn- um bréfum, og er ekki hægt að ná skatti af því.

Hv. þm. Borgf. sagðist hafa heyrt, að fé það, sem ekki kæmi til skatts, næmi um 40 millj. króna. Hann taldi það ótækt, að ekki næðist skattur af þessu fé, en lézt þó vera samþykkur því, að 30 millj. króna innlánsfé slyppi við skatt, ef skatti yrði náð af þeim 10 millj., sem þá eru eftir. Þetta er nú skritin lógik. En þó að þetta séu óstaðfestar tölur, þá skal ég ekki vefengja þær, bendi aðeins á, að af þessum verðbréfum er mikill hl. í höndum stofnana, sem ekki eru skyldar að greiða skatt. (ÞO: Það er dregið frá). Hvaðan hefir þá hv. þm. það? (ÞO: Ég hefi það frá millipn. í skattamálum). En hún lýsir yfir því í nál., að þetta séu ekki rann- sakaðar tölur, heldur aðeins ágizkun, svo að það er víst ekki mikið á þeim að byggja. Annars skil ég það, að þeir hv. þm., sem eru með í þeim danzinum að hækka útgjöld ríkisins, geti ekki staðið á móti nýjum álögum. Hv. þm. Borgf. er í fjvn., og hún hefir gengið þannig frá fjárl., að þau nema nú hátt á 20. millj. króna, hækkuðin hátt á aðra millj., og er þessi hækkuð meiri en leiðir af gengisbreytingunni að viðlögðum vöxtum og afborgunum af lánum. Þeir, sem era með þessu, geta vitanlega ekki staðið á móti því að afla ríkinu tekna. En þetta er samt röng stefna. Þær miklu álögur, sem felast í hinni nýju tollskrá, ættu að minnum dómi að nægja til að mæta útgjaldaaukningunni, því að ég vil ekki

ýta undir þá stefnu að spenna útgjöldin upp úr öllu valdi með því að bæta í sífellu á nýjum álögum. Slikt hlýtur að hafa mjög lamandi áhrif á atvinnuvegi landsmanna. En þó að þessi skoðanamunur, sem hér kemur fram, sé mikilvægur, getur verið, að hann sé ekki aðalatriðið í þessu máli, og ég vil endurtaka það, sem ég sagði í minni fyrri ræðu, að hér er fyrst og fremst um það að ræða, hvort teppa eigi verðbréfamarkaðinn eða ekki. Af þessu getur ekki annað leitt en fall á verðbréfum í landinu, en það yrði sama og augin útgjöld fyrir seljendur verðbréfa, því að kaupendur munu alltaf taka tillit til þeirra útgjalda, er þeir munu hafa af verðbréfunum.

Alþingi mun nú skera úr um það, hvort það telur fært að torvelða verðbréfamarkaðinn í landinu á þennan hátt. Það væri ekki að undra, þó að t. d. bréf hreppakreppunnar féllu niður úr öllu valdi, ef þessar álögur yrðu samþ., þó að goldnir séu góðir vextir af þeim, eða $5\frac{1}{2}\%$, því að nú þegar er ekki hægt að selja þau fyrir nafnverð. Það má því geta nærri, hvernig fer fyrir þeim og öðrum, sem af eru goldnir minni vextir, ef enn er bætt við nýjum álögum. Mönnum kann að virðast þetta smávægilegt atriði miðað við það, sem ríkið hefir upp úr þessu. En það er engan veginn smávægilegt atriði, hvort hægt er að selja verðbréf innanlands. Þessi lúsaleit að tekjum handa ríkissjóði er stórkostlega háskasamleg. Menn eru beinlínis orðnir hræddir við að láta nokkurn mann vita, að þeir eigi nokkuð eða geti nokkuð, þeir eru farnir að fela það, eins og þeir hefðu stolið því. Eitt af því, sem styður þetta, er hin eilífa lúsaleit að möguleikum til að leggja á menn nýjar álögur.

Ég sé ekki ástæðu til að fara hér út í nál. Það er mjög loðið og þvættingslegt og ber með sér, að þeir, er málið flutti, eru ekki trúnaðir á þessa tekjuöflunarleið. Þeir sjá væntanlega, að mikið af eignum manna hlýtur hvort sem er að komast undan skattgreiðslu, ef menn reyna að fela þær.

Ég hefi sjálfur nokkra reynslu á því að ná framtölum af mönnum til skatta, og mér fannst til um það, þegar ég var formaður í skattanefnd í smábæ einum á Íslandi, hve menn höfðu mikla tilhneigingu til þess að leyndu fé sínu, eins þeir, sem áttu lítið. En það er ekki svo undarlegt, þó að menn hafi löngun til að fela eignir sínar í því þjóðfélagi, þar sem einstaklingurinn er skoðaður sem sekur um að hafa tekið það, sem hann átti ekki, ef hann eignaðist eitthvað. Þegar svo er komið, að gerð er herferð móti öllu, sem miður á, og reytt af því í þarfir hins opinbera og þar á ofan lögð á mann óvild fyrir að hafa safnað saman þessum aukum, þá er ekki undarlegt, þó að fram komi í slíku þjóðfélagi rík tilhneiging til að fela eigur sínar. Það er miklu betra að snúa við blaðinu og leyfa mönnum að koma frjálsum fram með sínar litlu eignir til nytja fyrir þjóðfélagið.

Umr. frestað.

Á 98. fundi í Nd., 3. jan., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 101. fundi í Nd., s. d., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 407, n. 632 og 657, 665.)

*Einar Olgeirsson: Herra forseti! Ég skal ekki vera langorður um þetta frv. Ég þarf ekki að gera sérstaklega ýtarlega grein fyrir afstöðu okkar þm. Sósíalistafll. til þessa frv., því að einmitt á fyrsta þinginu, sem við áttum sæti á sem þm. Kommfl., flutti ég till. um þetta og taldi nauðsynlegt, að þessir tekjustofnar yrðu taldir fram, og hið helzta úr þeirri till. minni hefir verið tekið upp í þetta frv. Ég minnst þess, að í sambandi við framsöguræðu mína fyrir þeirri till. upplýsti ég, að það væri um 40 millj. kr. virði í verðbréfum og slíku, sem dregið væri undan skatti. Því var algerlega neitun þá, og hv. þm. mótmæltu því þá, þótt þeir séu nú búnir að viðurkenna það. Ég get í aðalatriðunum verið með þessu frv., einnig þó að sú breyt. hafi verið gerð á því af meiri hl. fjhn., að innstæður hjá bönkum og sparisjóðum séu teknar undan. Aðalatriðið er í raun og veru ekki beinlínis tekjurnar af vaxtaskatti, heldur hitt, að knýja verðbréfin fram þannig, að þau komi fram til eignarskatts og tekjuskatts og úsvarsálagningar, og er það atriði hið mesta, sem vinnst við þetta frv., ef samþ. verður. Verðbréfin eru þess vegna aðalatriðið í þessu sambandi.

Það er aðallega ein aths., sem ég vildi gera í sambandi við þetta frv., og vildi ég sérstaklega, að nokkuð yrði komið inn á það atriði við umr. um þetta frv., sem sé verðbréfamarkaðinn og annað slíkt. Það er vitanlegt, að mikið hefir verið braskað með þessu verðbréfi, einkum meðal eignamanna og „spekúlanta“ hér í Reykjavík, og telja þeir, að sú verzlun sé mjög gróðavænleg. Það, sem hér er auðsætt, er, að unnt er að hafa mjög mikinn gróða af veðdeildar- og bankavaxtabréfum, sem eru nú einungis seld með mjög miklum afföllum og alls ekki í Landsbankanum, sem hefir svo að segja lokað sinni veðdeild; hann kaupir engin bankavaxtabréf sjálfur. Það, sem þarf að gera í sambandi við framkvæmd þessara l. til að afstýra þeim slæmu afleiðingum, sem ella gætu af þeim hlotizt, er að krefjast þess, að Landsbankinn taki aftur upp á að kaupa sín eigin bankavaxtabréf, eins og hann gerði áður fyrr, og tekjur veðdeildarinnar og innieign hjá Landsbankanum gengi til þess. Ef það yrði gert, þá myndi slíkt hafa yfirgnæfandi áhrif á markaðinn fyrir bankavaxtabréf hér í Reykjavík. Ég álit þess vegna, að gagnvart þeim hefði vel mátt samþ. þetta frv.; það myndi gera mönnum erfiðara fyrir að selja bankavaxtabréf og önnur verðbréf. Með samþykkt þessa frv. hér á Alþ. ber að gera kröfu til þess, að Landsbankinn fari aftur að kaupa bankavaxtabréf. Ég benti á þetta fyrir 2 árum, þegar við þm. Kommfl., sem þá var, fluttum frv., sem gekk í sömu átt. Ég vil benda á það, að á þess að þessu verði hrundið í framkvæmd er ekki hægt að koma í veg fyrir slæmar afleiðingar síðar, er myndu hljóta af þessum l., sem ella eru réttlát og nauðsynleg. Þetta var atriði, sem þeim mönnum, er flutt. hafa frv., hefir skotizt af, og þykir mér miður, að svo skyldi vera. Ég vildi vekja sérstaka eftirtekt á

þessu án þess að ég leggi fram sérstakar till. í því sambandi.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18:6 atkv.
- Brtt. 632,1 samþ. með 18:4 atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.
- 3.—5. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.
- Brtt. 632,2 samþ. án atkvgr.
6. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.
- 7.—10. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.
- Brtt. 665 (ný gr., verður 11. gr.) samþ. með 18:1 atkv.
- Bráðabirgðakvæði samþ. með 17 shlj. atkv.
- Brtt. 623,3 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 17:5 atkv., með fyrirsögninni:

Frv. til I. um innheimtu tekjuskatts og eignarskatts af vaxtafé verðbréfa og skuldabréfa.

Á 103. fundi í Nd., 4. jan., var frv. tekið til 3. umr. (A. 710).

Of skammt var liðið frá 2 umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Garðar Þorsteinsson: Herra forseti! Þetta frv., sem hér liggur fyrir, um innheimtu tekju- og eignarskatts, er hugsað þannig af þeirri n., sem samdi frv., að með því væri fundin leiðin til þess að tryggja það, að allar eignir manna og tekjur kæmu fram til skatts. Frv. á þess vegna raunverulega að vera, eftir því sem n. hugsar sér það, form fyrir innheimtu tekju- og eignarskatts. Ég skal strax taka það fram, að að svo miklu leyti, sem þetta frv. getur skoðast sem trygging fyrir því, að menn telji eignir sínar rétt fram, þá hefi ég ekkert á móti því. Því að það dettur engum í hug að mæla því bót, að einstakir menn eða fyrirtæki skjóti eignum sínum eða tekjum undan skattaframtali.

Eins og frv. var frá fyrstu hendi n., þá voru það þrennskonar eignir, sem sérstaklega átti skv. frv. ná hafa vakandi auga á og þetta frv. átti að ná til: Í fyrsta lagi sparisjóðsinnstæður manna í bönkum. Í öðru lagi veðskuldabréf, ríkisskuldabréf, kreppulánasjóðsbréf og önnur slík bréf, sem út eru gefin af ríkinu eða opinberum stofnunum. Í þriðja lagi skuldabréf og vixlar, sem tryggðir eru með veði í fasteignum.

Ég skal nú athuga þessa þrjá liði, þó að segja meg, að ekki þurfi að athuga fyrsta liðinn, um sparisjóðsinnstæður, vegna þess að við 2. umr. var hann felldur niður. Það kom fram í nál. mþn., að þær eignir, sem ekki koma til skattframtals í ríkisskuldabréfum og öðrum bréfum, sem tryggð eru með veði í fasteignum, og sparisjóðsinnstæðum mundu nema um 40 millj. króna. Ég efast um, að þessar ályktanir séu réttar, því að ég álit, að n. hafi ekki haft möguleika til þess að fá öyggjandi vissu fyrir því, hve mikið af veðdeildarbréfum og ríkisskuldabréfum er í eigu ýmsra sjóða, sem sérstaklega ávaxta sitt fé í slíkum bréfum, og sem eru skattfrjáls. Ég þekki til margra sjóða innan eins félagsskapar hér í bæ, sem nema samtals hundruðum þúsunda kr. Og mér er óhætt að fullyrða, að þessi

félagsskapur fékk aldrei nein tilmæli frá mþn. um það að gefa upp, hve mikið af bréfum væri eign þessa félagsskapar. Og þessi félagsskapur hefir því ekki gefið mþn. neinar upplýsingar um verðbréfaeign sína. Nefndin hefir því vissulega ekki dregið frá þessum 40 millj. þá verðbréfaeign, sem slíkir sjóðir eiga, en hún nemur verulegri upphæð. Það er þess vegna að minni hyggju vist, að þær tölur, sem mþn. hefir gefið upp, geta ekki verið ábyggilegar.

En aðalatriðið er, að af þessum 40 millj. kr., sem mþn. telur, að ekki séu taldar fram til skatts, eru, eftir því sem nefndin segir, um 30 millj. faldar sem innstæðufé í bönkum og sparisjóðum. Nú vill svo til, að hæstv. Alþ. hefir fellt hurt það ákvæði frv., sem þannig náði til þeirrar upphæðar, sem var langmestur hlutinn, sem sé spariféð, og er það eflaust vegna þess, að bankarnir óttuðust fjárflóttu, ef þetta næði fram að ganga. Prinsípinu er því alveg fyrir borð kastað með því að fella hurt þennan lið. Ég hygg, að það séu ákaflega margir, sem álita, að veðskuldabréf sé sú eign, sem e. t. v. mest sé falið hjá einstökum mönnum og stofnunum. Þau eru tvennskonar, annaðhvort stíluð á handhafa eða nafn, og það er sjálfsagt, að af því opinbera séu gerðar ráðstafanir til þess, að þessi bréf séu gefin upp og talin fram til skatts. En hinsvegar hygg ég, að færri af hv. þm. hafi athugað það, að skattstofan hér í Reykjavík hefir tekið upp reglu, sem útilokar annað en að slík bréf komi fram til tekju- og eignarskatts, sem sé þá, að sá, sem innheimtir vexti af þessum bréfum, skuli standa skil á skattinum, hvort sem hann í raun og veru er eigandi bréfa eða ekki. Það er sjálfsagt ekki óalgengt, að lögfræðingar séu t. d. beðnir að innheimta vexti af slíkum handhafaskuldabréfum og að þeir gefi ekki upp, hver eigi bréfin. Þeir hafa þagnarskyldu og því ekki leyfi til, ef eigandinn krefst þess, að skýra frá því, hver eigi bréfin. Þeir fara til þess manns, sem skuldar, og krefja hann um vexti og afborganir af bréfunum. Skuldunautur greiðir vextina og afborganirnar gegn kvittun. Nú er það hagsmunaatriði fyrir vaxtagreiðanda að telja fram þessar greiðslur af skuldum sínum til frádráttar skattskyldum tekjum. Og skattstofan fer svo eftir kvittun þeirri, sem vaxtagreiðandi hefir í höndum til þess manns, sem tekið hefir á móti vöxtunum. Og hann um það, hvort hann gefur upp annan eiganda að bréfunum; geri hann það ekki, verður hann sjálfur að borga af þeim tekju- og eignarskatt. Gefi hann upp annan eiganda að bréfunum, þá er tekju- og eignarskattur af bréfunum borgaður eigi að síður. Þannig er það þess vegna tryggt, að skattur næst af skuldabréfum, hvort sem þau eru gefin út á nafn eða handhafa. Ég held þess vegna, að þetta ákvæði í frv. um veðskuldabréf sé óþarft, af því að ríkissjóður nær sama tilgangi án þeirra á miklu einfaldari hátt, með því að láta þann, sem innheimtir vexti og afborganir af bréfunum, greiða skattinn, ef annar eigandi er ekki gefinn upp.

Nú vil ég benda á atriði í þessu frv., sem ég og ýmsir aðrir álita ákaflega varhugavert og beinlínis áhættusamt fyrir ríkissjóð, ef samþ.

verður. Það er, að í frv. er sérstaklega tekið fram, að sá, sem á að greiða vexti af skulda- bréfum, sé ekki skyldugur til að greiða þeim manni, sem kemur með bréfið og krefst vaxta, meira en 75% af þeim. Ef um væri að ræða bréf upp á t. d. 10 þús. kr. með 6% vöxtum, þá á þessi maður að greiða 600 kr. í vexti af því á ári. Nú segir hann: Þessi lög banna mér að greiða þér nema $\frac{3}{4}$ af vöxtunum, þess vegna borga ég þér aðeins 450 kr., en 150 kr. held ég eftir sjálfur, sem er vaxtaskattur. Vaxtamót- takandi fær svo kvittun fyrir skattgreiðslunni. Skuldari bréfanna á raunverulega heimtingu á því, að vaxtagreiðslan, 600 kr., sé færð inn á bréfið að fullu, þó að hann hafi ekki greitt nema 450 kr., því að hann afhendir vaxtamót- takanda kvittun fyrir, að hann hafi greitt þann hluta vaxtanna, sem heitir vaxtaskattur. Sú kvittun er gefin út á ábyrgð ríkissjóðs og eig- andi bréfanna getur notað hana sem greiðslu á sínum skatti síðar.

Nú vil ég spyrja, hvort hv. þm. hafi athugað. að það er engin trygging fyrir því í frv., að sá, sem þannig sleppur með það í augnablikinu að greiða aðeins 75% af vöxtum veðskulda- bréfanna, greiði þau 25%, sem hann hélt eftir, síðar til ríkissjóðs. Og þegar vaxtagreiðandi hefir látið færa að fullu vaxtagreiðsluna inn á bréfið, þá er ekki lengur neitt veð fyrir þessum eftir- stöðvum vaxtanna. Þessi umboðsmaður ríkis- sjóðs er fyrir hönd ríkissjóðs búinn að gefa kvittun fyrir þessum $\frac{1}{4}$ hluta vaxta, án þess að ríkissjóður hafi sama veð í fasteigninni og veðskuldabréfseigandinn hafði. Ríkissjóður hefir að visu lögtaksrétt, en það er ekki þar með sagt, þó að greiðandi eigi fasteign, að hún sé meira virði en það, sem á henni hvílir. Ég get því ekki séð, að ríkissjóði sé tryggður mögu- leiki til þess að fá þessar 150 kr. í þessu dæmi.

Ég skal upplýsa það, til þess að sýna fram á að hér er ekki um neina smámuni að ræða, að fasteignamat á húsum hér í Reykjavík mun nema um 100 millj. kr. Út á þær eignir hafa verið tekin veðdeildarlán að upphæð ca. 30 millj. kr., þannig, að í fasteignum hér í Reykjavík eru um 70 millj. kr. virði eftir fasteignamati fram yfir það, sem ætla má, að hvíli á þeim til veð- deildar Landsbanka Íslands. Það má fullyrða, að á fasteignum hér í Rvík hvíli ekki minna en fasteignamati þeirra nemur, og munu því veðskuldabréf, tryggð með 2. veðrétti og ofar, ekki nema minna en ca. 70 millj. — en jafnvel mun meira. Vextir af þessum veðskuldum verða þá á ári 4 millj. og 200 þús. kr.

Nú er þessi $\frac{1}{4}$ hluti af þessum vöxtum, sem skuldarar eiga að halda eftir og gefa kvittun fyrir á ábyrgð ríkissjóðs, eftir því um 1 millj. kr. á ári, og er ríkissjóður þar búinn að forminu til að meðtaka sem greiðslu upp í tekju- og eignarskatt, en hann hefir hinsvegar enga tryg- gingu fyrir því, að þeir, sem þessu fé eiga að skila af sér til hans, geri það.

Við skulum hugsa okkur t. d., að það sé maður hér í bæ, sem eigi fasteign að verðmæti 100 þús. kr. Þessi fasteign gefur honum góðar tekjur. En maðurinn er fátækur og fasteignin er veðsett alveg upp í topp. Nú á ég t. d. fyrsta

eða annars veðréttar bréf í þessari eign. Ég kem til mannsins og kref hann um vexti og af- borganir. Hann mundi borga mér, vegna þess, að þetta er svo góður veðréttur, sem ég hefi, að hann veit, að ég muni gegnum upphöð ná minum peningum, ef ekki vill betur til. En hann þarf ekki að borga mér nema $\frac{3}{4}$ vaxtanna og gefur mér kvittun fyrir 1500 kr., sem ég hafi greitt upp í tekju- og eignarskatt minn næst er hann fellur í gjalddaga. Þegar ríkissjóður kemur svo til að innheimta þennan fjórðung af vöxtunum, á maðurinn ekkert til að borga með. Þá kann ríkissjóður að segja, að þessi maður geti eins vel borgað honum og veðhaf- anum á sínum tíma. En þar til er því að svara, að húseigandinn hefði viljað gera allt, er í hans valdi stóð, til að greiða mér sem veðhafa, af því ég annars gat þvingað fram greiðslu. En ríkissjóður, sem ekki hefir neinn veðrétt, getur það ekki. Þessi maður e. t. v. notar því í annað þann hluta vaxtanna — í þessu tilfelli 1500 kr., sem hann upphaflega gat greitt veðhafanum, en hirtið ekkert um ríkissjóð. — Ríkissjóður hefir ekkert, nema lögtaksréttinn í húseign, sem er yfir sig veðsett. Ég held það geti ekki verið meiningin hjá þeim, sem að frv. standa, að þetta eigi að verða að l. óbreytt. Hér í Reykja- vík eru í umferð þúsundir slíkra veðbréfa, sem þá ætti aðeins að greiða $\frac{3}{4}$ af vöxtunum af, en $\frac{1}{4}$ að greiðast sem ávisun á ríkissjóð og gilda sem kvittun fyrir jafnhárr greiðslu tekju- og eignarskatts. Það verða þannig jafnmargir innheimtumenn fyrir ríkissjóð á tekju- og eignarskatti og mörg veðskuldabréf eða veðtryggðir víxlar eru í umferð. Og allir geta þessir inn- heimtumenn rölegir haldið eftir 25% af vöxt- unum og gefið út kvittun á ábyrgð ríkissjóðs. Það eru sett ákvæði um lögtak hjá þeim, sem eiga að skila þessum $\frac{1}{4}$ í ríkissjóð. En eftir er að sjá, hve vel innheimtist með því lagi. Það má sjá í bókum hjá lögmanni, hver árangur er yfirleitt af lögtökum í Reykjavík. Þó að vaxta- skattur eigi skv. grg. frv. að gefa ríkinu tugi þúsunda króna, er ekki séð, að hann verði ýkja mikill nema á pappírnum. Ég hélt það skipti ekki ríkissjóð miklu, hvort það er ég eða ein- hver annar, sem greiðir skattinn af einhverri tiltekinni vaxtafjárhæð, aðeins að hann fái st greiddur. Nú verða menn að gefa upp, hverjum þeir greiða vexti, nema þeir vilji borga af þeim skattinn sjálfir, og þannig fær ríkissjóður oft- ast sitt. Ég hefi sýnt fram á, að eftir þessum ákvæðum frv. verður innheimtan þeim vand- kvæðum bundin, að það er a. m. k. vafasamt, að ríkissjóður græði á breytingunni.

Nú vil ég benda á annað, sem líka er auðséð, að hv. Alþingi hefir ekki enn tekið eftir. Ein- faldast er að segja það með dæmi: Ef ég á 100 þús. kr. veðbréf hjá manni, sem hefir borgað af því láni 6 þús. kr. í vexti á ári, og gjalddagi vaxtanna er 1. sept., fæ ég aðeins 4500 eftir frv. og kvittun fyrir 1500 kr. borgun upp í tekju- og eignarskatt, sem greiðast á 1. ág. næsta ár. Ég fæ enga vexti af þessum 1500 kr. allan þann tíma, — 11 mánuði. En það getur þó ekki verið tilætlun löggjafans, að í 11 mánuði skuli ríkis- sjóður halda þessu algerlega vaxtalaus. Í frv.

var aðeins gert ráð fyrir, að bankar svöruðu til innlánsvaxta. En eins og frv. er nú, er, eins og ég sagði, lágt reiknað, að þau 25%, sem greiðast eiga af vaxtafé í ríkissjóð, geti numið 1 millj. kr. á ári. Það þýðir, að þegar tekju- og eignarskattur hvers árs fellur í gjalddaga, er löngu búið að innheimta af honum þessa milljón króna og sölsa næstum ársvexti af henni undir ríkið. Hvers vegna eiga skattgreiðendur að þola það, að ríkissjóður svari ekki til þeirra vaxta?

Ég skal játa um veðdeildarbréfin, að þau eru sú eign, næst sparissjóðsfénu, sem búast má við, að sé að einhverju leyti falin og að einhverju leyti auðvelt að fela, af því að þau ganga manna milli kaupum og söllum og ekki hægt að rekja slóð þeirra eins og veðskuldabréfanna út frá vaxtagreiðslum skuldara. En hér verður að líta á það sama sem hv. fjhn. tók til greina um spariféð, þegar það var við síðustu umr. fellt úr frv., sem sé að það er ekki neinum vafa bundið, að ef þetta er samþ., falla veðdeildarbréfin í verði. Það eru kannske ekki frambærileg rök, að það sé af því, að þá sé ekki hægt að fela þau lengur. En það mætti lögbjóða að skrá þau á nafn og sjá, hvort þau verðföllu eins við það. Og hvernig sem að er farið, bitnar vaxtafjárskattur á veðdeildarbréfum á þeim, sem byggja hús hér í Rvík. Þeir fá þessi bréf úr veðdeild Landsbankans, sem hvergi ganga sem peningar og hvergi er hægt að selja nema með þeim afföllum, sem kunnugt er um. Stórhækkun affallanna mundi bætast við byggingarkostnaðinn. Þótt þetta sé sá eini liður frv., sem á dælitinn rétt á sér, get ég af þessum ástæðum ekki fylgt honum, enda tel ég mögulegt að ná tilganginum á annan hátt. Menn verða að gæta þess, hve háskaleg verðfelling bréfanna getur orðið, og þeir, sem kunna að hafa falið bréf sín, halda áfram að fela þau, láta sér heldur nægja aðeins $\frac{3}{4}$ vaxtanna, en vinna það upp með því að gefa þeim mun minna fyrir bréfin. Ég sé, að Páll Zóphóniasson, vinur minn hv. 1. þm. N.-M., hristir höfuðið yfir þessu. Og ég vil benda honum á, að hann hefir fengið við kaup og sölu verðbréfa fyrir aðra, t. d. kreppulánasjóðsbréfa, og hann veit, að þegar Landsbankinn skráir veðskuldabréfin t. d. á 89% nafnverðs, er það ekki sú skráning bankans, sem ræður dagsgengi veðdeildarbréfa, og ekki heldur Söfnunarsjóður Íslands, Sjóvátryggingarfélagið, Útvegsbanki eða Búnaðarbanki, heldur fyrst og fremst framboð og eftirspurn einstaklinganna, sem daglega verzla með þessi bréf, kaupa þau eða selja. Því minna sem einstaklingarnir gefa fyrir þau, því minna gefa þessar stofnanir fyrir þau. Því er málið ekki eins einfalt og virðist. Erlendis, þar sem visir til slíkrar löggjafar hefir verið á ferð, hafa menn fljótt gildið varhuga við honum. Í Noregi var settur vaxtaskattur, mjög líkur því, sem hér er farið fram á, en horfið frá honum aftur. Í Danmörku var borið fram frv. í sömu átt, en nú hefir Finansminister Buhl dregið það til taka.

Ég er á móti frv. En ef það á samt sem áður fram að ganga, mun ég bera fram skrifl. brtt. um, að b-liðurinn, fyrrum c-liður, um veðskuldabréf, falli burt. Svo eru 2 brtt., sem eru afleið-

ingar af þessari, og í 3. lagi brtt. um, að þeim mönnum, sem greitt hafa í vaxtaskatti meira og minna af tekju- og eignarskatti sínum, sem ófallinn var í gjalddaga, skuli ríkissjóður greiða af upphæðinni sömu vexti og þeir höfðu hver um sig af verðbréfi sínu, sem greitt var af. Mér finnst ekki annað sanngjarnt en að þeir fái vextina. Og þótt kannske megj deila um, hvort þeir ættu að fá 6% vexti eða bankainnlánsvexti, þykir mér þessi vaxtaupphæð sanngjörnt eftir atvikum. Ég ætla að leyfa mér að afhenda hæst. v. forseta þessar skrifl. brtt.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 712) leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Forseti (JörB): Vegna þess, hve stuttan tíma deildin hefir þangað til fundur á að hefjast í Sp., vil ég vænta þess, að þm. takmarki nú mjög mál sitt.

***Pétur Halldórsson:** Herra forseti! Ég held, að þessi löggjöf, sem hér er um að ræða, sé ákaflega óráðleg. Við erum ekki smátækir, Íslendingar, þegar við tökum upp nýmæli. Hér eru strax tekin 25% af vaxtaupphæðinni, — hér er allt stórt eins og í Ameríku. Svo er annað atriði stórmerkilegt við frv. Það er bara „fiskalt“, bara tekjufrv. fyrir ríkissjóð og alls ekki lítið á, hvaða áhrif svona stórkostleg breyting hafi á peningaviðskipti manna milli. Þótt þetta eigi að dragast frá tekju- og eignarskatti, má gera ráð fyrir, að það sé aðeins ákvæði svona til bráðabirgða; fljótlega kemur að því, að þetta verði skilyrðislaus skattgreiðsla til ríkisins af þessum viðskiptum. Það getur ekki verið tilætlunin hjá Alþingi, að þetta sé verulegur og varanlegur tekjustofn. Hvernig yrði ástandið t. d. á kauphöllinni í Englandi dagana, sem það fréttist, að nú ætti bara að leggja 25% á alla vexti, sem greiddust í landinu?

Nei, þetta er stórhættulegt frv., og það dugir ekki að leggja á það þann mælikvarða einan, að það sé tekjufrv. Auk þess er það ákaflega ranglátt. Þeir, sem á löngum tíma hafa sparað saman eitthvert „kapítal“, en kannske ekki vinnufærir lengur og e. t. v. svo illa staddir þrátt fyrir eignina, að þeir þykja ekki geta staðið undir neinum teljandi sköttum eins og er, þeir verða að greiða sín 25% af tekjunum, og þótt þeir eigi samkv. bókstaf 1. að fá eitt-hvað af því aftur að ári líðnu eða einhvern tíma, vitum við um ríkisfjárhirzluna, að hún er lík og konungsgarður, rúm inn göngu, en þröng brottfarar.

Ástæðan til þess, ef þetta á að ganga fram, má ekki vera þvingun nokkurra þm., þótt þeir þykist þá hafa líf einhverra annara frv. í hendi sér. Mér þykir kynlegt, að ekki er leitað álits bankanna í þessu máli, — og þó ekki kynlegt, þar sem forvígismönnum þess er sjálfsagt ljóst, hvern dóm það mundi þar fá. Á smáatriði má annars sjá nokkuð um álít bankanna. Í fjhn. Nd. situr einn af bankastjórunum, Hann hefir nú komið því til leiðar að undanþiggja sparissjóðsinnstæður þessum skatti. Það er raunar

hrein vitleysa frá sjónarmiði þeirra, sem sömdu frv., brot á „principi“ þess og gerir það að van-skapnaði. Svo á að gera þennan kryppling að lögum. — Ef svo fer, er það helzt vegna þess, að hér eru engir fulltrúar fyrir eigendur allskonar skuldabréfa, sem tryggð eru með veði, eða þá fulltrúar, sem hv. þdm. vilja ekki taka tillit til. — Er það ekki líka undarlegt, að ríkið gefur út þá löggjöf í fyrra, að gefa skuli út ríkisskuldabréf fyrir 3 millj. kr., en árið eftir kemur ríkið og tekur aftur $\frac{1}{4}$ af þeim vöxtum, sem það lofaði þeim, sem vildu vera svo vænir að kaupa bréf þess? Ég held, að hvergi nema á Íslandi gæti komið til mála að setja slíka löggjöf. Mér er, held ég, óhætt að segja, að það var ótti við svona löggjöf, sem felldi verkamannastjórnina norsku ákaflega skyndilega; þar, sem menn skilja þessa hluti betur en hér, er óttinn við þá svo mikill, að þau stjórnarvöld, sem misstiga sig svo, að láta skina í, að þau ætli að koma á slíkum lögum, sitja ekki lengi eftir það.

Þetta mál er túlkað svo, að verið sér að beita með auknum krafti l. um okurvexti. Það er ekkert nema blekking og fjarstaða að kalla allt okurvexti, sem er yfir 6%. En ef við samþ. þetta frv., verður bráðum að hækka takmark okurvaxta úr 6% í 8%, því að $\frac{1}{4}$ mun bætast við vaxtagreiðslur vegna þessa skatts; það verður tjón lántakenda. — Það er náttúrulega alveg þýðingarlaust að halda uppi löngum umr. um þetta, og ég vil verða við ósk hæstv. forseta og takmarka mál mitt. Þó vil ég benda forseta á, að leiðrétt þarf þskj. ofurlitið; c-liður 2. gr. er ekki til lengur.

Ég tel ráðlegast að þvinga ekki þetta frv. fram á þeim stutta tíma, sem eftir er á þessu þingi, það er málinu og þjóðfélaginu áreiðanlega fyrir beztu.

ATKVGR.

Að till. forseta var samþ. með 17:2 a.kv. að stytta ræðutíma hvers þm. niður í 5 mínútur.

***Frsm. minni hl. (Sigurður Kristjánsson):** Herra forseti! Það er sýnilegt, að það þýðir ekki fyrir mig að hefja hér umr. á ný. Ég skal þá bara nota þessar 5 mín. til að lýsa yfir því, að ég hefi sjálfur af því reynslu margra ára að leggja á tekju- og eignarskatt, og mér er ljóst, að það verður sá fátæki, sem greiðir þennan vaxtaskatt, en ekki sá, sem hefir efni á því að kaupa verðbréfin. Mér dettur í hug skritin saga út af þeirri ályktun, sem forvígismenn frv. hafa gert. Það var einu sinni litill drengur, sem átti sér fóstara og unni honum mikið. Dag nokkurn sátu þeir úti í sólskíni, og lagði gamli maðurinn höfuðið í kjöltu drengsins og sofnaði. Þá kom mikill mýflugnasveimur og settist á skalla karls. Drengnum þótti sem honum mundi verða mein að mýbitinu og sópaði af skallanum, en mýið settist jafnóðum aftur, án þess að drengurinn kynni ráð við því. Þetta var Guðmundur ríki á Möðruvöllum. Guðmundur átti litla öxi. Bróðir Guðmundar, er Einar hét og var nokkru þroskaðri, kom nú þar að og segir við hann: Höggðu fluguna. — Guðmundur gerði sem hann

mælti, og fór svo að vonum, að flugan flaug burt, en Guðmundur hjó þar í höfuð fóstara sínum.

Líkt er þeim farið, er flytja frv. þetta. Þeir missa fluguna, hinn eiginlega skattgreiðanda, úr höndum sér. Hann mun hafa einhver ráð með að fella þau verðbréf, sem hann kaupir, og árangurinn verður aðeins sá, að seljandinn fær lægra verð en ella hefði orðið.

***Sigurður E. Hlíðar:** Ég vil aðeins gera grein fyrir atkv. mínu á þessum fáu mínútum, sem ég hefi til umráða.

Þegar það vitnaðist frá millipinganefnd í skatta- og tollamálum, að sparisjóðsfé og verðbréfaeign landsmanna, sem ekki kæmi til skatts, næmi hvorki meira né minna en 40 millj. króna, fylltust hv. þm. áhuga miklum, að ná nú skatti af þessari feikna fúlg. — Hér þurfti ekki nýja skattalöggjöf —, nei, en dálitið aðra innheimtu-aðferð, og því var þetta frv. lagt fram.

Nú þegar málið hafði verið reifað í deildum Alp., þorðu hv. þm. ekki þegar til kom að láta ákvæði frv. ná til sparifjárins, voru hræddir um, að það myndi bitna fyrst og fremst á þeim, sem fátækari voru, en hefðu með sparneytni getað lagt nokkurt fé í sparisjóð. Með því að fella niður ákvæðið um spariféð héldu ýmsir, að málinu hefði verið gerður bjarnargreiði. Ég er á annari skoðun, enda er ég algerlega mótfallinn því principi, sem í frv. felst. — Nú er það viðurkennt af öllum, að eins og málið liggur fyrir nú, muni ákvæði þess torvelda verðbréfasölu í landinu. Ég hefði þó haldið, að það hefði mikla praktiska þýðingu, að sala verðbréfa væri sem greiðust, að því er snertir byggingar, kaup og sölu fasteigna o. s. frv.

En afleiðingin af þessu frv., ef það verður að l., verður aðeins sú, að verðbréf falla og hér hefst braskaraöld. Þá geta sparifjäreigendur farið að braska með sparifé sitt í föllum verðbréfum, og höfum við þá komið hringinn nokkurnvegin.

***Fjmrh. (Jakob Möller):** Ég veit ekki nema það sé ráðlegt, eins og nú er komið, að fresta afgr. þessa máls. Stjórn Landsb. telur mjög varhugavert að lögleiða frv. eins og það er, og hún kvartar undan því, að hún hafi ekki fengið frv. til umsagnar og athugunar. Í annan stað er frv. að hálfu leyti dagað uppi, þar sem 1. gr. frv. gerir ráð fyrir því, að vaxtaskattur sé innheimtur frá 1. jan. 1940. Sé ég ekki, að unnt sé að framfylgja því ákvæði, þar sem þegar hafa verið greiddir verðbréfaeigendum vextir þeir, er féllu í gjalddaga 1. jan.

Þá hefir og hv. 7. landsk. bent á það, að í sambandi við innheimtu vaxtaskattsins er beinlínis skapaður áhættumöguleiki fyrir ríkissjóð, þar sem hann yrði raunverulega að greiða þá vexti, er kynnu að misfarast hjá þeim, er hafa innheimtuna á hendi.

Teldi ég af þessum orsökum rétt að fresta afgreiðslu málsins og leita um það umsagnar bankanna, en leggja það síðan fyrir næsta þing í því formi, sem menn vildu þá hafa það. — Ég efast að visu um það, að menn vilji fallast á þessa afgreiðslu málsins, en vildi aðeins láta þessa skoðun mína í ljós.

Forseti (JörB): Ég vil benda á, að enn er hægt að fresta afgreiðslu málsins, þótt það fái afgreiðslu í þessari hv. deild, með því að það á eftir að fara til Ed.

ATKVGR.

Br.t. 712,1 felld með 16:8 atkv.

— 712,2.a felld með 16:10 atkv.

— 712,2.b—c teknar aftur.

Frv. samþ. með 16:11 atkv. og endursent Ed.

Á 105. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar (A. 710).

Á sama fundi var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

***Frsm. (Magnús Jónsson):** Það hafa orðið allverulegar breyt. á frv. við meðferð þess í hv. Nd., og kom greinilega fram þar eins og í þessari hv. d., að skoðanir manna eru allmjög skiptar um efni þess, enda hefir mér virzt, eftir því, sem ég hefi getað fylgt með umr., að það sé nokkuð langt frá því, að menn hafi áttað sig á, hvað hér er á ferðinni. Það er talað um nýja skattaálagningu, eins og hér væri um nýjan tekjustofn að ræða, en hér er ekki um annað að ræða en ráð til þess að innheimta nokkurn hluta af tekjuskattinum. Ég skal játa, eins og ég gerði, þegar málið var hér til umr., að aðferðin til að innheimta þennan hluta skattsins er fyrirhafnarmikil og kannske ekki eins góð og æskilegt væri að sumu leyti.

Breyt. þær, sem orðið hafa á þessu frv. í hv. Nd., eru sérstaklega þær, að felldur var niður a-liður 2. gr. frv. Þar með hefir það verið felld, að láta innstæður hjá bönkum, sparisjóðum, innlánsdeildum félaga og öðrum lánsstofnunum falla undir ákvæði þessa frv. Nú var það svo, eins og skýrt hefir verið frá bæði á fyrri hluta þingsins, þegar málið var fyrst til meðferðar, og einnig á síðari hluta þings, að a-liður 2. gr. var langsamlega aðalatriðið. Að visu kom það betur og betur í ljós, að það er mjög erfitt að komast með fullri vissu að, hvað mikið þetta dulda fé er, eða hvað miklir vextir það eru, sem ekki næst til. Þess hefir verið getið til, að sú eign í innstæðum og ýmiskonar bréfum, sem komiz hefir undan framtali, sé ef til vill um 40 millj. kr., en við nánari eftirgrennsln hefir það komið í ljós, að þetta er töluvert minna. Það stafar af því, að það er svo geysilega erfitt að snapa undan allar þær eignir, sem í raun og veru eru skattfrjálsar eftir tekju- og eignarskattslögnum, svo sem ýmiskonar sjóðir, sem eiga ekki að koma til framtals. Ég spurði þann mann að þessu, sem mest hefir unnið að því, og hann sagði orðrétt: Ég er alveg að gefast upp á því, hvað mikið það er. — Þetta gerir málið sírax nokkuð óaðgengilegt, að það skuli ekki vera hægt að áætla, hvað mikið fé er um að ræða hér. Ég geri ráð fyrir, að niðurstaðan muni verða sú, að það fé, sem hér komi til greina, sé 25—30 millj. kr. En verðbréf þau, sem hér um ræðir, og þá sérstaklega veðdeildarbréf og önnur slík bréf, sem koma undir skattinn, eru talin að

nema 6—7 millj. kr. Menn sjá því, að meiri hlutinn er sparisjóðsinnstæður, sem nú eru felldar undan, svo Nd. hefir í raun og veru tekið meginhlutann úr frv.

Þó frv. yrði að l. eins og það er nú, þá er þar ekki um stórfé að ræða eða stóran ávinnning fyrir ríkissjóðinn.

Ég skal játa, að ég hefi engan veginn breytt um skoðun á því, að þessa innheimtuaðferð eigi að reyna, og ég myndi, ef ekki væri svo áliðið þingtimans sem er, bera fram brtt. um það, að færa þetta mál aftur í sitt upprunalega horf og láta þingviljann skera úr um það, hvort menn vilja málið eða ekki. Ég sé ekki, hvaða meining er í því að ráðast þarna á lítinn part, en sleppa meginatriðinu. Ég hefi fyrir mitt leyti ekki meiri samúð með þeim, sem draga undan skatti sparisjóðsinnstæður, heldur en þeim, sem draga undan verðbréf. Þetta eru hlíðstæð atriði. Hvorttveggja er viðleitni, sem á að styðja, að menn leggi fé í sparisjóði og verðbréf, en ekki ráðast á, eins og sumum finnst, að gert sé með þessu frv.

Ég verð að segja, að eins og þetta mál er orðið nú, þá hefi ég heldur lítinn áhuga fyrir því, að það verði samþ. að svo komnu. Eins og kunnugt er, þá er gjalddaginn þannig ákveðinn í frv., að það mun ekki koma að verulegu leyti til framkvæmda á því ári, sem nú er að byrja. Það, sem hefir unnizt við umr. um þetta mál í þinginu, er, að það hafa komið í ljós ákveðnir örðugleikar, sem millipn. að visu ræddi sín í milli, svo sem um það, hvað bagalegt mönnum er að verða af fénu um nokkurn tíma, og eins það, hvað við í raun og veru vitum lítið um, hvort það komi allt inn í ríkissjóðinn, sérstaklega það, sem fer milli einstaklinga. Það hefir að mínu viti komið skýrt í ljós, að hér eru örðugleikar, en strax og menn hafa komið auga á örðugleikana, þá opnast möguleikar til þess að komast framhjá þeim eða draga úr þeim. Ég tel því, eins og nú er komið — og þar sem er starfandi millipn., sem á að taka fyrir þessa grein af ríkistekjunum —, rétt að láta þetta mál biða, því það hefir verið skert svo mikið, að mér finnst ekki mikill akkur í því. Ég hefi þess vegna, þótt ég hafi í engu breytt um skoðun á þessu máli, ákveðið að bera fram rökst. dagskrá um það.

Ég skal ekki orðlengja frekar um þetta. Höfuðandmælin, sem komið hafa fram gegn frv., eru þau geysilega áhrif, sem l. myndu hafa á allt fjármálalíf í landinu, að þau myndu draga úr kaupum manna á verðbréfum og hvötinni til þess að eignast sparifé. Það er ekki sök þessa frv., þótt svo færi, heldur sök tekjuskattslöggjafarinnar, sem við búum við. Það kom t. d. í ljós, þegar rætt var um stríðshættu-uppbótina til sjómanna, í hverja ófæru tekjuskattslöggjöf okkar er komin. Og þess vegna er það, að þegar stungið er upp á að skerpa aðferðir til innheimtu skattsins og til þess að sjá um, að rétt sé talið fram, þá komast menn að raun um þetta betur en áður. Það er því svo, að þeir, sem berjast gegn þessu frumvarpi, eru í raun og veru að berjast gegn tekjuskattinum eins og hann er nú, því að það er

auðvitað ekki hægt að vera á móti atriðum, sem aðeins stuðla að því, að hægt sé sem bezt að framfylgja lögum. En þegar á að gera ráðstafanir til að framkvæma tekjuskattsl. til hins ýtrasta, þá reka menn sig á, hve fráleit þau eru í raun og veru. En þá eiga menn bara ekki að vera að herjast á móti þessu frv., heldur sjálfum tekjuskattsl. og fá þeim breytt, því að þar liggur meinsemdin. — Ég ætla ekki að fara út í alm. rökræður um málið, en vil aðeins leyfa mér að lesa upp þá rökst. dagskrá, er ég mun síðan afhenda forseta. Það skal tekið fram, að fjhn. hefir ekki haldið neinn fund um málið, og hin rökst. dagskrá er því frá mér persónulega og á mína ábyrgð, en ekki n.:

„Með því

1. að efni frv. hefir verið að verulegum hluta rýrt með niðurfelling a-liðs 2. gr.,
2. að ákvæði frv. koma ekki nema að litlum hluta til framkvæmda á því ári, sem nú er byrjað,
3. að millipn. í skatta- og tollamálum er nú að undirbúa till. um skattamálin, sem væntanlega koma til meðferðar á næsta Alp., og
4. að efni frv. á bezt heima sem ákvæði í l. um tekju- og eignarskatt, þar sem hér er um innheimtu tekjuskatts að ræða, tekur deildin, í því trausti, að málið komi í heppilegra formi fram fyrir næsta Alp., fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti (Eárna): Þessi rökst. dagskrá frá hv. 1. þm. Reykv. liggur þá einnig fyrir hér til umr.

***Brynjólfr Bjarnason:** Herra forseti! Við þm. Sósíalistafél. höfum áður lagt fram á Alp. frv. til l. um vaxtaskatt, sem ekki hefir fengizt rætt. Við höfum einnig fylgt því frv., sem hér liggur fyrir, þótt það sé í dálitið öðru formi. En þegar við bárum fram okkar frv., þá lögðum við ríka áherzlu á, að um leið og það væri lögfest, þá væru gerðar ráðstafanir til þess að veðdeild Landsbankans yrði aftur opnuð og að bankinn byrjaði á ný að kaupa bankavaxtabréf sín. Þetta gerðum við vegna þeirrar hættu, sem í því fælist að samþ. svona l. án slíks ákvæðis, þar sem þau auðveldlega gætu leitt til stórkostlegs verðfalls á bréfunum og orðið til þess að torvelda mjög byggingar í landinu. Við erum enn þeirrar skoðunar, að það sé hættulegt að samþ. löggjöf sem þessa, án þess jafnframt að gera ofan nefndar ráðstafanir. Ég mun því bera fram svo hljóðandi brtt. við bráðabirgðaákvæði frv.: „Ríkisstjórninni heimilast að undanþiggja eigendur bankavaxtabréfa Landsbankans undan lögum þessum, unz Landsbanki Íslands hefir hafið kaup á bankavaxtabréfum sínum að nýju.“

Það er þá fyrst og fremst sú ástæða, sem ég hefi skýrt frá, sem veldur því, að ég tel varhugavert að samþ. frv. og í öðru lagi það, að frv. er ekki nema svipur hjá sjón nú orðið, þar sem það nær aðeins til litils hluta þess fjár, sem upphaflega átti að koma undir ákvæði þess. Ég mun því, svo framarlega, sem ekki fæst vissa fyrir því, að brtt. mín fáiast samþ., greiða atkv.

með hinni rökstuddu dagskrá, sem fram er komin.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Ég fylgdi þessu frv. mjög ákveðið eftir og tel í hæsta máta réttlátt, að þeir, sem hingað til hafa getað falið eignir sínar í verðbréfum eða sparisjóðum, greiddu skatt af þeim eins og aðrir. Ég skal taka það fram út af þeim rökum, sem fram hafa komið gegn frv., að það er fjarstæða að hugsa sér, að $\frac{1}{3}$ verðbréfanna, sem falla undan skattgreiðslu, ráði verðlaginu á þeim öllum. Etli hinir $\frac{2}{3}$ hlutarnir ráði engu um verðið? En þrátt fyrir það, að ég er ákveðið fylgjandi frv., þá mun ég verða með hinni rökst. dagskrá, sem fram er komin frá hv. 1. þm. Reykv. Er það af því, að í frv. er ákvæði um, að 1. jan. 1940 skuli innheimta þennan skatt. Ég tel hinsvegar ekki mögulegt nú, 4. jan., að innheimta skatt af þeim tekjum, er fallið hafa til af bréfum frá 1.—4. jan., en það er meginíð af þeim tekjum, sem skattleggja á samkv. frv., þ. e. af ræktunarsjóðsbréfum, kreppulánasjóðsbréfum, veðdeildarbréfum og fjölda annara bréfa, sem einstakir menn gefa út með veði í fasteignum. Tekjurnar eru þess vegna farnar hjá í þetta sinn, og þess vegna, og af því að ég ber fullt traust til millipn., sem ætlað er til, að á ný fái þetta mál til meðferðar, eins og hv. 1. þm. Reykv. sagði áðan, mun ég samþ. hina rökstuddu dagskrá. Þegar frv. kemur aftur fram, verða einhverjir væntanlega búnir að sjá, hve litils virði þær ástæður eru, sem færðar hafa verið fram gegn því. Í því trausti, að næsta þing taki þetta mál til meðferðar, og að framvegis verði komið í veg fyrir, að 40—50 millj. af eignum landsmanna séu dregnar undan skatti, mun ég samþ. hina rökst. dagskrá.

***Erlendur Þorsteinsson:** Herra forseti! Ég þarf ekki að taka það fram, að ég hefi fylgt þessu frv. frá því að það kom fyrst fram, en ég get ekki séð, að hægt sé að fylgja því eins og það nú er orðið, þar sem undan eru dregnar allar innstæður í bönkum og sparisjóðum og ýmsum öðrum lánsstofnunum. Hljóta afleiðingarnar af því að verða þær, að peningarnir dragast frá verðbréfakaupunum í þessar stofnanir, og tel ég það vafasamt. Hinsvegar mun ég, vegna þess að dregizt hefir afgreiðsla frv. og þótt það yrði að l. nú, myndu ekki nást þær tekjur, sem ella hefðu fengizt, greiða atkv. með hinni rökst. dagskrá hv. 1. þm. Reykv., í trausti þess, að ríkisstj. leggi frv. fyrir næsta þing, sem væntanlega kemur saman í febrúar. næstk., og verði þannig frá því gengið, að það verði að l. á því þingi.

Forseti (Eárna): Mér hefir borizt skrifl. brtt. frá 1. landsk. þm., og vil ég leita afbrigða fyrir því, að hún megí koma hér til umr.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 719) leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Rökst. dagskráin frá 1. þm. Reykv. samþ. með 11:2 atkv.

Lagafrumvarp, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Verkstjórn í opinberri vinnu.

Á 64. fundi í Nd., 21. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um verkstjórn í opinberri vinnu (þmfrv., A. 311).

Á 66. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. aftur tekið til l. umr.

*Frsm. (Emil Jónsson): Ég þarf ekki að hafa um þetta litla frv. langa framsöguræðu, því það er ekki það mikið mál eða torskilið, að deildarmenn hafi ekki getað áttað sig á því af frv. sjálfu og þeirri grg., sem fylgir því. Frv. þetta er borið fram af iðnn. að tilhlutun Verkstjórásambands Íslands og Verkstjórafélags Reykjavíkur, og fer það fram á það í aðalatriðum, að það verði gert að skilyrði til þess, að menn fái að stunda verkstjórn í opinberri vinnu, að þeir hafi leyst af hendi próf, er sýni, að þeir séu hæfir til þess, eða hafi stundað verkstjórn áður.

Það er kunnugt, að störf verkstjóra eru allmargbrotin og vandasöm og að á því, hvernig þau eru unnin, getur oltið mikið um framkvæmd verks. Þess vegna þurfa þeir að kunna öll störf og vita, hvernig þau verði bezt unnin. Ennfremur eru þeirra störf þannig, að þeir þurfa að fara með ýmiskonar hættuleg efni, verða að sjá um vinnu á hættulegum stöðum, t. d. háum verkpöllum, þannig að margir eiga líf sitt undir því, að þeir séu starfi sínu vaxnir. Námskeið, sem verkstjórar héldu síðastl. vetur, og aðsóknin að því sýnir, að verkstjórar gera sér ljóst, að kröfurnar til þeirra eru farnar að vaxa eftir að tekið var að nota ýmiskonar vinnutæki. Það var á þinginu 1938, sem verkstjórar beindu þeim til-mælum til iðnn., að hún beitti sér fyrir því, að þetta yrði samþ. Þá var frv. víðtækara en nú er og náði til allra, sem við þessa vinnu fást. Málið var þá nokkuð rætt í nefndinni, en ekki varð úr, að það yrði afgr. Iðnn. hefir nú afgr. það þannig, að einskorða það við opinbera vinnu, og taldi hún, að við opinbera vinnu væri ákvæða sem þessara hvað mest þörf. Við höfum sent þetta frv. til umsagnar til nokkurra ríkisstofnana og annara, sem sérþekkingu hafa á þessum málum hér í Reykjavík. Ég hefi hér í höndunum umsagnir um þetta, og hafa allar þessar stofnanir mælt með því, að menntun verkstjóra yrði

aukin, og skal ég leyfa mér að lesa upp fáeina kafla úr þessu.

Vegamálastjóri segir svo:

„Það er um verkstjórastéttina eins og flestar aðrar stéttir þjóðfélagsins, að hún þarf nokkurrar sérmenntunar. Þetta hefir æ betur komið í ljós, en störf verkstjóranna verða margþættari innan hvernar starfsgreinar og ábyrgðarmeiri með vaxandi framkvæmdum. Tilraun sú, sem Verkstjórafélagið gekkst fyrir í fyrra að halda uppi kvöldnámskeiði, tókst að allra dómi eftir atvikum mjög vel og staðfesti þörf þess, að máli þessu yrði komið inn á fastari braut.“

Slysafyrirgging ríkisins skrifar svo: „Slysafyrirggingunni er það ljóst, að mörg af þeim slysum, sem orðið hafa við tryggingarskyld störf á undanförunum árum, megi á ýmsan hátt rekja til athyglisskorts, ótryggra vinnutækja eða lélegs útbúnaðar á vinnustöðum. Hefði því vafalaust mátt komast hjá ýmsum þeim slysum, er orðið hafa, ef allur aðbúnaður og sérþekking þeirra, sem verkinu stjórna, hefði verið fullkomnari.“

Bæjarverkfræðingurinn í Reykjavík skrifar svo:

„Hingað til hefir það verið svo, að þeir menn, sem valizt hafa í verkstjórastöður, sjaldnast hafa átt kost á að afla sér annarar sérþekkingar um starfið en þeirrar, er reynslan hefir gefið þeim. Þetta er oft mjög bagalegt, og hafa verkstjórnir sjálfir ekki síst orðið þessa varir. Í fyrra gengust þeir fyrir því, að stutt námskeið var haldið, og enda þótt það kannske eitthvað hafi borið árangur, er það engin lausn á málinu, þótt við og við yrðu haldin námskeið.“

Réttast væri að koma upp sérstakri kennsludeild við iðnskólann. Þetta nám yrði að mörgu leyti mjög skylt þeim námsgreinum, er þar eru kenndar, og því eðlilegt að hugsa sér þetta sem deild þar.“

Hafnarstjóri hefir einnig sent umsögn, sem fer í svipaða átt. Ráðunautar Búnaðarfélagsins hafa einnig látið í ljós álit sitt, og er álit þeirra á einn veg, nefnilega það, að verkstjórar þurfi að auka við kunnáttu sína.

Það hefir einnig verið stungið upp á námskeiðum fyrir verkstjóra, sem gætu orðið mjög ódýr, sérstaklega ef þau væru í sambandi við iðnskólann í Reykjavík. Frv. lýtur að því, að það gerir að skilyrði fyrir því, að maður megi stunda verkstjórn, að hann hafi lokið prófi eða gegnt verkstjórn áður. Undanskilið er þó búrekstur og minni háttar vegabætur í sveitum. Svo eru nokk-

ur ákvæði um það, hvernig menn missi réttinn til verkstjórna, og eru það svo venjuleg og sjálfsgöð atriði, að um þau þarf ekki að fjölyrða.

Iðnn. hefir haft málið lengi til meðferðar og er einhuga um að leggja til, að málið verði samþ. í því formi, sem það nú liggur fyrir. Vil ég leggja til, að því verði vísað til 2. umr.

***Pétur Ottesen:** Það er orðið ákaflega titt, að menn í vissum iðngreinum, sem vinna að sama eða svipuðu starfi í þjóðfélaginu, myndi með sér félagsskap utan um sína hagsmuni og leiti svo til löggjafarvaldsins um að fá lög, sem tryggja hagsmuni þessa félagsskapa. Sjálfsgagt má segja, að frá sjónarmiði þessara manna sé þetta ekki óeðlilegt, en í sumum tilfellum hefir reynslan orðið sú, og ekki síst í iðnrekstrinum, að beitt hefir verið þvingunarvaldi, sem ekki er hagskvæmt fyrir allan almenning, sem þarf að nota störf þessara manna. Þeim hefir tekizt að mynda svo þröngan félagsskap, bæði til að tryggja allt kaupgjald og mynda hring svo þröngan, að öll samkeppni um vinnubrögð er algerlega útilok-uð, og þeir hafa skapað sér aðstöðu til þess að ráða þeim kostum og kjörum, sem þeir þurfa að sæta, er þurfa að nota vinnu þessara manna.

Ég býst við, að tilgangurinn með þessu frv. verkstjóranna hafi verið nokkuð svipaður og fyrirrennara þeirra í þessu efni, sem tekizt hefir að fá samþ. lög um sinn félagsskap hér á Alþingi. Það er látið eins og þetta sé til þess að tryggja betri vinnubrögð og traustari afrek hjá þeim mönnum, sem standa fyrir þessari vinnu, og ná betri árangri fyrir allan almenning. Alhliða kunn-átta, sem þessir menn hafa til brunns að bera, er ekki meiri en það, sem þeir geta aflað sér. ... Það getur vel verið, að í sumum tilfellum sé þetta svo, þótt hitt sé vitað, að utan þessara fé-laga eru ýmsir menn, sem standa þeim á sporði í því að inna af hendi ýms verk, sem þarf að láta vinna, t. d. í byggingariðnaðinum, en hinsvegar fæst óðýrari vinna hjá þessum mönnum, þótt ekki sé hægt að gera upp á milli þess, hvernig verkið er af hendi leyst.

Þetta frv. er eingöngu miðað við verkstjórn í opinberri vinnu. Það er víst alveg rétt, að vegamálstjóri og ef til vill vitamálastjóri líka hafa komið upp námskeiðum fyrir þá menn, sem falið hefir verið að gegna þessum störfum, og það er ekki nema gott um það að segja. En hingað til hefir það verið svo, að ég held, að ekki hefir verið neinn skortur á mönnum til þessara starfa, sem hafa verið færir um að leysa þau af hendi, enda hafa þeir notið leiðbeininga þeirra verk-fræðinga, sem vegamálastjóri og vitamálastjóri hafa á að skipa og eru á ferðalögum til eftirlits með þeim verkum, sem verið er að vinna á hverj-um tíma. Þetta frv. mun heldur hvorki vera runnið undan rifjum vegamálastjóra eða vita-málastjóra, heldur verkstjóranna sjálfra. Það er vitanlega tilraun frá þeirra hendi til að styrkja sína aðstöðu gagnvart vinnuveitandanum á sama hátt og iðnfélögin og annar félagsskapur, sem farið hefir fram á og fengið lagastæðfestingu af Alb. Ég býst nú raunar við, að það sýni sig, að löggjafarvaldið fari nokkuð að sjá að sér í þessu efni. Það mun koma fram á þessu þingi

till., sem miðar að því að draga nokkuð úr því valdi til að skapa einokun, sem iðnaðarfélags-skapurinn hefir reynt að koma á í þessu þjóð-félagi.

Ég vil svo, af því að þetta mál fer ekki til n., þar sem það er flutt af n., leyfa mér að gera fyrirspurn til hv. frsm. um það, hvernig beri að skilja ákvæði 3. gr., þar sem gerð er undantekn-ing frá aðalákvæðum frv., sem felast í 1. og 2. gr. Í gr. segir, að ekki þurfi að hafa lærða verk-stjóra við minni háttar vegabætur í sveitum. Þetta er ákaflega óskýrt orðalag. Hvað er minni háttar vegagerð í sveitum? Það þarf víða í sveit-um mikið viðhald á vegum, bæði sem ríkissjóð-ur lætur framkvæma, og aðrir aðilar, auk vega-lagninga. Það er ekki einu sinni tekið fram, hver á að skera úr um það, hvað séu minni háttar vegagerðir. Það er nauðsynlegt, ef frv. á að verða að l., að hafa orðalag þess ákveðnara í þessu efni, til þess að ekki þurfi að koma til árekstra út af framkvæmd l.

Ég vildi aðeins benda á það, að það er fengin nokkur reynsla fyrir því, að það er eins gott að fara varlega í það, að löggjafarvaldið sé að skapa vissum félagssamtökum í landinu forréttindi, sem svo ef til vill verða til að verka alveg gagn-stætt tilgangi sínum og getur orðið þröskuldur á vegi eðlilegrar þróunar í landinu á vissum sviðum, þegar miðað er við það takmarkaða fjár-magn, sem landsmenn hafa til að koma á fót hjá sér nauðsynlegum framkvæmdum.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Þetta frv. er sennilega fram komið fyrst og fremst frá þeim mönnum, sem stundað hafa verkstjórn undan-farin ár.

Það má að sjálfsgöðu telja það nokkra réttar-bót fyrir verkstjórana, ef þeir fengju þetta frv. samþ., enda þótt það sé orðið að nokkuð fastri venju og hafi verið undanfarin ár, að þeir, sem hafa stundað verkstjórn hjá því opinbera að staðaldri um nokkurt skeið, hafa setið fyrir öðr-um um vinnu við þau störf, svo að því leyti má segja, að þeir séu orðnir verndaðir af þessari venju, sem verið hefir. En ef á að setja l. um þetta, — og það er ekki hægt að neita því, að það getur að sumu leyti verið til bóta, — þá verða l. a. m. k. að vera þannig úr garði gerð, að í þeim felist einhver umbót frá því, sem er, en ég efast um, að það sé hægt að ganga svo frá þessu frv. eins og það nú liggur fyrir. Náttúr-lega má draga þau rök fram gegn þessu máli, og svo er það, að þó að menn séu lærðir í verk-stjórn, eða þeim atriðum, sem lögð er áherzla á í þessu frv., þá sýnir reynslan, að það er um verkstjórn fremur flestu öðru, að hana er ekki hægt að læra að öllu leyti. Menn verða að hafa ýmsa meðfædda eiginleika til þess að geta verið góðir verkstjórar, ýmsa persónulega eiginleika til að geta stjórnað, og umfram allt verklagni, sem menn ekki heldur geta lært nema að litlu leyti. Að visu má segja, að þetta frv. sé í þessu efni ekki svo mjög hættulegt, vegna þess að það er tekið fram í 1. gr., að atvmrh. skuli setja í reglugerð þau atriði, sem verkstjóri á að upp-fylla, þegar hann gengur undir próf, og það má náttúrlega taka þar fram ýms atriði, sem ekki

eru í þessu frv. Þessi atriði hygg ég, að margir muni þekkja, sem unnið hafa undir margskonar verkstjórn við ýmskonar vinnu. Það eru ekki alltaf þeir lærdustu, sem eru bestir verkstjórnar. En ef þetta frv. á að verða að l., þá verður a. m. k. að gera það þannig úr garði, að menn viti, hvað er meint með því. Í 3. gr. frv. stendur, að það sé ekki skylt að hafa lærða verkstjóra við minni háttar vegabætur í sveitum. Hvernig á að túlka þessi orð „minni háttar“? Þetta er ekkert reglugerðaratriði, og þess vegna er nauðsynlegt, að skýrt verði kveðið á um þetta í l. sjálfum. Og það er ekkert tekið fram um það í frv., eins og hv. þm. Borgf. tók fram, hver eigi að ákvæða það, hvað sé minni háttar vegavinna, en eins og við vitum, þá eru vegabætur nokkurn veginn jafnvandasamar allar og erfitt að draga þar markalínu á milli.

Í 5. gr. eru ákvæði um, að svipta megi verkstjóra réttindum með dómi, ef hann brýtur af sér um tiltekin atriði. Í gr. eru sett fram 4 atriði, sem hvert um sig getur orðið þess valdandi, ef brotið er í bága við það, að viðkomandi verði sviptur starfi fyrir fullt og allt. Þessi atriði eru:

1. Ef verkstjóri verður valdur að alvarlegum slysförum vegna vitaverðs gáleysis.
2. Gerist sekur um fjádrátt eða annan óheiðarleik í starfi sínu gagnvart yfirboðurum sínum.
3. Gerir tilraun til þess visvitandi að draga af tíma eða kaupi verkamanna eða á annan hátt gengur á rétt þeirra.
4. Er ölvaður við verkstjórn.

Það er ef til vill ekkert við það að athuga, að ef framkvæma á þessa gr., þá þarf í hverju einstöku tilfelli að höfða mál á viðkomandi verkstjóra.

Um 2. atriðið er það að segja, að menn geta fyrir gert sig seka um ótrúnað en að það geti beinlínis kallast óheiðarlegt. Og ég álit, að það ætti að geta valdið stöðumissi, ef verkstjóri gerir sig sekan um ótrúnað, þótt ekki sé beinlínis óheiðarlegt. Ég álit, að þarna sé notað of sterkt orð, og þess vegna gerðar of litlar kröfur til verkstjóra í þessu efni. Því þess verður vitanlega að gæta, að til stéttar, sem fær mikil réttindi, verður líka að gera miklar kröfur.

4. atriðið er það, að verkstjóri megi ekki vera ölvaður við vinnu. Þetta er vitanlega sjálfsögð krafa. Mér finnst, að hún gangi bara ekki nógu langt. Það er vitað, að þar, sem vinnuflokkar vinna viðsvegar úti um land, þá er því þannig háttað, að á laugardögum og sunnudögum hefir mikið af þeim mönnum, sem þar vinna, fristundir, sem notaðar eru mjög misjafnlega. Og því er ekki að leyna, að í sumum þessum vinnuflokkum hefir borðið meira á drykkjuskap en víða annarstaðar. Í þessum vinnuflokkum er mikið af ungum mönnum. Ég vil þess vegna, að ef á að veita mönnum sérstök réttindi til verkstjórnar, þá séu gerðar kröfur til hinna sömu um reglusemi, ekki aðeins við vinnu, heldur einnig þar fyrir utan. Verkstjórnarnir eiga líka að hafa góð áhrif á sína vinnuflokka utan sjálfrar vinnunnar. Þetta er ekki sagt út í bláinn. Það er sagt af reynslu á því, hvað mis-

jöfn áhrif verkstjórnar hafa á undirmenn sína utan sjálfrar vinnunnar.

Í 7. gr. frv. er það tekið fram, að verkfræðingar þurfi ekki sérstakt leyfi til verkstjórnar samkv. l. Ég geri því ráð fyrir, að þeir megi vera drygkfelldir bæði við vinnu og utan hennar. Það er a. m. k. ekkert um það sagt.

*Frsm. (Emil Jónsson): Ég ætla fyrst að víkja að ræðu hv. þm. Borgf. og svara þeirri fyrirspurn, sem hann beindi til mín. Annars gekk hans ræða aðallega út á það, að mér fannst, að iðnaðarmennirnir væru búnir að mynda um sig svo þröngan hring, að til vandræða horfði og úr þyrfti að bæta. Ég skal fúslega viðurkenna það, að um þetta hefir verið deilt og má deila. En þar sem það horfir talsvert öðruvísi við en þetta hér, þá skal ég ekki gera iðnaðarlöggjöfina að umræðuefni nú, enda gefst sjálfsgæta til þess síðar, þar sem hv. þm. boðaði í sinni ræðu, að breytt myndu koma fram við hana þegar á þessu þingi. Ég mun því einungis halda mér við þetta frv.

Það fyrirkomulag, sem hér er gert ráð fyrir, er alls ekki sambærilegt við iðnaðamannasamtökin. Hér er ætlað til, að hið opinbera leggi sjálft til kennsluna handa verkstjórnunum, annaðhvort með námskeiðum eða skólum. Með þessu móti hefir ríkisvaldið sjálft ráð á því, hvað margir menn komast að því að fá þessi réttindi. Það er gert ráð fyrir því í frv., að atvmrh. setji í reglugerð ákvæði um skilyrði, sem menn þurfi að uppfylla til að geta fengið réttindi til verkstjórnar. Iðnaðarmannafélögin hafa hinsvegar ein ráðin á því, hve mörgum þau hleyptu inn í hverja iðngrein, og þar um getur ríkisvaldið engu ráðið. Hér er þess vegna mikill munur á, og ég sé ekki, að menn þurfi að vera neitt hræddir um það, að hér komi nein misbeiting til greina, þar sem svo er frá þessu gengið, að ríkisvaldið hefir hér sjálft öll ráðin í hendi sér. Tilgangurinn með þessu frv. er sá, að hendi menn, sem hafa lagt það á sig að öðlast þessi réttindi, fái þá einnig að gegna þessum störfum. Mér finnst ekki nema sanngjarnt, þegar menn hafa lagt á sig skólagöngu, eða kostað sig á námskeið, auk ýmskonar erfiðis við undirbúning undir eitthvert starf, þá fái menn einhver réttindi á móti.

Hv. þm. Borgf. tók það réttilega fram, að þetta frv. væri ekki frá okkur komið, mér og vegamálastjóranum. Hinsvegar er það frá okkur komið, bæði mér og öðrum opinberum starfsmönnum, sem þetta frv. kemur við, að verkstjórnarnir verði menntaðir eins og frekast eru fóng á, því að á því er mikil nauðsyn. Vinnuáðferðir hafa tekið svo miklum breyt. upp á síðkastið, að verklagi út af fyrir sig er ekki orðin nægileg, heldur verða menn að kunna störf.

Hv. þm. bar fram fyrirspurn um það, hvað væri átt við, þar sem talað væri um minni háttar vegagerðir í sveit. Ég skal geta þess, að þessi gr. var ekki í frv., þegar það kom frá verkstjórnunum, þannig að ef hér er um einhverja sök að ræða hvað ónákvæmni í orðalagi snertir, þá er hún hjá n. En það, sem fyrir n. vakti, var það, að það geta verið litlar vegabætur í sveit,

þótt þar vinni flokkur manna um skamman tíma. Það getur komið fyrir, að vegakafli skemmist og þurfi í fljótu bragði að setja marga menn til að ljúka viðgerð sem fljótast. Það var þetta, sem n. vildi koma í veg fyrir, að bundið yrði við verkstjóraleyfi. Það vakti ekki fyrir n. að draga undir þetta ákvæði aðrar vegabætur en þær, sem væru allumfangsmiklar. Hitt er sjálfsagt að athuga, hvort ekki mætti orða þetta greinilegar, og ég get lofað því, að það skal verða tekið fyrir í n.

Ég þarf svo ekki að svara hv. þm. Borgf. miklu meiru. Ég vil undirstrika það, að það er svo mikill munur á þessum réttindum, sem hér er farið fram á til handa verkstjórnunum, og réttindum iðnaðarmanna, að það er tæplega hægt að bera það tvennt saman.

Þá skal ég fara nokkrum orðum um það, sem hæstv. forsrh. minnst á í sambandi við frv.

Mér skildist á hæstv. ráðh., að það væri vafasamt, hvað ynnist með frv. eins og það væri úr garði gert. Hann sagði, að það yrði a. m. k. að vera orðað þannig, að skiljanlegt væri, til þess að það kæmi að nokkru gagni. Ég hygg nú, að frv. sé skiljanlegt í flestum atriðum. Það má ef til vill orða 3. gr. skýrara, eins og hv. þm. Borgf. gat um og ég hefi þegar svarað. En viðvikjandi því, sem hæstv. ráðh. sagði um það, að það væru sum atriði í sambandi við verkstjórn, sem ekki væri hægt að læra, og sama væri hvað sumir menn gengju lengi í skóla, þá gætu þeir aldrei lært sumt af því, sem verkstjórn þyrfti að hafa til að bera. Þetta kann að vera rétt. En hitt er jafnvíst, að þó menn hafi öll nauðsynleg skilyrði hvað eðlisfari og upplagi viðkemur, sem ekkert hafa lært, þá geta þeir verið jafnóhæfir til að vera verkstjórnar, því að það þarf til þess í ýmsum tilfellum meira en meðfæddar gáfur. Það þarf að kunna verkið, sem verið er að vinna. Og það, sem verkstjórnarnir hafa sérstaklega óskað eftir, er, að þeim verði gefinn kostur á, með námskeiðum eða á annan hátt, að læra þau atriði, sem þörf er á fyrir þá.

Um athugasemdir hæstv. forsrh. við 5. gr., er hann taldi of veikt að orðið kveðið þar sem sagt er, að svipta meg verkstjóra rétti til verkstjórnar, ef hann er ölvaður við verkstjórn, get ég sagt, að þetta kann að vera rétt, og get ég lofað því fyrir hönd n., að þetta skal verða tekið til athugunar. En hvað viðvikur því, sem hann sagði, að eftir frv. myndi almennum verkfræðingum leyfast að hafa verkstjórn á hendi, þó að þeir gerðu sig seka um slíkt hið sama, þá er það mitt álit, að um verkfræðinga hljóti að gilda hið sama. Annað nær engri átt. Um hitt, að verkstjórn meg ekki utan starfsins neyta vins, er það að segja, að vitanlega væri æskilegt, að hægt væri að hafa þá reglu, en ég tel vafasamt, svo sem enn er komið löggjöf hér á landi, að hægt sé að lögbjóða um verkstjóra eina manna, að þeir skuli vera bindindismenn.

Vil ég svo ljúka þessum andsvörum með því að lofa, að aðfinnslur hv. þm. Borgf. og hæstv. forsrh. skuli verða teknar til athugunar.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Ég hefi litlu að svara, vil aðeins leiðrétta lítils háttar misskiln-

ing, sem fram kom. — Fyrst vil ég þá taka fram, þótt það snerti ekki þann misskilning, sem aðalega er um að ræða, að auðvitað er það rétt, að það er ávinningur fyrir menn að hafa lærdóm og kunnáttu til viðbótar lagni til að stjórna öðrum, enda mótmælti ég því aldrei. En svo eru 2 önnur atriði, sem ég vildi taka fram. Annað er viðvikjandi því ákvæði frv., að svipta meg verkstjóra rétti hans, ef hann er ölvaður við verkstjórn. Ég beini því enn til hv. n. að reyna að finna annað ákvæði, sem er viðtækara en þetta. Vitanlega er þess ekki krafizt, að verkstjórnar séu algerir bindindismenn, en þetta mætti orða á þá leið, að svipta mætti menn rétti til verkstjórnar, ef þeir reyndust alvarlegir óreglumenn. Það væri einkennilegt, ef ganga ætti frá l. um verkstjórn án þess að gera kröfu um þetta atriði, þar sem þarna er um menn að ræða, sem geta haft tugi eða jafnvel hundruð ungra manna undir sinni stjórn, meira en nokkur vinnuskóli. Hvi skyldi þá ekki gera ráðstafanir til að fyrirbyggja, að slíkir menn geti haft spillandi áhrif á þá menn, er þeir eiga að stjórna?

Í öðru lagi er það misskilningur, ef hv. n. álitur, að verkfræðingar séu undir þetta ákvæði seldir, því að í 7. gr. stendur, að verkfræðingar skuli ekki þurfa að fá leyfi til verkstjórnar. Það er því ekki hægt að dæma af þeim rétt, sem þeim hefir ekki verið veittur, enda myndi enginn dómstóll gera það. Það þyrfti þá að bæta inn í frv. ákvæði á þá leið, að verkfræðingar skuli ekki þurfa sérstakt leyfi til verkstjórnar, en skuli þó uppfylla sömu skilyrði og venjulegir verkstjórnar í þessum efnum.

***Pétur Ottesen:** Mér virtist hv. frsm. draga ranga ályktun af því, sem ég sagði. Mér datt ekki í hug að bera þetta saman við l. þau, er iðnfélögin hafa fengið samþ. sér til handa, enda nær þessi heimild aðeins til þróngs sviðs, þar sem er verkstjórn við opinbera vinnu, sem atvnrh. getur sett um nánari reglur. Ég sagði aðeins, að hjá þessum mönnum væri sami tilgangur og þeim, er fengu iðnlöggjöfina samþ. sér til handa, og ég held, að þessir verkstjórnar hafi ætlað að ganga nokkuð langt í þá átt, sem iðnaðarmenn hafa gengið með því að fá iðnlöggjöfina samþ. Þeir hafa víst farið fram á, að enginn fengi rétt til að hafa á hendi verkstjórn, þar sem 2, 3 eða 4 menn vinna, nema hann hefði próf.

Eftir skýringu hv. frsm. á 3. lið 3. gr. skilst mér, að eina undantekningin frá þessu sé sú, að ef um er að ræða lítils háttar skemmdir á vegum í sveitahéruðum, sem vinda þarf að bráðan hug að lagfæra, þá skuli ekki vera um þessa skyldu að ræða, en annars skuli krefjast sérstaks verkstjóra. Þetta er nú vitanlega alger bylting frá því, sem nú tíðkast, því að í sveitum er það eina leiðin til að geta komið á vegabótum án óskaplegs tilkostnaðar, að þessi verk séu unnin á meðan önnur störf taka ekki upp alla starfskrafta, sem fyrir eru. Nú eru allar slíkar framkvæmdir undir eftirliti vegamálastjóra, og enginn fær að taka þær að sér, nema hann hafi dæmt þann hinn sama hæfan til þess. Nú sé ég, að eftir frv. eiga þeir að fá að halda réttinum, sem starfað hafa að verkstjórn í tvö ár, en ann-

ars á að vera ómögulegt, að nokkur maður geti öðlzt þennan rétt, nema hann hafi fengið til þess sérstakt leyfi, þannig að hann hafi staðizt próf og borgað fjárhæð þá, sem krafizt er fyrir réttinn.

Ég held, að til þessa hafi yfirleitt ekki komið fram ágallar á því fyrirkomulagi, sem verið hefir, er hægt hefir verið að kenna vegamálastjóra um eða verkstjórum þeim, er hann hefir sett.

Viðvikjandi því, er hv. frsm. sagði, að þetta ætti að tryggja verkstjórum, að þeir yrðu ekki látnir fara frá sínu starfi, er það að segja, að ég held, að þeir hafi ekki þurft að kvarta um það, að þeir hefðu ekki tryggingu í þessu efni. Trygging þeirra hefir verið sú, að reynt hefir verið að framkvæma þessi verk eftir því sem fjármagn hefir verið til á hverjum tíma, því að ekki getur það verið meiningin, að þeir taki borgun, þegar ekki er unnið.

Það er því nauðsynlegt að fá nánar tekið fram, hvað með þessu er meint, og þá sést líka betur, hvernig þetta yrði í framkvæmd.

***Eiríkur Einarsson:** Það er sérstaklega eitt atriði í frv., sem ég vildi leita nokkurrar fræðslu um, þó að hv. þm. Borgf. hafi að nokkru vikið að því, eftir að ég kvaddi mér hljóðs. Þetta atriði er viðvikjandi ákvæði 1. gr. um verkstjórn við opinbera vinnu. Mér þykir vanta skilgreining á því, hvað sé opinber vinna, því að þetta á sin takmörk, sem eru nokkuð vandrægin stundum. Það, sem einkum vakir fyrir mér, er að fá skýringu á því, hverskonar vegagerðir skuli sérstaklega teljast opinberar. Stundum er engum blöðum um þetta að fletta, þar sem eru t. d. þjóðvegir. En þegar kemur inn á þrengri svið, þar sem kostnaður dreifist, svo sem þegar um er að ræða sýsluvegi eða hreppavegi, sem lagðir eru samkv. þeim ákvæðum, er um þetta eru í vegal., þá sé ég ekki, að skilgreiningin sé hér nógu skýr. Ef þetta á að geta náð, með tilvísun til 3. gr., alla leið til hreppavega, virðist mér vera athugasamt, hvort ekki er um of þrengt fyrir dyrum um hið frjálsa hagræðisframtak hreppanna, er fyrir þessu eiga að standa, því að undir slíkum tilfellum eiga þeir mikilla fjárhagslegra hagsmuna að gæta, að þeir megi hafa sem hægasta framkvæmd og forstöðu með þessu. Þá má líka minnst á það, þegar verið er að ræða um lærða verkstjóra í opinberri vinnu, að þessi nauðsyn á lærðri verkstjórn er misjöfn eftir því, hverskonar opinber vinna það er, sem um er að ræða. Ég veit, að hv. frsm. sem öðrum hlýtur að vera það ljóst, að því meira sem reynir á tekniska kunnáttu við eitthvert verk, því meiri nauðsyn er á lærðri verkstjórn, en því meira aftur sem ræðir um verksvit og hyggindi, eins og oft er þar, sem um smærri vegagerðir er að ræða, því meiri nauðsyn er á, að verkstjórnin sé frjáls að verkinu, auðvitað þó þannig, að verk-ið standi undir yfirumsjón vegamálastjóra. — Ég sá ástæðu til að minnst á þetta, því að ég veit, að ef svona frv. með öllum þess kostum og ágóllum á að verða að l., þá mun mörgum verða forvitnismál, nær þetta eða þetta verk heyrir undir l., eins og t. d. þegar um er að ræða sýslu-

vegi eða hreppavegi í sveit, enda ríkið standi að verkinu með fjárgreiðslu.

Umr. frestað.

Á 68. fundi í Nd., 25. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

Skúli Guðmundsson: Það hefir þegar verið á það bent í umr. um þetta mál, að það mundi þurfa frekari athugunar við, m. a. vegna þess, að sum ákvæði þess væru ekki svo ljós sem skyldi. Hv. frsm. gat þess, að iðnn., sem flytur málið, mundi taka það til nýrrar athugunar. En ég vildi leyfa mér að stinga upp á, að því yrði vísað til allshn. Ég fæ ekki séð, að það heyrir neitt undir iðnn., en mér virðist því einmitt þannig farið, að það hljóti að koma allshn. við. Ef það væri flutt af einstökum þm., þætti sjálf-sagt, að það færi til hennar, og vona ég, að hv. þd. geti á það fallizt.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Umr. um þetta frv. hafa verið meiri að lengd og vöxtum en í eðli sínu. Aðfinnslur hæstv. forsrh. gengu aðallega í þá átt, að bannið við því, að verkstjórar séu ölvæðir að starfi, skuli skerpa svo, að það varði atvinnumissi, ef verkstjórar sjást nokkru sinni og nokkursstaðar undir áhrifum vins. Ég tók fram, að n. skyldi taka málið til meiri athugunar. En meðan ýmsum stéttum þjóðfélagsins er ekki hannað að vera ölvæðir við sin störf, er varla hægt að ganga hér eins langt og ráðh. vildi, þótt það væri æskilegt.

Hv. 8. landsk. (EE) óskaði eftir upplýsingum um það, hvað væri opinber vinna. Ég hélt, að það væru allir sammála um, að það væri sú vinna, sem unnin er af hálfu ríkis, sveitar eða bæjarfélags, og önnur ekki.

Hv. þm. Borgf. kom með aðfinnslur, sem ég hefi áður svarað, aðallega um það, að 3. liður 3. gr. væri svo óljóst orðaður, að hann mætti misskilja. N. hefir lofað að taka þetta til athugunar, en þetta atriði kemur mér spáskt fyrir vegna þess, að 3. gr. er sú eina, sem við höfum notið aðstoðar lögfræðings við að semja.

Þá kemur hv. þm. V.-Húnv. og óskar þess, að frv. verði vísað til allshn. Ekki veit ég, hvort á að skilja það sem frh. af þeirri yfirlýsingu form. allshn., að hún væri svo störfum hlaðin, að hún gæti alls ekki komizt yfir allt, sem hún þyrfti að ljúka. Enda hefir verið spurzt fyrir um mál, sem til hennar hafa farið, hvenær vænta mætti afgreiðslu á þeim. Þessi yfirlýsing hv. formanns n. vegna kom fyrir svo skömmu, að hv. þm. (SkG) mætti hafa hana vel í huga. Þar sem iðnn. hefir flutt málið og það er a. m. k. eins skylt henni og allshn., er ekki nema eðlilegt að hlífast við að demba því á þá nefndina, sem er ofhlaðin störfum.

Bergur Jónsson: Það hefir verið gert of mikið úr yfirlýsingu minni um annríki allshn. Ég var þá að henda hv. þm. Borgf., sem einn þingmanna hefir kvartað undan seinni afgreiðslu hjá n., á það, að hún hefir fengið til meðferðar hartnær helming mála, sem fram hafa komið, síðan þing kom saman að nýju í haust. Hinsveg-

ar eru vinnubrögð í n. allgóð, og hefir tekízt að ryðja frá miklu af málum, sem afgreiða þurfti. Ég vona, að henni verði ekki skotaskuld úr því framvegis að afgreiða svona smámál, sem til hennar kann að verða vísað. Það má þó ekki skilja orð mín svo, að ég sé sérstaklega að slægjast eftir málum handa nefndinni. En mér finnst það misnotkun á þingsköpum, ef nefnd notar sér það ákvæði þeirra, að mál, sem flutt er af nefnd, þurfi ekki að ganga á ný til n., til þess að flytja og knýja áfram athugunarlítið mál, sem kemur henni ekki við. Þetta mál heyrir ekki frekar undir sérsvið iðnn. heldur en annarar sérmálsnefndar í þinginu. Allir sjá t. d., hve fráleitt væri, ef sjútnv. flytti frv. um landbúnaðarmál, eða landbn. um sjávarútvegsmál. Mundi í slíku tilfelli sjálfsagt að vísa máli til réttar nefndar, þótt flutt væri af nefnd. Hv. þm. iðnn. geta auðvitað flutt það frv., sem hér liggur fyrir, sem þm., en ekki sem nefnd, þar sem málið heyrir ekki nefndinni til. Það mál, sem hér liggur fyrir, er kallað frv. til laga um verkstjórn í opinberri vinnu og snertir yfirleitt ekki iðnaðarlöggjöfina, heldur fyrst og fremst almenn skilyrði til verkstjórnar í almennri vinnu, svo sem vegavinnu o. s. frv.

Ég geri ráð fyrir, að það hafi verið þetta, sem vakti fyrir hv. þm. V-Húnv., þegar hann kom með till. um að vísa málinu til allshn. Ég vil taka undir það, að mér finnst það vera eðlilegt. Þetta ber þó ekki svo að skilja, að ég sé að slægjast eftir því, að okkar störf séu aukin úr hófi fram. En ég býst ekki við, að þó við tökum þetta mál að okkur, þá verði okkur mikið fyrir að afgreiða það.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Mér finnst óviðeigandi samanborið við meðferð annara mála, að þessu máli sé vísað til annarar n. heldur en þeirrar, sem ber það fram.

Ég get ekki gengið inn á það sjónarmið hv. þm. Barð., að þetta mál sé svo fjarskylt iðnn., að það sé eins og sjútnv. tæki að sér að flytja landbúnaðarmál. Það er alveg fjarri lagi. Þetta frv. um verkstjórn heyrir iðnn. greinilega til, því hér er að ræða um teknisk störf, sem heyra undir það, sem iðnn. fjallar um. Ég held því, að þetta frv. liggi miklu nær störfum iðnn. heldur en allshn.

En hvað víðvíkur hálfgerðu grobbi hv. form. allshn. um það, að n. hafi tekízt að krækja í helming allra mála, sem fyrir hv. d. hafa komið, og afgreiða meiri hluta þeirra, þá finnst mér, að hv. þm. ætti að gera hreint fyrir sínum dýrum við hv. þm. Borgf. áður en hann slægist eftir fleiri málum.

***Skúli Guðmundsson:** Ég þarf ekki miklu að svara hv. 6. landsk., því hv. þm. Barð. hefir að verulegu leyti gert það. Ég gat þess áðan, að ég sé ekki, að það sé neitt sérstakt í þessu frv., sem heyrir undir starfssvið iðnn. frekar en ýmsra annara n. Það er sennilegt, að ef frv. verður samþ. eins og það nú liggur fyrir, þá gildi það um verkstjóra í vegavinnu, svo það gæti þá eins vel átt heima hjá samgmn. Að því leyti, sem það varðar fræðslu, þá getur það eins verið

hjá menntmn. Nú legg ég ekki til, að frv. fari til þessara n., heldur til þeirrar n., sem á að fá það eftir efni frv.

Hvað sem segja má um annriki sérstakra n. — en ég man það eins og hv. 6. landsk., að formaður allshn. lét þess getið, að n. hefði allmiklum störfum að sinna —, þá hefir það verið venja hér á hv. Alp. að vísa málum til n. eftir eðli mála, en ekki eftir því, hvað hver einstök n. hefði mikið á sinni könnu. Ég geri ráð fyrir, að hv. þd. vilji halda þeirri reglu áfram. Ef á að vísa málum til n. eftir því, hverjar hafi minnst að gera, þá er rétt út af þeirri yfirlýsingu, sem hv. form. landbn. gaf um erfðileikana á því að ná n. saman, að taka málin frá henni og láta þau til iðnn. eða sjútnv. En ég býst ekki við, að hv. þm. geti á það fallízt.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Ég vil aðeins geta þess, að það er ekki n. sjálf, sem hefir óskað eftir að flytja frv. Hún hefir ekki sjálf fundið upp á að bera það fram. Það er Verkstjórassamband Íslands og Verkstjórarálag Rvíkur, sem óskuðu eftir, að iðnn. flytti málið, þar sem þessi félög töldu, að þetta mál heyrði undir iðnn., enda býst ég við, að hv. þm. V-Húnv. sé einn með þá skoðun, að það heyri ekki undir hana. Frv. er um menn, sem fjalla um teknisk efni, svo það heyrir miklu frekar undir iðnn. en nokkra aðra n. Það var ekki af því, hvort n. hafði mikið að gera eða ekki, heldur af því, að allir aðilar, sem að málinu stóðu, óskuðu eftir því, að hún flytti það.

Bergur Jónsson: Ég vil aðeins geta þess, að það er einkennilegt, að hv. 6. landsk. skuli vera að kenna utanþingsmönnum um það, að iðnn. hefir flutt mál inn í hv. d., sem ekki heyrir undir hana. Það er iðnn., sem á sjálf að leiðbeina mönnum um það, til hvaða þingn. þeir eigi að snúa sér, ef óskað er aðstoðar hennar til þess að koma málum áleiðis í þinginu, án þess að þeim þurfi að vísa til nefndar. Iðnn. hefir því sjálf orðið þess valdandi, að eðlileg krafa hefir komið fram um það, að málið fari til annarar n. en þeirrar, er málið flutti inn í þingið.

Hv. þm. V-Húnv. kom með mörg dæmi um það, að þetta er ekkert sérstakt iðnaðarmál. Ég vil benda hv. 6. landsk. á, að ef um verkstjórn er að ræða í sérstakri iðngrein, þá er það iðnaðarmál og þá heyrir það undir iðnlöggjöfina, því þá er að ræða um kunnáttuskilyrði í iðnaði. En þar sem um er að ræða almenn skilyrði til þess að vera verkstjóri við almenna vinnu, t. d. vegavinnu, þá er það almennt löggjafaratriði, eins og t. d. frv. um breyt. á dómstólum og þar sem sett eru ákvæði um það, hvað mikið leyfisgjald menn eigi að greiða til þess að fá þessi og þessi réttindi, sem ekki heyra undir iðnaðarmál. (EmJ: Þetta er tóm vitleysa). Ég veit, að hv. 6. landsk. skilur þetta, þótt hann vilji nú ekki við það kannast, og getur ekkert haft á móti því, að þetta mál fari til allshn.

Út af því, sem hann sagði síðast, þá kom mér það undarlega fyrir sjónir, að hann skyldi vera að reka á eftir því frv., sem hv. þm. Borgf. var

að reka á eftir, því ég hélt, að honum væri það ekki sérstakt áhugamál.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Till. um að vísa málinu til allshn. felld með 11:6 atkv.

Á 75. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til 2. umr.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Það voru við 1. umr. þessa máls gerðar nokkrar aths. við frv. um verkstjórn í opiðberri vinnu, og lofaði ég því þá fyrir h. n., sem frv. flutti, að taka þær til athugunar. Það virtust þá vera tveir annmarkar, sem á því voru fundnir, við 3. og 7. gr. Enda hefir nú n. gert þetta, og liggja fyrir till. um þessi 2 atriði.

Út af ákvæðinu í 3. lið 3. gr. hefir iðnn. lagt til, að ef ágreiningur yrði út af skilningi á þessum lið, væri það lagt undir álit eða dóm vegamálastjóra eða hlutaðeigandi sýslumanns, og megi skjóta úrskurði þeirra til ráðherra.

Út af atriðinu í 7. gr., sem ég taldi óþarft að hafa, að ákvæðið tæki bæði til verkfræðinga og meistara, sem stunduðu verkstjórn og hefðu heimild til þess samkv. lögnum, hefir n. til þess að fyrirbyggja allan miskilning, tekið þessi ákvæði inn nú.

Tel ég ekki þörf frekari skýringa á þessu, þar sem málið liggur ljóst fyrir.

***Pétur Ottesen:** Hér er komin fram skýring á 3. lið 3. gr. frv., sem þótti óljóst orðaður í frv. En þessi skýring er eingöngu í því fólgin, að skjóta megi ágreiningi, sem út af þessu ris, til þessara og hinna ákveðinna aðila. Ég verð að segja, að þetta er að mínu áliti ekki heppileg lausn, því ég geri ráð fyrir, að það geti valdið nokkrum töfum, að eiga að bíða með framkvæmd ákveðinna verka eftir úrskurði vegamálastjóra eða sýslumanns um það, hvort hér eigi að vera verkstjóri eða ekki, og ef menn eru ekki ánægðir með úrskurðinn, þá að skjóta málinu undir dóm ráðherra. Þetta mundi valda geysilegum töfum við framkvæmd ákveðinna verka, ef það ætti að leysa deilur með slíkum hætti.

Nei, hér virðist mér að óþörfu verið að þrengja kosti þeirra manna, sem standa fyrir þessum framkvæmdum. Það hafa verið menn til þess að gera þetta, sem vegamálastjóri hefir samþ., og engir þeir árekstrar hafa orðið í þessu efni, sem gefi tilefni til að koma fram með tillögur, þar sem verið er ófyrirsýnjanlegt að stofna til erfiðleika, sem risið geta út af þrætum og geta valdið töfum um framkvæmd nauðsynlegra verka.

Úti um land verða þeir menn, sem verða að mestu leyti að bera þessar framkvæmdir uppi fjárhagslega, að gera þær á þeim tíma, sem þeim finnst bestur frá sínum störfum, og fara svo að setja ákvæði, sem tefðu þetta, og þegar það þarf að taka langan tíma að ákveða, hvort hér þurfi lærdan verkstjóra, þá finnst mér löggjafarvaldið vera að leggja þrepkskjöld í veg framkvæmda eins og hér um ræðir.

Það er líka vitað, að þetta frv. er eingöngu komið fram af því, að verkstjórar ætluðu að tryggja hag sinnar stéttar með þessu, en þar sem jafnframt upplýsist, að verkstjórar hjá ríkinu sitja fyrir allri þeirri vinnu, sem þar er að fá, virðast þeir ekki vera í neinu öryggisleysi án þess að löggjafarvaldið færi nokkuð að skipta sér af hagsmunamálum þeirra.

Ég hygg þetta ekki heldur svo nauðsynlegt, að það ætti að lögfesta það, heldur ætti þetta frv. að þessu sinni a. m. k. ekki að fara lengra.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Mér finnst, að það hefði verið réttara af hv. þm. Borgf., að hann hefði strax sagt hug sinn allan til frv., heldur en eins og hann gerði nú, að leggja til, að breytt væri einstökum greinum þess, og koma síðan á á eftir og leggja til, að frv. verði fellt, eins og hann nú gerir.

Ég tel enga ástæðu til þess að fara að rifja upp þau rök, sem lágu fyrir frá 1. umr. Þau eru svo skýr öllum, og honum líka, að ég tel enga þörf á að endurtaka það allt nú.

Hann segir, að engir árekstrar hafi orðið vegna þessa fyrirkomulags eins og það er, og að engin ástæða hafi verið til þess, að frv. kom fram. Vegna þeirra umkvartana, sem hafa komið, ekki einasta frá verkstjórunum sjálfum, heldur einnig frá þeim mönnum, sem eiga að standa fyrir þessum rekstri, hefir orðið að halda uppi námskeiðum fyrir þessa menn, og til þessara námskeiða hefir engin fjárveiting verið. Ég mótmæli því, að þetta sé eingöngu frá verkstjórunum sjálfum, því það er eins mikið frá þeim mönnum, sem verkstjórana nota.

Verkstjórar þurfa að hafa kunnáttu til að bera og þurfa að gæta varúðar vegna þess fólks, sem þeir stjórna, og það er ekki hægt að ætlast til þess, að hver maður, þótt hann annars sé góður, geti þetta. Þetta er ástæðan, en engin hagsmunarástæða. Mér liggur við að segja, að hjá hv. þm. komi fram visvitandi tilraun til þess að miskonkila tilgang frv.

Það má vel vera, að hv. þm. vilji ekki samþ. frv. í því formi, sem það nú er, þó ég telji alveg efalást, að verkstjórar mundu vinna betur, öryggið mundi aukast og að dregið yrði úr slyshættu frá því, sem áður var. Ég veit ekki, hvort hv. þm. vill gera mikið úr því, en ég tek það fram enn, að þetta er ekki fram komið einungis vegna óska verkstjórans sjálfrs, heldur og þeirra, sem eiga að sjá um þessi verk og bera ábyrgðina.

***Pétur Ottesen:** Ég held, að það hafi komið nægilega skýrt fram hjá mér við 1. umr., að ég álití þetta frv. fullkomlega óþarft. Jafnframt því, sem ég sagði, að það væri óþarft, benti ég á gallana á því. Það er ekkert ósamræmi í því, að ég segðist vera á móti því og að ég benti á gallana; slíkt er, eins og menn þekkja, algengt, að þannig sé hagað umr. um mál.

En ég ætla, að það sé nægilega ljóst af því. hvernig frv. er lagt fram, hver tilgangurinn var með því. Það var ekki einasta sá rammi, sem hér er markaður, heldur einnig við búrekstur. Það er beinlínis tekið fram hér, að búrekstur sé

undanskilinn. Ég skil ekki, að vegamálastjóri hafi verið sérstaklega að gera kröfur til þess, hvernig ætti að haga búrekstri manna, eða hvaða menntun þeir ættu að hafa, sem stunduðu þetta. Það er sýnt, að það er undan þeirra rifjum, verkstjóranna sjálfra, runnið, þótt ef til vill sé einhver umsögn frá vegamálastjóra, enda kemur hún fyrst frá vegamálastjóra, þegar verkstjórnir hafa snúið sér til hans. Vegamálastjóri hefir aldrei haft framkvæmd um þetta mál, en fylgist aðeins með þessum óskum eftir að þær eru komnar frá öðrum aðilum. Mér er fullkomlega kunnugt um það á fjölmörgum árum, að hann hefir aldrei kvartað um framkvæmdir vegamála af því, að ekki væri til nóg af verkstjórum.

Þetta frv. er af sömu rótum runnið eins og margt í þessari grein hér á landi. Menn færa sig upp á skaftið og fá löggjafann til þess að skapa sér réttindi, og er ekkert eðlilegra, þegar svo langt gengur, en að aðrir menn reyni líka að færa sig upp á skaftið við Alþingi og fá sett lög, sem tryggja þeim sérréttindi. Því er komið svo fyrir, að það er flutt á þeim grundvelli, að það sé fyrir almenning til öryggis, en aðaltilgangurinn er að skapa sérréttindi fyrir stétt, sem gengur á rétt alls almennings, þegar farið er að beita iðnaðarlöggjöfinni svo, að ekki má flytja efni á milli staða. Ef t. d. einhver hér í Reykjavík vill kaupa glugga í Hafnarfirði, þá gera þeir verkfall í Reykjavík, og fæst ekki að nota þessa glugga. Svona er farið að nota þessa iðnaðarlöggjöf, og hvernig þetta er í framkvæmdinni að öðru leyti, sést á því, að nú er svo komið, að iðnaðarmenn eru farnir að ganga kaupum og sölum. Það er nokkurskonar malsal, sem fer fram. Mér var sagt frá því, að ein raftækjaverzlun var seld öðrum manni, og varð hann að láta nemanda, sem verzlunin hafði, fylgja með, vegna þess að hann mátti ekki setja sig niður upp á eigin hönd. Iðnnemarnir voru bara seldir með fyrirtækinu. (GP: Það hefir verið einskonar þrælasala). Já, það er alveg rétt, þetta er dálitið í áttina til þrælasölu. Það er fullkomin ástæða fyrir Alp. að láta ekki ginna sig út á slíkar brautir, eins og gert var með setningu iðnlöggjafarinnar.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Enda þótt það, sem hv. þm. Borgf. sagði um iðnlöggjöfina, komi litið þessu máli við, skal ég svara honum örfáum orðum.

Það er enginn stafur í iðnlöggjöfinni, sem bannar að flytja efni milli staða. Mér er kunnugt um, að það, sem hv. þm. nefndi til dæmis um þetta, eða atvik svipað því, hefir komið fyrir, en þar voru bara einstaklingar að verki, sem ekki studdust við löggjöfina. Ég vil biðja hv. þm. Borgf. að benda mér á það ákvæði iðnlöggjafarinnar, þar sem um þetta ræðir. (PO: Það er bein afleiðing af henni). Það er engin afleiðing hennar. Það er hvergi minnzt á þetta í lögnum.

Hitt atriðið, að menn séu seldir malsali, það nær náttúrulega engri átt. Ef ég t. d. er ráðinn í verksmiðjuna Hamar og þar verða eigendaskipti, þá get ég ekki kallað það malsal, þótt ég verði

að vinna þar áfram þann tíma, sem umsamið var. Það er þess vegna hreinasta fjarstæða að tala um malsal í þessu sambandi.

Ég skal ekki fara langt út í það, sem hann sagði um sjálft frv. Það er orðið svo mikið rétt. Hv. þm. leggur einkum upp úr því í þessu máli, að hér séu nokkrir einstaklingar að tryggja sína hagsmuni. N., sem flytur þetta frv., leggur áherzlu á það, að höfuðtilgangur þessa frv. sé að auka öryggi verkafólksins. Hv. þm. nefndi það sem dæmi þess, hve verkstjórnir hefðu viljað ganga langt, að þeir vildu hafa verkstjóra við allan búrekstur. Þetta er ekki rétt. Það er þvert á móti tekið fram í frv., að frv. nái ekki til búrekstrar.

Mér þykir furðulegt, að hv. þm. skuli um hvert atriðið eftir annað skjóta fram staðhæfingum, sem eru þveröfugar við raunveruleikann. Það sýnir bezt, hvað málstaður þm. er hápin.

***Pétur Ottesen:** Ég verð að segja það, að mér finnst það nokkuð langt seilt hjá hv. 6. landsk., þegar hann segir, að atvik með gluggana hafi engan stuðning haft í iðnlöggjöfinni. Það er alveg rétt, að löggjöfin segir ekkert um þetta beinlínis, en þetta atvik er samt sem áður henni að kenna. Hvers vegna gátu þessir menn komið þessu fram? Það er vitanlega af því, að svo er búð um hnútana í löggjöfinni, að það eru svo tiltölulega fáir menn, sem hafa rétt til að vinna þessi verk, að þeir hafa aðstöðu til að beita allskonar kúgunaraðferðum.

Hv. þm. vildi reyna að hrekja það, sem ég sagði, að það ætti sér stað, að iðnnemar væru beinlínis seldir malsali. Í þessu tilfelli, sem ég nefndi, var tilgangurinn ekki annar en sá, að tryggja iðnreksturinn hjá meistaranum, sem keypti. Nemandinn gat vitanlega lært öll sín fræði hjá sínum gamla meistara. Hvaða samband er á milli þess, þó ein verzlun sé seld, og hins, að veita nemanda nauðsynlega fræðslu? Hvað var eðlilegra en að þessi piltur, sem ég bent á, fengi að vera áfram hjá þeim meistara, sem hann var byrjaður að læra hjá? Og ef löggjöfin er eingöngu ætluð til að tryggja, að menn fái sína undirbúningsfræðslu, þá sjá allir, að þetta er gagnstætt tilgangi hennar, að slíkt skuli geta átt sér stað, að menn séu sviptir frelsi á þennan hátt. Það, sem ég hér hefi bent á, er afleiðing iðnlöggjafarinnar, sem vítað er, að í framkvæmdinni er komin út í öfgar.

Um frv. skal ég ekki segja annað en það, að eftir því, sem fram hefir komið í umr., þá virðist þess engin þörf, hvorki frá hálfu hins opinbera eða verkstjóranna, að setja slíka löggjöf sem þessa.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Þetta frv., sem hér liggur fyrir, hefir breytt nokkuð til hins betra frá því, sem það var við 1. umr.

Ég lét þá skoðun í ljós við 1. umr., að það væri nokkurt vafamál, hvort rétt væri að samþ. frv. eins og þetta, og sú skoðun mín er óbreytt.

Það má ef til vill segja, að þeir verkstjórnir, sem eru verndaðir með frv. þessu, ef að 1. verður, muni afla sér betri menntunar en nú tíðk-

ast um verkstjóra. Þessu er því til að svara, að það er hægt að færa rök að því, að það hefir af hálfu hins opinbera verið haldið uppi skóla fyrir þessa menn, þannig að þeir fá gefins kennslu, eða svo til. Það eru þess vegna ekki líkur til, að neitt verði breytt til um kennsluna.

Þá er spurningin um það, hvort verkstjórar þurfi á lögvernd að halda. Ég álit, að svo sé ekki. Ég hefi bent á, að það þyki vera mjög öruggt starf að vera verkstjóri hjá því opinbera. Ég veit ekki til, að það hafi komið fyrir, að verkstjóri, sem hefir staðið sig samilega, hafi verið látinn fara úr starfi. Öryggið í þessu efni er því meira hjá því opinbera en hjá einstaklingum. Auk þess er því þann veg háttad, að verkstjórar hins opinbera hafa margir samilega afkomu. Mikið af þeim eru menn, sem stunda eitthvert annað starf jafnframt, t. d. kennslu á vetrum. Aðstaða þeirra er þess vegna þannig, að þeir þurfa ekki á lögvernd að halda.

Þá kem ég að því atriðinu, sem mér finnst einkennilegast, en skil þó, að engin ástæða hefir þótt til þess að koma fram með á Alþ. frv. til l. um verkstjóra hjá einstaklingum. Þetta er af því, að ríkið er álitid meinlausara sem atvinnuveitandi heldur en einstaklingarnir. Þess vegna á að byrja á að koma þessum l. á gagnvart verkstjórum hins opinbera. Síðan eiga hinir að koma á eftir. Þetta er náttúrliga skiljanlegt hjá flm. frv., en þeir eru bara ekki sjálfum sér samkvæmir, því að vitanlega er miklu meiri þörf á því að setja löggjöf um verkstjóra hjá einstaklingum en hjá hinu opinbera. Það er t. d. miklu meiri vélavinna hjá einstaklingum en hjá því opinbera. Hjá ríkinu er meginþorri framkvæmdanna vegavinna, sem tiltölulega lítið er notað af vélum við. Sama er að segja um simavinnuna. Þetta vitum við vel, sem höfum verið í þessari vinnu í mörg ár.

Ég vil líka benda hv. d. á það, að það eru ekki svo litil réttindi, sem verkstjórnir fá, ef frv. verður að l. Um leið og búið er að samþ., að ekki megi vinna fyrir hið opinbera nema undir verkstjórn þar til löggiltir verkstjóra, og ekki er tiltekin tala verkstjóra, sem hafa löggildingu, þá hafa þeir ríkið samilega á milli greipa sinna, vegna þess að ef þessi hópur verkstjóra gerir vinnustöðvun, getur hann um leið stöðvað allar framkvæmdir. Það er þess vegna með þessu frv. verið að löggilda ákveðinn hóp manna, sem með því að stöðva sína vinnu getur stöðvað vinnu allra annara. Að þessu leyti er frv. því langt frá því að vera eins meinlaust eins og það kann að líta út fyrir. Ég hefi ekki verið mótfallinn því að setja skynsamlega löggjöf til þess að tryggja réttindi og kunnáttu verkamanna, en ég álit, að þessir yfirmenn þurfi ekki sérstaklega á þessari tryggingu að halda og að það vald, sem lagt er til, að þeim verði fengið með þessu, sé varhugavert. Hvernig haldið þið, að það færi hér í Reykjavík, ef þetta frv. næði til verkstjóra hjá einstaklingum? Það gæti leitt til þess, að tiltölulega fámenntur hópur verkstjóra gæti stöðvað alla vinnu í bænum.

Ég skal ekki fara út í umr. um iðnlöggjöfina, enda kemur það ekki þessu máli við, þó það sé náttúrliga hliðstætt að því leyti, að verkstjór-

unum er veittur einskonar einkaréttur, á svipadán hátt og iðnaðarmönnum var veittur með iðnlöggjöfinni á sínum tíma. Það væri t. d. refsivert, ef nokkur þm. kæmi nálægt verki, sem snerti iðn. Þannig hafa iðnaðarmennirnir notað sér iðnlöggjöfina. Á sama hátt væri hægt fyrir verkstjórana að nota sér þessi l., eða réttara sagt misnota þau.

Pálmi Hannesson: Það, sem einkum gefur mér tilefni til að taka þátt í þessum umr., er það, að í þessu máli, eins og raunar ýmsum öðrum málum, þykir mér sem menntunarfjandsamlegar skoðanir séu að stinga upp höfðinu. Hér er ekkert spurt um álit þeirra manna, sem mest hafa með verkstjórn að gera, enda þótt vitað sé, að þeir álit, að mjög æskilegt sé, að verkstjórar fái betri menntun en nú tíðkast, heldur mikla menn fyrir sér það einkavald, sem verkstjórunum sé gefið með frv. Ég sé nú sannast bezt að segja ekki, hvaða ákvæði frv. gefa tilefni til slíks ótta. Í 2. gr. segir, að til þess að geta orðið verkstjórar þurfi menn að fullnægja tveim skilyrðum: Að vera fullra 25 ára að aldri og sanna, að þeir hafi staðizt próf samkv. ákvæðum, er atvmrh. setur með reglugerð, eða hafi starfað sem sjálfstæðir verkstjórar eigi skemur en 2 síðustu árin áður en l. öðlast gildi. Atvmrh. á að setja ákvæði um prófið. Vitanlega yrðu ekki neitt óskaplega hörð skilyrði sett um menntun þessara manna. Ég geri ráð fyrir, að það yrði sett sem skilyrði, að þeir kynnu að halda bækur og gera einfaldar mælingar, og ef til vill eitt-hvað litilsháttar í hjálp í viðlögum. En það, sem skiptir hér máli, er það, að það er algerlega lagt á vald atvmrh. að setja ákvæði um þetta. Ég hefi ekki orðið var við, að það hafi verið hörgull á því hingað til, að menn í þessu landi fengjst til að búa sig undir stöður, sem þykja arðvænlegar, og ég hygg, að enda þótt menn þyrftu að ganga undir eitthvert próf, þá myndu margir vilja vinna það til að búa sig undir slíkt próf, nema það vaki fyrir andstaðingum málsins, að þessi próf eigi að vera svo þung, að ekki yrðu nema 1—2 menn á ári, sem stæðust þau. Ég get þess vegna ekki séð, að nein hættu sé á því, að þessir menn fái aðstöðu til með þessu frv., þótt að lögum yrði, að mynda um sig hring til að vernda sína hagsmuni. Þeir geta það þá alveg eins án slíkra laga. Þeir geta vitanlega myndað félagsskap með sér, þó frv. verði ekki samþ., en ef ríkisvaldið er á móti þeim félagsskap, þá geri ég ráð fyrir, að það sé ósköp einfalt að hleypha nógu mörgum upp í gegnum prófið til að velja úr. Það virðist vera að velkjast fyrir mönnum, að öðrum þræði hálfgerð samvizkubít út af annari löggjöf, sem er iðnaðarlöggjöfin, en ég held, að það sé alveg óþarfi að bera þetta frv. saman við þá löggjöf. Ég get ekki með mínum bezta vilja betur séð en að það sé æskilegt, að verkstjórar, eins og aðrir, fái nauðsynlega menntun til að leysa af hendi sitt starf.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það er aðeins eitt atriði, sem ég vildi minnast á. Það er þessi menntunarfjandsamlega afstaða, sem hv. l. þm. Skagf. talaði um.

Ég vil nú bara spyrja n. að því, hvernig standi á því, að þessu frv. er einungis beint gegn ríkinu, þar sem það er eini atvinnurekandinn, sem hefir komið upp námskeiðum fyrir verkstjóra sína, og lætur þá, sem þessi námskeið sækja, sitja fyrir öðrum um vinnu. Hvað halda menn, að sagt yrði, ef sett væri slík löggjöf um verkstjóra, sem vinna hjá einstaklingum?

Pálmi Hannesson: Hæstv. forsrh. taldi í sinni fyrri ræðu, að meiri ástæða væri til að setja löggjöf um verkstjóra, sem ynnu hjá einstaklingum, heldur en þá, sem hjá því opinbera störfuðu, en hann sagði í sinni síðari ræðu: „Hvað halda menn, að yrði sagt um það, ef sett væri löggjöf um verkstjóra, sem ynnu hjá einkafyrirtækjum?“ Einmitt með þessu held ég, að hæstv. ráðh. hafi svarað sjálfum sér. Við vitum og skiljum það, að það myndi ekki þýða að koma fram með löggjöf, sem næði lengra en það frv., sem hér liggur fyrir, enda er slíkt ekki æskilegt að svo komnu máli.

***Sigurður Kristjánsson:** Það virðist svo sem þetta frv. hafi vaxið mönnum meir í augum en ástæða er til. Þegar málið kom fyrir n., var það viðtækara en nú. Ég áleit æskilegt, að verkstjórar hefðu nokkra menntun í þessa átt. Ég studdi málið með tilliti til þess, að gengizt yrði fyrir því að koma upp verkstjóraskóla, og gekk ég út frá, að verkstjórn fengju aðallega þeir, sem hefðu slíka menntun. En síðan varð frv. svo viðtækt, að það var líka látið ná til opinberra bygginga.

Nú skilst mér andstæðingar málsins einkum hnjóta um það, að hér sé um stéttarsamtök að ræða, sem bindi hendur ríkisins sem vinnuveitanda, og að hér sé gert upp á milli ríkisins sem vinnuveitanda og einstakra manna. En þetta er misskilningur. Frv. er ekki síður kvöld á verkstjóra en réttur þeim til handa, því að það leggur svo fyrir, að menn verði að afla sér ákveðinnar menntunar og uppfylla viss skilyrði til þess að fá réttindin, til þess að geta fengið nokkru hærra kaup en almenningur, o. s. frv. Það er kunnugt, að ríki og bæjarfélög gera kröfur til kunnáttu manna, áður en þeim eru fengin á hendur vandasöm störf. Þessar kröfur eru misjafnlega harðar, eftir því, hve vandasamt og lærdómsfrekt starfið er. Er þá ekki heldur ósanngjarnt að krefjast þess, að menn, sem stjórna vinnu fyrir ríkið eða bæjarfélögin, hafi nokkra sérþekkingu, jafnvel þótt það sé ekki vinna, sem krefst verkfræðilegrar þekkingar. Það er rétt, sem hv. 1. þm. Skagf. tók fram, að í andstöðunni til málsins kennir nokkurs kulda gagnvart þekkingunni, sem krefjast verður af mönnum fyrir að vinna trúnaðarstörf.

Ég get ekki fallizt á þá ástæðu gegn frv., að það muni verða svo fátt um menn, sem staðizt hafa verkstjórapróf, að þeir geti öðlazzt einskonar kúgunarvald gagnvart því opinbera, því að fjárhagslega séð er svo mikill munur á því að vera verkstjóri og almennur verkamaður, að líkur eru til þess, að verkstjóraskólinn yrði vel sóttur og menn myndu keppast um að verða

hlutgengir sem verkstjórar. Ég geri ráð fyrir því, að ekki yrði síður yfirfullt í þessari grein en öðrum kunnáttugreinum í þjóðfélaginu.

Að því er hitt meginatriðið snertir, að hér sé á óeðlilegan hátt gert upp á milli hins opinbera og einstaklingsrekstrar, er því til að svara, að allur rekstur einstaklingsfyrirtækja hér á landi er í smáum stíl. Um flest af þessum fyrirtækjum væri mjög óeðlilegt að setja skilyrði um verkstjórn. Böndi, sem stýrir búi, eða maður, sem stýrir smáidnrekstri eða verzlun, vex venjulega upp með fyrirtækinu og verður í þeim skóla hinn hæfasti til að stjórna þar verkom. Hér hagar því öðruvísi við en hjá því opinbera.

Ég ætla mér ekki út í kappræður um þetta mál, en tek það þó fram, að mér sýnist ekki rétt að blanda þessu máli inn í iðnlöggjöfina, þar sem menn, er náð hafa sérþekkingu í ýmsum greinum, leggja kapp á, að þurrð sé í greinum þessum, í þeim eðlilega en eigingjarna tilgangi að tryggja sér sem mesta atvinnu. Þarna yrði ekki um slíkt að ræða, því að aldrei myndi verða skortur verkstjóra til að stjórna opinberri vinnu.

Jón Ívarsson: Herra forseti! Mér sýnist sem skoðanir séu nokkuð skiptar um þetta mál hér í hv. d., og virðist því undir tilviljun komið, hvað um frv. verður, ef það er nú látið ganga til atkvgr. Því datt mér í hug að stinga upp á því, að málinu yrði vísað til ríkisstj.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Ég vildi aðeins segja fá orð um þessa síðustu till. Það er engan veginn óalgengt á Alþingi, að menn séu ekki á eitt sáttir og að mál geti komið til atkvgr., þó að svo standi á. Það er oft, að mál ná framgangi á eins til tveggja atkv. mun, án þess að þeim hafi verið vísað til stj. Ég tel því rétt, að menn sýni hug sinn til þessa máls með því að greiða um það atkv.

Ég skal ekki lengja umr. eða endurtaka það, sem ég hefi áður sagt. En þó var eitt í ræðu hæstv. forsrh., sem ég vil minnst á. Hann sagði, að með þessu væri verkstjórum gefið eitthvert ógnarvald til að stöðva vinnu, til þess að fá framgengt kröfum um hækkað kaup til dæmis. En þetta er ekkert sérstakt að því er verkstjórana snertir. Þeir hefðu í þessu efni nákvæmlega sömu aðstöðu og t. d. vélstjórar eða skipstjórar um að gera verkföll. Hér í frv. er þó farið skemmra, þannig að ráðh. er sett í sjálfsveld, hvaða kröfur hann gerir til þessara manna. Hann getur ákveðið með reglugerð, hverjir komi í þessa stétt. Þetta er sá mikli munur bæði á þessu frv. og iðnlöggjöfinni, og eins á aðstöðu verkstjóra eftir frv. og aðstöðu vélstjóra eða skipstjóra. Það kemur því úr hörðustu átt, er hæstv. ráðh. heldur því fram, að þessir menn geti tekið sér slíkt ógnarvald úr hans greipum, þar sem það er á hans valdi að ákveða þau skilyrði, sem þeir verða að uppfylla.

Þá langar mig til að leiðrétta það, sem hv. þm. Borgf. sagði, er hann kallaði það mansal eða þrælahald, þó að nemandi sé ekki látinn fara úr verksmiðju um leið og meistari, sem hann hefir numið hjá. Fyrirtækið, sem nemand-

inn vinnur hjá, getur hafa ráðið meistarann til að kenna honum aðeins stuttan tíma, t. d. eitt ár eða jafnvel einn mánuð. Ef kennari við einhvern skóla færi að öðrum skóla, ætti þá nemandinn líka að þurfa að fara með honum? Það er því alveg fráleitt að kalla þetta mansal. Eins er það auðvitað, að iðnaðarmenn geta neitað að taka á móti iðnaðarvarningi úr öðrum héruðum, ef þeim sýnist. Það er eins og ef ég og flokkur manna tækjum okkur saman um að éta ekki kartöflur af Akranesi. Enginn gæti bannað okkur það.

Pétur Ottesen: Ég vil aðeins benda hv. frsm. á, hver er munurinn á því að gera verkfall á móti gluggunum úr Hafnarfirði og samtökum um að éta ekki kartöflur af Akranesi: Þeir, sem gera kartöfluverkfallið, eru ekki lögverndaðir, en það eru hinir.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til ríkisstj., frá þm. A.-Sk., samþ. með 15:12 atkv.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Dýralæknar (frv. VJ).

Á 2. fundi í Nd., 16. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 61 3. nóv. 1915, um dýralækna (þmfrv., A. 10).

Á 6. fundi í Nd., 23. febr., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Þetta frv. um dýralækni fyrir Vestfirði er shlj. frv., sem flutt var á síðasta þingi, en fékk þá ekki afgreiðslu. Ég vil aðeins geta þess, að það er flutt samkv. ítrekuðum áskorunum kjósenda minna og síðan annara Vestfirðinga. Það lá í fyrra fyrir landbn., sem tók því vel, þó að ekki ynnist timi til að afgreiða það. Ég vona, að menn verði því enn fylgjandi, og mælist til, að málinu sé, að umr. lokinni, vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

2. Jarðhiti.

Á 3. fundi í Nd., 17. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um eignar- og notkunarrétt jarðhita (þmfrv., A. 11).

Á 6. fundi í Nd., 23. febr., var frv. tekið til l. umr.

***Bjarni Bjarnason:** Þingmönnum er þetta mál sennilega nokkuð kunnugt, þar sem það hefir verið flutt hér áður. Það virðist eiga nokkuð eifitt uppdráttar á Alþingi, og þó mun ekki verða sagt, að málefnið sé lélegt. Það, sem sérstaklega hefir hvatt okkur flm. til þess að reyna að lögfesta þetta frv., er, að augu manna eru óðum að opnast fyrir því verðmæti, sem í jarðhita liggur. En þá kemur gamla sagan, að fjárlaflamenn reyna að komast yfir hann. Ég vil finna orðum mínum stað. Nú á 2–3 síðustu árum hafa allveruleg jarðhitasvæði verið keypt

upp af mönnum, sem höfðu peningaráð. Í Árnæssýslu þekki ég fjögur dæmi þess, að peningamenn úr Rvík hafa lagt sig fram um þetta. Það er svo óhagkvæmt almenningsheill, að nauðsyn ber til að fyrirbyggja það. Jarðhiti má ekki komast í brask og verða á því svo dýr, að enginn geti hagnýtt hann, eins og venja vill verða með auðlindirnar, ef ekki er spornað við því.

Í frv. er fyrst og fremst ákvæði til að tryggja, að jarðhiti sé ekki eyðilagður með aðgerðum, sem gripið er til í þekkingarleysi, fljótræði eða beinlinis aðgæzluleysi. Þar næst koma þau aðalatriði, sem ég minnst á. Landeiganda á ekki að vera heimilt að undanskilja jarðhita við sölu jarðar. Ríkið á bæði að eiga forkaupsrétt, þegar sala fer fram, og að geta tekið jarðhita eignarnámi. Að lokum er í frv. gert ráð fyrir réttindum og skyldum þeirra, sem jarðhita taka í notkun.

Ég er sannfærður um, að þetta er stórmál og alveg nauðsynlegt til þess að tryggja, að þessar miklu auðlindir verði vel með farnar og vel notaðar.

Ég óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og nefndar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Á 78. fundi í Nd., 8. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Nd., 9. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 11, n. 392).

***Frm. (Sveinbjörn Högnason):** Herra forseti! Þetta frv., sem hefir legið allengi fyrir allshn., hefir n. tekið rækilega til athugunar. Fyrir n. lá líka annað frv. um sama efni, gert af sérstakri n. og nokkru fyllra. Allshn. bar saman frv. þessi, og ákváðum við að leggja þetta fyrir hv. d. Á þskj. 392 hefir n. gert allverulegar brtt. við frv., og vil ég gera nokkra grein fyrir aðalefni þeirra.

Fyrst vil ég benda á það, að í nál. er prentvilla. Þar sem stendur: „Við 1. gr. 3. málsg.“ á að standa: Við 4. gr. 3. málsg., en í þeirri málsg. er svo ákveðið, að ef um hitaorku er að ræða, sem tveir eða fleiri eiga, og vilji einn þeirra hagnýta hana, en hinir ekki, þá geti hon-

um verið heimilt að nota alla orkuna endurgjaldslaust. Þetta teljum við varhugavert, að sá, sem ef til vill er fjárhagslega sterkastur, geti tekið orkuna til virkjunar, þó að hinum sé það ef til vill um megn. N. hefir gert brtt. við þetta á þá leið, að þeim, sem vill virkja orkuna, skuli ekki vera það heimilt án endurgjalds, og séu þá farnar aðrar leiðir, er þeir geta valið um, sem ekki vilja virkja. Við gerum ráð fyrir, að annaðhvort geti sá eða þeir, sem vilja virkja orkuna, fengið hana ókeypis eftir mati eða tekið hana á leigu fyrir upphæð, sem ákveðin sé með mati. Með þessu eru tryggðir hagsmunir þeirra, sem minna mega sín.

Næsta brtt. er við 5. gr. frv. Aftan við málsg: „EKKI er jarðareigandi skyldur til, þegar svo stendur á sem í grein þessari segir, við brottför landseta að innleysa þau mannvirki, er ábúandi hefir gert til hagnýtingar hvera-orku“ — á að bætast: önnur en þau, sem gerð hafa verið til heimilis- og húsbæra. (Hér er líka prentvilla, þar stendur „húsbæra“ í stað húsbæra).

3. brtt. er við 6. gr. Hún gengur út á það, að í stað þess, sem ákveðið er í 6. gr., að ríkissjóður skuli alltaf hafa forkaupsrétt að jarðhitasvæðum, skuli um þetta fara eftir ákvæðum l. nr. 55 15. júní 1926, og hafi ríkissjóður forkaupsrétt aðeins að þeim aðilum frágengnum, sem hafa hann samkv. l.

N. ætlast til, að forkaupsréttur ríkisins sé færður aftur fyrir forkaupsrétt sveita og héraða, þannig að fyrst gangi eigandi eða ábúandi fyrir, þá sveitarfélagið, og ríkið yrið þá sem þriðji aðili. Að öðru leyti fari forkaupsréttur eftir ákvæðum l. nr. 55 frá 1926, um forkaupsrétt á jörðum. Þó hefir n. bætt við, að síðasta málsg. verði á þá leið, að eftir að sveitarfélag hefir notað forkaupsrétt og selur aftur innan 5 ára, fær ríkið fyrst forkaupsrétt í þeim tilfellum. Ennfremur fannst n. rétt að hjálpa þeim aðilum, sem ekki geta í bili haft ástæður til að nota sinn forkaupsrétt, með því að fyrirbyggja, að aðrir fái hann.

Þá er 4. brtt., við 7. gr., um að greinin orðist eins og í till. segir.

N. hefir lagt til, að 8. gr. falli burt. Einnig hefir hún breytt orðalagi og fært til betra máls í 9. gr.

Ég held, að ekki sé þörf að gera frekari grein fyrir þessum brtt., en þetta er höfuðinnihald þeirra.

*Bjarni Bjarnason: Ég vil fyrir hönd okkar flm. færa allshn. þakkir fyrir afgreiðslu þessa máls; að visu hefir það legið nokkuð hjá n. eins og hv. frsm. tók fram. Það, sem ég vil sérstaklega þakka hv. n. fyrir, er í fyrsta lagi, að hún hefir viðurkennt það, sem ég við 1. umr. þessa máls hélt fram, gagnstætt áliti hv. landn. Hún hafði málið til meðferðar og fann því það helzt til foráttu, að það væri illa samið og ekki væri hægt að komast hjá því að semja það um. Nú hafa 3 þekktir lögfræðingar farið höndum um þetta frv. og ekki gert á því neinar formsbreytingar.

Hitt atriðið, sem ég vil þakka n. fyrir, er

það, að hún hefir komið með brtt., sem ég tel til bóta, — ég held allar, að undantekinni þeirri, sem fjallar um 7. gr. Þrátt fyrir það, þó að n. geti ekki fallið á 6. gr. eins og hún er orðuð í frv., tel ég, að breyting n. þar sé til bóta frá því, sem nú er. Þess vegna mun ég verða með brtt., sem og hinum. Ég tel, að með brtt. sé stefnt í rétta átt, þótt n. hafi ekki gengið eins langt um afstöðu ríkisins gagnvart jarðhita eins og við flm. vildum. Min skoðun er sú, að slík náttúrugæði sem jarðhiti séu bezt komin í höndum ríkisvaldsins og í eign ríkisins. Þannig myndi hann verða bezt hagnýttur bæði í þarfir hins opinbera og einstaklinga. Hitt atriðið, sem ég fór fram á og styrkir þessa skoðun, er það, að ég er hræddur um, að þessi gæði og verðmæti verði um of eftirsótt af einstökum mönnum. Ég segi um of, með því að jarðhiti er nú kominn í mjög hátt verð. Þannig verður ekki hægt að nota hann í þarfir almennings og við ýmsar framkvæmdir, einmitt vegna þess, að hann verður svo dýr í meðferð. Það er því ekki ástæðulaust að lögbinda kaup og sölu jarðhita. Þessi náttúrugæði eru of dýrmæt til að ganga kaupum og sölum milli manna, sem ekki kunna eða vilja hagnýta þau í þágu fjöldans. Ég treysti því, að smátt og smátt verði þeirri nauðsyn fullnægt, að ríkið eignist allan jarðhita, og ekki verði langt að biða þess, að slík ákvæði lögfestist. Ég mun verða með þeim brtt., sem hér hafa verið fluttar, og óska, að þetta mál nái fram að ganga, fyrst og fremst hér í hv. d., og nái svo lögfestu á þeim grundvelli, sem allshn. hefir lagt.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 80. fundi í Nd., 11. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 392,1 samþ. með 17 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 392,2 samþ. með 20 shlj. atkv.

5. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 392,3 samþ. með 18 shlj. atkv.

6. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 392,4 (ný 7. gr.) samþ. með 21 shlj. atkv.

— 392,5 (8. gr. falli niður) samþ. með 18 shlj. atkv.

— 392,6 samþ. með 20 shlj. atkv.

9. gr. (verður 8. gr.), svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

10.—15. gr. (verða 9.—14. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 81. fundi í Nd., 12. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 425).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Jarðhiti. — Raufarhafnarlæknishérað. — Vegalagabreytingar. — Verðjöfnunar- og styrktarsjóður rjómabúa.

Á 82. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 84. fundi í Ed., 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

3. Raufarhafnarlæknishérað.

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um Raufarhafnarlæknishérað (þmfrv., A. 13).

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Þetta frv. fjallar um að stofna nýtt læknishérað, þannig að hluta af núverandi Óxarfjarðar- og Þistilfjarðarlæknishéraði verði steypt saman í nýtt læknishérað, sem nefnist Raufarhafnarlæknishérað. Í frv. er gert ráð fyrir, að þessi breyt. verði gerð, þegar landlæknir hefir athugað málið og mælir með því.

Ég hefi flutt þetta frv. áður hér í þessari hv. d., en það hefir ekki náð fram að ganga, en þó hefir hæstv. Alp. sýnt málinu þann skilning, að í nügildandi fjárl. eru veittar eitt þús. kr. til þess að læknir geti starfað á Raufarhöfn um sildveiðitímann. Þetta er að visu nokkur bót í máli og sýnir, að hæstv. Alp. hefir að vissu leyti viðurkennt nauðsyn þess máls, sem frv. fjallar um. Hinsvegar er þessi úrlausn ekki fullnægjandi, sérstaklega vegna þess, að engan veginn er tryggt, að læknir sé fánlegur til að starfa á þessum stað um sildveiðitímann fyrir þessa borgun.

Um nauðsynina til að stofna þetta læknishérað get ég vísað til grg. frv. og fylgiskjals, sem prentað er með henni, og er það erindi frá borgarafundi, sem haldinn var fyrir nokkru á Raufarhöfn, þar sem þetta mál var rætt.

Skal ég svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en vænti þess, að málið mæti nú góðum undirtektum í þeirri n., sem fær það til meðferðar. — Vil ég svo óska þess, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

4. Vegalagabreyting (frv. BÁ).

Á 3. fundi í Sp., 22. febr., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til 1. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 15).

Á 8. fundi í Nd., 27. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

5. Vegalagabreyting (frv. PO).

Á 3. fundi í Sp., 22. febr., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til 1. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 16).

Á 8. fundi í Nd., 27. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um þetta frv. Ég hefi flutt það hér áður. Það fer fram á, að gerðar verði nokkrar breyt. á vegalögum, þannig að teknir verði 3 vegir, sem nú eru sýsluvegir, upp í þjóðvegatölu. Það er gerð grein fyrir því í grg. frv., að þessi till. er í samræmi við þá stefnu, sem fylgt hefir verið í vegamálum að undanfögnu. Ég skal ekki fara út í þetta frekar en gert er í grg., en vænti þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

6. Verðjöfnunar- og styrktarsjóður rjómabúa.

Á 4. fundi í Sp., 24. febr., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til 1. um verðjöfnunar- og styrktarsjóð rjómabúa (þmfrv., A. 18).

Á 9. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Þetta frv., sem liggur fyrir nú, var einnig flutt á síðasta þingi, en náði þá ekki afgreiðslu. Það strandaði í landbn.; hún skilaði ekki álit.

Hinsvegar er það min skoðun og fleiri, að brýn nauðsyn sé á því að gera einhverjar ráðstafanir til styrktar rjómabúum í landinu. Þetta var blómleg atvinnugrein á sínum tíma, en smátt og smátt hafa rjómabúin helzt úr lestinni, bæði af eðlilegum ástæðum og einnig vegna þess, að menn hafa beint hugum sínum í aðra átt um meðferð mjólkurafurða. Nýtizku mjólkurbú hafa risið upp, einkum síðan 1930, og má telja, að menn muni una mjög vel þeim afrakstri, sem þau gefa þeim.

Hinsvegar er það vitað, að á stórum svæðum í landinu er mjólkurframleiðslan ekki það mikil, að unnt sé að koma fótum undir eða reka kostnaðarsöm mjólkurbú. Á þeim stöðum virðist sjálf-sagt að koma upp rjómabúum, sem nytu til-svarandi styrks frá hinu opinbera og fullkomin mjólkurbú gera nú.

Það er ekki nema eðlilegt, að menn óski eftir að komast inn á þau svæði, þar sem mjólkurbú eru starfrækt. En það eru mjög miklir erfið-leikar á því að taka fleiri inn á þau verðjöfn-unarsvæði, sem fyrir eru, bæði vegna þess, hvað framleiðslan er orðin mikil, og ekki síður vegna hins, hversu mjólkurbúin hafa takmarkað rúm. Stærsta mjólkurbú landsins, Mjólkurbú Flóa-manna, mun ekki geta tekið á móti öllu meiri mjólk, og sama er að segja um hin búin.

Í gildandi l. eru sett ákvæði um blöndun smjörs í smjörliki. Þetta stuðlar mjög að auk-inni notkun smjörs, og eins og sakir standa er það sú eina tegund mjólkurafurða, sem svo að segja ótakmarkaðir sölumöguleikar eru fyrir.

Aðalákvæði frv. eru, að leggja gjald á smjör-liki og útlendan fódurbæti, sem flyzt til lands-ins, og verja því til styrkar rjómabúum, eins og segir í 2. gr. frv.

Ég get upplýst, að þar, sem ég þekki til í öðrum löndum og mjólkurskipulag er komið í svipað horf og hjá okkur, hafa þessir tekjuliðir verið teknir upp til styrktar mjólkurskipulaginu, það gjald, sem gert er ráð fyrir í frv. — 10 aur. á hvert kg smjörlikis og 4 aur. á hvert kg. erlends fódurbætis —, mun vera í lægra lagi, miðað við aðrar þjóðir. Eftir því, sem hagstofan gefur upp um útlendan fódurbæti, fluttan til landsins, mundi þessi skattur nema, miðað við árið 1937, 54609 kr., og heldur meira árið 1938. Innflutningur erlends fódurbætis hefir farið mjög minnkandi á síðari árum. Ef miðað er við árið 1936, hefði 4 aur. skatturinn numið 148240 kr.

Eftir þessum tölum að dæma, má gera ráð fyrir, að þessi 4 au. skattur á hvert kg erlends fódurbætis gæfi á næstunni eitthvað svipaðar tekjur og hann myndi hafa gefið hin tvö síðustu árin, eða um 50 þús. kr.

Í skýrslu Landsbankans frá 1937 er gefið upp, að það ár hafi sjö smjörlikisverksmiðjur fram-leitt 1373 tonn af smjörliki. Með 10 au. skatti á kg mundi þetta gefa um 137300 kr., eða báðir skattarnir samanlagðir kringum 190000 kr. á ári, miðað við 1937 og 1938.

Ég vil ekki halda því fram, að ég hafi hitt á það eina rétta hámark eða lágmark þessa skatts, en ég veit, að með þeim tekjum, sem unnt væri að ná inn á þennan hátt, mætti gera

mjög mikið til styrktar rjómabúum og mjólkur-framleiðslu á þeim stöðum í landinu, þar sem erfiðast er að koma mjólk í verð.

Í nügildandi l. eru fyrirsmáli um það, að styrkja skuli nýbyggingu fullkominna mjólkur-búa um $\frac{1}{4}$ hluta stofnkostnaðar. Hinsvegar eru engin ákvæði í l. um styrk til rjómabúa, þó að þeim l. undanskildum, sem sett voru vegna mæðiveikinnar og mæla svo fyrir, að á þeim stöðum, sem mæðiveikin hefir gengið yfir, megi leggja nokkuð af mæðiveikifénu í stofnun rjoma-búa.

Það, sem ætlað er til með frv. þessu, er í fyrsta lagi að verðuppbæta smjör, sem unnið er í löggiltum rjómabúum. Í öðru lagi að verð-uppbæta smjör, sem unnið er í löggiltum mjólk-urbúum, úr rjóma frá framleiðendum, sem hafa erfiða aðstöðu til að senda mjólk sína ónna til búanna. Það liggur í augum uppi, hversu mikill hægðarauki yrði að því fyrir bændur í af-skekktum sveitahéruðum, að senda aðeins rjóma-ann til búanna. En með núverandi skipulagi er þetta ómögulegt, vegna þess að það er tiltölul-ega svo lítil verðuppbót, sem menn fá fyrir hann, miðað við að senda mjólkina ónna.

Síðari liðir 2. gr. frv. eru um það, að styrkja byggingu nýrra rjómabúa og þá þætti mjólkur-skipulagsins, sem landbúnaðarráðherra telur sér-staka ástæðu til.

Það má geta þess, að ýms atriði, sem l. ekki ná yfir, gætu verið æskileg til fullkomnunar skipulaginu, eins og t. d. allskonar auglýsinga- og fræðslustarfsemi í þessum efnum, sómuleiðis sjóðmyndun til tryggingar verðjöfnun milli ára og annað þessháttar, sem stuðlaði að þróun þessarar framleiðslugreinar landsmanna.

Ég vil ekki fullyrða neitt um það, að þetta frv., eins og það er lagt fyrir d., sé í því formi, að þar megi ekkert um bæta. Ég er manna fúsastur til samvinnu við þá, sem á annað borð hafa fullan hug á að bæta það, sem þessu frv. er ætlað að gera og ég er sannfærður um, að mikil þörf er fyrir.

Skal ég svo ekki hafa þessi orð fleiri, því ég veit, að þm. er málið ljóst.

Ég óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og landbn., í von um, að hún taki ekki öðrum eins lausatökum á því og í fyrra.

Sigurður E. Hliðar: Herra forseti! Án þess að fara frekar út í þetta frv. vil ég gera fyrir-spurn til hv. flm. viðvikjandi því atriði 3. gr., að leggja skuli 4 au. gjald á hvert kg erlends fódurbætis. Hvað reiknar hv. þm. erlendan fód-urbæti? Það skiptir máli, hvort allar kornvörur, bæði handa skepnum og til manneldis, sem flutt-ar eru inn, eigi að teljast til erlends fódur-bætis.

„Principielt“ hefi ég ekkert á móti frv., að rjómabúin njóti styrks til sinnar starfsemi, en mér leikur hugur á að vita, hvort hv. flm. hefir sett glögg skil viðvikjandi því, hvað beri að telja erlendan fódurbæti.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Ég get upplýst hv. þm. Ak. um, að það, sem fyrir mér vakir. er vitanlega að skattleggja eingöngu þá korn-

Verðjöfnunar- og styrktarsjóður rjómbúa. — Tilraunir í þágu landbúnaðarins.

vöru, sem flytzt inn sem fódurbætir, en ekki er ætluð til manneldis. Ég veit að visu, að það má nota ýmsa kornvöru jafnframt til fódurbætis handa skepnum og til manneldis, en ég miða frv. við það, sem hagstofan telur erlendan fódurbæti og hún skilgreinir undir fódurkorn. svo sem mais, bygg, hafra o. s. frv.

Það má vel vera, að það sé erfiðleikum bundið að aðgreina þetta til fullnustu. Ég býst við, að ómögulegt sé að draga svo skýrar linur hér á milli, að t. d. rúgmjöl verði ekki notað sem fódurbætir. En vitanlega hefir mér aldrei komið til hugar, að lagður yrði skattur á mjölvöru almennt.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

7. Tilraunir í þágu landbúnaðarins.

Á 10. fundi í Nd., 1. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um rannsóknir og tilraunir í þágu landbúnaðarins (bmfrv., A. 23).

Á 12. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Nd., 7. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Jón Pálmason: Fyrri flm. þessa frv., hv. 2. þm. Skagf., er forfallaður, og því verð ég að segja hér örfá orð, til þess að fylgja þessu frv. úr hlaði.

Hv. þdm. munu hafa veitt því eftirtekt, að þetta frv. er, eins og til var ætlað, árangurinn af s'arfi þeirrar mþn., sem skipuð var á síðasta Alþ. til þess að undirbúa löggjöf um tilraunir í þágu landbúnaðarins. Tilgangur þessa frv. er að koma föstu skipulagi á starfsemi á þessu sviði og tryggja grundvöllinn undir innlendri búfræðslu. Á undanförunum árum hefir sáralitil innlend búfræðsla verið til. Landbúnaðarkennslan hefir að mestu leyti orðið að styðjast við fræðisetningar, sem aflað hefir verið í öðrum löndum. Þetta hefir, eins og gefur að skilja, orðið til þess, að okkar búfræðsla og búfræði hefir verið á miklu meiri ringulreið en svo, að unnt hafi verið að reka landbúnaðinn á grundvelli þeirrar þekkingar, sem nauðsyn ber til. Á síðustu 30 árum hafa þó viðtækar tilraunir verið gerðar, aðallega á sviði jarðræktarinnar. Og þessar tilraunir hafa orðið undirstaðan að þeim miklu framförum, sem jarðræktin hefir tekið.

Ég skal ekki fjölvörða um nauðsynina á frekari átökum á þessu sviði, því ég ætla, að hv. þdm. sé sú þörf augljós. Hitt getur orkað tvímælis, hvort mþn. hefir hitt á rétta leið til að kertifbinda starfsemi á þessu sviði.

Fyrsti kafli frv. hljóðar um stjórn tilraunamála. Er til þess ætlað, að þau séu undir yfirstjórn landbrh. og skipi hann tvö tilraunaráð: fyrir jarðrækt og búfjárrækt, og séu fimm menn í hvoru.

Ég skal geta þess, að í 4. málsg. 4. gr. frv. hefir slæðzt inn prentvilla: jarðrækt í stað búfjárrækt. Fleiri prentvillur hefi ég rekið mig á, og verða þær að sjálfsögðu leiðréttar í landbn., sem væn'anlega fær þetta mál til meðferðar.

Það er ætlunin, að í tilraunaráðin, sem um getur í frv., verði skipaðir þeir menn, sem hafi hver á sinu sviði, fræðilega þekkingu til þess að skera úr, hversu viðtæk tilraunastarfsemi skuli vera á hverjum áima. Frv. gerir ekki ráð fyrir, að kosið verði í tilraunaráðin, að öðru leyti en því, að tveir menn séu tilnefndir af Búnaðarfélagi Íslands í hvort þeirra. Það segir sig sjálft, að mjög þarf að vanda valið á mönnum í þessar stöður, annarsveggar á sviði jarðræktarinnar og hinsveggar á sviði búfjárræktarinnar.

Í 6. og 7. gr. frv. er gerð grein fyrir verk-sviði tilraunaráðanna, og sé ég ekki ástæðu til að skilgreina það frekar en þar er gert.

Annar kafli frv. er um starfsemi landbúnaðardeildar rannsóknarstofnunar Háskóla Íslands. Eins og menn vita, er atvinnudeildin svokallaða tekin til starfa að nokkru leyti, og sérstaklega þeir þættir hennar, sem viðkoma iðnaði og fiskveiðum. Hinsveggar hefir það gengið svo, að sú deild, sem ætlað er til, að starfi fyrir landbúnaðinn, er á litlu leyti tekin til starfa. Þar hefir starfað aðeins einn sérfræðingur að rannsóknnum á jurtasjúkdómum. Rannsókn búfjár-sjúkdóma hefir aftur á móti verið í höndum rannsóknarsöfu háskólans undir forystu próf. Nielsar Dungals, eins og öllum er kunnugt.

Frv. gerir ráð fyrir, að þessar rannsóknarstofnanir séu undir sameiginlegri stjórn, hvernig svo sem skipting starfssviða þeirra á milli verður að öðru leyti hagað.

Í 10. gr. er tekið fram, hvaða verkefni er ætlað til, að landbúnaðardeild atvinnudeildarinnar hafi með höndum og hve margir sérfræðingar skuli starfa við hana. Hugmyndin er, að fengnir séu menn í þessar stöður eftir því, sem fé er til þess veitt í fjárlögum, og eftir því, sem tækifæri gefast að fá menn í þær, sem unnt sé að treysta til að gera þær rannsóknir, sem þarna þarf á að halda. Á því byggist allur árangur þessarar starfsemi.

Þá kem ég að 3. kaflanum, um jarðræktartilraunir. Gert er ráð fyrir, að tilraunastöðvarnar á Akureyri og Samsstöðum, sem starfkræfur hafa verið annarsveggar af Ræktunarfélagi Norðurlands og hinsveggar af Búnaðarfélagi Íslands, verði framvegis reknar á kostnað og undir yfirmjórn ríkisins. Ætlað er til þess, að starfsemi þessara stöðva verði nokkuð aukin og þeim tryggðir meiri starfskraftar og meira fé en verið hefir.

Það hafa verið uppi háværar raddir um, að komið yrði á fót tilraunastöðvum bæði á Austur- og Vesturlandi, og hefir einnig verið gerð samþykkt um það á búnaðarþingi. Stofn-kostnaður slíkra stöðva mun vera allmikill, auk þess

Tilraunir í þágu landbúnaðarins. — Fóðurmjölsbirgðir o. fl. — Eignarnám lands í Ölfusi til nýbýla.

sem gera verður ráð fyrir þó nokkrum rekstar-kostnaði, og hefir n. þess vegna hallast að því að fresta stofnun þessara tilraunastöðva.

Fjórði kafli frv. fjallar um búfjárræktartilraunir. Hér á landi hafa engar tilraunir, sem kallast geti þessu nafni, farið fram, að undan-teknum þeim fódurtilraunum, sem gerðar hafa verið á Hvanneyri. Búfjárræktartilraunir að því er snertir kynbætur og fódur eru þó svo mikil-vægt atriði, að brýn nauðsyn er á að hefja hér framkvæmdir á því sviði, en undirstaðan undir öllum slíkum tilraunum er vitanlega sú, að hæfir menn og ötulir fáist til verksins.

N. leggur til, að þessar tilraunir verði settar í samband við bændaskólana og þeirra bú. Má ætla, að þetta hafi í för með sér rekstrarhalla á búunum, því slík starfsemi, sem hér er um að ræða, kostar mikla vinnu.

Það leiðir af sjálfu sér, að ekki verður hægt að koma þessari starfsemi í fullan gang nú þegar, heldur verður að fíkra sig áfram eftir því, sem fjármagn og starfskraftar leyfa.

Fimmti kafli er um fjárframlög og reiknings-skil og kveður svo á, að ríkissjóður leggi fram fé til þessarar starfsemi. Gert er ráð fyrir, að styrkurinn til Búnaðarfélags Íslands og Rækt-unarfélags Norðurlands lækki sem svarar þeirri fjárupphæð, sem hefir verið varið til tilrauna-starfsemi á þessu sviði undanfarin ár. Inn í þetta koma líka þær fjárhæðir, sem veittar hafa verið til rannsóknarstofu háskólans og atvinnu-deildarinnar.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara nánar út í þetta mál við þessa 1. umr., nema sérstakt tilefni gefist frá hv. þm., en vil mælast til þess, að frv. verði að lokinni umr. vísað til landbn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

8. Fóðurmjölsbirgðir o. fl.

Á 9. fundi í Nd., 28. febr., var útbýtt:

Fr. til 1. um fódurmjölsbirgðir, greiðslu flutningskostnaðar fódurmjöls o. fl. (þmfrv., A. 25).

Á 11. fundi í Nd., 2. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þorsteinn Briem): Frv. þetta var flutt á síðasta þingi, og var þá gerð grein fyrir því. Sé ég því ekki ástæðu til að fara að endur-taka nú það, sem þá var sagt um efni þess, og læt því nægja að vísa til grg. þeirrar, er fylgir því.

Að umr. lokinni óska ég frv. vísað til 2. umr. og landbn.

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

9. Eignarnám lands í Ölfusi til nýbýla.

Á 17. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til að taka eignarnámi land vestan og sunnan Ingólfssjalls í Ölfusi til að reisa á nýbýli (þmfrv., A. 45).

Á 18. fundi í Nd., 13. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Pálmi Hannesson: Þar sem hvorki 1. eða 2. flm. frv. þessa eru viðstaddir, þá leyfi ég mér að óska þess, að það verði tekið út af dagskrá að þessu sinni.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 19. fundi í Nd., 14. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Ég hefi ásamt 3 öðrum leyft mér að flytja frv. á þskj. 45 um heimild til að taka land í Ölfusi eignar-námi, svo sem nægi til stofnunar samvinnu-byggðar, og ég tel rétt að fara um það örfáum orðum, hvað fyrir okkur vakir með þessu.

Í fyrsta lagi er landið, sem þarna liggur, eit-hvert það albezta, sem völ er á um þessar slóðir. Þetta eru hallfleyttar mýrar móti sól og suðri, framræsla auðveld, vegur liggur yfir þær, svo að ekki skortir samgöngur. Rafveita er auðfeng-in frá Sogsveitunni, þegar þétbýli er komið. Og svo nærri er þetta heitum stöðum, að hita-veita til nýbýlahverfisins virðist vel koma til mála í framtíðinni.

Land þetta er í eigu allmargra jarða. Það mundi verða miklum erfiðleikum bundið að semja um afhending þess við eigendur þeirra allra. Það þarf að taka svæðið fyrir allt í einu. Þá er eignarnámsheimildin nauðsynleg. Vitan-lega verður að taka eins og unnt er tillit til landsþarfa þeirra býla, sem fyrir eru, og skerða þær ekki meir en svo, að þar verði, með aukinni ræktun, rekinn lífvænlegur búskapur.

Það er nú svo, að vegna þess að ríkið hefir ekki umráð yfir góðum ræktunarlöndum, hefir það orðið að leggja mikla vinnu og kostnað í framræslu og umbætur á stað, sem ýmsir telja óheppilegan, austur í Flóa. Það er illa farið, ef atvinnubótavinna verður af slíkum ástæðum að miklu minna gagni en verða mætti. Því þarf vitanlega að hugsa fyrir í tíma, hvernig hún verði bezt notuð í framtíðinni. — Þarna liggja mörg hundruð hektara, og engin hreyfing sést á því, að eigendurnir ætli eða geti af eigin rammleik ræktað mikið af því. Þá finnst mér ekki gengið þörfum meir á rétt býlanna, þótt

rannsakað sé, hvort ríkið eigi ekki að hefja þarna framkvæmdir og taka umráð lands, sem þau geta misst. Fyrst er að rannsaka, eignarnám og framkvæmdir bíða þess, að sú rannsókn gefi góðar vonir.

En mér finnst ekki leggjandi í rannsóknirnar, nema þingvilji sé fyrir því, að eitthvað verði með árangur þeirra gert. Svo framarlega sem þingið fellst á þessa eignarnámsheimild, tel ég gefið, og við flm., að rannsókn skuli skera úr því, hvort heimildin verði notuð eða ekki.

Ég vil svo gera að till. minni, að frv. verði að lokinni umr. vísað til landbn. og 2. umr.

***Bjarni Bjarnason:** Þetta frv., sem liggur hér fyrir til umr., gerir ráð fyrir að veita ríkisstj. heimild til að taka eignarnámi hluta af landi 8 jarða sunnan og vestan Ingólfsfjalls, til að reisa þar nýbýli. Land skal tekið eftir því, sem nýbýlastjórn ríkisins telur þurfa til þess, að þar risi upp nýbýlabýggð með timanum, þó svo, að jarðirnar, sem landið eiga, skuli ekki skertar meir en svo, að þar verði rekinn lífvænlegur búskapur.

Þetta land er að vísu mjög álitlegt til ræktunar og liggur vel. En þegar ég fer að athuga, hve margir bændur eiga nú að nota þetta land, þá gæti ég hugsað mér, að ekki væri hægt að setja þarna niður nema svo sem tvö býli í viðbót. Að vísu færi það nokkuð eftir því, hversu fullnotað landið yrði. Ennþá er það svo, að jarðir þurfa mikla viðáttu, sérstaklega til sauðfjárræktar. Á þann mælikvarða efast ég um, að býlin þarna hafi yfir meðallag eða mikið aflögu. Ef 2 býli kæmu í viðbót, hygg ég þar væri fullskipað.

Auðvitað er málið vel athugandi. Og eigi að stofna samvinnubýggð, er mikilsvert, að hún sé nálægt fjölförnum vegi, svo að sjá megi það, sem vel yrði þar gert. Og ef það teldist kleift að veita jarðhita Reykjavítorfu á þennan stað, væri það náttúrlega mikils virði. En um það er erfitt að fullyrða í bráð.

Ég gæti bent á annan stað, sem gæti orðið miklu hagkvæmari í því skyni að stofna samvinnubýggð. Ég hefi þegar látið í ljós, að þarna mundi ekki verða mikið rúm fyrir slíka byggð. Ég vil því undirstrika það, sem hv. 1. flm. tók fram, að þetta þyrfti að athuga gaumgæfilega, svo að ekki verði í þetta ráðizt fyrr en víska er fengin fyrir því, að hin ákjósanlegasti staður sé valinn fyrir þessar framkvæmdir. Og ég hygg, að rannsókn mundi leiða það í ljós, að þarna nærlendis sé annar staður, sem betur er til þessa fallinn.

***Eiríkur Einarsson:** Ég get fallizt á það, sem hér hefir verið sagt af hálfu flm. þessa frv., að þarna hagar vel til um framræslu og samgöngur, og að því sé ekki óeðlilegt, að komið sé auga á þennan stað til þess, sem frv. fer fram á. Það er vitað mál, að þegar land hefir verið tekið til framræslu, og þá einnig þarna fyrir austan, þá hefir orðið til megintrafala, að skilyrði hafa ekki verið öll hin æskilegustu. Á ég þar sérstaklega við framræsluskilyrði eins og eru á landsvæðinu upp frá Eyrarbakka. Ef

þess vegna á að leggja í slíka ræktun, þá virðist þarna vera á líklegan stað bent, þó að líklega megi um það deila, hvort annar staður, eins og hv. 2. þm. Árn. benti á einhverstaðar, sé hentugri. En ég veit ekki, við hvaða stað hann á; þeir eru margir til góðir til slíkrar ræktunar þarna fyrir austan.

Það var þó ekki þetta almenna um málið, sem kom mér til að standa upp, heldur hitt, að mér finnst, eftir því sem orð hafa fallið hér um þetta mál, þá halli þar nokkuð sitt á hvorn veg frá því, sem er það réttlátasta sjónarmið. Það er tekið fram í frv., að ekki skuli gengið svo nærri viðkomandi jörðum með eignarnáminu, að ekki sé nægilegt land þar eftir til þess að rekinn verði þar lífvænlegur búskapur. Hins vegar hefir komið fram af hálfu hv. síðasta ræðumanns, 2. þm. Árn., það álit, að þarna yrði ekki nema um 2—3 nýbýli að ræða á því svæði, sem þetta eignarnám tekur til. Ég álit, að ef þarna verður álitid hentugt land til þess að koma þar á fót samvinnubýggð eða öðru stórvirki, þá verði þessi býli, sem þarna eiga land, að skoðast sem aukaatriði í því sambandi. Ef landið er gott til þessara hluta, þá á að miða við þetta fyrirtæki fyrir landið í heild fyrir framtíðina, en ekki það, hvernig tilviljunin hefir skipað landamerkjum og eignarrétti þarna. Enda mun nú svo háttáð um sumar þessar jarðir, sem þarna er um að ræða, að þær eru miður byggðar, svo að það væri því ekki miklu fyrir að fara, þó að ein þeirra eða svo felli inn í þetta sambyggingakerfi. Það er nú svo víða um jarðir, að það af slægjulandi þeirra, sem nytjað er, er bara tünbleðill, sem oft er ekki s'ór, og svo handahófsblettir úti um engjar.

Eitt af því, sem mælir með því að reisa þarna samvinnubýggð, er það, ef möguleiki er fyrir því, að til þessa staðar megi leiða hita frá Hveragerði. Og þá er því líklegra, að svo megi verða, sem fleiri býli er um að ræða og því stærra sem hverfið er, sem stofnað er til. Það væri vitanlega fjarstæða ein að hugsa sér að leiða þannig hita til aðeins 2—3 býla þarna, þó reist væru. Þegar svo miðað er við hið blómlega kauptún, sem er að vaxa upp þarna nálægt, og landslag þarna og framfærsluskilyrði, þá sýnist, að þetta svæði mundi verða ákaflega skemmtilegt, þegar búið væri að rækta þetta umtalaða land.

Ég álit, að þær jarðir viðsvegar um landið, sem hafa skilyrði til að vera byggðar áfram, en þar sem litil geta er hjá ábúendunum eða eigendunum til að byggja upp hjá sér, eigi að ganga fyrir, þannig að til þess að byggja upp á slíkum jörðum eigi hið opinbera að veita styrk. En ég hefi hinsvegar ekkert við það að athuga, að þetta mál, sem frv. fjallar um, sé rannsakað og að því sé stefnt sem líklegu máli; og ef á annað borð á að reisa samvinnubýggð, þá álit ég þennan stað með þeim líklegustu og skemmtilegustu til þess.

***Þorsteinn Briem:** Ég verð að ætla, eftir því sem umr. hafa fallið um þetta mál, að ákvæðin í frv. þessu um legu landsins séu tæplega nógu glögg. Mér skilst á því, sem einn hv. þm. hefir

talað hér, að hann muni eiga við landið sunnan og vestan Ingólfsfjalls. Hinsvegar verður ekki séð af frv. neitt glögglega, hvort átt er við þetta land aðeins eða annað miklu stærra land, því að ákvæðið, sem hér er í fyrirsögninni, er ekki nákvæmt, og sízt er nákvæmar um þetta til tekið í frv. sjálfu. Mér virðist hér því allt of ógreinilega til tekið, til hvað stórs landsvæðis þessari heimild um eignarnám er ætlað að ná. Ég sé ástæðu til að skjóta þessu fram til athugunar fyrir þá n., sem fær málið til meðferðar, að ég hygg, að áður en hægt sé að taka afstöðu til frv., verði að setja hér skýrari ákvæði um þetta. Ég fyrir mitt leyti leit svo á við yfirlstur frv. áður en það kom til umr. hér, að með því væri átt við miklu stærra svæði heldur en mér skilst á hv. 2. þm. Árn., sem talaði áðan.

Þegar til þess ráðs er tekið að taka land eignarnámi, þá er það eðlileg ósk þm. að spyrjast fyrir um það, hvort rannsókn hafi farið fram viðvikjandi nauðsyn þess að taka landið og hvernig aðstaða sé þar öll. En mér skilst á hv. 1. flm. málsins sem sú rannsókn hafi ekki farið fram, og þykir mér það heldur miður. En ég geri þó ráð fyrir, að enda þótt full rannsókn hafi ekki farið fram um þetta, þá hafi þó af hálfu Búnaðarfélags Íslands farið fram allrækilig athugun á þessu efni, svo að það gætu komið fram í nál. a. m. k. meiri upplýsingar heldur en gefnar eru í grg. frv.

Í sambandi við þetta mál er náttúrlega mjög æskilegt að fá að vita, hversu mikið land ríkissjóður hefir nú nýlega eignast í næstu sveit þarna austan við Ölfusið í sambandi við Flóa-áveituna, og að þeim upplýsingum fengnum rauð verða hægt að gera sér gleggri grein fyrir nauðsyn þessa máls, sem hér er flutt.

*Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Ég skal fyrst upplýsa það vegna ummæla hv. 2. þm. Árn. áðan, að ef það reyndist svo, eins og mér virtist hann helzt álíta, að ekki mundi verða fært að reisa nema 2—3 býli á þessu svæði til viðbótar þeim, sem nú eru þarna, þá mundi ég alls ekki telja rétt að leggja út á þessa braut, því að þá mundi vera um svo lítið að ræða. En ég hefi nú aðra skoðun á þessu, nefnilega. að þarna sé um svo mikið land og ræktunar-möguleika að ræða, að nóg pláss sé þar fyrir miklu meira en þá býlatölu. En sem sagt: Þetta er atriði, sem þarf að rannsaka betur. Það er rétt, sem hv. 2. þm. Árn. sagði, að nokkuð fer þetta eftir búskap þeim, sem rekinn verður í þessari sveit framvegis, hvort verður snúið sér að mjólkurframleiðslu eða mikið lagt upp úr sauðfjárrækt. En sveit þessi liggur á þeim stað, sem liggur bezt við mjólkurframleiðslu á Suðurlandsundirlendinu. Það virðist því sjálfsagt, að þarna verði stefnt fyrst og fremst að mjólkurframleiðslu. Því að það er frá mínu sjónarmiði öfugt að vera að reisa mjólkurbú í þeim heruðum, sem hafa kannske verri skilyrði til mjólkurframleiðslu heldur en þau, sem þegar hafa fengið mjólkurbúin, en vera svo að hafa sauðfjárrækt, kannske í mjög stórum stíl, rétt við vegginn á mjólkurbúunum, sem komin eru,

meðan við erum í vandræðum með að koma úr kjöti úr þeim byggðum landsins, sem ekkert hafa við að styðjast annað en sauðfjárrækt. Frá mínu sjónarmiði horfir þetta svo, að í þessum sveitum þarna fyrir austan hljóti mjólkurframleiðslan að verða aðalatriðið. Hitt er annað mál, að margt mæli með því, að einhver sauðfjárrækt verði höfð þar samhliða.

Ég veit ekki, hversu mikið land muni vera ónotað á þessum jörðum, sem lönd eiga á svæðinu, sem frv. tekur til, og því væri hægt að taka frá þessum jörðum. Hv. 2. þm. Árn. segir, að landverð þessara jarða sé „ekki nema“ 5—6 þús. kr. hverrar fyrir sig, eða um það. Ég vil segja, að flestar þær jarðir, sem hafa svo mikið landverð hér á landi, hafi alveg feikimikið land til umráða.

Mér þykir alltaf, þegar ég fer um veginn gegnum Ölfusið, ságrætilegt að sjá það, að þetta land, sem hér er um að ræða, sem er eitthvert fallegasta landið, sem til er á Suðurlandi, skuli liggja alveg ónotað, og það í sveit, sem skapast hafa fyrir beztu skilyrði til atvinnurekstrar af sveitum landsins í sambandi við mjólkurframleiðslu. Þarna liggja sama sem ónotaðir mörg hundruð ha. af ágætu ræktunarlandi.

Ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að það, sem vakir fyrir okkur flm. þessa frv. með þessari eingarnámsheimild, er fyrst og fremst, að málið verði rannsakað gaumgæfilega. Hv. þm. Dal. taldi það illa farið, að rannsókn hefði ekki þegar verið gerð um þetta áður en frv. var flutt. En við flm. frv. töldum það ekki rétt að kosta fyrst til rannsókna á því, hvar ætti að koma samvinnubýggð fyrir og hve mikið land skyldi taka frá hverri jörð fyrir sig til þessara nýbýla, nema þingvilji væri fyrir því að taka þetta eignarnámi, ef sú rannsókn leiddi í ljós, að heppi-legt væri að taka þarna land til ræktunar í því augnamiði, því að sú rannsókn hlýtur að kosta nokkuð mikið. En það hefir náttúrlega þegar farið fram bráðabirgðarannsókn á þessu. Við vitum, að það er gott að ræsa fram landið og hve góður jarðvegurinn er og hvernig landið liggur við samgöngum. Hitt er ekki víðað, hve mikið land má fá þarna samfellt frá þessum jörðum með því þó að ganga ekki svo nærri þeim, að þær geti ekki verið sjálfstæð býli framvegis. Að visu virtist mér hv. 8. landsk. halda því fram, að vel geti komið til mála að taka eitthvað af þeim býlum, sem þarna eru, eignarnámi, og steypa þeim saman og gera framtíðarskipulagningu fyrir framleiðsluna þar. Ég skai segja það sem mitt álit, að ég tæl þennan stað mjög vel fallinn til slíkrar samsteypu. En bæði er það, að eitthvað af verðmætum mundi með því móti fara til litils eða einskis á býlunum, sem fyrir eru, og líka yrði slík ráðstöfun harðari fyrir þá, sem þarna eru nú eða eiga þessar jarðir. Af þeim ástæðum var það líka, að við flm. sáu okkur ekki fært að fara fram á, að svo yrði gert.

Þá voru það vissar spurningar, sem hv. þm. Dal. beindi til okkar flm. frv., svo sem hvort ríkið mundi ekki annarstaðar eiga nægilegt land, sem nota mætti í þeim tilgangi, sem hér er um að ræða, svo að ekki þyrfti að taka þetta land

eignarnámi. Ríkið hefir þegar látið ræsa fram stærsta landið, sem það á á Flóaáveituvæðinu. En hin önnur lönd þess þar eru svo smá hver fyrir sig, að ekki er hægt að reisa þar nema eitt einstakt býli á hverjum stað, og hvergi samvinnubýggð þess vegna hægt að hafa þar; slíkt getur alls ekki komið til mála. Hitt kann vel að vera, sem hv. 2. þm. Árn. benti á, að hægt væri e. t. v. að fá aðra staði, sennilega í Árnessýslu — þó að hann nefndi það nú ekki —, sem ekki síður væru til þessarar ræktunar fallnir eða betri. Þetta getur vel verið rétt, og kann ég honum þakka fyrir þessa ábendingu. Má þá athuga, hvort rétt þykir að taka land víðar eignarnámi til slíkra hluta en á þessum stað.

Það mun vera réttmæt aths. hjá hv. þm. Dal., að það þarf að vera ákvæðnara ákvæði um stærð landsins, sem um er að ræða, en gert er í frv. Ég býst við, að þetta verði athugað í n. og gerð upptalning á jörðum þeim, sem þarna koma til greina. Ég sé, að það getur ekki gengið að hafa frv. í því formi, sem það er í nú.

***Bjarni Bjarnason:** Viðvíkjandi því, sem sagt hefir verið hér um þetta mál, vil ég geta þess, að ég geri ráð fyrir, að ef um það væri að ræða að mynda samvinnubýggð á þessu umrædda landi, þá yrði til þess að það gæfi talizt gerlegt að kaupa upp nokkrar jarðir á þessu svæði. Ég gæti hugsað mér, að í framtíðinni yrðu þarna einar 12 jarðir keyptar og þeim breytt þannig, að byggðin yrði skammt fyrir utan Reykjahjáleigu í Ölfusi og hugurinn vestan Ingólfsfjalls, sunnan Grafningsháls og Reykjafjalls, hagnýttur þaðan með ræktunarvegum út frá þessari byggð. En ég geri ráð fyrir, að þetta hafi ekki vakað fyrir hv. flm. frv.

Nú eru miklir erfiðleikar í fjárhagsmálum, og framkvæmdir í því að byggja upp eru erfiðleik- um bundnar. Ég get því ekki hugsað mér, að ráðizt verði í þetta bráðlega.

Það er vitanlega rétt að hafa samvinnubýggð- irnar í kringum mjólkurbúin. En staðháttafram- leiðsla er atriði, sem ég geri ráð fyrir, að ekki sé hægt að tengja við þetta samvinnubýggð- amál, með það fyrir augum að reka fyrirmyndar- búskap. Staðháttaframleiðslan verður fyrst og fremst algert deilumál í landinu áður en henni verður komið á. Og í öðru lagi, ef við ættum að mynda fyrirmyndarbyggð, þá ætti hún að hafa skilyrði til þess, að þar væri rekinn sveita- búskapur eins og hann er fjölbreyttastur, sem sé bæði með sauðfjárrækt og kúm. Það væri heldur ekkert sérlega æskilegt að reisa fyrir- myndarþú á samvinnugrundvelli þar, sem ekki væru skilyrði til að reka alhliða búskap. Ég vildi aðeins taka þetta fram af því tilefni, sem hv. 1. flm. gaf til þess við umr. En vitanlega byggist lausn þessa máls á því, hvaða skoðun verður ofan á um stærð býlanna, og í öðru lagi hvernig tekst að fullnota það land, sem tekið yrði til afnota í slíku skyni. Það eru svo mjög mörg sjónarmið, sem koma til greina í sambandi við frv., og mætti taka það fyrir og gera álit um það í mjög löngu máli og merkilegu með tilliti til framtíðarinnar og einnig með tilliti til bráð- ar lausnar í náinni framtíð.

Ég hygg, að raunin verði sú, að til þess að reisa fyrirmyndarþú með það fyrir augum að hafa bæði sauðfjárbú og kúabú, verði þetta um- rædda land of lítið.

***Eiríkur Einarsson:** Mér finnst það virðingar- vert, að hv. 1. flm. frv. vill gæta þess, að ekki sé þröngvað kosti þeirra, sem fyrir eru á jörðum þeim, sem eru á svæðinu, sem um er að ræða eignarnámsheimild á, meira en svo, að þeir fái að njóta sín sem best eftir sem áður, þó að umrætt eignarnám færi fram. En ég held satt að segja, þegar nánar er á málið lítið, að þegar búið væri að sneiða af þessum jörðum samkv. till. með þessu frv., hlyti það að koma í ljós, að ábúendum þeirra mundi varla þykja vistin á þeim æskileg, án sérstaklega aukinnar rækt- unar fram yfir það, sem nú er; a. m. k. efast ég mjög um það, að þeim muni þykja það. Ýmsar af þessum 8 jörðum, sem hér koma til greina, eru ekki svo kostamiklar jarðir né stórar á is- lenzkan mælikvarða, að þær þyldu mikla skerð- ingu á landareigninni, án þess að slíkt skerti óhjákvæmilega um leið bústofn og afkomumögu- leika á þeim, miðað við það, sem nú er. Ég geri ráð fyrir, ef land þessara jarða væri t. d. 200 ha. hveirar fyrir sig, og ef tekið væri annað hundr- aðið af þeim, væru þær ekki kostamiklar, dálitill túblettur og eitthvað af útengi þar í kring. Ég gæti hugsað mér, að það svaraði ekki kostnaði að fara að taka landsvæði þarna til sam- vinnubýggðaræktunar, nema heildarsvæðið væri tekið.

Ég álit, að það sjónarmið, að þessir ábúendur eigi að fá að vera óáreittir, megi ekki ráða gagnvart hinu, sem eftir eðli sínu á að mega sín meira. Ég bendi á þetta til athugunar fyrir land- bñ., sem fær málið til meðferðar, að ég held, að jarðirnar þarna séu ekki stærri en svo, að þegar búið er að helminga þær í sundur, verði þafasamt, hvort ábúendum þyki lífvænlegt að búa á þeim eftir það.

***Sveinbjörn Högnason:** Það er aðeins eitt atriði, sem komið hefir fram í umr., sem ég vildi gera við aths. Andmælendur frv. hafa talað um, að jarðir þær, sem hér um ræðir, séu svo landlitlar, að það sé varla gerlegt að taka lönd af þeim. Þetta segja þeir jafnframt því, sem þeir upplýsa, að þessar 8 jarðir muni vera um 60 hundruð að jarðardýrleika hver. Þá vil ég benda á, eins og hv. 1. flm. drap á, að það mun vera einsdæmi, að það séu saman það margar jarðir, sem hafa svo hátt jarðarverð. Þegar maður flettir jarðamatsbókinni, þá eru það tiltölulega fáar jarðir sem fara upp fyrir þennan dýrleika. Það er þess vegna bersýnilegt, að hér eru einstök skilyrði til þess að taka land. sem er vel fallið til ræktunar, og rækta það. Ég er sannfærður um, að hvar sem borið væri niður í sveitum hér á landi, þá muni eigendurnir telja, að þeir hafi of lítið land. Það munu vera fáir bændur, sem óska eftir að losna við það land, sem þeir eiga. Það er þess vegna sú spurn- ing, sem kemur skýrt fram í sambandi við þetta frv., hvort það eigi að fallast á, að einkaeign á landi geti staðið í vegi fyrir því, að landið

sé ræktað og numið. Það er álit okkar, sem stöndum að flutningi þessa frv., að það eigi ekki að vera, og það sé framtíðinni hollast, að slíkt sé ekki látið standa í vegi fyrir aukinni byggð. Það er gefið, að einkahagsmunir standa í vegi, hvar sem borið er niður. En það er sjáanlegt hverjum manni, sem lítur á málið frá heildarinnar sjónarmiði, að almenningsheill verður að standa ofar einkahagsmunum.

Ég fyrir mitt leyti get búið við og mun stuðla að því, að flutt verði þáttill, sem fer fram á rannsókn á því, hvar hentugast væri á öðrum stöðum að taka land í svipuðu augnamiði. Mér kemur í því sambandi í hug land í Holtum, en þar eru góð ræktunarskilyrði og langt frá því að byggðin sé svo þétt þar sem hægt væri að hafa hana. Það mun sjálfsagt vera hægt að tvöfalda byggðina þar.

Ég vildi þess vegna óska, að sú n., sem fær málið til athugunar — en það verður landbn. —, reyndi fremur að vikka þessa heimild heldur en að þrengja hana.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shl. atkv. og til landbn. með 20 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

10. Alþýðutryggingar (frv. HG o. fl.).

Á 18. fundi í Nd., 13. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt á l. nr. 74 31 des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 48).

Á 20. fundi í Nd., 16. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Haraldur Guðmundsson): Þetta frv. er að visu í nokkrum greinum, en meginefni þess er þó innifalið í 2. gr., og að nokkru í 8. gr., síðustu gr. frv. Síðan l. um alþýðutryggingar gengu í gildi, hafa oftast en einu sinni borið tilmæli frá heimavistaraskólum úti um land, þar sem ekki eru sjúkrasamlög, um að skólasamlög yrðu viðurkennd og þeim veittur ríkisstyrkur. Samkv. l. frá 1933 var ríkisstj. heimilað að lögskrá sjúkrasamlög fyrir skóla, en samkv. alþýðutryggingarlögunum er ekki heimilt að styrkja slík samlög, heldur eru þau stofnuð eftir þar til se'tum reglum. Það er enginn vafi á því, að bið verður á, að almenn sjúkrasamlög verði stofnuð til sveita, en ýmislegt mælir með því að heimila starfsemi skólasamlaga, þar til svo er komið. Skólafólk þarf að leggja á sig kostnað vegna námsins og því enn verr við því búið en margir aðrir að taka á sig sjúkrakostnað. Í öðru lagi er sjókingarhætta meiri þar, sem skólar eru, vegna fjölmennisins. Einnig tel ég, að þetta gæti orðið til að útbreiða sjúkratryggingastarfsemi yfirleitt og því rétt að verða við þessum tilmælum.

Ég skal geta þess í sambandi við 3. máls. 2. gr., um að lágmarksmeðlimatala skólasamlaga skuli vera 40, að ég tel, að sú tala sé í lægsta lagi, og hygg ég, að hættulaust mundi vera, þó að hún yrði 50, því að eins og sjá má af skýrslunni um nemendafjölda í skólum landsins, sem prentuð er sem fskj. með frv., yrði munurinn ekki ýkjamikill.

Annað atriði, sem máli skiptir í frv., er síðari málsgr. 8. gr., um gjaldskyldu sjóðfélaga í eftirlaunasjóði starfsmanna Landsbanka Íslands og Útvegsbankans. Samkv. 49. gr. l. er ákveðið, að meðlimir viðurkenndra eftirlaunasjóða skuli fá frádrátt, sem nemi meðlimagjaldi til Lífeyrissjóðs Íslands á þeim stað, sem sjóðurinn starfar. Það liggur í augum uppi, hver afleiðingin yrði af að undanþiggja starfsmenn bankanna frá lífeyrissjóðsgjaldi. Tekjur sjóðsins byggjas nefnilega ekki aðeins á iðgjöldum, heldur líka á álaga í tekjur manna. Síðan sjóðurinn var stofnaður, hefir fullur helmingur teknanna verið tekinn með skattalagi. Verði nú sú stefna ofan á, að þeir, sem hafa hærri tekjur en almennt gerist, geti myndað eftirlaunasjóð, er bersýnilegt, hvílikum ruglingi það mundi valda í tryggingarmálunum. En ég fæ hinsvegar ekki séð, hvernig hægt væri að neita t. d. starfsmönnum Eimskipafél. eða starfsmönnum Reykjavíkurbæjar um sömu undanþágu og starfsmönnum Landsbankans er veitt.

Nokkrir eftirlaunasjóðir hafa þegar fengið staðfestingu, t. d. sjóður prentara.

Í áætlun n., sem samdi frv., er meðaliðgjald reiknað kr. 12,50 samanlagt, persónuiðgjald og skattalag, en persónuiðgjald 6 kr. Hér er því um litlar upphæðir að ræða, og á öllum þorra starfsmanna yrði lítið, sem munaði.

Ég vil að lokum leggja til, að frv. verði vísað til allshn.

*Eiríkur Einarsson: Ég vildi aðeins í byrjun málsins drepa á atriði, sem felst í 8. gr. frv. Fyrst og fremst vil ég segja það, að mér finnst það undarleg og þrákelknisleg ráðstöfun af flm. að vilja einmitt færa það lagaákvæði úr skorðum, sem að áliti meiri hl. Alp. var fært til réttari vegar. Ég vil taka það fram að gefnu tilefni, að hvað snertir eftirlaunasjóð starfsmanna Landsbanka Íslands, þá er ekki þar um slíkan lífeyrissjóð að ræða, sem þeir séu frjálsir til samninga um. Hann er frá því er bankalögin voru samin 1928, og starfsmenn hafa þar ekkert um að segja. Þess vegna er það ekki á valdi þeirra að láta vilja sinn í ljós. Þeir hafa ekki samningsaðild, heldur verða þeir að hlíta landslögum. Að því er snertir t. d. Útvegsbankann og hans starfsmenn er þar ekki sama máli að gegna, þar sem þar er ekki lögbundin lífeyrissjóðsgreiðsla, heldur sérákvörðunarmál stofnunarinnar, og er þá auðveldara að breyta til.

Ég vænti fastlega, að hv. n. komist að þeirri niðurstöðu, að hér sé um sanngirnismál að ræða fyrir Landsbankann, og afgreiði frv. í samræmi við það.

*Flm. (Haraldur Guðmundsson): Það er rétt, að eftirlaunasjóður Landsbankans er ákveðinn

með l., svo að meðlimir hans hafa hér ekkert um að segja. Aftur á móti gildir ekki það sama um Útvegsbankann, þó að hann hafi á síðasta þingi verið tekinn með Landsbankanum í þessu efni.

Ég get gefið þá skýringu, að ég hygg, að málið hafi ekki verið athugað eins og skyldi, þegar það var afgr. í fyrri. Ég get vel skilið, að bankamenn séu ekki fúsir á að taka á sig viðbótargjöld, en ég vænti hinsvegar, að hv. dm. sé það ljóst, að ef Landsbankinn á að vera undanþeginn, verður niðurstaðan sú, að meginhluti af mönnum með samilegar tekjur vill heldur mynda sína eigin eftirlaunasjóði en vera í almenna sjóðnum. Fyrir allan þorra starfsmanna í höndum munar þetta litilli upphæð. Tökum t. d. gíftan mann í Landsbankanum með 600 kr. mánaðartekjur. Hann ætti að borga 1% af skattskyldum tekjum, en það yrðu 30 kr. Auk þess 7 kr. fyrir sig og 7 kr. fyrir konu sína, alls um 44 kr. Frádrátturinn, miðaður við landið allt, nemur 25 kr. fyrir hjónin bæði. Eftir eru 19 kr. En meðaliðgjaldið í Reykjavík verður hærri, svo að frádrátturinn yrði meiri.

***Eiríkur Einarsson:** Ég tók eftir því, að hv. flm. sér, að þarna verður að greina á milli þess, sem er lögskipað iðgjald, og þess, sem er samningsiðgjald. Vænti ég, að um Landsbankann verði þetta tekið til greina af hv. n. Hv. flm. talar um, að þetta muni sáralitlu. Það má náttúrulega alltaf segja, en ég vil fullyrða, að hinu lægst launaða fólki í Landsbankanum, sem hefir sannarlega ekki of mikið að bíta og brenna, er það mikið áhugamál, að hér sé ekki fært til verri vegar. Á meðan skipun launamála og verðgildi peninga er svo mjög á hverfanda hveli sem nú er, ætti ekki að vera að gera hér á miklar breytingar.

***Ásgeir Ásgeirsson:** Það hefir komið fram í þessum umr., að einhver munur sé á starfsmönnum Landsbankans og Útvegsbankans að því er lifeyrissjóðinn snertir. Það er að visu formlegur munur á þeim, en ég fæ ekki séð, að um raunverulegan mun sé að ræða. Landsbankasjóðurinn er að visu lögfestur, en Útvegsbankans ekki, en það stafar af því, að það hafa aldrei verið sett fullkomin l. um Útvegsbanka Íslands. Lög hans eru sumpart gömul Íslandsbankalög og sumpart frá því er bankinn var endurreistur. Það hefir alltaf staðið til almennari löggjöf en þetta, og ég veit, að á þingi væri ekki fyrirstaða gegn því, að eftirlaunasjóður Útvegsbankans nýti hins sama og Landsbankans. Annaðhvort verður að láta Útvegsbankann njóta sömu kjara og Landsbankann eða taka réttindin af Landsbankanum. Þeir verða að vera jafnir.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

11. Dómpinghá í Holtshreppi.

Á 19. fundi í Nd., 14. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um sérstaka dómpinghá í Holtshreppi í Skagafjarðarsýslu (þmfrv., A. 53).

Á 21. fundi í Nd., 17. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Við þm. Skagf. höfum leyft okkur að flytja þetta frv., að Holtshreppur í Skagafjarðarsýslu skuli vera sérstök dómpinghá, með þingstað að Ketilási. Ég læt mér nægja að vísa til grg., sem fylgir frv., um ástæðurnar fyrir því, að þetta frv. er hér fram borið. — Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til allshn. með 23 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Nd., 21. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 53, n. 65).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Thor Thors): Ég þarf ekki að hafa langa framsögu um þetta mál. Allshn. er sam-mála um, að frv. verði samþ. Það felur í sér hagræði fyrir íbúa þess hrepps, sem hér um ræðir, og það er ekkert, sem getur mælt því í gegn.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., 23. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 23. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 27. fundi í Ed., 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

***Magnús Gíslason:** Frv. þetta fer fram á, að Holtshreppur í Skagafjarðarsýslu verði sérstök dómpinghá, með þingstað að Ketilási, og hefir það nú gengið í gegnum hv. Nd. En við athugun á l. nr. 85 frá 1936, um meðferð einkamála í héraði, komst ég að þeirri niðurstöðu, að óþarft væri að setja l. um þetta efni, þar sem tekið er fram í 72. gr., að hver hreppur og hver kaupstaður skuli vera sérstök dómpinghá, og fellur vitanlega þessi hreppur undir þá lagasetningu.

Ég geri ráð fyrir, að hér sé um athugunarleysi af hálfu hv. flm. að ræða, og er vissulega ekki ástæða til að tefja þingið með því

að setja l. um þau ákvæði, sem þegar eru í l. Er því hægt að vísa þessu máli strax frá. Raunar má líka láta það fara í n. til nánari athugunar, en ég álit ástæðulaust að gera það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10:1 atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

12. Vitabyggingar o. fl.

Á 22. fundi í Nd., 20. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breytingar á l. nr. 43 19. júní 1933, um stjórn vitamála og um vitabyggingar (þmfrv., A. 70).

Á 24. fundi í Nd., 22. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Það er eins ástætt með þetta mál og það næsta á undan (frv. um breyt. á l. um tekjuskatt og eignarskatt), að það hefir verið tvisvar áður fyrir þessari hv. d. Ég get þess vegna einnig sparað að hafa mörg orð um þetta mál við l. umr.

Á síðasta þingi var þetta frv. afgr. frá þessari hv. d., en hv. Ed. vannst ekki tími til að ganga frá því. Nú er frv. litiðsháttar breytt frá því, sem áður var. Það var upphaflega borið fram fyrir tilmáli Farmannasambands Íslands. Nú hefi ég gert á því þær breyt., sem nauðsynlegar voru vegna þeirra breyt., sem orðið hafa á vitum síðan það var fyrst flutt. Ég hefi borið mig saman við vitamálastjóra um öll atriði frv., og er það flutt í þessari mynd í samráði við hann.

Á síðasta þingi tók frv. nokkrum breyt. hér í d. Voru þær að sönnu ekki fyrirferðarmiklar, en þó við aðalkjarna málsins. 2. gr., sem er um það að fella niður úr l. um vitamál þann varnagla, sem svo hljóðar, að vitagjöldin skuli ganga til vitabygginga, ef ástæður ríkissjóðs leyfa, var felld niður. Nú er það lagt í sjálfsvald ríkisstj., og þá sjálfsagt einkanlega fjmrh., að ákveða, hvenær ástæður ríkissjóðs leyfa, að þessum gjöldum verði varið til vitamála eingöngu. Og reynsan er sú, að fjmrh. mun ætíð lita svo á, að þrátt fyrir það, að fjárhagur ríkisins er sífellt sagður þryðilega góður, leyfi ástæður ríkissjóðs ekki, að vitagjöldin gangi óskert til vitamála. Um það verður ekki deilt, að þegar l. voru upphaflega sett um vitabyggingar og vitagjöld, var til þess ætlazt, að vitagjöldin gengju til vitamála, þannig að það, sem afgangsrýði, þegar rekstrarkostnaður væri frá dreginn, rynni til nýrra vita. Öll um er kunnugt, að strandlengja Íslands er

geysilega hættuleg og alllöng. Hún er hættuleg siglingum vegna grynninga og skerja, og vitanetið kringum landið er enn afargisið, sem eðlilegt er, því það er tiltölulega stutt síðan fyrstu vitarnir voru reistir hér. Og það, sem til þessa hefir gengið árlega til byggingar nýrra vita, er ákaflega lítið, og hefir það sumpart stafað af tömlæti í þessum málum og sumpart af því, að klipið hefir verið af vitagjaldinu til almennra þarfa ríkissjóðs. Þetta hefir aukizt smátt og smátt, og það vitagjald, sem þannig hefir gengið til óskyldra verkefna, er nú orðið um 1 millj. kr. Þeir menn, sem sigla hér við land, telja þetta óviðunandi og algerða misnotkun á vitagjaldinu. Og ég held, að í hvert skipti, sem slys verður hjá sjófarendum, rifjist upp fyrir manni, að öryggismálin eru ekki svo vel á veg komin fyrir siglingar hér við land sem vera þyrfti. En einn þátturinn í þessu öryggi er að hafa fullkomið vitakerfi. Þegar miðað er við strandlengju Íslands, eins og hún er, þegar farið er inn í hvern fjörð og hverja vík og út fyrir öll andnes, eru yfir 40 km til jafnaðar á milli vita, þótt taldir séu allir smæstu vitarnir og einnig þeir, sem bæjar- og sveitarfélög starfrækja. Hér þarf sýnilega umbóta við, því ofan á þetta bætist, að mestur hluti vitanna er smávitar, sem lýsa skammt. Að þessu athuguðu, hvað vitabyggingar eru stutt á veg komnar, hvað siglingar umhverfis landið eru hættulegar og slys þar tíð, held ég, að hv. þm. hljóti að ganga inn á, að þar til þessum málum er betur á veg komið, sé sjálfsagt að láta allan þann afgang, sem verður af vitagjöldunum, þegar rekstrarkostnaður vitanna hefir verið dreginn frá, ganga til byggingar nýrra vita.

Ég geri ekki ráð fyrir, að ágreiningur verði um 3. gr. frv., sem er vitaskráin. Hún er sett hér í samráði við vitamálastjóra. Vitanlega getur það komið — og kemur sjálfsagt — til mála að bæta þar við vitum, en það þarf ekki að raska því, sem hér er upp tekið.

Ég vil svo óska eftir því, að máli þessu verði vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

13. Jöfnunarsjóður aflahluta.

Á 25. fundi í Nd., 23. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um jöfnunarsjóð aflahluta (þmfrv., A. 83).

Á 27. fundi í Nd., 27. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútn. með 19 shlj. atkv.

Á 80. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 85. fundi í Nd., 16. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 83, n. 399, 446, 447).

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Herra forseti! Ég hefi skýrt tilgang þessa frv. í grg. þess, og skal ekki endurtaka það, sem þar er sagt.

N. sú, sem fjallaði um málið, sjútn., hefir, eins og sjá má á þskj. 399, komið að þeirri niðurstöðu, að málið væri svo mikilsvert, að rétt væri fyrir þingið að afgreiða það sem lög. En þar sem þetta er nýtt mál, og eins og fram er tekið í grg., liggur engin reynsla á bak við það, sem geti skorið úr um það, hvaða form myndi vera heppilegast til þess að koma þessum tryggingum á, þá hefir orðið nokkur skoðanamunur á þessu atriði. Þó hefir n. sýnt að standa að brtt. á þskj. 446, sem að sönnu er ekki stórvægileg, en aðalbreyt. er sú, að tryggingarsjóði hvers sveitarfélags skuli haldið sérstökum í aðalsjóðnum. Við brtt. n. hafa svo 2 nm. gert brtt. á þskj. 447, og ég skal ekkert rekja það í smáatriðum, en aðeins taka það fram, að kjarni þessara brtt. er sá, að þessar tryggingar skuli vera fjálsar, en ekki skyldu-tryggingar.

Við 3 af nm. höfum ekki talið, að þetta myndi vera heppilegt fyrirkomulag, og við höfum byggt okkar skoðun á því hvað það snertir að hafa þetta fjálsar tryggingar, að við höfum ekki trú á því, að aðrir myndu sæta þessu en þeir, sem þegar hafa komið í þann vanda að verða að tryggja aflahluti. Það er afarhætt við því, að þeir, sem ekki hafa verið brenndir á þessu soði, myndu hliðra sér hjá þessu í lengstu lög og hugsa sem svo, að þetta væru útgjöld, sem bezt væri að koma sér hjá á meðan unnt væri.

Við þekkjum það, að það er dálítið erfitt að fá menn til þess að tryggja sig fyrir hverskonar óhöppum, nema þeir séu til þess hvattir af öðrum eða atvikin neyði menn til þess. En þegar tryggingin er komin á, þá undrast menn, að þetta skuli ekki hafa orðið fyrir löngu síðan.

Um nauðsyn þessa máls er enginn ágreiningur. Allir vita, að misæri er svo mikið við sjávarsiðuna, að stundum er þar ausið upp miklum auði, svo að þeir, sem þar að vinna, fá svo að segja fullar hendur fjár. En á öðrum tímum er það svo, að menn ekki aðeins berjast í bökkum, heldur tapa á fáum árum öllu, sem áður hefir aflazt, og það sem verst er, menn tapa oft miklu meira og verða öreigar. Þeir, sem atvinnuna eiga að hafa, komast í hin mestu vandræði. Það er því hvergi meiri nauðsyn að koma á tryggingum en í þessum atvinnuvegi.

Um hitt atriðið, sem nokkur skoðanamunur hefir orðið um, hvort þessar tryggingar eigi að vera allar undir einni stjórn, eða sjóðirnir eigi að vera heimasjóðir, þarf ekki að fjölyrða,

því um þetta er ekki mikill ágreiningur. Því var hreyft af nokkrum nm., að eðlilegt væri, að sveitirnar sæju sjálfar um sjóðina. Ég hefi fyrir mitt leyti lagt áherzlu á, að sjóðirnir væru í öruggri geymslu, geymdir í banka og væru alltaf tiltækilegir, þegar úr þeim þyrfti að greiða.

Ég er hræddur um, að það gæti komið fyrir, ef sjóðirnir væru í vörslum heimamanna, að þá kynnu augnabliks þarfir að verða þess valdandi, að til þeirra væri gripið til annars en ætlazt er til með l. Ég tel þess vegna langörugast, að sjóðirnir séu allir undir einni stjórn, sem þingið kys.

Ég býst við, að 2 nm. úr sjútn. muni gera grein fyrir brtt. sínum við brtt. n., og skal því ekki fara út í þær meir. Ég vænti þess, að málið fái greiða afgreiðslu, svo það geti orðið að l. á þessu þingi. Það er mikilsvert fyrir þetta mál, að það geti orðið að l. í árferði, þegar líklegt er, að aflahlutir manna geti orðið háir, svo útgerðarmenn og sjómenn séu færir um að greiða í sjóðina. En það væri allt að því rothögg, ef fyrsta árið, sem l. væru í gildi, væri aflaleyfisár, sem kræði styrkja úr sjóðnum, en gerði mönnum erfitt að klípa af hlutum sínum til þess að leggja í sjóðina. Ég vil þess vegna leggja áherzlu á, að hv. d. flyti fyrir málinu. svo það geti orðið að l. á þessu þingi.

Skúli Guðmundsson: Eins og hv. frsm. sjútn., hv. 6. þm. Reykv., tók fram, og eins og fram er tekið í nál. á þskj. 399, þá var enginn ágreiningur í sjútn. um það, að æskilegt væri, að komið væri á slíkom tryggingum, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., á einhvern hátt. Hinsvegar var nokkur skoðanamunur hjá nm. um það, hvernig réttast væri að hafa fyrirkomulag þessara hlutatrygginga.

N. hefir nú borið fram nokkrar brtt. á þskj. 446, en auk þess höfum við hv. þm. Barð. borið fram till. til breyt. á þeim brtt. á þskj. 447. Það komu þó fram fleiri sjónarmið í þessu máli í n. heldur en komið hafa fram í brtt. Ég lét í ljós þá skoðun við meðferð málsins í n., að ég teldi réttara, að bæjar- og sveitarfélög legðu fram hluta af þessu tryggingarfé á móti ríkinu, þannig að greiðslan frá ríkinu yrði lægri heldur en gert er ráð fyrir í frv. Hinsvegar vildi meiri hl. n. ekki á það fallast að taka þetta ákvæði upp í brtt., og ég hefi ekki að svo stöddu gert ágreining um þetta á þann hátt að bera fram sérstaka brtt. um þetta atriði.

Í frv. er gert ráð fyrir, að framlag ríkisins til þessara sjóða verði til að byrja með jafnt framlagi útgerðarinnar, 1% af verðmæti aflans. Ég hefi viljað hafa þetta ákvæði þannig, að ríkissjóður leggi fram ½%, en bæjar- og sveitarstjóðir á viðkomandi stöðum ½% á móti. Á móti þessu hefir verið haft af meiri hl. n. og færðar fram þær ástæður, að hagar bæjar- og sveitarfélaga sé yfirleitt það erfiður, að þeim muni vera um megn að leggja fram í þessa tryggingarsjóði. Ég vil hinsvegar benda á, að slík framlög af hálfu bæjar- og sveitarfélaga til þess að efla og auka útgerðarstarfsemina myndi í mörgum tilfellum verða til þess að draga úr framlagi þeirra

til atvinnubóta, fátækraframferis og annara slíkra hluta. Ég álit það í alla staði heppilegra, að bæjar- og sveitarsjóðir leggi fram fé til að auka framleiðslustarfsemina hver á sinum stað heldur en að þurfa að leggja jafnmiklar og oft stærri fjárhæðir til óarðbærra hluta, aðeins til þess að halda lífinu í fólkinu. Ég hefi ekki á þessu stigi málsins gert brtt. um þetta atriði, og sé því ekki ástæða til að fara um það fleiri orðum. Ég vil aðeins benda á, að þó það sé rétt, að hagar margra bæjar- og sveitarfélaga sé erfiður, þá eru líka takmörk fyrir því, hvað ríkissjóður getur lagt mikið fé fram til nýmæla eins og nú standa sakir.

Við vorum að reyna að gera okkur grein fyrir, hvað þetta frv., ef samþ. verður, hefir í för með sér mikil útgjöld fyrir ríkissjóð. Við getum nú ekki sagt um það með neinni vissu, en n. áætlaði, að það gæti orðið á næsta ári um 100 þús. kr., og það er mikið fé. Ef bæjar- og sveitarfélög legðu aftur á móti fram helming, þá lækkaði framlag ríkissjóðs sem því svarar.

Brtt., sem ég flyt á þskj. 447 ásamt hv. þm. Barð., gera ráð fyrir allveigamiklum breyt., sem gætu orðið til þess að lækka allmikið framlög ríkisins frá því, sem er í frv. Við viljum koma þessu á þann grundvöll, að þetta séu frjálsar tryggingar, að það sé ekki fyrirskipað öllum, sem gera út skip með hlutaráðningu, að greiða í jöfnunarsjóði, heldur fari það eftir vilja útgerðarmanna og sjómanna á hverjum útgerðarstað, hvort þeir leggi fram þetta fé. Við sjáum ekki ástæðu til, ef útgerðarmenn og sjómenn í einhverri verstöð kæra sig ekki um slíkar tryggingar, að skylda þá til að koma þeim á. Við álitum eðlilegra, að þetta sé frjálst.

Um hitt er enginn ágreiningur í n., að það sé réttast, að haldið sé sérstökum sjóði hvers bæjar- eða sveitarfélags.

Upphaflega var gert ráð fyrir í frv., að það væri einn sjóður fyrir allt landið. Það er enginn ágreiningur um vörzlu þessara sjóða og stjórn þeirra, og höfum við því ekki borið fram brtt. um það atriði frv. Það er gert ráð fyrir, að stjórn, kosin af þinginu, fari með stjórn þessara sjóða. Hún hefir þá vitanlega undir höndum alla þá jöfnunarsjóði, sem stofnaðir kynnu að verða, og er ætlunin, að þeim sé haldið aðgreindum hverjum fyrir sig. Um þetta er enginn ágreiningur.

Ég vil að síðustu vekja athygli á því, sem tekið er fram í nál., að fylgi einstakra nm. við frv. fer eftir því, hverja afgreiðslu brtt. fá, og þá sérstaklega eftir því, hvort samkomulag verður um það á þingi að taka í þau fjárl., sem nú á að afgr., þá fjárhæð, sem þetta myndi hafa í för með sér, ef að l. verður. Við litum svo á, að það komi ekki til mála að fara að gera þetta frv. að l., nema jafnframt sé gert ráð fyrir þeirri upphæð, sem það hefir í för með sér, við afgreiðslu fjárl.

Ég vil því um leið og ég óska, að brtt. okkar hv. þm. Barð., sem ganga út á það, að þarna verði um frjálsar tryggingar að ræða í hverri verstöð, og aðeins ef meiri hluti sjómanna og útgerðarmanna óskar eftir þeim, verði samþ., mæla með því, að frv. verði þannig breyttu vísað

til 3. umr., en ég mun ekki greiða atkv. með málinu út úr d. fyrr en séð er, hvort fjv. og þingið í heild getur á það fallið, að taka þá upphæð á fjárl., sem samþykkt frv. myndi hafa í för með sér.

ATKVGR.

Brtt. 447,1 samþ. með 12:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SkG, StgrSt, TT, BJ, BÁ, EOl, EmJ, EystJ. ÍslH, JÍv, PHann, JörB.

nei: PHalld, SEH, SK, StSt, VJ, ÞBr, ÁÁ, FJ, GP, GSv, JakM.

BjB, EE greiddu ekki atkv.

8 þm. (PO, SvBH, GG, HG, HelgJ, HV, JPálm, ÓTh) fjarstaddir.

Brtt. 446,1 (ný 1. gr.), svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 447,2 samþ. með 16:3 atkv.

Brtt. 446,2 (ný gr., verður 3. gr.), svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

3.—5. gr. (verða 4.—6. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 446,3 (6. gr. falli niður) samþ. með 18 shlj. atkv.

7.—8. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 86. fundi í Nd., 18. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 483).

Skúli Guðmundsson: Ég tók það fram við 2. umr. þessa máls, að ég myndi ljá því stuðning minn með því skilyrði, að Alþingi tæki upp í fjárlög þau útgjöld, sem samþykkt frv. myndi hafa í för með sér. Mér er ekki kunnugt um, að fjv. hafi tekið nokkra afstöðu til þessa máls, og ég vil því biðja hæstv. forseta um að taka málið út af dagskrá að þessu sinni. Hinsvegar vildi ég mælast til þess, að fjv. tæki þessi útgjöld, sem myndi leiða af samþykkt frv., með í till. sínar um afgreiðslu fjárlaganna.

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Það er hinn mesti misskilningur, sem fram kom í ræðu hv. þm. V.-Húnv., að Alþingi megi ekki afgr. lög, er hafi kostnað í för með sér. Þessi afstaða hv. þm. stafar af því, að hann er mótsnúinn málinu, þótt hann hafi gengið með því að hálfu leyti, en hinsvegar skaðað frv. Hv. þm. V.-Húnv. hefir lagt kapp á það, að skerða málið við 2. umr. hér í d., og nú leitar hann nýrra ráða til að koma því fyrir kattarnef. En hitt er fjarri öllu viti, að Alþingi megi ekki samþ. lög, er leiða af sér aukin gjöld fyrir ríkið, nema því aðeins, að fjv. verði spurð um það.

Skúli Guðmundsson: Ég geri ekki ráð fyrir, að aðrir þdm. en hv. 6. þm. Reykv. hafi getað fengið það út úr ræðu minni, að fjv. ætti að ráða afgreiðslu fjárl. En öllum ætti þó að vera ljóst, að meiri trygging er fyrir því, að fé verði veitt, ef nefndin tekur það upp í sínar tillögur. Ef hv. 6. þm. Reykv. hefir

annað ráð betra til að koma framlaginu á fjárlögin, þá er óskandi, að hann kæmi með það. Og það þarf ekki að koma neinum á óvart, þótt ég og fleiri viljum ekki afgreiða þetta mál, nema gert sé ráð fyrir útgjöldunum, sem af því stafa, í fjárlögum. Hv. 6. þm. Reykv. sagði, að ég væri málinu andstæður og hefði spilt því við 2. umr. Þetta er alrangt. Ég tel rétt að koma á hlutabreytingum og er viss um, að frv. verður vinsælla fyrir breytinguna. Nú er svo komið, að menn eru ekki skyldugir til að leggja fé í tryggingarsjóð, heldur gera þeir það af frjálsum vilja og fá þá styrk úr ríkissjóði. Ég er sannfærður um, að þetta er heppilegasta lausn á málinu til að byrja með og eins og nú stendur á. En frv. get ég ekki greitt atkv. mitt við 3. umr., nema trygging sé fyrir því, að fjvn. vilji taka útgjöldin upp í till. sínar. Og meðan svo er ekki, vil ég mælast til þess, að málið verði tekið af dagskrá.

Forseti (JörB): Ég sé mér ekki fært að hindra framgang málsins með því að taka það út af dagskrá.

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Ef ætti að fresta þessu máli hér í d. samkv. forsendum hv. þm. V.-Húnv., þá eru öll líkindi til, að það dagi uppi, því að fjárlögin verða ekki afgr. fyrr en komið er að þinglausnum. En annars er hv. þm. V.-Húnv. svo vel viti borinn, að hann veit, að ef Alþingi samþ. lög, er hafa einhvern tilkostnað í för með sér, þá verður hann greiddur, hvort sem hann er í till. fjvn. eða ekki.

Bergur Jónsson: Hæstv. forseti hefir nú lýst því yfir, að hann sjái sér eigi fært að verða við þeirri ósk hv. þm. V.-Húnv. að taka frv. þetta út af dagskrá, þar til séð er, hvort hv. fjvn. áætlað fé í fjárlögum til þeirra fjárframlaga, sem frv. þetta kann að hafa í för með sér.

En eins og hv. flm. frv. er kunnugt, var það shlj. álit allra nm., nema ef til vill hans sjálfs, að varla væri gerlegt að gera þetta frv. að 1. með því fjárframlagi, sem þetta hefir í för með sér fyrir ríkissjóð, nema hæstv. fjmrh. eða fjárveitingavaldið sjálft, Sp., sæi sér fært að leggja fram fé það, sem frv. gerir ráð fyrir, að lagt verði fram samkv. 2. gr. til þess sjóðs. sem á að stofna samkv. frv. Til þess að ná þessu marki vil ég leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. við frv., svo hljóðandi:

„Á eftir 8. gr. frv. komi svo hljóðandi bráðabirgðaákvæði:

Ákvæði laga þessara koma til framkvæmda, þegar fé hefir verið veitt til sjóðsins í fjárlögum samkv. ákvæðum 2. gr.“

Ég býst við, að hv. flm., 6. þm. Reykv., geti gengið inn á þessa till. Í henni felst vitanlega ekki að veita fjvn. neitt einræðisvald, enda óskar enginn okkar nm. eftir að láta henni slíkt í té. heldur er hér eingöngu sleginn sá varnagli, að ekki verði hafist handa um stofnun þessa sjóðs, fyrr en fjárveitingarvaldið hefir lýst yfir með ákvæði í fjárl. að það teldi ríkissjóði fært og rétt að leggja fram það fé, sem frv. gerir ráð fyrir, að ríkissjóður leggi í þennan sjóð.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt skrifl. brtt. frá hv. þm. Barð. Þarf afbrigði til þess að hún geti komizt hér að.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 497) leyfð og samþ. með 22:1 atkv.

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Ég vil gefa þá skýringu út af þessari skrifl. brtt., að þetta mál var rætt í sjútvn. og talið, að gersamlega þýðingarlaust væri að afgr. frv., ef slíkt ákvæði væri sett inn í það. Þeir, sem hreyfðu þessu í n., féllu því alveg frá því, því að málið er sama sem dætt, ef þetta kemur þar inn, því að það er bending til þingsins um að setja ekki fjárveitingu í þessu skyni í fjárlög. Þetta var rætt í n., og þykir mér því þessi framkoma hv. þm. Barð. merkileg, og ég vil segja honum, að það er gersamlega ósæmilegt fyrir hann að koma nú þannig aftan að máli, sem hann er þó meðflm. að. Ég skil ekki, að hv. þm. skuli vilja vera fundinn í slíku, því að þetta er mjög ósæmilegt af manni, sem hefir starfað í n. án nokkurs ágreinings þar.

Ég vil af þessum ástæðum mælast mjög eindregið til þess, að hv. þm. taki ekki undir svona aðferð, svona óheilindi, eða vilji vera fundnir í því að bana því máli, sem þeir hafa þó áður lagt samþykki sitt á.

Bergur Jónsson: Ég er satt að segja alveg hissa á, hvernig hv. 6. þm. Reykv. tekur undir þessa till. Hann sagði, að þetta væri ósæmilegt framkoma hjá mér. Hann veit þó sjálfur, að á fjöldamörgum fundum voru nm., og jafnvel hann sjálfur, sammála okkur um að biða eftir yfirlýsingu frá hæstv. fjmrh. um það, hvort hann teldi mögulegt að taka upp þau útgjöld, sem þetta frv. mundi hafa í för með sér, og fékk nefndin hæstv. ráðh. til þess að mæta á einum nefndarfund til þess að heyra undirtektir hans.

Það er alls ekki rétt hjá honum, að í sjútvn. hafi nokkurn tíma verið fallið frá því að setja svona bráðabirgðaákvæði inn í frv. Það hefir þeinlinis verið vilji allra, nema þá ef til vill hans, að reyna að fá sem mesta vissu fyrir því, áður en frv. yrði afgr. til fulls, að fjárveitingarvaldið vildi ganga inn á að veita þetta fé, sem mun vera kringum 200 þús. kr., ef sjóðirnir verða stofnaðir alstaðar samkv. ákvæðum frv. Það virðist því stafa af skapvonzku, að hann talar um ósæmilega framkomu, að komið sé aftan að málinu og verið með óheilindi og ósæmilega aðferð. Hann stóð upp sem siðferðispostuli hér í d., þegar rætt var um ríkisreikningana hér um daginn, og hélt mikla siðferðisprédikun yfir hv. 1. þm. Rang., og sagði þá, að sá þm., sem væri góður maður utan þings, mætti ekki vera með dylgjur, getsakir og ósæmilegt orðbragð í þinginu. Nú er hann með leiðinlegar dylgjur og illt orðbragð í minn garð fyrir það, að ég hefi komið með till., sem er í algerðu samræmi við það, sem nm. hafa sagt um málið.

Hv. þm. segir, að till. mín sé til að eyðileggja

málið. Ég vil þá spyrja hann, hvort það sé meining hans, að Alþingi sem löggjafarsamkoma eigi að samþ. svona l. án þess að slá þann varnagla, að Alþingi sem fjárveitingarsamkoma vilji leggja þetta fé fram, og eiga á hættu, að Alþingi kannske neiti að taka fjárveitinguna upp í fjárlög. Stendur þá fjárveitingarvald Sp. andstætt löggjafarvaldi deilda Alþingis. Hv. 6. þm. Reykv. hlýtur að sjá þá veilu, sem er í þessari afstöðu hans. Hann veit vel, að ég og aðrir hv. nm. tókum vel undir þá meginhugsun, sem í þessu frv. felst, og vildum greiða fyrir því, en við vildum ekki gera það nema með því skilyrði, að Sp. vildi taka upp í fjárlög þá fjárveitingu, sem áhjákvæmileg er til að þessi ákvæði geti náð tilgangi sínum.

Ég vil svo vona, að ef þessi hv. þm. stendur upp aftur, þá verði hann líkari þeim siðferðis-prédikara, sem var að tala við hv. 1. þm. Rang. hér um daginn, heldur en þeim orðhák, sem hann sýndi áðan, sem var með dylgjur og yfirlýsingar um, að ég væri að vega að baki málsins, og brá mér um óheilindi og ósæmilega framkomu.

***Thor Thors:** Ég sé ástæðu til, vegna atkvgr. minnar við 2. umr., að gera grein fyrir afstöðu minni til málsins.

Ég er eindregið hlynntur þeirri hugmynd, sem er aðalefni frv., en ég tel, að það geti orðið til að spilla fyrir vinsemdum málsins, ef fyrst ætti að lögbýnga menn til að leggja fram þetta ákveðna gjald. Við sjálfstæðismenn höfum haldið áður hér á þingi þeirri afstöðu, að vera á móti lögbýgingu þessu tryggingum, enda þótt fjárveitingar kæmu á móti. Þannig var það t. d. með alþýðutryggingarlögin. Eins er afstaða mín til þessa máls. Ég hygg, að það mundi valda miklum óvinsældum, einkum hjá sjómönnum og smærri útgerðarmönnum, ef þeir væru skyldaðir til að inna af höndum þetta 1%. En af því að ég tel, að hugmyndin sé til hagræðis og bóta, ef hún er framkvæmd með vilja þeirra, sem gjaldið eiga að inna af höndum, greiddi ég atkv. með till. hv. þm. V.-Húnv. um það, að menn skyldu sjálfráðir um, hvort þeir inntu af hendi þetta gjald og hlytu þá um leið það framlag, sem ríkinu er gert að skyldu að leggja á móti. Ég tel, að það verði málinu fyrir beztu, að það verði vinsælt, því að ef það reynist vel í öndverðu hjá þeim, sem taka það upp, þá er ekki að efa, að framkvæmd þess breiðist út, og þá getur það orðið til mikillar nytsemdar og hagsbóta fyrir alla útvegsmenn, sem hér eiga hlut að máli.

Vegna þess að ég er mjög hlynntur þessu máli, er ég eindregið á móti þeirri till., sem hv. þm. Barð. hefir borð fram nú á síðustu stundu málsins, um að það skuli ekki koma til framkvæmda fyrr en fé er veitt til þess í fjárlögum. Ég hafði búist við, að hv. þm. V.-Húnv. og hv. þm. Barð. fylgdu þessu máli fram af fullum heilindum, en ég dreg það í efa, þegar annar þeirra kemur nú fram með aðra eins till. og þessa, því að hún getur, ef hún nær samþykki, orðið til þess, að framkvæmd málsins dragist um ófyrirsjáanlegan tíma og málið verði að

engu. — sem sagt, verði aðeins pappírslög. Ég er hissa, að jafnlögfróður og greinagóður maður eins og hv. þm. Barð. skuli ekki sjá, hverja þýðingu þetta hefir fyrir málið, því að hann veit, að sérhver ríkisstjórn er skyldug til að framkvæma lög, enda þótt ákvæði séu ekki um það í fjárlögum. Ef þetta verður að l., þá eiga þeir, sem njóta eiga þessara hlunninda, beinan rétt á hendur stj. um að fá það fjárframlag. sem frv. gerir ráð fyrir. Verði hinsvegar bráðabirgðaákvæði hv. þm. Barð. samþ., þá hlýtur það að þýða það, að þessir menn eiga engan rétt, fyrr en þá fé kann að verða veitt til þessara hluta í fjárlögum. Hér er alls ekki verið að ráðstafa fjárveitingarvaldinu, heldur er aðeins verið að bera fram ósk um það útgerðarmönnum til handa, og með því að gera l. skýr og afdráttarlausa öðlast þessir menn skýran og afdráttarlausan rétt þegar í stað, og það hélt ég. að hefði verið tilgangur n. með málinu, en ég dreg nú í efa, að því hafi fylgt heilindi hjá hv. þm. Barð. og hv. þm. V.-Húnv., fyrst þeir nú á síðustu stundu leyfa sér að bera fram till. eins og þessa, og ég skora á alla, sem vilja, að þetta mál gangi fram útveginum til hagsbóta, að fella þessa morðtilraun.

Bergur Jónsson: Mér finnst vinur minn, hv. þm. Snæf., smitaður af hv. 6. þm. Reykv., þegar hann er að bregða mér um óheilindi og jafnvel morðtilraun við málið vegna þessarar brtt. Ég vil taka undir það, sem hann sagði, og kom fram í brtt. okkar hv. þm. V.-Húnv. við 2. umr., að sjálfsagt er að láta það frjálst, hvort menn vilja stofna svona sjóði eða ekki. En ef við viljum taka afleiðingunum af því, verðum við líka að láta það vera frjálst fyrir Sp., hvort það vill veita fé í þessu skyni. Hv. þm. Snæf. veit. að Sp. samkv. nógildandi þingsköpum fer með fjárveitingarvaldið og gengur frá fjárlögum. En það er engin ástæða til að ætla, ef meiri hl. þm. í báðum þingd. er sammála um, að rétt sé, að ákvæði þessara l. komi til framkvæmda, að þeir vilji þá ekki um leið samþ. í Sp. fjárveitingu úr ríkissjóði í þessu skyni. Hér er því aðeins lagt til, að höfð sé sú rétta aðferð um fjárveitingar úr ríkissjóði, að láta fjárveitingarnar koma fram í fjárl. sjálfum, en hafa ekki svo og svo mikið óákveðið samkv. sérstökum heimildarlögum, sem ekki er gert ráð fyrir í fjárlögum. Þetta er fjármálastefna, sem er áreiðanlega rétt, og hver einasti góður fjmrh. hlýtur að óska eftir, að henni sé fylgt, enda hefi ég fundið það af viðtölum við hæstv. fjmrh., að hann vildi ekki vera með frv. nema vissa væri fyrir, að Sp. vildi taka upp í fjárlög nauðsynlega fjárveitingu í þessu skyni. Þetta er því alls ekki morðtilraun við frv., heldur viljum við aðeins láta gilda um þessa fjárveitingu sömu reglu og á að gilda um allar fjárveitingar, að þær séu teknar upp í fjárlög, svo að hægt sé eftir fjárl. að gera sér sem skýrasta grein fyrir, hver séu þau raunverulegu útgjöld ríkissjóðs, en ekki að hafa dulin útgjöld svo hundruðum þúsunda skiptir í sérstökum l., sem koma ekki fram í fjárlögum. Ég býst við, að ef frv. kemst í gegn, þá muni ég á engan hátt standa á móti

því, að tekin verði upp í fjárlög fjárveiting til þessara hluta. Það er þess vegna fjarri því, að ég vilji bregða fæti fyrir frv. Hafi það fullkomið fylgi í báðum d., þá hlýtur líka að vera fylgi í Sp. fyrir að taka fjárveitingu upp í fjárlög til þess að framkvæma l. En ef þingið álitur, að nú sé svo erfitt um fjárframlög, að ekki sé rétt að þessu sinni að veita fé til framkvæmdar l. þessara, þá er ekkert við því að segja, þó að l. séu til, og má þá vitanlega taka fjárveitingu upp síðar, þegar betur stendur á.

Ég vísa því algerlega á bug þeirri ásökun, að um nokkur óheilindi sé að ræða frá minni hálfu, þótt ég hafi borið fram þessa brtt.

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Það er aðeins örstutt aths. — Ég vil benda hv. þm. Barð. sérstaklega á, að þessi ótti hans við, að Sp. muni fella fjárveitingu til framkvæmda á þessum l., er gersamlega ástæðulaus, ef frv. er samþ. í báðum d. því að þá er óhugsandi annað en að vilji sé til í Sp. til að framkvæma það, sem búið er að samþ. sem l. í báðum þingd.

Ég vil út af því, sem hann sagði um, að ég hefði verið að bregða honum um óheilindi. Benda honum á, að hann kom ásamt hv. þm. V.-Húnv. með brtt. við 2. umr., og þær brtt. voru í samræmi við þeirra sérstöðu í n. Með þeim brtt. gat hann látið þessa till. fylgja, ef hann hefði viljað. Hann getur ekki neitað, að það er óþenjanlegt að koma með svona till. nú við 3. umr. Ég skal játa, að mér kom þetta á óvart um þennan hv. þm., af því að hann er þekktur að því að vilja koma fram með sinn ágreining hikaust og á réttum tíma. Ég skal þess vegna heita honum því, sem hann fór fram á, að bera hann ekki neinum brizglum um óheilindi, af því að ég held, að ég megi treysta því, að hann hafi ekki gefið tilefni til þess.

Finnur Jónsson: Ég vil út af þeim ákúrum, sem hv. 6. þm. Reykv. hefir haft hér í frammi við hv. þm. Barð. og hv. þm. V.-Húnv., benda á, að þeir hafa eins og aðrir nm. óbundnar hendur um þetta frv., og vísa ég þar til nál. á þskj. 399, þar sem tekið er fram, að fylgi einstakra nm. sé því bundið, hverja afgreiðslu brtt. fengju hér í d., og um það, hvort samkomulag yrði í Sp. um að taka upp í fjárlög þau útgjöld, sem samþykkt frv. hefði í för með sér. Ég held því, að það sé ekki rétt af hv. 6. þm. Reykv. að vera að bera meðnm. sínum illan hug og ódregskap á brýn, þótt þeir beri fram þessa brtt. Hitt er annað mál, hvort þessi till. er rétt og hvort hv. þdm. vilja samþ. hana eða ekki.

Ég er ekki allskostar ánægður með þetta frv. eins og það er orðið. Ég álit eins og hv. 6. þm. Reykv., að miklu meiri líkur væru fyrir, að frv. kæmi að fullum notum, ef tryggingin væri lögböðin heldur en að hafa hana frjálsa, eins og till. hv. þm. V.-Húnv. fól í sér. Ég held, að þessar tryggingar, eins og allar aðrar tryggingar, nái svo bezt tilgangi sínum, að sem flestir séu þar þátttakendur. Eins og hv. þm. Snæf. veit, þá varð það mikið ágreiningsmál milli Alþf. og Sjálfstfl. á sinni tíð, þegar alþýðutryggingalögin

voru samþ., hvort tryggingarnar skyldu vera frjálsar eða lögfestar, og ég geri ráð fyrir, að þótt það væri einu sinni einhuga afstaða Sjálfstfl. að vera með frjálsum tryggingum, þá sé reynsla alþýðutrygginganna búin að leiða í ljós, að sú afstaða hafi ekki að öllu leyti verið rétt, og a. m. k. nokkur hluti Sjálfstfl. er nú búinn að sannfærast um það af reynslunni, að einmitt afstaða Alþf. um lögbvindaðar tryggingar væri sú rétta. Ræð ég þetta af því, að hv. 6. þm. Reykv., sem vissulega telst til Sjálfstfl., hefir komið með frv. um lögbvindaðar tryggingar, að visu ekki alþýðutryggingar, heldur hlutatryggingar sjómanna.

Hv. þm. Snæf. var nokkuð stórorður út af því, að verið væri að bana frv. með því að bera fram till. um, að þessi ákvæði kæmu ekki til framkvæmda nema fé væri veitt til þess í fjárlögum. Nú hefir þessi hv. þm. nýlega borið fram frv. hér á Alþingi um hafnargerð í Stykkishólmi, og eins og venja er til í slíkum l., þá er það tekið fram, að verkið skuli framkvæmt, þegar fé sé veitt til þess í fjárlögum. Geri ég ekki ráð fyrir, að hann hafi gert það í illum tilgangi við sitt kjördæmi að láta þetta algenga ákvæði vera í frv. því, sem hann hefir borið hér fram.

En þó að ég liti svona augum á þetta mál, þá ætla ég mér að greiða atkv. á móti brtt. hv. þm. Barð., af þeirri ástæðu, að ég tel, að með því að samþ., frv. hér í d., þá láti d. vilja sinn í ljós um, að hún ætlist til þess, að fjárveiting til þessara hluta verði tekin upp í fjárlög. Og þótt ég sé, eins og ég sagði, ekki allskostar ánægður með frv., þá tel ég þetta svo merkilegt mál, að ég mun fylgja því fram, þó að á því hafi nú verið gerðar breyt., sem ég tel til hins verra.

Með því móti, að þetta sé frjáls trygging, eins og gert er ráð fyrir í frv., þarf varla að búast við, að þetta hafi ákaflega mikil útgjöld í för með sér fyrir ríkissjóð á næsta ári.

Ég tel fullkomlega réttmætar þær aths., sem fram hafa komið um, að eigi sé rétt að hafa mikið af lögböðnum greiðslum utan fjárl. En hinsvegar tel ég, að ef þetta frv. á annað borð verður samþ. hér í báðum d., þá hljóti að verða vilji fyrir að taka nú upp í fjárl. þá útgjalda-upphæð, sem samþykkt þessa frv. hefir í för með sér úr ríkissjóði.

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Mér er alveg óskiljanlegt, að brtt. sú, sem hv. þm. Barð. flytur, skuli geta valdið ágreiningi. — A. m. k. finnst mér, að ekki geti verið ágreiningur um það, að óheppilegt sé að ganga þannig frá laga-setningum, er gera ráð fyrir stórkostlegum útgjöldum fyrir ríkissjóð, að ekki sé jafnframt gert ráð fyrir tekjuöflun í fjárl., er staðigt gæti þau útgjöld. Á undanförmum árum hefir töluvert verið gert að því að setja hámarksákvæði í l., þ. e. að útgjöld séu miðuð við hámark, og til þess ætlað fé á fjárl., — eða l. eru afgr. með því ákvæði, að þau komi ekki til framkvæmda, nema til þess sé ætlað fé í fjárl. Mér virðist, að það ætti að vera ófrávikjanleg regla, að Alþ. gengi ekki frá l., sem hafa útgjöld í för með sér fyrir ríkissjóð, án þess að setja annað-

hvort ákvæði um hámarksupphæð, sem þá yrði veitt í fjárl., eða ákvæði um, að l. kæmu ekki til framkvæmda nema því aðeins, að fé sé til þess ætlað í fjárl. Vil ég skora á hv. þm. að vikja ekki frá þessari reglu.

Mér finnst alveg ástæðulaust að bregða mönnum um það, að þeir vilji málum illa, þótt þeir vilji afgr. þau á þennan hátt. Ég vil í þessu sambandi benda á, að við afgreiðslu fjárl., sem fyrir liggja, hefir verið samþ. að skera niður fjárframlög til landbúnaðar, sem engum hefði undir venjulegum kringumstæðum dottið í hug að fella niður. Kemur því til álita við afgreiðslu fjárl., hvort þessi nýju fjárframlög eru rétt-hærri en þau, sem fyrir eru í fjárl.

Ég mun svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál, en vildi aðeins benda á, að till. hv. þm. er ekki ný bóla, heldur hefir verið reynt að koma þessu principi inn í öll l., vegna þeirrar reynslu, sem við höfum haft af hinum svokölluðu harmonikulögum, þ. e. þeim lögum, sem þannig eru afgreidd, að ekki er hægt að segja, hvaða útgjöld þau hafa í för með sér.

***Pétur Ottesen:** Ég gat ekki verið viðstaddur 2. umr. þessa máls, en þá voru samþ. nokkrar breyt. á frv. En ég vil taka undir það, sem hv. þm. Snæf. sagði um þær breytingar, að ég tel þær til bóta á frv., því að ég lit svo á, að okkar tryggingarstarfsemi eigi að byggjast á sem frjálsustum grundvelli.

Það hefir verið talað um afstöðu einstakra flokka, og þá einkum Sjálfstfl., til löggjafarinnar um alþýðutryggingar. Það er rétt, að meiri hluti þess flokks leit svo á, að lögbýnguð trygging, sem þessi löggjöf var reist á, væri ekki heppileg lausn þeirra mála. Reynslan af alþýðutryggingunum hefir sýnt, að betra hefði verið að byggja þær á frjálsu grundvelli, og hefir þannig stutt þá skoðun meiri hl. Sjálfstfl. Mér er það því sérstakt gleðiefni, að komið hefir greinilega fram í þessari till., sem flutt er af 2 framsókamönnum, að þeir hafa tekið undir þessa afstöðu sjálfstæðismanna. En ég sé ekki, að nokkurt ósamræmi sé milli þessarar till. og hinnar skrifl. brtt. hv. þm. Barð., sérstaklega þegar miðað er við þær kringumstæður, sem nú eru, að mjög er óvíst um alla afkomu. Tel ég því alveg sjálfsagt á svona tímum, að afgreiðsla l., sem fela í sér útgjöld fyrir ríkissjóð, sé bundin slíku ákvæði. Álit ég, að betra sé að búa þannig um hnútana strax en að þurfa að skera niður fjárframlög til framkvæmda laganna undir eins og búið er að ganga frá löggjöfinni, eins og við höfum orðið að gera á undanförunum árum. Hinn svokallaði bandormur — en það hefir ekki þótt nógu virðulegt heiti og er af sumum kallaður höggormur, — er ekkert annað en löng runa af till. um niðurskurð vegna ýmissa laga, vegna þess að framkvæmdirnar hafa verið of fjárfrekar. Þetta er ekkert nýtt; við höfum á undanförunum árum orðið að draga úr framkvæmdum vegna fjárhagsörðugleika, hvað þá nú, þegar öll fjárhagsleg afkomu er í óvissu.

Ég mun því greiða atkvæði með brtt. og tel ekki, að hún sé í minnsta ósamræmi við breyt. þær, sem samþ. voru á laugardaginn.

Skúli Guðmundsson: Ég hefi farið fram á það við hæstv. forseta, að máli þessu verði frestað, en hann hefir ekki séð sér fært að verða við þeirri ósk minni. Ég verð að setta mig við það, í þeirri von, að brtt. hv. þm. Barð. verði samþ. — Ég vil vísa frá þeirri aðdróttun í minn garð, að beiðni mín um frest hafi verið fram borin í þeim tilgangi, að reyna að eyðileggja málið. Ég hafði aðeins farið fram á frestun málsins með það fyrir augum, að málið yrði afgr. á réttan hátt, og vildi því vita, hvernig liti út með afgreiðslu fjárl.

Um andstöðu við málið er því ekki að ræða frá minni hálfu, og hv. þm. Snæf. getur ekki komið fram með slík ummæli, enda ekki séð fyrr en við atkvgr., hvaða afgreiðslu málið fær. Hinsvegar tel ég ekki sæmandi fyrir Alþ., á sama tíma sem draga verður úr öllum útgjöldum ríkissjóðs, að samþ. l., sem gætu haft á annað hundrað þús. króna útgjöld í för með sér, án þess að taka þær greiðslur á fjárlögin.

Thor Thors: Ég vil leyfa mér að benda á það, að það er óalgengt að setja slík ákvæði í l., að þau komi ekki til framkvæmda nema fé sé til þess veitt í fjárl. Þetta er aðeins gert, þegar um einhver vandræðabörn er að ræða og þm. þora ekki að ganga hreint til verks, en vilja eyða málinu á þann hátt. — Það er þáttur löggjafarvaldsins að segja fjárveitingarvaldinu fyrir verkum, og það er skylda fjárveitingarvaldsins að fara eftir því. — Ég þarf ekki að benda jafn-glöggum manni og hv. þm. Barð. á það, hver er munurinn, ef frv. verður samþ. eins og það er, eða með brtt. hans. Ef frv. er samþ. óbreytt, er það bein skylda fjárveitingarvaldsins að taka upp í fjárl. greiðslu til þess að standast þann kostnað, er það hefir í för með sér, en verði brtt. hv. þm. Barð. samþ., er fjárveitingarvaldinu gefið udr fótinn að fresta framkvæmd málsins.

Hv. þm. Borgf. talaði í ræðu sinni sem fjvn.-maðurinn, en það virðist vera skoðun þeirra hv. þm., er þar eiga sæti, að öll löggjöf eigi að berast undir fjvn., og að ekkert mál eigi fram að ganga nema þessir 9 ágætismenn samþ. En það er ekki tilætlun stjórnarskrárinnar, að löggjafarvaldið sé fengið í hendur 9 mönnum, þótt góðir séu. Hv. þm. Borgf. virðist þeirrar skoðunar, að fjvn. sé nokkurskonar útflutningsnefnd, og að engin löggjöf megi berast til þjóðarinnar nema fjvn. hafi sett þar sinn stimpil á.

Ummælum hv. þm. Ísaf. út af alþýðutryggingunum þarf ég ekki að svara; hv. þm. Borgf. tók þar af mér ómakið að mestu leyti, en ég álit, að reynslan af alþýðutryggingunum sé ennþá of stutt til þess að unnt sé að leggja þar nokkurn dóm á. — Út af því, sem hv. þm. Ísaf. sagði um frv., er ég hefi borið fram um hafnargerð í Stykkishólmi, — að það væri á valdi fjárveitingavaldsins, hvenær l. kæmu til framkvæmda, ef frv. nær samþykki, — vil ég geta þess, að l. koma strax til framkvæmda, að því leyti, að ríkissjóður er skyldur að taka ábyrgð á láni til hafnargerðarinnar, en það er mjög mikilsvert atriði til þess að unnt sé að hefjast handa. Þessi mál eru því alls ekki sambærileg.

ATKVGR.

Brtt. 497 felld með 13:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JakM, Jív, PHann, PO, SkG, StgrSt, SvBH, ÁÁ, BJ, BÅ, BJB, EystJ, JörB.

nei: GSV, HV, ÍslH, PHalld, SEH, SK, StSt, TT, VJ, EOL, EmJ, FJ, GP.

ÓTh. ÞBr, EE greiddu ekki atkvæði.

4 þm. (HG, HelgJ, JPálm, GG) fjarstaddir.

Frv. samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 87. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar (A. 483).

Á 88. fundi í Ed., 19. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

14. Lyfjafræðingaskóli Íslands.

Á 25. fundi í Nd., 23. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um lyfjafræðingaskóla Íslands (þmfrv., A. 90).

Á 27. fundi í Nd., 27. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Ég ætla, að ég hafi gert nægilega grein fyrir þessu frv. í grg., sem prentuð er aftan við frv. Læt ég þess vegna nægja að vísa til hennar. Ég vil leyfa mér að vænta þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

15. Atvinnumálaráð.

Á 28. fundi í Nd., 28. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um ráðstafanir til nýrra atvinnuframkvæmda og nýskipunar á atvinnulífi þjóðarinnar (þmfrv., A. 96).

Á 30. fundi í Nd., 30. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Héðinn Valdimarsson): Þetta frv., sem liggur hér fyrir til umr., er borið fram af hálfu Sósíalistafl. ásamt öðrum frv., sem ýmist eru lögð fram eða verða lögð fram bráðlega. Það hefir orðið nokkur dráttur á, að þau kæmu. Beðið hefir verið eftir því, að nefndir þær, sem um atvinnumálin fjalla hér í þinginu, skiluðu álit. En þar sem ekki eru horfur á, að þær skili neinu álit, nema þá til flokka sinna, virðist ekki biðandi eftir þeim lengur.

Það hefir oft verið kvartað yfir þeim glundroða, sem hér væri á opinberri tilhlutun í atvinnumálunum, og ekki að ástæðulausu. Á því er reynt að ráða bót með þessu frv. og skapa fast fyrirkomulag á yfirstjórn þessara mála og framkvæmdum. Það var eitt af aðmálum Alþfl. á sinni tíð og sitt mesta kosningamál hans 1934. Við samningana við Framsókn um stjórnarsamvinnu þá eftir kosningarnar var skipulagsnefnd atvinnumála stofnuð, sem spor í áttina, en þó náði hlutverk hennar ekki nærri eins langt og þm. Alþfl. höfðu ætlað til.

Þetta frv. gengur að nokkru leyti í sömu átt, en að nokkru leyti í aðra. Við litum svo á, að ekki sé eðlilegt né hagkvæmt, að frumkvæði og framkvæmd þessara mála sé í höndum stjórnarráðs. Hlutverk þess er nú orðið fyrst og fremst „administration“ undir stjórn pólitískra ráðherra. Þess vegna er lagt til, að stofnað sé sérstakt atvinnumálaráð eða „fagmálaráð“ til yfirstjórnar, samkv. nánari fyrirætlun frv. Ráðið skulu skipa 15 menn, og aðeins 5 þeirra kosnir af Alþingi hlutfallskosningu — sem sjálfsagt yrði pólitísk, þó að jafnframt yrði valið eftir sérþekkingu. Hinir 10 yrðu kosnir af samtökum þess fólks, sem að atvinnuvegunum starfar. Ráðið getur tekið í þjónustu sína verkfræðinga, hagfræðinga og aðra aðstoðarmenn eftir þörfum.

Verkefni ráðsins er að sjá um rannsókn á náttúrugæðum landsins, nýjum atvinnurekstri, framkvæmdum og framleiðslu á öllum sviðum atvinnulífsins og þjóðarbúskapnum í heild, gera um það tillögur og standa síðan fyrir áætlunum og framkvæmdum í samráði við atvinnumálaráðuneytið. Þá getur ráðið skipað sérnefndir til að hafa með höndum sérstök verkefni á tilteknum sviðum eða yfirstjórn einstakra framkvæmda og ráðið framkvæmdastjóra í samráði við atvinnrh. Auk þess gerir frumvarpið ráð fyrir, að atvinnumálaráð geti styrkt atvinnuframkvæmdir félaga, stofnana, einstaklinga, bæjar- eða sveitarfélaga með ábyrgðum, lánum eða beinum styrkjum á svipaðan hátt og fiskimála-

nefnd hefir gert, og verði að því keppt að nýta auðlindir landsins, efla atvinnuvegina, sem á þeim eru byggðir, og gera íslenzkt atvinnulíf sem sjálfstæðast. Þá er fyrst að telja sjávarútveginn með þeim iðnaði, sem nauðsynlegur er í sambandi við hann, hraðfrystihúsum, nýtizku vinnslutækjum í togurum o. s. frv., — í öðru lagi ýmis jarðarauðæfi, byggingarefni, vatnsorku, hveraorku o. þ. h., — í þriðja lagi garðrækt, og svo mætti telja áfram. Landbúnaðarframkvæmdir almennt eru ekki teknar hér með, af því að yfirstjórn þeirra fellur undir Búnaðarfélagið.

Þá er gert ráð fyrir, að ráðinu sé heimilað að semja, með samþykki ríkisstjórnar og innan þeirra takmarka, sem ákveðin eru í lögum, um „koncessiónir“ handa einstökum félögum eða stofnunum, þegar með því má efla framleiðsluna. Samþykki Alþingis verður þó vitanlega að koma til í stórmálum.

Þá má ráðið, með samþykki Alþingis, leggja fram hlutfé gegn hlutaframlagi annarstaðar að í fyrirtæki, sjálfsgætt í hlutafélagsformi, er komi upp fullkomnum skipasmiðastöðvum og ef fært reynist stóriðju byggingarefna, áburðarframleiðslu, málmnámi o. fl. — Ráðið á þá að mega banna viðgerðir ísl. járnskipa erlendis.

Þá eru settar nokkrar reglur um hámark styrkveitinga (25%) og aðra skilmála og um endurgreiðslu styrks, ef fyrirtæki telst síðar vel fært um.

Viðvikjandi fjárflokkur er gert ráð fyrir, að veitingar lána og styrkja úr fiskimálasjóði verði í höndum ráðsins, að svo miklu leyti, sem það verður ekki falið öðrum aðilum með öðrum lögum. Annars skal vera sérstakur kafli í fjárlögum hvers árs, þar sem ákveðin eru og sundurliðuð frjárlögmál og lánsheimildir eða ábyrgðir til ráðsins og þeirra framkvæmda, sem það hefir með höndum.

Það þarf svo víst ekki að lýsa meir þessu máli. Ég vil leggja til, að því verði vísað til 2. umr. og allsherjarnefndar, að lokinni þessari umræðu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

16. Útvegsmálaráð.

Á 29. fundi í Nd., 29. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um nýskipun útvegsmála og stofnun útvegsmálaráðs (þmfrv., A. 97).

Á 31. fundi í Nd., 31. marz, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Í grg. þeirri, sem fylgir frv., er tekið fram allt það helzta, er máli skiptir um tilgang frv. Við flm. frv. þessa litum svo á, að það sé ekki rétt að halda áfram að reka útgerðina með tapi, eins og gert hefir verið að undanfögnu. Árið 1937 áttu formenn stjórnmálaflokkanna kost á að sjá rekstrarafkomu útgerðarinnar, og man ég ekki betur en að þá væri gert ráð fyrir á annað hundrað þús. króna tapi á togara á ári, og 6—8 þús. kr. á smábátum, en nú hefir það komið í ljós, að þetta er ekki alls kostar rétt. Tapið er mjög misjafnt, en mun láta nærri að vera um 30 þús. kr. til jafnaðar á togara á ári, en þó er það svo, að sum útgerðarfyrirtæki eru rekin með hagnaði, og það samilegum hagnaði. Bendir það aftur óneitanlega til þess, að möguleikar séu á því að láta útgerðina bera sig, ef hyggilega er að farið.

Þær leiðir, sem efst eru á baugi til úrbóta á afkomu útvegsins, eru aðallega tvær. Fyrst útflutningsverðlaun, sem yrði að ná með hátolli, sem mjög verður að draga í efa, að sé kleift að leggja á og ná inn.

Hitt ráðið er að lækka verðgildi íslenzkra peninga, og það er auðveldasta leiðin fyrir valdhafana, því að með því lækka þeir kaup allra, er taka laun sín í peningum. Af slíkum ráðstöfunum yrði því vafasamur hagnaður fyrir aðra en þá, sem flytja meira út en þeir kaupa aftur fyrir af erlendum vörum. Við, sem að frv. þessu stöndum, teljum því báðar þessar leiðir til viðreisnar útveginum forkastanlegar. Hinsvegar teljum við, að hér þurfi eitthvað að gera, og því viljum við, að þær ráðstafanir einar séu gerðar, sem bezt og öruggast tryggja afkomu þessa atvinnuvegar í framtíðinni. Það er því till. okkar, að öllum, sem að útgerðarmálum starfa, sé veitt fræðsla um þessi mál, og að tekin sé ráðin af þeim, sem reynslan er búin að sanna, að ekkert vit hafa á útgerðarmálum, enda þótt þeir telji sig sjálfa alveg ómissandi menn á þeim vettvangi. Þessi aðstoð sjávarútveginum til handa er hugsuð eitthvað í svipuðu formi og fræðsla sú, sem Búnaðarfélag Íslands veitir nú landbúnaðinum. Það er að vísu rétt, að til er stofnun, sem heitir Fiskifélag Íslands, en skýrslur sýna, að það er mjög í afturför frá því, sem það var. Af starfsemi þess virðist ekki annað eftir en að halda út blaðinu Ægi, og halda einstöku sinnum námskeið í meðferð mótörvéla.

Eins og ég tók fram áðan, þá teljum við það alveg forkastanlegt með öllu að fara að lækka gengi krónunnar eða gera aðrar ráðstafanir um fjárframlög útveginum til handa, að óbreyttu því skipulagi og þeirri stjórn, sem nú er almennt á málum útvegsins. Það teljum við sama og hella dýrum legi í botnlaust fat, og því er það, að við leggjum til, að hér sé horfið inn á nýjar leiðir.

Að endingu vil ég geta þess, að kostnaður við útvegsmálaráðið mun verða meiri en kostnaðurinn við fiskimálanefnd, en þess ber að gæta, að svo er til ætlað, að fiskimálanefnd verði lögð niður, og Fiskifélagið að mestu leyti a. m. k., — störf þessara tveggja stofnana sameinuð

í eitt, en af því ætti aftur að geta orðið verulegur sparnaður.

Ég hygg nú, að ég hafi drepíð á það, sem mestu máli skiptir og ekki er skýrt tekið fram í grg. frv. Óska ég þess svo, að málinu verði vísað til 2. umr. og sjútnv., að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

17. Umboðsverzlun útgerðarinnar.

Á 28. fundi í Nd., 28. marz var útbýtt:

Fr. til 1. um umboðsverzlun útgerðarinnar (þmfrv., A. 98).

Á 31. fundi í Nd., 31. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv. að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Frv. þetta er borið fram sem tilraun til styrktar við útgerðina. Í því er farið fram á, að ríkisstj. verði falið að setja á stofn umboðsverzlun fyrir útgerðina. Nú er innkaupum útgerðarinnar á veiðarfærum o. fl. háttað á þennan veg, að umboðssalar ferðast um landið og fá útvegmenn til þess að kaupa af sér. Umboðslaunin eru oft 10% og þar yfir; verða þau út af fyrir sig tilfínanlegur skattur fyrir útgerðina. Hér er aftur lagt til, að umboðslaun þau, sem útgerðarmenn greiði umboðsverzluninni, megi ekki nema meiru en 3% af cif-verði vörunnar. Þá er og gert ráð fyrir, að umboðsmönnum verzlunarinnar skuli greidd ómakslaun sín með 1% af cif-verði pantaðrar og greiddrar vöru. Á þessum lið yrði því ekki svo litill sparnaður. Auk þess myndu fást miklu hagkvæmari innkaup með því að hafa verzlunina á einni hendi heldur en hafa hana í höndum fjölda manna, eins og nú er.

Þá myndi þetta og skapa miklu meira öryggi, ef t. d. styrjöld brýzt út, sem alltaf má gera ráð fyrir að geti orðið á hverju augnabliki.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

18. Dómkirkjan í Reykjavík o. fl.

Á 30. fundi í Nd., 30. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um afhending dómkirkjunnar til safnaðarins í Reykjavík og fjölgun sókna og presta í Reykjavík og öðrum kaupstöðum (þmfrv., A. 111).

Á 32. fundi í Nd., 3. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 4. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Þetta frv. hefir verið flutt hér tvisvar áður á Alþingi, 1935 og 1936, en í hvorugt skiptið útrætt. Það var upphaflega undirbúið af kirkjuráðinu og hefir verið athugað og mælt með því bæði af prestum dómkirkjusafnaðarins og fleirum, sem hlut eiga að máli, svo sem biskupi landsins.

Þegar frv. kom hér fram 1935 og 1936, fylgdi því ýtarleg grg., sem ég hefi ekki hirt um að láta prenta með því nú, en aðeins vísað til hennar fyrir þá, sem vilja kynna sér málið nánar. Nú er málið flutt fyrir tilmæli biskups. Ég taldi mér skýlt og ljúft að verða við því sem þm. Reykv. og meðlimur dómkirkjusafnaðarins í Reykjavík.

Fr. er ákaflega einfalt. Aðalefni þess er, að ríkið afhendi söfnuðinum í Reykjavík kirkjuna til meðferðar. Vitanlegt er það, að fyrir höndum er mikill kostnaður við kirkjubyggingu, af því að kirkjan er orðin mikils til of lítill fyrir þann mikla fjölda, sem er í dómkirkjusöfnuðinum.

Eins og sést á frv., er annað höfuðatriði þess það, að fjölgað sé prestum í Reykjavík. Gert er ráð fyrir, að þeir verði 4. Eftir þeim mannfjölda, sem nú er í dómkirkjusöfnuðinum, ættu prestarnir að vera 4 eða 5. Er vitanlegt, að því mundi fylgja mikill kostnaður, ef ríkið ætti að byggja hér 3 kirkjur í viðbót, en hér er farið fram á mjög hóflegt framlag frá ríkinu, því að lagt er til, að um leið og ríkið er losað undan þeirri kvöð að byggja kirkjurnar, þá greiði það til safnaðanna 300 þús. kr. á 30 árum.

Nú þegar hafa tveir prestar verið kvaddir til aðstoðar þeim reglulegu þjónandi prestum við dómkirkjuna hér. Er því líklegt, að prestum yrði ekki fjölgað, heldur aðeins að Reykjavík yrði skipt í prestaköll og kirkjur reistar.

Ég held, að ekki verði ágreiningur um, að sá mikli mannfjöldi, sem er hér í Reykjavík, muni þurfa þess eins og menn annarstaðar á landinu að hafa kirkjur og klerka í samræmi við mannfjölda og viðáttu, og er ætlað til samkv. þessu frv., að venja sé að ætla hverjum presti um 5000 safnaðarmeðlimi. Ég geri ekki ráð fyrir, að hægt verði að fylgja þessu nákvæmlega, því menn sjá ekki svo fyrirfram, hver fjölgunin eða fækkunin verður. Þéttbýlið er mest um miðbik bæjanna, þegar þeir eru litlir, en þegar

verzlunin vex, þá færast byggðin í úthverfin, og er það einnig byrjað hér. Þetta er fram-tíðarmál, og ég geri ráð fyrir, að hv. þm. finn-ist skylt að stuðla að því, að þetta fyrirkomu-lag geti orðið.

Ég vil svo mælast til þess við hæstv. forseta, að hann láti vísa þessu máli til 2. umr. og menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17:1 atkv. og til menntmn. með 17:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

19. Alþýðutryggingar (frv. SK).

Á 38. fundi í Nd., 11. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 14 31. des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 131).

Á 40. fundi í Nd., 14. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-ferðar.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Herra forseti! Þetta er mjög fyrirferðarlítið frv. Viðvíkjandi l. gr. skal ég geta þess, að samkv. tryggingar-lögunum er skylt að slysatryggja menn, sem vinna við bjargisig. Nú er það nokkuð mis-munandi, hvernig þessi atvinnugrein, ef svo má kalla, er stunduð á ýmsum stöðum hér á landi. En þar, sem ég þekki til, sem er sérstaklega við bjargisig við Hornbjarg og Hælavikurbjarg fyrir N.-Vesturlandi, er eggjatekjan svo að segja eingöngu stunduð í sambandi við bjargisig. Eru þar venjulega hafðir um 6 menn við hvern vað, og mun vera sjaldgæft, að slys hendi aðra en þá, sem í bjarginu eru, eða sigmennina. En upphaflega var skyldutrygging á öllu því fólki, sem þarna vann að, eða kannske 6 mönnum við hverja festi. Sumir gera sér það að atvinnu að siga í bjarg. En mjög er það algengt innan sveita, að bændur fari með heimilisfólk sitt í bjarg, til þess að afla eggja í búið. Miðað við, að hver maður sé skyldugur til að tryggja sig fyrir 25 kr. á viku, er hér um svo hált gjald að ræða, samanbórið við tekjurnar, að allar líkur eru til þess, að leggjast mundi niður, að menn reyndu að afla þessarar bjargar í búið. Nú segir mér forstöðumaður trygginganna, að búið sé að breyta þessu með reglugerð, þannig að full trygging sé aðeins tekin fyrir festar-menn, en aðrir séu tryggðir með smáupphæð-um. Má vel vera, að við þetta megi sitja. Æt-last ég til þess, að sú n., sem fær þetta mál til meðferðar, rannsaki þetta nánar. Það getur ekki talizt tilfinnanlegt gjald, þótt menn yrðu að greiða 2—3 kr. í vikutryggingu, því vitanlega getur það komið fyrir, að menn farist af bjarg-

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

brún, og hefir nýlega orðið slíkt slys í Vest-mannaeyjum.

Það er athugunarmál fyrir n., hvort ekki mætti láta gilda aðrar reglur á einum stað en öðrum, eftir staðháttum. Sumstaðar fara menn festarlausir í bjarg, til þess að afla eggja, og einnig til fuglategju. Þar er vitanlega slysa-hættara en á öðrum stöðum, þar sem engir fara í bjargið nema festarmaðurinn einn. Annars sé ég ekki ástæðu til að fjölýrða frekar um þetta atriði, því n. mun taka það til nánari athugunar.

Önnur gr. frv. er um það, að slaka nokkuð á tryggingarskyldunni á smábátum. Þessu hagar svo til, a. m. k. sumstaðar, að menn verða að vera bundnir við skipin svo mánuðum skiptir, þótt óhagstætt tíðarfar hamli sjóferðum heilar vikur — og vikum saman jafnvel. Tryggingar-skyldan verður nokkuð þungbær fyrir þessa menn. Ég veit dæmi þess, að ekki hafi orðið sjóferð nema þrisvar í mánuði, og þá er engin sanngirni, að menn þurfi að tryggja eftir sama mælikvarða og þegar róði er daglega, eða eftir sama mælikvarða og þau skip, sem liggja úti til þess að stunda veiðar hvern dag. Nú hefi ég farið fram á í þessu frv., að telja skuli minnst 4 daga í tryggingarviku, eða 4 sjóferðir. Hefi ég átt tal um þetta bæði við þann mann, sem með slysatryggingarnar hefir sérstaklega að gera, og eins við yfirmann tryggingarstofnunarinnar, Harald Guðmundsson alþm., og þeir hafa báðir fallizt á, að þessi mælikvarði væri sanngjarn og hafa um nokkurt skeið látið þau boð út ganga til tryggingarstjóra, að þeir skyldu láta fram koma nokkra línir á þessum ákvæðum. En vitanlega er bezt að hafa þetta ótvírátt í l. sjálfum, svo að yfirmaður stofnunarinnar hafi að einhverju að halda sig. Har-aldr Guðmundsson sagði mér, að hann væri þó heldur á móti því, að þetta næði til báta, sem væru 12 smál. eða stærri. Nú háttar svo til, að háttar af þessari stærð, 12—20 smál., ganga á haustvertíðinni á Vesturlandi. Og á þeim tíma árs, frá hausti og til áramóta og jafnvel fram í janúar og febrúar, er tíðarfar ákaflega stopult, svo að þessir bátar verða oft að hafa landlegur kannske 4 daga af hverjum 5.

Ég vil ekki setja mig þvert á móti því, að bátar, sem eru 12 smál. og stærri, séu undan-skildir ákvæðum þessa frv. Þó vildi ég mæl-ast til þess, að n., sem fær þetta mál til með-ferðar, rannsaki ýtarlega allar aðstæður, og sérstaklega, hvort ekki mætti hafa undantekn-ingarákvæði þar, sem svo hagar til, að hætta er á, að haustróðrar leggist af vegna þungra gjalda, þar á meðal þessara tryggingargjalda.

Ég vildi svo óska eftir því, að málinu verði vísað til 2. umr., og ég held það eigi heima hjá allshn.

Vilmundur Jónsson: Ég vil aðeins upplýsa það, að ég hefi fyrir hönd kjósenda minna í N.-Ísafjarðarsýslu, sem stunda bjargisig og ég ætla að séu hinir einu, sem kvartað hafa undan þeim ákvæðum, sem gilda um tryggingar við þá atvinnu, haft milligöngu við tryggingar-stofnunina um, að ákvæðum reglugerðarinnar

þar að lútandi yrði breytt. Og eins og hv. flm. upplýsti, hefir þeim þegar verið breytt. Ég hefi borið breyt. undir þá, sem hér eiga hlut að máli, og hefi gögn í höndunum um, að þeir uni vel þeim ákvæðum, sem um þetta gilda nú. Þar fyrir mæli ég ekkert á móti því, að frv. verði visað til n. Hún getur þá kynnt sér, hvernig í málinu liggur, enda eru fleiri atriði í frv. en þetta eina. En svona er þessu varið um hjarg-sigamenn í N.-Ísafjarðarsýslu.

***Gísli Sveinsson:** Herra forseti! Það er ekki til þess að lengja umr., að ég stend upp, heldur er það einungis vegna þess, að tilefni gafst til þess af hv. þm. N.-Ísf. Mér heyrðist á hv. þm., að hann hefði haft tal af öllum, sem hagsmuna eiga að gæta í þessum efnum — ekki aðeins í N.-Ísafjarðarsýslu, heldur öllum hinum mörgu hlutaðeigendum kringum allt land. Mér þykir ekki líklegt, að hv. þm. hafi talað við alla þá, sem í hjarg fara í hans kjördæmi, og ég veit, að á Suðurlandi hefir hann ekki haft nein töl á því.

Það er misskilningur hjá hv. þm. — sem að visu skiptir litlu máli —, að hann hafi komið af stað nokkru róti um þetta atriði, sem hér um ræðir. Ef á að fara út í mannjöfnuð í sambandi við þetta, vil ég geta þess, að það er skjállega upplýst, að þetta er frá öðrum þm. komið, sem sé þm. V.-Sk. Varð það að samkomulagi milli mín og deildarstjóra slysatrygginganna, að láta 25 kr. gjaldið á viku ekki koma til framkvæmda, þar sem vitanlegt er, að mönnum er gersamlega ókleift að greiða svo hátt tryggingargjald, og þessu af því leiða, að þessi atvinnugrein legðist niður. Í framkvæmdinni hefir þetta gjald því verið mildað niður í 6 kr. á viku. Og upp úr þessu, eftir 2—3 ára umkvartanir hér við Suðurland, hefir verið gengið inn á að breyta reglugerðinni þannig, að sigmenn greiði eftir sem áður 25 kr. á viku, en aðrir ekki nema 3 kr. En það má segja, að þetta fullnægi ekki því, sem hér er um að ræða, þar sem það er vitað, að slys verða einmitt ekki á sigmönnum. Það er reynsla fyrir því, að þeir eru allra manna öruggastir. Slys henda aðallega aðra menn hér á landi, sem sé þá, sem fara bandlausir í björg við eggja- og fuglatekju. Það hefir einnig komið fyrir, að menn, sem sitja undir, hafi steypzt ofan fyrir. Enn er því ekki fullnægt því réttlæti, sem á að vera, að ekki þurfi að greiða hærri gjald fyrir sigmenn heldur en þá menn, sem stunda hin áhættumestu störf, eins og líka l. og reglugerðin bera með sér. Þetta ákvæði um 25 kr. gjaldið er óskiljanlega komið inn. Það er t. d. tekið margfalt minna gjald fyrir kafara en sigmenn, og þó er kafarastarfið, að dómi vitnisbærara manna, hið hættumesta starf, sem þekktist, við lönd. Það er ekki tekið hærri gjald fyrir þá en undirsetumenn, sem aðstoða við hjargsig. En það er fullvist, að sigmennirnir sjálfir eru tiltölulega öruggir, enda upplýst, að slys í björgum hafa ekki orðið á sigmönnum. Er því full þörf á að taka þetta atriði til yfirvegunar, og er vel, að málið skuli vera komið fram, enda þótt breyt. til bóta hafi orðið á

reglugerðinni, eins og ég gat um; en betur má, ef duga skal.

Hitt atriðið, sem frv. fjallar um, er líka mjög athugunarvert, og er það til hagsbóta fyrir þá, sem í smáum stíl stunda sjóróðra hér við land. Eftir gömlu slysatryggingarl. var þessum mönnum frjálst að tryggja róðrabáta sína fyrir viku og viku, og þau l. voru yfirleitt svo fullkomin, að þeim þurfti ekki að breyta, og voru þau skemmd með því að setja þau inn í núv. tryggingarl. Það er alkunnugt, að það er rétt með höppum og glöppum, að róðrabátum gefur á sjó, og er því óhæfilegt að taka fullt gjald af slíkum bátum. — Finnst mér vel til fallið, að þetta mál verði athugað í n.

Vilmundur Jónsson: Hv. þm. V.-Sk. hefir misskilið það, sem ég sagði, og ekki var annað en það, sem ég hefi skjöl fyrir, að ég hefði haft milligöngu milli kjósenda minna og tryggingarstofnunarinnar um að fá breytt reglugerðinni, sem hér um ræðir. Hann virðist aftur á móti hafa haft milligöngu milli kjósenda sinna og tryggingarstofnunarinnar um að brjóta reglugerðina, og á það allvel við fyrir mann í hans stöðu. Slíkt hefði mér ekki dottið í hug að fara fram á.

Hið eina, sem ég kann að hafa ofmælt í ræðu minni — og þó raunar ekki ofmælt —, er það, að ég sagði, að aðrir myndu ekki hafa óskað eftir breyt. á þessari reglugerð en N.-Ísfirðingar. Ég geri tæplega ráð fyrir, að V.-Skaftfellingar hafi óskað breyt. á reglugerð, sem hefir aldrei verið framkvæmd á þeim. Þá mátti þeim á sama standa, hvernig hún var. En reglugerðina átti að framkvæma, og hún var framkvæmd á hjargsigamönnum í N.-Ísafjarðarsýslu. Því vildu þeir ekki una og óskuðu eftir breyt. Sendu þeir undirskriftir tugum og jafnvel hundruðum saman. Maður kom að vestan og fór með mér til tryggingarstofnunarinnar. Fyrir þessa milligöngu var reglugerðinni breytt, eins og bréflega liggur fyrir.

Upplýsingar hv. þm. um það, hvar slyshættan sé mest við þessa atvinnugrein, eru þverðufugar við reynsluna í N.-Ísafjarðarsýslu. Þar játa allir, að sigmaðurinn sé í mestri hættu, og er ekki kunnugt, að slys hafi þar nokkurn tíma orðið á öðrum.

Reynsla tryggingarstofnunarinnar um þetta atriði mun og vera hin sama og hjá mönnum vestra, eða öfug við það, sem hv. þm. V.-Sk. upplýsti.

***Gísli Sveinsson:** Það er misskilningur hjá hv. þm. N.-Ísf., að orð mín áðan hafi verið í andstöðu við reynsluna. Það, sem ég upplýsti, var einmitt í samræmi við reynsluna hér á Suðurlandi. Það er alkunnugt, og hefi ég þá vitneskju m. a. frá einum deildarstjóra tryggingarstofnunarinnar, að slys verða ekki á sigmönnum sjálfum — slíkt er undantekning —, heldur á lausagöngumönnum, mönnum, sem gera sér leik að því að stikla í björg án þess að binda sig. Það er því algerlega að ófyrirsýnju að halda þessu ofurgjaldi á sigmönnum.

Hv. þm. vildi upplýsa, að hann hefði átt

Alþýðutryggingar (frv. SK). — Vatnalög. — Skattfrelsi Eimskipafélags Íslands.

mestan þátt í því að koma hreyfingu á þetta mál og breyta reglugerðinni. Það kann vel að vera, en ég stóð aðeins upp til þess að mótmæla því, sem hann vildi vera láta, að hann einn hefði fengist við þetta. Áttu þetta kannske að vera sem andmæli gegn hv. 6. þm. Reykv., sem stundum tekur framhjá norður í Ísafirði?

Þá hélt hv. þm. því fram, að nokkur hundruð manna ættu hér hlut að máli, en sagði þó, að hann hefði haft tal af öllum hlutaðeigendum. Tel ég það muni ofmælt vera.

Vilmundur Jónsson: Ég vil aðeins mótmæla því, að ég hafi sagt í ræðu minni áðan, að ég hefði talað við alla hlutaðeigendur.

Viðvikjandi slysaðettunni fyrir sigmenn skal ég upplýsa, að í Hornbjargi og Hælavikurbjargi hafa aldrei svo að kunnugt sé orðið slys á öðrum en sigmönnum. Er mér þetta sjálfum vel kunnugt síðastliðin 20 ár.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framur.

20. Vatnalög.

Á 39. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breytingar á vatnalögum, nr. 15 20. júní 1923 (þmfrv., A. 133).

Á 41. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Samkv. vatnal. telst „hérað“ bæjarfélag, sýslufélag eða hreppsfélag. Og í vatnal. er ekki gert ráð fyrir, að vatnsvirkjun til raforkuframleiðslu sé gerð nema af einu slíku félagi.

Nú er það farið að tíðkast, að fleiri héruð vilja vera saman um vatnavirkjun til raforkuframleiðslu. Stundum er það fleira en eitt hreppsfélag og stundum bæjar- og hreppsfélag og stundum bæjar- og sýslufélag. En þetta má ekki eftir nügildandi l. Þess vegna ber ég fram frv. um breyt. á þessum l., til þess að bæta úr þessu með ákvæði um það, hvernig félag skuli myndað, ef um fleiri héruð er að ræða.

Sé ég ekki ástæðu til að skýra þetta nánar. En mér er kunnugt um, að af þessu hafa orðið nokkur vandræði, þar sem ríkisstj. litur svo á, að hún muni ekki geta staðfest samþykktir fyrir félög, sem ná yfir fleira en eitt hérað, af því að til þess vantar lagagrundvöll. Ég vænti þess, að engin mótstaða verði gegn því, að frv. verði samþ. Ég tel þó alveg sjáfsagt,

að það fari til n., og mundi það þá bezst eiga heima hjá allshn. En sökum þess, að þetta gat á l. hefir valdið nokkrum óþægindum, vildi ég mega vænta þess, að því verði flýtt í gegn á þessu þingi, ef n. sér ekki á því neina sérstaka meinbugi. Vil ég svo gera að till. minni, að málinu verði vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 16:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framur.

21. Skattfrelsi Eimskipafélags Íslands.

Á 53. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um skattfrelsi h/f Eimskipafélags Íslands vegna fyrirhugaðs farþega- og farm-skipa (þmfrv., A. 259).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

*Atvmrh. (Ólafur Thors): Ég þarf ekki að flytja langt mál um þetta frv., því í raun og veru er það sagt í hinni stuttu grg. frv., sem ég tel þörf á að segja til skýringar eða viðbótar því, sem felst í gr. frv.

Aðalatriðið er það, að Eimskipafélag Íslands hefir lengi haft í hyggju að byggja nýtt skip, en því máli var þann veg komið sumarið 1939, að stjórn félagsins átti viðræður um málið við ríkisstj. og fór fram á ýms friðindi af hendi ríkissjóðs, ef þetta skip yrði byggt. Eftir að þessar viðræður höfðu farið fram og bréfaskipti milli þessara aðila um málið, þá réðst stjórn Eimskipafélags Íslands í það, eftir að hafa tekið málið til nánari athugunar, að leita hófanna um byggingu slíks skips hjá ýmsum nágrannaþjóðum okkar. En stjórn félagsins taldi sig hafa fengið vilýrði hjá ríkisstj., ef hún gæti fullnægt vissum skilyrðum, sem ríkisstj. hafði sett, og fyrirheit af hendi stj. um viðbótarstuðning við Eimskipafélag Íslands, sem stjórn félagsins taldi nægja til þess að félagið gæti hafizt handa í þessu máli. Eftir að hafa fengið þessar upplýsingar og leitað hófanna um samninga um byggingu þessa skips, þá réðst stjórnin í að gera samning um byggingu þess og taldi þá, að hún ætti vísan stuðning ríkisstj. í þessu máli.

Það var annar maður, sem sat þá í embætti atvmrh. heldur en nú, og ég tel ástæðulaust fyrir mig að fjölyrða um hans skilning á þessu máli. Hann gerir það sjáfsagt sjálfur. En ég segi fyrir mitt leyti, að eftir að ég tók við embættinu og málið hafði verið lagt fyrir mig, þá taldi ég það liggja þannig fyrir, að mér væri skylt, enda var mér það líka ljúft, að uppfylla loford þau, sem stjórn Eimskipafélags Íslands taldi sig hafa fengið.

Ég hefi nú með því að leggja þetta frv. fyrir hv. d. að því leyti uppfyllt loforð þau, sem stjórn Eimskipafélagsins var gefið. Ég mun að sjálfsögðu reyna að fylgja þessu frv. fram á hv. Alþ. og þar með verða við tilmælum félagsstj. um að bera fram frv. sem fer í þá átt, að ef félagið lætur smíða slíkt skip, þá skuli það undanþegið gjöldum til ríkissjóðs vegna innflutnings skipsins til Íslands, skrásetningar þess og þinglestrar eignarheimildarskjala um það, ásamt þar að lútandi stimpilgjöldum, og enn fremur öllum sköttum og gjöldum af skipinu til ríkissjóðs eða annara opinberra sjóða í fyrstu tíu árin eftir að það byrjar siglingar.

Ég læt þessa stuttu grg. nægja. En því miður hafa þeir atburðir gerzt, sem öllum hv. þdm. er kunnugt um, hin mikla styrjöld, sem að minni byggju mun valda því, að litlar líkur eru til, að hafizt verði handa um þessa byggingu. Ég taldi þó rétt að leggja frv. fram, því ég vildi standa við loforð, sem ég gaf. Ég mun því, að svo miklu leyti sem Eimskipafélag Íslands af-ræður að halda áfram byggingu þessa skips, fylgja frv. fram eftir því, sem geta mín leyfir. En ég endurtek, að ég tel ekki miklar líkur til, að úr þessu verði.

Ég veit, að þetta mál hefir valdið nokkrum ágreiningi, en ég tel ekki ástæðu til þess fyrir hv. þm. að tefja störf þingsins með umr. um þetta mál á þessu stigi þess. Það mun verða tími til þess, þegar frv. kemur frá n., enda mun ég þá færa fram viðtækari greinargerð, sem ég tel ekki nauðsynlegt að gera fyrr en kemur til úrslita frv.

Skúli Guðmundsson: Í grg., sem fylgir þessu frv., er getið um bréf, sem ég sem þáv. atvmrh. skrifaði stjórn Eimskipafélags Íslands 3. nóv. 1938, en bréf þetta var svar við málaleitun frá stjórn félagsins um stuðning við félagið, ef það léti byggja nýtt skip til farþega- og farmflutninga. Í þessu bréfi ráðuneytisins voru gefin fyrirheit um meðmæli til Alþ. fyrir slíkum stuðningi, ef fullnægt væri vissum skilyrðum af hálfu félagsins. En þau skilyrði voru m. a. að félagsstjórnin gæti lagt fram áætlun um yfirfærslu skipsverðsins, sem væri framkvæmanleg að áliti ríkisstj. og gjaldeyrisnefndar.

Í grg. þessa frv., sem hér liggur fyrir, og einnig í ræðu hæstv. atvmrh., sem hann flutti hér um þetta mál, kom það fram, að hann telur, að Eimskipafélag Íslands hafi fullnægt þeim skilyrðum, sem sett voru í þessu bréfi ráðuneytisins. En ég er þar á annari skoðun en hæstv. ráðh. Stjórn Eimskipafélags Íslands sendi ríkisstj. að visu á sinum tíma — og áður en ég fór úr stj., — áætlun um lántökur erlendis, í sambandi við þessi fyrirhuguðu skipakaup. En henni fylgdi engin greinargerð af hálfu félagsins um það, hvernig stjórn þess hugsaði sér yfirfærslu á afborganum og vöxtum til greiðslu af þessum lánum. Stjórn félagsins hafði ekki heldur, þegar ég fór úr ríkisstj., leitað til gjaldeyris- og innflutningsnefndar og borið undir nefndina áætlunir um yfirfærslu á skipsverðinu né fengið neina umsögn frá nefndinni um málið.

Ég tel því langt frá því, að settum skilyrðum hafi verið fullnægt af hálfu félagsins, og án þess að fara út í frekari umr. um málið á þessu stigi, þá vildi ég skýra frá þessum skilningi mínum áður en málið fer til n., svo að þingn., sem fær þetta mál til athugunar, geti einnig athugað þetta atriði, því að ég geri fastlega ráð fyrir, að hæstv. ráðh. ætlist til, að málið fari til n.

Finnur Jónsson: Eftir öllum líkum að dæma, má telja það ósennilegt, að þetta mál verði afgr. í því formi, sem það nú liggur fyrir. Hinsvegar myndi ég telja ástæðu til, og vildi skjóta því til hæstv. ríkisstj., hvort ekki væri tiltæki-legt að taka málið upp á öðrum grundvelli. Eimskipafélagið hefir nú tekið upp siglingar beint til Ameríku. Þessar siglingar eru svo dýrar, að sennilegt er, að flutningsgjöldin frá Ameríku verði nokkuð á annað hundrað krónur á hverja smálest af vörum. Þetta mun byggjast á því, að þau skip, sem Eimskipafélagið hefir, eru óhentug til slíkra langferða. Ég hefi hér í höndum skilríki fyrir því, að þau farmgjöld, sem önnur Norðurlönd borga, eru ekki nema lítið brot af því, sem Eimskipafélagið þarf að fá fyrir siglingarnar. Samkvæmt heimild í norskum l. voru 22. sept. síðastl. settar „hámarksfraktir“ á hveiti og rúg til norskra hafna, en þær eru n. kr. 33.00 frá austurströnd Kanada og Bandaríkjanna, n. kr. 38.00 frá Mexicoflóanum og n. kr. 55.00 frá vesturströnd Bandaríkjanna. Á þessu og þeim „fröktum“, sem við þurfum að greiða, er náttúrulega svo mikill munur, að það getur verið athugunarmál, hvort ekki myndi borga sig að styrkja Eimskipafélagið til að ná tökum á stóru flutningaskipi, sem gæti að einhverju leyti siglt fyrir lægra verð en skipin nú geta. Þótt ekki næðust eins lágar „fraktir“ eins og Norðmenn setja sem hámark, þá ætti það að geta orðið mikill stuðningur í því að halda niðri dýrtíðinni í landinu.

Ég hefi heyrt sagt, að ríkisstj. hafi nýlega gert ráðstafanir til að fá eina sérstaka vörutegund ódýrari en annars var kostur með því að leigja flutningaskip til að flytja olíu, og mun þannig vera hægt að halda olíuverðinu niðri. Ég geri ráð fyrir, að á fleiri sviðum væri hægt að ná hagfelldari kjörum um flutningsgjöld.

Ég vil að lokum mjög eindregið óska þess, að ríkisstj. vildi taka þetta til athugunar, hafi hún ekki þegar gert það.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég ætla ekki að mótmæla því, sem hv. þm. Ísaf. sagði. En það var eitt atriði í ræðu hans, sem mér er sérstaklega vel kunnugt um, sem ég vildi leiðrétta. Það er ekki rétt, að ríkisstj. hafi leigt neitt skip til olíuflutninga. Öll sú olía, sem komið hefir hingað og von er á, hefir verið og mun verða flutt með skipum, sem útveguð hafa verið af olíufélögunum sjálfum að öllu leyti.

***Atvmrh. (Ólafur Thors):** Ég ætla aðeins að segja það, út af því, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði, að ég er ekki sammála honum um það, að stjórn

Skattfrelsi Eimskipafélags Íslands. — Gengisskráning og ráðstafanir í því sambandi (frv. HV o. fl.).

Eimskipafélagsins hafi látið undir höfuð leggjast að fullnægja skilyrðum, sem sett voru í bréfi dags. 3. nóv. 1938. Það er svo fjarri því, að ég sé honum sammála um þetta, að ég tel sannara, að hún hafi leyst fram úr því, sem þar var talið nokkuð velta á um stuðning ríkisstj., og það miklu betur en nokkur gat gert sér í hugarlund, þegar þessi hv. þm. sem þáv. atvmrh. setti skilyrðin. Ég tel ekki heldur, að Eimskipafélagsstj. hafi unnið til neinna saka fyrir það, þótt hún hafi ekki sjálf beinlinis talað við gjaldeyrisnefnd um þetta. Ég hygg, að hún hafi haldið, að með því að fullnægja settum skilyrðum ráðuneytisins væri það nægilegt og við ríkisstj. eina um það að tala.

Eins og ég sagði áðan, ætla ég ekki að taka upp deilur um þetta atriði, heldur vildi ég aðeins láta skoðun mína á þessu koma hér fram, sérstaklega ef svo kynni að fara, að málið kæmi ekki á dagskrá hér aftur, vegna breyttra kringumstæðna, en um það geri ég ráð fyrir, að Eimskipafélagsstj. fái vitneskju innan fárra daga, þar sem hún býst við að fá endanleg svör innan skamms um mikilsverð atriði frá þeim, sem ætla að byggja skipið.

Út af því, sem hv. þm. ísaf. sagði, vil ég aðeins segja það, að mér er kunnugt um, að það er rétt, sem hann segir, að þau skip, sem Eimskipafélagið hefir nú í förum, eru ekki eins hentug og æskilegt væri til þessara ferða. Mér er það einnig kunnugt, að Eimskipafélagið hefir haft til athugunar kaup á stærra vöruflutningaskipi, en það liggur ekki fyrir neitt endanlegt í því máli. En það veldur nokkrum áhyggjum í því sambandi, annart nokkur not muni verða fyrir þau skip annarstaðar, ef ferðir þeirra skipa, sem nú sigla til Ameríku, falla niður. Svo er einnig á það að líta, að verð á skipum hefir margfaldast síðan í ágústmanuði. Og það er ekki nema eðlilegt, þegar menn vita ekki meira en við vitum um það, hve lengi ófriðurinn kunni að standa, að menn hiki við að kaupa gömul skip og óhentug við margföldu verði. Ég veit ekki til þess, að Eimskipafélagið hafi getað fengið nein skip, sem það hefir haft augastað á eða fullnægi þeirri þörf, sem hér um ræðir.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta, en óska að málinu verði vísað til fjhn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

22. Gengisskráning og ráðstafanir í því sambandi (frv. HV o. fl.).

Á 53. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 10 frá 4. apríl 1939, um gengisskráningu og ráðstafanir í því sambandi (þmfrv., A. 269).

Á 55. fundi í Nd., 8. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Þetta frv. er flutt af þm. Sósíalistaf. og er um breyt. á l. um gengisskráningu og ráðstafanir í því sambandi frá 4. apríl 1939. Frv. snertir ekki ákvæðin um sjálfa gengisskráninguna, og vil ég því ekki fara nánar út í það atriði. Aðeins vil ég geta þess, að ég álit, að það hefði mátt hafa þau á allt annan og betri veg.

Aðaltilgangur lagasetningar þessarar hefir áreiðanlega verið sá, að koma því til leiðar, að kaup verkafólks og bænda gæti ekki hækkað að sama skapi og dýrtíðin.

Því hefir verið haldið fram af hæstv. viðskmrh. í sambandi við annað mál, að dýrtíðin hafi litið aukizt vegna gengislaganna. Það er að visu rétt, að samkv. gögnum hagstofunnar hefir dýrtíðin litið aukizt. En ég vil undirstrika það, sem hæstv. ráðh. sagði, að það hefði fyrst og fremst verið að þakka þeim birgðum, sem fyrir voru í landinu, og í öðru lagi því, að skömmu eftir gengislökkunina vildi svo vel til, að allar helztu nauðsynjavörurnar stórlækkuðu í verði. Ég geri einnig ráð fyrir, að starfsemi verðlagsnefndar hafi átt nokkurn þátt á að halda niðri dýrtíðinni, en hún myndi hafa gert sitt gagn hvort sem var. Ég vildi svo ekki að öðru leyti fara fleiri orðum um þetta mál. Ég skal geta þess, að í l. eins og þau nú eru er svo ákveðið, að þriggja manna nefnd skuli gera yfirlit yfir framfærslukostnaðinn í Reykjavík 1. hvers mánaðar, eftir grundvallarreglum, sem n. setur, að fengnum till. hagstofu Íslands. Komi í ljós, að framfærslukostnaður hafi hækkað í mánuðunum apríl til júlí 1939 um meira en 5%, þá er í l. heimild til, að kaupgjald ófaglerðs verkafólks megi hækka um sem svarar helmingi þeirrar hækunar, sem verður á framfærslukostnaðinum. Verði hækkan framfærslukostnaðarins yfir 10%, má kaup hækka um ½ af þeirri hækkan.

Við þessi ákvæði er það fyrst að athuga, að útreikningur á meðalframfærslukostnaði á ekki að fara fram nema á þriggja mánaða fresti. Þegar um hækkan verðlag er að ræða, hlýtur verðið alltaf að vera herra á þeim tíma, sem meðalverðið er reiknað út, heldur en næstu viku á undan. Af þessari ástæðu hljóta verkamennirnir alltaf að fá minni kauphækkan en svarar til dýrtíðarinnar á hverjum tíma. Það má ef til vill segja, að þetta muni engu meðan

ekki verða miklar verðsveiflur, en þegar atburðir gerast, sem hafa mikil áhrif á verðið, hlýtur þetta að muna miklu fyrir fólk. Ég vil í þessu sambandi einnig geta þess, að mér er ekki kunnugt um, að niðurstöður þessarar n., sem skipuð var samkv. l., hafi verið opinberlega birtar, né heldur sá grundvöllur, sem n. byggði sínar niðurstöður á og hún átti að ákveða. Mér er ekki heldur kunnugt um, að verkalýðsfélögunum hafi verið skýrt frá þessu, enda þótt það skipti mestu máli fyrir meðlimi þeirra. Ég tel þetta alveg ósæmandi, sérstaklega þar sem maður getur hugsað sér, að slík n. sem þessi sé ekki svo óskeikul, að ekki geti komið fram athugasemdir frá hlutaðeigandi aðilum um störf hennar. En þó að þetta hafi getað gengið hingað til þá er þetta ófært fyrirkomulag nú, eftir að stríðið er skolið á með þeim áhrifum, sem það hefir á öll viðskipti. Það er fjöldi af vörutegundum, sem hefir hækkað í okt. og það sem af er nóv. og eiga eftir að hækka enn meira. Ég hefi spurt hagstofustjórnann, hverju þessi hækkanunni muni nema. En hann sagði, að ekki væri búið að ganga frá hagskýrslutölum fyrir október, og því síður fyrir þessa daga, sem af eru nóvember. Yfirleitt má gera ráð fyrir, að verðhækkunin hafi numið frá 30–50%. Og enn má gera ráð fyrir, að þegar þær vörur eru uppseldar, sem nú eru komar til landsins, þá verði enn hækkan á verðinu, jafnvel þó verði hækki ekki á erlendum markaði meira en orðið er, vegna hækkaðra farmgjalda. Auðvitað gildir þetta fyrst og fremst um erlendar nauðsynjavörur, en samt sem áður hlýtur það að hafa áhrif á innlendu framleiðsluna. Þegar svo er komið, verður ekki hjá því komið að taka tillit til þarfa almennings.

Annað meginatriði l. er það, að verkafólk má ekki semja sjálft um kaupbreytingar, og fyrirfram gerðir samningar, sem hafa ákvæði inni að halda um breytingar á kaupum, ef gengið breytist, eru numdir úr gildi. Þessi ákvæði mættu, eins og kunnugt er, mikilli mótspyrnu hér á landi, bæði hjá verkafólki og vinnuveitendum, því eftir því sem ég best veit, taldi vinnuveitendafélagið sig andvígð þessum ákvæðum l. Það eru orðin harla lítil réttindi og verkefni verkalýðsfélaganna, ef þau mega ekki gera samninga fyrir sína meðlimi og vernda hagsmunum þeirra. Þegar svo er komið, hefir verið gengið lengra á þeirra rétt heldur en annara félaga í þessu landi.

Það frv., sem við berum hér fram, fer fyrst og fremst fram á að fella þetta bann úr gildi. Við förum fram á fullan rétt til handa verkalýðsfélögunum til að mega semja um kaup og kjör verkamanna. Hinsvegar er lagt til í okkar frv., að ef hvorugur aðili kærir sig um að breyta til og báðir eru ánægðir með eða vilja sætta sig við útreikninga á dýrtíðinni, þá skuli gilda reglur, svipaðar og nú, að öðru leyti en því, að við viljum hafa „kauplagsnefndina“ skipaða 5 mönnum í stað 3 nú. Ástæðan til þess er sú, að í núgildandi l. er Alþýðusambandið talið sem aðili fyrir verkafólk, en eins og kunnugt er, þá er ekki nema helmingur verkafólksins í Alþýðusambandinu og komið annað samband við þess

hlið. (FJ: Þetta eru þein ósannindi). Það þýðir ekkert fyrir hv. þm. Ísaf. að segja, að þetta sé ósannindi. Þetta er staðreynd, sem hv. þm. verður að taka á. Við viljum þess vegna hafa n. þannig skipaða, að einn sé tilnefndur af hæstarétti, og sé hann formaður, einn af Alþýðusambandi Íslands, einn af Landssambandi stéttarfélaganna og tveir af Vinnuveitendafélagi Íslands. Jafnframt þessu ætlumst við til, að meðalframfærslukostnaður sé reiknaður út mánaðarlega, í stað þess að vera nú reiknaður út á þriggja mánaða fresti. Kostnaðaraukningin við þetta ætti ekki að þurfa að vera mikil, þar sem gera má ráð fyrir, að þessi n. ætti ekki að þurfa að vera neitt verulega launuð.

Þá eru ákvæði í frv. um, að kaup fastráðinna manna, sem hafa undir 450 kr. laun á mánuði, skuli hækka eftir sömu reglum og kaupgjald verkafólks.

Loks töldum við rétt að fella burtu 5. gr. l., en hún fjallar um það, að um verðlag á innlendum vörum, svo sem mjólk og kindakjöti, skuli gilda sömu ákvæði og um kaupgjald verkafólks.

Í l. um gengisskráningu o. fl. var ekkert tillit tekið til þess, að meðalmeðlög og allar alþýðutryggingarbætur lækka raunverulega stórlega með hinni ört vaxandi dýrtíð. Frv. til l. um hækkan meðalmeðgjafar og tryggingarbóta var flutt í Ed. á fyrri hluta þings í vor, en varð ekki útrætt. Ákvæði þessa frv. höfum við tekið upp í það frv., sem nú liggur hér fyrir. Enda er enginn vafi á því, að þeir, sem fara verst út úr dýrtíðinni, eru einmitt þeir, sem lifa á opinberri aðstoð. Þessu fólk hefir löggjafarvaldið alveg gleymt, og er það lítt skiljanlegt. Við höfum hinsvegar álitnið, að þessi ákvæði eigi hér heima.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að tala meira fyrir frv., en óska eftir, að því verði, að lokinni þessari umr., vísað til hv. fjhn.

***Einar Olgeirsson:** Ég vildi sérstaklega minnast á aðalatriði þessa frv. Ég tel, að aðalatriði frv. sé það, að Alp. veiti verkamönnum aftur þann rétt, sem þeir höfðu áður, til þess að setja sjálfir verðið á sína vinnu og til þess að mega semja um það við þá, sem hana vilja kaupa. Þessi réttur var tekinn af þeim í vor. Og ég er hræddur um, að hvorki hv. þm. né fjöldinn allur af íbúum landsins geri sér ljóst, hversu geigvænlegt brot þetta var á öllum mannréttindum, sem þarna kom fram gagnvart verkalýðnum. Ég álit þess vegna nauðsynlegt, að hv. þm. geri sér það vel ljóst, hvað verkalýðurinn er að fara fram á með þeim kröfum, sem hér eru fram bornar og öll þau verkalýðsfélög, sem enn hafa um þetta rétt, hafa óskað eftir, að fram væru bornar. Það hefir verið á vitorði meiri hl. þm. á Alp., eins og það er nú skipað, að í núv. þjóðfélagi ætti verkalýðurinn við ófrelsi að búa. Framsfl. hefir í blaði sínu, Tímanum, áður fyrr alls ekki neitt dregið úr því, að þau kjör, sem verkalýðurinn ætti við að búa, væru í raun réttir nokkurskonar þrælshald. Ég ætla að leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp nokkur orð úr grein.

er birtist í 12. árg. Timans, 58. tbl. Þar segir svo: „Annarsvegar stendur fámenn stétt atvinnurekenda, með veltuðf allt og atvinnutækin í sínum höndum, hinsvegar tómhentir öreigar, atvinnulega ósjálfbjarga, sem selja lifandi orku sína á leigu eins og vinnudýr eða vélar. Slikt er vitanlega aðeins eitt stig af þrældómi. Sannvirði vinnunnar er aldrei fundið, enda aldrei eftir því leitað, heldur er vinnan metin af handahófi, eftir því sem verða niðurstöðurnar af sifeldum deilum og þjarki fjandsamlegra aðila.“

Þetta er sú skoðun, sem Framsfl. og aðalmálgagn hans, Timinn, viðurkenndu fyrir 10 árum, og allan þann tíma, sem Alþfl. var skoðaður sem sósíalistaflokkur, hélt hann hinu sama fram. Það virðist því ekki þurfa að efast um, að þeim flokkum, er skipa meiri hl. þessa þings, hafi verið ljóst, að verkalýðurinn ætti í auðvaldsþjóðfélagi við einkskonar þrældóm að búa, og svo mun það vera meðan auðvaldið yfirleitt reynir að spilla því lýðræði, sem almenningi er látið í té. Verkalýðurinn verður að selja vinnuafli sitt til að geta lifað og er því sem vinnudýr eða vélar. Hann á aðeins einn rétt, sem getur linað þennan þrældóm, sem sé að bindast samtökum og gera verkföll, til að hækkað verði kaupðið, sem hann fær. En l. um gengisskráningu gera þann eina rétt, sem hann átti til að bæta kjör sín, að engu. Honum er neitað um rétt til að bindast samtökum og knýja vinnuveitendur til að greiða hærri kaup. Sá réttur, sem verkalýðurinn átti, er nú skertur. Alþ. hefir ekki aðeins horft upp á það öll þau ár, sem meiri hl. þess var ljóst, að sá þrældómur, sem Timinn talar um, að ætti sér stað, haldi áfram, — það var ekki nóg með það, að Alþ. gerði ekkert til að afnema þetta ófremdarástand meðal þjóðarinnar, að verkalýðurinn yrði að selja vinnuafli sitt daglega til þess að geta dregið fram lífið, — það var ekki nóg með það, að Alþ. gerði ekkert til að laga þetta ófremdarástand, heldur hefir það með l. um gengisskráningu frá 4. apríl 1939 svipt verkalýðin þeim einu ráðum, sem hann lagalega átti til þess að geta bætt kjör sín og hækkað kaup sitt. Ég býst við, að ekki hafi getað hjá því farið, að meiri hl. Alþ. hafi verið ljóst, hve hróplegt ranglæti var framið gagnvart verkalýðssamtökum landsins með þessari lagasetningu. Ef hv. þm. er það ekki ljóst, þá má merkilegt heita, að þeir sjái ekki ósamræmi milli þess og hins, er þeir hafa haldið fram þegar gengið er til kosninga, eða þær yfirlýsingar, sem flokkarnir hafa gefið frammi fyrir alþjóð. Ég held, að hv. þm. sé sérstaklega nauðsynlegt að gera sér ljóst hvaða órétti verkalýðurinn er beittur með þessu. Það er ómögulegt að ætlast til þess af verkalýð þessa lands, að hann trúði því, ef ákveðnir flokkar tala annarsvegar um, að hann njóti lýðræðis, frelsis og jafnréttis, en reyna hinsvegar að svipta hann þeim rétti, sem hann hefir haft. Menn verða að opna augun fyrir því, að samkv. öllum manntalsskýrslum er það rúmlega helmingur íslenzku þjóðarinnar, sem lifir af því að selja vinnuafli sitt. Rómur helmingur þjóðarinnar er þá sviptur þeim grundvallarmannréttind-

um, sem hann hefir haft og eru undirstaða þess lýðræðis, sem reynt hefir verið að koma á í þjóðfélaginu. En hið „ökonomiska“ ástand „kapitalismans“ gerir það að verkum, að reynt er að rýra og veikja þetta lýðræði eins mikið og unnt er, og með þessum gengisl. hefir auðvaldinu á Íslandi alveg sérstaklega tekizt að koma ár sinni fyrir borð og brjóta niður einhver dýrmætustu mannréttindi verkalýðsins. Það er hart að hugsa til þess, að meiri hl. þessa Alþ. hefir ekki þorað að láta l. ganga yfir Kveldúlf og Landsbankann, en hinsvegar þorað að svipta fátækasta hluta þjóðarinnar þeim grundvallarréttindum til að bæta léleg kjör sín, sem hann naut áður. Menn, sem hafa gefið í skyn, að þeir væru verndarar smælingjanna og mynduðu þjóðstjórn til þess að fullnægja réttlátum skyldum, geta horft upp á, að önnur eins l. sem þessi séu látn gilda. Ég treysti því, að hv. þm. sé það ljóst, er þeir athuga gengisl., að allt er undir því komið, að þessi óréttur lagfærður aftur. Aðalatriði þess frv., sem ég og hv. 3. þm. Reykv. (HV) flytjum hér, er það, að verkalýðurinn fái frelsi til að ákveða kaupgjald sitt. En samkv. núgildandi l. geta hvorki verkamenn né atvinnurekendur breytt kaupgjaldi. En vilji þeir ekki semja, heldur leggja út í baráttu um það, gerir frv. okkar ráð fyrir, að kaupgjald hækki hlutfallslega við vaxandi dýrtið í landinu, en þó ekki fullkomlega, því að full hækkan verður ekki á kaupinu fyrr en í næsta mánuði. Þess vegna er tryggt með þessu frv., að verkalýðurinn fái frelsi sitt aftur.

Í öðru lagi, ef hvorki verkalýðsfélög né atvinnurekendur vilja semja, mæli þetta frv. svo fyrir, að kaupgjaldið hækki hlutfallslega við það, sem dýrtiðin eykst. Ég vil taka það fram, að við erum ekki að leggja til, að kaupgjaldið verði lögbodnið. Aðalatriðið er, að verkalýðurinn fái fullt frelsi til að hækka kaup sitt í hlutfalli við dýrtiðina; hitt er aðeins varaskeifa, ef verkalýðsfélög vildu ekki nota þennan rétt. Nú liggja fyrir Alþ. margar áskoranir frá verkalýðsfélögum á landinu, að félögin fái fullt frelsi viðvikjandi kaupgjaldi, og verkamönnum verði tryggt kauphækkun í hlutfalli við vaxandi dýrtið, og auk þessara áskorana munu vera allmargar samþykktir verkalýðsfélaga um sama efni, sem ekki eru komnar til Alþ. enn.

Ennfremur er farið fram á það í þessu frv., að alþýðutryggingar verði hækkaðar. Það eru einmitt samskonar ákvæði, sem samþ. hafa verið víða erlendis, t. d. í Danmörku. Þegar gengið breyttist og dýrtiðin fór vaxandi.

Ég vil sérstaklega vekja athygli á þessu frv. í sambandi við ellilaunin, sem eru allt of lág, ef gamalmenni eiga að geta lifað á þeim, og framfærslustyrkurinn, sem hefir komið fram sem uppbót á ellilaunin, er líka of litill. Samkv. útreikningi Hagstofu Íslands á árinu 1938 vantaði 500 kr. til þess að 5 manna fjölskylda gæti framfleytt lifinu á 80 ára styrk á dag, og þá geta menn gert sér í hugarlund, hve ófullnægjandi sá styrkur munu vera nú. Mikill hluti þess fólks, sem lifir á framfærslustyrk og líka á ellilaunum, lifir bókstaflega sultarlífi. Það er víst ekki til of mikils mælt við Alþ., sem sér

enga ástæðu til að hreyfa við hálaunamönnunum og þeirra tekjum, að það gangi inn á að hækka ellilaun og örorkubætur.

Viðvíkjandi rétti bænda í þessum efnun og réttindum þeirra, er hafa tekjur af fasteignum, er gert ráð fyrir í þessu frv., að þær n., sem áður hafa verið skipaðar, t. d. mjólkur- og kjötverðlagsnefnd o. fl., fái að halda þeim réttindum, sem þær hafa áður haft, og reynt verði að ákveða verðlag á landbúnaðarafurðum sem sanngjarnast, bæði með tilliti til framleiðenda og neytenda.

Ég tel mjög mikið undir því komið, að þetta frv. í því formi, sem við flm. leggjum það fram, nái samþykki Alþ., til þess að hið sama Alþ., sem hefir beitt verkalýðinn órétti með samþykkt gengisl., bæti nú fyrir það aftur.

Finnur Jónsson: Það er ekki mikil ástæða til að fara að ræða ýtarlega um l. um gengisskráningu, er samþ. voru á fyrri hluta þessa þings. En í sambandi við ræðu hv. 5. þm. Reykv. (EOI) get ég ekki komið hjá að benda á það, til að mótmæla þeirri miklu réttarskerðingu, er hann taldi verkalýðsfélögin hafa orðið fyrir með þessari löggjöf, að það eru aðrar stéttir landsmanna, sem hafa orðið fyrir enn meiri réttarskerðingu en verkamannastéttin, þar sem stranglega er bannað í gengisl. að hækka kaupgjald allra annara en verkamanna. Allir aðrir launþegar hafa þess vegna orðið fyrir miklu meiri réttarskerðingu heldur en verkamenn. Það er því dálítið skritið, þegar hv. 5. þm. Reykv. reynir að knésetja þm. með stærilæti fyrir það, að þeim hafi ekki verið ljóst, hve mikil réttarskerðing var gerð sérstaklega gagnvart verkalýðsfélögunum með þessum l. Þeim var það vel ljóst, að þessi l. hlutu að hafa allmiklar réttarskerðingar í för með sér, en þær urðu miklu meiri á hendur öðrum launþegum en verkamönnum, og þær sömu fyrir bændur landsins, sem enga hækkun fengu á vörum sínum umfram kauphækkun verkamanna. Þeir verða nú að birgja sig upp til vetrarins með innkaupum á hækkaðri erlendri vöru fyrir afurðir sínar, sem ekki hafa hækkað neitt frá fyrri ári. Þeir, sem áttu að fá kauphækkun samkv. l. um gengisskráningu, voru verkamenn og láglaunafólk, sem hefir minni laun en 300 kr. á mánuði. En þessi aðferð var vitanlega viðhöfð vegna þess, að álitid var, að þeir þyldu síður réttarskerðingu en aðrir launþegar. Það má deila um það, hvað langt var rétt að fara í þessu efni, en með l. eins og þau voru afgr. frá Alþ. var verkamönnum gefið tækifæri til að fá uppbót móti vaxandi dýrtíð, sem leiddi af gengislækkuninni, og nokkur viðurkenning á því fólst í ræðu hv. 3. þm. Reykv. Hann sagði, að verkalýðsfélögin hefðu verið á móti gengislækkun og að vinnuveitendafélagið hefði einnig verið á móti henni, að því er hann sagði. En hvers vegna var Vinnuveitendafélagið andvigt gengislækkunarlögunum? Var það ekki óánægð með það, að ákveðin kauphækkun væri lögboðin hjá verkamönnum? Ég hjó eftir þessari viðurkenningu hjá hv. 3. þm. Reykv. og þótti vænt um, að hún skyldi koma úr þeirri átt; hún slær alveg niður gífur-

yrði hv. 5. þm. Reykv. um þetta. Hann vildi halda því fram, að þingheimi væri ekki vel ljóst, hve mikið brot gengislækkunin væri á öllum mannréttindum. En eins og þeim hafi ekki verið ljóst, að það var skylda þeirra sem þm. að sjá allri þjóðarheildinni borgið. Þeim var það einnig ljóst, að yrði þjóðarheildinni ekki borgið, myndi ekki heldur verkamönnum í landinu verða það. Annars er nógu einkennilegt að heyra þm. Sósíalistafll. tala um réttarskerðingu á kjörum verkamanna sérstaklega. Það er kynlegt, að þessir þm. skuli ganga framhjá hagsmunum allra annara stétta, hagsmunum bænda, hagsmunum húseigenda o. s. frv., því að vitanlegt er, að gengislækkunarl. skerða hagsmuni allra þessara manna, og ekkert síður hagsmuni einnar stéttar en annarar. Vitanlega er ekki heldur lagt út í slíkt, nema almenningur sé þeirrar skoðunar, að þjóðarnauðsyn krefji.

Hv. 5. þm. Reykv. talaði mikið um það, að verkalýðurinn ætti aðeins einn rétt til þess að lina þrældóm sinn, og það væru verkalýðssamtökin. Það er ákaflega gott að heyra það í ræðu hans, en úr því að honum er það ljóst, væri einnig gott, að hann legði niður þann ósið, sem hann hefir haft, að reyna að rífa þau niður til grunna. Síðan hann gekk úr Alþfl. árið 1930 hefir allt starf hans, bæði leynt og ljóst, miðað að því að rífa niður félagssamtök verkalýðsins í landinu. Hann hefir varið allri orku sinni og öllu viti, bæði munnlega og skriflega, leynt og ljóst, til að reyna að rífa þau niður. Það kemur því úr hörðustu átt, þegar hann er að fást um, að Alþ. sé að svipta verkalýðinn möguleikum til að lina þrældóm sinn með tilstilli verkalýðssamtakanna. Það er viðurkennt af öllum, að Alþýðusamband Íslands er sverð og skjöldur verkamanna og sjómanna í landinu. En það er líka vitað, að hv. 5. þm. Reykv. hefir gert allt, sem hann hefir getað, til þess að gera starf Alþýðusambands Íslands að engu. Þessari baráttu hans og Kommfl. yfirleitt hefir verið beint gegn félagssamtökum verkamanna. Þess vegna er það vitanlegt, að þessi flokkur og þessir menn hafa engan rétt til að tala um frelsi verkalýðsins. Þeir eru sjálfir á móti því. Enginn hefir gert annað eins og þeir til að halda hinum félagsbundna verkalýði niðri. Og það er ekki nóg með það, að þessi flokkur beiti sér gegn félagssamtökum verkalýðsins, þeim samtökum, sem allir viðurkenna nú, að séu nauðsynleg og sjálfsögð, heldur reynir hann einnig út á við að grafa undan frelsi og sjálfstæði íslenzku þjóðarinnar. Þessi flokkur og blöð hans hafa reynt að egna stórveldin til skiptis upp á móti okkur fyrir smávægilega hluti. Þar sem þessir menn og þessi flokkur reyna að eyðileggja félagssamtök verkalýðsins inn á við og reyna að grafa undan hlutleysi landsins með allskonar lygum, er þeir sína til erlendra blaða, eiga þeir alls engan rétt til að tala um frelsi landsmanna, hvorki inn á við né út á við. Ég geri ekki ráð fyrir, að hér á Alþ. verði miklu þúðri eytt á þennan flokk, sem er sjálfum sér sundurþykkur og er nú að liðast sundur. — Ég taldi rétt að láta þessa getið að gefnu tilefni frá hv. 5. þm. Reykv.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Það eru nokkur atriði í ræðu hv. þm. Ísaf. (FJ), sem ég vil snúa máli mínu að. Hann taldi, að verkamenn hefðu alls ekki verið sviptir rétti með l. um gengisskráningu, því að þeim hefði verið gefinn kostur á kauphækkun, ef dýrtíðin ykist meira en að ákveðnu marki. Það er raunar rétt, að ég nefndi það í ræðu minni, en hann athugar það ekki, að í frv., sem við þm. Sósíalistafll. berum fram, er tekið fullt tillit til iðnaðarmanna og starfsflokka yfirleitt, og þar með afnumið það bann, að atvinnurekendur geti borgað þessum mönnum herra kaup en gert er nú, en samkv. gildandi l. er það alls ekki leyfilegt. Enda þótt iðnrekandi eða verzlun hafi sendil í sinni þjónustu og vilji hækka við hann kaup, getur samt ekki hákkun átt sér stað samkv. nügildandi l. Þetta er talað út í hött. Ég minnst sérstaklega á þetta, sem fyrrgreint frv. þætir úr.

Þá minntist hv. þm. Ísaf. á það, að ég hafi viðurkennt, að stj. Vinnuveitendafélagsins hafi líka tjáð sig mótfallna því, að félögum verkamanna og atvinnurekenda yrði bannað að semja sín í milli eða gera aðrar ráðstafanir viðvíkjandi kaupgjaldi. En var það vegna þess að stj. Vinnuveitendafélagsins gerði sig ánægða með kaupgjaldið? Þetta sannar ekki neitt, nema það, að þeir, sem stjórna Vinnuveitendafélaginu, eru sammála þeim, sem stjórna verkalýðsfélögunum, um það, að þessi samtök eigi að vera frjáls og ríkið eigi ekki að ákveða kaupgjald með l., frjáls samtök verkalýðsfélaga og atvinnurekenda eigi að gera út um það. Það hefir líka verið stefna Alþýðusambands Íslands frá byrjun þar til fáum vikum síðar en gengisl. voru samþ., þegar það sundraðist. En ofan á allt þetta ætla nú foringjar Alþfl. að fara að gangast fyrir því, að binda múlinn á verkalýðinn.

Hitt er annað mál, að það eru aðrir menn, sem hafa hagsmuni atvinnurekenda fyrir augum, sem hafa komið málinu í gegn með sínu pólitíska liði á Alþ. Hv. þm. Ísaf. hlýtur að vera kunnugt um, að ýmsir af þeim mönnum, sem fastast fylgdu l. um gengisskráningu í vor, eru nú farnir að sjá, að það þarf ekki aðeins að gefa út tvenn bráðabirgðal. um það efni, heldur líka að snerta við meginliðum þess, og er gleðilegt fyrir hann að vita slíkt. — Að öðru leyti geri ég ráð fyrir, að hv. 5. þm. Reykv. svari þeim atriðum í ræðu hv. þm. Ísaf., þar sem víkið var að honum.

***Einar Olgeirsson:** Herra forseti! Ég skil það mjög vel, að hv. þm. Ísaf. beri aðra fyrir brjósti en verkamenn. Ég skal ekki segja um það, hvort það hafa verið þessir 7 launþegar ríkisins, sem eru þm. Alþfl., eða e. t. v. einhverjir aðrir, sem pólitík Alþfl. virðist upp á síðkastið miðast við. Það má undarlegt heita, að þessi hv. þm. skuli nú standa hér upp og fletja ræðu til að reyna að gera sem mest réttindarín á öllu því, sem framkvæmt hefir verið fyrir verkalýðinn. Allan þann tíma, sem Alþfl. hefir starfað, frá stofnun hans þar til fyrir einu ári, sem sé meðan nokkur sósíalisti var til í þeim flokki, var það eitt af aðalatriðunum í stefnuskrá hans, að verkamenn hefðu rétt til að ákveða

kaupgjald sitt. En nú heldur einn af þm. Alþfl. því fram, að það hafi ekki verið niðzt á verkamönnum með l. um gengisskráningu í vor, slíkt komi miklu þyngra niður á öðrum. En ég ætla þá að rifja upp fyrir honum, hvernig það var hér í þingsölunum hinn 20. marz 1938, þegar Alþfl. dró ráðh. sinn út úr ríkisstj. Af hverju var það gert? Það var gert vegna þess, að Alþ. hafði lögfest gerðardóm til að ákveða kaup sjómanna. Alþfl. þótti þá óhæfa að hafa ráðh. sinn lengur í ríkisstj., þegar kaup skyldi útkljáð með gerðardómi. Þessi l. ákváðu, hvernig gerðardómurinn skyldi skipaður, og verksvið hans að ákveða kaup sjómanna. Þá áleit Alþfl. að honum bæri að berjast móti slíku réttindaráni gagnvart verkalýðnum sem l. þessi væru. Svo leið rúmt ár, þar til Alþfl. var svo gerð samlega búinn að varpa þeirri kenningu fyrir borð, að hann hamaðist við að eyðileggja 20 ára starf sitt með samþykkt l. um gengisskráningu 4. apríl 1939, og settist í stj. með hv. þm. G.-K. (ÓTh). Það þýðir ekki neitt fyrir þm. Alþfl. að segja okkur, sem þekkjum verkalýðshreyfinguna, það, sem hann sagði, sem eru tóm glamuryrði, að l. um gengisskráningu hafi verið samþ. til að bjarga þjóðarheildinni. Voru þau ekki samþ. til að bjarga Kveldúlfi? Það er því ekki til neins fyrir hann að koma hér og segja okkur, að þetta, sem hann hefir gert, sé ekki að bregðast verkalýðshreyfingunni og þeim kenningum, sem hún heldur við. Hann dirfðist hér að bera það á borð fyrir okkur, að það hafi orðið að bjarga þjóðarheildinni. Honum má það vera manna ljóast, að það var verið að bjarga Kveldúlfi. Það þarf ekki að bera það á borð fyrir verkamenn, að með gengislögunum hafi þjóðarheildinni verið bjargað. En þau hafa gert eitt. Þau hafa gefið atvinnurekendunum tækifæri til þess að brjóta dýrmætan rétt verkamanna á bak aftur og skaða þeirra hagsmuni og gefið atvinnurekendunum ennfreimur vissu um, að það mátti nota Alþingi til þess að ræna verkamennina rétti þeirra. Það er það versta, sem gerzt hefir í sambandi við þetta, því að það voru þeir ekki vissir um fyrr, að væri mögulegt.

Svo kom þessi hv. þm. með það, að með þessum l. væru hagsmunir fleiri en verkamanna brotnir á bak aftur, t. d. hagsmunir húseigenda. Já, mikil lifandi skelfing og ósköp eru að vita til þess! Ég býst við, að upp undir 99%, eða a. m. k. mikill meiri hluti af húsum í Reykjavík, séu byggð fyrir lán, sem tekin hafa verið í íslenskum krónum, eða að það sé þá búið að konvertera lánunum yfir í íslenskar krónur fyrir löngu síðan. Það er því á allra vitorði, að sjálfsagt er að halda húsaleigunni mjög mikið niðri, og t. d. síðan stríðið hófst, virðist sú hugmynd hafa verið uppi og almennt talið sjálfsagt, að húsaleiga þyrfti ekki að hækka, þó að erlendum gjaldeyrir hækkaði. En nú fer þessi hv. þm. að bera hag húseigendanna fyrir brjósti. Það er sérstök tegund húseigenda, sem má taka tillit til, en það eru verkamenn, sem reyna með miklum erfiðleikum að halda húsum sínum frá að lenda í klónum á bönkunum og húsaleiguokrunum, en það, sem mestu máli

skiptir fyrir þá, er, að þeir fái að hafa atvinnu áfram.

Svo kom þessi hv. þm. að því, að okkur farist sízt að tala fyrir hönd verkalýðssamtakanna, vegna þess að við viljum á allan hátt rífa þau niður. Ég vil segja honum, að það er fólksins í landinu að dæma um, hverja það kys sér fyrir fulltrúa, og hann getur ekki sett sig á háan hest og sagt: Allir þeir verkamenn, sem kjósa kommúnista á þing, tilheyrja ekki verkamanna-stéttinni og ættu ekki að hafa málfrelsi eða kosningarrétt. — Þeir eru mikill hluti verkalýðsins og sterkasti hluti samtaka þeirra og verða ekki þurrkaðir út með stóryrðum. En við-víkjandi því, sem hann sagði, að við værum að rífa niður verkalýðssamtökin, þá þætti mér vænt um, að hann vildi nefna eitt einasta dæmi, eina einustu staðreynd sínu máli til stuðnings. Ég vil skora á hann að nefna eitt einasta verkalýðsfélag, nefna eitt einasta dæmi um, að kommúnistar hafi reynt að kljúfa verkalýðsfélögin, t. d. að þar, sem þeir hafa verið í minni hluta, hafi þeir klofið félagið og stofnað annað nýtt. En það er ekki hægt, því að þau dæmi eru ekki til. En ég get nefnt dæmi um, að hans flokksmenn hafa stofnað klofningsfélög, af því að þeir hafa orðið í minni hluta og ekki þolað það, og það er það, sem við köllum að rífa niður verkalýðssamtökin, því að það er grundvöllurinn fyrir verkalýðssamtökunum, að aðeins eitt félag sé á hverjum stað. En það er ekki nóg með, að hans flokkur rífi þessi samtök þannig niður; hann og hans flokkur heldur því fram í blöðum sínum, að það eigi að vera mörg verkalýðsfélög á hverjum stað. Þessa kenningu flytur Alþýðublaðið, að félögin megi vera mörg, eitt fyrir lúterstrúarmenn, eitt fyrir kaþólska menn, eitt fyrir heiðingja, eitt fyrir sjálfstæðismenn, eitt fyrir framsóknarmenn, eitt fyrir alþýðuflokksmenn og svo fjögur fyrir sósíalista. Hvað er að rífa niður verkalýðssamtökin, ef það er ekki gert með því að kljúfa þannig grundvöllinn og halda því svo einnig fram, að félögin eigi að vera í sem allra flestum pörtum?

Svo segir þessi hv. þm., að Alþýðusamband Íslands sé slíkt sverð og skjöldur fyrir verkalýðinn, að það sé ógurlegt til þess að vita, að við skulum jafnvel leyfa okkur að gagnrýna það, þetta séu frelsissamtök, sem séu svo hátt upp hafin, að enginn eigi að dirfast að kasta á þau skugga. Ég vil spyrja, hvort ekki megi þá vera í þessum frelsissamtökum svo mikið frelsi, að verkamenn geti gengið inn í félögin, þar sem þeir eru verkamenn og fengið að kjósa þar eins og allar lýðræðisvenjur bjóða. Ég veit, að þessi hv. þm. á erfitt með að svara þessu, því að hann hefir verið með í að breyta þessu, sem átti að vera frelsissamtök, í kúgunarsamtök fyrir nokkra hálaunamenn, fámenna klíku, sem bannaði að kjósa aðra á þing Alþýðusambandsins en þá. Ég skal ekki fara langt út í, hversu beitt sverðið hefir verið eða óklofin skjöldurinn í hvert sinn, sem átti að heita því.

Svo segir hv. þm., að við höfum í raun og veru engan rétt til að tala þarna með. Það er

eðlilegt og rökrétt hjá honum. Það er von með menn, sem hafa ekki getað staðið fyrir sínu máli, sem hafa gripið til einræðis innan sinna vébanda, sem nú útrýma frelsi og lýðræði úr sínum eigin samtökum, sem ekki þora að horfast í augu við vilja meiri hlutans í þessum samtökum, það er eðlilegt, að þeir vilji nú gripa til einræðis einnig utan þessara samtaka, sem sé í þjóðfélaginu sjálfu. Það er eðlilegt, að þegar þm. eins og hv. þm. Ísaf. og hans helztu flokksmenn sjá, að þeir geta ömögulega haldið völdum yfir verkalýðnum með lýðræðislegu móti, þá hugsi þeir sér, af því að til er annar vettvangur fyrir andstæðinga þeirra til að tala á, að hanna þeim einnig þennan vettvang, sem sé þjóðfélagið sjálft, eins og bezt sést á því, að sumir helztu leiðtogar þeirra hafa sagt, að setja eigi suma menn utan gátta í þjóðfélaginu, og ég sé ekki betur en að hv. þm. Ísaf. taki undir það, vilji kúga alþýðuna og lýðræðið, en hafa við völd fámenna klíku braskara og bitlingamanna, einnig í sjálfu þjóðfélaginu. Það er eðlilegt, að þessi hv. þm., sem hefir unnið eið að því að halda stjórnarskrána, skuli nú vilja, að ekki fái að ríkja fullkomið málfrelsi. Það er óþægilegt fyrir þá, að sént sé fram á, hvornig þeir setja sína hagsmuni framar hagsmunum þeirra, sem þeir eiga að vinna fyrir, og eðlilegt, að þeim þyki betra að leggja út í kosningar, ef sósíalistar hafa ekki málfrelsi.

Finnur Jónsson: Ég vil út af því, sem hv. 5. þm. Reykv. sagði nú síðast, að ég vildi svipta hann málfrelsi, segja það, að ég hefði ekki vilj- að fyrir nokkurn mun, að hann og hans blað hefði verði svipt málfrelsi nú síðustu mánuðina, því að ef nokkur flokkur og blað hefir rífið sjálft sig niður, þá hefir hans flokkur og hans blað gert það síðan í septemberbyrjun nú í haust, og þess vegna vil ég alls ekki svipta hann málfrelsi. Hitt er annað mál, þegar farið er að óska eftir því, að hér á Íslandi komi erlent ríki og geri upp hlutina og útlendingar segi fyrir um, hvornig við eigum að lifa í landinu, þá segi ég, að tími sé kominn til að athuga, hvort slík landráðastarfsemi eigi að liðast.

Hv. 3. þm. Reykv. var óvenju viðtalsbliður að þessu sinni. Hann hélt áfram þeirri viðurkenningu sinni, að stjórn Vinnuveitendafélagsins hefði verið á móti gengisbreytingarlögunum eins og þau voru sett. Mér þykir vænt um að fá þessa viðurkenningu. Ég hélt, að hún hefði verið gefin í ógáti, en nú staðfestir hv. þm. þá viðurkenningu, að með gengisbreytingarlögunum hafi ekki verið gengið á hluta verkamannanna atvinnurekendunum í hag.

Ég þarf svo ekki fleiru að svara þessum hv. þm., en ég vil segja, að ég er honum algerlega sammála, að kaupgjaldssamningar eigi að vera frjálsir undir öllum venjul. kringumstæðum, og þar á ekki annað að gripa inn í en þjóðarnauðsyn, og um það er Alþfl. alveg sammála. Það eina, sem hér gæti þá greint á um, væri þá, hvort þjóðarnauðsyn hefði verið að gripa inn í í þetta skipti, enda er það svo, að þessari undanþágu er ætlað að gilda í eitt ár og ekki meira.

Má benda á í því sambandi, að ef dýrtíð hefði aukist í sumar, þá hefðu ýmis verkamannafélög alls ekki getað hækkað kaup sitt á þessu tímabili, ef það hefði ekki verið lögbundið, eins og t. d. verkamannafélagið Dagsbrún, því að þessi hv. þm. var nýbúinn að gera samning fyrir félagið, svo að það gat ekki hreyft við sínu kaupi fyrr en eftir heilt ár eftir að l. gengu í gildi. Fyrir félög, sem hafa gert svo ógætilega samninga, eru gengislögin vernd. Ég býst við, að það sé þess vegna, að Vinnuveitendafélagið í Reykjavík, sem þessi hv. þm. gerði samninginn við, hafi verið á móti þessu ákvæði í gengisbreytingarlögunum, af því að það var verið að vernda verkamenn fyrir þeim samningi, sem hv. 3. þm. Reykv. hafði gert um kaupgjald þeirra.

Hv. 5. þm. Reykv. sagði, að gengisbreytingarlögin hefði gefið atvinnurekendunum tækifæri til að brjóta verkalýðssamtökin á bak aftur. Þetta er algerlega rangt. Þau hafa alstaðar haldið uppi fullu starfi, nema þar, sem þau eru í höndum kommúnista, og þau koma til með að berjast fyrir hagsmunamálum sínum hér eftir sem hingað til. Hann vildi halda fram, að enginn árangur hefði annar orðið af l. en sá, að brjóta niður verkalýðssamtökin. Ég vil benda honum á, að kaupgjald allra hlutasjómannna á síldveiðiflotanum í sumar varð 20% herra fyrir ákvæði þessara l., og hjá öllum togarasjómönnum, sem ráðnir voru upp á premíu, hækkaði premían um miklu meira en sem nam aukningu dýrtíðarinnar.

Hv. þm. var að halda fram, að ég hefði verið að bera hag húseigenda fyrir brjósti. Ég hefi ekkert látið í ljós um það, heldur aðeins sagt, að gengið hafi verið á þeirra rétt, og það víðurkenndi hann. Ég dæmi ekki um, hvort þeir hafi verið bærir um að taka á móti þeirri ágangni, en býst þó við, að svo hafi verið. Ég sagði aðeins, að gengið hefði verið á hlut ýmissa fleiri en verkamanna, og taldi skyldu mína að benda á það, fyrst hv. þm. gekk algerlega framhjá því.

Hv. þm. var að óska þess, að ég nefndi eitt-hvert dæmi um baráttu kommúnista í verkalýðssamtökunum. Ég sé ekki ástæðu til að nefna sérstök dæmi. Alstaðar er sama sagan. Við getum farið hringinn í kringum landið og alstaðar séð, að á hverjum stað, sem kommúnistar hafa stjórnað verkalýðssamtökunum, þá hafa þau misst allan baráttumátt á því sama ári, t. d. á Akureyri. Þar var eitthvert elzta verkalýðsfélagið, en þar eru þeir búnir að drepa félagið undan sér, og eins á Siglufirði. Alþfl. endurreisti þau, en kommúnistar drápu þau aftur. Sama er sagan með Drifanda í Vestmannaeyjum. Þar er ekki haldinn fundur svo að mánuðum skiptir, og komi fyrir, að fundur sé boðaður, þá kemur enginn. Verkamannafélaginu Dagsbrún hér í Reykjavík hefir hrakað svo, eftir að hv. 3. þm. Reykv. gekk kommúnistum á hönd, að það líkist engu. Þegar rætt er þar um kaupgjaldsmál félagsins, koma þar aðeins 80—100 menn á fund. Með þeirri þjónkun, sem þeir hafa haft undir Sjálfstf. og Kommfl., þá eru þeir langt komnir með að drepa þetta

sterkasta verkalýðsfélag landsins. Ég vil svo að endingu biðja þennan fyrrv. forseta Verkalýðssambands Norðurlands að vísa mér á, hvar það samband nú er.

Þegar hv. þm. er að tala um pólitik innan verkalýðsfélaganna, má minna hann á, að hann og hans flokksmenn hafa beitt sér fyrir, að fjöldi Alþfl.manna væri rekinn úr Hlif og Dagsbrún af þeirri ástæðu einni, að þeir voru Alþfl.-menn. Hann var að tala um, að hættulegt væri að rífa grundvöllinn undan verkalýðssamtökunum. Það er einmitt það, sem ég er að vara hann við og álasa honum fyrir, sem þykist hafa verið sósíalisti alla sína æfi, að hann skuli hafa varið 9 árum af æfi sinni til að reyna að sprengja verkalýðssamtökin og rífa undan þeim grundvöllinn. Hans stærsta synd liggur í því. Hann hefir með allskonar ógætni og spillingarstarfsemi innan verkalýðssamtakanna gert meira að því að reyna að koma í veg fyrir, að verkamenn bættu kjör sín, heldur en jafnvel sjálft Vinnuveitendafélag Íslands. Ég vil því skora á hv. þm. að reyna að taka sinnaskiptum, áður en hann kemst á annan áratuginn í þessari baráttu. Hann hefir hvort sem er tekið sinnaskiptum í svo mörgu öðru. Hann virðist t. d. nú líta öðrum augum á stríð og fasisma en áður og hafa aðrar skoðanir á landvinningspólitik og rétti smáþjóðanna en fyrir nokkrum vikum síðan. Af þeim ástæðum gæti hann kannske áttað sig á því, að stefna hans í verkalýðsmálum er röng, og skora ég því á hann að taka nú sinnaskiptum til hins betra, eins og hann svo oft að undanfögnu hefir tekið sinnaskiptum til hins verra.

Forseti (JörB): Umfr. eru nú komnar alllangt frá málinu. Vil ég biðja hv. þm. að halda sér við málið sjálft.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Ísaf. sagði um það, sem ég talaði hér áðan, þá veit ég, að hann og fleiri skilja, að þær ástæður, sem voru fyrir, að Vinnuveitendafélagið lét í ljós, að það teldi sig ekki meðmælt þessu máli, lágu ekki í því, að þeir teldu, að ekki væri gengið á hlut verkamanna, heldur hafa þeir litið svo á, að ef ríkisvaldið færi að skipta sér af þessum málum, þá gæti það lent í höndum manna, sem væru óvinveittir atvinnurekendum.

Ég hefi ekki séð, hvaða l. það eru, sem gilda ættu um það, að kaupgjald ætti ekki að hækka um einn eyri. Hv. þm. Ísaf. veit eins vel og aðrir þm., hvaða ástand hefir skapast af völdum stríðsins. Þeir samningar eru óteljandi, sem rift hefir verið vegna þess ástands, sem skapast hefir vegna stríðsins. Það ætti ekki síður að gilda fyrir verkalýðsfélagið Dagsbrún en aðra. Þegar tekin var ákvörðun um að segja ekki upp samningum, þá var gengið út frá því sem vissu, að ef stríð kæmi, þá yrðu gerðar sérstakar ráðstafanir.

Viðvíkjandi því, sem sagt hefir verið um þjóðarnauðsyn, sem á að vera þessa valdandi, þá mætti spyrja, hvort verkamenn og bændur séu ekki líka hluti af þjóðinni. Ég hygg, að

það sé yfirgnæfandi meiri hl. þjóðarinnar, sem binda á þennan hátt, án þess að leitað sé álits þeirra stofnana, sem eru sérstakir fulltrúar fyrir þessar stéttir. Hvers vegna á það ekki að vera svo, ef krefjast á þess, að hver maður taki á sig byrðar í sambandi við hið lélega fjárhagsástand, að það sé borið undir samtök verkamanna, enda eru verkamenn vanir að færa fórnir ekki síður en aðrar stéttir.

Þá minntist hv. þm. Ísaf. á starfsemi verklyðsfélaga og vildi meina, að þessi löggjöf væri nauðsynleg vegna þess, að sum verklyðsfélög gætu ekki bjargað sér sjálf vegna þess ástands, sem þau væru í. Hann sagði, að á fundum í Dagsbrún væru þetta 80—100 manns. Ég hefi nú verið formaður Dagsbrúnar um 14 ár, og á þeim tíma hefir félagið talið þetta frá 500 upp í 2300 manns. Fyrst eftir að ég varð formaður félagsins voru fundir oft ekki fjölmennari en 50—60—100 manns, en nú eru þeir aldrei fámennari en 160—200 manns. Þetta gildir því ekki fyrir Dagsbrún. Hún er eitt af þeim fáu félögum, sem þrátt fyrir þessi l., sem skerða réttindi verkamanna, hefir gert 2 samninga á árinu, sem bæta kjör verkamanna.

Mér er ekki kunnugt um, að nokkurt félag, sem hv. þm. Ísaf. telur undir sínum væng, hafi gert það betur. Ekki er hægt að segja það um hið dauða félag Baldur á Ísafirði, en hv. þm. vann einu sinni ýms góð verk í þágu þess. Það eru ekki nema 20—30 menn, sem sækja þar fundi nú. Sjómannafélagið hefir aðeins haldið 2 fundi á árinu, og laumazt til að halda þá með svo stuttum fyrirvara, að menn hafa ekki getað sótt þá.

Ég er ekki fullur af vantrú á verkamönnum. Ég býst við, að þeir sýni sama þrótt og festu framvegis eins og þeir hafa gert, og það sé þess vegna bezt að láta þá sjálfráða um sín mál og þá muni þeir lækna þau mein, sem komið hafa af sundrung seinni ára. Það er það, sem frv. fer fram á. Hinsvegar er haldið þeim ákvæðum, að kaupgjald fylgi dýrtíðinni, en þau eru aðeins bætt.

***Einar Olgeirsson:** Herra forseti! Það var af hv. þm. Ísaf., á flóttu frá því máli, sem hér er verið að ræða, sveigt að því, að af hálfu þess blaðs, sem ég stjórnna, hefði verið óskað eftir því, að erlent ríki færi að segja okkur fyrir verkum. Mér þykir leiðinlegt, að hv. þm. skuli koma með hreinan uppspuna, þegar hann getur ekki varið mál þau, sem eru fyrir hendi. Hann er með þessu að reyna að staðhæfa, að ég og fleiri skoðanabræður mínir séum landráðamenn, og á vist að reyna að nota það sem átyllu til þess að banna Sósíalistafél. Ég vil benda á, að löngu áður en það tímabil hófst, sem hv. þm. er að tala um, þá var Alþfl. í sambandi við Hafnarfjarðardeiluna búinn að setja fram kröfu um að banna flokkinn. Þegar búið væri að framkvæma félagaskerðingu þá, sem gerð var með gengislögunum, og búið að undirbúa allt, sem gera átti í sambandi við Hafnarfjarðardeiluna af hálfu ríkisvaldsins, þá átti að heimta það, að Sósíalistaflokkurinn væri bannaður. Það er þess vegna ekki nýtt, þó að

því sé haldið fram, að nauðsynlegt sé að banna flokkinn.

Þá kem ég að verklyðsfélagunum. Hann stóð ekki við það að nefna nein verklyðsfélög, sem klofin hefðu verið af kommúnistum. Hann drap á verklyðsfélagin á Akureyri og Siglufirði. Það er nú upplýst, að hæsta kaup, sem borgað er í skipavinnu á Íslandi, er borgað á Akureyri og Siglufirði. Verklyðsfélagið Þróttur á Siglufirði er t. d. eitt sterkasta verklyðsfélag á landinu. Það er því ekki til neins fyrir hv. þm. að vera að koma með uppspuna um þessi félög.

Þá minntist hann á Dagsbrún. Hann ætti nú sem minnst að tala um Dagsbrún, því Alþfl. er sá flokkur, sem hefir minnst fylgi þar.

Hann lauk máli sínu með því að segja, að ég hafi skipt um skoðun viðvíkjandi stríði og fasisma. Ég get sagt honum, að ég er á móti stríði og alveg sérstaklega á móti imperialistisku stríði. En mér er grunur á, að hann sé með því. Í öðru lagi get ég sagt honum, að ég er á móti fasisma. Ég er á móti fasisma í Þýzka-landi og líka í Frakklandi. Ég get líka sagt til viðbótar, að ég er á móti fasisma á Íslandi. Ég er á móti fasisma, en hv. þm. Ísaf. beitir sér fyrir því að koma honum á með því að vilja afnema Sósíalistafél. Það er því ekki ég, sem hefi skipt um skoðun, heldur hefir hann skipt um skoðun, og er það leiðinlegt um mann, sem einu sinni var sósíalisti. Hann virðist vera að fara sömu brautina og herra Hitler og herra Daladier.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

23. Útsvör (frv. SK).

Á 55. fundi í Nd., 8. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 106 23. júní 1936, um útsvör (þmfrv., A. 275).

Á 57. fundi í Nd., 10. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Herra forseti! Það er hv. þm. kunnugt, að undanfarið hefir verið gerð mikil leit að tekjum fyrir sveitarfélög af þeim sökum, að þau eru mjög mörg komin í vanda með að afla sér tekna á móti útgjöldunum. Þetta hefir tekizt seinlega og orðið yfir höfuð litill árangur af þessu.

Ég geri nú ráð fyrir, að fleira en eitt þurfi til að koma til þess að sveitarfélögin yfirleitt komist á öruggan fjárhagslegan grundvöll. En þetta frv., sem ég flyt á þskj. 275, miðar að því að auka fjárhagsgetu sveitarfélaga.

Höfuðatriði frv. þessa er það, að ríkið eftirláti sveitarfélögunum að afla tekna með álagningu á tekjur og eignir manna. En það er vitað, að útsvörin eru lögð aðallega á tekjur og eignir, og þá tekið jafnframt tillit til þess, hverjar ástæður manna eru að öðru leyti, svo sem framfærslubunga, sjúkdóma o. fl., sem til greina kemur í því tilliti. En aðalundirstaða undir tekjuöfluninni er tekjur manna og eignir. Því að útsvörin eru, sem kunnugt er, lögð á eftir efnun og ástæðum.

Ríkið hefir nú af sinni fjárflyunarþörf farið allmikið inn á þessa tekjustofna með löggjöf um tekjuskatt og eignarskatt.

Nú er það aðalkjarni frv. þessa, að þessi gjöld til ríkisins hverfi smám saman úr sögunni og þá verði sveitarfélögin ein um þessar tekjur.

Mér þykir rétt að taka það fram í þessu sambandi, að reynsla undanfarinna ára hefir verið sú, að þeim sveitarfélögum hefir óðum fjölgað, sem hafa orðið ósjálfbjarga, þannig að þau hafa ekki getað staðið undir skuldum sínum og útgjöldum og hafa orðið að leita aðstoðar ríkisins. Meiri hluti allra sveitarfélaga á Íslandi hefir þannig komið til einskonar hjálparmeðferðar. Og það voru til þau sveitarfélög, sem skulduðu fleiri hundruð þús. kr. og gátu ekki lagt á útsvör svipað því fyrir árlegum útgjöldum sínum. Þessi sveitarfélög þurftu að fá stór lán eða eftirgjafir af skuldum sínum.

Nú er það í sjálflu sér óheppilegt, að ríkið seilist inn á svo að segja þann eina tekjustofn, sem sveitarfélögin hafa, en verði svo að hlaupa undir bagga með þeim vegna þarfa þeirra á lánunum eða eftirgjöfum á skuldum.

Af þessu fjárhagsástandi hjá sveitarfélögunum leiðir það, að þau verða annaðhvort að gefast upp undir skuldum sínum, sem sumar hafa stafað frá aðgerðum þess opinbera, eða þá að þau verða að ganga inn á tekjuöflunarleiðir, sem ríkið hefir haft fyrir sig, t. d. tollaálagningu.

En það er óeðlilegt og óheppilegt, að tveir aðilar eða fleiri hagnýti sér hina sömu tekjustofna. Við höfum dæmi um það, þar sem ríkið tekur, eins og í sumum tilfellum er, 40% af tekjum manna til sín. Svo kemur annar aðili, sem sé sveitarfélagið, og tekur 60% af tekjunum; hitt má útsvarsgreiðandi hafa fyrir því. En þá er bara búið að taka 100% af skattskyldu tekjunum. En það má búast við miklu meiri nærgætni í skattaálagningunni, ef einn aðili er um þetta.

Það verður einnig að taka það með í reikninginn, að þjóðfélagslega séð er það óheppilegt, að starfandi séu tvær nefndir, sem vinna báðar í raun og veru sama verk á sama tíma. En niðurfjöfnunarnefnd og skattanefnd starfa á sama tíma og eru báðar að leggja tekju- og eignarskatt á sömu mennina og eftir sömu grundvallarreglunum. Ríkið greiðir fyrir þetta á ári yfir 100 þús. kr. Þó er með þeim tilkostnaði ekkert verk unnið annað en það, sem niðurfjöfnunarnefndir gætu unnið jafnframt sínu starfi.

Nú er mér ljóst, að ríkið er illa við því búið eins og sakir standa að missa nokkuð af sínum

tekjum. En mér þykir ólíklegt, að nokkurntíma verði þannig ástatt fyrir ríkissjóði, að forráðamenn hans viðurkenni, að nú megi hann missa eina eða tvær milljónir af tekjum sínum. Og ef þessi breyt. á að komast á, þá mun heppilegast, að hún komist á strax. Það er ekki hægt að segja um þá tekjurýrning, sem ríkissjóður mundi af þessu hljóta, svo að ekki skakki nokkrum tugum eða hundruðum þús. En það er heldur ekki hægt að auka tekjur bæjar- og sveitarfélaga með þessu án þess að ríkissjóður missi einhvers í við það.

Eftir þeim skýrslum, sem fyrir hendi eru, hafa útsvörin orðið 1937 7200000 kr., og hafa efalaust hækkað eitthvað síðan. Á næsta ári munu þau líklega nema um 8 millj. kr. á öllu landinu. Það er gert ráð fyrir, að ríkið muni á næsta ári fá um 1700000 kr. í tekjur af tekju- og eignarskatti. Nú hefi ég lagt til í bráðabirgðaákvæði frv., að þessar tekjur hverfi smám saman óbeinlinis yfir til sveitarfélögunna, á þann hátt, að þegar búið er að jafna niður útsvörum samkvæmt fjárhagsáætlun sveitarfélögunna, þá sé nú á næsta ári bætt við þá upphæð hjá hverjum gjaldanda 15% af útsvarinu og sú upphæð, sem þannig fæst í þessari viðbótarálagningu, greiðist óskert til ríkissjóðs, og að þetta hundraðshlutagjald fari síðan minnkandi, þangað til eftir 5 ár séu þessar tekjur horfnar ríkissjóði, en standi opnar sveitarfélögum. Ef þessi útreikningur minn stentz fyrir árið 1940 og einnig áætlun um tekjur ríkissjóðs er rétt í þessu sambandi, samkvæmt því, sem gert er ráð fyrir, þá mun ríkissjóður fá um 1200000 kr. það ár í tekjur af þessari viðbótarálagningu við útsvörin.

Að sjálfsögðu verður ríkissjóður á einhvern hátt að bæta sér upp þann tekjumissi, sem af þessu stafar. Hitt er jafnvíst, að ef sveitarfélögin geta ekki framvegis staðið við sínar skuldbindingar og verða að leita til ríkissjóðs, eins og komið hefir fyrir og á sér stað á hverju ári um einhver sveitar- eða bæjarfélög, þá þarf líka að ætla tekjur fyrir því, svo að þetta virðist koma nokkurn veginn í sama stað niður.

Ég vil svo aðeins minnst á annað atriði frv., sem miðar að því að auka tekjur bæjar- og sveitarfélögunna. Það er, að samvinnufélögin skuli greiða útsvör eftir sömu reglum og önnur atvinnufyrirtæki. Það er kunnugt, að samkvæmt samvinnufélagalögunum greiða samvinnufélögin útsvör og skatta eftir öðrum reglum en aðrir skattgreiðendur. Þetta hefir freistað margra, sem hafa stofnað til atvinnurekstrar, að koma honum í samvinnufélagsform. Það er orðið mjög algengt, að menn reyni að koma sér undan að greiða opinber gjöld með því að hafa atvinnurekstur sinn samvinnufélag. Það er enginn vafi á því, að þó þessi fyrirtæki nytu ekki annara hlunninda en þessara, sem þau nú gera, þá mundi mismunurinn á aðstöðu þeirra vera svo mikill, að það myndi erfitt fyrir samkeppnisfyrirtæki að standast samkeppnina. Það er líka orðið mjög áberandi, að í ýmsum sveitarfélögum hafa samvinnufélögin útrýmt þeim atvinnufyrirtækjum, sem aðallega hafa staðið þar undir útsvörunum. Afleiðing þessa hlýtur að verða sú,

að hinir smærri gjaldendur verða að taka á sig útgjöldin, sem verða þeim um megn. Afleiðing þessa verður aftur sú, að sveitar- og bæjarfélögin verða ekki sjálfbjarga og verða að leita aðstoðar ríkisins. Nú kemur sú spurning, hvort samvinnufélögin muni vera fær um að greiða gjöld eftir svipuðum mælikvarða og aðrir. Ég hygg, að svo sé. Mörg þessara samvinnufélaga, einkanlega þau, sem hafa haft innflutning á síðustu árum, eru orðin mjög vel stæð fjárhagslega, miðað við fjárhag almennt í landinu. Og ég geri varla ráð fyrir, að menn telji það eðlilegt, að þau atvinnufyrirtæki, sem einmitt njóta sérstakra hlunninda af hálfu þess opinbera, skorist undan að taka á sig sömu skyldur gagnvart sveitarfélögunum eins og aðrir.

Ég vil svo óska þess, að málinu verði, að þessari umr. lokinni, vísað til 2. umr. og fjhn.

***Bergur Jónsson:** Það er ómögulegt að segja annað en að þetta frv. sé sakleysislegt. Það er um breyt. á l. um útsvör. Maður hefði getað haldið, að hér væri um eitthvert smáatriði að fræða, t. d. um það, hvernig ætti að leggja á menn eftir heimilisfestu eða eitthvað slíkt. En þegar maður fer að lesa frv., kemst maður að faun um, að ef orðtækið að fela úlfinn undir sauðargærunni á nokkurstaðar við, þá getur það átt við um þetta frv. Undir þessari sakleysislegu fyrirsögn er aðeins farið fram á að fella úr gildi tekjuskattslögin og flytja tekju- og eignarskattinn að öllu leyti yfir á bæjar- og sveitarfélögin. Það er engin smáræðis breyting, sem hér er farið fram á að gerð verði seint á þingi undir sakleysislegri hulu. Hitt þykir mér ekkert undarlegt, þó að í frv. séu ákvæði viðvikjandi skattgreiðslum samvinnufélaganna. Þetta er gamalt baráttumál þess flokks, sem þessi hv. þm. tilheyrir. Er þess vegna ekkert undarlegt, að hann hvenær sem er komi með till. í þá átt. Ég er ekki að segja, að það hafi verið tilgangur hv. flm. með þessari sakleysislegu fyrirsögn, að ætla að villa mönnum sýn. Auðvitað hefir hann mátt ganga út frá, að þm. athuguðu, hvaða fiskur lægi hér undir steini.

Það er alveg rétt hjá hv. flm., að mjög mörg sveitar- og bæjarfélög eru afarilla stæð. Þetta hefir og verið viðurkennt af Alþ. Það hefir verið skipuð mþn. til þess að reyna að rannsaka, hvernig best myndi að bjarga þeim. Þingið hefir og heimilað bæjar- og sveitarfélögunum að notfæra sér nýja tekjustofna, svo sem fasteignaskatt, sem ýmsir hafa notað sér. Yfirleitt er þetta mál enn til athugunar hjá hv. þm. og öðrum hugsandi mönnum um fjármál þjóðarinnar.

Að því er snertir efni frv. vil ég benda á í fyrsta lagi, að það er ekki nein smáræðis tekjulind, sem ríkissjóður væri sviptur, ef frv. væri samþ., að minsta kosti, þegar dálitið liður fram í tímann, því að tekju- og eignarskatturinn hefir verið t. d. 1937 kr. 1 milljón og 6 hundruð þúsund. Fyrir næsta ár er hann áætlaður kr. 1 millj. sjö hundruð og tuttugu þúsund. Hátekjuskatturinn það ár er áætlaður kr. 222 þúsund. Svo ef við miðum við áætlunina fyrir næsta ár, þá nemur þetta 2 milljónum króna. Það, sem mér

þykir einkennilegast við röksemdafærslu hv. flm., er það, að hann talar um tekjur manna og eignir eins og einhvern skattstofn, sem bæjar- og sveitarfélögin eigi að hafa einkarétt á að nota. Hann talaði um, að ríkissjóður væri að seilast til skattstofna bæjar- og sveitarfélaga með því að taka tekju- og eignarskattinn. Ég veit ekki betur en að tekju- og eignarskatturinn sé í flestum löndum tekinn til ríkisins. Ég hefi heyrt þennan hv. þm. halda því fram fyrir mörgum árum, að það væri rétt að bæjar- og sveitarfélögin fengju einhvern hluta af tekju- og eignarskattinum. Það er allt annað mál, að ræða um slíkt.

Ég tel það alveg víst, að Alþ. muni ekki, sízt á slíkum tímum sem þessum, og með þeim undirbúningi, sem þetta mál hefir fengið, kasta frá sér einum megintekjustofni sínum án þess að fá eitthvað annað í staðinn. Þess vegna er ég ekkert hræddur um, að þetta frv. nái fram að ganga. Ég ætla því ekki að fara að lengja umr. um það. En ég vildi ekki láta því ómótmælt við l. umr. án þess að benda á það, að mönnum kemur það nokkuð kynlega fyrir sjónir, að það sé verið að læða inn undir sakleysislegu yfirsíkinu mjög mikilsverðum breytingum á fjármálum ríkisins.

Ég geri ráð fyrir, að hæstv. fjmrh. muni nú láta í ljós sína skoðun á því, hvort hann áliti þetta aðgengilegt eða ekki. Málið hefði horft öðruvísi við, ef hann hefði athugað þetta fyrirfram og séð sér fært að afsala ríkissjóði þessum tekjustofni.

Um ákvörðun hundraðshlutanna, sem talað er um í bráðabirgðaákvæðinu, er það að segja, að mér er alveg óljóst, eftir hvaða reglum hv. flm. hefir þar farið. Mér þykir í þessu sambandi rétt að benda á, að ske kynni, að það yrði nokkuð erfitt að innheimta þetta fyrir ríkissjóð, að minnsta kosti hjá sumum sveitarfélögum. Mér skilst, að það hafi verið sagt þannig opinberlega frá um fjárhag t. d. Eskifjarðarhrepps, að það séu ekki líkur til, að það verði hægt að ná inn stórum upphæðum hjá þessum bæjar- og sveitarfélögum.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Ég skal ekki lengja umr. En út af því, sem hv. þm. Barð. sagði, um að þetta væri ekki nein smábreyting, sem frv. fer fram á, þá vil ég segja það, að ég er honum alveg sammála um það. Og ég skil ekki í honum, ef hann hefir skilið mín orð svo, að ég teldi þetta smámál. Það er svo langt frá því, að ég áliti þetta smámál. Ég álit það þvert á móti stórmál. Hv. þm. sagði, að ég væri að læða hér inn stórvægilegum breyt. undir sakleysislegri hulu. Heldur hv. þm., að ég geri ráð fyrir, að hv. þm. séu ekki læsir, svo að þeir geti lesið frv., sem ekkert er óljóst í? Það er tekið fram í frv. á ótvíræðan hátt, hvaða l. séu numin úr gildi með frv., ef að l. verður, en þar eru fyrst talin l. um tekjuskatt og eignarskatt. Ég mótmæli því, að ég hafi viljað láta líta svo út, að þetta væri smámál.

Hv. þm. sagði, að það væri enginn smáræðis tekjustofn, sem ríkissjóður missti samkvæmt frv. Ennfremur sagði hann, að ég hefði talað

um tekju- og eignarskattinn eins og bæjar- og sveitarfélögin ættu einhvern einkarétt á honum. Hv. þm. er það sjálfsgætt kunnugt, að bæjar- og sveitarfélögin sátu að langmestu leyti að þessum tekjustofni þangað til fyrir 14–15 árum. Það má því með sannri segja, að það sé ekki ég, sem sé upphafsmaðurinn að því, að gera þennan tekjustofn að sértekjum bæjar- og sveitarfélögunna. Enda færði hv. þm. engin rök fyrir því, að þetta væri óheppilegt. Ég færði aftur á móti rök fyrir því, að þessir tveir aðilar væru báðir að „plokka sömu hænuna“.

Hv. þm. kallaði hundraðshlutann, sem gert er ráð fyrir í bráðabirgðakvæðinu, „náðarbrauð“. Ég hefði ekki minnstu tilhneigingu til að fara út í þennan tón í umr. Ég er að tala um þetta mál í alvöru. Og ég er alveg sannfærður um, að þeir menn, sem eiga að sjá sveitar- og bæjarfélögunum fyrir tekjum, þeir taka þetta mál í alvöru og ætlast til þess, að þm. geri það.

Það getur vel verið, að það megi finna aðrar leiðir en þessa, sem hér er farin, til þess að hjálpa hinum aðþrengdu bæjar- og sveitarfélögum. Það er verkefni Alþ. að athuga það. Og það verður að ætlast til þess, að það sé gert án allrar keskni og alvöruleysis.

Ísleifur Högnason: Tilgangur þessa frv. er augljós, eins og hv. þm. Barð. tók fram. Tilgangurinn er hvorki meira né minna en að afnema réttarþætur samvinnufélaga og l. um tekju- og eignarskatt. En afnám beinu skattanna hlýtur að hafa þá afleiðingu, að tekjurnar verða að fást með öðrum leiðum, eða með óbeinum sköttum frá þeim, sem síst geta borgað þá, sem sé verkamönnum og fátækri alþýðu. Þessi mál hafa áður verið rædd mikið á Alþ. Það hefir verið aðalbaráttumál verkamanna og bænda, að koma því á, að beinir skattar væru auknir, en þeir óbeinu minnkaðir. Þá hafa þeir barizt fyrir umbótum á samvinnulögunum, en ekki afnámi þeirra.

Ég vildi í þessu sambandi benda þm. Framsfl. á það, að þetta gæti verið góð aðvörun fyrir þá um það, hvað fyrir íhaldinu vakir. Ef því líðst að halda áfram á sömu braut sem hingað til, að teyma á eftir sér bæði Framsfl. og Alþfl. í þjóðstjórninni, þá er enginn vafi á því, að það verða sjálfstæðismenn, sem leika á þessa „fulltrúa verkamanna og bændu“, eins og þeir kalla sig. Það væri mjög þarft fyrir þessa hv. þm. að líta í kringum sig, áður en lengra er haldið á þessari braut.

Ég skal svo að lokum lýsa því yfir, að ég mun ekki greiða þessu frv. atkv., ekki einu sinni til 2. umr. og nefndar.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Það er í sjálfsu sér óþarfi að svara þessum síðasta ræðumanni. Hann stóð auðheyrilega upp bara af þörf til þess að segja eitthvað, því að aldrei þessu vant bar hann fram í sinni ræðu svo eindæma vitleysu, að hún er varla svara verð.

Hv. þm. sagði, að frv. væri um afnám samvinnulaganna. Þetta er hin mesta fjarstæða. Það er aðeins hluti af einni gr., sem þar er afduminn.

Í öðru lagi sagði hv. þm., að hér væri verið að afnema beinu skattana. Þetta er líka alveg skoplegur misskilningur, og einnig það, að þá lentu útgjöldin á fátækum verkamönnum. Það er mikil þörf hjá þessum mönnum fyrir svona málfærslu, sem æfinlega eru á þrotlausum atkvæðaveiðum. Það fer venjulega svo fyrir þeim hinum sömu, að þeir róa á hin hæpnustu og ólíklegustu mið. Ég vil nú benda á, að í frv. er það glögg tækið fram, að beinu skattarnir breytast ekki að neinu leyti á einstaklingunum. Þeir flytjast bara frá ríkinu yfir til bæjar- og sveitarfélögunna. Þetta tók hv. þm. Barð. réttilega fram.

Það er alveg rétt, sem hv. þm. Barð. tók fram, að það er verið að taka frá ríkinu og færa það yfir á sveitarfélögin. Í sambandi við það, sem hv. þm. Barð. sagði um samvinnufélögin, vil ég benda honum á það, að þau hafa útrýmt gildustu skattgreiðendum margra sveitarfélaga, og skattþyngslið þá lent yfir á mjóu bökin, einmitt þau bók, sem hann reynir að leggja undir sitt pólitíska ok og gera að sínum kosningþjónum.

Ísleifur Högnason: Ég man ekki nákvæmlega, hvornig ég orðaði það síðast, er ég tók til máls, en átti við, að með þessu frv. ætti að afnema samvinnufélögin. Ég held ég megi fullræða, að í ræðu minni hafi ég komið að orði eitthvað á þá leið, að það ætti að svipta samvinnufélögin öllum þeim rétti, sem þau hefðu áður notið; svipta þau þeim rétti, að þurfa ekki að greiða tvöfalda skatta. Það sér hver maður, sem íhugar það, að með þessu frv. á að afnema l. um útsvör, tekju- og eignarskatt á næstu 5 árum, og með því móti missir ríkissjóður af nokkrum þús. kr. árlega, að ríkið þarf að ná þeim skatti inn á annan hátt, enda er það líka víðurkennt, að ríkisstj. yrði að leita annara leiða vegna þess að það er allmikil tekjurýrnun fyrir ríkissjóð að missa þetta. Ríkisstj. mun víst ætla að hækka tolla á nauðsynjavörum. En kemur það harðast niður á þeim, sem hafa miklar tekjur og greiða háa skatta? Nei, slíkir tollar hljóta að koma þýngst niður á þeim fátækari, og ætla ég, að þetta sé hverjum þm. ljóst.

***Steingrímur Steinþórsson:** Ég skal ekki lengja mikið umr. um þetta frv., en ég verð að gera grein fyrir atkv. mínu, því að ég er staðráðinn í því að greiða atkvæði gegn þessu frumvarpi við 1. umr. Það er að visu fremur sjaldgæft, að slíkt sé gert, en mér virðist þetta frv. vera svo mikil fjarstæða, að það sé að leika skripaleik að vísa því til n. Að hugsa sér, að farið verði að afnema tekju- og eignarskatt og svipta ríkissjóð þeim gjaldstofni, nær ekki nokkurri átt. En ég hygg, að hv. flm. þess, 6. þm. Reykv., geti hugsað á þessa leið: Mestur hluti tekju- og eignarskattsins á öllu landinu er innheimtur hér í Reykjavík, og kjósendur mínir hér í Reykjavík munu því verða þessu frv. fegnir, því að þetta bæjarfélag ber mest úr bytum með tilliti til tekju- og eignarskatts. En þótt langmestur hluti af tekju- og eignarskatti sé greiddur hér í Reykjavík, af því að

hún er höfuðborg landsins, og hingað dragast fjármunirnir, væri það samt hróplegt ranglæti að láta hana eina sitja yfir þessum tekjustofni. Frá því sjónarmiði séð er þetta frv. svo fjarri allri sanngirni, að við, sem höfum hagsmunu að gæta úti um land, getum ekki greitt atkv. með þessu frv. til 2. umr. og n. Þetta er nákvæmlega sama sem að afhenda Reykjavíkurbæ þessa skatta. Ég kalla það engin sérréttindi, þó að bent sé á, að ekki sé hægt að leggja tvöfaldan skatt á samvinnufélögin, en það ákvæði var sett, þegar l. um samvinnufélög voru samþ., en það var árið 1921.

Þetta eru þau tvö meginatriði, sem gera þetta frv. frá mínu sjónarmiði að svo mikilli fjarstæðu, að ég er staðráðinn í að greiða atkv. gegn því við 1. umr. Ég tel mál, sem borið er fram á slíkum grundvelli sem þessum, varla þess vert að rökræða það.

***Bergur Jónsson:** Ég hefi enga ástæðu til að orðlengja mikið um þetta. Hv. flm. svaraði mér sama sem engu. Út af því, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði, að hann myndi greiða atkv. gegn þessu frv. við 1. umr., vil ég geta þess, að það er yfirleitt ekki venja mín að greiða atkv. gegn frv. við 1. umr., því að ef þau eru fráleit, má svæfa þau í n.

Í öðru lagi er hér um það að ræða, að kippa burtu einum af sterkustu tekjustofnum ríkissjóðs, en samt sé ég enga ástæðu til að greiða atkv. gegn því við þessa umr. og meina því að komast til nefndar, nema hæslv. fjmrh., sem hlýtur fyrst og fremst að láta sér umhugað um, að tekjur ríkissjóðs verði ekki rýrðar með slíkum frv., óski eftir annari meðferð. Honum hlýtur að vera sárast um, að tekjur ríkissjóðs minnki í upphafi starfstíma síns. En ef hann ekki óskar þess, mun ég ekki hverfa frá þeirri yfirlýsingu, sem ég gaf fyrst í ræðu minni; enda þótt ég áliti frv. mjög fráleitt og á engan hátt þannig undirbúið, að ástæða sé fyrir Alþ. að taka það í fullri alvöru, þá vildi ég samt sýna hv. flm. þá velvild, að neita því ekki um að ganga til n. Ég ætla því að gera nokkurskonar hrossakaup við hann, ef ég kynni að bera fram frv., sem væri alveg fráleitt að hans dómi. (SK: Þegar þm. er búinn að greiða atkv. með því við 3. umr., skulum við semja um launin). Viðvíkjandi því, sem hv. 4. landsk. (ÍslH) benti á, að þarna væri á ferðinni frv., sem ætti að sýna okkur framsóknarmönnum, að verið sé að reyna að tæla okkur til skemmdarverka gegn heim stofnunum, sem ættu að vera okkur kærastar, sem sé samvinnufélögunum, get ég fullvissað hann um, að hann getur verið alveg áhyggjulaus um það, að við munum hvorki leita til hans né flokksbræðra hans um ráðleggingar um, hvernig við eigum að forðast að vera tældir pólitískt. Við búumst ekki við að geta fengið nein heilræði þaðan. Að visu hefir einn af hinum þekktari og mikilsvirtari stjórnmálamönnum landsins gengið til samvinnu við þann flokk undir nýju flaggi, sem sé hv. 3. þm. Reykv. (HV). En allir, sem til þekkja, munu nokkurnveginn sammála um, að það, að hann gleypti þessa tálbeitu, verði hans pólitíski dauði. Þannig hlýtur

ur að fara, þegar hann bindur bagga sína með stjórnmálamönnum, sem sitz er von um að nokkur þori að treysta, einkanlega nú upp á síðkastið, þegar það er orðið bert, að þeir eru alls ekki islenzkir stjórnmálamenn, heldur annaðhvort sjálfrátt eða ósjálfrátt (hv. þm. A.-Húnv. (JPálm) talaði um ósjálfráð öfl) eru þeir orðnir svo þrælbundnir, að þeir lofa öll þau verk, sem eitt stórveldi gerir, hversu fráleit sem þau eru fyrir augum allra hlutlausra manna. Þjónustan við þessa háu herra, svo að notað sé þeirra eigið orðalag, er vægast sagt mjög varhugaverð afstaða hjá islenzkum stjórnmálaflokki. Ég tel engan vafa á, að það hefði verið gott fyrir hv. 3. þm. Reykv., ef einhver vinur hans hefði varað hann við félagsskap þessara manna, en því miður var honum ekki gefið það heilræði, að enda þótt hann gæti ekki átt samleið með sínum flokksbræðrum, skyldi hann ekki binda bagga sína með þessum flokki, því að það væri alveg öruggt, að það yrði hans pólitíski dauði.

Ísleifur Högnason: Það hefir verið minnzt á utanríkispólitik okkar á þrem undanförunum fundum. En það, að þm. Sósíalistafl. væri Ísland ekki alveg eins kært og öðrum, eins og kom fram í þessum umr., því vildi ég mótmæla. Þm. þess fl. eru ekki aðeins eins góðir Íslendingar sem aðrir, heldur fullyrði ég, að þeir séu islenzkustu Íslendingarnir, sem byggja þetta land.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16:4 atkv. og til fjhn. með 16:3 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

24. Vinnuskóli ríkisins.

Á 61. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um almennan vinnuskóla ríkisins (þmfrv., A. 286).

Á 63. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

***Frsm. (Bjarni Bjarnason):** Þetta frv. um almennan vinnuskóla er flutt af menntm. þess-
arar d. eftir tilmælum forsrh. N. hefir látið prenta frv. og flutt það alveg óbreytt frá því, sem það var þegar henni var sent það. Það hafa áður verið flutt frv. um sama efni, og ég má fullyrða, að jafnan hafa þessi frv. verið lítt hugsuð og borin fram meira af kappi en forsjá. Ég var þá þeirrar skoðunar, að til slíkra framkvæmda eins og skóla í verklegu námi yrði vel að vanda, og betur en fyrrnefnd frv. báru með sér. Á þessa skoðun féllst meiri hluti þess-
arar d. á fyrra þingi 1937, og einnig það síð-
ara sama ár. Á fyrra þinginu 1937 flutti Sig-
urður Einarsson frv. um ráðstafanir gegn at-
vinnuleysi unglinga, og á síðara þinginu var flutt

frv. um sumarvinnuskóla unglinga, af þeim lv. 3. þm. Reykv. og hv. þm. N.-Ísf. Þrátt fyrir það, þó að þessi mál næðu ekki fram að ganga, þá er á engan hátt þar með slegið föstu, að almennir vinnuskólar með vel athuguðu fyrirkomulagi eigi ekki rétt á sér. Ég veit, að margir þeir, sem bera ábyrgð á uppeldi unglinga, hafa af því miklar áhyggjur, ekki síst í sambandi við að fá störf fyrir börnin. Ég þekki marga foreldra hér í Reykjavík, sem óska þess, að til séu staðir fyrir drengi þeirra að sumarlagi, þar sem þeir væru látnir vinna. Hvernig formið væri, skipti minna máli, hvort það væru vinnuskólar, þar sem unnið væri við framleiðslustörf í sveitum eða við sjó, eða blátt áfram þegnaskylduvinna, aðeins að drengirnir fengju að vinna í góðum vistum. Allir hugsandi menn vilja vitanlega styðja að uppeldi ungra manna, með því að glæða vinnukunnáttu þeirra og þegnlega skyldu. T. d. með því að gefa þeim kost á að vinna fyrir ríkið, án verulegs endurgjalds, einhverntíma meðan þeir eru í blóma lífsins. Á fyrra þinginu 1937 kom fram þáttill. frá mér um það, að ríkisstj. athugaði og undirbyggði þetta mál. Þessari till. var nokkuð breytt og samþ. að lokum að kjósa sérstaka n., sem athugaði möguleika um atvinnu fyrir unglinga. Nefndin mun hafa athugað þetta mál, en frá henni komu aldrei „positivar“ till. Nú liggur fyrir frv. um vinnuskóla ríkisins, og þetta frv. er þannig til orðið, að Lúðvig Guðmundsson ferðaðist um Norðurlönd, England og Þýzka-land á vegum ríkisstj. og kynnti sér vinnuskóla og vinnuskyldu unglinga í þessum löndum. Frv. þetta er svo byggt á þeirri þekkingu, sem Lúðvig Guðmundsson aflaði sér í þessum málum, en er að sjálfsögðu sniðið eftir íslenskum staðháttum. Kostnaðurinn við framkvæmdir eins vinnuflokks, eins og gert er ráð fyrir í áætlun, sem prentuð er með frv., er mikill. En kostnaðurinn liggur í því, að sjálfsagt yrði að skaffa þessum þiltum vinnuföt, verkfæri og faði, auk nokkurra manna, sem sæju um verkið. En svo er enn óreynt, hvað fæst í aðra hönd. Í fyrsta lagi eru það verðmæti, sem slík vinna myndi skapa, í öðru lagi, hvaða uppeldisgildi svona starfsemi hefði. Sé borið saman við flokk fulltíða manna, sjáum við, að kostnaðarmunurinn er gífurlega mikill, þar sem ætlað er til, að þessir ungu drengir fái 50 aura í dagkaup, en fulltíða menn það kaup, sem gildi á hverjum tíma. En svo er það að visu óreynt, hvað mikil vinna fengist eftir svona drengjaflokk. Að visu er gert ráð fyrir, að þeir, sem tækju þátt í svona skólum, væru í raun og veru fulltíða menn. Ég geri ráð fyrir, að skoðanir manna beinist að því, ef einhverju yrði hrundið í framkvæmd af þessu, þá yrði að miða við yngri piltu en 18—24 ára. Þetta mun menntmn. taka til athugunar, sem og aðrar hliðar þessa máls. Hv. þm. hafa í höndum nokkur rök að greinargerð í þessu máli, þar sem eru fyrirlestrar Lúðvigs Guðmundsonar, sem öllum þm. munu hafa verið sendir hér á síðasta þingi, ætla ég. Ennfremur fylgir frá L. G. nokkur grg. fyrir þeim áætlunum, sem prentaðar eru með frv., sem átti að útbýta meðal þingm. —, ég held að það

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

sé ekki búið, en verður gert bráðlega. Með því að hv. þm. hafa fengið í hendur þau gögn. sem fyrir liggja í þessu máli, þá sé ég ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um málið í þetta sinn.

Ég vil að lokum geta þess, að ég held, að það sé athugandi fyrir ríkisstj., hvort ekki ætti að koma á stað smávinnuflokkum sem tilraun í þessa átt, og gæti það orðið undirstaðan að því, sem gera þyrfti. T. d. hvort það væri þegnaskylduvinnuform eða vinnuskólaform, sem hentaði betur, eins og gert er ráð fyrir í frv. Flestir munu sammála um það, að eiginlega sé ekki hægt fyrir þjóðfélagið að standa undir viðhaldi þjóðveganna án þess að til komi einhver þegnleg starfsemi frá einstaklingunum.

Ég ætla aðeins að lokum að minna á aðrar tvær hliðar, sem hér kæmu til greina. Í fyrsta lagi sú beina vinna, og í öðru lagi það uppeldisgildi, sem skólinn gæti haft. Við vitum það vel, að vinnukunnátta Íslendinga er af skornum skammti; það er eitt af okkar alvörumálum, og við verðum að auka hana stórkostlega.

Lúðvig Guðmundsson segir á einum stað í sínum gögnum:

„Tilgangur starfseminnar er:

- a) að veita heilbriggt vinnuuppeldi, leiðbeina þeim í vinnutækni og veita þeim fræðslu um almenn lögmál vinnunnar,
- b) að venja þá við hirðusemi, stundvísi og aga,
- c) að efla líkamshreysti þeirra með heilnæmu viðurværi, einfaldri aðbúð og iðkunum íþróttu,
- d) að glæða með þeim áhuga og skilning á félagslífi og samstarfi, og
- e) að vekja með þeim starfslöngun og virðingu fyrir vinnunni.“

Ef þess væri kostur að koma á slíkum skólum, sem næðu þessu takmarki, er ég viss um, að ekki stæði á Alþingi að styðja slíka starfsemi.

Ég vil að lokum geta þess, að menntmn. mun taka þetta frv. til athugunar. Ég bið hæstv. forseta að láta vísa frv. til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 84. og 85. fundi í Nd., 15. og 16. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 86. fundi í Nd., 18. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 286, n. 437).

*Frsm. (Bjarni Bjarnason): Þegar þetta mál var hér til 1. umr., hafði enginn kvatt sér hljóðs, og af skiljanlegum ástæðum kom því ekki fram neitt um það, hvernig dm. litu á málið. Menntmn. telur þó, og sjálfsagt allir, sem um þetta mál hugsa, að það sé svo stórt í sjálfu sér, að það þurfi að ræðast. Þess vegna vil ég æskja þess fyrir hönd n. og allra þeirra, sem áhuga hafa fyrir vinnuskóla eða uppeldi í heild sinni, að þetta mál komi til svo ræki- legra umr. sem kostur er á. Mun að þeim umr.

loknum verða auðveldara fyrir menntm. þess-
arar d. að gera jafnvel einhverjar brtt. við frv.
En það er næsta eðlilegt, að n. vilji heyra álit
þm. á þessu stórmáli áður en lengra er haldið.

Með grg. þessa frv. er gefið tilefni til umr.,
ekki einungis um vinnuskóla í svipuðu formi
og hér er bent á, heldur einnig um þegnskyldu-
vinnu. Í grg. segir svo, með leyfi hæstv. for-
seta: „Ef árangurinn af rekstri vinnuskólans,
sem frumvarpið fjallar um, verður æskilegur,
er gert ráð fyrir, að hann verði upphaf al-
mennrar þegnskylduvinnu hér á landi. Mun
starfsemi skólans afla verðmætrar reynslu um
það, hvers megi yfirleitt vænta af þegnskyldu-
vinnu hér.“ Og ég skal geta þess, að þetta eru
ummæli þeirrar n., sem falið var að endurskoða
fræðslulögin og einnig að athuga þetta frv., sem
Lúðvig Guðmundsson hafði samið. — Þetta atriði,
á hvern hátt megi firra æskuna iðjuleysi,
er næsta alvarlegs eðlis, og það er óhugsandi,
að við svo búið megi standa, að ekki sé reynt
að finna lausn á atvinnuleysi unga fólksins, en
það er plága, sem ekki einungis þjáir þetta
land, heldur mörg önnur lönd víða um heim.
Til þessa liggja sjálfsagt margar ástæður, og
ekki síst sú, hversu mikið er nú notað af vélum
við allskonar atvinnurekstur. Það, að fólkið
vinnur ekki á unga aldri, hefir ekki einungis
í för með sér það almenna bøl og tjón, sem af
því leiðir að fá ekki verkefni, heldur einnig
hið, að fólkinu gefst ekki tækifæri til að læra
vinnubrögð. Þetta mál er víða rætt, á Alb., í
blöðum, tímaritum, útvarpi, félögum, skólum og
meðal einstakra manna, — og allar þessar umr.
hníga í sömu átt, þ. e. að leita varanlegrar
lausnar til bóta. Ég hygg, að þetta sé fyrst og
fremst uppeldismál. Uppeldismál á þann hátt,
að í staðinn fyrir alla þá skapraun, sem leiðir
af atvinnuleysi, komi ástin á vinnunni og
vinnukunnátta. Þó er næsta langt bil á milli
þessa. — Það er hættulegra en orð fá lýst að
hafa ekki nægileg verkefni handa æskunni, heil-
brigð verkefni til stælingar kröftum, bæði and-
legum og líkamlegum. Þetta atriði er öllum svo
ljóst, að ekki er ástæða til að fara um það
mörgum orðum.

Atvinnuleysið kemur vitanlega harðast niður
á ómótaðri æskunni, án þess þó að ég ætli að
draga úr því bõli, sem það er fyrir fullþroska
fólk. Hjá ungu fólki veikir atvinnuleysið ekki
hvað síst siðgæðiskenndina, lamar meðfædda
hæfileika og spillir uppeldinu. Oft leiðir þetta
ástand til algerðs ruglings í huga unglinganna
á réttu og röngu. Þessi hætta af skorti á verk-
efnum er meiri í bæjum og kaптúnum heldur
en í sveitum landsins. Raunverulega má full-
yrða, að atvinnuleysi til sveita sé óþekkt fyrir-
brigði. Það mun og viðurkennt, að misjafnt
atferli, svo sem gripdeildir o. þ. h., tíðkast að-
allega í bæjum og kaптúnum, en er að heita
má óþekkt til sveita. Þetta stafar af því, að
kaпstadunglingarnir hafa ekki verkefni, og
það er eins og krafturinn leiti útrásar á ein-
hvern hátt, og á þennan lélegasta hátt, ef heil-
brigð viðfangsefni brestur.

Hitt atriðið, hvaða leiðir skuli fara, er sér-
staklega umræfnið í þessu sambandi.

Þjóðfélagið leggur mikið á sig og á margan
hátt til þess að afmá atvinnuleysi og allt, sem
stendur á móti eðlilegri þróun og þroska. Mætti
þar nefna skólana og ýmskonar stöðvar, sem
veita mönnum tækifæri til að vinna andlega
vinnu. Einnig má nefna allar verklegar, opin-
berar framkvæmdir, þar sem margir einstak-
lingar fá lífsframsfæri sitt og tækifæri til að
beita líkamsorku sinni. — Vinnuskóli með fjár-
hagslegum stuðningi ríkisins er hér til umr.
Það mál gefur, eins og ég áðan sagði, einnig
tilefni til að ræða um þegnskylduvinnu og
þegnskaparvinnu eða sjálfböðavinnu. Þetta og
fleira má ræða hér allt í sameiningu. Beinir
till. hafa komið fram um þessi mál, bæði fyrr
og nú. Þegnskylduvinnan er ekki neitt nýtt
fyrirbrigði. Í hinum svokallaða „höggormi“
er sú till., að allir unglingar á aldrinum 13—15
ára skuli hafa dvalið eitt ár í sveit, ef þeir
hugsa til að komast í skóla, sem styrktir eru
af ríkinu. Í öðru lagi er frv., sem nú er til umr.,
og í þriðja lagi allar þær umr., sem á öllum
tímum hafa farið fram um þegnskylduvinnu.
Mig langar til að rifja stuttlega upp nokkuð af
því, sem kemur fram í fyrirlestrum, er Lúðvig
Guðmundsson flutti í ríkisútvarpið, eftir að
hafa ferðast á vegum ríkisstj. um Norðurlönd,
England og Þýskaland til þess að kynna sér
fyrirkomulag þessara mála þar. Bæði veit ég
það af eigin kunnugleika og fæ það staðfest
hér í þessum fyrirlestrum, að á Norðurlöndum
er mikið hugsað um þessi mál og mikið gert,
sérstaklega í formi æskulýðsskóla. Þar eru ung-
lingar vandir við allskonar vinnu og nám, t. d.
trésmíði, bastvinnu, hannyrðir, leikfimi og að-
rar iþróttir. Þessi starfsemi er vel skipulögð og
unnið að því alveg markvisst, að beina æskunni
að námi og vinnu í stað þess að ganga atvinnu-
lausri. — Í barnaskólum Kaпmannahafnar t. d.
útskrifast um 5 þúsund börn árlega. Talið er,
að 2 þús. þeirra leiti til skrifstofu, sem bærinn
rekur til að veita ungu fólki aðstoð við útveg-
un vinnu. Þetta er svipað fyrirkomulaginu um
öll Norðurlönd.

Í Þýskalandi eru öll börn, sem lokið hafa
barnaskólaprófi, skyld til að fara í sveit og
dvelja þar í ca. 8 mánuði, þ. e. a. s. ef þau
halda ekki áfram námi. Talið er, að af þessum
börnum, sem skipta hundruðum þúsunda, leiti
aðeins um 40% aftur til bæjanna. 60% verða
eftir í sveitunum. Meðan á sumarþvöl barnanna
stendur eru drengirnir látnir vinna allskonar
störf á sveitaheimilunum, t. d. hjálpa til í fjösi
og á akri, en stúlkurnar hjálpa til innanhúss.
Þau börn, sem ekki komast í vinnu á þennan
hátt, fara sem sjálfböðaliðar til þess að inn-
a af hendi einskonar þegnskaparvinnu, með það
sérstaklega fyrir augum að vera ekki iðjulaus
og læra að vinna. Í Þýskalandi er einnig löggjöf
um þegnskylduvinnu, þar sem hver maður er
lögskyldaður til þess að inn-af hendi 6 mán-
aða starf einhverntíma á aldrinum 18—25 ára.

Ég vil ekki vera margorður um þetta. Í ná-
grannalöndum okkar er mikið gert til þess að
hjálpa æskunni að afla sér atvinnu, og ýmsar
þjóðir eru þegar farnar að lögbjóða vinnu, þ. e.
hafa þegnskylduvinnu. Ég hygg, að þetta frv.

þurfi að athugast eitthvað nánar en gert hefir verið, ef menn annars fallast á að fara þessa leið. Ég gat þess hér við 1. umr. frv., að mér þætti ekki óeðlilegt, að þótt Alþ. ekki vildi lög-festa vinnuskóla, þá héldi ríkisstj. áfram til-raunum á svipuðum grundvelli og síðastl. sum-ar, til þess að fá reynslu um það, hvort ungir, atvinnulausir menn vildu sækja slíkan skóla þrátt fyrir lítið kaup. Og ég vil vona, að iðju-lausir piltar leiti til slíkra stöðva fyrst og fremst með það fyrir augum að njóta vinnu-náms.

Það er enginn vafi á því, að við Íslendingar erum heldur illa settir hvað snertir kunnáttu um vinnubrögð, og við þurfum ekki að leita langt til þess að sjá víða hiruðleysislega farið með vélar og verkfæri. Þetta stafar af því, að fólkið hefir aldrei lært að finna til þeirrar gleði af vinnunni, sem þarf til þess að framkalla myndarskap og hiruðsemi. Það er áreiðanlegt, að þjóðfélagið verður að gera meiri kröfur til manna um verklega kunnáttu en hingað til hefir tíðkæzt. Hinsvegar er vandi að ákveða, hvers-konar form skuli vera á verklegri kennslu. Það er athugandi í þessu sambandi, hvort ekki er nauðsynlegt að grípa til þegnaskylduvinnu í ein-hverri mynd. Hvernig ætlum við að fara að því að viðhalda öllu hinu mikla og dýra vegakerfi landsins og margskonar framkvæmdum, sem eru vaxnar fjárhagsgetu okkar yfir höfuð, ef ekki er hægt að fá til þess nema vinnukraft, sem kostar stórfé? Hugsanlegt er, að byrja mætti með vinnuskóla annarsvegar og sjálfböð-a-vinnu hinsvegar, til þess að þreifa sig áfram. Æskilegast væri að þurfa ekki að grípa til nauðungarráðstafana til bjargar frá atvinnu-leysinu. Ég geri ráð fyrir því, að fleiri en ég verði á báðum áttum, hvað leggja skuli til í þessum málum. En það er augljóst, að við nú-verandi ástand verður ekki unað. Um það eru allir sammála. Og einmitt þess vegna verður ekki hjá því komið að finna einhver ráð til að bægra böli atvinnuleysisins frá æskulýðnum.

Frv., sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir rúm-lega 60 manna sveit, og kostnaðurinn við það samkv. áætlun, er Lúdvig Guðmundsson hefir sýnt menntm., mun nema um 50—60 þús. kr. miðað við það, að piltarnir, sem námsins nytu, fengju ókeypis fæði, slitföt og 50 aura kaup í dag. Ekki er auðvelt að sýna fram á, hvað feng-ist þarna í aðra hönd, en svo mikið er víst, að ríkissjóður fengi alltaf vinnu, sem væri álíka verðmæt og skólakostnaðurinn, og raunar ef-ast ég ekki um, að ríkið fengi töluvert meira. En það er annað, sem ekki verður metið til fjár, og það er uppeldisgildi slíkrar stofnunar. Ég efa ekki, að hæfan mann mætti fá til að veita slíkom skóla sem þessum forstöðu.

Ég ált óhjákvæmilegt, eins og ég hefi marg-tekið fram, að athuga þetta mál rökilega, sér-staklega fyrir þá sök, að þm. virðast ekki að-hyllast þá skoðun, að börn á aldrinum 13—15 ára, sem hugsa til framhaldsnáms, séu skylduð til ársdvalar í sveit. Það myndi heldur ekki duga sem bjargráð, þótt það hefði töluvert upp-eldisgildi. Og frá sjónarmiði uppeldisins held ég, að rétt væri að athuga, hvort ekki væri

hægt að koma 4—6 þús. börnum fyrir til dvalar í sveit. Ef börnin færu ung í sveit, myndi breyt-ast viðhorf þeirra og eyða því sjónarmiði, að vilja umfram allt dvelja í kaupstað. Allir eru sammála um, að það sé skaðlegt fyrir þjóð-félagið, að kaupstaðirnir vaxi meira, og að þeir séu jafnvel nú þegar of stórir, og því verður að finna varanlega lausn á því, að fólkið streymi til þeirra frekar en orðið er. Ég held, að ein höfuðástæðan fyrir því, að allir vilja vera á-fram í kaupstöðunum, sé sú, að menn komist ekki í nægilega snertingu við líkamlega vinnu. Vinnukunnátta, vinnunám er hið eina, sem get-ur náð því marki að vekja vinnugleði fólksins. Vankunnátta og trassaskapur í vinnubrögðum er hættulegt atriði og vekur ógeð á vinnunni. Alveg sama máli gegnir um andlega vinnu. Ef kennsla í skólum er leiðinleg t. d., eða hæfi-leikar lélegir, þá vekur námið leiða. Höfuðskil-yrðið til þess að vekja áhuga og starfsgleði er, að hver fái verkefni við sitt hæfi.

Ég vænti, að hv. þdm. geri ekki kröfu til þess á þessu stigi, að framsöguræða mín nái öllu lengra, en óska, að í umr. komi fram sem rækilegastar upplýsingar, svo að n. eigi auð-veldara með að gera brtt. í samræmi við álit manna og sjónarmið áður en til 3. umr. kemur, og sjá, hvort ekki er hægt að komast að niður-stöðu um að lögfesta eitthvað í þá átt, sem frv. ráðgerir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2.—18. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 88. fundi í Nd., 20. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

25. Jarðræktarlög (frv. GSv o. fl.).

Á 60. fundi í Nd., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 291).

Á 62. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-ferðar.

*Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti! Við höfum, fjórir þm. í þessari hv. d., leyft okkur að bera þetta frv. enn á ný fram um breyt. á jarðræktarl., sem aðeins felur í sér þá breyt., sem mjög hefir verið umrædd, að 17. gr. 1. falli burt. Er frv. ekki um annað, því að bráða-birgðaakvæði þau, sem lagt er til að fella niður, cru aðeins um það, hver áhrif 17. gr. skuli hafa á næsta fasteignamat.

Nú er mér kunnugt um, að menn muni vera bæði innan og utan þings, sem telja, að ekki sé enn tími til kominn að afnema þetta ákvæði. En ég hygg, að menn við nánari skoðun telji, að einmitt nú sé tími til að gera þessa breyt.

Það er kunnugt, að í 17. gr. felast þau atriði, sem mjög var um deilt og sumir menn héldu þá, að yrði til hagræðis fyrir búendur á jörðunum, bæði öldum og óbornum; aðrir hafa mótmælt með allmiklum rökum. Nú er vitað, hvernig þetta hefir farið, að menn hafa jafnvel hætt að láta mæla jarðabætur sínar. Nú hefi ég heyrt hjá nokkrum mönnum, sem þessu máli eru kunnugir, að þetta mál sé í n., sem ekki er þingn., heldur skipuð af búnaðarþingi; það getur vel verið — ég er því ekki kunnugur —, en það getur á engan hátt svipt þm. rétti til þess að koma fram með þetta frv., þegar þeir telja það heppilegt eða æskilegt. Og það er einmitt svo, að við flm. erum þeirrar skoðunar, að nú sé tími til að hreyfa þessu máli. Eins og kunnugt er, þá er nú samkomulag milli stærstu flokkanna um stj. og að vinna að framgangi mála, eftir því sem best má verða, og líka að reyna að leysa ýmis mál, sem eins og allir vita hafa verið deilumál. Nú skýtur skökku við, að ég hefi séð í blöðunum, að það er talin goðgá að tala um deilumál. Ég er annarar skoðunar. Ég tel, að ýmis mál, sem eru þannig vaxin, að þau snerta heill mikils fjölda fólks, eigi nú að koma fyrir og leysast, því að ef slík mál eiga að leysast með samkomulagi, þá er óskiljanlegt, hvenær er betra tækifæri til þess en einmitt nú, þegar höfuðflokkar þingsins hafa gengið saman til stjórnarmyndunar og stjórnarstarfa. Ég vil því ætla, að timinn sé góður, og er frv. borið fram í þeim tilgangi og með þeirri ósk, að á því verði tekið.

Ég vænti, að málið fari til n. og geri að till. minni, að það fari til landbn., og vil ég vænta þess, að hún taki málið fyrir og starfi að því á þá lund, sem ég hefi nú bent á.

Ég hefi ekki ætlað mér á þessu stigi málsins að fara út í þau atriði frv., sem eru þaulrædd og gamalkunn. Allir hv. þm. þekkja þetta mál, og sé ég því enga þörf að taka nú upp umr. um það, og mun ég því ekki tala frekar um það að sinni, nema sérstakt tilefni gefist til.

***Steingrímur Steinþórsson:** Ég hygg, að það hafi verið í fyrra, sem við hv. þm. V.-Sk áttum orðaskipti um samskonar frv. sem þetta. (GSv: Það var í hitteðfyrra). Ég ætla því ekki að fara inn á langar umr. um málið nú, aðeins fara um það nokkrum orðum, sérstaklega af því, að hv. flm. minnstist á, að nú væri starfandi nefnd frá búnaðarþinginu, sem ætti að taka jarðræktarlögin í heild til athugunar og leggja niðurstöðurnar fyrir næsta búnaðarþing. Um nefnd þessa er það að segja, að hún var sett í samráði við ríkisstj. og kom einmitt til bæjarins í gær og mun því um það bil vera að hefja störf sín. Það er því harla undarlegt að vera nú að flytja frv. til breyt. á jarðræktarlögum, þegar á að fara að endurskoða þau með fullu samþykki landbrh. Annars er það undarlegt, að hv. flm. skuli ekki bera fram annað

frv. samhliða þessu, en það er frv. til breyt. á l. um byggingar- og landnámskjóð, því að þar eru einmitt hliðstæð ákvæði hinum umdeildu ákvæðum 17. gr. jarðræktarlaganna, þar sem bannað er að selja nokkra fasteign umfram kostnaðarverð. Þarna er því um harðari ákvæði að ræða en ákvæðið um fylgiféð í jarðræktarlögum. Hér er því misræmi í framkomu hv. flm., að vilja halda ákvæðinu um byggingu jarða, en ekki að því er snertir umbætur á þeim. Mér finnst, að annaðhvort eigi bæði ákvæðin að gilda eða hvorugt.

Ég tel mál þetta ekkert erindi eiga inn í þingið eins og nú standa sakir, þar sem verið er að endurskoða lögin fyrir tilstilli stjórnarinnar. Ég tel mig því ekki geta greitt atkv. með því til 2. umr., en mun ekki setja mig á móti því, að það gangi til n., ef það á annað borð verður samþ., að það gangi til 2. umr., því að það mun eflaust koma til n. þeirrar, er ég á sæti í.

Það gladdi mig að heyra hv. þm. V.-Sk. tala um þá nauðsyn, sem á því væri nú að hafa trausta og örugga samvinnu um stjórn landsins milli stjórnmalaflokkanna, á þeim alvarlegu tímum, sem nú eru. Þetta gleður mig þeim mun meir, sem það hefir orkað allmjög tvímælis hingað til, hve hollur hv. þm. V.-Sk. væri samvinnu flokkanna.

***Flm. (Gísli Sveinsson):** Það var auðheyrð á ræðu hv. 2. þm. Skagf., að hann langar í umr. um þetta mál, á vissan veg. Hann fór allgeyst úr hlaði, og fór inn á þau atriði, sem frekast eru til að vekja hvatskeytlegar umr. Ég hélt, að slíkt myndi ekki henda hann, því að ég bjóst við, að hann hefði fengið þann skóla hjá flokksbræðrum sínum í því að hafa hemil á sjálfum sér í sambúðinni við samstarfsflokkanana, sem vinna eiga saman, að slíkar rokur sem þessar væru útilokaðar, en vel má það vera honum til afsökunar, að hann hefir jafnan með sósíalístum viljað ganga, og á því bágt með að stilla skap sitt, er aðrir flokkar eiga í hlut. — Mér skildist helzt, að hann óskaði þess, að málið dagaði uppi, komist bara til n. sem hann réði lögum og lofum í. Annars trúi ég ekki öðru en að eitthvað annað en fram kom í ræðu hv. þm. hafi legið á bak við orð hans, eitthvað, sem gerði hann svo úrillan, að hann fór að vera á móti sanngjörnu máli samstarfsflokks síns, þegar allir aðrir vinna „loyalt“ saman. Það, sem hann sérstaklega hafði sem ástæðu gegn frv. þessu, var það, að til væri nefnd, sem skipuð hefði verið með samþykki landbrh. til þess að endurskoða jarðræktarlögin. Að ég hafi sagt, að nefnd þessi hafi verið skipuð í fyrra, er fjarstæða; ég sagðist aðeins hafa heyrt það, að hún hefði verið skipuð á búnaðarþinginu í fyrra. En hvað sem þessu liður, þá tel ég það út af fyrir sig ekki geta hindrað framkomu mála hér á Alþingi, þó að einhverjir aðrir kunni að vera með þau. Annars hefði verið miklu hreinlegra hjá hv. þm. að tilkynna strax, að slíku máli sem þessu mætti ekki hreyfa hér á Alþingi, enda þótt slíkt nái að sjálfsögðu engri átt.

Þá gaf hv. þm. þær upplýsingar, að nefnd þessi ætlaði að byrja á störfum sínum í dag, og honum þótti undarlegt, að frv. skyldi einmitt koma fram sama daginn og n. byrjaði að vinna. Út af þessu vil ég spyrja hv. þm., hvort hann haldi, að frv. komi fyrst í dag fram í þinginu, og sé jafnframt tekið til umræðu. Mér virðist ekki fjarri lagi að minna hv. þm. á, að það var fyrir nokkru skipuð millipínganefnd í bankamálum til þess að endurskoða banka-löggjöf landsins, en þá skeður það, einmitt á meðan nefndin sat á rökstólum, að þessi hv. þm. ásamt fleirum kemur fram með till. um að breyta launum bankastjóra Búnaðarbankans. hækka þau allverulega. Hv. þm. var þá bent á, að bankamálin í heild væru til athugunar í nefnd, en hann sinnti því engu, lagði bara þeim mun meiri áherzlu á að knýja frv. sitt fram, og beitti til þess öllum mögulegum brögðum. Hann brýndi meðal annars bændur deildarinnar á því, að þeir gætu vart verið þekktir fyrir að greiða bankastjóra sínum lægri laun en öðrum bankastjórum væru greidd. Þetta gerði hv. þm. þrátt fyrir það, þó að málið væri til athugunar í millipínganefnd.

Hvað frv. mitt og okkar flm. snertir, þá á það sízt minni rétt á sér en frv. hv. 2. þm. Skagfirðinga um breyt. á lögum Búnaðarbankans átti á sínum tíma, og ég held einmitt, að framkoma þess hér á Alþingi ætti frekar en hitt að verða nefnd búnaðarþingsins aðvörun til þess að taka þau atriði, sem það fjallar um, til gaumgæflegrar athugunar og afgreiðslu í samkomulagi við vilja samstarfsflokka héraðs á Alþingi; og það teldi ég eðlilegt, því að ég hefi haldið, að samvinna flokkanna væri frekar til þess að leysa ágreiningsmál þeirra heldur en til þess að niðast á þeim.

Þá sagði þessi hv. þm., að til væru önnur lög, sem alveg eins þyrfti að breyta eins og þeim, sem hér er farið fram á að breyta, eða lögin um byggingar- og landnámsjóð. En hér er allt öðru máli að gegna. Ákvæði 17. gr. jarðræktarlaganna snerta alla bændur á landinu, sem jarðir eiga, en hitt snertir aðeins þá fáu, sem byggja hús; þeir vita því að hverju þeir ganga og geta gengið að eða frá. Hitt hefir aftur orðið til þess, að sumir bændur hafa hætt við að láta mæla jarðabætur sínar, því að þeir telja sig eiga jarðabæturnar og vilja engar kvaðir binda jörðum sínum með þeim. Þeir vilja jafnvel taka lán til þess að framkvæma þær heldur en taka á móti styrknum, sem háður er þessu ákvæði.

***Steingrímur Steinþórsson:** Hv. þm. V.-Sk. taldi, að ég hefði verið órólegur og talað með æsingum um þetta mál. Ég leyfi mér að kalla hv. þm. til vitnis um þetta, hvaða æsing ég hafi t. d. haft í frammi. Nei, það var hv. þm. V.-Sk. sjálfur, sem var með æsing, hann hefir nú eytt hart nær 20 mín. af fundartímanum til þess að romsa úr sér persónulegum ónotum til mín. Ég held því, að hann ætti að athuga sitt sálarástand betur næst, þegar hann finnur hvöt hjá sér til þess að láta ljós mælsku sinnar skína hér í deildinni. Hann var eitthvað að

tala um það, að ég hefði gengið í einhvern skóla til þess að læra að vera stuðningsmaður stjórnarinnar. Ég hefi bókstaflega aldrei heyrt annað eins róvl áður, nema þá að vera kynni í ræðum hjá honum áður, því að hann á öll met í því hér á Alþingi að flytja vitlausar og óskiljanlegar ræður.

Ég sagði, að mál þetta hefði fyrst komið fram í þinginu í dag, en þessu mótmælti hv. flm.; en þessi mótmæli hans eru bara einskis virði, því að dagskrárnar sýna sig. Á þeim stendur það ekki fyrr en í dag.

Þá var hv. þm. að reyna að færa rök að því, að það gegndi allt öðru máli um ákvæði þau í lögum um kvaðir vegna lána til húsbóta og um ákvæðin í jarðræktarlögum vegna jarðræktarstyrksins. Þetta tvennt sagði hann ekki sambærilegt, því að menn væru sjálfráðir, hvort þeir tækju lán til húsbóta eða ekki. En þetta er ekki rétt. Hv. þm. heldur þessu aðeins fram af því, að hann og flokksmenn hans voru með að setja ákvæði í lögin um byggingar- og landnámsjóð, en á móti ákvæði 17. gr. jarðræktarlaganna. Í því liggur munurinn, en ekki öðru. Það er ekki hægt að segja, að það sýni alhliða umhyggju hv. flm. fyrir landbúnaðinum að vera með öðru atriðinu, en móti hinu, og það því fremur, sem um það verður ekki deilt, að ennþá brýnni er þörfin á því, að byggj sé upp í sveitum landsins heldur en ræktað, enda þótt á hvorutveggja sé mikil þörf. Allt fjas hv. þm. um óróleik minn er því út í loftið og fjarstæða ein. Ég sagðist aldrei vera á móti því, að frv. fengi að ganga til n., en ég benti á, að jarðræktarlögin í heild væru til athugunar hjá nefnd fyrir tilstilli ríkisstj.

Ég skal svo ekki atyrðast meira við þennan hv. þm. Ég hefi áður verið umr. hér á Alþingi gert hann órólegan, og tel ég mér það til heiðurs. Það hefir því borið við fyrr, að hann hefir orðið órókvís, ekki síður en í síðustu ræðu sinni nú.

***Flm. (Gísli Sveinsson):** Mér var það ánægja, að hv. 2. þm. Skagf. gerði nú í síðari ræðu sinni tilraun til þess að vera rólegri en hann var í hinni fyrri. Annars vil ég benda honum á, að það var algerlega að gefnu tilefni frá honum, að ég fór að tala um stjórnarsamvinnuna; hann fór nfl. sjálfur að tala um afstöðu mína til stjórnarsamvinnunnar. Þessa láðist honum að geta vegna óróleika síns og taugaæsinga.

Þá vil ég benda honum á, enda þótt hann gæfist með öllu upp við að svara höfuðatriðum ræðu minnar, að þeir, sem byggja íbúðarhús úti á landi, fá ekki allir lán úr byggingar- og landnámsjóði; það eru nfl. margir, sem lán fá úr ræktunarsjóði. En hitt á hv. þm. að vita, að menn geta ekki fengið jarðræktarstyrk nema á þennan eina veg. Þeim er þess vegna nauðugur einn kostur, að snúa sér hina réttu leið, til þess samkvæmt jarðræktarlögum að fá þennan styrk, og þá fylgir þessi kvöð. Þeir eru því annaðhvort kúgaðir út úr því að fá þessi verðlaun eða kúgaðir inn undir þetta.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara frekar orðum um þetta.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Hv. þm. V.-Sk. var að snúa máli sínu til mín, og er ég fús til að verða við tilmælum hans um að láta skoðun mína í ljós.

Það er mín skoðun á þessu máli, að það sé eðlilegt, að búnaðarþing eða sú nefnd, sem það hefir kosið til þess, komi sér niður á, hvernig þessu máli skuli komið fyrir í framtíðinni. Eins og hv. þm. man og hv. þd., þá var það svo með 1. kafla þessara sömu laga, að búnaðarþing stakk upp á breyt. á honum, sem síðar varð fullt samkomulag um. Ég álit það vel farið, að samkomulag náðist um það skipulag á búnaðarmálum, sem þar er gert ráð fyrir. Ég álit þess vegna, að það sé einnig bezt, að samkomulag náist um þetta ákvæði innan bændastéttarinnar sjálfrar, eða þeirra fulltrúa, sem hún hefir kosið til að sitja á búnaðarþingi og ráða þar málum hennar. (GSv: Bændastéttin á einnig fulltrúa hér á Alþ.). Bændastéttin á líka fulltrúa hér á Alþ., en það má búast við, að þessi ákvæði fari betur ur hendi, ef þau eru gerð með samkomulagi búnaðarþings og Alþ., sérstaklega eftir að það kosningafyrirkomulag var tekið upp, að búnaðarþing er fulltrúi meiri hluta bændastéttarinnar.

Ég tel líka talsvert vafasamt, að fullkomið afnám á þessu ákvæði sé að vilja bændastéttarinnar. Ég ætla ekki að ræða um þetta ákvæði nú. Það er búið að gera það svo oft, og við bætum okkur ekkert á því að taka upp þá deilu á ný, en eftir því, hvernig atkvgr. um málið féll meðal bændastéttarinnar, þá er það meir en lítið vafasamt, að vilji bændastéttarinnar sé sá, að ákvæðið sé afnumið að fullu. Það er ekki þetta ákvæði eitt, sem bændastéttin álitur þörf á, að tekið sé til athugunar. Ákvæði í 9. gr. gengur lengra en ákvæðið í 17. gr., og það er vitað, að nefnd búnaðarþingsins hefir einnig tekið það ákvæði til athugunar.

Til þess að fara ekki lengra út í að ræða þetta mál heldur en nauðsynlegt er, þá vil ég aðeins bæta því við, að þegar rétt var og deilt um þessi ákvæði, þá lýsti ég því yfir, að það kynni vel að vera, að bændastéttin sjálf vildi breyt. á þessu, og þá myndi ég beygja mig fyrir vilja hennar, ef hann kæmi fram á búnaðarþingi, sem kosið væri til að vilja bændastéttarinnar sjálfrar. Þetta var á sínum tíma tekið sem nokkurskonar yfirlýsing frá mér um, að ég væri að dofna í trú minni á ákvæðið. En ég lýsti þessu yfir, og að því hlýtt ég að halla mér.

Ég álit rétt, að reynt sé að ná samkomulagi um þessi ákvæði. Ég lagði fast að búnaðarþingi að reyna að ná samkomulagi um 1. kafla, og það náðist. Nú á búnaðarþing að taka til athugunar ekki aðeins þetta ákvæði, heldur fleiri ákvæði, sem því eru skyld. Ég álit bezt, að nefnd búnaðarþingsins leggi fram sínar till. um þetta ákvæði og önnur skyld ákvæði, áður en Alþ. aðhefst nokkuð í málinu.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 14 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: BJ, EE, GSv, Jlv, JPálm, ÓTh, PHann, PHalld, PO, SEH, SK, StSt, TT, ÞBr.

ÁÁ, EmJ, FJ, HelgJ, SkG, StgrSt, SvBH greidda ekki atkv.

12 þm. (BÁ, BjB, EOl, EystJ, Gð, GG, HG, HV, ÍsIH, JakM, JörB, VJ) fjarstaddir.

Fr. vísad til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

26. Fræðsla barna (frv. BjB og JörB).

Á 61. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. um fræðslu barna. nr. 94 frá 19. júní 1936 (þmfrv., A. 296).

Á 63. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Bjarni Bjarnason):** Ég get verið stutt-orður um þetta litla frv. á þskj. 296. Í frvgr. og grg. er sagt það, sem þarf að segja. En ég vil bæta við, að eftir að l. um gagnfræðaskóla voru sett, var mjög víða í bæjum landsins ekki til nein bygging fyrir gagnfræðaskóla. Var því tekið upp í l., að ríkissjóður greiði húsaleigu fyrir þessa skóla í sama hlutfalli og ríkið greiðir við byggingu þeirra, sem er ⅔ kostnaðar. En við barnaskólana utan kaupstaða er styrkur ríkisins ¼. Þess vegna er farið fram á að heimila ríkisstj. að greiða húsaleiguna að ⅓.

Ég vænti þess fastlega, að hv. d. taki frv. vel, og óska eftir, að því verði vísað til 2. umr. og menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til menntmn. með 19 shlj. atkv.

Á 67. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 68. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 296, n. 321, 322).

***Frsm. (Bjarni Bjarnason):** Fjórir af fimm nm. hafa orðið sammála um að mæla með því, að frv. verði samþ. óbreytt. Einn nm. hefir flutt brtt. við frv., og sú brtt. skiptir verulegu máli, vegna þess að verði hún samþ., þá fylgir þessu frv., ef að l. verður, mikill kostnaður. En í sambandi við frv. sjálft eins og það kom frá okkur flm. er kostnaður, sem stafar af því, smámunir einir.

Ég hefi talað um það við fræðslumálaskrifstofuna og fengið þær upplýsingar, að á flestum stöðum, sem ákvæði frv. ná til, séu leikfimiðs til, og kostnaðurinn, sem af því leiddi að greiða ⅓ húsaleigu þar, sem fimleikahús væru ekki til, yrði sáralitill.

Ég vil ekki mæla frekar gegn till. hv. 4. þm. Reykv., þar sem hann er ekki viðstaddur, heldur vil ég biðja hæstv. forseta að fresta umr. um málið um stund, þangað til hann kemur.

Umr. frestað um stund, en var fram haldið síðar á fundinum.

***Pétur Halldórsson:** Herra forseti! Það er farið fram á það í þessu frv., að ríkið aðstoði með fjárframlögum, þegar svo er ástátt, að ekki er til húsnæði fyrir leikfímikennslu í sveitum, eins og á að vera samkvæmt fræðslulögum, og greiði að nokkrum hluta kostnaðinn við húsnæði til leikfímikennslunnar. En eins og frv. er borið fram, þá er ætlað til þess eins, að ríkissjóður leggi fram fé til þessa í sveitum. Þetta er væntanlega vegna þess, að hv. flm. er ekki kunnugt um, að víðar en í sveitum er svo ástátt, að leigja þarf húsnæði til leikfímikennslu barnaskólanna, og það er vegna þess, að ekki hefir verið talið mögulegt vegna kostnaðar að koma upp nægilegu húsnæði vegna leikfímikennslu barnaskólanna. Það er ekki ósanngjarn, ef ríkissjóður tekur þátt í kostnaðinum við húsnæði fyrir leikfímikennsluna í sveitum, að hann á sama hátt geri það í kaupstöðum.

Ég efast ekki um, að utan Rvíkur þurfi að leigja húsnæði vegna leikfímikennslu. Það er svo, að með fræðslulögnum er kaupstöðum gert að skyldu að hafa fleiri tíma fyrir leikfímikennslu heldur en í sveitum. Af því stafar það, að húsnæðið er ekki nægilegt. Á meðan svo er ástátt, þá er sanngjarn, að ríkissjóður taki þátt í þessum kostnaði að ½.

Brtt. sú, sem ég ber fram í sambandi við frv., fer fram á, að á meðan svo er ástátt, að húsnæði er tekið á leigu vegna leikfímikennslunnar, þá greiði ríkissjóður þetta framlag til húsnæðisins.

Ég vænti þess, að hv. dm. líti á þetta sem sanngirnismál.

***Frsm. (Bjarni Bjarnason):** Það er lögfest, að ½ byggingarkostnaðar barnaskóla utan kaupstaða skuli greiddur úr ríkissjóði. Einnig er það lögfest í gagnfræðaskólal., að þar sem ekki hafa verið byggð skólahús, þar sé heimilt að greiða úr ríkissjóði húsaleigu að ¾, eða sama hlutfall og greitt er úr ríkissjóði til byggingar húsanna.

Frv. er borið fram til samræmis við þessi ákvæði og styrkveiting að því er snertir leigugreiðslu vegna leikfímikennslu því aðeins bundin við skóla utan kaupstaða. Það má auðvitað deila um, hvort rétt sé að hafa lagaákvæðið þannig, að greiða nokkurn hluta byggingarkostnaðar aðeins utan kaupstaða, en mér finnst tæplega hægt að samþ., að ríkissjóður greiði leigukostnað þar, sem ekki er gert ráð fyrir, að hann greiði byggingarkostnað.

Þetta er annað atriðið, sem veldur því, að ég er andvígur till. Hitt atriðið er það, að till. felur í sér allverulegan kostnað. Kostnaðurinn við það, að ríkissjóður greiði ½ af leigu fyrir húsnæði undir leikfímikennslu utan kaupstaða mun nema fáeinum hundruðum króna. En ef

skylda á ríkissjóð til að greiða nokkurn hluta af leigu fyrir slíkt húsnæði í Rvík og öðrum kaupstöðum, þá nemur það fleiri þús. kr. Ég geri ráð fyrir, að eins og nú standa sakir, þá sé kostnaðurinn, sem Rvíkurbær hefir af þessu, 10–20 þús. kr. Ég veit, að greiddar eru fyrir einn skólann, Austurbæjarskólann, 13 þús. kr. Auk þess er greitt fyrir Skildinganessskólann og sennilega eitthvað fyrir Miðbæjarskólann. Í öðrum bæjum munu einnig vera dæmi þess, að ekki er leikfímihús sé til. Kostnaðurinn við þetta yrði því allverulegur.

Ég efast um, að frv. nái að ganga fram, ef þessi brtt. verður samþ. Það er ekki svo að skilja, að ég sé á móti því út af fyrir sig, að Rvíkurbær fengi meiri hlunnindi með tilliti til byggingar barnaskóla. En það er ekki lögfest ennþá, og því finnst mér, að hann eigi ekki að fá húsaleigustyrk.

***Pétur Halldórsson:** Herra forseti! Er nú sanngjarn að tala svona? Ástæðan til þess, að farið er fram á það, að ríkissjóður taki þátt í kostnaðinum, sem leiðir af að leigja húsnæði fyrir leikfímikennsluna í sveitum, er sú, að þrátt fyrir skyldu l. um að halda kennslunni uppi, þá hafa sveitarfélögin ekki séð sér fært vegna fjárhagsástæðna að koma upp húsnæði fyrir leikfímikennsluna, jafnvel þó svo sé, að ½ kostnaðar við byggingarnar sé greiddur úr ríkissjóði. En það gildir ekki um kaupstaðina. Þessi skylda er líka lögd á herðar kaupstaðanna, og hún er þar ríkari og meiri en krafan í sveitunum að því er snertir leikfímikennslu barna. En ástandið er alveg eins í kaupstöðunum og sveitunum, að þeir hafa ekki getað komið sér upp húsnæði fyrir leikfímikennsluna. Á meðan svo er ástátt er sanngjarn, að ríkið taki þátt í kostnaðinum á sama hátt í sveitum og kaupstöðum.

Mér finnst það varla frambærileg ástæða, að þar sem kaupstaðirnir eigi engan rétt á aðstoð ríkisvaldsins til byggingar leikfímihúsa, þá megi ekki fallast á, að kaupstöðunum sé veitt aðstoð til leikfímihaldsins. Það er líka allra sízt frambærileg ástæða, að þar sem þessi kostnaður, sem ríkið leggur á Rvík sérstaklega, sé svona mikill, þá sé varla fært að taka þátt í honum að sama skapi og farið er fram á, að gert sé í sveitum, þar sem það kostar svo sáralítið. Hvortveggja kostnaðurinn kemur af því. að ríkið mælir svo fyrir, að það sé skylt að kenna leikfími, og það meir í kaupstöðum en sveitum. Ég vil segja, að með því að kostnaðurinn er svona mikill, sem lagður er á kaupstaðina, þar sem kostnaðurinn í Rvík nemur tugum þús., þá geti varla komið til mála annað en að ríkið taki þátt í þessum kostnaði.

Ég er nú ekki kunnugur því, hvernig þetta er í kaupstöðum utan Rvíkur, þó mér þyki líklegt, ef í þeim kaupstöðum er farið eftir fyrirmælum fræðslul., þá hljóti það að vera svo, að kaupstaðirnir hafi einhvern kostnað af leigu húsnæðis vegna leikfímikennslunnar.

Ég sé ekki, að það komi til mála að leggja það sjónarmið til grundvallar, sem hv. frsm. vildi leggja áherzlu á, að þar sem kostnaðurinn

væri svo mikill í Rvík, þá væri varla fært fyrir ríkissjóðinn að taka þátt í honum. Ég vil segja, að af því þessi kvöð er svona rík í kaupstöðunum, þá sé rík ástæða fyrir ríkið að taka þátt í henni. Auk kostnaðarins, sem við höfum við það að leigja húsnæði fyrir leikfímikennsluna, þá verðum við að aka börnunum, sem búa í úthverfum bæjarins, til leikfímikennslunnar og kosta verulegu fé til þess.

Ég vænti þess að öllu þessu athuguðu, að hv. d. fallist á að láta styrkinn ná til allra skólahéraða í landinu, sem svona stendur á um.

***Frsm. (Bjarni Bjarnason):** Ég tel, að hv. 4. þm. Reykv. eigi að taka málið upp á öðrum og breiðari grundvelli, að reyna að fá það lögfest, að ríkið styrki byggingarnar í bæjunum. Ef þingið vill fallast á að styrkja skólabyggingar í bæjum, eins og það hefir gert utan bæja, þá tel ég sanngjarnt, að bæirnir öðlist einnig húsaleigustyrk. Ég tel rangt að taka þennan lið út úr í sambandi við þetta litla frv., þar sem vantar grundvöllinn undir málið. Þingið hefir ekki fallist á að veita bæjunum byggingarstyrk, því sennilega hafa bæjarfulltrúarnir á þingi leitað fyrir sér um það á sínum tíma, en það virðist ekki hafa verið vilji fyrir því.

Það hefir verið sagt, að kostnaðurinn við þetta væri mikill í Rvík. Ég vil nú bæta því við, að ég efast um, að Rvíkurbær þurfi að leigja svo mikið húsnæði fyrir leikfímikennslu barna. Það munu vera 4 leikfímísalir í barnaskólum í bænum, eða eins margir og barnaskólarnir eru, svo ég efast um, að Rvíkurbær sé hagsýnn í þessu efni. Einnig vegna þess, að ég efast um, að svo sé, þá hefi ég ekki ástæðu til að halda, að Rvíkurbær yrði hagsýnni í þessu efni, þó bærin ætti von á styrk úr ríkissjóði. En aðalástæðan fyrir því, að ég er á móti brtt., er sú, að ekki er gert ráð fyrir því í l., að bæirnir fái byggingarstyrk, og þess vegna álit ég, að eigi að taka málið upp á öðrum grundvelli en þeim, að skjóta því inn í þetta frv.

***Pétur Halldórsson:** Herra forseti! Má ekki snúa þessu við og segja: Úr því að ríkið veitir ½ til byggingar skólahúsa í sveitum, þá er ástæðulaust að greiða úr ríkissjóði styrk til leikfímikennslunnar, heldur halda sig við það, að sveitirnar byggji þessi hús, sem þær fá þennan byggingarstyrk til. En þá sé það líka sanngirnismál, að ríkið taki þátt í þessum kostnaði í kaupstöðunum, þar sem miklu meiri áherzla er lögð þar á leikfímikennsluna heldur en í sveitunum. Í kaupstöðunum eru 2 tímar á viku fyrir leikfími, en þess mun ekki krafist í sveitum. En það, að ekki megi greiða þetta framlag vegna þess, að ríkissjóður tekur ekki að sér ½ kostnaðar við byggingu slíkra húsa í kaupstöðum, sé ég ekki að fái staðizt. Hér er um sérstakt mál að ræða, leikfímikennsluna með öllu því húsnæði, sem henni fylgir, en hún er kostnaðarsamari en nokkur önnur kennsla, sem fer fram í barnaskólunum.

Ég tel, að það sé ekki réttmætt, þegar hv. flm. heldur því fram, að fyrst þurfi að ganga

inn á það grundvallaratriði, að ríkið leggi fram styrk til bygginganna. Það er miklu sanngjarnari krafa af hálfu kaupstaðanna, að fá aðstoð ríkisvaldsins í þessum efnum heldur en af hálfu sveitarfélaganna, og við það verð ég að miða, þegar ég segi, að ég trúi ekki öðru en hv. dm. fallist á, að þetta sé látið ganga jafnt yfir sveitir og kaupstaði.

Finnur Jónsson: Ég vildi með örfáum orðum styðja brtt. hv. 4. þm. Reykv. á þskj. 322, um að gera ekki í þessu efni mun sveita og kaupstaða. Ég get upplýst, að það mun vera þannig í ýmsum kaupstöðum, að miður vel hefir tekizt að uppfylla þær kröfur um leikfímikennslu, sem ákveðnar eru í lögum, vegna húsnæðisvandráða, og húsnæðið, sem notast er við til þeirrar kennslu, getur ekki talizt viðunandi nema í mjög fáum kaupstöðum, en á byggingu góðra leikfímihúsa hlýtur nú að verða bið. Ég mun greiða atkv. með brtt. — Það hefir verið talað um, að á þennan hátt komist styrkveitingarmorurinn inn í leikfímikennsluna í sveitunum, en ég tel rétt, að það sama megi verða gildandi einnig fyrir kaupstaðina.

ATKVGR.

Brtt. 322 samþ. með 11:8 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 12:7 atkv.

2. gr. samþ. með 16:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. visað til 3. umr. með 14:6 atkv.

Á 70. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 339).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

27. Jarðræktarlög (frv. EE).

Á 63. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um viðauka við jarðræktarlög, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 301).

Á 65. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Eiríkur Einarsson):** Það þykir nú e. t. v. ofdrifka af mér að bera fram þetta frv., sem í rauninni felur í sér mikilsvarðandi breyt. á jarðræktarl., þótt að visu sé ekki nema um heimild að ræða. Ég get fúslega játað það sjálfur, að ég hafi ekki til brunns að bera neina sérþekkingu, er réttlæti það, að ég verði flm. að slíku frv. Ég hefi ekki sent þetta frv. landbúnaðarráðun. til umsagnar, né leitað umsagnar þeirra manna, er hafa sérþekkingu á málinu, né heldur aflað mér þeirra upplýsinga, sem myndi þurfa við á mörgum sviðum, ef þessi lagasetning kæmi til framkvæmda.

En á hitt hefi ég jafnframt litið, að ég tel svo mikla og aðkallandi þörf á að hreyfa þessu máli hér á Alp., og það án undandrátta, að ég vildi leyfa mér þá dirfsku að bera fram þetta frv., úr því að málinu var ekki hreyft annarstaðar að. Frá minum bæjardrym séð tel ég mig ekki þurfa frekari afsakana við.

Ég skal taka það strax fram, að ég vænti þess, að hv. Nd. vísi þessu frv. til landbn. að lokinni 1. umr., og þá vænti ég þess, að þeir menn fái það til meðferðar, sem sérstaklega er treystandi til að vita deili á hverju einu, er að þessum málum lýtur, og þeir muni leggja hið bezta til um framkvæmdir í sambandi við þetta, eftir því sem sú niðurstaða, er n. kemst að, gefur til efni til.

Ég hreyfi þessu máli hér á hv. Alp. vegna þess, að mín skoðun er sú, að það meggi ekki bíða lengur, að það verði rætt og útljád á einhvern veg. Ég er sannfærður um, enda er það umsógn margra manna, sem ófað hafa nokkra þekkingu á því, hvernig jarðræktarl. eru framkvæmd, að landbúnaður hér á landi er að ýmsu leyti kominn á það stig, að nauðsyn ber til að endurskapa þessi l. eða gera breyt. á þeim, er gripa meggi til undir vissum kringumstæðum. Þar með er ég kominn að því atriði málsins, sem mér finnst mestu skipta, og á ég þar sérstaklega við, að styrkur sá eða hin opinbera hjálp, sem samkv. jarðræktarl. hefir hin siðari ár verið veitt til tünastækkunar, tünasléttunar og garðræktar, hefir komið svo mikilli þenslu í þær framkvæmdir víðsvegar um landið, að óhjákvæmilegt er að gera sér grein fyrir, hvernig þessari auknu ræktun verði hagað svo, að fjárstyrkurinn komi að tilætluðum notum. Við Íslendingar stöndum þar á tímamótum. Ekki verður lengur komið hjá að gera sér grein fyrir, hvernig þessum málum verði hagað, svo að allt þá land, sem búið er að rækta, geti komið landsmönnum að tilætlunum notum. Það þarf raunar ekki að taka það fram, því að það er öllum kunnugt, að þótt búpening landsmanna hafi fjölgað, hefir áburðarmagnið af húsdýra-áburði ekki aukizt svo mikið, að það samsvari hinni auknu ræktun. Þess vegna hafa margir landsmenn verið neyddir til að kaupa geysimikið af erlendum áburði við því verði, sem hann hefir verið fánlegur. Margir hafa gert það umfram getu, en þeir sáu sig knúða til þess, ef hið ræktaða land ætti ekki að fara í órækt aftur. Til þess að gera sér grein fyrir, hve viðtækt þetta er, þarf rannsókn, og er rétt að geta þess, að landbn. hefir langtum betri aðstöðu en aðrir til að gera sér ýtarlega grein fyrir, hversu ríkar þær ástæður eru, og vona ég, að hv. nefnd finni heppilega lausn á málinu.

Félög bænda víðsvegar um landið hafa áhyggjur út af því og telja horfa til vandræða, sérstaklega vegna núverandi ástands, að mikil hætta er á, að hinn útlendi áburður, í samræmi við gang stríðsmálanna, hækki gifurlega í verði. Þetta eru nú ágizkanir að sumu leyti. Ég veit ekki, hvort enn hefir fengizt staðfesting á, að erlendur áburður hafi hækkað í verði, né hve miklu sú verðhækkun muni nema. En hitt þyk-

ist ég mega fullyrða, að sú verðhækkun hljóti að koma.

Það, sem ég legg til málanna, er því í höfuðatriðum á þá leið, að verði meiri verðhækkun á erlendum áburði en 15% frá meðalverði því, er var á honum á árunum 1937—1939, sé landbúnaðarráðh., að fengnum tillögum Búnaðarfélags Íslands, heimilt að lækka jarðræktarstyrkin um ákveðinn hundradshluta, og sú fjárhæð, er lækkuninni nemur, skuli notuð til að styrkja bændur, er hafa tünrækt og garðrækt, til kaupa á erlendum áburði. Margir þeirra myndu eigi hafa bolmagn til að greiða meira fé fyrir erlendan áburð en þeir hafa áður gert. Þetta frv. er borið fram til þess að málið lendi ekki í fullkomnu öngþveiti.

Ég tek það fram í grg., sem fylgir frv., að það verði að teljast réttmætt að láta heimildina ekki gilda, nema hækkun á áburðarverði reynist veruleg íþynging, og þótt þessi heimild verði notuð, nái styrkurinn einungis til hækunar verðs, til þess að koma í veg fyrir, að menn kaupi áburð umfram það, sem þörf krefur.

Ég geng þess ekki dulinn, að það orki tvi-mælis, hvort rétt sé að ganga inn á þá braut, að skerða styrkinn til ýmsra mikilsverðra búnaðarframkvæmda. Ég segi ekkert um það annað en ef landbn. hv. Nd., eða landbn. Nd. og Ed. finna annað ráð vænna til þess að hlaupa þarna undir bagga, þá væri það engum kærara en mér. En ég stakk upp á þessari aðferð vegna þess. að ég er vantrúður á, að slíkar leiðir séu finnanlegar. Ég býst ekki við, að Alp. sjái leið til að innna af hendi mikil framlög til styrktar landbúnaði nema minnka styrk til annars í samræmi við það. Það skiptir mjög litlu máli, hvort jarðræktarstyrkur er greiddur til að ráða fram úr vandræðum manna vegna áburðarkaupa eða til aukinnar jarðræktar, því að þar er um sama markmið að ræða. En hvort gera skal, fer eftir því, hvort er meira aðkallandi til lausnar á ræktunarmálunum. Fyrir mitt leyti trúi ég engum betur til að finna réttustu leiðina en landbn., sem ég vænti, að taki þetta til athugunar.

Ég er þeirrar skoðunar, að sú stefna, að halda við og auka ræktun þess lands, sem sléttast hefir verið, eigi fullan rétt á sér, og styrkur til áburðarkaupa eigi að ganga fyrir styrk til jarðabóta. Miðað við þetta tel ég rétt að láta styrkskerðinguna ekki ná til þess jarðræktarstyrks, sem veittur er til umbóta á áburðarhirðingu, því að allt, sem þar má að gagni verða, stefnir að sama markmiði sem frv. þetta, og hygg ég, að það atriði þurfi ekki sérstakrar skýringar við.

Ég geri ráð fyrir, að eitt af því, sem þyki vandasamt við úrlausn þessa máls, sé það, hvort unnt verði að úthluta þessháttar styrk til áburðarkaupenda í eðlilegum og sanngjörnum hlutföllum meðal þeirra, er óska eftir slíkum styrk. Það er náttúrlega með þessu frv. varpað miklum vanda á herðar þeim, sem þessum málum eiga að stjórna, hvernig úr þeim eigi að greiða. En ég skal taka það hér fram nánar en gert er í frv., að ég álít, að landbúnaðarráðh. yrði að styðjast við tillögur yfirstjórnar jarð-

ræktarl., Búnaðarfélag Íslands. Hnitmiðun á þessu yrði nokkuð vandasöm, en samt tel ég bót að þessu frv. í meginatriðum. Fyrst og fremst myndu þeir, er fengju styrk til áburðarkaupa, ef heimildin yrði notuð, verða yfirleitt sömu mennirnir, sem nú njóta styrks samkv. jarðræktarl. Sá nýræktarstýrkur, sem af þeim væri tekinn, kæmi aftur til þeirra sem áburðarstýrkur. Þeir fá uppbótina, sem kunna að bera þarna skarðan hlut frá borði, en víðast mun því svo háttað, að þeir, sem hafa mest af nýræktuðu landi, hafa einnig mesta þörf fyrir áburðarkaup, og þótt þá væri ekki rétt, að þeir misstu þann hluta af jarðræktarstýrknum, án uppbótar, tel ég, að með þessu frv. sé samt sem áður fullnægt réttlætinu í flestum tilfellum.

Um garðræktarmenn er það að segja, að þeir eiga yfirleitt að fá sama rétt um styrkveitingar til áburðarkaupa sem þeir, er rækta tún. Þessi styrkveiting kemur ekki til greina, nema verð á tilbúnum áburði hækki a. m. k. um 15% frá meðalverði síðustu ára, og stýrkurinn má aldrei nema hærri fjárhæð en verðhækkun áburðarins nemur, og þessi ákvæði eru nokkur heimill á, að gengið verði of langt og enginn leggi í gífurleg kaup á útlendum áburði vegna ímyndaðra þarfa. Einnig er í frv. ákvæði um, að ársstýrkur til eins býlis megi ekki vera hærri en 380 kr., og er það vísat sett nokkuð af handahófi. Það verður vitanlega alltaf álítamál, hvaða hámarksupphæð skyldi ákveða.

Að öðru leyti er svo fyrir mælt í frv., að stýrkur til áburðarkaupa verði nánar ákveðinn í reglugerð, er Búnaðarfélag Íslands setur, en landbrh. staðfestir. Búnaðarfélagi Íslands er bezt treystandi til að veita réttar upplýsingar og hafa gát á, að öllum mönnum verði veittur sá styrkur, sem við á.

En að síðustu vil ég segja þetta, að ég tel ótvíræða þörf á því, að Alp. láti þetta mál til sín taka. Vegna aukinnar jarðræktar hafa tún- og garðræktarmenn verið í vandræðum með að afla sér áburðar, og er þar um atriði að ræða, sem gerir það að verkum, að það er alveg knýjandi nauðsyn fyrir Alp. að taka málið til meðferðar, sérstaklega eins og nú standa sakir. Fyrst er á það að líta, að dýrtíðin fer óðfluga vaxandi í landinu, allar aðkeyptar vörur hafa hækkað hröðum skrefum, án þess að afurðir henda hafi hækkað neitt að sama skapi enn sem komið er. Það liggur því í hlutarins eðli, að þegar svo er ástátt, að verðlag á aðalframleiðsluvörum bændanna helzt óbreytt, en erlend vara hækka, er nauðsynlegt að finna einhverja leið til þess að þeirri stétt verði hjálpað til að lifa á þann hátt, sem þetta frv. fer fram á. Verði það ekki gert, mun fara enn verr en orðið er. Það er líka tímabær hreyfing, sem hefir komið fram bæði hér á Alp. og annarstaðar, að allt sé gert, sem auðið er, til að auka innlenda framleiðslu og spara kaup á erlendum vörum. En til þess að það geti orðið þarf vitanlega að tryggja það, að garðræktin geti notið sín, en minnki ekki vegna áburðarskorts, túnaukinn fái notið sín og sprettan verði eðlileg árlega, en nýræktin gangi ekki úr sér. Þetta skýrir sig sjálft, og

auðskilið, að það hefir stóra „praktiska“ þýðingu.

Fjárræst sú, sem nefnd er mæðiveiki, hefir eytt sauðfjárstofni henda á stórum svæðum, og þess vegna er nú að koma fram viðleitni til fjölbreyttari framleiðslu en hingað til, svo sem kúabú og garðrækt, og þá verður að hjálpa til þess og gæta þess, að slíkt fái notið sín svo sem frekast er hægt.

Ég sé svo ekki ástæðu til að lengja mál mitt um þetta, en vil þó að síðustu taka fram, að þetta frv. um viðauka við jarðræktarl. er aðeins um heimild, sem hægt á að vera að gripa til, ef nauðsyn krefur, en þó ekki nema eitt ár í senn. Þarna er því ekki verið að binda neitt, sem gildir frá ári til árs, og þess þarf einmitt með á þessum viðsjárverðu verðbreytingatímum. Þótt svo sé tekið til orða í frv., að aldrei skuli taka yfir 50% af styrk hvers árs á nefndum liðum jarðræktarlaganna, þá fer það alveg eftir verðlagi, hvort sú upphæð verður ekki talsverð minni en 50%, því styrkveiting þessi er bundin við, að verð á áburði hækki meira en 15%, miðað við meðalverð síðustu 3 ára.

Það markmið, sem þetta frv. hefir og gefur mér myndugleik til þess að bera það fram, er, að ég tel, að ekki verði hjá því komið, að Alþingi láti þessi mál til sín taka. Hvort frv. nær tilgangi sínum eins og það er, er ég ekki fær um að dæma, en engum er það kærara en mér, að breytingar verði á því gerðar, ef þær eru svo úr garði gerðar, að þær verði til bóta frá þeirri uppástungu, sem hér er gerð.

Svo vil ég leyfa mér að óska, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. landbn.

***Steingrímur Steinþórsson:** Ég vil aðeins segja nokkur orð um þetta frv. áður en það fer til n.

Það sterka hjá þessu frv. hv. 8. landsk. er það, að hann hefir komið auga á það, sem fleirum er nú orðið ljóst, að það er mikill skortur á áburði til að halda við nýrækt og einnig gamalli ræktun hér hjá okkur, og er þetta tilraun hjá hv. flm. til að reyna að bæta úr þessum skorti að einhverju leyti, og skoðar hann það sem einskonar ófriðarráðstöfun að veita styrk til að hægt sé að fá áburð með þolanlegu verði til að viðhalda ræktuninni, meðan verð hans er óhæfilega hátt. Ókostur frv. er, að ég hygg, að erfitt sé að framkvæma það að ýmsu leyti. Úttekt jarðabóta hefir farið þannig fram, að jarðabætur frá í fyrra hafa verið teknar út í ár. Síðan eiga trúnaðarmenn Búnaðarfélagins eftir að senda félaginu skýrslur, og þær fær Búnaðarfélagið sjaldan fyrr en eftir áramót, og stýrkinn er ekki búð að reikna út eftir þeim fyrr en í marz eða apríl.

Samkv. frv. á ráðh. að ákveða ekki síðar en 20. febrúar, hvort þessi heimild skuli notuð og hvaða upphæð skuli varið til að styrkja menn til áburðarkaupa. Gallinn er því, að þeir bændur, sem von eiga á styrk, fá ekki að víta fyrr en svo seint, hver stýrkurinn verður, en einkasalan heimtar af þeim, að þeir séu búnir að ákveða sín áburðarkaup ekki síðar en um áramót. Hvort bændur kaupa mikið eða lítið af

áburði, fer auðvitað eftir verðinu, sem á honum er, og eftir því, hve þeir fá mikinn styrk. Hygg ég því, að framkvæmd þessa frv. verði allerfið og þung í vöfunum.

Þá er og annað, sem stendur hér í 1. gr., — með leyfi hæstv. forseta. Þar segir: „... skal þá fjárhæð sú, er lækkuninni nemur (þ. e. lækkuuninni á styrk skv. II.—V. tölul. 9. gr. jarðræktarlaganna), notuð til styrktar kaupum á áburði, sem bændum er brýn þörf á að afla sér umfram heimaefenginn áburð til viðhalds tún- og garðrækt“. Skilst mér á þessu, að Búnaðarfélagi Íslands muni ætlað að skera úr um, hvort viðkomandi bóndi hafi „brýna þörf“ fyrir að fá áburð til viðbótar sínum heimaefengna áburði. En allir bændur telja, þegar slíkur styrkur er veittur, að þeir hafi brýnasta þörf fyrir áburð, og það er ómögulegt, hvorki fyrir Búnaðarfélag Íslands né neitt annað vald, að skera úr um það, hvaða bónda sé brýnust þörf á áburði til að halda við ræktun sinni og hverjum ekki. Ef á að skilja þetta þannig, að Búnaðarfélag Íslands eða trúnaðarmenn þess eigi að hafa úrskurðarvald um þetta, þá er ómögulegt að framkvæma það þannig, að vit sé í. Ég vildi aðeins benda á þetta, en það er langt frá því, að ég sé að hafa á móti frv. sjálfu, né heldur, að ég virði ekki vilja hv. flm. til þess að bæta úr vandræðunum, sem eru með það að fá áburð til að halda við nýræktinni.

Það er tvennt, sem stendur okkar miklu ræktun fyrir þrífum. Annað er áburðarleysi, en hitt er vöntun á framræslu. Á næstunni má búast við, að tilbúinn áburður verði svo dýr, að ómögulegt verði að kaupa hann. En það er annað, sem bændur geta gert. Það er að stuðla að því, að framræslan verði bætt fyrst og fremst, og það er hægt að gera án þess að nota nokkurt erlent efni, — þar þarf ekki annað en vinnu. Ég heyrir, að einhver nefnir skóflur, en ég hygg, að nóg sé til af þeim í landinu, svo að ekki þurfi að kaupa til viðbótar, þótt framræslan verði aukin.

Það er aðallega þetta atriði, sem ég vildi minna á, og þar hygg ég, að eigi að taka stórt átak í framtíðinni. Við getum stórauð af-rakstur okkar ræktaða lands með því að bæta framræsluna. Mikið af nýrri ræktuninni er skyndirækt, þar sem framræslan er ekki síður ljúðingarmikil en áburðurinn. Þess vegna eigum við fyrst og fremst að einbeina okkar jarðræktarframkvæmdum að því næstu árin að endurbæta framræsluna á því landi, sem ræktað hefir verið undanfarið. Hinsvegar veit ég, að það gerir ekki óþarft, að reynt sé að bæta úr áburðarþörfinni. En Búnaðarfélag Íslands mun hvetja bændur til að stefna í þessa átt hin næstu ár, og æskilegt væri, að hv. þm., sem eru forvigismenn hver í sínu héraði, hvettu bændur til hins sama. Það má bæta jarðræktina mikið með því. En hinsvegar fæst minni styrkur til framræslunnar, og því yrði það minni fjárhæð, sem félli til styrks til áburðarkaupta skv. frv.

Skal ég svo ekki fjölyrða um þetta. Ég stóð aðallega upp til þess að koma að þessum almennum athugasemdum um ræktunarmálin. Ég

tel, að tilgangur frv. sé góður, en að það muni verða erfitt í framkvæmd á þann hátt, sem það nú liggur fyrir.

***Flm. (Eiríkur Einarsson):** Ég skal ekki fjölyrða til andsvara við ræðu hv. 2. þm. Skagf., enda talaði hann hófsamlega og vinsamlega um það málefni, sem hér er fyrir hendi.

Ég gekk þess ekki dulinn, að bráðlega myndu koma fram athugasemdir um það, að frv. væri erfitt í framkvæmd, og segja má, að flestum flm. finnst hægst að vísa erfiðleikunum til annara.

Í frv. er ákveðið, að ráðh. skuli fyrir 20. febr. ár hvert ákveða, hvort heimildin skuli notuð það ár eða ekki. Hv. 2. þm. Skagf. sagði, að það myndi reynast erfitt í framkvæmd og þyrfti að ákveðast fyrr á árinu, og er það auðvitað ekki nema litil breyting að breyta því tímatakmarki.

Hv. síðasti ræðumaður nam sérstaklega staðar við 2 orð í frvgr., þar sem segir, að fénu skuli varið til styrktar kaupum á áburði, sem bændum er „brýn þörf“. Á. Ég veit, að þessi orð eru óákveðin, en ég gerði þetta vísitandi, þar sem þetta frv. er í rauninni aðeins bending um, hve brýn þörfin er, en hitt er þeim ætlað að ákveða, sem nánar eiga að fara með málin og setja um þau reglugerð. Ég tel ekki fjarri lagi, að til þess að þessi styrkveiting verði ekki af handahófi, þá verði leitað upplýsinga hjá hinum einstöku búnaðarfélögum, sem hvert um sig hafa yfirlit yfir búskap og framkvæmdir í sinni sveit. Ég vil og benda á, að slíkar skýrslugerðir gætu veitt upplýsingar um, hve mikið er af ræktaðu landi á hverju býli, hve mikill töðufengur og húpeningur mikill. Getur slíkt gefið miklar leiðbeiningar, svo ekki verði rennt blint í sjóinn um þetta. Ég skal viðurkenna, að þetta er erfitt að ákveða svo, að hvergi skeiki.

Hv. síðasti ræðumaður minntist á það, að hann vildi hvetja menn til að auka framræslustarfsemina og gera það að aðaljarðræktarframkvæmdum næstu ára. Það er rétt, að mikið af nýrækt síðustu ára er unnið úr mýrlendi og þar er framræslan mjög nauðsynleg, og tel ég fyllilega réttmætt, að bændur séu hvattir til að auka framræsluna. En það er annað mál. Það stefnir að framtíðartakmarki, en það bætir ekki úr þeirri aðkallandi þörf, sem er fyrir útlendan áburð.

Ég vil endurtaka, að það gladdi mig, hve ræða hv. þm. var hófsamleg og vinsamleg, þar sem hann á sæti í þeirri n., sem málið á að fara til, og ég vona, að þótt hv. nm. sjái sér ekki fært að samþ. þetta frv., þá geti þeir fallist á eitthvað annað, sem stefnir í sömu átt, en það má ekki dragast lengur, að gerðar verði einhverjar ráðstafanir í þessu sambandi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

28. Eftirlit með sveitarfélögum.

Á 63. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um eftirlit með sveitarfélögum (þm-frv., A. 304).

Á 65. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ásgeir Ásgeirsson): Við höfum 2 flutt þetta frv. fyrir tilmæli hæstv. félmrh., og var tilætlanin, að hann hefði framsögu í þessu máli. Vil ég því leyfa mér að mælast til þess við hæstv. forseta, að hann láti senda eftir hæstv. ráðh.

Forseti (JörB): Þar sem hæstv. félmrh. er bundinn við umr. í hv. Ed., tel ég rétt að fresta umr. og tek hér með málið út af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 66. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Nd., 24. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Hv. 1. flm. málsins gat þess, er það var hér fyrst til 1. umr., að málið væri flutt að minni tilhlutun og ég myndi fylgja því úr hlaði með nokkrum orðum. — Eins og hv. dm. er kunnugt, hefir fjákræppa sú, sem að undanförunu hefir gengið yfir landið, mjög þjakað bæjar- og sveitarfélögin. Atvinnuleysi hefir stöðjað að, einkum í kaupstöðunum, framfærslubunginn aukizt og önnur útgjöld. Hefir af því leitt, að mörg bæjar- og sveitarfélög hafa lent í miklum vandræðum, og sum hafa sokið svo djúpt, að þau hafa orðið að leita styrks hjá ríkissjóði til þess að geta haldið lífinu í íbúunum. Hinsvegar hefir það komið í ljós, að samtímis því, að ríkið hefir þurft að hafa mikil afskipti af bæjar- og sveitarfélögunum, hafa verið til aðeins mjög ófullkomin lagaákvæði um það, hvaða valdi ríkið megi beita og hversu langt það megi ganga í því að rétta hag þeirra. Að visu hafa nokkrum sinnum verið sett lagaákvæði um þetta á undanförunum árum, en þau eru engan veginn fullnægjandi. Á þinginu 1933 voru sett 1. um ráðstafanir út af fjárþröng bæjarfélaga, og var þá komin í ljós sú mikla kreppa, sem síðar ágerðist. Þessi löggjöf var allófullkomin og veitti ríkinu lítið svigrúm til athafna. Svo var á þinginu 1935 sett löggjöf um kreppulánasjóð bæjar- og sveitarfélaga. Þá var svo komið, að sum bæjarfélög voru að gefast upp út af fjárhagsvandræðunum. Þessi 1. voru til mikils gagns fyrir marga hreppa, sem fengu eftirgjöf skulda sinna, en sú eftirgjöf náði ekki til bæjarfélaganna. Árið 1937 voru svo sett 1. um tekjur bæjar- og sveitarfélaga og eftirlit með þeim og hag þeirra. Var þeim 1. breytt nokkuð í upphafi þessa þings, sem nú stendur. Samt hefir það komið í ljós að minnu áliti og þeirra, er um þessi mál hafa fjallað, að þessi 1. hafa ekki veitt ríkinu nægar heimildir í þessu efni. Sam-

kv. þessum sjðastnefndu 1. var skipaður eftirlitsmaður með bæjar- og sveitarfélögum. Eftir að hann hafði rætt þessi mál við ráðuneytið, varð samkomulag um, að nauðsynlegt væri að setja ýtarlegri 1. um þessi efni. Þar sem bæði eftirlitsmanninum og ráðuneytinu var kunnugt um, að svipuð vandræði hefðu átt sér stað í Noregi og að sett hafði verið þar í landi ærið fullkomin löggjöf um slík mál, sem reynd hafði verið um skeið með göðum árangri, var ákveðið, að eftirlitsmaðurinn skyldi fara til Noregs til að kynna sér þessi mál. Eftir að hafa gert það og rætt á ný við félagsmálaráðuneytið, varð sú niðurstaðan, að hann skyldi vinna að samningu lagafrv., þar sem fram væru sett þau nýmæli, er ástæða þætti til að taka upp. Árangurinn af því starfi er þetta frv. Vil ég nú vika nokkrum orðum að hverjum kafla þess um sig.

I. kafla frv. er aðeins ein gr., og er hún skilgreining á hugtakinu sveitarfélag, til hagræðis fyrir löggjöfina.

En II. kafla þessa frv. ræðir um verksvið eftirlitsmanns sveitar- og bæjarfélaga og svarar að miklu leyti til 3. kafla 1. um sama efni frá 1937. Að visu er þessi kafla nokkru fyllri hér en í 1. frá 1937, en það virtist ástæða til þess að nokkru fyllri ákvæði yrðu sett um það mál en áður var. Ég þarf ekki að skýra þennan kafla frekar, þar sem höfuðatriði hans voru áður í gildandi 1.

III. kafla fjallar um það, hvernig fara skuli að, ef sveitar- eða bæjarfélög lenda í fjárþröng, án þess að nauðsynlegt sé talið, að sveitar- eða bæjarfélagið verði sett undir opinbera stjórn eða eftirlit. Upp í þann kafla eru tekin mörg ákvæði 1. um sama efni frá 1933, en þó líka nokkur nýmæli til viðbótar, sem álitid var, að þar ættu frekast heima að því leyti, að þessi kafla fjallar um fjárþröng sveitarfélaga. Ég skal aðeins drepa á það, að af greinum þessa kafla er það 24. gr., sem ég vil vekja sérstaka athygli á, því að ég tel hana næsta nauðsynlega. 24. gr. þessa frv. er um það, að ráðh. sé heimilt að ákveða, að verja megi úr jöfnunarsjóði bæjar- og sveitarfélaga árlega, meðan þess er þörf, allt að 100 þús. kr. til þess að greiða fyrir skuldaskilum illa stæðra sveitarfélaga. Ennfremur segir svo: „Getur ráðh. ákveðið, að nokkurn hluta þeirrar fjárhæðar, sem þarf, megi veita sem styrk til sveitarfélagsins, er eigi sé endurkræfur, en nokkurn hlutann sem lán, er sveitarfélaginu heri að greiða ásamt vöxtum á tilteknum tíma“.

Nú er málum svo háttað, samkv. skýrslu félagsmálaráðun., að sum sveitar- og bæjarfélög hér á landi eru algerlega ómegnug þess að standa straum af skuldbindingum sínum, og jafnvel sumar sýslur líka. Ein sýsla landsins er svo illa komin, að verið er að ganga að eigum hennar fyrir lán, er hvíla á sýslunni, og sýslan sér þess engan kost að standa undir þessum lánum, ef greiða skal áfallna vexti og afborganir. Er þar að visu ekki um stóra upphæð að ræða, en þó svo háa, að útlit er fyrir, að þessi sýsla muni ekki lengur geta risið undir því. Auk þess eru nokkur bæjar- og sveitarfélög svo illa stæð, að þau virðast alls ekki geta staðið straum

af veðdeildarlánum, sem hvíla á eignum þeirra, og ekki heldur af kreppusjóðslánum, er þessi sveitarfélag hafa tekið. Ég ætla að nefna eitt sveitarfélag sem dæmi, sem ég vil þó ekki nafngreina. Það tók allstórt lán úr kreppulánasjóði, og nú telur það sig með engu móti geta staðið undir vöxtum og afborgunum af því á yfirstandandi ári, en það hefir fært skilríki fyrir því, að á næstu árum muni það geta staðið undir öllum sínum skuldbindingum, þar á meðal lánum úr kreppulánasjóði, en til þess að bæta úr yfirstandandi vandræðum, telur það sig muni þurfa 10–20 þús. kr., og með því móti myndi það geta bjargað sér sjálft fjárhagslega án aðstoðar annarstaðar að. Ég nefndi þetta eina dæmi til þess að sýna, hvernig háttað muni vera um fjárhag sveitarfélaga; ástæður margra þeirra eru þannig, að tiltölulega smávægileg hjálp gæti bjargað þeim yfir örðugleikana. Þess vegna er lagt til í 24. gr. þessa frv., að allt að 100 þús. kr. af fé jöfnunarsjóðs megi verja til að greiða fyrir skuldaskilum illa stæðra sveitarfélaga. Ég þori að fullyrða, að með þessu móti megi fleyta sumum sýslum og bæjarfélögum yfir verstu erfiðleikana, og það bæði algerlega og fljótt, ef ríkisstjórnin hefði slíka heimild í höndum.

Ég vil sérstaklega vekja athygli á því, að ef svo færi, að þetta frv. næði ekki fram að ganga á þessu þingi vegna þess, hve nú er orðið áliðið þingtimans, að hæstv. Nd. tæki til athugunar, hvort ekki væri rétt að lögfesta einhver ákvæði þessa frv. í sambandi við frv. um breyt. á framfærslu, sérstaklega þá heimild, sem um ræðir í 24. gr.

Í 25. gr. þessa frv. eru nokkur nýmæli. Ríkisstj. er heimilað að ákveða, ef sveitarfélag, sem ríkissjóður hefir tekizt á hendur ábyrgð fyrir, leitar aðstoðar samkv. þessum 1.:

1. Að vextir og afborganir, sem ríkissjóður hefir lagt út vegna sveitarfélagsins, skuli gefið eftir að einhverju eða öllu leyti.

2. Að veita sveitarfélagum undanþágu frá greiðslum vaxta og afborgana, annarshvors eða hvorstveggja, tiltekinn tíma, af lánum, sem ríkissjóður er í ábyrgð fyrir.

3. Að taka að sér svo mikið af láni sveitarfélags, sem ríkissjóður er í ábyrgð fyrir, sem nauðsyn krefur til þess að sveitarfélagið komist á fjárhagslega tryggn grundvöll.

Þessar gr. og nokkrar fleiri eru miðaðar við það, að sveitarfélag hafi lent í slíkum vandræðum, að ríkið hafi beinlínis orðið að hlaupa undir bagga og leggja fram peninga. Einstök sveitarfélög hafa á undanförunum árum leitað til ríkisvaldsins, og hefir það ekki séð sér fært að skorast undan því, til þess að afstýra því, að enn meiri verðmæti færu forgörðum en orðið var, en svo myndi hafa orðið, ef gengið hefði verið að sveitarfélagnum, þegar þau gátu ekki staðið undir skuldbindingum, sem á þeim hvíldu. Reikningar ríkisins bera með sér, að það eru allstórar upphæðir, sem ríkissjóður hefir orðið að greiða fyrir sveitarfélögum vegna fjárhagsvandráða þeirra. Ég geri ráð fyrir, að svo verði yfirleitt áfram, a. m. k. eru ekki líkur til, að hagur sveitarfélaga batni almennt eins og nú

standa sakir. Það virðist því rétt og eðlilegt, að skýr heimild fengist fyrir því í 1., að ríkið hlaupi undir bagga með illa stæðum sveitarfélögum, og má vænta þess, að hvaða ríkisstj., sem færi með völd, myndi nota þá heimild, nema hún teldi þess enga þörf að leysa á þann hátt vandræði ákveðinna sveitarfélaga.

24. og 25. gr. í III. kafla þessa frv. voru þær greinar, sem ég vildi sérstaklega benda á. Ég sé ekki ástæðu til að ræða frekar um þann kafla. Aðalatriði þess kafla er að lögbinda það, hvernig að skuli farið, ef sveitarfélag lendir í fjárþröng án þess nauðsynlegt sé talið, að það verði sett undir opinbert eftirlit.

IV. kafla þessa frv. fjallar um, að setja megi sveitarfélag undir eftirlit, ef það vanrækir fjárhagslegar skuldbindingar sínar, eða ef þess af öðrum sökum þykir þurfa vegna fjárhags sveitarfélagsins eða vegna hagsmuna þeirra, er kröfur eiga á hendur því. Hér er um algert nýmæli að ræða, sem ekki hefir þekkzt áður í islenzkri löggjöf. Eins og fylgiskjölín bera með sér, er þetta frv. að miklu leyti sniðið eftir norskri löggjöf um sama efni, en þó hnikað til eftir mismunandi ástandi á Íslandi og í Noregi hvað þetta snertir. Reynslan af þessari löggjöf í Noregi hefir orðið sú, að mörg sveitarfélög hafa með þessu móti komizt yfir örðugleikana, og það hefir reynzt kleift að koma þeim fjárhagslega á réttan kjöl, svo að þau gætu séð fyrir sér sjálf án aðstoðar ríkisvaldsins. Ég þori ekki að segja um, hvernig reynslan af þessari löggjöf yrði hér á Íslandi; ég býst við, að það færi mikið eftir því, hvernig hún yrði framkvæmd, því að löggjöfin sjálf er ekki hér frekar en annarstaðar höfuðatriðið. Höfuðatriðið er, að sú heimild, sem til er í 1., verði notuð skynsamlega, til þess að hún nái tilgangi sínum. En ég álit, að það væri miklu réttara, bæði vegna ríkisvaldsins sjálfs og líka vegna þeirra sveitarfélaga, sem lenda í fjárhagsvandráðum, að þessi löggjöf væri til, því að samkv. þessu frv. er beinlínis hægt að setja sveitarfélög undir eftirlit og gera ráðstafanir til að ráða fram úr vandræðamálum þeirra.

Ég sé ekki ástæðu til að fara út í einstakar gr. þessa frv. fyrir sig, því að ákvæði frv. liggja skýrt fyrir, en ég vil aðeins leyfa mér að benda að lokum á V. kafla frv., sem hefir að geyma ýms ákvæði, og sérstaklega á 50. gr. frv., sem er fyrsta gr. í þeim kafla. Hún fjallar um það, að ráðh. sé heimilt að leyfa kaupstað eða kaupþúni, sem er undir eftirliti, eða fengið hefir skuldaskil samkv. ákvæðum II. kafla 1. þessara og á við mikla fjárhagsörðugleika að stríða, að leggja vörugjald á vörur þær, sem fluttar eru til og frá kaupstaðnum eða kaupþúni. Eins og kunnugt er, hefir a. m. k. eitt bæjarfélag hér á landi um eitt skeið fengið heimild samkv. sérstökum l. til að leggja slíkt gjald á vörur. Mikið hefir verið rætt um það á undanförunum árum, og mörg fleiri bæjarfélög hafa farið fram á að fá slíka heimild. Víst er um það, að þetta hefir sætt allmiklum og að minnu viti talsvert rökstuddum andmælum hér á Alp., þar sem hér er um fjáröflunaraðferð að ræða, sem er í sjálfu sér ekki ýkja réttlát. Ég vil nú segja

það, að ég verð að vera því fylgjandi; eins og oft verður, þegar ekki er völ á góðum úrræðum, verður stundum að gripa til þeirra, sem eru miður skemmtileg. Ég tel, að það gæti verið nauðsynlegt fyrir ríkisstj. að hafa slíka heimild, því að með því móti væri unnt að bæta úr vandræðum einstakra bæjarfélaga, sem þau hafa komizt í vegna misæris undanfarinna ára, enda er eigi ætlazt til, að slíkt leyfi gildi nema í hæsta lagi 4 ár, en að jafnaði skemur, og fer það að sjálfsögðu eftir mati ríkisstj. á hverjum tíma, og verður að treysta því, að hún notfæri sér ekki slíka heimild án þess að full ástæða sé til. Þetta er höfuðatriði V. kafla þessa frv., en auk þess eru þar nokkur önnur ákvæði, sem ég hirði ekki um að rekja.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara nákvæmlegar út í efni þessa frv., en ég vil brýna það fyrir hv. Nd. að taka tillit til þess, að það myndi áreiðanlega verða hægara fyrir hvaða ríkisstj. sem er að hafa eftirlit með og gera ráðstafanir til að bæta úr fjárhagsvandræðum sumra sveitarfélaga, ef til væri fullkomin löggjöf, er heimilaði ríkisstj. að gera ráðstafanir, sem gætu komið að fullu gagni; og sem betur fer er það svo, að ef eitthvað batnar í ári, myndi það fljótt segja til sín hjá þeim sveitarfélögum, sem hafa byggt afkomu sína svo að segja eingöngu á sjávarútgerð. Aflatregða hefir verið sumstaðar hér við land síðari ár, samfara markaðserfiðleikum og lágu verði á sjávarafurðum, og allt þetta hefir orðið til þess, að sum bæjarfélög hafa lent í verulegum vandræðum, og jafnvel komizt í öngþveiti hvað fjármál snertir. En ef eitthvað rætist úr með útgerðina, mun hagr þeirra batna, enda er svo hátt að í sumum þeirra, að bæði bæjarfélögin sjálf og einstakir menn hafa sýnt viðleitni til að útvega bæði skipastól og önnur tæki, sem verður hægt að nota, þegar svo fer, sem vonandi getur orðið fljótlega, að eitthvað rætist úr, bæði hvað snertir fiskaflann og einnig sölu á honum. En þó að við getum vonazt eftir betra árferði, og að þá myndi hagr ýmsra bæjarfélaga batna, verðum við samt að horfast í augu við þá staðreynd, að eins og sakir standa nú, eru sum þeirra næstum á heljarþröminni, og munu beinlínis komast í öngþveiti, ef ekkert er að gert. Þess vegna verður að gera einhverjar ráðstafanir, svo að allt reki ekki á reiðanum og ríkið láti skeika að sköpuðu, þótt skuldir og vandræði bæjarfélaganna fari vaxandi, þar til gengið er að þeim. Það veltur mikið á því, að ríkisvaldið geri nógu fljótt ráðstafanir til þess, að allt fari ekki í þrot hjá þeim bæjarfélögum, sem hafa um langt skeið barizt, sum ágætri og þrautseigri baráttu, til þess að halda uppi hag sveitarfélagsins.

Ég vil að endingu brýna það fyrir hv. Nd. að taka til alvarlegrar íhugunar, hvort ekki sé unnt, þótt langt sé liðið á þetta þing, að láta þetta frv. ná fram að ganga í þeirri mynd, sem það nú er. Það myndi koma að miklu gagni fyrir sveitar- og bæjarfélögin og ríkið í heild sinni.

***Ísleifur Högnason:** Enda þótt alllång og ýtarleg grg. fylgi þessu frv., vildi ég gjarnan fá frek-

ari skýringu á sumu. sem í því stendur. Hæstv. félmrh. hefir raunar minnst á eitt atriði í ræðu sinni, sem ég vildi fá svar við, og kem ég að því síðar. Upphaf 2. gr. frv. hljóðar þannig: „Félagsmálaráðh. hefir yfirstjórn allra sveitarfélöga í landinu.“ Grg., sem fylgir frv., fjallar aðeins um eftirlitið, og ber það að skilja svo, að sveitar- og bæjarstjórnir í landinu séu að öllu leyti háðar félagsmálaráðun., og ef það er, mætti upphaf 2. gr. gjarnan falla niður. Hingað til hafa sveitar- og bæjarstjórnir haft sjálfsforræði í sínum málum, en samkvæmt þessu virðist eiga að taka það sjálfsforræði af þeim.

Þá kem ég að 31. gr. þessa frv. Í henni eru ákvæði, sem áreiðanlega eru ekki til í gildandi ísl. l. Það segir svo: „Ráðh. getur ákveðið, að setja megi sveitarfélag undir eftirlit, ef það vanrækir fjárhagslegar skuldbindingar sínar, eða ef þess af öðrum sökum þykir þurfa vegna fjárhags sveitarfélagsins eða vegna hagsmuna þeirra, er kröfur eiga á hendur því.“ Mér þætti gaman að vita, hvaða sakir aðrar en fjárhagsöngþveiti gætu komið til greina til að setja mætti sveitar- eða bæjarfélag undir eftirlit. Ég vildi gjarnan fá upplýsingar um þetta, því að orðalagið er hér mjög loðið og óákveðið. Ég sé ekki betur en að sjálfsforræði bæjarfélaganna sé stefnt í voða, ef þetta frv. nær fram að ganga.

Við 33.—34. gr. frv. hafa norsk l. verið höfð til fyrirmyndar, eins og oft er gert ráð fyrir viðvikjandi þessu frv. Þó hefir hér verið talsvert vikið frá norskum l. um þetta efni, því að norsk l. mæla svo fyrir, að eftirlitsstjórnir sveitarfélaga séu þannig skipaðar, að konungur skipi einn mann, kröfuhafar einn, og bæjarstjórnin eða sveitarfélagið, sem undir eftirlit er sett, einn mann. En samkv. 34. gr. þessara l. er gert ráð fyrir, að eftirlitsmaður sveitarstjórnarmálefna, er félmrh. skipar, hafi eftirlitið á hendi, og félmrh. geti skipað honum til aðstoðar tvo menn, ef hann telur þess þurfa, svo sem ef um er að ræða stórt bæjar- eða hreppsfélag, eða meiri háttar vandkvæði eru á að leysa fjárhagsmál sveitarfélagsins.

Hvernig er hægt að rökstyðja það, að heppi-legra sé, að félmrh. skipi eftirlitsmenn bæjarfélaga heldur en að bæði kröfuhafar og bæjarfélögin sjálf hafi rétt til að kjósa þá? Hvert er sótt fyrirmyndin fyrir því ákvæði, að ráðh. skipi þessa eftirlitsmenn, fyrst einn eftirlitsmann fyrir allt landið, og síðan tvo til aðstoðar í einstökum tilfellum, ef þörf þykir? Ég geri ráð fyrir, að fyrirmyndin fyrir þessu hafi ekki verið sótt til Norðurlanda, heldur beinlínis til fasistaríkjanna.

Þá kem ég að síðasta atriðinu, sem ég fékk upplýst að nokkru leyti með ræðu hæstv. félmrh. áðan. Samkv. 50. gr. frv. er kaupstað eða kaupúni, sem er undir eftirliti, heimilað að leggja vörugjald á vörur þær, sem fluttar eru til og frá kaupúninu. Hér er um nýmæli að ræða, og er þetta ein sú réttlátasta og eðlilegasta fjáröflunarleið samkv. yfirlýsingu hæstv. félmrh., en þó er það einkennilegt, að ekki skuli finnast eðlilegri leið, þar sem hann lýsti

því yfir, að löggjöfin um vörugjald væri ekki ýkja réttlát, en þó yrði nú að gripa til hennar. Ég skil það vel, að hæstv. félmrh. reyni að rökstyðja þetta, en hvort allir þm. taka því með jafngóðum vilja sem hann, er annað mál. Ég átti sæti hér á Alp. þegar lagaheimildin um vörugjald í Vestmannaeyjum var til umr., og þá mæltu þm. Alpfl. á móti þeirri lagaheimild, vegna þess að þetta væri óbeinn skattur, en ekki beinn, og samkv. stefnuskrá Alpfl. væri ekki rétt að láta þá fátæku borga jafnt og þá efnuðu, enda er engin slík heimild í norskum l. Hinsvegar er heimil að Noregi, að bæta megi allt að 18% við útsvörin. Ennfremur gat ég ekki fundið í norskum l. fyrirmyndina að því ákvæði, að eftirlitsstjórnun bjarfélaga sé gefið óskorað vald til að leggja á útsvör eftir eigin geðþótta, og úrskurðarvald um það, hvenær gjalddagar útsvara skuli vera og hve margir. Hvert er sú fyrirmynd sótt? Hve lítið væri og orðið eftir af sjálfsforræði og valdi bjarstjórnanna í þeim kaupstöðum, sem settir yrðu undir eftirlit samkv. þessum l. Þeir, sem áttu sæti í bjarstjórn, væru ekkert nema þjónar eftirlitsmannsins. Allt sjálfstæði þeirra yrði þurrkað út, ef þetta frv. nær fram að ganga hér á Alp.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Hv. 4. landsk. gerði nokkrar aths. við þetta frv. og fyrirspurnir viðvikjandi einstökum gr. þess, og tel ég sjálfsagt að svara þeim og gera nokkru nánari grein fyrir málinu.

Fyrsta aths., sem hann gerði, er við 2. gr. þessa frv.: „Félagsmálaráðh. hefir yfirstjórn allra sveitarmálefna í landinu.“ Hér er ekki um neitt nýmæli að ræða, því að löngað til hefir það venjulega verið atvmrh., sem hefir haft á hendi yfirstjórn allra sveitarmálefna, að svo miklu leyti sem landslög ákváðu. Hér er það aðeins lögbundið, sem áður hefir verið venja, að atvmrh. færi með þessi mál, og félagsmálaráðh. síðan hann tók við. Það er hreinn misskilningur hjá hv. 4. landsk., að hér sé um nýtt valdboð að ræða. Upphaf þessarar gr. staðfestir aðeins þá reglu, sem áður hefir gilt um yfirstjórn sveitarmálefna.

Þá gerði hv. 4. landsk. fyrirspurn út af 31. gr. þessa frv., og taldi hann, að þar væri næsta ónákvæmt orðalag, og ekki vel ljóst, hvenær setja mætti bjarfélag undir eftirlit. En ef hv. 4. landsk. hefði lesið næstu gr. þessa frv., þá hefði hann séð þær reglur, er um þetta eiga að gilda.

Það er dálítið óvarlegt, ef menn vilja fá rétta hugmynd um eitthvert mál, að lesa aðeins einhvern hluta þess, sem er slitinn út úr réttu samhengi, og gæta ekki frekar að, og þannig er það hér, ef numið væri staðar við 31. gr. — Þá spurði hv. 4. landsk. einnig um, eftir hvaða fyrirmynd hefði verið farið, þegar sett voru ákvæðin um stjórn þeirra bjarfélaga, er sett væru undir eftirlit. Hann kvað þá fyrirmynd ekki finnst í norskum l. Þeir er að visu rétt, að þegar þetta frv. var samið, var höfð hliðsjón af norskum l., en þó miðað við íslenska staðhætti. Það var ekki rétt að taka allt við-

vikjandi þessu frá Norðmönnum hrátt og ómelt, og fjarstæða að ætla, að sá, sem samið hefir þetta frv., hafi endilega þurft að sækja fyrirmyndir til Noregs eða annara landa fyrir hverju einasta ákvæði. Það er mesti misskilningur að ætla, að hann hafi verið svo hugmyndasnaður, að hann gæti ekki komið með neina hugmynd, er ekki væri í löggjöf annara landa. Eins og ég minntist áðan á, hefir ákvæðum þessa frv. víða verið hnikað frá norskri löggjöf, þar sem annað þótti betur eiga við staðhætti hér á landi, og hvað þetta ákvæði 34. gr. snertir, kemur þá til af því, að eins og kunnugt er hefir hér á landi verið skipaður sérstakur eftirlitsmaður sveitar- og bjarfélaga. Maðurinn var skipaður í það starf alveg eins og gerist, þegar nýtt starf er veitt, og gert ráð fyrir, að hann fái einn eða fleiri sér til aðstoðar, ef á þarf að halda. Nú er það svo, að frv. gerir ráð fyrir, að hann fari einn með eftirlitið á einn eða annan hátt, þegar fært þykir.

En ég skal ekki segja um það, hvort heppilegt yrði að fara að dæmi Norðmanna um það, að slíkir eftirlitsmenn væru valdir annar af kröfuhöfum og hinn af hlutaðeigandi bjarfélagi. Mér þætti ekki undarlegt, þótt brtt. kæmu fram við sum atriði þessa frv. Það er smekkaatriði, hvort eðlilegra og réttlátara sé, að ríkisstj. skipi alla eftirlitsmennina, eða annar þeirra sé tilnefndur af kröfuaðilum, og hinn af hlutaðeigandi bjarfélagi. Þegar hv. 4. landsk. gat ekki fundið fyrirmyndina að ákvæðum 34. gr. í norskum l., hélt hann, að fyrirmyndin væri sótt til fasistalandanna. Er um lífinn mun að ræða, hvort fyrirmyndir eru sóttar í kommúnista- eða fasistaríki, og mun hv. þm. hafa leitað fyrirmyndar úr annari slíkri átt.

Um 50. gr. þarf ekki að fjölyrða frekar. Ég er persónulega ekki hlynntur vörugjöldum, álit, að þau komi til greina sem neyðarúrræði, eftir að húíð er að þrautreyna leiðir beinu skattanna og þær ekki nægt fyrir útgjöldum bjar- og sveitarfélaganna.

Hv. 4. landsk. þm. sagði, að ef frv. næði fram að ganga, væri ekkert eftir af sjálfsforræði sveitarfélaganna. En þau skerða að engu leyti fjárráð bjar- og sveitarfélaganna, sem geta staðið án þess að leita á náðir þess opinbera, en geta eftir sem áður stjórnað sínum málum. En leiti bjar- eða sveitarfélög aðstoðar ríkisins, er ekki nema eðlilegt og sjálfsagt, að ríkið hafi nokkra íhlutun um stjórn þeirra félaga, sem gefizt hafa upp, þegar þau áttu ekki annars úrkosta og höfðu gert allt til þess að borga af eigin rammleik. Það er vist, að það er þörf á eftirliti, og því ekki óverulegu. Þau sveitarfélög, sem leitað hafa á náðir ríkisins á undanförunum árum, hefðu þurft meira eftirlit. Margt er í stjórn þessara félaga, sem betur mætti fara og ríkið gæti fært á annan veg. Það er fjarstæða, sem hv. þm. hélt fram, að með þessu frv. sé yfirleitt verið að skerða sjálfsákvörðunarrétt sveitarfélaganna; það er aðeins gert í þeim tilfellum, þegar þau hafa gefizt upp og leitað á opinberar náðir. Samkv. reglu, sem hlýtur að gilda þegar menn leita hjálpar til annara, verður sá, sem hjálpin

veitir, að hafa einhverja tryggingu fyrir því, að hjálpin sé notuð á réttan hátt.

***Ísleifur Högnason:** Þessar fyrirsurnir, sem hafa verið gerðar, gefa ekki tilefni til langra umr. Ég vil aðeins segja það, að það er ekki mín sök, þó að hv. flm. láðist að skirskota til 32. gr., þegar hann var að tala um 31. gr. Greinin er á þá leið, að félmrh. er í sjálfsvald sett, hvort hann setur bæjar- og sveitarfélag undir eftirlit. En væri það tekið fram í gr., að aðeins samkv. 32. gr. mætti hann nota þessa heimild, er öðru máli að gegna. En þetta fékk ég ekki séð við lestur frv. Ég fyrir mína parta sé ekki, að mikið sé eftir af sjálfsákvörðunarréttinum.

Ráðherra getur skipað aðra menn, samkv. 34. gr., til aðstoðar eftirlitsmanni, og mun nást betri árangur á þann hátt. Ennfremur samkv. 46. gr. getur eftirlitsmaður selt fasteignir sveitarfélags og aðrar eignir, ef það er undir eftirliti. Honum er og heimilt að leigja eignir slíks sveitarfélags eða fela öðrum rekstur þeirra, ef hann telur, að það muni betur fara en í höndum sveitarstjórnar. Ég veit ekki, hvað er eftir af sjálfsforræði sveitarfélaganna, þegar hægt er að taka öll fjárráð af þeim. Eftirlitsmaður getur samið fjárhagsáætlun sveitarstjórnar, sem leitað hefir á náðir hins opinbera, og eru sveitarstjórnir bundnar við greiðslu samkv. fjárhagsáætlun, sem ráðuneytið setur. Væri ekki eðlilegast, ef bæjarfélag kæmist í gjaldþrot, að nýjar kosningar færu fram, svo að fólkið sjálft tæki ákvörðun um, hvort slíku rekstri sé haldið áfram? Að mínu áliti er rétta leiðin, að fólkið sjálft ráði sínum örlögum. — Að lokum vil ég segja það, að ég álit, að þess vegna eigi ekki að taka ákvörðun um þessi lög nú, heldur væri rétt að leita álits sveitarfélaga um, hvernig þeim líkar þessi lögjöf.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég hefi ekki miklu við að bæta. Ég vil aðeins benda hv. 4. landsk. á það, að svo tryggilega er um hnútana búið, að bæjar- og sveitarfélög verða ekki sett undir eftirlit nema fyrir liggja úrskurður um það. Hann tók aftur fram, að honum þætti lítið eftir af sjálfsforræði sveitarfélaganna. Hann gekk framhjá þeirri höfuðstaðreynd, að þegar sveitarfélag er komið í fjárþröng og vandræði, verður ekki komið hjá því að skerða umráðarétt þess. Hann gat þess, að nýjar kosningar ættu að fara fram, þegar sveitarfélag er komið í fjárhagslega þröng. Hvað eftir annað hafa verið látnar fara fram kosningar á Eskifirði, en þó hefir ástandið lítið skánað. Það er sannarlega ekki allra meina bót, þó að látnar séu fara fram nýjar kosningar. En það er bót meina að gera ráðstafanir um hag sveitarfélaganna. Hv. þm. sagði að lokum, að það væri ekki lýðræði, að taka gjöld af sveitarfélögunum. En hv. þm. ruglar saman lýðræði og skipulagsleysi. Lýðræði er skipulag, en ekki skipulagsleysi. Í þessum málum hefir verið mikið skipulagsleysi, en það er í anda lýðræðisins að setja um þetta fastari reglur en verið hefir undanfarið.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

29. Rafveitulánasjóður.

Á 65. fundi í Nd., 22. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um rafveitulánasjóð (þmfrv., A. 314).

Á 67. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Með þessu frv. er gert ráð fyrir, að stofnaður verði sjóður, er hafi að markmiði að veita lán til þess að koma upp rafstöðvum eða veita raforku frá rafstöðvum, sem fyrir kunna að vera í landinu. Lán þessi má veita bæði einstaklingum, þar sem svo hagar til, að skilyrði eru fyrir rafstöðvarbyggingu fyrir einstök heimili, sömuleiðis bæjar- eða sveitarfélögum og sérstökum félögum, sem stofnuð kynnu að verða í því skyni að byggja rafveitur. Ennfremur ríkinu eða ríkisfyrirtækjum, ef ríkið kynni að taka að sér slíkar framkvæmdir.

Svo sem kunnugt er, hafa verið miklar framkvæmdir í raforkumálum hér á landi nú síðustu árin. Það hafa verið reist stór orkuver að undanfögnu, þar af er Sogsvirkjunin stærst, en ýmsar fleiri stórar stöðvar hafa og verið reistar. Fyrir þessu þingi liggja till. um aðstoð ríkisins til þess að leiða raforku frá Soginu og öðrum rafstöðvum, sem reistar hafa verið, til nærliggjandi sveita og kaupsýna. Er ekki undarlegt, þó slíkar óskir um aðstoð fjárveitingavaldsins komi fram frá fólki því, sem býr á þeim stöðum, þar sem enn eru ekki komnar upp rafstöðvar, en skilyrði eru til þess að reisa slík mannvirki. Hefir það jafnmikinn rétt til aðstoðar ríkisins og sá mikli mannfjöldi, sem fengið hefir þá aðstoð að undanfögnu, með ríkisábyrgðum þeim, sem veittar hafa verið til þessara framkvæmda.

Rafstöðvarnar, sem reistar hafa verið undanfarið, hafa mestmegnis verið reistar fyrir erlent lánsfé, sem ríkið stendur í ábyrgð fyrir. En með tilliti til þess, að varhugavert verður að teljast að halda áfram á þeirri braut, að taka lán erlendis, þótt til nauðsynlegra framkvæmda sé, tel ég, að athuga verði möguleikana til að afla innlends fjármagns, sem megi nota í þessu skyni, þó gera megi ráð fyrir, að það verði af skornum skammti næstu árin, svo framkvæmdunum geti ekki miðað ört áfram. Einmitt vegna þess, að það tekur langan tíma að nota alla möguleika til rafvirkjunar, sem til eru hér á landi, er mikið í varið, að sem fyrst verði hafizt

handa um byrjunarframkvæmdirnar. Því hefi ég lagt það til með flutningi þessa frv., að farið sé sem fyrst af stað.

Í frv. er gert ráð fyrir, að þessi rafveitulánasjóður fái tekjur á þann hátt, að ríkissjóður leggi honum til fé. Ég hefi ekki talið fært, eins og á stendur, að ákveða upphæðina, en frv. gerir ráð fyrir, að hún verði ákveðin í fjárlögum, hvort sem hæst. Alþingi sér sér fært að setja einhverja upphæð til þessa í þau fjárl., sem samþ. verða áður en þessu þingi verður slitið. En ég vildi óska, að sem fyrst væri hægt að leggja fram einhverja upphæð af hálfu ríkisvaldsins til þessa sjóðs. Að öðru leyti er gert ráð fyrir, að sjóðurinn fái tekjur með því, að lagt verði lítilfjórlegt gjald á rafveitur þær, sem nú eru til og njóta ríkislána eða ábyrgðar ríkisins fyrir lánunum, og sé gjaldið miðað við þær upphæðir, sem ríkið hefir lánað eða stendur í ábyrgð fyrir. Gjaldið sé $\frac{1}{2}\%$ fyrstu 5 árin og hækki um $\frac{1}{2}\%$ á 5 ára fresti, svo það verður lítil byrði fyrstu árin fyrir rafveiturnar, en fer hækkaði lítilsháttar eftir því, sem skuldir þeirra lækka. Sömuleiðis er gert ráð fyrir, að þeir, sem fá lán úr sjóðnum, verði að greiða til hans sama hundraðshluta af lánunum og vextir af sjóðnum leggist við höfuðstól. Lán úr sjóðnum má nema allt að $\frac{1}{5}$ hlutum stofn- kostnaðar þess orkuvers eða orkuveitu, sem það er veitt til. Þá er gert ráð fyrir, að Búnaðarbanki Íslands hafi með höndum stjórn og rekstur sjóðsins, og setur ráðh. nánari ákvæði um rekstur hans með reglugerð.

Ég vil fastlega vænta þess, að hæst. Alþingi geti fallt á að gera frv. þetta að l., og ég tel víst, að þeir, sem hafa fengið aðstoð ríkisins að undanförunni til þess að notfæra sér raforkuna, vilji fusir taka á sig smávægileg útgjöld til að greiða fyrir því, að þeir mörgu landsmenn. sem enn hafa ekki getað notið þessara miklu gæða, geti fengið þau smám saman.

Ég vil benda á, að vegna styrjaldarinnar hefir orðið og verður stórkostleg verðhækkun á erlendu eldsneyti og ljósmeti, og því hefir gildi raforkunnar aukizt margfaldlega fyrir þá, sem fengið hafa aðstoð ríkisins til að koma upp rafstöðvum, en um leið verður það tilfinnanlegra fyrir þá, sem ekki hafa getað komið upp rafstöðvum, þótt skilyrði væru fyrir hendi. Því er ekki nema sjálfsagt að stiga nú þegar eitthvert spor í þá átt, að fleiri geti orðið rafmagnsins aðnjótandi.

Ég tel ekki ástæðu til þess að hafa orð min fleiri á þessu stigi málsins, en leyfi mér að gera þá till., að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Á 77. og 78. fundi í Nd., 7. og 8. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Nd., 9. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 314, n. 373).

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

*Frsm. (Steingrímur Steinþórsson): Fjárhagsnefnd hefir haft þetta frumvarp um rafveitulánasjóð til athugunar, og hefir nefndin orðið sammála um að mæla með samþykkt frumv. Hinsvegar hafa tveir nm., hv. 6. þm. Reykv. og hv. þm. V.-Ísf., áskilið sér rétt til þess að bera fram brtt. Það var shlj. álit n., að frv. stefndi í rétta átt og að það stefndi til þess að unnt yrði með tímanum að koma rafmagninu út um landið, en eins og nú er, er ómögulegt, nema þar sem þéttbýli er mest, að koma upp rafstöðvum. Raforkan er svo merkileg, að það er alltaf meira og meira, sem hún gripur inn í athafnalíf manna. Ef svo fer, að sú sveit verði talin óbyggileg, sem ekki getur náð til raforku, er ekki nema eðlilegt, að leitað verði einhverra úrræða til þess að byggja fyrir framtíðina í þessu efni.

Hjá n. komu ekki fram neinar brtt., og þar sem hv. nm., sem skrifuðu undir nál, með fyrirvara, hafa ekki komið með neina brtt., liggja engar slíkar fyrir.

*Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti! Mér finnst full ástæða til á þessu stigi málsins að segja nokkur orð í sambandi við ákvæði þessa frv. Ég átti von á því eftir að ég sá nál. fjhn., að það mundi koma fram brtt., en það hefir ekki orðið. Vil ég því segja örfá orð um mína afstöðu í málinu, sérstaklega um það, hvernig skuli afla þessum sjóði tekna. Áttalunin er, að árlegt gjald skuli vera 3%, og er þetta ákvæði hörð og ósanngjörnt krafa til þeirra bæjarfélaga, sem hafa lagt í þau stórræði að byggja á síðustu árum stórar rafstöðvar. Það er vitanlegt og hefir ekki verið vefengt, að hinar stóru rafstöðvar bæjanna eru ekki aðeins komnar upp vegna þarfa bæjarmanna sjálfra, heldur einnig fyrir þarfir sveitanna í kring, og það hefir ekki heldur verið vefengt, að það leiðir af sér bæði beinan og óbeinan hagnað fyrir strjálbýlið. Út frá þessum afstöðvum hugsa menn sér, að lagðar verði taugar út í dreifbýlið, og flm. frv. hugsa sér að stofna sjóð í þessu skyni, þótt líka sé vitanlega gert ráð fyrir að styrkja smærri stöðvar. Ég játa, að ekki verður hjá því komið í náinni framtíð að gefa sveitunum kost á að komast í samband við hinar stærri rafmagnsstöðvar. Mér hefir alltaf dottið í hug, að leyfilegt hlyti að vera að bera saman símakerfi landsins og væntanleg rafveitukerfi. Í l. er ákveðið, að taugar frá aðallínunum út um sveitirnar séu styrktar að $\frac{1}{5}$ hlutum, að ég held. Þetta hélt ég annars, að lægi næst að taka á fjárl. sem beint framlag, og ég geri ráð fyrir, að með frv. sé stefnt í svipaða átt, en ég tel, að þessi tekjuöflun samkv. stafl. 2 komi þó harðar niður á þeim bæjarfélögum, sem ekki hafa getað reist rafveitur nema fá lán. Þar sem hér er um ábyrgð að ræða, telja að vísu margir, að rétt sé að skattleggja á þennan hátt. En þegar athugað er, hversu sum bæjarfélög hafa brotist í þessar framkvæmdir, getur það ekki talist maklegt að leggja á þau slíkan skatt. Til dæmis reyndist um rafveitu Akureyrar, sem nú er nýlega lokið, að hún varð talsvert dýrari en áætlað hafði verið, efni hafði

hækkað í verði og svo framvegis. Svo kom verðfelling krónunnar, sem orsakaði nýja hækkun. Og ég hygg, að á rafveitunni stóru í Reykjavík hafi orðið allverulegur halli vegna gengislækkunarinnar, og svo er um allar skuldir, sem bæjarfélögin standa undir vegna rafveitubýgginga. Það má reyndar segja, að bæjarfélögin geti náð þessu aftur með því að hækka rafmagnsverðið, en þá er eins og komið sé við hjarta íbúanna, enda væri óheppilegt að fara að raska taxtanum fyrir ekki stærra brot en hér er um að ræða. Fyrir 10—12 þús. kr., sem Akureyrarbær fengi þarna í skattaauka, yrði hann að líkindum að borga nær álika upphæð aftur á einhvern hátt. Bæjarfélaginu myndi áreiðanlega veitast erfitt að standa undir þessum byrðum, án þess að leggja á íbúana nýjar byrðar, því að hér er ekki um annað að ræða en leggja skatt á skuldirnar.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti! Í n. varð ekki fullt samkomulag um þetta mál. Að sönnu erum við nm. allir á einu máli um, að nauðsynlegt sé að gera ráðstafanir til þess, að raforkunet tengist út um landsbyggðina, og er þetta gamalt flokksmál míns flokks, og var þá ætlað til, að ríkið tæki að sér nokkurn kostnað við rafveiturnar, bæði að því er snerti undirbúning verksins og á þann hátt, að það styrkti menn til að leggja taugar heim til sín. Nú eru hér á landi komnar þrjár nokkuð stórar rafveitur, Sogsvirkjunin, virkjun Laxárfossa á Akureyri og rafveitan á Ísafirði. Allar hafa þær kostað mikið fé, og hefir fjár til þeirra verið aflað erlendis. Þetta frv. gerir nú ráð fyrir, að aflað verði fjár til nýrra rafveitna með því að leggja sérstakan skatt á skuldir þeirra, sem fyrir eru í landinu. Ég tók það fram í n., að ég teldi þetta óeðlilegan teknagrundvöll og lagði til, að málið yrði sent bæjarstj. Reykjavíkur, Akureyrar og Ísafjarðar til umsagnar, þeim bæjarfélögum, sem ætlað er að borga í sjóð þennan stórfé, eða um 50 þús. kr. á ári. Þetta var fellt í n. og lagt á það kapp, enda þótt ekki sé venja að ganga framhjá hlutaðeigandi aðilum í svona málum. Nú gerðum við hv. þm. V.-Ísf. þann fyrirvara, að við myndum koma með brtt. við frv., og hafði ég þar aðallega í huga það atriði, er snertir tekjuöflunina. Til þessa hefir aðallega verið aflað fjár til þessara fyrirtækja með lántökum erlendis. Nú hefir farið svo illa, að þó að gengisbreyting hafi orðið erlendis, lækka lánin ekki, og er þetta atriði, sem líklegt myndi þykja, að kallaði á hjálp hins opinbera. En nú á i þess stað að hafa þessar skuldir að tekjustofni hins opinbera. Þetta er auðvitað alger hugsunarvilla.

Ég hefi hugsað nokkuð um, hvernig hægt muni að afla tekna fyrir slíkan sjóð, og hefi ég komið að þeirri niðurstöðu, að heppilegast myndi að fela hæstv. stj. að láta rannsaka málið, finna hentuga tekjustofna og undirbúa málið að öðru leyti. Ég mun því í stað þess að leggja fram brtt. við þessa umr. bera fram rökstudda dagskrá um að fela stj. undirbúning málsins, en nái hún ekki samþykki, mun ég undirbúa brtt. við frv. fyrir 3. umr.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt till. til rökst. dagskrár, svo hljóðandi:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti rannsaka þörf og skilyrði fyrir stofnun rafveitulanásjóðs, og að henni takist að finna réttlátar leiðir til þess að afla sjóðnum tekna, ályktar deildin að afgreiða ekki málið að þessu sinni og tekur fyrir næsta mál á dagskránni.“

Þessi rökst. dagskrá liggur þá einnig fyrir til umræðu.

***Frsm. (Steingrímur Steinþórsson):** Ég tel rétt að segja fá orð út af ræðum þeirra hv. þm. Ak. og hv. 6. þm. Reykv. Það er náttúrulega ekki nema eðlilegt, að fulltrúar fyrir kjördæmi, sem þegar hafa fengið hjálp ríkisins til að koma upp hjá sér voldugum rafstöðvum, séu ekki ginnkeyptir fyrir því, að lagðir séu á þau skattar fyrir þau friðindi, er þau hafa notið með hjálp ríkisins. Ég skil þá afstöðu þeirra. En málið horfir þó öðruvisi við í raun og veru. Í ræðum beggja hv. þm. kom fram viðurkenning á nauðsyn þess að finna ráð til þess, að hægt verði sem fyrst að veita rafmagninu um landið. Þess verður áreiðanlega ekki langt að biða, að sá staður verði ekki talinn byggilegur hér á landi, þar sem ekki er rafmagn. Svo mjög gripur það inn í allt athafnalíf manna, þar sem það er notað. Ég vil spyrja, hvort mönnum þyki ekki nóg vera komið af fólkinu til þessara staða, þar sem rafmagnsstöðvum hefir verið komið upp, til þess að ástæða væri til að leita úrræða um það að halda fólkinu á hinum stöðunum. En hlutir eins og rafmagnnið eiga sinn mikla þátt í því, að fólkið streymir til kaupstaðanna. Það stingur mjög í stúf, er menn koma úr myrkrinu í sveitunum og sjá ljósadýrðina t. d. hér í Reykjavík. Þessi glans yfir borgarlífinu tælir margan, sem ekki kafar dýpra og kemur ekki auga á örðugleikana, sem því eru samfara. Hinsvegar veit ég, að enginn getur neitað því, að þegar ríkið tekur á sig svo miklar ábyrgðir til þess að koma upp rafveitum víða í kaupstöðum, þá sé líka sanngjarnt, að þeir, sem þessa hafa notið, leggi einnig nokkuð af mörkum til þess, að hægt sé að koma rafmagninu sem víðast út um landið.

Hv. þm. Ak. talaði um það, hve ranglátt væri að skattleggja skuldirnar, eins og hann og hv. 6. þm. Reykv. komust að orði. En það er ekkert eins dæmi, að skuldir séu skattlagðar. Og þetta er svipuð leið og farin hefir verið í öðrum löndum, þar sem líkt stendur á, t. d. í Noregi. Víða þar í strjálbýlinu, þar sem reistar hafa verið rafmagnsstöðvar, hafa verið lögð gjöld á þær og stofnaðir sjóðir, til þess að hægt væri að koma rafmagninu til sem flestra. Ég tel það okkur til ámælis, að við skulum ekki hafa tekið upp þetta skipulag, áður en ríkisábyrgð var veitt stærstu rafveitunum. Því lit ég á 2. tölul. 2. gr. sem mjög sanngjarnan, þar sem gert er ráð fyrir, að lögð séu gjöld á þá, sem fengið hafa rafveitir, til þess að hægt sé að koma því til fleiri manna. Síðan á að leggja gjöld á þá, sem rafmagnnið fá á þennan hátt, þannig að hægt sé með tíð og tíma að byggja upp fullnægjandi rafveitukerfi fyrir landið.

Hv. 6. þm. Reykv. hefir í fjhn. komið með þá till., að málið verði sent til umsagnar þeim bæjarstj., sem þegar hafa fengið rafveitur, en þetta var fellt. Ég segi fyrir mitt leyti, að ég tel litla ástæðu til að senda þeim málið til umsagnar, því að fyrirfram er vitað, hver svör þeirra muni verða. Þegar leggja á gjöld á menn, eru það alltaf gjaldendurnir, sem mótmæla. Þetta var því aðeins til þess að eyða málinu. Ef átt hefði að fara þessa leið, hefði eins mátt senda málið öllum bæjar- og sveitarstj. í landinu, og hefðu þá eflaust komið meðmæli frá öllum þeim, sem vantar rafmagnið. Verð ég því að telja, að í till. hv. þm. hafi verið nokkur hlutdrægni.

Ég hefi ekki talað við hv. meðnm. mína um hina rökst. dagskrá frá hv. 6. þm. Reykv., svo að ég get ekki talað fyrir þeirra hönd, en ég lít svo á, að ekki hafi komið fram þær mótbárur gegn frv., að ástæða sé til að vísa því frá. Mun ég því greiða atkv. á móti þessari rökst. dagskrá.

Umr. frestað.

Á 80. og 82. fundi í Nd., 11. og 13. des., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 83. fundi í Nd., 14. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

***Pétur Halldórsson:** Í þessu kapitalfátæka landi er ekki að furða, þó að menn séu gjarnir að reyna að finna kapital, sem öllum er ljóst, að mikill skortur er á og mikil þörf er á, og þessu kapitali er svo háttað nú á vorum tímum, að það er talið ofvaxið nokkrum manni að eignast eitthvað, og ef menn eignast eitthvað, þá er það gjarnan með skattsvikum, því að eins og skattalögin eru nú, þá er það allt tekið af þeim.

Hér er nú eitt sýnishorn af þessum heilabrotum, þar sem skattlagðar eru sjálfar skuldirnar til þess að stofna með þeim banka. Þetta skyldi maður halda, að væri merkilegt snjallræði, ef hægt er að snúa skuldunum upp í það mótsætta, en það er vafalaust ýmislegt við það að athuga. Hv. flm. hefir komið auga á, að þéttbýlinu hér á landi hefir tekizt með allskonar l. að koma upp m. a. rafveitum. Þarf ekki að lýsa því, að skilyrðið til, að slíkar stofnanir geti risið upp, er, að svo sé háttað, að þörf sé á kraftinum og þá um leið að hægt sé að gera kraftinn hagnýtan, svo að þetta geti gefið arð. Og skilyrðið til þess, að svona stofnanir geti gefið arð, er vitanlega fyrst og fremst, að til viðbótar við kraftinn sé líka annar kraftur, sem þarf til þess að samstarfs sé að vænta, sem sé fólkið, og þá helzt fjölmenni. Nú kemur hv. flm. auga á, að þetta eru svo mikilsverð þægindi, að æskilegt er að koma því svo fyrir, að allir, hvar sem þeir eru, geti notið slíkra þæginda, þó að þeir hafi engin skilyrði til að geta borið þau uppi, og vill nú í því skyni gera það að skyldu þeirra að deila þessum þægindum við aðra og á þennan hátt leggja fram með skatti á þessi fyrirtæki fé til þess að dreifa þessum krafti víðar heldur en „ökonomískt“ er, svo að svári kostnaði.

Á það hefir verið bent áður, að svona einfalt er þetta ekki. Það ber að taka tillit til þess líka, að þar, sem þessi fyrirtæki eru sett upp, eins og í Reykjavík og öðrum stórum kaupstöðum landsins, er það svo, að þótt fengið hafi verið lán til fyrstu stofnunar, þá eiga þessi fyrirtæki, ekki eingöngu á byrjunarárunum, heldur og miklu lengur, í hinum mestu fjárhagsörðugleikum. Má gera grein fyrir, hvernig á því stendur, jafnvel í stuttu máli. Er þá fyrst og fremst að taka það fram, að ekki er hægt að selja afurðir þessa fyrirtækis við svo háu verði sem eigandi eða umráðamaður kynni að óska. Aftur á móti virðast varla vera takmörk fyrir því, eins og t. d. hjá rafmagnsstöð Reykjavíkur og Sogsvirkjuninni, hversu mikla fjárhagslega þörf þau hafa. Svo er það í Reykjavík a. m. k., að það ber mest á fjárbörf og fjárhagserfiðleikum þessa fyrirtækis á byrjunarárunum. Það er þá líka svo, að þá, sem rafstöðvar hafa verið reistar úti á landi, er það kunnugt, að þessi fyrirtæki eiga við talsverða og jafnvel verulega stórkostlega fjárhagsörðugleika að etja eins og er. Og svo kemur það undarlega, að það er ekki eins og þessir fjárhagsörðugleikar leysist fljótlega. Það er jafnan svo, að þegar virkjun er svo fjárhagslega stöð, að hún ber sig sjálf og gæti lagt eitthvað af mörkum, þá verður að fara að auka virkjunina, svo að þá byrja sömu örðugleikar á ný. Það er því langt frá, að þessi fyrirtæki geti verið skattstofn til viðbótar við þeirra eigin þörf. Þau eiga miklu fremur við verulega erfiðleika að stríða. Þar að auki má benda á, að þarflaust er að fara þessa leið, sem hér á að leggja út á, vegna þess að alltaf er hægt að fá lán til að leggja taugar út frá þeim miðstöðvum, sem bera sig, og það á að gera það með lánsfé, en ekki skatti. Þannig sýnist mér grundvöllurinn undir þessu frv. í raun og veru. Hann er misskilningur á eðli þessa máls.

Þá er talað um, að eðlilegt sé að leggja þennan skatt á, vegna þess að þessar stofnanir hafi fengið ríkisábyrgð og ríkið eigi því rétt á að fá skatt af þessum fyrirtækjum. Gegn þessu má spyrja: Er það gagnslaust fyrir ríkið sjálft, að þessar stofnanir hafa verið reistar? Hefir ríkið ekkert fengið á móti þeirri hjálp, sem það hefir veitt til að koma slíkum stofnunum upp? Því má óhikað svara játandi. Það er alveg rétt, að bæjar- og sveitarfélög hafa hag af því, að raforkuveitum er komið upp, en það er vitanlegt, að ríkið hefir einnig hag af því. Ríkið hefir þannig fengið laun fyrir þá aðstoð, sem það hefir veitt með sinni ábyrgð. Þannig er einnig að þessu leyti rangur grundvöllur undir þessu frv.

Hv. frsm. tók svo til orða, að segja mætti, að þeir staðir væru ekki byggilegir, þar sem ekki næðist til rafmagns. Þó að við takmörkuðum það við þetta land, þá er það hrein fjarstæða, stórkostleg fjarstæða, því að þótt þægindi séu að þessu og gagn mikið, þá eru þetta mestu öfgar, að segja það hér í sölum Alþingis, að eðlilegt sé, að allir, sem ná ekki til rafmagns á voru landi, þyrpist frá sínum heimkynnum þangað, sem má ná til rafmagnsljósa. Það er ekki gott

verk að halda fram slíkum fjarstæðum hér á Alþingi.

Nú skyldu menn halda, að þetta væri ekki verulegur skattur á þessi fyrirtæki; en svo er ekki, hann er stórkostlegur. Hvað Sogsvirkjunina snertir, þá er skatturinn á tímabilinu, sem þessi lán standa, hér um bil 1 millj. sænskra króna, eða um 1½ millj. ísl. króna. Geta allir séð, hvilika refsingu á að leggja á slíka stofnun, þetta nytjafyrirtæki, sem bæjarstjórn Reykjavíkur hefir brotist í að koma upp.

Ég skal svo skýra frá, hvernig þessi kostnaður mundi koma niður á Sogsvirkjuninni einni saman:

Árslok	s.kr.	%	s.kr.
1939	5463000.00	0.5	27315.00
1940	5269000.00	1	52960.00
1941	5122000.00	1	51220.00
1942	4940000.00	1	49400.00
1943	4750000.00	1	47500.00
1944	4550000.00	1	45500.00
1945	4342000.00	1.5	65130.00
1946	4124000.00	1.5	61860.00
1947	3896000.00	1.5	58420.00
1948	3658000.00	1.5	54870.00
1949	3409000.00	1.5	51135.00
1950	3148000.00	2	62960.00
1951	2875000.00	2	57500.00
1952	2590000.00	2	51800.00
1953	2293000.00	2	45860.00
1954	1982000.00	2	39640.00
1955	1657000.00	2.5	41425.00
1956	1317000.00	2.5	32925.00
1957	961000.00	2.5	24025.00
1958	589000.00	2.5	14725.00
1959	201000.00	2.5	5025.00

s.kr. 941195.00

Hér er því um stórkostlegan skatt að ræða, sem væntanlega myndi verða til þess, að erfitt reyndist að fá lán, þegar leitað væri fjár til slíkra fyrirtækja, því að lánveitandi litur fyrst og fremst á afkomumöguleika fyrirtækisins. — Hér væri Alp. því komið inn á ranga braut. Auk þess álit ég, að þetta sé svo mikið principmál, að einstakir þm. eigi ekki að bera fram slík stórmál án fylgis ríkisstj. Tel ég ótækt, að frv. nái fram að ganga án þess að athugað sé ræki-lega, hver áhrif slík skattaálagning hefir fyrir framkvæmd þessara mála í landinu.

Í greinargerð frv. er sagt, að hér sé farið eftir norskri fyrirmynd, án þess þó að gera grein fyrir því nánar. Ef nota á það til þess að lokka þm. til fylgis við frv., væri ekki úr vegi að skýra fyrirkomulagið í Noregi nokkru nánar. Mér er líka nær að halda, að hér sé málum blandað. Mér er kunnugt um, að í Noregi var um og eftir stríðið komið upp mörgum rafveitum. Þessar rafveitur voru svo stórar og ofviða, að þær komust fljótlega í mikla fjárhagsörðugleika, og varð ríkið að styðja þær og gerir enn í dag. Mér þykir því undarlegt, ef þær eru stórkostlegur skattstofn, eins og hér er gefið í skyn. Og þó svo væri, kemur það í raun og veru ekki málinu við hér, við getum ekki gleypst við erlendum aðferðum ómeltum, hvorki Norðmanna né annara. Mér virðist því, að frá hvaða

sjónarmiði sem þetta er skoðað, sé hér um stórhættulegt mál að ræða, og svo mikið grundvallaratriði, að ekki megji reka það gegnum þingið með offorsi og kappi, að ég tali nú ekki um, ef þetta kynni að verða að átakamáli milli dreifbýlisins og þéttbýlisins.

En mér er spurn: Er ekki nóg komið af bankastofnunum og útlánasjóðum, sem stofnaðir eru af skattafé landsmanna? Það, sem sparast í þjóðfélaginu á ári hverju, á eðlilega að vera til ráðstöfunar fyrir lánsstofnanir, en að ríkið sé að taka sparifé landsmanna með sköttum til þess að stofna með nýjan banka er misskilningur á verkefni Alþingis.

Ég vænti því, að frv. þetta nái ekki fram að ganga, því að ég tel, að grundvöllur þess sé rangur og ekki annað en misskilningur á eðli þessara mála.

Forseti (JörB): Eins og menn vita, hefir mál þetta verið nokkrum sinnum á dagskrá, en jafnan verið tekið af dagskrá, til þess að hægt væri að athuga það nánar, og hefir þó enn ekki unnist tími til þess. Fyrir við þessa umr. bar hv. 6. þm. Reykv. fram rökst. dagskrá; hefi ég farið fram á það við hann, að hann tæki hana aftur til 3. umr., og varð hann við þeim til- mælum. — Ég get þessa, ef það mætti verða til þess að stytta umr. nú. (PHalld: Ég hefði að sjálfsögðu fallið frá orðinu, ef forseti hefði látið þessa getið fyrir). Ég lét þessa ekki getið fyrir, því ég hafði ekki þá talað við hv. 6. þm. Reykv. Ég er því alls ekki að hafa á móti því, þótt hv. 4. þm. Reykv. héldi sína ræðu, enda var það sjálfsagt.

Finnur Jónsson: Ég viðurkenni, að það sé æskilegt, ef unnt væri að fá fé innanlands til sem flestra framkvæmda og komast þannig hjá erlendum lántökum. Þetta mun einnig liggja á bak við frv. það, sem hér er til umr., en ég get þó eigi fallist á það, að frv. í þessu formi eigi nokkurn rétt á sér. — Í frv. er gert ráð fyrir því, að ríkissjóður taki eftir á gjald af ríkis- ábyrgð á skuldum. Fyrir flm. frv. vakir vist, að þegar bankarnir ganga í ábyrgð fyrir láni, taka þeir gjald fyrir ábyrgðina, en það er ætíð gert fyrirfram, þannig að lántakendur vita, að hverju þeir ganga. Hér er öðru máli að gegna. Hér er ætlað til þess, að ríkissjóður komi eftir að hann hefir lofað ábyrgðinni, og eftir að búíð er að uppfylla þau skilyrði, sem ríkissjóður hefir sett fyrir henni, og taki gjald af ábyrgðinni. Þetta er alveg einsdæmi, því að í hvert skipti, sem ríkissjóður hefir gengið í ábyrgð fyrir láni til fyrirtækis, hefir stjórinn sett viss skilyrði fyrir ábyrgðinni, og það hefir alls ekki legið fyrir, að ríkissjóður ætlaði sér að taka sérstakt gjald af ábyrgðinni. Af þessum ástæðum tel ég, að frv. sé tæplega frambærilegt á þingi. — Í öðru lagi er gert ráð fyrir, að ábyrgðarþóknunin — en svo mætti vel kalla þennan skatt — sé tekin af öllum lánum, hve óhagstæð sem þau kunna að vera. Nú er nokkuð af þeim lánnum, sem ríkissjóður stendur í ábyrgð fyrir vegna rafveitnanna, með allt að 7% vöxtum, og ef þar við bætist eftir því sem lengra liður allt

að 2½%, eins og frv. gerir ráð fyrir, fara lánin að verða nokkuð dýr. Í frv. er sem sé gert ráð fyrir 0,5% gjaldi, sem hækkir á 5 ára fresti um 0,5%, þannig að að 25 árum liðnum yrði ábyrgðarþóknun ríkissjóðs 2½% á ári, eða miklu hærri en nokkrum banka dettur í hug að taka í ábyrgðarþóknun. Þegar svo hér við bætast vextir, mætti kalla þetta okur. Það mætti segja, ef gengið hefði verið út frá því í fyrstu, að ríkissjóður gæti tekið slíkt ábyrgðargjald, en hvers vegna er það þá ekki tekið af öllum lánum, sem ríkið er í ábyrgð fyrir, t. d. af lánum til hafnarmannvirkja eða t. d. skóla? Mætti þá leggja það fé í sérstaka sjóði, til bygginga nýrra hafnarmannvirkja, nýrra skóla o. s. frv.

Rafveiturnar hér á landi hafa ekki orðið þau gróðafyrirtæki, að rétt sé að skattleggja þær sérstaklega. Þær eru miklu fremur menningarfyrirtæki, eins og t. d. skólar. Þær eru stofnanir, sem auka á þægindi og efla heilbrigði manna í landinu.

Ég viðurkenni fyllilega þau rök hv. flm. fyrir frv., að nauðsynlegt væri að byggja upp slíka sjóði innanlands til þess að komast hjá erlendum lántökum, en ég tel þetta ekki rétta leið til þess að ná því takmarki. Mér virðist frv. lítt hugsað, þar sem gert er ráð fyrir, að ábyrgðarþóknunin sé lögð á fyrirtækin, hvort sem þau standa sig vel eða illa. Ennfremur er þessi skattur lagður á án tillits til þess, hvernig lánskjörin eru, og loks er gert ráð fyrir, að skatturinn sé sá sami, hvort sem veitt hefir verið 100% ábyrgð eða 80—85% ábyrgð, eins og veitt hefir verið ýmsum rafveitum hér á landi. Þá er þetta allmikill skattur á neyztu þeirra, sem hafa rafmagn, og ég sé ekki, að það sé réttlátara að skattleggja notkun rafmagns en t. d. síma. (SvbH: Hvernig er með símagjöldin?). Ég veit ekki til þess, að lagður sé sérstakur skattur á þá, sem hafa síma, heldur tekur síminn sín afnotagjöld. — Annars hefir mér oft þótt vænt um mælsku hv. 1. þm. Rang., en ekki þegar hún gengur út á það, að gjamma fram í hér í deildinni. (SvbH: Það er verst, ef hv. þm. gerir það aldrei sjálfur). Ef tekin yrði sú stefna, að ríkið tæki slíka ábyrgðarþóknun, ætti hún að vera eitt af skilyrðum ríkissjóðs fyrir lánsábyrgðinni, en það nær engri átt að koma þannig aftan að þeim fyrirtækjum, sem þegar hafa fengið ríkisábyrgð á lánunum sínum og uppfyllt sett skilyrði fyrir henni. — Og vilji löggjafinn taka þetta upp, ætti vitanlega að gilda sama regla um öll lán, sem ríkið stendur í ábyrgð fyrir; en að taka rafveiturnar einar út úr og leggja á þær slíka skatta, eftir að þær hafa fullnægt settum skilyrðum fyrir ábyrgðinni, er bæði ranglætt og skaðlegt.

*Pétur Ottesen: Ég hafði ætlað mér að bera fram nokkrar aths. við þetta frv., en þar sem það hefir komið fram hjá hæstv. forseta, að málið muni verða tekið til nýrrar athugunar til 3. umr., og hin rökstudda dagskrá, sem fram var borin, tekin aftur þangað til, fell ég frá umr. um málið nú. Ég hafði hugsað mér að bera fram rökst. dagskrá, en mun láta það niður falla nú og sjá til, hvernig málið skipast til 3. umr.

Skúli Guðmundsson: Ég vil byrja á að þakka hv. fjhn., að hún hefir tekið þessu frv. mínu vinsamlega, svo sem nál. á þskj. 373 ber með sér. Að visu hefir hv. 6. þm. Reykv. lagt fram dagskrártill. til þess að eyða málinu nú, og er það því í nokkru ósamræmi við nál., sem hann hefir undirritað. Þótt ég telji ástæðu til athugasemda við dagskrártill. hans, mun ég ekki ræða það nú, þar sem hann hefir tekið hana aftur til 3. umr.

Þetta frv. mitt hefir sætt allhörðum andmælum, og eins og vænta mátti, sérstaklega frá fulltrúum þeirra kaupstaða, sem þegar hafa notið aðstoðar ríkisins til þess að koma upp rafveitum. Þykjast þeir báðum fótum í jötu standa og þurfa ekki á frekari aðstoð ríkisins að halda í því efni. Þessir hv. þm., þm. Ak., 4. þm. Reykv. og þm. Ísaf., hafa fundið frv. margt til foráttu og talið, að ekki væri fært að gera það að lögum.

Hv. 6. þm. Reykv. hélt því fram, að gengisbreytingin, sem gerð var á þessu ári, myndi valda rafveitufyrirtækjunum svo mikilla erfiðleika, að ófært væri að leggja á þau meiri gjöld. Út af þessum ummælum hans vil ég benda á, að gengisbreytingin verkar ekki meira á skuldir þær, sem stofnað hefir verið til vegna rafstöðvanna, en aðrar erlendar skuldir. Sama máli gegnir og um þær erlendu vörur, sem við kaupum; þær hafa hækkað í verði að sama skapi. Þannig hafa þeir, sem ekki hafa rafmagn, en þurfa að kaupa erlent eldsneyti og ljósmeti, orðið að greiða það herra verði vegna gengisbreytingarinnar en ella.

Hv. 4. þm. Reykv. hneykslast á því, að með þessu frv. sé gengið inn á þá braut, að skattleggja skuldarnar, eins og hann orðaði það. Ég býst við, að eftir hans hagræðikenninum sé það ótilhlýðilegt að taka vexti af skuldum. Þá vil ég og benda á það, sem hv. 4. þm. Reykv. mun kunnugt um, að það er ekki óalgengt, að lögð séu opinber gjöld á þá menn, sem tapa á atvinnurekstri sínum; meira að segja hér í Reykjavík, þar sem hann er borgarstjóri, eru ár eftir ár lögð stór útgjöld á rekstur, sem rekin er með tapi. Hv. 4. þm. Reykv. sagði ennfremur, að því væru takmörk sett, hve hátt verð mætti setja á raforku. Þetta er rétt. En við ráðum ekki, hvaða verð þeir, sem ekki hafa raforku, verða að greiða fyrir kol og olíu, og það eru engu minni takmörk fyrir gjaldgetu þeirra en hinna.

Sterkustu rökin fyrir því, að sanngjarnt sé að leggja þetta gjald á rafveiturnar, eru þau, að þetta er ekki nema örlítið brot af þeim beina hagnaði, sem þeir hljóta, er ríkið hefir hjálpað til þess að koma á rafveitum, áður en stríðið brautz út. Ef Reykjavík, Akureyri og Ísafjörður væru ekki búin að fá rafstöðvar, yrðu þessir bæir að kaupa kol til þess að elda við og olíu á lampana með hækknuðu verði, ekki einungis vegna gengisbreytingarinnar, heldur einnig vegna stríðsins. (PHalld: Kol og olía er ódýrara í notkun en rafmagnið). — Þá hélt hv. 4. þm. Reykv. því ennfremur fram, að það væri óþarft að koma upp rafveitulánasjóði, því að svona fyrirtækjum ætti að koma upp með láns-

fé. Það má segja, að hann hafi reynsluna af lántökum erlendis, og hann hyggur, að hægt sé að taka lán á lán ofan í milljónatali erlendis, með ábyrgð ríkisins. Því miður er það svo, að til eru þeir menn á Alþ., sem ekki hafa meiri ábyrgðartilfinningu en fjármálum en þetta, og þó að þeir kalli sig sjálfstæðismenn, virðast þeir telja það þjóðráð að bæta nýjum erlendum lán-um á þær skuldir, sem fyrir eru.

Þá var eitt atriði, sem hv. 4. þm. Reykv. vók að. Hann telur, að rekstur þessara fyrirtækja, t. d. Sogsvirkjunarinnar, sé svo erfiður, að ómögulegt sé fyrir þau að bæta á sig þessu gjaldi. Ég var ekki á þingi, þegar lánið um Sogsvirkjunina var samþ. og ríkisábyrgð var tekin á því láni og fleiri slíkum lánnum, en ég er ekki í neinum vafa um það, að fulltrúar þessara kaupstaða hér á þingi töldu það mjög mikilvægt, að þessi fyrirtæki nýtu ríkisábyrgðar. Það var annar tónn í þeim þá heldur en nú; þá voru þetta að þeirra dómi glæsileg fyrirtæki, sem borgaði sig að leggja fé í. En ef þetta var rétt hjá þeim, þá geta þeir ekki komið og sagt, að þessi rekstur þoli ekki þetta litla gjald. Þetta smávægilega gjald er ekki nema örlítið brot af þeim hagnaði, sem fæst vegna þess, að þessar rafstöðvar komust upp áður en stríðið braut út. Ef þessar rafveitur eru svo illa settar, eins og hv. þm. Ísaf. og hv. 4. þm. Reykv. halda fram, þá álit ég hafi verið rangt af þinginu að veita þessar ríkisábyrgðir. Ég álit ekki rétt að veita ríkisábyrgð til fyrirtækja, sem eru byggð á svo veikum grundvelli, að þau þola ekki svo lítil útgjöld sem hér er gert ráð fyrir í mínu frv.

Hv. 4. þm. Reykv. sagði, að það myndi þurfa að stækka Sogsvirkjunina, og vafalaust ætla hann þá, ef hann verður borgarstjóri í Reykjavík, að fá ábyrgð ríkisins á láni til þeirrar framkvæmdar. Hann er kannske að undirbúa það mál nú með því að skýra fyrir okkur, hvert vandræðafyrirtæki þetta sé. Hv. þm. sagði, að þessar framkvæmdir væru vafasamar, ef slíkir skattar væru lögboðnir. Hvernig ætli það sé hjá Norðmönnum, sem hafa miklu hærri skatta en hér er gert ráð fyrir? Hv. 4. þm. Reykv. sagði, að sér þætti undarlegt, ef norskar rafveitur væru stórkostlegur skattstofn. Eins og fram er tekið í grg., hefir verið athuguð löggjöf Norðmanna um þessi efni og stuðzt að nokkru leyti við þá löggjöf. Um norsku lögn er í greinargerð frv. birtur kafli úr bréfi frá Vilhjálmi Finsen, umboðsmanni okkar í Noregi, og geri ég ráð fyrir, að hv. 4. þm. Reykv. telji það ekki ómerkar heimildir. Ég geri ekki ráð fyrir, að hv. þm. rengi Vilhjálmi Finsen um það, sem hann heldur hér fram um gjöld Norðmanna til rafstöðva þar í landi. Hitt er annað mál, að mér finnst sjálfsagt að fagna því, að athugaðar séu fleiri leiðir til tekjuöflunar fyrir rafveitulanásjóð heldur en þessi, sem ég hefi bent á; ég mun fagna því, að menn geri það. En slíkt breytir engu um réttmæti þess gjalds, sem frv. gerir ráð fyrir.

Hv. þm. Ísaf. var að tala um það, að hér væri verið að koma aftan að þeim mönnum, sem þessi fyrirtæki eiga, með því að leggja

skatt á þau. Það er nú svo, að skattal. er oft breytt frá ári til árs, og það mætti segja, að í fleiri tilfellum væri komið aftan að mönnum, hvort sem menn t. d. leggja í útgerð eða í landbúnað. Það hefir verið hækkaður tekjuskattur á mönnum hvað eftir annað, án þess að launal. hafi verið breytt nokkuð frá 1919, og það má alveg eins halda því fram, að með því sé verið að koma aftan að mönnum.

Hv. þm. Ísaf. talaði um, að það mætti alveg eins leggja gjöld á símanotendur eins og rafmagnsnotendur. Þetta er líka gert. Frv. til fjárl. var nýlega afgr. til 3. umr., og það eru hvorki meira né minna en eitthvað yfir 300 þús. kr., sem gert er ráð fyrir, að sé tekið sem skattur af símanotendum, og rennur það beint í ríkissjóð. Ef eitthvað svipað fæst í rafveitulanásjóð, þá er ég vel ánægður með þá lausn málsins.

Mér sýnist útlit fyrir, að þetta frv. verði eyðilagt á þessu þingi, en það er ekki þar með vist, að það sé horfið úr sögunni að fullu og öllu. Ég verð að harma það, ef þannig fer, ekki aðeins vegna þess, að málið er þá tafið að nauðsynjalausu, heldur engu síður fyrir hitt, að það sýnir, að annar andi er ríkjandi á Alþingi heldur en ætti að vera. Það sýnir það, að hér er of mikið af sérhlífni og sjálfselsku hjá fulltrúum þeirra héraða, sem hafa fengið aðstoð þjóðarheildarinnar að undanfögnu til þess að fá þessi mikilvægu lífsþægindi, rafmagnið, í sína þjónustu. Ég tel það leiitt, þegar sá andi skýtur upp kolli, að heimta mikinn stuðning af öðrum til þess að geta notið sem mestra þæginda, en vilja sem allra minnst eða engu förna sjálfur fyrir málið.

Umr. frestað.

Á 84. fundi í Nd., 15. des., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá 6. þm. Reykv. tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 16:7 atkv.

2.—11. gr. samþ. með 15:3 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16:4 atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

30. Prófessorsembætti í uppeldisfræði og barnasálarfræði.

Á 66. fundi í Nd., 23. nóv., var úthýtt:

Frv. til l. um stofnun prófessorsembættis í uppeldisfræði og barnasálarfræði í heimspeki-deild Háskóla Íslands (þmfrv., A. 330).

Á 68. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Prófessorsembætti í uppeldisfræði og barnasálarfræði. — Alþýðutryggingar (frv. HelgJ).

Pálmi Hannesson: Frv. þetta er flutt af menntmn. Af því að hv. frsm. er ekki viðstaddur, vildi ég aðeins benda á, að samskonar frv. var afgr. frá þessari deild á þinginu 1938, og er nú tekið upp að nýju. Ég óska þess, að frv. verði að lokinni umr. vísað til 2. umr., en nefnd sú, sem það hefir flutt, mun að sjálfsögðu hafa það til athugunar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 14:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÍsIH, PHann, PHalld, SK, SkG, StgrSt, TT. ÁÁ, BJ, BÁ, BjB, EOL, EmJ, FJ.

nei: JÍv, JPálm, SEH, StSt, SvBH, EystJ, GB, JörB.

11 þm. (HelgJ, HV, JakM, ÓTh, PO, VJ, ÞBr, EE, GG, GSv, HG) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 15:3 atkv.

Á 72. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16:3 atkv. og afgr. til Ed.

Á 73. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 75. fundi í Ed., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

***Jónas Jónsson:** Ég ætla aðeins að segja fáein orð um þetta frv. Því mun verða vísað til n., en ég álit rétt, að það fari ekki frá n. á þessu þingi. Þær ástæður, sem færðar hafa verið fram, eru þær, að það er verið að reisa mikla byggingu fyrir Háskóla Íslands, og það er nokkurn veginn víst, að sú bygging komist upp og takist að hita hana upp, ef hitaveitan kemst á, á þessu ári. Það hafa komið til mála breyt. á Háskóla Íslands. Ein breyt., sem í raun og veru var undirbúin fyrir löngu með 1. um Háskóla Íslands, er um uppeldisfræðikennslu í háskólunum. Um það er allt óákveðið ennþá, og verður að lita á þetta sem fullkomlega út í loftið, ef farið væri að stofna prófessorsembætti án þess að biða eftir því, að gerð verði skipulagsbreyting í uppeldismálum, sem leiðir af því, að byggingin er ekki fullgerð. Ég mun greiða atkv. með því, að frv. verði sent til n., en hefi komið hér fram með nægileg rök fyrir því, að ekki er ástæða til að samþ. það, vegna fjárhagshliðarinnar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framur.

31. Alþýðutryggingar (frv. HelgJ).

Á 68. fundi í Nd., 25. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 74 31. des. 1937, um alþýðutryggingar (þmfrv., A. 335).

Á 70. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Helgi Jónasson): Fyrir yfirstandandi Alþingi liggur frv. til 1. um breyt. á l. um alþýðutryggingar, og eru flm. þess hv. þm. Seyðf., hv. 2. þm. Reykv. og ég. Frv. þetta er að mestu tekið óbreytt upp í frv. það, sem nú er lagt fyrir Alþingi. Fjallar það aðallega um stofnun sjúkrasamlaga í skólum landsins, en auk þess eru gerðar nokkrar smávægilegar breyt. á l., sem aðallega snerta framkvæmd þeirra. — Þetta frv. er að miklu leyti sniðið eftir fyrri frv., en auk þess er í þessu frv. gerð nokkur viðbót, sem er shlj. till., sem samþ. voru á fulltrúafundi sjúkrasamlaganna, sem haldinn var í Reykjavík síðastl. sumar.

Ég vil fara nokkrum orðum um einstakar gr. frv. 4.—5. gr. fjalla um það, að nemendur skóla, sem búsettir eru utan samlagssvæðis, geti öðlzt réttindi án biðtíma, þar sem fyrir eru lögboðin sjúkrasamlög.

Samkv. fyrri tryggingarl. er slíkt ekki kleift. Það er því nauðsynlegt að gera þær breyt., sem farið er fram á í 4.—5. gr. þessa frv. Það má búast við því, að bið verði á stofnun sjúkrasamlaga í sveitum landsins; þess vegna er lagt til í þessu frv., að alþýðuskólar, sem hafa 40 nemendur eða fleiri, geti stofnað sérstakt samlag innan skólans eftir öðrum reglum en nú eru í l. Þessi tala, 40, getur líka vel borið sig, því ef athugað er fylgiskjal um yfirlit nemendafjölda, þá kemur í ljós, að flestir skólarnir hafa yfir 40 nemendur. Þá er og gert ráð fyrir, að starfsfólk skólanna geti einnig verið með, og yrði það þá til að fylla töluna, ef nemendur væru ekki nógu margir.

6. gr. ræðir um gagnkvæma samninga milli samlaga um meðlimsréttindi samlagsmanna. Talsverðir erfiðleikar geta verið á því, að slíkir samningar komist á, sérstaklega eftir því, sem samlögunum fjölga. Virðist því ekki óeðlilegt að gefa tryggingarstofnuninni heimild til, með samþykki ráðh., að setja reglur, er komi í stað slíks samnings, enda sé því samlagi, sem tekur á móti meðlimum annars samlags til bráðabirgða, tryggð endurgreiðsla á þeim kostnaði, sem það kann að hafa þeirra vegna. Ég held, að þessi gr. sé fyllilega réttlát.

Alþýðutryggingar (frv. HelgJ). — Samkomudagur reglulegs Alþingis.

7. gr. ræðir um það, hvort sjúkrasamlögum beri skylda til að greiða kostnað vegna kynsjúkdóma og smitandi berklaveiki. En hér eru tekin af öll tvímæli um það og lagt til, að þau greiði ekki sjúkrahús- eða hælisvist berklasjúklinga, sem smitunarhætta stafar af. Lækningar kynsjúkdóma og hælisvist smitandi berklasjúklinga eru heilbrigðisráðstafanir, sem álitnar eru fyrst og fremst nauðsynlegar vegna almenns öryggis, og því eðlilegt, að hið opinbera greiði fyrir þær, að svo miklu leyti, sem efna-hagur sjúklinga leyfir það ekki, að þeir geri það sjálfir.

11. gr. fjallar um það, að útgerðarmönnum skuli skylt að greiða tryggingargjald fyrir sjómenn (lögskráða). Samkv. eldri ákvæðum er gert ráð fyrir, að útgerðarmenn semji við samlögin um, að þau taki að sér áhættu þá, sem þeir bera samkv. 27.—28. gr. sjómannal. Samlögin greiða víða fastagjald til lækna fyrir hvern samlagsmann, en eiga aðeins endurkröfur rétt á útgerðarmenn á þeim kostnaði, sem þau kunna að hafa greitt vegna veikinda skipverja, en fastagjaldið er greitt einnig fyrir þá, sem ekki veikjast. Afleiðingin hefir orðið sú, að sjómenn hafa yfirleitt verið látnir greiða fullt iðgjald, enda þótt það sé ekki tilgangur l. Einnig mun hitt alltítt, að sjómenn hafi ekki haldið við tryggingunni, vegna þess að þeir telji sig tryggð hjá útgerðinni. Þessa gr. álit ég því horfa til bóta, ef hægt væri að koma á samningum milli einstakra útgerðarmanna og sjúkrasamlaganna.

Þá er 16. gr. Fyrri breyt. hennar er aðeins orðalagsbreyt., þar sem núv. orðalag gæti valdið misskilningi. Um síðari breyt. er það að segja, að óttast má, að eftirlaunasjóður annara stofnana komi fljótlega með kröfur um samskonar undanþágu og eftirlaunasjóðum bankanna er veitt, en þeim virðist hinsvegar full sanngirni sýnd, þótt þeir komi undir hið almenna ákvæði 49. gr. laganna. Eins og kunnugt er, er það skylda samkv. 1. að greiða í lífeyrissjóð Íslands persónugjald, sem nemur 7 kr. í kaupstað, en 5 kr. í sveit, og auk þess 1% af skattskyldum tekjum. Ef nú færi svo, að helmingur af tekjunum væri skattskyldur, er tekinn af þeim tekjuskattsauki. Ef hvert félag hefði rétt til þess að mynda lífeyrissjóð út af fyrir sig, myndu náttúrulega flest félög, t. d. bæjarfélög og einstaklingsfyrirtæki, stofna lífeyrissjóð. Þetta myndi ekki verða að öðru eins gagni eins og til er áttalzt samkv. 1. Þess vegna álit ég það ekki ósanngjarnt, að þessi félög komi undir ákvæði alþýðutryggingarl.

Ég hirði ekki um að ræða frekar ýmsar gr. frv., en óska eftir, að því verði vísað til 2. umr. og allshn.

*Eiríkur Einarsson: Ég vil við þessa umr. láta þess getið, að af minni hálfu og fleiri þm. muni síðar verða bornar fram brtt., sem ganga í sömu átt og kom fram við fyrri umr.

Á fyrri hluta þessa þings komu einnig fram svipaðar till. um að svipta starfsmenn Landsbankans og Útvegsbankans þeim undanþágu-rétti, sem þeim er veittur í 62. gr. alþýðutrygg-

ingarl. Það var þá rætt um, að ef til þessarar breyt. kæmi, þegar tryggingarl. voru sett 1937, væri réttlátt að veita þessa undanþágu frá almennum elli- og örorkutryggingum þessum mönnum, með sérstöku tilliti til þess, að Landsbankinn er lögbundinn tryggingum á annan hátt. Ef hægt er að skylda hann með almennum tryggingum bæði hjá tryggingarstofnun ríkisins og lögskipa hann á eftir til að greiða iðgjöld í lífeyrissjóð, er hann bundinn bæði á höndum og fótum. Hann væri a. m. k. frjálsari, ef hann væri aðeins bundinn annaðhvort á höndum eða fótum. Ég ætla ekki að fara nánar út í þetta mál nú, en vil taka fram, að það munu verða bornar fram brtt., sem lúta að þessu.

Flm. (Helgi Jónasson): Það er satt, að Landsbankinn er tryggður samkv. 1. frá 1928. Allir sjá, að iðgjöld til lífeyrissjóðs eru tekin í þeim tilgangi, sem áður er greint. Ég álit, að ef undanþága þessi hefði verið veitt, gætu önnur félög, bæjarfélög og einstaklingsfyrirtæki, tekið sig saman og myndað sérstakan lífeyrissjóð, og þá væri þetta tapað fé fyrir lífeyrissjóð Íslands.

Eiríkur Einarsson: Ég sé ekki ástæðu til þess að ræða frekar um þetta fyrr en brtt. eru komnar fram. Ég vil því ekki teifa málið meira að þessu sinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

32. Samkomudagur reglulegs Alþingis.

Á 69. fundi í Nd., 27. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um samkomudag reglulegs Alþingis (þmfrv., A. 341).

Á 71. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jón Ívarsson): Herra forseti! Ég hefi leyft mér að bera fram lítið frv. á þskj. 341, um samkomudag reglulegs Alþ., en ég ber það hvorki fram að tilhlutun hæstv. ríkisstj. né að tilhlutun nokkurs flokks, heldur vegna þess, að ég álit sjálfur, að sá tími ársins, sem nú er ákveðinn sem samkomudagur Alþ., sé óheppi-legur og þess vegna þurfi að breyta honum. Eins og kunnugt er, hefir verið ákveðið í stjkskr.

Íslands síðan 1920, að Alp. skyldi koma saman 15. febr., og reglulegt Alp. hefir síðan komið saman á þeim tíma. En þar næst áður voru haldin sumarþing frá árinu 1912 samkv. þáverandi stjkskr. Árin 1909 og 1911 voru háð vetrarþing, en þar áður ávallt sumarþing.

Þetta ákvæði stjkskr. gat gengið nokkurn veginn reglulega frá 1920 og fram yfir 1930, en síðan hefir komið ruglingur þar á, svo að Alp. hefir oftast verið háð í tvennu lagi, og vona ég, að hv. þm. hafi gert sér ljóst, að það er óheppileg tilhögun, að halda Alp. í tvennu lagi, nokkurn hluta þess á fyrri helmingi ársins, en hinn á seinni hluta hvers árs. En þannig hefir það gengið til síðan árið 1933, að á því tímabili hafa aðeins tvö þing verið haldin í einu lagi, sem sé árin 1936 og 1938, en öll hin árin hefir Alp. verið háð í tvennu lagi. Árið 1934 var þó aðeins haldið eitt þing, en það var haustþing. Þá hafði verið gerð breyt. á stjkskr., sem leiddi til nýrra kosninga, og þess vegna var Alp. háð á þeim tíma ársins nokkru eftir að kosningum lauk. Árið 1935 var vetrarþing á venjulegum tíma, en því síðan frestað til haustsins, og sömuleiðis árið 1937, en þá var að visu þingrof og kosningar um sumarið, og á þessu ári var fyrri hl. Alp. haldinn á ákvæðnum tíma, en síðari hluti þess stendur nú yfir. Sú frestun á þinghaldi stafar e. t. v. af því, að í vor var efnt til samstarfs milli flokkanna og mynduð samsteypustj. eða þjóðstjórn.

Þær ástæður liggja til þess, að ég vænti, að öllum þm. sé ljóst, að óheppilegt er að halda Alp. á fyrri hluta ársins, að í fyrsta lagi er afkoma atvinnuveganna á því ári, sem í hönd fer, einkar óviss. Það er bæði óvist um, hvernig hagur einstakra atvinnugreina verður og hve miklar tekjur þær gefa, og það, sem mestu gildir, er, að verzlunarjöfnuður eða greiðslu-jöfnuður ársins gagnvart útlöndum er óviss fyrri hl. ársins, og þess vegna óvist, hverjar tekjugreinar ríkissjóðs verða fyrir þann tíma, sem fjárl. eru sett. En það þarf að áætla tekjur og gjöld ríkisins sem nákvæmast fyrir það fjárhagsár, sem fjárl. gilda. Þessar ástæður eru að minni hyggju svo þungar á metunum, að nauðsyn beri til að færa til þann tíma, er Alp. skuli koma saman. Þegar gengið er frá fjárl., er nauðsynlegt, að búið sé að komast að því, hvers vænta megi á þeim tíma, sem fjárl. gilda fyrir. Það mun öllum vera ljóst, að mikið er undir því komið, þegar fjárl. eru sett, að þm. geti gert sér grein fyrir afkomu yfirstandandi árs og hvers vænta megi um tekjur næsta árs og hvernig atvinnuvegunum muni farnast á því ári, sem fjárl. eru afgr. fyrir. Það mætti e. t. v. mæla með því, að fjárhagsárinu yrði breytt og hafa fjárhagsár ríkisins annað en almanaksárið, t. d. að fjárhagsár ríkisins byrjaði 1. apríl eða 1. maí, og einu sinni mun hafa komið uppástunga um það, en sú till. mun hafa fengið litinn þyr og hefir ekki komið til framkvæmda. Það er óvist, að sú leið væri heppileg, enda mjög óviðkunnanlegt, sérstaklega þegar á það er litið, að allir einstaklingar og allar aðrar stofnanir en ríkið miða fjárhagsár sitt við almanaksárið. Ég tel mjög óviðkunnanlegt að taka

ríkið eitt út úr og setja því annað fjárhagsár en yfirleitt gildir, sérstaklega þegar þar við bætist, að hæpið er, að annað fjárhagsár yrði heppilegra fyrir ríkisreksturinn en það, sem nú gildir.

Ég vil leyfa mér að leggja til, að samkomudagur reglulegs Alp. verði miðaður við 1. okt. ár hvert, og þinglokin verði miðuð við, að Alp. verði lokið fyrir júl, eða um 20. des.

Ef reikna mætti með því, að Alþingi stæði með þessu móti 11—12 vikur, er augljóst máli, að við það sparaðist allmikið fé, samanborið við, að tvö þing væru á hverju ári, og ætti sá sparnaður að vera frv. til meðmæla, þótt ekki hafi það úrslitaáhrif um það, hvaða tími væri beztur til þinghaldsins; um það kemur fleira til greina.

Ég geng þess ekki dulinn, að sumir kunni að færa fram þá ástæðu sem rök gegn frv., að 12 vikur séu of stuttur tími til að Alp. geti lokið störfum. Um það má deila, því að það fer eftir þeim málum, sem fyrir Alp. liggja. En sé athuguð reynsla síðari ára frá 1934, kemur í ljós, að sé tekið tillit til þess, að flest þingin hafa verið háð í tvennu lagi, og aðalmálin, sem fyrir Alp. hafa legið, hafa lítið komið áfram á þeim þingum, er haldin hafa verið fyrri hluta ársins, heldur yfirleitt beðið eftir Alp. því, sem haldið hefir verið seinni hl. ársins, er það ekki ýkjalangur tími, sem seinni þingin hafa staðið. Árið 1934 stóð Alp., er var aðalþing og afgr. fjárl., í 83 daga. Árið 1935 voru haldin tvö þing, og seinna þingið, sem afgr. fjárl., stóð aðeins í 75 daga. Árið 1936 stóð Alp. í 85 daga. Árið 1937 stóð síðara þingið í 75 daga, og var lítið búið að vinna að fjárl. og öðrum aðalmálum, sem fyrir lágu, á fyrri hl. þess þings. Árið 1938 stóð Alp. í 87 daga. Á þessum 5 árum hefir Alp. staðið frá 75—87 daga, eða að meðaltali 81 dag, og það samsvarar tímabilinu frá 1. okt. til 20. des., því að í mínu frv. er gert ráð fyrir, að Alp. verði lokið fyrir júl, og vafalaust er tilætlunin, að því Alp., sem nú stendur yfir, verði lokið fyrir hátiðar, og ef það tekst, hefir það ekki nema 7 vikur til umræða. Að visu má vitna til þess, að á fyrri hl. ársins hafi verið haldið alllangt þing, en eins og kunnugt er, var lítið unnið að fjárl. á því þingi, og öll aðalstörfin koma niður á síðari hl. þess. Ef það tekst að afgr. fjárl. fyrir júl, hygg ég, að þar sé komin sterk ástæða til þess að sanna, að það sé nægilega langur tími, að Alp. standi frá 1. okt. til 20. des. Eftir því, sem mér er kunnugt, hefir hv. fjvn. nú öllu meira verkefni en venjulega, og meira en á nokkru hinna undanfögnu þinga, og ef nú tekst, þrátt fyrir það, að ljúka Alp. fyrir júl, tel ég víst, að hverju meðalþingi mætti ljúka á 11—12 vikum.

En ef menn hafa ekki trú á, að Alp. megi ljúka á 11—12 vikum, þá er sá möguleiki fyrir hendi, að fjvn. komi saman nokkru áður en Alp. hefist, enda hefir það gengið þannig sum undanfarin ár, að fundir í fjvn. hafa byrjað nokkru áður en Alp. kom saman, og getur það flýtt fyrir störfum Alp. og stuðlað að því, að þau geti haldið áfram án tafar, eftir því sem tóng eru á.

Nú er þannig ástatt, að við höfum fengið 5 manna ríkisstj. í stað þriggja áður, og með því móti áttu málin að verða betur undirbúin heidur en hjá þriggja manna ráðun. Sannleikurinn er sá, að hinn aukni kostnaður, sem því fylgir, að hafa 5 ráðh. í stað þriggja, og sérstaka stjórnarskrifstofu fyrir hvern þeirra, ætti að geta náðst upp með því, að þinghaldið yrði styttra hjá núverandi ríkisstj. en áður var. Sú ríkisstj., sem nú situr, hefir ekki aðeins fengið stuðning lítills meiri hl. þm., heldur mikils meiri hluta þeirra, svo að segja má, að allt að 90 hl. þm. séu henni fylgjandi. Undir þeim kringumstæðum álit ég, að hæstv. ríkisstj. eigi hægara með að ráða fram úr málum og hafi góð tök á því að ráðfæra sig við flokksstjórnir og fagmenn í ýmsum málum. Á þessu er mikill munur og hinu, er stjórn styðst við lítinn meiri hluta þingmanna.

Það má vel vera, að það, sem ég hefi sagt um þessa hluti, komi ekki fullkomlega heim við það, sem einstakir þm. kunna að álita. Ég hefi styttri reynslu sem þm. en nokkur annar, sem hér á sæti nú, en sem áhorfandi og áheyrandi virðist mér þetta gæti verið þannig, og að þetta frv. ætti nokkru fylgi að fagna hér á Alþ. Ég vil vænta þess, að þm. vilji taka það til athugunar, hvort tök væru á að breyta þingtimanum í heppilegra horf en verið hefir undanfarin ár. Það má e. t. v. benda á eitt atriði, sem mælir á móti því að halda Alþ. seinni hluta ársins, sem sé það, ef þingrof yrði, þar sem flestir munu sammála um, að ekki sé heppilegt að hafa kosningar á öðrum tíma árs en á vorin, helst í júnimánuði, og ýmsir kunna að líta svo á, að ekki væri rétt, að margir mánuðir liðu frá þingrofi til næstu kosninga. En þótt svo færi, skeði ekkert annað en það, sem ske myndi eins og nú standa sakir, því að engar líkur eru til þess, að það þing, sem kæmi saman á fyrri hluta ársins, myndi verða rofið, því að þá er aðalstörfunum lítið sinnt, og litlar líkur til, að mikið bæri á milli þá. Það eru miklu meiri líkur til, að þingrof yrði á seinni hluta ársins, þegar fjárl. og önnur stórmál lægju fyrir, og yrði þá sama uppi á teningnum eins og þótt ákveðið væri með l., að Alþ. skyldi standa frá 1. okt. fram til jóla, og tel ég því ekki, að sú ástæða væri nægileg til að vísa málinu frá eða snúast á móti því.

Til skamms tíma hefir verið álitid, að ekki mætti liða nema tveir mánuðir frá þingrofi þar til nýjar kosningar færu fram, en sá skilningur hefir hinsvegar komið fram á seinni tímum og verið viðurkenndur af ýmsum, að 8 mánuðir mætti liða milli þingrofs og nýrra kosninga, en það væri nægilegt að auglýsa kosningar innan 2 mánaða frá þingrofi. Samkv. þessu þyrfti kosningadagurinn ekki að vera fyrr en í júnimánuði, þó að Alþ. yrði rofið í nóvember eða desember.

Þess vegna virðast mér svo sterkar ástæður mæla með því, að samkomudagur Alþ. verði ákveðinn 1. okt., og svo lítil rök mæla á móti því, að full ástæða sé fyrir Alþ. að taka þetta frv. til rækilegrar athugunar og ræða það, áður en því er vísað frá.

Ég ætla ekki að ræða þetta frekar, en vil mælast til, að þessu frv. verði vísað til allshn., eða þeirrar n., sem hæstv. forseti telur, að það sé best komið hjá.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Það er ekki nema eðlilegt, að till. eins og þessi komi fram hér á Alþ. Það hefir oft verið breytt til um samkomudag Alþ. og kann að virðast, að til þess liggja nokkur rök, að eðlilegast væri að halda Alþ. að haustinu, og hefir hv. flm. þessa frv. gert grein fyrir ýmsum þeirra. En þó verður því ekki neitað, að á venjulegum tímum á að vera auðvelt og vorkunnarlaust fyrir Alþ. að afgr. fjárl., jafnvel þó jafnlangur tími liði þar til þau ganga í gildi sem verið hefir að undanförmu, þegar samkomudagur reglulegs Alþ. hefir verið 15. febr. En á óvenjulegum tímum er ekki hægt að neita því, að erfitt er að koma því við að hafa þinghald á þeim tíma, sem stjórnarskráin ákveður, og er því eðlilegt, að þessar till. komi fram. Þetta mál hefir líka verið til athugunar og um það rétt hjá ríkisstj., án þess að komið hafi verið að nokkurri niðurstöðu um það, hvernig haga skyldi þinghaldi meðan tímarnir eru jafnóvissir og breytilegir og nú, enda mjög erfitt á slíkum tímum að afgreiða fjárlög, nema komið sé sem næst því ári, sem þau eru fyrir; annars verða þau allt of óviss.

Það eru þrjú meginatriði, sem ég vildi víkja að og vekja athygli á áður en málið fer til n. Fyrsta atriðið er það, sem að visu hefir verið haldið fram og hv. flm. þessa frv. gat um, að því hefir verið slegið nokkurn veginn föstu, að ekki þurfi að láta fara fram kosningar fyrr en 8 mánuðum eftir þingrof, ef kosningarnar hafa verið undirbúnar og auglýstar ekki síðar en 2 mánuðum eftir þingrof. Vegna þess hvernig á stendur hér á landi um veðurfar, er næstum ómögulegt að láta samkomudag reglulegs Alþingis vera 1. október, nema gengið sé út frá þeirri meginreglu, að kosningar þurfi ekki að fara fram fyrr en 8 mánuðum eftir þingrof, ef þar hafa verið auglýstar 2 mánuðum eftir þingrof. Sá skilningur verður þá skýlaust að ríkja. Það er auðsætt, að eins og hér stendur á um veðráttu og tíðarfar, verður það tæplega hugsanlegt, að láta kosningar fara fram skömmu eftir þingrof, ef um vetrarþing er að ræða, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv. Samgöngurnar geta verið svo fráleitar hér á landi og veðráttu svo slæm á kosningadaginn, að það útiloki meginþorra þeirra landsmanna, sem búa í dreifbýlinu, frá því að geta tekið þátt í kosningunum. Þetta mun vera aðalorsökin til þess, að samkomudagur reglulegs Alþingis er ákveðinn 15. febrúar í stjórnarskránni. Þess vegna verður ákveðinn skilningur á tveggja og átta mánaða frestinum að liggja fyrir, áður en hægt er að ákveða samkomudag Alþingis 1. október ár hvert.

Þá kem ég að öðru ágreiningsefni, sem er nokkuð verulegt. Ef frv. þetta verður að l., mun það ekki alltaf þykja viðkunnanlegt, að stjórn, sem ekki hefir meirihlutfylgi á Alþingi og af þeim ástæðum verður að rjúfa þing, sitji

að völdum þar til kosningar fara fram næsta vor. Þetta er eitt af þeim atriðum, sem gera verður sér ljóst áður en gengið er frá þessu frv., og því er ekki hægt að neita, að hér er um að ræða verulegan annmarka. Eðlilegast er, að vilji þjóðarinnar geti komið í ljós með almennum kosningum sem fyrst eftir að stjórn hefir misst meirihlutafylgi sitt á Alþingi.

Þá kem ég að þriðja atriðinu, sem leiða myndi af þessari breytingu, og það er, eftir hvaða fjárlögum ætti að stjórna, ef þing er rofið, sem sennilega yrði oftast út af því, að skoðanamunur yrði svo mikill í þinginu, að hans vegna yrðu fjárlög ekki afgreidd. Sú stjórn, sem sæti að völdum eftir að þingið væri rofið, yrði að stjórna með bráðabirgðafjárl. frá áramótum og þar til þingkosning gæti farið fram um vorið.

Allar þessar afleiðingar tel ég, að hæstv. Alþingi verði að gera sér ljósar áður en gengið verður frá því, að samkomudagur reglulegs Alþingis verði 1. okt. ár hvert. Að mínu áliti verður að ganga út frá því, verði sá samkomudagur ákveðinn, að útilokað sé, að kosningar geti farið fram að vetrinum til. Ég get ekki neitað því, að rök þau, sem hv. flm. færði fram fyrir því, að þinghald verði á haustin, voru bæði mörg og veigamikil, og ber ekki að skoða þessi orð mín sem rök gegn frv., heldur sem bendingu um það, hvað menn verða að gera sér ljóst, áður en gengið er frá málinu.

Ætla ég svo ekki að ræða frekar um þetta mál á þessu stigi þess, en leyfi mér að beina þessum aths. mínum til þeirrar hv. n., sem fær málið til meðferðar.

***Viðskmrh. (Eysteinn Jónsson):** Hæstv. forsrh. hefir rætt öll helztu atriði þessa máls, sem þarf að athuga við meðferð þess, ásamt því, sem hv. flm. tók fram sjálfur. Vil ég aðeins bæta við það örfáu orðum. Þá er fyrst að minnst þess, að hvaða dag Alþingi skyldi koma saman til starfa, hefir löngum reynzt vandamál undanfarið, einkum vegna þess, hve þá er langt frá byrjun þess fjárhagsárs, sem Alþingi á að undirbúa. Þetta hefir m. a. leitt til þess, að þinghaldið hefir verið klofið í tvennt. Ennfremur er þess að gæta, sem hv. flm. kom og inn á, að athuga þarf, að þegar fjárl. eru ákveðin svo löngu fyrirfram, en svo kemst ný stjórn til valda, eða nýr meiri hluti skapast í þinginu, þá kemur hinn nýi meiri hl. í raun og veru seinna til valda en eðlilegt er, þar sem búið er að ákveða fyrirfram fjárl., sem hann verður að stjórna eftir. Þetta hvorttveggja eru atriði, sem endurskoða þarf.

Hæstv. forsrh. minntist á það, að ef menn kæmu sér ekki saman um fjárl. á haustþinginu, þá yrði að gefa út bráðabirgðafjárl. Þetta getur vel komið fyrir, og þá gæti komið fyrir, að þau fjárl. yrðu í raun og veru að gilda fyrir allt árið, þótt það færi eftir því, hve menn sæju sér fært að láta kosningar fara snemma fram. Ef þær ættu ekki að fara fram fyrr en í júní, þá gæti Alþingi ekki komið saman fyrr en seinast í júní eða fyrst í júlí, en eins og menn vita, þá verður yfirleitt að ákveða í síðasta lagi í júní ár hvert, hvaða verklegar framkvæmd-

ir á að vinna á sumrinu, og verður þá auðvitað að liggja fyrir ákvæði í fjárl. um það, hve miklu fé skuli varið til þeirra. Það verður hlutverk hv. n., sem fær málið til meðferðar, að athuga, hve snemma má telja fært að kjósa. Ef fært þætti t. d. að láta kjósa í apríl eða fyrst í maí, myndi það minnka hættuna á því, að stjórna yrði eftir bráðabirgðafjárl. til lengdar; þau myndu þá ekki þurfa að gilda nema fyrstu mánuði ársins, þann tíma, sem verklegar framkvæmdir eru minnstar. Ef fært þætti, að þingið kæmi svo snemma saman, mætti ganga nógu snemma frá því, hvað framkvæma skal um sumarið, þótt með því sé öllu teflt á tæpasta vaðið. Einnig þetta verður að athugast í n., sem um málið fjallar. Þótt erfitt sé að setja fjárl. í apríl eða maí, sem ekki eiga að taka gildi fyrr en 1. janúar árið á eftir, þá er þó hitt torveldara, að oft þurfi að setja bráðabirgðafjárl., sem yrðu að gilda allt fjárhagsárið. Það er allt annað, ef þau þurfa ekki að gilda nema nokkra mánuði. Þetta vil ég benda á, að þarf að rannsaka sérstaklega gaumgæfilega. Þetta fer algerlega eftir því, hve snemma er hægt að kjósa að vorinu og hve Alþingi getur tekið snemma til starfa.

Nágrannaþjóðir okkar á Norðurlöndum hafa ekki almanaksárið fyrir fjárlagaár, heldur telja þær það frá 1. apríl til 1. apríl, vegna þess, að þær vilja ekki ákveða fjárlögin fyrr en í byrjun hvers fjárlagaárs. Ég held ekki, að það væri heppilegt fyrir okkur að hafa fjárhagsárið frá 1. apríl eða maí, því við myndum fljótt reka okkur á, að ekki væri hægt að hafa þingrof og kosningar á ný svo snemma, að Alþingi gæti tekið fjárl. til afgreiðslu, heldur yrði að notast við brb.fjárl., og er það mikið neyðarúrræði.

Ég vil benda á, að ef ekki þykir fært að ákveða kosningar eftir þingrof það snemma, að Alþingi geti ákveðið framkvæmdir fyrir sumarið, þá verður að bera það saman við þann möguleika, að við höfum fjárhagsárið frá 1. maí til 1. maí. Ef fara þarf út í það að gefa út bráðabirgðafjárl. fyrir allt árið, þá er heppilegast að breyta reikningsárinu þannig. — Svo vildi ég benda á annan möguleika. Það er að breyta reikningsárinu þannig, að það verði frá 1. september til 1. september. Sú breyting mundi áreiðanlega verða til bóta, og ég sé ekki, að hún mundi valda nokkrum „tekniskum“ erfiðleikum, á sama hátt og nágrannaþjóðir okkar hafa ekki talið það valda neinum erfiðleikum að hafa fjárhagsárið frá 1. apríl til 1. apríl.

Ég vildi aðeins benda á þetta til viðbótar því, sem hæstv. forsrh. tók fram, en ég vil ekki, að það sé skilið svo, að ég sé að andmæla því, að þetta frv. sé athugað. Ég vil slá því föstu, að frá minni hálfu tel ég þetta mikið vandamál, sem að visu hefir mikið verið rætt undanfarið, en vel verður að hugsa áður en því er breytt til frambúðar.

Flm. (Jón Ívarsson): Ég vil leyfa mér að þakka þeim tveimur hæstv. ráðh., sem báðir hafa rætt vinsamlega um málið, eða þannig, að þeir vilja láta athuga það.

Þær ástæður, sem hæstv. forsrh. minntist á,

kom ég að nokkru inn á í minni fyrri ræðu, og vísa ég til þess, er ég þá sagði. Þó skal ég endurtaka, að þótt samkomudegi Alþingis verði breytt eins og farið er fram á í frv., þá breytir það engu frá því, sem verið hefir undanfarið, þegar þinghaldið hefir verið á haustin.

Að því er viðkemur vandanum út af þingrofi, þá skil ég ekki, að það breyti miklu frá því, sem nú er, þegar þingið er haft í tveimur hlutum og aðalstörfin unnin síðast á árinu. Eins og undanfarið myndum við í framtíðinni verða að standa augliti til auglitis við þau vandræði, að þingrof geti komið fyrir, og þá kemur til greina hinn umræddi 8 mánaða frestur, sem sé, að nóg sé að kosningar séu auglýstar og undirbúnar innan tveggja mánaða frá þingrofi. Æskilegt væri, að sú skoðun væri ríkjandi, að það væri rétt lögskýring, sem ég nú hefi nefnt.

Það annað atriði, sem hæstv. forsrh. minntist á, að sú stjórn, sem kæmist í minni hluta, yrði að sitja til næsta árs, og leiðir það af sjálfu sér, en það er ekki annað en það, sem mundi koma fyrir, ef þingið væri að haustinu. Annað, sem hann minntist á, var það, að næstum því væri ófært að afgreiða fjárl. fyrir en í byrjun þess árs, sem þau eiga að gilda fyrir. Báðir ráðh. minntust á þau vandræði, sem því fylgja, að setja bráðabirgðafjárl. Ég jata, að það er óheppilegt, en þó er það ekki annað en það, sem við yrðum að gera, ef þing væri rofið nú vegna ósamkomulags milli þeirra flokka, sem að stjórn standa, svo við stöndum andspænis þeim vanda, ef þing væri rofið í ár, að kosningar gætu ekki fram farið fyrir en að vori, og sú stjórn, sem er við völd, yrði að stjórna með bráðabirgðafjárl. til kosninga. — Þetta eru allt mál, sem viðkomandi n., er málið fær til meðferðar, verður að taka til ræðilegrar umhugsunar og leita álits hv. þm., enda ekki nema sjálfsagt, að svo sé.

Ég vil láta þá ósk í ljós, eins og ég gerði í minni fyrri ræðu, að málinu verði vísað til 2. umr. og viðeigandi n., að lokinni þessari umr. En það væri ágætt, að hv. þm. létu skoðanir sínar á málinu í ljós áður en það fer til n.; það gæti orðið henni til leiðbeiningar.

Viðvikjandi því, sem hæstv. viðskmrh. minntist á, að hafa fjárhagsárið annað en almanaksárið, þá viðurkenni ég, að það er auðvitað framkvæmanlegt, en ég tel það vera fremur óviðkunnanlegt, en e. t. v. þarf það ekkert að rekast á, þótt svo verði gert, en einnig það er atriði, sem athuga verður í viðkomandi n.

Vil ég svo ekki tefja hv. þm. með því að segja fleira um þetta mál, fyrir en þá að fleiri hafa tekið til máls.

***Stefán Stefánsson:** Herra forseti! Ég vil benda þeirri hv. n., sem fær mál þetta til meðferðar, á, hvort ekki sé heppilegra, ef breyta á samkomudegi reglulegs Alþingis, að setja hann þá fyrir en gert er í stjórnarskránni. Ef miðað er við þinghald undanfarinna ára, þá er tími sá, sem frv. gerir ráð fyrir, of stuttur til þinghalds, en ekki er von til, að þinghaldið styttest eftir því, sem þjóðinni fjölgar æ meir og meir. Ennfremur mætti minna á, að samkv. frv. er

ætlað til, að þinghaldinu verði lokið fyrir júl, en með því að binda sig við þennan tíma rétt fyrir hátíðirnar, þá yrðu utanbæjarþm. bundnir hér í Reykjavík yfir hátíðirnar. Það má e. t. v. segja, að það sé ekki stórt atriði, en vert er samt að geta þess.

Einnig vil ég benda hv. allshn. á, að ef til kæmi, að þingbyrjun yrði færð til 1. eða 15. september, þá er það alóheppilegasti tíminn fyrir þm., sem búsettir eru utan Reykjavíkur, sérstaklega bændur. En ég geri ekki ráð fyrir, að hv. þm. vilji gera mönnum utan Reykjavíkur erfiðara fyrir um að sitja á þingi, heldur alveg hið gagnstæða.

Annars er það tvennt, sem mestu máli skiptir. Þegar ræða á um samkomudag reglulegs Alþingis. Það er, á hvaða tíma er heppilegast að leiða mál þingsins til lykta og hvaða tíma þm. er heppilegast að verja til þingsetu. Um allt nema fjárl. skiptir það litlu máli, á hvaða tíma þingmálin eru afgreidd. Og um fjárl. tel ég það ekki heldur skipta svo miklu máli á þessum tímum, hvenær þau eru afgreidd. Ef sérstök þörf er til sparnaðar, þá er það oftast komið í ljós árið áður, og sparnaðinum er líka yfirleitt þannig varið, að ekki dregur verulega úr útgjöldum fjárl. Ég tel, að komið gæti til greina, að þetta frv. yrði samþ. fyrir árið 1940, miðað við það ófriðarástand, sem nú er, en að breyta eigi þinghaldinu til frambúðar, get ég tæplega gengið inn á. Á venjulegum tímum, þá tel ég, að 15. febrúar sé heppilegasti tíminn til að hefja þinghald fyrir alla, sem hlut eiga að máli; samt vil ég biðja hv. n. að athuga, hvort ekki væri jafnvel hægt að ákveða tíma fyrir á árinu, t. d. 1. janúar eða 1. febrúar. En það verður að miða við, að tíminn sé öllum þeim, sem sæti eiga á Alþingi, sem heppilegastur. Sé ég ekki, að neitt sé því til fyrirstöðu að hafa þann tíma, sem nú er ákveðinn.

ATKVGR.

Fr. v. á 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

33. Jarðræktarlög (frv. JÍv).

Á 70. fundi í Nd., 28. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 349).

Á 72. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jón Ívarsson): Ég á hér frv. til laga um breyt. á jarðræktarlögnum, á þskj. 349. Aðalefni þessa frv. mins er, að tekið verði upp

í 9. gr. jarðræktarlaganna ákvæði, er veiti styrk út á geymsluhús fyrir garðávexti. Gert er ráð fyrir, að kr. 5.00 verði greiddar á hvern teningsmetra, en jafnframt sett það skilyrði, að húsin séu vönduð og taki a. m. k. 4000 kg af kartöflum.

Þessi nýbreytni, sem hér er farið fram á, er í fullu samræmi við það, sem á sér stað um styrkveitingar til annara bygginga, sem eru líks eðlis. Heyhlöður eru samkv. gildandi lögum styrkhæfar, svo það er engin ástæða til, að geymsluhús fyrir kartöflur séu undanskildar slíkum styrk, því að það er nauðsynlegt að hafa örugg geymsluhús fyrir ýmiskonar jarðarávöxt, og þá sérstaklega fyrir kartöflur með tilliti til útsæðisins.

Þeim, sem leggja stund á kartöflurækt bæði til sölu og heimilisnota, er það nauðsyn að geta komið jarðarávöxtunum í hús hið allra bráðasta eftir upptöku. Það hefir einnig hina mestu þýðingu fyrir gæði vörunnar, að ekki þarf að flytja hana fyrst í stað, því að nýuppteknar kartöflur þola illa flutning, meðan hýðið er enn mjög þunnt, og þess vegna er nauðsynlegt, að hægt sé að geyma þær á öruggum stað, unz þær eru betur búnar undir langflutninga. Þá má ekki heldur gleyma því, að uppskerutími garðávaxta er hinn mesti annatími fólks, og er þá oft erfitt um flutninga. Sú aukning, sem orðið hefir í ræktun garðávaxta, er hin lofsverðasta. En hún kemur ekki að fullu haldi nema því aðeins, að menn geti geymt uppskeru sína, þurfi ekki að selja hana nema þegar hentugar markaðsástæður eru fyrir hendi, og sannast þar sem oftast, að ekki er minni vandi að gæta fengins fjár en að afla þess. En það hefir sýnt sig, að menn hafa ekki haft full not af uppskeru sinni vegna illra geymsluhúsa.

Nú á þessu hausti hefir kartöfluuppskeran orðið meiri en nokkru sinni fyrr, og hún fer langt fram úr því, er þjóðin notar á árinu. Menn verða því að geyma uppskeruna lengi fram eftir, vegna þess að markaðurinn getur ekki þegar í stað tekið við allri framleiðslunni. Í því sambandi má benda á, að hægt er að minnka kornneyzluna með meiri kartöflunotkun. Einnig væri hægt að fá brauðgerðarhús til að gera athuganir á að blanda kartöflum í brauð og komast að raun um, hver áhrif það myndi hafa á bragð og verð brauðsins. Ennfremur eru allar horfur á, að kartöflur til heimanotkunar muni aukast að mun.

Þeir menn, sem garðrækt stunda hér á landi, eiga mikið á hættu. Útlendur áburður hefir hækkað mikið undanfarið, og sama er að segja um allt girðingarefni. Það þarf ekki aðeins land og vinnu til að stunda þessa atvinnugrein, heldur líka girðingar og áburð. Allt þetta styður því þá skoðun, að geymsluhús fyrir kartöflur verði gerð styrkhæf í jarðræktarlögum, sérstaklega þegar alltaf er verið að hvetja menn til að auka garðræktina. Framkvæmd laganna yrði að sjálfsögðu í höndum trúnaðarmanna Búnaðarfélagins.

Ég hefi í frv. lagt til, að þær kartöflugeymslur, sem byggðar hafa verið á árinu 1939, verði gerðar styrkhæfar. Það er ekki að efa, að mörg

þús. tunnur af kartöflum liggja ónotaðar í landinu. Við vitum, að ef koma hörð frost, þá kemur það niður á vörunni og veldur tjóni. Og þótt þetta ákvæði bæti ekki úr því tjóni, sem verða kann í vetur, þá er það þó viðleitni til þess að afstýra því, að slík hættu geri usla í framtíðinni. Ég vil svo ekki orðlengja þetta frekar, en vona, að hv. deild vilji vísa málinu til landbn.

Skúli Guðmundsson: Ég er sammála hv. flm. frv. um, að byggingar þessar eigi að vera styrkhæfar engu síður en aðrar jarðabætur. En þó vil ég vekja athygli á einu atriði og beina því til landbn., hvort ekki mætti styrkja slík geymsluhús, þótt minni séu en tekið er til í frv. Mér finnst lágmarksstærð geymsluhúsanna óþarflega há, þar sem ástæða er til að styrkja bændur til slíkra bygginga, þótt þeir hafi ekki svo mikla garðyrkju sem ráð er fyrir gert í frv. Möguleikarnir á að koma vörunni á markað eru mjög mismunandi víðsvegar á landinu, og veldur það oft því, að menn rækta ekki garðávexti í stórum stíl. En nauðsyn er á, eftir sem áður, að geta geymt jarðarávöxt til útsæðis og heimilisþarfa.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

34. Vistarverur háseta á stríðshættusvæðum.

Á 71. fundi í Nd., 29. nóv., var úthýtt:

Fr. til l. um vistarverur háseta á íslenskum skipum, er sigla um hættusvæði á ófriðartímum (þmfrv., A. 355).

Á 73. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 74. fundi í Nd., 4. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Ísleifur Högnason):** Þetta frv. fjallar um það, að breyta þannig vistarverum á þeim skipum, sem ferðast milli landa á ófriðartímum, að sjómönnum þeim, sem í skipinu búa, stafi ekki eins mikill háski af völdum þess, að skip steyti á tundurdufli og farist. Það er álit sjómanna, að þeim mönnum, sem búa í framhluta skips, er steytir á tundurdufli, sé mest hættu búin.

Það munu nú yfirleitt vera samtök um það meðal skipstjóra að flytja vistarverur háseta aftur í skipin, en þó er það ekki nógu almennt,

og því síður hitt, að ganga þannig frá varðmanni framarlega á skipinu, að hann sé öruggur. Það hefir verið tekið upp víða erlendis að koma honum fyrir í skýli eða körfu, sem fest er í framsigli skipsins.

Þetta mál er mikil öryggisráðstöfun fyrir sjómennina, sem sigla um höfin. Það er víðurkennt, að tundurduflahættan verður meiri og meiri, og það er ekki einhlítt, að þessa sé gætt af skipstjórunum, ef þingið tekur ekki ákvörðun um þetta mál og lögfestir það.

Ég vænti þess, að hv. þm. og sú n., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, taki það til alvarlegrar ihugunar og það fái afgr. sem fyrst.

Þetta mál er svo einfalt, að það þarf ekki að eyða mörgum orðum að því. Ég þykist vita, að það sé krafa meiri hluta sjómannastéttarinnar, að þetta verði lögskipað.

Ég vona svo, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til sjútvn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

35. Eyðing svartbaks og hrafn.

Á 73. fundi í Nd., 2. des., var útbýtt:

Frv. til 1. um eyðingu svartbaks og hrafn (þmfrv., A. 365).

Á 74. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17:2 atkv. og til allshn. með 16:1 atkv.

Á 87. fundi í Nd., 19. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 365, n. 480 og 481, 503).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. og brtt. 503. Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Frsm. meiri hl. (Bergur Jónsson): Allshn. hefir klotnað um þetta mál; meiri hl. leggur til, að frv. verði samþ., en minni hl., hv. 1. þm. Rang. og hv. 7. landsk., eru á móti því. Aðal-efni frv. er það, að 2 vargfuglar skuli eyddir sem mest næstu 2 ár.

Eins og sést í grg. frv., fjölgar þessum fuglum mjög ört, samtímis því sem æðarfugli fækkar og dúntekja minnkar. 1912 voru flutt út 4187 kg af æðardún, en 1937 hafði útflutningurinn

lækkað niður í 2791 kg. Enginn vafi er á því, að báðar þessar fuglategundir eru mjög hættulegar æðarvarpi og eyðileggja það, og eins og þessi tilvitnun í hagskýrslurnar sýnir, hefir æðarfuglinn minnkað eftir því sem vargfugli fjölgar. Ennfremur er víst, að báðir þessir fuglar eru mjög ágengir við æðrar fuglategundir, sem eru ýmist til þrýði eða gagns fyrir landsmenn. Þess vegna verður eyðing þessara fuglategunda til gagns fyrir þjóðina. Ég vona, að hv. deild taki vel á móti þessu frv. Við flm. höfum horið fram brtt. við 4. gr., þar sem mönnum er gert að skyldu að eyða eggjum vargfugla úr landi sínu, og höfum við bætt inn í: „ef þess er kostur“. Það liggur meira á um þetta atriði hvað veiðibjölluna snertir, og er þetta því ekki tekið fram um hrafninn.

*Frsm. minni hl. (Sveinbjörn Högnason): Hv. frsm. meiri hl. allshn. hefir réttilega skýrt frá, að n. varð ósammála um afgreiðslu þessa frv. Ég og hv. 7. landsk. þm. skiluðum sérstöku nál. á þskj. 481. Okkur virðist, að annað sé við fé ríkisins að gera á þessum tímum heldur en að veita stórar upphæðir til þess að eyðileggja fuglalíf landsins; sum atriði þessa frv. virðast koma til með að verða stór útgjaldaliður á sveitarfélögum og héruðum. Það virðist vera æðeinkennileg afstaða sumra hv. þm. til fuglalífs landsins eða gagnvart því, þar sem fyrir nokkrum árum voru samin sérstök fuglafriðunarlög fyrir fuglalífið í heild. Þau eru nú í undirbúningi, og því var lýst yfir hér í þinginu fyrir nokkru, að þau væru vel á veg komin, og verða að líkindum lögð fyrir næsta þing. Með þessum friðunarl. verður lagður grundvöllur að fullkominni friðun fugla í landinu, og með stuðningi sínum við það mál hefir Alp. sýnt, að það vilji fremur vernda fuglalíf í landinu en útrýma ýmsum fuglategundum.

Þó að hrafninn og veiðibjallan gangi næst þessum hv. þm., þá hafa sjálfsagt ibúar annara landshluta undan öðrum fuglategundum að kvarta. T. d. er örninn á einum stað orðinn allt of margur, svo ef til vill fyndist einhverjum ástæða til að útrýma honum. Svo gæti farið, að hver landsmaður vildi fá lagt fé til höfuðs þessari og þessari fuglategund. Í 1. frá 1936 var leyft að drepa veiðibjölluna, svo nýmælin í þessu frv. viðvíkjandi henni eru aðeins stórkostlega aukin útgjöld í sambandi við eyðingu hennar. Ef ætti að eyða þessum fuglategundum á þann hátt, sem frv. gerir ráð fyrir, fer ekki hjá því, að stórfé þyrfti til, og gætu runnið drjúgar tekjur í vasa veiðimanna. Kannske það sé tilgangur flm. með frv. að bæta úr atvinnuleysinu, — og það yrði ekki svo litill styrkur. Í 2. gr. frv. er talað um, að sveitarfélagið skuli greiði 20% af gjaldinu fyrir hvern fugl, sem drepinn verður samkv. frv. Ég tel víst, að hér sé átt við hreppinn, sem fuglinn er drepinn í, en ekki þann, sem veiðimaðurinn er frá. Annars er þetta ákvæði mjög óljóst; það mætti jafnvel halda, að hér væri átt við hreppinn, sem fuglinn er fæddur í!

En fyrir hvaða sveitarfélag, sem hér er átt við, yrði eyðing þessara fuglategunda stórlega

aukin útgjöld, og trúað gæti ég því, að sveitarstjórnir myndu hugsa sig um áður en þær ósk-uðu eftir slíkum lögum. Enda býst ég við, að þær hafi flestar nóg á sinni könnu, þó að þær fari ekki að greiða svo þús. kr. skipti til þess að láta drepa hrafna og veiðibjöllur. Hv. flm. hafa ekki látið þar við sitja, heldur sett ákvæði inn í frv. um, að ábúandi þeirrar jarðar, þar sem fuglinn fæðist, skuli sektaður um 50 kr. og þar yfir fyrir hvert hreiður, sem þeir van-rækja að eyðileggja. Nú verpa þessir fuglar oft innan um gil og klungur og ómögulegt að komast að hreiðrunum. Það væri gaman að sjá framan í bændurna, ef ætti að sekta þá fyrir hvert hreiður, sem ekki væri eyðilagt, og það án tillits til þess, hvort það væri mögulegt eða hvort þeir hefðu tíma til þess, eða hvort land-eignir manna væru svo stórar, að þeir kæmust ekki yfir það.

Ég er sannfærður um, að öll þessi ákvæði frv. eru mjög vanhugsuð, svo ég noti ekki sterk-ari orð. Það eitt virðist vaka fyrir flm., að sem flestir fái áhuga fyrir að útrýma þessum 2 fuglategundum, en þeir virðast ekki taka með í reikninginn þá fjárhagslegu byrði fyrir ríkið og sveitarfélög, sem þessari útrýmingu fylgdi.

Þá segja hv. flm. í grg. frv., að æðarvarp hafi mjög minnkað, og manni skilst, að það hafi minnkað eingöngu vegna fjölgunar þessara fuglategundum, en þeir virðast ekki taka með Ég hefi sjálfur æðarvarp með höndum, og annarstaðar, þar sem ég þekki til, hefi ég aldrei vitað til, að hrafn eða veiðibjalla hafi ásótt varpið. Þrátt fyrir það hefir duntekjan hjá mér minnkað úr 100 kg niður í 30 kg á nokkrum ára-tugum. Ég er því sannfærður um, að hér er ekki um að kenna hrafn eða veiðibjöllu, og ef þetta ætti að vera dauðasök og eitt nóg til þess að ófriða þessa fugla, þá verður að taka fleiri aðila með. A. m. k. er gerður mikill usli í æðarvarpi af mannavöldum, og þyrfti að leggja fé til höfuðs fleirum en hrafn og veiðibjöllu.

Ég fyrir mitt leyti er sannfærður um, að frá hvaða sjónarmiði sem frv. er athugað, sé það mjög vanhugsuð. En því mun heldur ekki takast að leggja byrðar á herðar þess opinbera eða tortíma fuglalífi landsins, því sú stefna er yfir-leitt rikjandi á Alþingi að vernda dýralíf lands-ins. Ég vænti þess eindregið, að hv. þm. sjái sóma sinn í að láta slík frv. sem þetta ekki ná fram að ganga.

***Sigurður Kristjánsson:** Það urðu mér nokkur vonbrigði, að hv. allshn. varð ekki sammála um þetta frv. Þrátt fyrir ræðu hv. 1. þm. Rang. hefi ég ekki séð neinar frambærilegar ástæður móti þessu frv., og ég hafði ekki búizt við svo ólíklegu, að nokkur maður léti sér detta í hug að vera móti svo nauðsynlegu máli. Ég verð að segja það um ræðu hv. 1. þm. Rang., að hún sé flutt miklu frekar af gáska en alvöru, og hann tók þannig á málinu, að hann vildi engu síður skemmta mönnum en tekið væri alvarlega það, sem hann sagði, eins og þegar hann sagði, að drápið ætti kannske að borgast af fæðing-arhreppi fuglsins. Rök hans að öðru leyti voru í fyrsta lagi þau, að þetta myndi kosta mikið

fé, og í öðru lagi, að frv. stefndi að því að eyða fuglalífi í landinu. Um fyrra atriðið er það að segja, að það eru nú gildandi lög um að útrýma veiðibjöllu, og það er aðalefni þessa frv. Að sönnu er það fé, sem lagt er til höfuðs veiðibjöllunni í l., lægra en í frv., en í reynd-inni mundi framlag ríkissjóðs ekki verða meira, sakir þess, hve það tekur langan tíma að útrýma þessum fugli eftir l., sem nú gilda. Það er miklu betra að ráða menn til drápsins heldur en gefa þessum vargfugli tíma til þess að fjölga og eyðileggja framleiðslu landsmanna. Ég efast um, hvort verður dýrara. Það ber að líta á, þegar ríkið leggur fram fé til einhverra hluta, hvað fæst í aðra hönd, og það má fullyrða, að það, sem ríkið legði fram í þessu skyni, myndi strax hafa nokkurn árangur árið eftir. Ég veit ekki, hvort hv. þm. hefir athugað, hve mikið æðarvarpið hefir rýrnað hér á landi af völdum þessara vargfugla á undanförunum árum og hve sú fjárhæð er stór, sem æðardóttinn hefir minnkað um síðan 1912. Eftir hagskýrslum var flutt út 1937 hátt á annað þús. kg minna en 1912. Með tilliti til þess, að varan hefir hækkað í verði og notkunin minnkað innanlands, nemur þessi rýrnun í peningum 135 þús. kr. á ári, eftir því verði, sem nú er á dún. Menn sjá af þessu, að ekki er til smáræðis að vinna. Hitt atriðið, að með frv. sé stefnt að því að eyða fuglalífi landsins, er misskilningur, og er það fremur til þess að vernda fuglalífið, einkanlega arðberandi fugla. Það er vitað mál og eftir því taka allir, sem ferðast um landið, að vargfugl-inn er í yfirgnæfandi meiri hluta, þar sem hann á annað borð heldur sig. Annað fuglalíf virðist tæplega geta þrífzt þar, sem hann er nálægur, enda fjölgar þessum ófögnuði mjög ört. Ég er sannfærður um, að a. m. k. hrafninn lifir ekki á neinu öðru en ungum annara fugla mikinn hluta vorsins. Allir vita, að veiðibjallan lifir mikið á æðarungum um varptímann. Það er því aldrei heppilegt fyrir blindi að dæma um lit. Ég held, að mér sé alveg óhætt að fullyrða, að ef minni hluti allshn. er að dæma hér í alvöru um frv., þá sé blindur að dæma um lit. Það er sýnilegt, að hann hefir ekki veitt því athygli, hvernig þessi vargfugl nærast. Ég minn-ist þess þegar ég var litill drengur, að ég sá oft æðarfuglinn, sem lá í hreiðri sínu, vera rekinn af eggjum sínum af veiðibjöllunni. Ég sá hana fljúga með aumingja litlu ungana í kjaftinum og rífa þá í sig. Börn eru að visu við-kvæmari en fullorðnir menn, en þó fæ ég ekki skilið, ef menn vilja ekki útrýma þessum ófarn-aði og því fargi, er hvíllir á þeim, er vargfugl-inn leggst á. Vargfuglinn gerir hið mesta af-hroð ár hvert hinu nýtsama fuglalífi þessa lands með ránum sínum. Og ég hefi líka komið að kindum, sem fallið hafa niður um ís eða niður í dý, og ég hefi séð tómar augnatóttirnar og bæði augun étin úr þeim. Þetta er ekki aðlað-andi sjón fyrir menn, og ég skil ekki það fólk, sem biður þessum fuglum griða. Ég vona, að enginn hafi slíkt hrafnshjarta, að hann óski eftir slíkum aðförum. Og enginn gleymir því, er séð hefir, þegar sjór er fallinn að fjöru, æður-in situr yfir, veiðibjallan situr skammt frá,

og þegar sjór fellur undir fjölskylduna, flýgur fram þessi ástvinur minni hl. allshn. til að þjóna lund sinni og pólitík hans. Ég hefi týnt upp 6—8 unga í einni lotu eftir slíka herferð veiðibjöllunnar.

Þetta er hlutur, sem snýr að fuglalífínu og náttúrufríðun æðarfuglsins, en um fjárhagshlið málsins skal ég ekki hafa fleiri orð. En á því er enginn vafi, að þjóðhagslega séð er það hin mesta nauðsyn að útrýma vargfuglunum, því að það er skilyrði til þess að tryggja í framtíðinni menningarlega rækt æðarvarps. Ég vona því, að hv. deild samþ. þetta frv. eins og það liggur fyrir.

***Frsm. minni hl. (Sveinbjörn Högnason):** Ég hefi fáu að svara ræðu hv. flm. þessa merki-lega frv. Ég á bágð með að tala alvarlega um það; mörg ákvæði þess finnast mér brosleg og ekki takandi alvarlega. Frv. skýtur langt yfir það mark, sem sómasamlegt er að flytja á Alþingi. Ég get þó ekki látið hjá liða að minnst á það, sem hv. flm. taldi aðalatriði, útrýmingu svartbaksins. Mér finnst, að ef svo hart á að ganga að þessum fugli, þá megi eins setja grágæsina og aðra fugla undir sama ákvæði, því að þeir eru undir sömu fordæminguna seldir. Ef svo verður ekki gert, þá tel ég lögin frá 1936 um dráp svartbaks alveg nóg. Hér er heitið verðlaunum fyrir eyðingu á svartbaki og hrafn, en mér sýnist alls engin þörf á að bæta auknum útgjöldum á sveitabóndann í þessu skyni. Ég veit raunar ekki, hvort hv. þm. ætlast til, að verðlaunin fyrir þetta fugladráp verði greidd í gullkrónum. En annars verður það öllum fyrir beztu, ef frv. verður tekið aftur.

Útgjöldin af þessu frv., ef samþ. yrði, gætu orðið töluvert mikil; þau gætu orðið 135000 kr. á ári hverju. Því mundu fylgja miklar annir að skjóta varfglunn; mörgum hreppum yrði að visu ekki fæðuvant. Þó eru engin ákvæði um að setja toll á hina auknu fuglatekju, sem af frv. myndi leiða, né heldur að stofna verðjöfnunarsjóð í því skyni! Þetta er sem sagt mjög ómerkilegt frv.

Ég vil þó benda á það ákvæði frv., er mælir svo fyrir, að hreppurinn eigi að greiða 20% af verðlauninum. En það er ekkert ákveðið, hvaða hreppur eigi að greiða þetta fé. Veiðimaður gæti gengið um alla hreppa og skotið vargfugl, — og hver á að hafa eftirlit með því, hvar hann drepur fuglinn? Ég gæti trúað, að mörgum hreppum yrði það furðu erfitt að greiða öll gjöld, sem safnað hefðu úr heilli sýslu. Það gæti orðið allmikið fé — 1 króna á hvern fugl.

Hv. flm. hélt því fram, að varfguglar þessir væru náttúrunni skaðlegir. En sjaldan hefir það leitt til góðs, er menn hafa farið að skipta sér af gerðum náttúrunnar, og það hefir jafnvel reynzt bezt að láta hana fara sínu fram án slettirekuskarar mannanna. Og það er trú mín, að slíkar ráðstafanir, sem hér er farið fram á, að eyða vissum lífverum til þess að aðrar megi lifa, muni ekki reynast betur en þær ráðstafanir, er náttúran gerir sjálf í framkvæmdinni. Auk þess er það ekkert efamál, að æðarfuglin-

um stendur ekkert minni hætta af mönnum en vargfugli, bæði af skotum og eggjatinslu.

Hv. flm. frv. sagði um afstöðu okkar í minni hl. allshn., að blindur talaði um lit. Ég vil biðja hv. flm. að gæta þess, að þetta er máttlaus röksemd, er sýnir rökþrot hans. Ef hv. þm. hefði haft augun eins vel opin og ég og hv. 7. landsk., þá hefði honum aldrei til hugar komið að bera þetta frv. fram. Hann langar til að taka upp hlutverk vargfuglsins og hervæðast gegn svartbak og hrafn. En náttúruhneigðir þessa manns verka ekki vel á mig eða hv. 7. landsk. Okkur langar ekki til að veita mönnum verðlaun til að mannskaða sig á bardögum við svartbak og hrafn. Enginn hv. þingsmanna mun líta á þetta mál öðruvísi en sem gaman, og mér dettur ekki í hug að ætla, að nokkur veiti þessu frv. tilstyrk sinn. Soma þingsins er bezt borgið með því að koma þessu frv. fyrir kattarnef.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég gleymdi að taka það fram í ræðu minni áðan, að úr 4. gr. frv., þar sem talað er um sektarákvæði fyrir vanrækslu í að eyða eggjum svartbaks og hrafn, hafa fallið úr orðin: ef þess er kostur. Í þeim lögum, sem nú gilda um eyðingu vargfugls, er þetta ákvæði orðað svo, og það er ekki nema sjálfsagt, að þetta standi svo í hinum nýju lögum. Ég geri ekki ráð fyrir, að sektarákvæðunum verði beitt almennt í öllum hreppum, heldur er hér fyrst og fremst átt við afmarkaða staði, varpeyjar eða því um líkt. Til þess því að afstýra miskilningi, er þetta ákvæði tekið inn í frv. upp úr gildandi lögum.

Það var bersýnilegt af ræðu hv. 1. þm. Rang., að hann vildi ekki ræða af neinni alvöru um þetta mál. Fyrir þessum hv. þm. vakir aðeins ungæðislegur gáski, löngun til að koma að skrautyrðum sínum. Hv. þm. sagði, að við flm. þessa frv. skytum langt yfir það mark, sem sómasamlegt væri að flytja á Alþingi. Þótt sleppt sé þessum gifuryrðum, þá athugar hv. þm. það ekki, að hér á Alþingi hefir verið flutt og samþ. frv. um eyðingu veiðibjöllu. Munurinn á þessu frv. og gildandi lögum er í rauninni enginn nema sá, að litilsháttar herra fé er lagt til höfuðs vargfugli og hrafn. Þegar þessi hv. þm. ber okkur flm. það á brýn, að frv. okkar sé ekki semandi virðing þingsins, þá bendir það óneitanlega í þá átt, að hann viti ekki um lögin frá 1936. Í þessu máli, eins og í svo mörgum öðrum efnum, talar því hv. 1. þm. Rang. eins og þegar blindur maður dæmir um lit, auk þess sem önnur ummæli hans báru það með sér, að hann hefir ekki einu sinni lesið frv. það, sem hann er að mótmæla. Nei, hv. þm. vill bara gáskast og flétta saman ræðustúf.

Hv. 1. þm. Rang. minntist á það, að æðarvarpinu væri eytt meira af mannavöldum en fugla, æðurin væri skotin og engin tind. En jafnvel þótt svo væri, þá verður slíkt ekki heft með því að lofa veiðibjöllunni að vaða uppi í þessum efnum. Ekki hefir varpið í Laufási vaxið við það.

Ég hefi heyrt sögu um mann, sem bjó á jörð, þar sem var æðarvarp. Hann sat yfir æðarfugl-

inum og veitti honum ljósmóðurbjálpa með því að borða egginn. Hvort hv. þm. hafi, þegar hann var í Laufási, farið eins að og þessi maður og gerzt ljósmóðir í sínu eigin varpi, skal ég auðvitað láta ósagt.

Mönnum getur það verið rökfræðilegt eða trúarbragðalegt atriði — og hv. þm. sagði það vera trú sína —, að náttúran sjái bezt fyrir jafnvægi í þessum sökum. En náttúran fer hér oft svo hörðum höndum um, að sterkari stofnar útrýma öðrum í jurt- og dýraríkinu. Við sjáum í jarðlögunum, hvernig dýra- og jurtastofnar hafa orðið að lúta í lægra haldi fyrir öðrum ránstegundum í náttúrunni. Meðal mannanna er það sama uppi á teningnum. Hv. þingdeildarmenn hafa nýlega látið í ljós vilja sinn, þegar stærri og sterkari þjóð réðst á smáþjóð til að eyðileggja sjálfstæði hennar og réttindi. Og hér gegnir sama máli, að náttúran mun eyðileggja mikil verðmæti, ef ekki eru gerðar ráðstafanir til þess að draga úr þeirri hættu, sem vofir yfir æðarfuglinum af hálfu vargfuglsins.

Sigurður E. Hlíðar: Mig langar til að gera grein fyrir atkv. mínu með nokkrum orðum. — Ég gæti kosið, að frv. gerði meiri greinarmun á svokölluðum vargfuglum, því að það er mikill munur á þessum fuglum, sem á síðari árum hafa verið löglega réttðrapir. Máltækið segir, að guð borgi fyrir hrafninn, og um alla þessa vargfugla má segja, að þeir eru mjög háðir náttúrunni; þeir falla í harðærunum og þeim fjölgar í góðærunum. Árið 1918 féll allur fugl ásamt æðarfuglinum, og það svo mjög, að stórsá á fuglafjölda landsins frá því, sem áður var. Náttúran heldur við þessum fugli eða eyðir honum, eftir því sem á stendur. En nýstárlegt þykir mér, er frv. gerir hrafninn að ránfugli. Nú er gerður greinarmunur á hrafnfuglum og ránfuglum. Hrafninn er hræðfyr, þegar hart er í ári, og ég veit engin dæmi þess, að hann ráðist á lifandi fugl. Örn og fálki eru aftur á móti ránfuglar. Það er vitað, að mikil fjöldi vargfugls er í sambandi við æðarvarp, eins og hv. frsm. meiri hl. tók fram í ræðu sinni.

Samkv. þessu frv. á að hefja herferð til að útrýma hröfnum og svartbak á tveimur árum. Það á að gera út vopnað lið í þessu skyni og verðlauna með einni krónu fyrir hvern af þessum fuglum, sem tekst að skjóta niður. Geri ég ráð fyrir, að nú á þessum atvinnuleysistímum mundu margir verða til að gera út smábáta til að elta svartbak eða til að reyna að ná í hrafn. Gætu þessir leiðangrar orðið til talsverðra tekna. Í þessu sambandi dettur mér í hug það, sem Danir gerðu einu sinni. Þeir vildu útrýma einu skaðlegu dýri, rottunni, sem ekki aðeins veldur tjóni á eignum manna, heldur á einnig að geta valdið smitun á mönnum. Þeir hétu því verðlaunum hverjum þeim, sem komið gæti með rottuham. Í Kaupmannahöfn var mikið talað um þetta, og unglingar lögðu fyrir sig að drepa rottu og fengu 10 auru fyrir hverja. Nú er meiningin að veita einnar krónu verðlaun fyrir hvern hrafn og svartbak, sem drepinn yrði. Það er mikill munur.

Mér finnst full ástæða til, að þetta frv. væri Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

tekið til nánari athugunar, og legg til, að því verði aftur vísað til n. áður en það verður endanlega afgr. héðan.

***Garðar Þorsteinsson:** Það eru aðeins örfá orð, því að ég vil ekki tefja umr.

Ég vil benda hv. 6. þm. Reykv. á (Atvmrh.: Hrafninn er búinn að éta hann — SK: Nei, ég held ekki), að bæði hann og hv. þm. Barð., sem eru flm. þessa frv., hafa lýst því yfir, að þeim sé algert aukaatriði að drepa hrafninn, — aðalatriðið sé að drepa svartbakinn. Ég vil þá benda þeim á, að það eru þegar til l. um eyðingu svartbaks og frv. því raunverulega auglýst alveg óþarft.

Hv. 6. þm. Reykv. segir, að sektarákvæðin séu ekki nýmæli. Ég vil benda honum á, að það er annað ákvæði í frv. en í gömlu l., því að samkv. þeim á aðeins að heita sektarákvæðum, ef jarðarabúandi vanrækir eyðingu svartbakseggja af ásetningi eða skeytingarleysi. Hér er engin slík afsökun til fyrir hann. Svo segir hann, að það sé alveg víst, að gefnu tilefni frá hv. 1. þm. Rang., að sektarákvæðunum verði ekki beitt, þó að menn láti vera að eyða eggjum utan sins heimalands. Þó stendur í grg., sem hann sjálfur hefir samið, að mönnum sé skylt að eyða eggjum í heimalandi sínu og öðrum þeim löndum, sem þeir ráða yfir, og þá líka af-réttarlöndum. Hv. flm. frv. er því nú að boða, að ekki eigi að taka stranglega þessi ákvæði frv., enda skil ég ekki, að það geti náð nokkurri átt að leggja í frv. þann skilning, að landeigandi verði að leita uppi hrafn- og veiðibjölluhreiður úti um fjöll og óbyggðir, og allt að 300 kr. sekt liggi við, skilyrðislaust, ef það er ekki gert.

Aðalatriðið, sem mér finnst vera gegn þessu frv., er það, sem hv. þm. Barð. sagði, að það væri ekkert aðalatriði með hrafninn, heldur aðeins með veiðibjölluna, og þegar svo er upplýst, að til eru l. um eyðingu svartbaks, þá skil ég ekki, hvað þetta frv. á að þýða, nema þá það, að þeir áliti, að þessi hækkun á gjaldinu fyrir hvern svartbak geti orðið til að freista manna til að fara á þessar fuglaveiðar. Þeir hafa ekki komið með nein gögn fyrir, að æðarvarp hafi minnkað af völdum hrafn. Ef þetta frv. verður ekki drepit eða á annan hátt eytt í d., þá mun ég bera fram till. um, að ákvæðið um hrafninn verði fellt burt.

Annars vil ég segja það, að orð hv. 6. þm. Reykv. í okkar garð fara fyrir ofan garð og neðan, a. m. k. hjá mér. Mér er sama, þó að hann segi um mig, að þar sé blindur maður að dæma um lit. Ég má hafa mína skoðun eins og hann sína. Hann hefir engar sögur um, að hrafninn grandir þessum ungum, nema það, sem hann minnir frá því að hann var barn. Ef hann hefir engar sönnur um það síðan hann kom til víts og ára, þá er það sönnun þess, að hrafninn hefir batnað, þó að hv. þm. hafi ekki gert það. Þessi vargaskapur hv. þm. var svo áberandi hér, þó að hann væri tignarlegur, þar sem hann stóð með nokkrum þóttasvip, og hans tilbúðir voru þannig, að ef litarháttur hans hefði ekki verið eins og hann var, þá hefði enginn

efazt um, að nýr krummi hefði verið kominn hér í d.

***Pálmi Hannesson:** Það er aðeins aths. — Mig undrar, að hv. 6. þm. Reykv. skuli vera faðir að þessu merkilega frv., hann, sem valdi sér það góða hlutskipti með öðrum þm., þar sem súlan var annarsvegjar. Nú sé ég mér til undrunar, að hér er ætlað til að hefja allsherjar herferð á móti tveimur fuglategundum, hrafnum og svartbaknum. Um hrafnninn er víðað, að hann er ekki næsta mikill skaðafugl í æðarvarpi; hann er landskunnur og bæjarprýði um land allt. Veidibjallan er aftur á móti mikill vargur í varplöndum, en það mun verða erfitt að útrýma fuglinum úr öllum varplöndum hvarvetna um landið. Auk þess er kunnugt, að hún verpir uppi um fjöll og á flatlendum hásum, þar sem talsvert erfitt er að komast að henni. Það er mikill greinarmunur gerandi á því, hvort menn stugga burt og eyða vargfugli í námunda við varplönd eða hvort á að sækjast eftir þeim úti um gervallt landið. Hvaða ójöfnuð skyldi hrafngrey lengst inni á Jökuldal gera í varpi úti við sjó á Austurlandi? Hvi má ekki leyfa honum að hafast þar við eins og hefir verið gert frá ómunatíð? Það er enginn vafi, að íslenskur almenningur hefir fugla laðsins kærari en alþýða nokkurs annars lands. Er það skýr vottur um menningu þjóðarinnar. Henni þykir vænt um fuglana. Þeir eru friðaðir í vitund hennar, enginn þó eins og krummi. Hann er næstur manninum og hefir alizt upp með honum frá blautu barnsheini. Eins og ég álit sjálf-sagt að bæggja hverskonar vargi frá varplöndum, eins álit ég fjarstæðu að fara að elta þessa fugla, hvar sem þeir kunna að finnast uppi um fjöll og heiðar.

Eins og lýst var yfir í d. fyrir nokkrum dögum, þá er verið að rannsaka fuglafriðunarlögin í heild, og er gert ráð fyrir, að frv. um það efni verði borið fram á næsta Alþingi. Ennfremur vil ég upplýsa, að rannsóknarnefnd ríkisins hefir ákveðið að taka æðarvarpið til nákvæmrar rannsóknar, og þá fyrst og fremst, hvað gera beri til þess að sjá þessum atvinnuvegi borgið. Vænti ég, að þeim rannsóknnum verði lokið á næsta ári, og get ég ekki séð, að þetta herferðarmál megi ekki doka við þangað til þær till. liggja fyrir.

Af þessum tveimur ástæðum vil ég leyfa mér að bera fram um þetta mál dagskrártill., svo hljóðandi:

- „Með því að kunnugt er,
1. að verið er að endursemja fuglafriðunarlögin, og
2. að rannsóknarnefnd ríkisins ætlar að rannsaka skilyrði til þess að auka æðarvarp í landinu,
telur deildin ekki ástæðu til að lögfesta að svo komnu frv. til l. um eyðingu svartbaks og hrafns, og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Forseti (JörB): Mér hefir borizt rökstudd dagskrá frá hv. 1. þm. Skagf., og hefir hún þegar verið lesin upp hér í d. Þessi dagskrá liggur þá einnig fyrir til umr.

***Frsm. meiri hl. (Bergur Jónsson):** Ég ætla mér ekki að skipta mér neitt af ræðu hv. 1. þm. Rang. Hv. 6. þm. Reykv. hefir gert honum og minni hl. n. svoleiðis skil, að ég þarf engu þar við að bæta. Ég vil aðeins svara einu atriði, sem kom fram hjá hv. 1. þm. Rang. og einnig hv. 1. þm. Skagf., að nú stæði fyrir dyrum endurskoðun á fuglafriðunarlögunum. Það er kunnugt, að einu sinni var samþ. þáttill. um að láta slíka rannsókn fara fram, en í því hefir ekkert verið gert enn. (PHann: Það er ekki rétt). Svo að þetta er alrangt hjá þessum hv. þm. Það hefir ekkert komið fram um það í þinginu enn, og er þó búið að marglýsa eftir því. Hv. 1. þm. Skagf. var að tala um, að náttúrufriðunarnefnd eða einhver önnur n. væri að athuga þetta mál. Það getur verið, að það verði einhverntíma gert, en það liggur engin sönnun fyrir um það, og það er ómögulegt að láta það hafa áhrif nú á það mál, sem hér liggur fyrir til meðferðar.

Hv. 1. þm. Rang. talaði um þessa endurskoðun eins og ætti að friða alla vargfugla og ránfugla. Hann segir, að það sé undarlegt, að bera fram frv. um að eyða þessum fuglum, vegna þess að það ætti að koma með löggjöf um að friða allt fuglalíf, og sama kemur fram í nál. Þetta er mesti misskilningur. Ég geri ekki ráð fyrir, að nokkur maður með heilbrigðri skynsemi láti sér detta í huga að friða veiðibjöllu eða aðra slíka fugla.

Hv. 7. landsk., sem er annar í minni hl. n. í þessu máli, minnst nokkuð á ákvæðið um, að mönnum sé skylt að eyða hrafni og svartbak. Hv. 6. þm. Reykv. benti réttilega á, að þetta ákvæði er nú þegar í l. frá 1936. (GP: Það er óðrúvisi). Það er ekki óðrúvisi. Menn verða því aðeins sektaðir um 300 kr., ef um er að ræða ásetning eða skeytingarleysi, en það kemur ekki til mála, þó að þeir fari ekki eltað við egg í öllu landi sínu. Þessi hv. þm. er lögfraðingur og ætti því að vita, í hverjum tilfellum beitt er hámarkssekt. Þetta er gert vísitandi til þess að reyna að blekkja menn.

Annars er þetta málið miklu einfaldara en svo, að þurfi þennan hvalablástur, sem þessir hv. þm. eru með. Hér er um það að ræða, að herða á l. um eyðingu svartbaks og bæta við ákvæðum um eyðingu hrafns. Við höfum báðir tekið fram, að við álitum, að fyrst og fremst beri að leggja áherzlu á að eyða veiðibjöllu, en um þetta eru greindar skoðanir. Ég veit, að sumir telja hrafnninn engu síður skaðlegan.

Sem sagt, það stendur frá okkar hálfu, að við munum ekki láta það standa algerlega í vegi, þó að hrafnninn yrði tekinn út úr frv., ef meiri hl. er í d. fyrir því, en þá má ekki drepa frv. á þessu stigi.

Ég þykist þá með þessum orðum hafa sýnt fram á, að rökst. dagskráin frá hv. 1. þm. Skagf. á engan rétt á sér, og hv. þm. geta alls ekki dæmt um það, sem þar kemur fram um þessa endurskoðun á fuglafriðunarlögunum, sem hann segir, að sé verið að vinna að, af því að það hefir ekkert komið fyrir þm. ennþá. Þeir vita ekkert, hvað það muni breyta þeim ákvæðum, sem hér um ræðir. En ef hv. þm. vilja endilega

aðskilja þessa tvo fugla, þá geta þeir gert það með brtt. við 3. umr.

***Pálmi Hannesson:** Það kom greinilega fram, að hv. þm. Barð. hefir illt mál að verja, svo illt, að hann verður að afneita sinni eigin sjón og heyrn til þess að geta staðið fyrir því. Skyldu hv. þdm. ekki hafa heyrt, þegar því var lýst yfir, að fuglafriðunarhl. hefðu verið tekin til endurskoðunar og vonandi lögð fyrir næsta þing? Ég man ekki betur en að hv. þm. Barð. væri viðstaddur, en nú læzt hann ekki hafa heyrt það. Hann gengur meira að segja svo langt í að afneita almennri skynsemi, að hann segir, að þm. geti ekki dæmt um ákvæði fuglafriðunarlaganna. Hver er að tala um að dæma um það nú? En þar till. verða lagðar fyrir næsta þing, og þá verður væntanlega hægt að dæma um þær, — eða álitur hv. þm., að þetta krefjist svo skjótrar aðgerðar, þessi herferð, að það megi ekki doka við fram á vorið? Ég vil benda hv. þm. á, að það eru til fleiri fuglar, svo sem fiskiendurnar, sem sennilega valda miklu meiri skaða en þessir fuglar, sem hér á að drepa niður, en menn hafa það ekki eins fyrir augum ef til vill. Ég álit fjarstæðu að taka þessa tvo fugla fyrir og setja ákvæði um að uppræta þá, hvar sem þeir finnast, en ekki að fara þá skynsamlegu leið, að bæjja þeim burt frá þeim stöðum, þar sem þeir gera skaða, en lofa þeim að vera í friði þar, sem þeir gera engum mein.

Hv. þm. Barð. vildi gera lítið úr því, að rannsóknarnefnd ríkisins, sem hann nefndi náttúru-friðunarnefnd — hann gat ekki haft rétt eftir þetta orð, sem hann nýlega hafði heyrt, — mundi nokkuð gera í þessu máli. Hún hefir verið til þess kjörin af Alþingi, að vinna að rannsóknum í þágu atvinnuveganna. Það hefir þegar verið rétt við þann mann, sem kunnugastur er þessum málum, æðarvarpi og fuglafriðun, að taka það mál til rannsókna á næsta ári, til að geta bætt það ástand, sem nú er, að æðarvarpið dregst verulega saman, en þar hygg ég, að fleira komi til greina en að útrýma veiðibjöllum og hrafni. Ég er hræddur um, að menn gerist stundum nokkuð nærgöngulir við varplönd. Kannske hv. þm. vilji útrýma þeim, sem fara með byssur hér? En þegar menn fara að elta krummagrey með skotum eða veiðibjöllum, þá gæti einhver fallið í þá freistni að fýra af á eina kollu eða svo.

Ég tel ekki svaravert, að dagskrártill. sé ekki frambærileg. Sú staðhæfing hv. þm. sýnir greinilega, hvað hann stendur á veikum ísi. Dagskrártill. kemur að höfuðkjarna málsins. Málinu liggur ekki svo á, að það megi ekki bíða meðan undirbúningur friðunarlaganna er ger og æðarvarpið rannsakað og fundin ráð, sem tiltækilegust eru til að bjarga þessum merka atvinnuvegi. Þar gæti þetta komið til álita. En eins og nú horfir, þá virðist mér þessu máli vera fylgt fram með slíkum ofsa, að mér finnst, að menn ættu að hugsa sig um tvisvar, áður en þeir lögfesta þetta frv.

***Garðar Þorsteinsson:** Mér kemur þetta undarlega fyrir hjá hv. þm. Barð., þegar hann

segir, að ekki komi til mála að sekta neitt fyrir það, þó að menn vanræki að einhverju leyti að leita uppi hreiður þessara fugla, en þó hefir hann væntanlega sjálfur samið 4. gr., þar sem stendur, að það varði 50—300 kr. sekt að vanrækja að eyða eggjum veiðibjöllum og hrafns í heimalandi sínu og öðrum þeim löndum, sem menn eiga yfir að ráða. (BJ: Hv. þm. veður tóman reykt um það, sem hann segir). Það var tómur reykur, sem þessi hv. þm. var með. (BJ: Hv. þm. hefir farið í hann). Englingum reyndist nú vel að fara í reykt um daginn. Hv. þm. talaði hér sem flm. frv. Hann er frsm. meiri hl. n. Hann er sýslumaður og yfirvald. Og svo segir hann um leið og hann mælir fyrir sektarákvæðum sins eigin frv., að það komi ekki til mála að heita þessum ákvæðum. Af þessu einu má marka, hversu mikil fjarstæða þetta er. Það gefur góða hugmynd um embættisfærslu þessa hv. þm., þegar hann er að lýsa yfir, að ekki komi til mála að heita sektarákvæðunum í þeim l., sem hann er að berjast fyrir að verði sett.

Þá vil ég benda honum á, að 6. gr. l. frá 1936 og 4. gr. þessa frv. eru mjög ólíkar. Í l. er ekki leyft að sekta jarðareiganda, nema hann vanræki að eyða eggjum af ásetningi eða skeytlingarleysi. (BJ: Það sagði ég). En það vantar alveg í hans góða frv. Frv. hans er því miklu strangara, en svo segir hann, að ekki komi til mála að taka neitt tillit til þess, sem hann sjálfur hefir samið og talað fyrir.

Í þessu frv. er þó eitt atriði, sem er til bóta, en það er að fella burt úr nógildandi l. ákvæðið um, að eittra megi fyrir svartbakinn. Ég man, að einu sinni mælti hann fast með því, að svartbakurinn væri drepinn á eitri. Ég veit ekki, hvort það er af samvirkubiti hjá honum, að hann vill nú fella burt þetta grimmdarlega ákvæði gömlu l., en þetta er það eina, sem er gott við þetta nýja frv.

Hann mótmælti ekki, að hann hefði lýst því yfir, að ákvæðið um eyðingu hrafns væri auka-atriði og mætti falla úr frv. Hann sagði það ekki beinlínis, en það mátti leiða af orðum hans, og sama sagði hv. 6. þm. Reykv. En hvers vegna á þá að vera að samþ. frv. um eyðingu svartbaks, fyrst viðbótin er óþörf og hv. þm. mundu e. t. v. greiða atkv. með að fella hrafnninn í burt? (SK: Nei). Nú, ekki það. Hv. þm. versnar þá eftir því, sem liður á daginn.

Ég vil skjóta því fram til þeirra, sem hér hlusta á þessar umr. og væntanlega hafa flestir verið í sveit, hvort það væri ekki ákaflega skammtilegt að sjá menn vera að læðast út um bæjardyrnar með hlaðna byssu til að skjóta hrafn, sem situr á bæjarburstinni. Það er ákaflega karlmannlegt! Þessir höfðingjar sem eru að freista þessara vesalinga með því að hækka gjaldið úr 40 aukum upp í krónu, til þess að fá einhverja til þess að taka sér byssu í hönd, ættu þá að koma með ákvæði um að sekta þá, ef þeir hitta ekki almennilega!

Forseti (JörB): Ég vil nú óska þess, að það fari að stytast í þessari umr., því annars verð ég að fresta henni.

***Fram. meiri hl. (Bergur Jónsson):** Það er ekki mikil ástæða til að eignast af þessu. Hv. þm. býr til hina og aðra vitleysu, sem hann segir svo, að ég hafi sagt. Hann endaði ræðu sína með því að halda því fram, að menn færu að fara út í myrkri til þess að skjóta þessa fugla. Ræða hans var yfirleitt byggð á svo miklum rökleysum og vitleysu, að mér dettur ekki í hug að svara henni.

Ég vil aðeins út af því, sem hv. 1. þm. Skagf. sagði, endurtaka, að það er rétt hjá mér, að það er enginn grundvöllur fyrir dagskráritill. Ég vil endurtaka það, að þingið veit ekkert um, hvaða till. til breyt. á fuglafriðunarlögunum koma fyrir næsta þing, eða hvort þær snerta þetta efni, sem hér um ræðir. Ef taka á öll fuglafriðunarl. til endurskoðunar, þá býst ég við, að fram komi mjög skiptar skoðanir, ekki síður en um það einstaka atriði, sem hér kemur fyrir um það, hvort hv. þm. vilji ákveða með l. að gera meira en nú er gert til að útrýma vargfugli, sem er stórkostlega hættulegur einum beztu hlunnindum hér á landi, æðarvarpinu. Ég er sannfærður um, að ef hv. 1. þm. Rang. væri prestur í Vigur í stað þess að vera prestur á Breiðabólstað, þá væri hann með þessu frv., en ekki á móti því.

***Fram. minni hl. (Sveinbjörn Högnason):** Ég get verið stuttur, því þetta svar hv. flm. var alveg út í hött, eins og t. d. þegar komið er út í að ræða það, hvort hrafn situr á kirkjuburstinni í Vigur eða á Breiðabólstað.

Þetta frv. er allt byggt á endileysu, því það yrði að ganga framhjá ákvæðum þess, ef það yrði að l. Hv. flm. sagði t. d., að það kæmi ekki til mála að taka mark á sektarákvæðum þess.

Að halda að fuglafriðunarl., sem verið er að undirbúa, nái til þess að friða alla fugla, er hinn mesti misskilningur. Hitt hefi ég haldið, að okkur myndi takast að skapa friðunarl., sem byggð væru á staðháttum og aðstöðu í okkar landi, en ekki væru teknar einstakar fuglategundir, sem ekki væru aðeins ófriðaðir, heldur væri veitt stórfé til að útrýma þeim.

Þegar hv. þm. er að tala um ránfugla í þessu sambandi, þá er það náttúrulega alveg eftir öðru í þessu máli, að hann er ekki svo vel að sér í fuglafræði, að hann viti, til hvaða tegunda þessir fuglar teljast.

ATKVGR.

Dagskráritill. frá 1. þm. Skagf. felld með 14:12 atkv.

1. gr. samþ. með 15:11 atkv.

2. gr. samþ. með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: VJ, BJ, BÅ, EOI, EmJ, EystJ, HV, ÍslH, JÍv, JPálm, ÓTh, PHalld, SK, TT, JörB.

nei: ÁÁ, BjB, EE, FJ, GP, GSv, HelgJ, PHann, PO, SEH, SkG, StgrSt, SvBH.

StSt greiddi ekki atkv.

4 þm. (ÞBr, GG, HG, JakM) fjarstaddir.

3. gr. samþ. með 15:10 atkv.

Britt. 503 samþ. með 17 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 16:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÍslH, JÍv, JPálm, ÓTh, PO, SK, TT, VJ, BJ, BÅ, EOI, EmJ, EystJ, HelgJ, HV, JörB. nei: JakM, PHann, PHalld, SEH, SkG, StgrSt, SvBH, ÁÁ, BjB, EE, FJ, GP, GSv.

StSt greiddi ekki atkv.

3 þm. (ÞBr, GG, HG) fjarstaddir.

5.—6. gr. samþ. með 15:10 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 15:11 atkv.

Á 88. fundi í Nd., 20. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 519).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16:1 atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 13:4 atkv. og afgr. til Ed.

Á 89. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 92. fundi í Ed., 23. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 100. fundi í Ed., 3. jan., var frv. aftur tekið til 1. umr.

***Þorsteinn Þorsteinsson:** Þó að það sé ólíklegt, að þetta frv. verði að l. nú á þinginu, þá vil ég samt sem áður fylgja því úr garði með fáeinum orðum. Það er búið að ganga í gegnum Nd. og var samþ. þar. Ég vil vekja athygli hv. allshn., sem kemur til að fjalla um þetta mál, á því, að það þarf mikla athugun og sennilega að gerbreystast til þess að hægt sé að samþ. það. Ég held, að fyrst og fremst sé mjög mikill vafi á því, hvað það eigi lengi að gilda. En í síðustu gr. þessa frv. segir, að öðrum l. um svipað efni skuli frestað meðan þessi l. eru í gildi. Um leið verður að fresta samþykktum, sem gerðar hafa verið samkv. l. frá 1936, og hætta þær þá að verka þann tíma, sem l. eru í gildi. Í upphafi 1. gr. er talað um, að á næstu 2 árum eftir að þessi l. öðlast gildi skuli greiða sérstakt gjald fyrir að drepa hrafn og veiðibjöllu, og í 2. gr. er ákvæði um, að duntækjumenn skuli gjalda hluta af sínum tekjum í 5 ár. Nú er spursmálið, hvort það eigi að verka í 2 eða 5 ár. Eftir ákvæðinu um skatt duntækjumanna lítur út fyrir, að þau eigi að gilda í 5 ár, en það er þó ekki meaning þeirra manna, sem fluttu frv. Það eitt, að þurfa að sanna fyrir hreppstjórum, sýslumönnum og bæjarfógetum, að fugl hafi verið drepinn, og einn getur sýnt hreppstjóra vænginn, annar sýslumanni nefið, gæti komið til með að kosta ríkissjóð margar krónur, ef engin regla er um, á hvern hátt á að sanna drápið. Svo er enn fremur sagt í frv., að endurgreiða skuli ríkissjóði þeir hreppar, þar sem fuglinn sé drepinn. Nú gæti orðið þræta um þetta, t. d. gæti Reykjavíkingur sagt hafa farið upp á Kjalarnes og drepit vargfugl, og þá yrði sá hreppur að endurgreiða í ríkissjóð fyrir þann fugl. En ég er viss um, að það gæti orðið nokkuð erfitt

fyrir innheimtumann ríkissjóðs að fá endurgreiðslu þaðan. Ég held, að það sé varla hægt að samþ. frv. án ýtarlegrar endurskoðunar og athugunar, sem ekki verður framkvæmd á svo skömmum tíma, þar sem nú er komið að þinglokum. Ég vildi benda nefndinni á þetta, en svo getur hún farið allra sinna ferða fyrir því og gert það, sem henni finnst réttast.

*Páll Zóphóníasson: Eftir því, sem ég man bezt, var samþ. hér á þinginu áskorun til ríkisstj. um að láta endurskoða fuglafriðunarlögin. Eftir því, sem ég veit bezt, hefir þessi endurskoðun komið það langt, að drög til hennar liggja hjá Bjarna Sæmundssyni til athugunar, og svo er ætlunin, að þau fari til náttúrfriðunarnefndar, sem til mun vera. Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. ríkisstj. að því, hvort ekki sé meiningin, að þessi friðunarl. komi fyrir næsta Alþingi. Ef svo er, vil ég leggja til, að þessum málum verði vísað til ríkisstj. og málið komi svo til næsta Alþingis sem einn liður í fuglafriðunarlögunum. Ég vil sem sagt gera það að till. minni, að þessu máli verði vísað til ríkisstj.

*Þorsteinn Þorsteinsson: Ég álit, eins og nú horfir, að réttast sé, að frv. fari til n., og sjá svo, hvað hún gerir við það. Ég óska þess vegna eftir, að hv. 1. þm. N.-M. léti vera að koma með till. um að vísa málinu til ríkisstj.

*Páll Zóphóníasson: Ég get ekki orðið við þeirri áskorun hv. 5. landsk. þm., að taka aftur till. mína. Ég held, að úr því fuglafriðunarlögin liggja til endurskoðunar, þá sé engin ástæða til þess að taka undan þessa 2 fugla og ófriða þá með sérstökum l. Það er ekki langt þar til næsta Alþingi kemur saman, og það er ekki nema eðlilegt, að ríkisstj. fái þetta frv. til meðferðar, og mun hún þá að líkindum senda það til sömu n. og hefir fuglafriðunarlögin til athugunar. Ég held því fast við mína fyrri till. um að málinu verði vísað til ríkisstj.

ATKVGR.

Till. frá 1. þm. N.-M. um að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar felld með 7:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IngP, MG, PHerm, PZ, BSt, BrB, EÁrna, nei: ErlÞ, HermJ, JJ, SÁÓ, ÞP, ÁJ, BSn.

2 þm. (JJós, MJ) fjarstaddir.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

36. Vátryggingarfélag fyrir vélbáta (frv. SEH).

Á 74. fundi í Nd., 4. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 27 13. jan. 1938, um vátryggingarfélag fyrir vélbáta (þmfrv., A. 372).

Á 76. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður E. Hlíðar): Herra forseti! Þetta frv. á þskj. 372 er litíð fyrirferðar, því með því er aðeins farið fram á breyt. á 3. gr. l. nr. 27 13. jan. 1938, um vátryggingarfélag fyrir vélbáta. Í 3. málsg. 3. gr. þessara l. er ákvæði um, að heimilt sé vátryggingarfélagum að taka til vátryggingar skip innan við 150 smálestir brúttó. Hér er farið fram á, að smálestatalan sé hækkuð úr 150 upp í 250 smálestir.

Ég þykist hafa rökstutt nauðsyn þessarar breyt. í grg. frv., en þó skal ég taka það fram, að frv. er fram komið eftir áskorun fjórðungsþings fiskideilda Norðlendingafjórðungs, sem haldið var á Akureyri í fyrra mánuði.

Þetta frv. er aðeins endurtekning á þeirri breyt. á l., sem ég kom fram með á þinginu í fyrra, en þá var frv. felld með eins atkv. mun. Það, sem Norðlendingar bera fyrir brjósti, er, að það eru nokkur skip, sem eru að stærð milli 150 og 250 smálestir brúttó, sem eigendur þeirra eiga mjög erfitt, ef ekki alveg ókleift, að fá vátryggð. Að visu er hægt að fá þau vátryggð með afarkostum í Sjóvátryggingarfélagi Íslands, sem eru í því fölgirnir, að ekki er hægt að fá þau tryggð nema fyrir algerum skiptapa. Í öðru lagi er ekki hægt að tryggja skipin nema um langan tíma. En þessi skip eru aðeins notuð 2—3 mánuði til sildveiða á ári og lögð svo í skipakví eða sett upp á land annan tíma. Þykir því eigendum þeirra skipa of mikið að fá þau tryggð allt árið eða hálf árið, en geta ekki fengið þau tryggð aðeins þann tíma, sem þau eru á floti.

Ef þetta næði framgangi, væri eðlilegt, að vátryggingarfélag hefðu sersamninga um vátryggingu þessara skipa. Það er þannig, að á Akureyri eru tvö línuveiðaskip, sem svona er ástatt um, en ég hygg, að á Siglufirði séu þar fleiri. Það eru þannig nokkur skip, sem ekki falla undir þessi heimildarákvæði 3. gr., sem ég fer fram á, að hv. d. líti á sem sanngirniskröfu í þessu máli, að breytt verði skv. minni till.

Ég vona, að þetta frv. nái fram að ganga og verði vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútnv. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

37. Landspjöll af mannavöldum.

Á 79. fundi í Nd., 9. des., var útbýtt:

Frv. til l. um bann gegn landspjöllum af mannavöldum (þmfrv., A. 411).

Á 80. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Frsm. (Bjarni Ásgeirsson):** Herra forseti! Eins og getið er um í grg. frv., þá er það flutt að tilhlutun búnaðarþings.

Ástæða til flutnings þessa máls er í fám orðum sú, að þannig háttar víða til, einkum á Suðurlandi, að þar er víða sand- og malartekja, og ef henni er framfylgt af miklum dugnaði, þá er nytjalöndunum sumstaðar stórkostleg hættu búin af því. Víða hafa sandkambar horízt upp með sjó fram og eru sem varnargarður fyrir graslendi, sem liggur fyrir ofan. Sumstaðar er hér um bil búið að grafa skarð í þennan varnargarð og ekki útlit fyrir annað en sjór flæði yfir nytjalönd, sem eru þar fyrir ofan. Sumstaðar er um að ræða miklar og grasgefnar spildur í byggð, sem fjöldi manna hefir framfærslu af. Sýnilegt er, að ef ekki er spornað við þessu, þá eru lönd þau, er þarna liggja, í stórhættu. Í núgildandi löggjöf eru engin ákvæði, sem banna þetta. Þess vegna hefir búnaðarþing óskað eftir, að slík lög verði sett.

Ég vænti þess, að hv. þingd. taki þessu máli með skilningi, og óska eftir, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

38. Efnahagsreikningar.

Á 82. fundi í Nd., 13. des., var útbýtt:

Frv. til l. um birtingu efnahagsreikninga (þmfrv., A. 433).

Á 84. fundi í Nd., 15. des., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Einar Olgeirsson):** Herra forseti! Ég skil það vel, að hv. þdm. séu tregir til að samþ., að þetta mál megi koma fyrir aftur. Það var borið fram fyrir ári síðan, sent til Ed. og strandaði þar í n. Vegna þess að hv. þm. er kunnugt um innihald þessa frv., ætla ég hér ekki að fjölyrða um, hvað það hefir inni að halda. Tilgangur þess er, að þjóðinni gefist möguleikar

á að fylgjast með, hvernig ýms fyrirtæki verji fé sínu, hvernig þeim er stjórnað og hvernig efnahagur þeirra er. Vitanlega er sérstaklega nauðsynlegt, að frv. í þessa átt sé samþ., með tilliti til þeirra stóru skulda, sem togarafélög og önnur fyrirtæki eiga í bönkum hér. Almenn viðhorf manna er þannig, að það er langt frá því, að almenningur viti, hvernig efnahagur þeirra er. Síðan þetta frv. var borið fram, hafa orðið miklar breytingar á stjórnmalunum innanlands, þannig að nú er enn meiri ástæða til, að frv. eins og þetta verði samþ. Þá er vitanlegt, að Framsfl. bar fyrst fram frv. og var mjög áfram um það, að meira eftirlit fengist með skuldugum fyrirtækjum í landinu, og flm., sem þá komu með frv., fluttu rök fyrir því, að þjóðin yrði að fá tækifæri til þess að fylgjast betur með. En margt hefir gerzt síðan, og einmitt þessi flokkur, sem barðist fyrir því þá, hefir nú gert bandalag við þá flokka, sem þessum skuldugu fyrirtækjum stjórna, um myndun ríkisstjórna. Þess vegna er meiri ástæða til, að þjóðin heimti frásagnir um, hvernig reikningsfærslan er og „statusinn“ hjá þessum skuldugu fyrirtækjum.

Þá hefir það gerzt í millitið, sem réttlætir þetta ennþá meira. Stórskattar eru lagðir á landslýð, til þess að gera afstöðu þessara fyrirtækja betri, gengi krónunnar fellt 2 sinnum á einu ári, til þess að veita stórfé til útflytjenda og togarafélaga. Ennfremur öll togarafélögin gerð skattfrjáls. Þar við bætist, að vegna stríðsins hækka úrflutningsafurðir í verði og skapa mikinn verzlunararð. Þetta eru næg rök fyrir því, að nauðsynlegt væri, að þjóðin fengi að vita, hvernig efnahagur fyrirtækjanna er. Hafi þetta frv. verið nauðsynlegt 1938, þá er það ennþá nauðsynlegra nú.

Við höfum borið það fram óbreytt eins og það var, þegar það fór til Ed. Við höfum borið það fram til þess að þeim mönnum, sem þá fylgdu þessu, gefist kostur á að sýna, hvort þeir standa enn með frv. En þær breytingar hafa gerzt, sem frá sjónarmiði þeirra manna, sem standa með frv., gera það nauðsynlegt að birta þjóðinni hugarfar flm. frv. með afgreiðslu þessa máls. Ég býst við, að meðferð þessa máls í þinginu komi til með að sýna, hversu hugir manna hafa breytzt, og er ekki langt að leita orsakanna. Ég hygg, að það komi strax í ljós, hvort áhugi manna, sem áður börðust fyrir því, að fólk fengi að vita um efnahag fyrirtækja, hafi dofnað, og vil ég gefa þeim tækifæri til að sýna áhuga sinn á gangi þessa máls.

Ég óska, að þessari umr. lokinni, að frv. verði vísað til 2. umr. og til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16:1 atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

39. Mæðiveiki (frv. eftir þinghlé).

Á 84. fundi i Nd., 15. des., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 45 frá 27. maí 1938, um varnir gegn útbreiðslu mæðiveikinnar og stuðning til bænda, er beðið hafa tjón af henni. (þmfrv., A. 450).

Á 85. fundi i Nd., 16. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

***Frsm. (Bjarni Ásgeirsson):** Herra forseti! Að visu er tekið fram i grg. frv. um þær breyt., sem frv. felur i sér, en ég mun þó fara um það nokkrum orðum.

Breyt. sú á l. um varnir gegn mæðiveikinni, sem 1. gr. frv. felur i sér, er smávægileg. Hér er aðeins um fyrirkomulagsbreyt. að ræða, þ. e. hver fyrirskipi breyting á fjallgöngum, smólan heimalanda og rétta, ef nauðsynlegt telst til heftingar útbreiðslu veikinnar. Samkv. núgildandi lögum getur hreppsnefnd ákveðið þessar breytingar með samþykki mæðiveikinefndar, og hefir þetta stundum valdið áreksri milli nærliggjandi sveitarfélaga. Samkv. frv. er það framkvæmdanefnd, sem kveður á um þessar breytingar samkv. óskum sveitarstjórnar, en þó skal hún hafa leitað álits nærliggjandi sveitarfélaga. Áður en breytingarnar koma til framkvæmda.

2. gr. frv. gerir ráð fyrir, að heimilt sé að undanþiggja 10 ára gjaldinu þá, sem hafa orðið fyrir tjóni af garnaveikinni, eða svonefndri Johnesveiki. Það er aðallega á Austurlandi og Norðurlandi, sem þessarar veiki hefir orðið vart. Virðist sanngjarnt að verða við þessum kröfum viðkomandi sveitarfélaga.

3. gr. frv. gerir ráð fyrir að breyta ákvæði því i lögnum, sem þar er tiltekið, sem sé að i 1. tölul. 19. gr. komi i stað orðanna „árslok 1937“: i ársbyrjun árið áður en styrkurinn er veittur. — Skv. lögnum er það skilyrði fyrir því, að bændur geti fengið vaxtatillag, að þeir hafi sannað skuldir sínar fyrir skattanefnd i árslok 1937. En af því að veikin hefir alltaf verið að breiðast út, hafa bætzt við nýir menn, sem orðið hafa fyrir tjóni af völdum hennar, og útilokar þá ákvæði núgildandi laga þá frá réttmætum stuðningi.

Þá er b-liður 3. gr. þar er lagt til, að ákvæðinu um, að vegafé því, sem veitt er samkv. lögnum til sýslu- og hreppavega, verði breytt þannig, að einnig sé heimilt að verja því til þjóðvega, ef það þykir betur henta.

c-liður 3. gr. felur i sér aðalbreytinguna og fer fram á það, að styrk þeim, sem veittur er samkv. 3. og 4. lið 19. gr. laganna og ákveðinn er þar til vegabóta, megi breyta i uppeldisstyrk á sauðfé i þeim héruðum, þar sem veikin er um garð gengin og hentugt telst að ala upp nýjan fjárstofn. Það er ljóst, að til þess að komast megi fram úr þeim erfiðleikum, sem mæðiveikin hefir skapað, verður að ala upp nýjan fjárstofn jafnskjótt og þess er kostur, og því er lagt til, að styrknum verði breytt i uppeldisstyrk.

Framkvæmdanefnd mun með leyfi ráðherra hafa þyrjað litilsháttar á starfi þessu, og hefir því verið vel tekið, en þar sem telja má hæpið, að til þess sé heimild eins og lögin nú eru, telur landbn. sjálfsagt að veita hana og hefir því borið fram þessa breytingu.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um frv. Það er flutt af landbn., og er því ekki ástæða til að vísa því til nefndar.

Skúli Guðmundsson: Ég er að mestu leyti samþykkur þeim brtt., sem landbn. ber hér fram á l. um varnir gegn mæðiveikinni, en vil þó mælast til þess, að landbn. taki frv. til frekari athugunar fyrir 2. umr., einkum að því er snertir c-lið 3. gr., sem gerir ráð fyrir viðbót við 19. gr. laganna. Hygg ég, að sú viðbót sé að mestu leyti endurtekning á 2. málsg. 22. gr. l., sem nú gilda, því að þar er ákvæði um uppeldisstyrk. Fer illa á, að sú grein standi óbreytt, ef 3. gr. hins nýja frv. verður samþ. Auk þess hefði ég viljað fá tækifæri til þess að koma á framfæri hjá hv. landbn. brtt. við l. til viðbótar.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Landbn. hefir auðvitað ekkert á móti því að athuga frv. til 2. umr. og ræða við hv. þm. V.-Húnv. og aðra þá, er kynnu að vilja koma með brtt. við l.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 86. fundi i Nd., 18. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 450, 492).

***Frsm. (Bjarni Ásgeirsson):** Landbn. ber fram þessar brtt. á þskj. 492. Brtt. þessar eru ekki stórkostlegar. A-liður fyrri brtt. er um það, að fella niður ákvæði um, að vísað sé til 2. og 4. málsg., sem voru um það, að veiting uppeldisstyrkja væri bundin við þessa tvo liði, en nefndin sá við nánari athugun, að ekki var hægt að breyta þessum styrkjum i uppeldisstyrki, og áleit þess vegna rétt, að styrkurinn væri veittur samkv. öllum liðum greinarinnar. Þá álitur nefndin rétt, að i stað „uppeldisstyrk“ komi: styrkjum. Það á við það, að verði settar reglur um úthlutun allra þessara styrkja, þá kæmu reglur um uppeldisstyrkinn inn i þær.

Þá töldum við rétt að bæta við tveim greinum. Önnur er um það, að tvær síðustu málsg. 22. gr. laganna falli burt, og er það eftir bendingu frá hv. þm. V.-Húnv., þar sem þessi ákvæði eru nú orðin óþörf; hin tillagan er um það, að fella þessar breyt. og breytingar frá 12. júní 1939 inn i lögin, og verður það aðgengilegra öllum, að svo verði gert.

Ég hefi svo ekki meira að segja, en vænti þess, að hv. deild taki þessum brtt. nefndarinnar vel.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 492,1 samþ. með 18 shlj. atkv.

Mæðiveiki (frv. efir þinghlé). — Húsnæði. — Sparisjóðir.

3. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv. Brtt. 492,2a (ný gr., verður 4. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.
— 492,2b (ný gr., verður 5. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 87. fundi í Nd., 19. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 502, 508).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Skúli Guðmundsson: Ég hefi borið fram brtt. við frv. á þskj. 508, og er þar í raun og veru ekki nema ein efnisbreyt. Hitt eru formsbreytingar, sem mér var bent á af skrifstofu Alþingis, að þyrftu að fylgja með, vegna þess, að þau l., sem hér er gert ráð fyrir að breyta, eru tvenn: 1. frá 1938 og breytingar, sem gerðar voru á þeim á fyrri hluta þessa þings. Brtt. við 1., 2. og 3. gr. l. eru því einungis formsbreytingar. En við 4. gr. frv. ber ég fram brtt., sem snertir 22. gr. l. Vil ég hafa þar ákvæði um, að bændum, sem hafa beðið tjón af mæðiveikinni og hafa sérstaklega erfiðar ástæður, verði veittur hlutfallslega meiri styrkur en öðrum, sem við betri ástæður eiga að búa. Í l. er að visu tekið fram, að við úthlutun skuli hafa hliðsjón af afkomumöguleikum manna, en þó mun ekki hafa verið talið, að framkvæmdan. hefði heimild til að lækka styrk eða afnema til þeirra, sem betur eru stæðir, og verja því, sem þannig sparaðist, til þeirra, sem hafa lakari ástæður. Samkv. minni till. á að orða 22. gr. l. þannig, að skipta skuli styrktarfénu í hlutfalli við það tjón, er menn hafa orðið fyrir af völdum mæðiveikinnar, en þó skuli þeir, er hafa erfiðastar ástæður, fá hlutfallslega meira, en dregið aftur af hinum, sem svo eru efnum búinir, að telja meg, að þeir geti komið sér upp nýjum bústofni án aðstoðar.

Eins og kunnugt er, á það að vera tilgangur þessara styrkveitinga að koma í veg fyrir, að menn þurfi að hrekjast frá búum sínum. Hinsvegar er ekki hægt að bæta mönnum nema lítinn hluta af því tjóni, er þeir hafa orðið fyrir, og þeir, sem örðugasta hafa aðstöðuna, geta því ekki haldið áfram búskap, ef þeir fá ekki meira styrktarfé en hinir, sem betur eru á vegi staddir. Ég tel því, að ekki verði náð tilgangi þessara l. nema í þau verði bætt slíku ákvæði sem í minni brtt. felst. Um þetta er að visu erfitt að setja ákveðnar reglur, og verður það því að vera verk framkvæmdan. að meta í hvert sinn, hvar þörfin er mest.

Brtt. við 5. gr. er aðeins orðalagsbreyting, og síðasta brtt. er um það að breyta fyrirsögn frv., vegna þess að hér ræðir um breytingar á tvennum l., bæði 1. frá 1938 og 1. frá því í maí í vor. Vona ég, að hv. d. geti fallist á þetta.

*Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég verð að fara fram á það við hæstv. forseta, að hann taki málið af dagskrá að sinni, með því að hér eru komnar fram allmargar brtt., sem n. hefir ekki

enn getað áttað sig á. Um þetta mál hefir orðið samvinna milli landbn. beggja d., og vildi ég gjarnan geta lagt málið fyrir báðar n. áður en ákvörðun er tekin.

Forseti (JörB): Ég mun verða við tilmælum hv. þm. Mýr. um að fresta umr. og taka málið af dagskrá, og er það þá hér með gert.

Umr. frestað.

Á 88. fundi í Nd., 20. des., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

40. Húsnæði.

Á 90. fundi í Nd., 22. des., var útbýtt:
Frv. til l. um húsnæði (þmfrv., A. 551).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.

41. Sparisjóðir.

Á 6. fundi í Ed., 27. febr., var útbýtt:
Frv. til l. um sparisjóði (þmfrv., A. 21).

Á 7. fundi í Ed., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

*Flm. (Árni Jónsson): Herra forseti! Ég tel enga þörf á því að hafa langa framsögu og get vísað til hinnar ýtarlegu grg., sem fylgir frv. Þetta er fyrsta frv. frá millipn. í bankamálum, sem kosin var 1937, á fyrra þinginu, og hefði átt vel við, að eitthvað hefði verið skýrt frá störfum n., en af því að formaður hennar, hv. fyrri þm. Eyf., er veikur, verður það að bíða þess, að hann komi aftur í d., en það mun verða seinni part vikunnar.

Sparisjóðslögin, sem nú gilda, að mestu leyti óbreytt, eru frá 1915, og ræður af líkum, að full þörf muni vera að endurskoða þau, eftir þau miklu stakkaskipti, sem þjóðlíf vort hefir tekið á þessu tímabili.

Aðalefni frv. þessa er tekið úr gömlu sparisjóðslögunum, en þó hafa verið gerðar nokkrar breyt. á þeim og allmiklu aukið við. Þá hefir verið farið yfir sparisjóðslöggjöf nágrannalanda vorra og tekið upp þaðan það, sem við þótti eiga hér. Það er einróma álit n., að sparisjóðslöggjöfina eigi að miða við það, að ávaxta sparifé landsmanna á sem hyggilegastan hátt, og nýrri ákvæði frv. eru sett með það fyrir augum í fyrsta lagi, að sú upphæð, sem verja meg til útlána, sé miðuð við eigið fé sjóðsins. Þá er það einnig í sömu átt, að takmarkað sé, hvað lána meg einstökum viðskiptamönnum sparisjóðsins eða fleirum, sem eru fjárhagslega

Sparisjóðir.—Eftirlit með bönkum og sparisjóðum.—Meðferð opinberra mála.—Dragnótaveiði (frv. MG og IngP).

tengdir, og í þriðja lagi er gert ráð fyrir, að stofnaður verði tryggingarsjóður sparisjóðanna, sem geti hlaupið undir bagga með þeim, t. d. ef óhöpp ber að höndum.

Ég mun þá ekki fjölyrða um frv., en legg til, að því verði vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

42. Eftirlit með bönkum og sparisjóðum.

Á 6. fundi í Ed., 27. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um eftirlit með bönkum og sparisjóðum (þmfrv., A. 22).

Á 8. fundi í Ed., 1. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

43. Meðferð opinberra mála.

Á 8. fundi í Ed., 1. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um meðferð opinberra mála (þmfrv., A. 27).

Á 10. fundi í Ed., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Frsm. (Ingvar Pálmason): Allshn. flytur þetta frv. eftir beiðni hæstv. forsrh. Ráðh. hefir látið semja frv. þetta og undirbúa að öllu leyti, og var frv. komið í prentun þegar allshn. fékk tilmæli um að flytja það. N. gafst því ekki tími til að athuga frv. til hlítar áður en það var tekið á dagskrá, en hún flytur það með þeim fyrirvara, að hún hafi óbundnar hendur um hin einstöku atriði þess. Ég vil mælast til þess fyrir hönd n., að frv. verði ekki tekið á dagskrá til 2. umr. fyrr en n. hefir látið heyra frá sér. Þetta er mikill lagabálkur, svo ég geri ráð fyrir, að n. þurfi dálitinn tíma til að athuga frv. Þar að auki er form. n. veikur, og ég veit ekki, hvenær hann getur tekið til starfa á ný, en við munum athuga frv. eins fljótt og við getum.

Alpt. 1939. C. (54. löggjafarþing).

Ég sé ekki ástæðu til að fara fram á, að frv. verði vísað til n., ef forseti aðeins vill vera í samráðum við n. um, hvenær málið verður tekið til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

44. Dragnótaveiði í landhelgi (frv. MG og IngP).

Á 20. fundi í Ed., 20. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 45 13. júní 1937, um dragnótaveiði í landhelgi (þmfrv., A. 73).

Á 23. fundi í Ed., 23. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Magnús Gíslason): Ég hefi borið þetta frv. fram ásamt hv. 2. þm. S.-M., og fjallar það um breyt. á l. um dragnótaveiðar, sem sé, að dragnótaveiðar verði bannaðar innan afmarkaðra hafnarssvæða hvar sem er á landinu. En nú er það svo, að vissan tíma ársins eru dragnótaveiðar leyfðar alstaðar innan islenzkrar landhelgi, og þann rétt hafa dragnótabátar notað sér freklega. Þeir hafa farið upp undir landsteina hvar sem þeim hefir haldizt það uppi, og allt upp undir netalagnir, sem tilheyra jörðum og eru 60 faðma frá stórstraumsfjöru. Einnig hafa dragnótabátar farið inn á hafnir þar, sem einhver von var um kolaveiði, og gætir þess einkum við Austfirði, því að þar hagar víða svo til, að hafnirnar eru fyrir opnu hafi, og smákoli og aðrir smáfiskar ganga þar alveg upp undir landsteina. Þetta hefir vakið talsverða óánægju hjá þeim, sem veiða smákola sér til matar, því að ef dragnótabátar hafa verið þar að veiðum einn einasta dag, þá hefir tekið fyrir alla veiði þar um langan tíma, og auk þess telja sumir, að þessar veiðar muni spilla fyrir síldveiðum og skemma veiðarfæri.

Þess vegna hafa menn á Austfjörðum óskað eftir því, að þessu væri breytt með l., þannig, að dragnótaveiðar inni á höfnum væru ekki leyfðar. Nú er það líka aðgættandi, að þessar veiðar hafa brotið í bága við þær reglur, sem settar hafa verið um notkun hafna. Þessar veiðar eru allumfangsmiklar, og það er ekki vel samrýmanlegt, að þær fari fram þar, sem skip eiga að geta legið í friði. Ég mun svo ekki fjölyrða frekar um þetta frv., en vísa til grg., sem fylgir því. Ég leyfi mér að leggja til, að því verði vísað til sjútnv. Ég býst ekki við, að það standi neinn styrr um það, og vænti þess, að það fái greiða afgreiðslu hér í hv. deild.

Dragnótaveiði í landhelgi (frv. MG og IngP). — Rafveitur ríkisins. — Ríkisframfærsla. — Jarðræktarlög.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

45. Rafveitur ríkisins.

Á 22. fundi í Ed., 22. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um rafveitur ríkisins (þmfrv., A. 80).

Á 24. fundi í Ed., 24. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Fellt með 8:3 atkv. að vísa málinu til allshn.

Frv. vísað til iðnn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

46. Ríkisframfærsla sjúkra manna og örkuðla.

Á 28. fundi í Ed., 30. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 78 23. júní 1936, um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkuðla (þmfrv., A. 113).

Á 35. fundi í Ed., 4. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-ferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Það er nú í 3. skipti, sem ég flyt hérna þetta litla frv. Ég hefi áður fært rök að því, hver nauðsyn sé til þess að gera þessar breytingar. Og þar sem ekki er um meira mál að ræða, tel ég ekki nauðsynlegt að fjölyrða um það. Í bæði skiptin áður hefir málinu verið vísað til nefndar, en í hvorugt skiptið fékk það afgreiðslu frá nefnd. Annars geri ég ráð fyrir, að hv. þdm. sjái, hve mikla þýðingu það hefir, bæði fyrir berklasjúklingana sjálfa og fyrir sveitar- og bæjarfélögin, sem oft er mjög þungur baggi að því að þurfa að greiða þennan fimmta hluta kostnaðar. Nú hefir verið lagt fyrir Alþingi erindi frá Sambandi islenskra berklasjúklinga, sem stofnað hefir verið síðan ég flutti þetta frv. seinast. Þar er farið fram á, að lögunum sé breytt í svipaða átt og hér er lagt til, og færð fyrir því ýtarleg rök.

Nú vænti ég þess, að málinu verði vísað til allshn., og óska þess, að hún taki það fyrir, eins og nú er enn meiri ástæða til en fyrr, og að það fái velviljaða afgreiðslu í þessari hv. deild.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

47. Jarðræktarlög (frv. BrB).

Á 31. fundi í Ed., 3. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 118).

Á 38. fundi í Ed., 13. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-ferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Aðalbreyt., sem farið er fram á á jarðræktarl. frá 1936 með þessu frv., er fólgin í eftirfarandi:

Bændur, sem búa á býlum, þar sem er minna tún en 8 ha. véltækt, fái helmingi hærri styrk heldur en grundvallarstyrkur sá er, sem þeir geta fengið samkv. 9. gr. l. Hinsvegar fá bændur, sem hafa stærra tún en 10 ha. véltæka, engan styrk til túnræktar.

Þetta á að miða að því að útrýma kotbýlunum og gera lífvænlegt fyrir fátækari bændur í sveitunum. Enda þótt menn aðhyllist þessa stefnu í aðalatriðum, þá er vitanlega hægt að deila um, hvar eigi að setja markið, og eins er hægt að deila um, hvað styrkurinn þurfi að hækka mikið til smærri býlanna, kotbýlanna, til þess að svona ákvæði nái tilgangi sínum.

Ég skal ekkert um það fullyrða, hvort þessu frv. hefir tekizt að hitta skilyrðislaust á hið réttasta í þessu efni. En ég hygg, að styrkurinn þurfi að vera svona hárt til þess að tryggja það, að smábændurnir treysti sér til að leggja í jarðrækt í stórum stíl.

8 ha. markið, sem hér er sett, er sú túnstærð, sem má teljast viðunandi fyrir býli. Ég held, að enginn vafi sé á því, að með svo stóru túni má hafa viðunandi bú. Ef túnið er hinsvegar 10 ha., þá er talið rétt, að enginn styrkur greiðist til túnræktar. Þá fer það að verða kapitalistiskur rekstur, og það þykir ekki rétt að styrkja hann af opinberu fé frekar en annan kapitalistiskan rekstur, enda þótt í smáum stíl sé.

Önnur smábreyt. felst í þessu frv. Samkv. jarðræktarl. frá 1936 er styrkur til grjótnáms allmjög takmarkaður. Þó það megí yfirleitt telja þetta rétta ráðstöfun, þá kemur það samt í ýmsum tilfellum öðruvísi niður en til var

ætlað, þar sem svo stendur á, að nauðsyn er á ræktun kringum bæi, þar sem jarðvegur er grýttur. Ég á hér sérstaklega við Vestmannaeyjar, en þaðan hafa þorizt margar umkvartanir viðvikjandi þessu. Ég hefi þess vegna lagt til, að gerð verði undantekning frá þessu ákvæði, þegar svona stendur á. Það virðist ekki nema sjálfsagt, enda er það í samræmi við önnur ákvæði þessarar gr., og það hróflar ekki við höfuðmarkmiði þessa lagaákvæðis frá 1936. Ég legg svo til, að málinu verði vísað til landbn.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Án þess að ganga inn á frv. í aðalatriðum, þá vil ég leyfa mér að benda hv. flm. og hv. d. á, að þegar jarðræktarl. voru til meðferðar í Nd. 1936, þá lýsti hæstv. landbrh. því yfir, að hann myndi beita sér fyrir því, að jarðræktarl. í heild yrðu tekin til endurskoðunar, þegar búið væri að kjósa eftir þeim á búnaðarþing og heyja það eitthvað með nýju fulltrúunum. Í samræmi við þessa yfirlýsingu var á búnaðarþinginu í vetur — en það var fyrsta þing eftir breyt. l. — kosin 3 manna nefnd til að endurskoða öll l. og henni var ætlað að koma með till. fyrir næsta búnaðarþing, sem þá koma til umræðu þar. Ef þær verða samþ., þá verða þær sendar stjórnarráðinu, sem þá lætur athuga þær og leggja þær fyrir Alþingi.

Ég held því, að það sé ekki tímabært að beita sér fyrir breyt. á þessu núna, heldur sé rétt að bíða eftir því, hvað nefndin gerir. Og án þess að ég vilji leggja á móti því, að málið fari til landbn., sem mun þá væntanlega vísa því frá með rökst. dagskrá, þá vildi ég benda á þetta strax.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég mundi telja vel horfa, enda þótt frv. næði ekki samþykki á þessu þingi, ef tillit væri tekið til þeirrar stefnu, sem í því felst, þegar að því kemur, sem búast má við að verði bráðlega, að jarðræktarl. verði endurskoðuð. Hinsvegar vil ég eindregið leggja til, að málinu verði vísað til landbn. og hún taki það til meðferðar og geri sínar till. um það, hvað hún álitur rétt í þessu máli, svo tillit verði tekið til þess, þegar jarðræktarl. í heild koma til endurskoðunar. En ég álit, að þetta mál sé þannig, að það sé því betra sem það nær fyrr fram að ganga.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

48. Meðalmeðgjöf og tryggingarbætur.

Á 46. fundi í Ed., 22. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um hækkun meðalmeðgjafar og tryggingarbóta vegna gengisfalls íslenskrar krónu (hmfrv., A. 204).

Á sama fundi, utan dagskrár, mælti

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti! Útbýtt er í dag litlu frv. frá mér um hækkun á bótum samkvæmt tryggingarl., slysbótum, ellibótum og fleiru, ennfremur á barnsmeðlögum. Ég tel mikið undir því komið, að þetta litla frv. nái fram að ganga, áður en þingi er frestað. Hér á að afgreiða ýms mál með afbrigðum, og vil ég því mælast til þess við hæstv. forseta, að þetta frv. verði tekið á dagskrá næsta fundar, sem líklega verður í dag, og afgr. héðan með afbrigðum.

Forseti (EÁrna): Ég skal ekki tefja fyrir því, að þetta mál verði tekið á dagskrá, þegar það er fram komið.

Á 47. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá úthýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Það var viðurkennt, þegar l. um gengisskráningu og ráðstafanir í sambandi við hana voru samþ., að það þyrftu að koma til einhverjar bætur handa þeim fátækustu. Þetta var viðurkennt, enda þótt þær bætur yrðu harla litlar og aðeins launabætur handa þeim, sem taldir voru eiga við lélegust laun að búa. En það hefir brugðið svo einkennilega við, að þeim allra fátækustu hefir verið gleymt, því fólk, sem lifir á opinberri aðstoð, ellilaunum eða örorkubótum, og fátækum mæðrum, sem hafa fyrir börnum að sjá. En það er alveg augljóst mál, að ef það eru nokkrir, sem þurfa hjálpar við eða að fá upp-bætur vegna aukins framfærslukostnaðar, sem af gengisfalli hinnar íslensku krónu leiðir, þá er það þetta fólk.

Meðalmeðgjöf er nú samkv. auglýsingu atv. m. frá 7. okt. 1937, sem gildir til 14. maí 1940, hæst 500 kr. á ári. Elli- og örorkubætur munu varla vera meira en 50 kr. á mán. hjá þeim, sem mest hafa og ætlað er til að þurfi að lifa eingöngu á þessari opinberu aðstoð. Það sér hver maður, að þessi upphæð er ekki til þess að lifa á, eins og hún er nú, hvað þá ef hún með gengislækkun krónunnar og þar af leiðandi auknum framfærslukostnaði á að lákka niður í jafngildi 40 ísl. kr. áður en genginu var breytt. Meðalmeðgjöf lækkar þá niður í 400 kr. úr því, sem hún var áður en genginu var breytt.

Í raun og veru er þetta svo mikið nauðsynjamál og svo aðkallandi, að það má ekki dragast reitt, að gangskör sé gerð að því að hækka meðlögin og þessar tryggingarbætur. Samkv. frv. er ekki neitt því til fyrirstöðu, að meðlögin séu hækkuð strax, þar sem atv. m. er gefin heimild til samkv. þessu frv. að gefa strax

út nýja auglýsingu, þar sem ákveðin sé hækkun á meðalmeðgjöf frá því, sem hún var í auglýsingunni frá 1937. En hinsvegar sá ég mér ekki fært að láta þær bætur, sem til greina koma samkv. 1. um alþýðutryggingar, hækka fyrr en 1. júlí, þar sem ekki munu liggja fyrir reikningar yfir framfærslukostnað fyrr en þá.

Ríkissjóður þarf ekki að hafa önnur útgjöld af þessu frv., ef að l. verður, en þau, að framlag hans til lífeyrissjóðs þarf að hækka hlutfallslega. Hann getur að sínum parti hækkað sitt framlag, þannig, að til kasta ríkissjóðs komi ekki annað en hækkun, sem nemur allt að 10% af $\frac{1}{2}$ af þeirri upphæð, sem úthlutað var til ellilauna og örorkubóta á síðastl. ári. Þá var ákveðið til úthlutunar 1500 þús. kr. alls, svo það er 10% af 500 þús. kr., ef reiknað er með hluta lífeyrissjóðs öllum, en framlag ríkissjóðs er aðeins 200 þús. kr.

Hvað slysabætur og dánarbætur snertir, þá er hægt samkv. 1. um alþýðutryggingar að hækka iðgjöldin hvenær sem er, og mun það, ef gert er, ganga í gildi um næsta nýár. Ef það sýndi sig, að nauðsynlegt væri að gera það vegna þessarar lagabreyt., þá yrði að gera það, og verður það athugað af tryggingarstofnuninni, hvort nauðsyn ber til þess.

Ég álit, að þetta mál sé svo mikið nauðsynjamál, að það sé óforsvaranlegt, að það fái ekki afgreiðslu á þessu þingi. Ég sé, að lögd hafa verið fram í dag 3 lagafrv., sem mun vera ætlað til, að gangi fram á þessu þingi, en ég álit, að þetta mál sé ekki þýðingarminna en þau. Ég álit einmitt, að þetta sé þýðingarmesta málið, það mál, sem er mest aðkallandi að ná afgreiðslu nú. Ég vil þess vegna fastlega mælast til þess, að þetta mál fái að vera samferða þeim öðrum málum, sem ætlað er að ganga í gegn, áður en þingi er frestað, og það verði afgr. með nauðsynlegum afbrigðum.

Ég ætla svo ekki að hafa um þetta fleiri orð, því ég held, að málið sé svo einfalt, að það þurfi ekki að hafa um það langt mál. Ég held, að það sé ekki nauðsynlegt, að málið fari til n., en ef það tefur ekki afgreiðslu þess, þá hefi ég ekkert á móti því.

ATKVR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

49. Skattundanþága af stríðsáhættupóknun.

Á 54. fundi í Ed., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um, að stríðsáhættupóknun sjómanna skuli vera undanþegin skatti (þmfrv., A. 270).

Á 56. fundi í Ed., 8. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Síðan í vor hafa gerzt þeir atburðir, að l. um gengisskráningu o. fl. hafa reynzt óframkvæmanleg. Það hefir orðið að breyta þeim með bráðabirgðal., og að mínum dómi ber nauðsyn til að breyta þeim enn svo mikið, að lítið verði eftir af þeim. M. a. er ekki unnt að komast hjá því að veita sjómönnum rétt til stríðsáhættupóknunar og sérstakrar stríðstryggingar, og gefa aðilum rétt til að semja um það. Samningar hafa nú tekizt milli aðila um þessi mál. En þó að þessir samningar hafi bæt看 brýnni þörf, þá mun þó sú skoðun vera ríkjandi meðal sjómanna, að þessi þóknun sé mjög ófullnægjandi, en út í það mun ég ekki fara. Þó myndi verða enn minna úr þeirri þóknun, ef sjómenn ættu að greiða af henni alla skatta til ríkis og bæjarfélaga.

Oft hefir verið um það rætt, að sjómenn okkar Íslendinga væru okkar einu hermenn, enda er það svo, að þeir leggja líf sitt í hættu fyrir landið sitt, engu síður en hermenn ófriðarþjóða. Þeir leggja lífið í hættu til þess að afla lífsbjargar fyrir íslenzku þjóðina, þegar mest liggur við. Án þessarar lífshættulegu starfsemi væri ekki unnt að lifa á þessu landi meðan stríðið stendur yfir. Enginn Íslendingur efast um það, að í þessu stríði er barizt fyrir góðum málstað. Enginn Íslendingur efast um þá þakarskuld, sem íslenzka þjóðin stendur í við þessa menn. Þetta ætti að geta orðið til þess, að mönnum skiljist, að ríkinu ber að hlynna að því, að kjör þeirra gætu orðið sem bærilægust. En þá mætti ekki minna vera en að sjómennirnir fengju að halda þeirri áhættupóknun óskertri, sem þeir hafa fengið samkv. þeim samningum, er gerðir hafa verið, en þyrftu ekki að greiða af henni skatta til hins opinbera. Ég vona þess vegna, að þetta mál fái góðar undirtektir í þessari hv. d., og tel ekki þörf á að fara um þetta fleiri orðum.

Sigurjón Á. Ólafsson: Hv. flm. frv. þessa hefir nú gert lauslega grein fyrir því. Ég stend ekki upp til þess að andmæla frv., en mér finnst skýlt að geta þess, að hér á hv. Alþ. er á ferðinni annað frv., sem hnigur í sömu átt. Það frv. mun vera borið fram að tilhlutan hæstv. ríkisstj., og ég hygg, að það liggi nú fyrir hjá fjhn. Ég hefi átt kost á að sjá frv. og vil geta þess, að það er viðtækara að sumu leyti heldur það frv., sem hér liggur fyrir. Ég er fylgjandi því, að þessu frv. verði vísað til fjhn. og, ef nefndin að athugun lokinni telur það nauðsynlegt, að frv. komi til 2. umr. En ég vil aðeins drepa á, að mér finnst þörf á að leiðrétta þá vanþekkingu, sem mér virtist koma fram í ræðu h. 1. landsk. Hann talaði um þá óánægju, sem ríkti út af þeim samningum, sem gerðir hafa verið um áhættupóknun sjómanna, og taldi hann, að sökum þeirrar óánægju væri frv. þetta flutt. Hér í þinginu liggja fyrir bráðabirgðal. um breyt. á l. um gengisskráningu og ráðstaf-

anir í því sambandi. Í sambandi við það vil ég skýra frá því, að þeir, sem hafa haft með þessi mál að gera fyrir hönd sjómanna, hafa yfirleitt litið svo á, að upphaflega, þegar 1. um gengisskráningu voru sett, hafi verið gert ráð fyrir, að slík uppþót eða áhættupóknun mætti eiga sér stað, án þess að lögunum þyrfti að breyta. Ég verð einnig að geta þess, að ég held, að hæstv. ríkisstj. hafi ekki verið ólíkrar skoðunar, sem sé að slíkt væri heimilt án þess að gera breyt. á 1. um gengisskráningu. En samt komu fram aðilar, sem töldu öruggara, að gefin væru út þau bráðabirgðal., sem nú liggja fyrir, til þess að engin deila gæti risið út af því eftir á. Eins og kunnugt er, voru gerðir samningar milli sjómannastéttarinnar annarsvegar og útgerðarmanna hinsvegar um áhættupóknun sjómanna. Þessir samningar voru fyrst og fremst gerðir við þau útgerðarfélög, sem annast siglingar til landsins og frá. Ég hygg, að þeim samningum sé yfirleitt þannig varið, að tæplega verði hægt að vænta þess, að þeir gangi miklu lengra heldur en raun varð á. Ég verð að mótmæla þeirri skoðun, sem kom fram hjá hv. flm., að nokkur óánægja sé ríkjandi meðal farmanna út af þeim samningum, er gerðir hafa verið; það mun öllu heldur vera um hið gagnstæða að ræða. Ég hefi ekki orðið var við neina óánægju meðal farmanna út af þeim. Grundvöllur slíkra samninga er yfirleitt sá sami sem þeirra, er hinar Norðurlandabjóðirnar hafa komið á hjá sér í byrjun styrjaldarinnar. Ég gæti jafnvel nefnt dæmi um viss atriði, þar sem e. t. v. er öllu lengra gengið hjá oss Íslendingum en hjá hinum Norðurlandabjóðunum. Ég held, að það sé af vanþekkingu mælt, að tala um almenna óánægju hvað farmannastéttina snertir.

En hvað viðkemur sjómönnum, sem stunda fiskveiðar, þá er rétt að geta þess, að í úrskurði um kaup og kjör sjómanna á fiskveiðum, sem nú er í gildi, frá 21. marz 1938, er gengið út frá því, að ef styrjöld brýzt út, skuli vera um áhættupóknun að ræða fyrir þá sjómenn, er sigla á fiskiskipum til útlanda, og meira en það, þar er sköpuð regla um það, hvernig þessari áhættupóknun skuli fyrir komið. Í fyrsta lagi sú upphæð, sem skal reiknast, er hin sama bóta-upphæð eins og hún er mest á verzlunarskipum, þ. e. 250% á hinum meiri áhættusvæðum. og farið skal eftir vissum reglum um það, hvernig hún reiknast á hvern einstakan sjómann. Út frá þessum ákvæðum var gengið og ekki hægt að vikja frá, þegar samkomulag var gert um áhættupóknun fyrir þá, sem sigldu á fiskiskipum til útlanda með fiskfarm. Ég hygg, að þessi óánægja sé meira í heila hv. 1. landsk. heldur en meðal sjómanna. Það er víst rétt, að af hálfu flokksmanna hans var reynt að ala á óánægju fyrstu vikuna eftir að þetta samkomulag var gert við togaraútgerðarmenn. En eftir að sjómenn voru búnir að fá skýringar á samkomulaginu og fullljóst var orðið, hvernig málið lá fyrir, þá hvarf sú óánægja, og er ekki til lengur nema hjá örfáum mönnum, sem kunna að vera jábræður hv. 1. landsk. Ég leyfi mér að fullyrða, að sú grein samkomulagsins, sem

mestar horfur voru á, að vekti óánægju, eru á kvæðin um, hvernig áhættupóknunin skiptist á hvern einstakan mann, sem á skipunum vinnur. Enda þarf ekki að fara í grafögur með það, að það er ekki lágt kaup, eftir því sem við eigum yfirleitt við að búa, þegar kyndarar og jafnvel hásetar geta fengið allt að 600 kr. á mánuði, og ég geri ekki ráð fyrir, að menn telji sennilegt, að unnt verði að komast lengra með samningum. Ég hefi reiknað út kaupstiga yfir það, hvað hátt kaup sjómanna yrði á þeim skipum, er sigla mánaðarlega til útlanda um áhættusvæðin. Hér er um nákvæmlega sömu reglur að ræða, sem hinar Norðurlandabjóðirnar hafa sett hjá sér, og við erum þar engir eftirbátar þeirra. Ég vil taka þetta fram til að fyrirbyggja, að því yrði trúað, að almenn óánægja út af þessu væri fyrir hendi, eins og hv. 1. landsk. vildi vera láta.

Hvað áhættupóknunina snertir, sem þetta frv. fer fram á, get ég tekið undir með hv. flm. um það, að ekkert er eðlilegra en að sjómenn fái þá uppþót, sem greidd er fyrir að sigla um áhættusvæðin, án nokkurs frádráttar, svo að ekki þurfi að greiða af því fé skatta og skyldur til hins opinbera. Mér er sagt, að slíkar kröfur hafi komið fram í Danmörku, en mér er ekki kunnugt um, hvernig afgreiðslu þær hafa fengið, enda skiptir það engu máli fyrir mig. En því ber ekki að neita, að aðilar stéttarfélaganna ræddu við hæstv. ríkisstj. um þetta atriði, og eftir því, sem ég bezt veit, hefir ríkisstj. mælt með því við Alp., að helmingur áhættupóknunarinnar yrði skattfrjáls, jafnt til ríkis sem til bæjarfélaga, og mun það verða tekið til greina, eins og kemur fram í frv. um þetta efni, sem fjhn. flytur og væntanlega liggur hér innan skamms fyrir. Að visu er það ósk fjölda sjómanna, að öll áhættupóknun verði skattfrjáls, en hæstv. ríkisstj. hefir ekki séð sér fært að mæla með því, að meira en helmingur verði skattfrjáls, en að sjálfsögðu mun ég gefa hv. deild kost á því, hvort hún vill ganga lengra en hæstv. ríkisstj. hefir séð sér fært að leggja til. Ég mun gera tilraun til að fá úr því skorið, hvernig þessi deild litur á það mál við síðari umr.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta, en mun greiða atkv. með því, að þessu frv. verði vísað til n., sem væntanlega verður fjhn., til þess að hún geri sínar ráðstafanir um, hvaða meðferð þetta frv. fær í sambandi við það frv., sem fyrir liggur hjá nefndinni.

Bernharð Stefánsson: Ég vildi aðeins geta þess, að hæstv. fjmrh. (JakM) afhenti fjhn. frv. um hið sama efni, sem það frv. fjallar um, er nú liggur hér fyrir. Hv. 2. landsk. hefir að visu vikið að þessu í ræðu sinni, en mér þótti réttara, að það kæmi skýr yfirlýsing um það hér í hv. Ed. Að öðru leyti ætla ég að segja, að ég hugsa, að það sé langhentugast, að Alp. fjalli aðeins um eitt frv. um þetta efni, því að það má hera fram hvaða brtt. sem verkast vill við slíkt frv., og þess vegna finnst mér það frv., sem hér liggur fyrir, ekki eiga neitt erindi til n., þar eð hv. dm. vita það hér með, að

sú n., sem mun eiga að fá þetta frv. til meðferðar, hefir nú þegar fengið til meðferðar annað frv. um sama efni, þó að þessi d. hafi ekki vísað því máli til n. Hv. fjhn. hefir vist ekki enn tekið ákvörðun um það frv., sem hæstv. fjmrh. afhenti henni, en ég þori að fullyrða, að fjhn. mun taka það til flutnings. Það hefir æfinlega verið siður, að þingn. taki til flutnings frv. frá hæstv. ríkisstj. Ég tek þetta aðeins fram út af formshlið þessa máls, en efni þess mun ég ekki ræða hér að sinni.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég ætla ekki að deila við hv. 2. landsk. um það, hvort meiri eða minni óánægja ríki meðal sjómanna út af stríðsáhættupóknuninni. Það mál má ræða á öðrum vettvangi, og það kemur þessu frv. ekki mjög mikið við. Hann fullyrti í öðru orðinu, að um enga óánægju væri að ræða, en í hinu, að hún væri horfin, svo að eftir því hlýtur hún þó að hafa verið til. Annars vil ég aðeins segja það út af þeirri fullyrðingu hv. 2. landsk., að hér sé um vanþekkingu hjá mér að ræða, að ég hygg, að hann geti ekki sjálfur um það borið. Hann hefir ekki kallað saman fund í Sjómannafélagi Reykjavíkur til þess að ræða þetta mál. Mér er ekki kunnugt um, að minir flokksmenn hafi reynt að blása upp óánægju meðal sjómanna út af þessu.

Hv. 2. landsk. upplýsti, að hér væri á ferðinni stjfrv. um þetta efni og að það væri að ýmsu leyti viðtækara en þetta frv. Samkv. því, sem mér er kunnugt, fer það frv. fram á, að hálf stríðsáhættupóknun sjómanna verði skattfrjáls, og er það þá ekki eins viðtækt sem þetta frv. Það skiptir mig engu máli, hvort frv. verður lagt til grundvallar, því að það má flytja brtt. við það. En hitt þykir mér nýstárleg kenning hjá hv. 1. þm. Eyf., að úr því að von sé á öðru frv. um sama efni, beri ekki formsins vegna að vísa þessu frv. til n., óháð innihaldi þess. Ég held, að það sé venju samkv. að vísa frv. til 2. umr. og n., þótt annað frv. komi fram um sama efni, og mælist ég til, að svo verði gert, og fjhn. fái þetta frv. til meðferðar ásamt stjfrv.

Sigurjón Á. Ólafsson: Herra forseti! Ég ætla aðeins að gera stutta aths. Hv. flm. þessa frv. virðist ekki vera af baki dottinn með það, að nokkurrar óánægju hafi kennt fyrst í stað meðal togarasjómannna út af stríðsáhættupóknuninni. En ég vil bæta því við, að sú óánægja var blásin upp af flokksmönnum hans, og að hún stóð aðeins eina viku. Einn af flokksmönnum hans hefir reynt að nota þetta mál á mjög rangan og óviðeigandi hátt. (BrB: Það er óhætt að nefna nöfn). Nei, ég geri það ekki um þá menn, sem ekki eru viðstaddir til að svara fyrir sig. Hv. 1. landsk. sagði, að ég gæti ekki borið um þetta, þar eð fundur hefði ekki verið haldinn í Sjómannafélagi Reykjavíkur. En ég get gefið þær upplýsingar, að það félag hélt fund í gærkvöldi, og sátu hann um 150 menn. Þar var lauslega rætt um stríðsáhættupóknunina, og voru allir sammála um, að hún væri mjög gagnleg, og stj. félagsins sætti engum ávitum fyrir

meðferð sína á því máli. Ég býst við, að hv. flm. komist við nánari ihugun á þá skoðun, að sjómenn okkar Íslendinga séu ekki lakar settir en sjómenn annara þjóða með tilliti til þessarar þóknunar fyrir þá, er sigla um stríðshættusvæðin. Fiskimenn í Noregi hafa ekki fengið neina stríðsáhættupóknun, og í Danmörku hafa þeir leyft sér að leggja niður sínar fiskiveiðar og snúið sér til ríkisstj. með beiðni um styrk til að geta lifað.

Ég ætla ekki að endurtaka neitt af því, sem sagt hefir verið um meðferð þessa frv. Ég er þeirrar skoðunar, að það eigi að fara til n., og tel líklegt, að við 2. umr. þessa frv. komi fram ýmislegt fleira en nú. Ég hygg, að það verði nokkuð skiptar skoðanir um, hvort þessi áhættupóknun skuli vera skattfrjáls að öllu leyti, og við 2. umr. mun koma í ljós, hvort hv. Ed. getur fallið á það, eða samþ. að hún verði skattfrjáls að hálfu leyti.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

50. Rithöfundaréttur og prentréttur.

Á 56. fundi í Ed., 8. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 13 20. okt. 1905, um rithöfundarétt og prentrétt (þmfrv., A. 276).

Á 58. fundi í Ed., 10. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Eins og getið er um í grg. frv., er það flutt af allshn. eftir mínum tilmælum, en ég hefi þar hinsvegar orðið við tilmælum Bandalags íslenzkra listamanna um að koma málinu á framfæri. Það, sem farið er fram á, eru tvær breytingar á l. um rithöfundarétt og prentrétt. Eins og stendur er íslenzkum listamönnum og rithöfundum ómögulegt að vera í svonefndu Bernarsambandi, en það eru alþjóðasamtök rithöfunda og annara listamanna, kennd við borgina Bern. Breytingarnar eru á þá lund, að þeim sé gert mögulegt að njóta þeirrar verndar, sem það veitir. Í grg. liggja fyrir upplýsingar um, að nægilegt sé að fella burt úr núgildandi lögum tvö atriði, sem snerta frelsi manna til að nota sér verk höfunda án leyfis. Annað er þessi málsg. 1. gr. laganna, með leyfi hæstv. forseta: „Heimilt er þó að lesa upp rit, sem út hefir verið gefið, hafi rithöfundur eigi á titilblaði þess lagt bann við því, og þrátt fyrir slíkt bann er upplestur leyfilegur, þegar liðin eru 5 ár frá því, að ritið kom út í fyrsta sinn.“ M. ö. o. er einkaréttur rithöfunda samkv. núg. lögum ekki varinn nema í 5 ár. En eftir að þetta væri fellt burt, yrði réttur manna til þessara verka sinna

varinn jafnt og eignarréttur á annari framleiðslu. — Hin málsgr. er í 2. gr.: „Heimilt er þó að syngja eða leika á hljóðfæri opinberlega danslög og sönglög, er áður hafa verið birt, svo og einstaka kafla úr öðrum útgefnum lagsmíðum.“ Með því að fella þetta burt væri það afnumið, að tónskáld eigi engan rétt á lögum sínum, en hver og einn megi leika þau eftir vild.

Þó að frv. verði samþ., er ekki þar með sagt, að Bandalag íslenzkra listamanna gangi þegar í stað i Bernarsambandið. Ég hefi heyrt því fleygt, að menn séu dálítið smeykir við að lögleiða hér sama rétt og gildir víðast annarstaðar í þessum efnum. Því er haldið fram, að við ættum að nota okkur það að geta framvegis fengið erlend listaverk fyrir ekkert og leyfislaust, bækur, leikrit, sönglög o. s. frv. En ég fyrir mitt leyti tel það allt að því skrælingjahátt, að þjóðin skuli ekki vernda rétt íslenzkra manna erlendis, heldur lögvernda hér í staðinn þjófnáð á verkum erlendra höfunda. Hins vegar er það svo í framkvæmd, að ef leitað er leyfis erlendra höfunda til að þýða verk þeirra eða nota hér á landi, þá fæst það undantekningarlaust, og svo að segja undantekningarlaust fæst það ókeypis. Því að þegar rithöfundum er sagt, að það eigi að þýða verk þeirra á mál, sem einar 120 þús. manna tala, geta þeir sagt sér það sjálfir, að ekki sé hægt að borga þeim fyrir það. Ég veit dæmi þess, að þeir óska þá aðeins að fá 1—2 eintök af bókinni á íslenskri tungu, sem þeir geyma eins og einskona „curiosum“. Ég ber því engan kvíðboga fyrir, að þetta verði hindrun þeim, sem þýða bækur á íslenzku. Ef Íslendingar færu í Bernarsambandið, er enginn vafi á, að það yrði verulegur hagnaður fyrir íslenzka listamenn og rithöfunda, þar sem nú getur hver sem vill tekið t. d. tónverk þeirra eða ritverk leyfislaust. Kostnaðarauki hér á landi yrði aftur á móti hverfandi eða enginn, nema ég geri ráð fyrir, að ein stofnun, ríkisútvarpið, yrði að greiða höfundum nokkrar þóknarir umfram það, sem er, fyrir upplestur á verkum þeirra og flutning tónsmíða. En raunar er varla samsandi, að sú stofnun gangi á undan í því að nota sér verkin leyfislaust. Mér er persónulega kunnugt um, að leitað hefir verið samkomulags milli útvarpsins og Bandalags ísl. listamanna um þessi efni. Og ég held það sé vafalaust, að samkomulag geti fengist með þeim aðilum, svo að báðir megi vel við una.

Mér hefir skilið, að hv. allshn. vildi gjarnan athuga málið nánar, þótt frv. sé borið fram af henni, og tel ég rétt, að því sé vísað til hennar að lokinni þessari umr. Vænti ég þess, að það fái að ganga gegnum deildina sem fyrst og í höfuðatriðum eins og það er nú.

***Magnús Jónsson:** Ég vil ekki fresta til 2. umr. að segja álit mitt á þessu frv., þar sem það er flutt af nefnd og óvist, að það gangi til nefndar aftur.

Það eru æðimörg ár síðan því var fyrst hreyft, að við ættum að ganga í Bernarsambandið. En ég get ekki varizt þeirri hugsun, að við það

höfum við Íslendingar öllu að tapa og ekkert að vinna. Það má náttúrulega deila um siðferðislegan rétt okkar til þess að hagnast á því að standa utan við þessi alþjóðasamtök og nota erlend verk án leyfis. En ef svo er, að erlendir höfundar geti ekki hvort sem er vænt borgunar héðan fyrir verk sín, hverju er þá að þeim stolið? — Nei, eini „þjófnáðurinn“, sem hér gæti verið um að ræða, er, ef við tækjum af einhverjum höfundum okkar þá borgun, sem þeir ættu að geta fengið fyrir verk sín erlendis. Nú hefir það venjulega verið svo, að það eru ekki nema stór fyrirtæki, sem leita alla leið út til Íslands eftir ritum til að þýða og gefa út. Þau spyrja ekkert um það, hvort þau geti samkv. lögum komizt hjá að borga höfundinum; það munar þau svo sem engu. Því get ég ekki séð, að þetta gæti verið höfundum okkar svó stórt hagsmunamál, né á hinn bóginn þjóðinni vansi, að við getum fyrir það afsalað okkur því að njóta, eins og nú er, ókeypis aðgangs að bókmenntum allrar veraldarinnar, — móti þeim örfáu bókum, sem hér eru samdar. Það er rétt, að með þessu frv. er ekki beinlínis um það að ræða að ganga í Bernarsambandið. Þetta gengur út á það eitt að veita íslenzkum skáldum rétt inn á við. Ég býst við, að hér yrði aðallega um útvarpið að ræða, því að ég skil ekki í því, að menn færu að leita leyfis um að mega lesa smásögur á samkomum eða leika smálög efir íslenzkan tónlagasmið. En ef útvarpið sem ríkisstofnun teldi sér ekki annað samilegt en greiða nokkuð fyrir að fá að flytja slík verk, án þess að sérstök lagaákvæði þyrftu að koma til, þá getur það vitanlega tekið upp þá reglu. Þetta gæti reyndar valdið erfiðleikum, ef höfundarnir gerðu sig mjög erfiða í samningum, en til þess held ég ekki, að myndi koma. Ég teldi sanngjarn, að útvarpið gerði samninga við Bandalag listamanna um þóknun fyrir slíkt.

Ég tel því að öllu athuguðu hæpið að samþ. þetta frv.

***Félmrh. (Stefán Jóh. Stefánsson):** Ég er sammála hv. 1. þm. Reykv. um það, að það er annað mál, hvort við göngum í Bernarsambandið eða samþ. þetta frv. Þetta frv. er fyrst og fremst til þess að vernda rétt íslenzkra listamanna hér á landi. Og mér finnst ástæða til þess, að við veitum okkar listamönnum samskonar vernd og aðrar þjóðir gera, svo að hver sem er geti ekki án leyfis farið með verk þeirra eftir eigin geðþótta sínum. Ég tel, að íslenzkir listamenn myndu verða frjálslyndir í þessu efni, svo að af því ættu ekki að hljótast nein óþægindi fyrir útvarpið. Við þurfum ekki að vernda útvarpið; það er vel verndað. Spurningin er miklu fremur, hvort ekki þurfi að vernda listamennina gagnvart útvarpinu. Útvarpið er að visu stórt menningarfyrirtæki, en það má þó ekki ganga á réttindi listamannanna. Ég hefi ekkert á móti því, að málið verði athugað í n. Og það gæti komið til athugunar, að Alþingi léti í ljós vilja sinn um það, hvort við ættum að ganga í Bernarsambandið, því að þetta frv. ryður úr vegi þeim tálmunum fyrir því, sem eru í íslenzkum l. Ég held, eins og hv. 1. þm. Reykv.,

að ekki sé hætt á, að bókaútfendur gjaldi afhröð vegna réttinda útlendra listamanna, þó að við göngum í sambandið. Það myndi reynast auðvelt að fá leyfi allra meiri háttar rithöfunda til að þýða bækur þeirra á íslensku. Ég veit um einn enskan rithöfund, sem svaraði því, þegar hann var beðinn um leyfi til að þýða bók eftir hann á íslensku, að hann tæki principielt æfinglega fé fyrir þýðingarleyfi, og því setti hann upp eina guineu eða 21 shilling fyrir þýðingarleyfið. Ég býst því við, að flestir erlendir rithöfundar myndu verða vægir í kröfum sínum fyrir þýðingarleyfi á íslensku.

*Magnús Jónsson: Ég hefi einu sinni reynt það, að erlendir rithöfundur hefir leyft mér að þýða bók eftir sig án þess að taka annað fyrir en nokkur eintök. En það gæti kostað talsvert stapp, ef Íslendingar ættu alltaf að þurfa að fá leyfi til að mega þýða útlendar bækur. Mér er kunnugt um, að menn hafa hætt við að þýða allmargar bækur og tímaritsgreinar, af því að höfundarnir höfðu sett upp fyrir leyfið það, sem þeir kölluðu lág ritlaun, en útilokuðu það samt, að hægt væri að greiða þau. Oft er ekki heldur hægt að vita, hvor á að veita leyfið, höfundur eða forlagið. Mér er kunnugt um það, að Norðurlandarrithöfundar hafa sínar aðaltekjur af þýðingum. Þannig er a. m. k. um norska rithöfunda. Norskur bókamarkaður er ekki svo stór, að menn geti að jafnaði haft samilegar tekjur af því að skrifa fyrir hann. Þetta kemur líka fram í þeirri grundvallarreglu enska rithöfundarins að taka alltaf laun fyrir þýðingarleyfi, þó að það væri hverfandi í þetta sinn.

En ég heyri það á hæstv. ráðh., að fyrir honum er aðalatriðið að fá vernd innanlands. Og ég vil skjóta því til hv. n., að hún taki málið til athugunar á ný og segi álit sitt um það, hvort nota eigi þessa lagabreytingu til að gæta í Bernarsambandið eða ekki.

Ég vil benda hv. d. á það, að hér standa í rauninni listamenn á móti listamönnum. Þannig er aðalatriðið til dæmis er engu síður listamaður en tónskáldið, og það getur verið allt eins erfitt fyrir hann að lifa á sinni list. Það mætti vel hugsa sér, að með ráðstöfunum, sem ykju rétt tónskáldsins, væri skertur réttur hins, sem vill birta fyrir þjóðina verk hins fyrrnefnda, og réttur hljóðfæraleikarans verður að teljast fullt eins mikill, því að hann er einmitt að viðfræga hinn. Og í flestum tilfellum hafa íslenskir tónlagasmiðir list sína algerlega í hjáverkum. Tónleikar hér á landi eru svo miklum erfiðleikum háðir fyrir listamennina, að ekki er á það bætandi, þannig að þeir væru skyldaðir til að borga höfundum fyrir að fá að fara með verk hans. Ég tel að visu, að ekki myndi vera hætt á, að þetta færi í meina stífní, en hinsvegar gætu tónlagahöfundar aldrei haft neitt verulegt upp úr þessu. Það væri helzt útvarpið, sem gæti samið við höfunda um nokkra þóknun. Hér er allt svo ólíkt því, sem er í öðrum löndum, þar sem listamenn, eins og hljóðfæraleikarar, geta farið um og rakað saman stórfé.

Ég vildi, að þetta væri athugað gaumgæfilega,

áður en frv. yrði samþ., því að hér standa í rauninni listamenn á móti listamönnum, eins og ég sagði áðan.

ATKVR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 92. fundi í Ed., 23. des., var útbýtt nál. frá allshn., á þskj. 544, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

51. Stríðsslysáttrygging sjómanna.

Á 64. fundi í Ed., 20. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um stríðsslysáttryggingu sjómanna (þmfrv., A. 300).

Á 66. fundi í Ed., 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Herra forseti! Frv. þetta er ekki óskýlt því frv., er var hér til umr. áðan. Tilfni þess er samningur sá, er gerður var í október við útgerðarmenn, félög verzlunarskipanna og Félag ísl. botnvörpuskipa-eigenda af félögum sjómanna. Um leið og samið var um stríðssáttubókun, sem hér var um rætt í gær, var samið um dánartryggingu og örorkutryggingu fyrir sjómenn, er til útlanda sigla. Það var ósk sjómanna, að trygging þessi yrði ekki lægri en samskonar tryggingar á Norðurlöndum, þar sem þær væru lægst. En eins og kunnugt er, nema slysa- og dánartryggingar vinnandi manna á Norðurlöndum talsvert miklu meira en hér. Þó er það regla þar, að tryggingar fyrir menn, sem sigla á stríðssáttu-svæðum, eru miklu hærri en venjulegar tryggingar. Regla sú, sem hér er látin gilda um verzlunarskip, er lík þeirri dönsku, þó að ekki sé hægt að hafa hana eins, því að í Danmörku gripur þessi sérstaka slysáttrygging inn í hina almennu stýsattryggingu, sem er þar með öðrum hætti en hér. Þeim Brynjólfi Stefánssyni framkvæmdastjóra og Jóni Blöndal hagfræðingi var falið að finna út, hvernig sú trygging liti út á Norðurlöndum, ef hún væri reiknuð út í fjárhæðum, og taldist þeim til, að í Danmörku væri lægst útborgun, og bæri því að leggja til grundvallar það fyrirkomulag, sem þar gildir. Af samningi, sem er fylgiskjal með frv. á þskj. 289, má sjá, hvernig þessu er fyrir komið.

Þegar til þess kom að semja um slíkar tryggingar á togarafloetanum, vildi svo til, að yfirmenn á þeim skipum höfðu samið við atvinnurekendur um dánarbætur, og var sú upphæð jafnframt örorkutrygging, en hún var nokkru lægri en hér er gert ráð fyrir. Svo þegar til þess kom að semja fyrir undirmenn skipanna, fórum við fram á, að sama fyrirkomulag yrði látið ná til þeirra, en útgerðarmenn töldu vand-

kvæði á því, þar sem þeir væru bundnir við endurtryggingar í Bretlandi. En samkomulag varð þó um 15000 króna tryggingarupphæð á fiskiflotanum, án tillits til þess, hvort um væri að ræða fjölskyldumenn eða einhleypinga. Hér er líka endurtrygging eftir enskri reglu, sem er öðruvísi en hér. Er þar borguð viss upphæð fyrir ákveðna lími. Hinsvegar eru dagpeningagreiðslur þar ef til vill hærri fyrir öryrkja en á Norðurlöndum og hér, því að þar má greiða allt að 10 kr. á dag í allt að 12 mánuði, ef maðurinn er óvinnufær svo langan tíma. Ég verð að segja, að hér er enginn greinarmunur; mannlífið er jafndýrmætt, á hvaða skipum sem siglt er. Það er því eðlilegt, að þessi trygging sé ein og hin sama fyrir alla, sem sigla á stríðshættusvæðunum. Ég hefi því leyft mér að bera fram till. um að samræma þessar tvær tryggingar, eins og sjá má á þskj. 300. Þessi trygging verður ekki útborguð eftir reglum, sem nú almennt gilda um slysstryggingu ríkisins, nema að vissu leyti. Þess vegna hefi ég leyft mér að gera þennan stiga, sem er í 3. gr. frv., hvernig eigi að borga út, að láta það ná jafnt til einhleypna sem fjölskyldumanna, og er það í fullu samræmi við samkomulagið fyrir verzlunarskip. Ég gæti látið mér detta í hug, að einhver segði, að ekki væri þörf á þessu. Í fyrsta lagi hefir verið færð fram ástæða til að samræma með l. þessar tryggingar, en eigi að slíður ætti að vera kleift að fá frv. um stríðs-tryggingu, þar sem þessi trygging er í innlend-um höndum. Aðeins tryggingin ræður í þessum málum. Er hægt að koma því fyrir, meðan þyrfti eingöngu að binda sig við erlend váttryggingarfélag. Í öðru lagi er færð fram ástæða fyrir því, að hér á Norðurlöndum og víðar eru slíkar tryggingar lögbundnar. Öll Norðurlöndin, að Finnlandi meðtöldu, og ég hefi nýlega fengið vissu fyrir því, að Niðurlöndin, Belgía og Holland, hafa einnig þessa stríðstryggingu lögbundna. Öll þessi lönd telja nauðsynlegt, að það sé ekki undir tilviljun komið, að þessir menn séu tryggðir, heldur bundið lögum. Það vill svo til, að í Danmörku var byrjað á þessum tryggingum á svipaðan hátt og átti sér stað hér um samkomulagið milli farmanna og útgerðarmanna á verzlunarskipum, þar sem það samkomulag er þegar búið að fá lögfestingu. Mér skilst það vera nokkuð sambærilegt, að hér fengist samkomulag milli atvinnurekenda og sjómanna um þessa tryggingu, þó að hún hér í öðru lagi geti hugsagt sem samkomulag. Þetta er höfuðástæðan til þess, að ég hefi borið þetta mál fram.

Ég vildi óska, að hv. d. gæti greitt fyrir þessu máli, sem ég álit, að eigi að fara til fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. sáð til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 94. fundi í Ed., 27. des., var útbýtt nál. frá meiri hl. fjhn., á þskj. 597, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

52. Vinnutími starfsstúlkna á heimilum.

Á 67. fundi í Ed., 23. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um vinnutíma starfsstúlkna á heimilum (þmfrv., A. 329).

Á 71. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Eins og stendur í grg. frv., þá er það fram komið einkum að ósk frá félagi starfsstúlkna hér í bæ, „Sókn“, að svona löggjöf yrði sett eins og felst í þessu frv. Samskonar ósk hefir komið frá landsfundi kvenna, sem haldinn var í Reykjavík 1938. Vegna þessara óska er þetta frv. flutt. Hér er ekki farið fram á annað en að starfsstúlkur á heimilum og í þessum stofnunum, sem hér eru tilteknar, fái sama rétt og aðrar atvinnustéttir landsins, þ. e. a. s. að starfstími þeirra verði takmarkaður. Þó eru þessi ákvæði ákaflega rúm. Ýmsar starfsstéttir hafa náð þessum rétti, ýmist með sérstökum samningum, sem gerðir hafa verið milli þeirra og atvinnurekenda, eða þá með löggjöf, eins og togarasjómenn.

Hvað starfsstúlkur snertir er ákaflega erfitt með samtök meðal þeirra. Þær stunda þetta starf oft aðeins stuttan tíma, heldur er alltaf nýtt og nýtt fólk að koma inn í þessa starfsgrein, en hitt hverfur burt. Þess vegna hefir verið litið svo á, að þar þyrfti löggjöf að koma til.

Í þessu frv. er gengið ákaflega skammt og ákvæði þess afarrúm. Það er hægt að hafa vinnutímamann lengri en 10 tíma, ef borgað er sérstaklega fyrir það, eða þá bætt upp með frii á öðrum tíma, en ákvæðin eru svona rúm með tilliti til þeirra erfiðleika, sem húsmæður hafa við að búa. Ég held, að óhætt sé að fullyrða, að þetta mál hafi ekki mætt mikilli andspyrnu hjá húsmæðrum. Húsmæður, sem mættu á landsfundi kvenna, þar sem þetta mál var tekið fyrir, töldu sanngjarnt og sjálfsagt að setja slíka löggjöf, sem að einhverju leyti tryggði rétt þessara stúlkna. Þessi hússtörf eru oft mjög þreytandi. Margar stúlkur hafa þennan rétt, þó að þeim sé ekki tryggja hann með l., en ég álit, að rétt sé að tryggja með l. þann rétt fyrir allar þessar stúlkur, til þess að koma í veg fyrir, að þær, sem verst eru settar, fari á mis við þennan rétt, og að fyrirbyggja, að þær séu þrælkaðar, og hvað húsmæður snertir, er ekki sæmami að taka tillit til þeirra á þann hátt, að þær megi þrælka vinnustúlkur.

Ég þarf svo ekki að hafa fleiri orð um þetta mál, en óska, að það fái að ganga til 2. umr. og n., og að það fái skjóta afgreiðslu.

ATKVGR.

Fr. v. sáð til 2. umr. með 7:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: SÁÓ, ÁJ, BS, BrB, ErlB, MG, MJ.
nei: ÞP, BSt, IngP, PHerm, PZ, EÁrna.
HermJ greiddi ekki atkv.

Tveir þm. (JJós, JJ) fjarstaddir.

Frv. vísað til allshn. með 10:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli og sögðu
já: PHerm, SÁÓ, ÁJ, BSn, BrB, ErlP, HermJ,
MG, MJ, EÁrna.

nei: PZ, ÞP, BST, IngP.

2 þm. (JJós, JJ) fjarstaddir.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

53. Brúasjóður.

Á 86. fundi í Ed., 16. des., var útbýtt:

Frv. til l. um brúasjóð (þmfrv., A. 471).

Á 87. fundi í Ed., 18. des., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Páll Hermannsson): Þetta frv. er fram komið vegna þess, að á undanförunum árum hefir þess orðið mjög vart, að hinar kostnaðarsamari brýr hafa ekki orðið byggðar hér á landi. Þegar maður litur yfir brúalögin frá 1932, sér maður þar, að enn hefir ekkert orðið úr fjöldamörgum brúargerðum, sem þar eru ákveðnar. Ég ætla ekki að fara að telja upp allar þær brýr, aðeins benda á 3. liðinn, brýr annarstaðar en á þjóðvegum. Þar eru þær taldar hvorki meira né minna en 16, og á þessum 6 árum síðan hefir aðeins ein þeirra verið byggð, brúin yfir Skjálfafljót. En eftir eru margar fleiri brýr yfir stórvötn, sem þarf að brúa og verða brúuð áður en langir tímar liða, svo sem Jökulsá í Lóni og Hornafjarðarfljót, — sem vitað er, að hægt er að brúa. Fjárhagur hefir ekki leyft það síðari árin að þoka því áfram. En hvar sem maður kemur, er kvartað undan því og víðast á rökum reist, að brýr vanti.

Það má ekki ganga svo ár eftir ár og áratug eftir áratug, að ekki sé von um það fram undan, að þessi vötn séu brúuð. Laust eftir 1930 var nokkuð gert að því að byggja brýr, eins og fleira, fyrir lánsfé. Ég ætla, að með því móti hafi stórbrúin yfir Markarfljót komið upp og brúin, sem ég nefndi, yfir Skjálfafljót, og kostaði hún mikið á annað hundrað þúsunda. Sá stóri galli er á þeirri aðferð, að afborganir af lánunum éta upp stóran hluta af því, sem ríkissjóður getur varið til brúa og vega síðar meir. Í þessu frv. er reynt að benda á leið til að smáþoka bráðnaðsynlegum brúargerðum áfram.

1) MJ: Í þeirri von, að n. athugi, hvornig eigi að veita stúlkum sumarfri, segi ég já.

Að visu er hér lagt til að lögleiða nýja skatt-hækkun, bæta einum eyri við aðflutningstollinn af hverjum benzinlitra og leggja í sjóð, sem eftir nokkurn tíma, sennilega að stríðinu loknu, gerði fært að byggja stórbrýr. Áætlað er, að þessi tollauki mundi gera 70—80 þús. kr. á ári. Það fé mundi líklega leggjast að mestu á umferðina í landinu, þó nokkuð eftir því, hvornig á stendur, og ekki vist, að fargjöld þyrftu almennt að hækka sem því svarar. En þótt svo yrði, hafa einhverjar álögur orðið þyngri. Skammt er síðan samþ. var að leggja 50% skatt á fargjöld milli Reykjavíkur og Hafnarfjarðar, til tekjauka fyrir Hafnarfjarðarbæ, og mun það gefa 50 þús. kr. á ári. Gert var ráð fyrir meiru, en skatturinn hefir vist dregið úr umferðinni. Þó ætti landsmenn alla saman að muna minna um þessa eyrishækkun á benzininu.

Ég vil geta þess, að flm. hafa ráðfært sig við vegamálastjóra um málið, og hann er því samþykkur, að nýjar brýr muni ekki verða reistar í næstu framtíð án sérstakrar tekjuöflunar. Þannig leizt honum á útlitið. Sömuleiðis leit hann svo á, að tilkostnaður við vega- og brúargerðir hlyti meir og meir að leggjast á umferðina, á þá, sem nota flutningatækin og vegina, svo að 1 eyris skattauki gæti ekki talizt nein óhæfa. Það er í sjálfu sér hæpið, að þetta frv. verði gert að lögum nú á þinginu; ég veit ekki, hve lengi það stendur, enda er afgreiðsla fjárl. oráðin í mörgu. En jafnvel þótt það yrði ekki að lögum að sinni, þykir okkur rétt að hreyfa því. Þá er tiltækilegra að taka það upp á næsta Alþingi.

En málið þolir ekki langa bið. Nú stendur t. d. þannig á við Jökulsá á Fjöllum, að búið er að leggja veg eða ryðja veg að henni báðum megin, og vantar aðeins brúna til þess að leiðin til Austurlands styttest um liðuga 70 km. Vitalega sparast ekki svo lítið af benzíni og bifreiðahlutum við slíka stytting vegarins. Viða annarstaðar skera fljót sundur byggðarlög til stórtjóns. Ef nokkuð megnar að fá fólkið til þess að búa í sveitunum, er fátt mikilsverðara í þá átt en að kippa úr vegi slíkum torfærum.

Ég sé ekki ástæðu til langrar ræðu um þetta frv. Ekki er óeðlilegt, að það fari til fjhn., vegna þess, að um nýjan skatt er að ræða, en til mála gæti komið samgmn., og skýt ég því til hestv. forseta að bera upp þá tilvisun til n., sem hann telur eðlilegri.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 94. fundi í Ed., 27. des., var útbýtt nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 596, en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.